Збірник наукових праць

СТУДІЇ З ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ

з філології та журналістики

4'2016

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
РАДА МОЛОДИХ УЧЕНИХ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ ТА АСПІРАНТІВ

СТУДІЇ З ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ

Випуск 4

Матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції студентів та аспірантів «Актуальні проблеми філології та журналістики»
(Ужгород, 21–22 квітня 2016 року)
70-річчю філологічного факультету Ужгородського університету присвячується

Ужгород
Видавництво «Ґражда»
2016

УДК 80(066)+070
ББК Ш0я43+4612
С – 88

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:
Барчан В. В. – *д. філол. наук, професор, завідувач кафедри української літератури ДВНЗ «УжНУ»*;
Белей Л. О. – *д. філол. наук, професор кафедри української мови ДВНЗ «УжНУ»*;
Венжинович Н. Ф. – *к. філол. наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «УжНУ», заст. декана філологічного факультету ДВНЗ «УжНУ» (відповідальний редактор)*;
Кузьма О. Ю. – *к. філол. наук, доцент кафедри української літератури, заст. декана філологічного факультету ДВНЗ «УжНУ»*;
Староста О. І. – *магістрант, заст. голови НТСА філологічного факультету ДВНЗ «УжНУ»*;
Шаркань В. В. – *к. філол. наук, доцент кафедри журналістики, заст. декана філологічного факультету ДВНЗ «УжНУ»*;
Шумицька Г. В. – *к. філол. наук, доцент, декан філологічного факультету ДВНЗ «УжНУ»*;
Ярема Х. І. – *аспірантка кафедри української мови, голова НТСА філологічного факультету ДВНЗ «УжНУ» (відповідальний секретар)*.

Редактори напрямів:
к. філол. наук, доц. **Баньої В. Ф**.; к. філол. наук, доц. **Гецко Г. І**.; ст. викл. **Демчик М. І**.; викл. **Каралкіна Н. В**.; к. філол. наук, доц. **Мікула О. І.**; к. філол. наук, викл. **Химинець М. Д.**

У збірнику вміщено матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції студентів та аспірантів «Актуальні проблеми філології та журналістики» (Ужгород, 21–22 квітня 2016 р.).

Для науковців, викладачів вишів, аспірантів, студентів й усіх тих, хто цікавиться проблемами мовознавства, літературознавства та журналістикознавства.

Оргкомітет висловлює глибоку вдячність Генеральному директорові ТОВ «Jabil Circuit Ukraine Limited» п. А. В. Мікулі за фінансову допомогу у виданні збірника наукових праць учасників конференції.

Студії з філології та журналістики: зб. наук. праць / Редкол.: В. В. Барчан, Л. О. Белей, Н. Ф. Венжинович (відп. ред.) та ін. – Вип. 4. – Ужгород : Ґражда, 2016. – 432 с.

За мовне оформлення і науковий рівень публікацій відповідають автори.

ISBN 978-966-176-094-2

© Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет», 2016
© Автори статей, 2016
© Л. Я. Поліха, дизайн 2016
© Видавництво «Ґражда», 2016

ЗМІСТ

ФІЛОЛОГІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТУ
УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – 70 РОКІВ! 15

НАШІ ВЧИТЕЛІ 17

НЕВТОМНИЙ ДОСЛІДНИК РІДНОГО СЛОВА
(ДО 95-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ КИРИЛА ГАЛАСА) 17
НЕВМИРУЩА ПАМ'ЯТЬ ПРО ВЧИТЕЛЯ
(ДО 95-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ПРОФЕСОРА Й. О. ДЗЕНДЗЕЛІВСЬКОГО) 19
ПАМ'ЯТАЄМО...
(ДО 85-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ПРОФЕСОРА ВАСИЛЯ ЛАВЕРА) 22
ВАСИЛЬ ГЕРАСИМОВИЧ ЧУМАК
(ДО 90-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ПРОФЕСОРА КАФЕДРИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ) 24
МИКОЛА ГРИГОРОВИЧ ЯСЬКО –
ПЕРШИЙ ДЕКАН ФІЛОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ 27

МОВОЗНАВСТВО 33

Динара Агзамова (Казань, Россия)
СЕМАНТИКА КРАСОТЫ И БЕЗОБРАЗНОГО В РУССКИХ
ПОСЛОВИЦАХ О «СУЩНОСТИ И НАРУЖНОСТИ» 33
Ольга Андріїв (Івано-Франківськ, Україна)
ПЛЮСКВАМПЕРФЕКТ У НІМЕЦЬКІЙ
І ДАВНОМИНУЛИЙ ЧАС В УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ
У КОНТЕКСТІ ДИГРЕСИВНИХ ВКЛЮЧЕНЬ 35
Владимир Арифулин (Грайфсвальд, Германия)
ОСОБЕННОСТИ РУССКОГО ЯЗЫКА ДИАСПОРЫ НА ПРИМЕРЕ
РУССКОГОВОРЯЩЕЙ СЕМЬИ В ГЕРМАНИИ 37
Ганна Бабука (Ужгород, Україна)
ЗАСТАРІЛА ЛЕКСИКА У РОМАНІ Д. МОРДОВЦЯ «САГАЙДАЧНИЙ» 39
Віра Білас (Ужгород, Україна)
ДІАЛЕКТНА СТИХІЯ У РОМАНІ ДМИТРА КЕШЕЛІ
«ЗАПИШІТЬ У СВІДКИ МОЇ СЛЬОЗИ» 41
Яна Бобрушко (Ужгород, Україна)
ВСТАВЛЕНІ КОМПОНЕНТИ У СИНТАКСИЧНІЙ СТРУКТУРІ
РОМАНУ В. ЗЕМЛЯКА «ЛЕБЕДИНА ЗГРАЯ» 43
Валерия Богомолова (Псков, Россия)
НАРОДНАЯ ВЫШИВКА
В СВЕТЕ ТРАДИЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ И ЯЗЫКА 45
Юлія Варга (Ужгород, Україна)
ФРАЗЕМІКА У ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ Б. АНТОНЕНКА-ДАВИДОВИЧА 47
Сергей Веселов (Псков, Россия)
ЭЛЕКТРОННЫЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ РЕСУРС (К РАЗРАБОТКЕ
ИНТЕРАКТИВНОГО СЛОВАРЯ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ) 50

Юлія Висоцька (Львів, Україна)
ДИСТРИБУТИВНИЙ АНАЛІЗ ТОПОНІМА «ЛЬВІВ» 51
Марія Вовчук (Оломоуць, Чехія)
ТЕРМІНИ СВОЯЦТВА ЗАГАЛЬНОСЛОВ'ЯНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ
У ПОЛЬСЬКІЙ, УКРАЇНСЬКІЙ ТА ЧЕСЬКІЙ МОВАХ 53
Мар'яна Воробканич (Ужгород, Україна)
ДІАЛЕКТИЗМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ «ВІЧНИК») 57
Наталія Гандера (Ужгород, Україна)
СЛОВНИК СПЕЦИФІЧНОЇ ЛЕКСИКИ У ГОВІРЦІ СЕЛА ЛИПЧА.
ЛЕКСИКА НАРОДНИХ ПРОМИСЛІВ (ТКАЦТВО) 59
Анна Герусова (Псков, Россия)
СЛОВО *ЧИСТЫЙ*: ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ
В ДИАЛЕКТНОЙ РЕЧИ 62
Андрій Головатий (Ужгород, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ І ПЕРЕКЛАДУ ГЕРУНДІЯ
ТА ГЕРУНДІАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ 64
Валерія Гриньова (Дніпропетровськ, Україна)
ІМЕННИКИ ІЗ СУФІКСОМ *-DL(O)* В СЛОВАЦЬКІЙ МОВІ 66
Ніколетта Гутій (Ужгород, Україна)
ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЗАСВОЄННЯ РІДНОЇ ТА ІНОЗЕМНОЇ МОВ 68
Роман Дворжецкий (Магнитогорск, Россия)
ТЕМПОРАЛЬНЫЕ ОБОРОТЫ С КОМПОНЕНТОМ *ВѢКЪ*
В ВАТИКАНСКОМ ЕВАНГЕЛИИ X В. 71
Ірина Денисовець (Полтава/Київ, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЕННЯ ОКАЗІОНАЛЬНИХ НАЗВ
ФАНТАСТИЧНИХ ІСТОТ У ТВОРАХ СУЧАСНИХ
УКРАЇНСЬКИХ ДИТЯЧИХ ПИСЬМЕННИКІВ 73
Наталія Деренчук (Вінниця, Україна)
СПЕЦИФІКА ВЗАЄМОДІЇ СТИЛІСТИЧНИХ МОВНИХ ЗАСОБІВ
В УКРАЇНСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ 75
Мирослава Жабей (Ужгород, Україна)
ЛЕКСИКА ТВАРИННИЦТВА
В ГОВІРКАХ СІЛ ПОДОБОВЕЦЬ, ПИЛИПЕЦЬ,
ІЗКИ МІЖГІРСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ 77
Анна Завгородня (Київ, Україна)
ЖУРНАЛІСТ – НОВАТОР:
РОЛЬ ПУБЛІЦИСТА У ПОЯВІ НОВОЇ ЛЕКСИКИ 79
Тетяна Завгородня (Київ, Україна)
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ
СЕМАНТИЧНОЇ РОЛІ ЛОКАТИВУ 81
Юлия Зверева (Могилев, Беларусь)
ОПИСАНИЕ НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЙ СЕМАНТИКИ
ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА
В ЛИНГВОСТРАНОВЕДЧЕСКОМ СЛОВАРЕ 83
Беттина Кайзер (Грайфсвайльд, Германия)
ЧИСЛО *ТРИ* КАК СИМВОЛ В ЯЗЫКЕ И КУЛЬТУРЕ 85

Дарья Кветень (Гродно, Беларусь)
НАЗВАНИЯ ПРАВОСЛАВНЫХ КУЛЬТОВЫХ СООРУЖЕНИЙ ГРОДНЕНСКОЙ ОБЛАСТИ: СЕМАНТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ 88
Мирослава Керецман (Ужгород, Україна)
КОГНІТИВНИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ *ТРУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ* 91
Любов Кинів (Ужгород, Україна)
ОКАЗІОНАЛЬНІ ФРАЗЕМИ У ГОВІРЦІ СЕЛА ЗАРІЧЧЯ ІРШАВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ 93
Соломія Кісіль (Ужгород, Україна)
ФРАЗЕОЛОГІЗМИ В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗКАХ 95
Марина Коваль (Ужгород, Україна)
ПРО МОВНУ КУЛЬТУРУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНОМОВНОЇ ПЕРІОДИКИ ЗАКАРПАТТЯ 97
Анна Козел (Минск, Беларусь)
ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ С КОМПОНЕНТОМ «ПРОДУКТ ПИТАНИЯ», «БЛЮДО» В СОВРЕМЕННЫХ РУССКОМ И БЕЛОРУССКОМ ЯЗЫКАХ 100
Екатерина Косминская (Магнитогорск, Россия)
УСТОЙЧИВЫЕ ФРАЗЫ-*БЛАЖЕНСТВА* В ВАТИКАНСКОМ ПАЛИМПСЕСТЕ X в. 102
Полина Костина (Магнитогорск, Россия)
ЯЗЫК СЛАВЯНСКИХ РУКОПИСЕЙ X–XI вв. КАК ОБЩИЙ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЯЗЫК СЛАВЯН СРЕДНЕВЕКОВЬЯ 104
Юлія Костюк (Тернопіль, Україна)
ТЕМАТИЧНІ ГРУПИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ (НА МАТЕРІАЛІ ІНТЕРНЕТ-ВИДАНЬ) 107
Тетяна Котлан (Ужгород, Україна)
НАЗВИ ОДЯГУ, ВЗУТТЯ ТА ПРИКРАС У ГОВІРЦІ СЕЛА РОЗТОКИ РАХІВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ 109
Віра Кравчук (Ужгород, Україна)
ЛЕКСИКА ВЕСІЛЬНОГО ОБРЯДУ ГОВІРКИ СЕЛА ЧОРНА ТИСА РАХІВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ 111
Анастасия Кузнецова (Барнаул, Россия)
ПАРАДИГМАТИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ В СИСТЕМЕ ТЕКСТОВ 114
Лиза Лай (Тайбэй, Тайвань)
«СКІЛЬКИ ТИ ЗНАЄШ МОВ – СТІЛЬКИ РАЗІВ ТИ ЛЮДИНА»: СЛАВИСТИКА И УКРАИНИСТИКА В ТАЙВАНЕ СЕГОДНЯ 116
Жанна Лемак (Ужгород, Україна)
ЛЕКСИКА РОДИННИХ ОБРЯДІВ У ГОВІРЦІ СЕЛА ТИБАВИ СВАЛЯВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ 119
Ольга Лугош (Ужгород, Україна)
ВАРІАНТИ ОСОБОВИХ ІМЕН УКРАЇНЦІВ М. УЖГОРОДА 121
Рената Луканинець (Ужгород, Україна)
АКТУАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ *ВОДА* У ФРАЗЕОЛОГІЗМІ АНТИЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ *КАНУТИ В ЛЕТУ*: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ 124

Вероніка Лях (Дніпропетровськ, Україна)
ГРАФІЧНА ТА СЕМАНТИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ
АНГЛОМОВНОЇ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ 126
Ірина Мартинів (Ужгород, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ КОМП'ЮТЕРНОГО ПЕРЕКЛАДУ
ЦИТАТ МАРКА ТВЕНА 128
Анжеліка Мельник (Черкаси, Україна)
СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТУДЕНТСЬКИХ СЛЕНГІЗМІВ 130
Вадим Молоцький (Запоріжжя, Україна)
СЛОВОТВОРЕННЯ ІМЕННИКОВИХ ІНВЕКТИВ
У ТВОРАХ І. С. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО 132
Мая Муратова (Псков, Россия)
ПРОБЛЕМЫ ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОГО
КОММЕНТИРОВАНИЯ ФОЛЬКЛОРНОГО ТЕКСТА
В ИНОСТРАННОЙ АУДИТОРИИ 135
Андріана Мушак (Ужгород, Україна)
ФРАЗЕМІКА У ПОВІСТІ-ТРИЛОГІЇ В. НЕСТАЙКА «ТОРЕАДОРИ
З ВАСЮКІВКИ» ЯК ДЖЕРЕЛО ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ 137
Євген Панін (Ужгород, Україна)
МЕТОД СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ В ДОСЛІДЖЕННІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ
ОДИНИЦЬ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДСТРУКТУРИ ОСОБИСТОСТІ 139
Євгенія Перинець (Ужгород, Україна)
ЗАКАРПАТСЬКІ ПИСЕМНІ ПАМ'ЯТКИ XVII–XVIII СТ.
У ХРЕСТОМАТІЇ ЄВМЕНІЯ САБОВА 141
Юлия Петрушевская (Могилев, Беларусь)
К ПРОБЛЕМЕ ИССЛЕДОВАНИЯ УНИВЕРСАЛЬНОГО И НАЦИОНАЛЬНОГО
В БЕЛОРУССКОЙ ПАРЕМИОЛОГИИ 143
Ольга Піскун (Дніпропетровськ, Україна)
ДИСКУРСИВНЫЕ И ЖАНРОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ
СОВРЕМЕННОГО КИНОДИСКУРСА 145
Ніка Пресл (Загреб, Хорватія)
МЕТЕОРОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА В УКРАЇНСЬКІЙ,
БОЛГАРСЬКІЙ ТА ХОРВАТСЬКІЙ МОВАХ 148
Анна Прищепова (Гомель, Беларусь)
СНЫ О ДИКИХ ЖИВОТНЫХ
(СОЦИОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ТОЛКОВАНИЯ СНОВИДЕНИЙ) 150
Зульфия Рахманова (Таджикистан / Минск, Беларусь)
КОЛОРАТИВЫ ПОЛЯ *ЖЕЛТОГО* ЦВЕТА
В ТВОРЧЕСТВЕ АЛЕКСАНДРА ГРИНА 153
Христина Рибчак (Львів, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ КОРИСТУВАЧІВ СОЦМЕРЕЖ:
СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАТУСІВ 155
Олена Роговцева (Дніпропетровськ, Україна)
ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТУРИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ 157
Марина Руденко (Слов'янськ, Україна)
ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕМАРКАЦІЮ ПОНЯТЬ
АРГО, ЖАРГОН, СЛЕНГ 159

Катерина Рула (Запоріжжя, Україна)
ЕКСПЛІКАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО КОДУ
У ТВОРАХ К. МОТРИЧ 161
Ольга Савіцька (Львів, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ФІГУР
У НІМЕЦЬКОМОВНІЙ РЕКЛАМІ (НА МАТЕРІАЛІ ЖУРНАЛУ BRIGITTE) 163
Инна Савогина (Тула, Россия)
ТРАНСФОРМАЦИИ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ
КАК РЕЗУЛЬТАТ ЯЗЫКОВОЙ ИГРЫ
(НА ПРИМЕРЕ ТЕКСТОВ СОВРЕМЕННОЙ МАССОВОЙ ПЕЧАТИ) 165
Иоанна Сидорович (Гомель, Беларусь)
ФРАЗЕОЛОГИЗМ *ВЫНОСИТЬ СОР ИЗ ИЗБЫ*
СКВОЗЬ ПРИЗМУ НАЦИОНАЛЬНОГО КОРПУСА РУССКОГО ЯЗЫКА 167
Юліана Сільцер (Ужгород, Україна)
ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЯ АНТРОПОНІМІЯ ПРОЗИ
ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ (НА МАТЕРІАЛІ
ПОВІСТЕЙ «ЗЕМЛЯ» ТА «ЦАРІВНА») 169
Ганна Слиш (Київ, Україна)
ТЕКСТ VS ДИСКУРС КРІЗЬ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНОГО ЖИТТЯ 172
Олена Соломна (Хмельницький, Україна)
АНТОНОМАЗІЯ ЯК ЗАСІБ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕРСОНАЖІВ
У СУЧАСНИХ МУЛЬТФІЛЬМАХ 173
Оксана Стефанюк (Львів, Україна)
ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ 175
Василина Сугоняк (Київ, Україна)
ПАМ'ЯТКОЗНАВЧІ РОЗВІДКИ Г. СТРИПСЬКОГО У ВИДАННЯХ
ПІДКАРПАТСЬКОГО ОБЩЕСТВА НАУК 177
Софія Сухарь (Ужгород, Україна)
ЗАПОЗИЧЕНА ЛЕКСИКА В ГОВІРЦІ СЕЛА ВЕЛИКІ ЛАЗИ
УЖГОРОДСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ 180
Альона Терефера (Львів / Київ, Україна)
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ РЕЧЕНЬ
ІЗ КІЛЬКОМА ПРИСУДКАМИ 182
Світлана Тодер (Ужгород, Україна)
ЛЕКСИКА РУМУНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ В ГОВІРЦІ СЕЛА СІМЕР
ПЕРЕЧИНСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ 184
Ольга Туряниця (Ужгород, Україна)
ПЕРЕЙМЕНУВАННЯ ЯК СОЦІОЛІНГВІСТИЧНА СТРАТЕГІЯ
(НА МАТЕРІАЛІ ТОПОНІМІЇ ЗАКАРПАТТЯ ХХ ст.) 187
Юліанна Фидрик (Ужгород, Україна)
ПЕРСОНІФІКАЦІЯ ДЕЯКИХ ІМЕННИКІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ВИД
ТРАНСФОРМАЦІЇ ПЕРЕКЛАДУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ АНГЛІЙСЬКОЮ 189
Аделіна Халіярова (Дніпропетровськ, Україна)
ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ КОРЕЛЯТИ ПРАСЛОВ'ЯНСЬКИХ ЛЕКСЕМ
В УКРАЇНСЬКІЙ І СЛОВАЦЬКІЙ МОВАХ 191
Тетяна Цанько (Ужгород, Україна)
СУЧАСНИЙ УРОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ 194

Валерія Чернак (Пряшів, Словаччина)
МОВА ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СЛОВАЧЧИНІ
ТА УКРАЇНІ – ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ІНСТРУМЕНТ
СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ 196
Марія Чех (Тернопіль, Україна)
ЕТИМОЛОГІЧНІ ГРУПИ ЧОЛОВІЧИХ ТА ЖІНОЧИХ ІМЕН СЕЛА ДОЛИНА
ТЕРЕБОВЛЯНСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ 197
Мар'яна Чохань (Львів, Україна)
ЕПІТЕТИ В РОМАНІ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО «ҐУДЗИК»:
ЛІНГВОСТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ 199
Анна Чура (Оломоуць, Чехія)
АНАЛІЗ СТАРОСЛОВ'ЯНСЬКИХ ДЕФІНІЦІЙ ВОЄННОГО СТАТУСУ 201
Александр Шаколо (Витебск, Беларусь)
КОНЦЕПТЫ «ЛЕС» И «ДОМ» В СКАЗОЧНОМ ДИСКУРСЕ
СЛАВЯН И ГЕРМАНЦЕВ 203
Анна Швидченко (Магнитогорск, Россия)
К ПРОИСХОЖДЕНИЮ БИБЛЕИЗМА *КТО К НАМ С МЕЧОМ ПРИДЕТ,*
ОТ МЕЧА И ПОГИБНЕТ 205
Катерина Шевчук (Черкаси, Україна)
ПРІЗВИСЬКА ЖИТЕЛІВ СМТ СТЕБЛІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ 207
Мілена Шекура (Ужгород, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ
СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ «ЧАСТИНИ ТІЛА»
В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВНІЙ СВІДОМОСТІ 210
Анастасия Шестернёва (Могилев, Беларусь)
О СРАВНИТЕЛЬНОЙ ТИПОЛОГИИ ФРАЗЕОЛОГИИ АНГЛИЙСКОГО,
РУССКОГО И БЕЛОРУССКОГО ЯЗЫКОВ 212
Адріана Широ (Ужгород, Україна)
СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІСТОРИЗМІВ
У РОМАНІ «СВЯТОСЛАВ» СЕМЕНА СКЛЯРЕНКА 214
Галина Шкурко (Ужгород, Україна)
СУФІКСАЛЬНИЙ СЛОВОТВІР НАЗВ ТРАДИЦІЙНИХ ВИДІВ ТРАНСПОРТУ
В УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРАХ ЗАКАРПАТТЯ 217
Ксенія Шокіна (Ужгород, Україна)
ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ВАРІАЦІЇ ТА АВТОРСЬКІ ІННОВАЦІЇ
У РОМАНІ М. ДОЧИНЦЯ «ГОРЯНИН. ВОДИ ГОСПОДНІХ РУСЕЛ» 219
Юлія Шуфрич (Дніпропетровськ, Україна)
ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФРАНЦУЗЬКОГО
ЗАКОНОДАВЧОГО ДИСКУРСУ 221
Рената Янкович (Ужгород, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ
ФАХОВОГО СПРЯМУВАННЯ 223
Христина Ярема (Ужгород, Україна)
ЗАГАЛЬНІ НАЗВИ ХВОРОБИ
В УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРАХ ЗАКАРПАТТЯ 226
Марія Яцьків (Ужгород, Україна)
ФРАЗЕОЛОГІЧНА КАРТИНА СВІТУ ЯК НАУКОВА МОДЕЛЬ 228

Beata Fabian (Beregovo, Ukraine)
THE ANALYSIS OF COMPREHENSION AND WRITING SKILLS OF THE HUNGARIAN STUDENTS STUDYING IN HUNGARIAN AND UKRAINIAN SCHOOLS 230
Vilmos Gazdag (Budapest, Magyarország)
A KÁRPÁTALJAI MAGYAR NYELVJÁRÁSOK UKRÁN/OROSZ KÖLCSÖNSZAVAINAK HASZNÁLATI GYAKORISÁGÁRÓL 232
Kornélia Hires-László (Budapest, Magyarország)
BEREGSZÁSZ NYELVI TÁJKÉPÉNEK SZEREPE AZ ETNIKAI CSOPORTOK KŐZŐTTI HATÁROK ALAKÍTÁSÁBAN 235
Kinga Horvath (Beregovo, Ukraine)
LISTENING COMPREHENSION IN ENGLISH 237
Zoltán Karmacsi (Budapest, Magyarország)
ZÁPSZONY ÉS MEZŐKASZONY NYELVI TÁJKÉPÉNEK VÁLTOZÁSA 239
Kristína Nováková (Slovensko / Petrohrad, Rusko)
FENOMÉN NEPRELOŽITEĽNOSTI V POVIEDKE ŠTEDROVEČERNÁ NOC 241
Maria Poloi (Uzhhorod, Ukraine)
PRAGMATIC ASPECTS OF CONFRONTATION-BASED COMMUNICATION 243
Enikő Tóth (Budapest, Magyarország)
AZ ÁLLAMI NYELVPOLITIKA ALAPJAIRÓL SZÓLÓ UKRAJNAI TÖRVÉNY DEMOGRÁFIAI HÁTTEREA BEREGSZÁSZI JÁRÁSBAN 245

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО 248

Богдана Антонішена (Вінниця, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ У ТВОРЧОСТІ ВОЛОДИМИРА РУСАЛЬСЬКОГО (НА МАТЕРІАЛАХ ЗБІРОК «СОНЯЧНІ ДЗВОНИ» І «СМІХ ІСКАРІОТА») 248
Валерія Бандура (Київ, Україна)
«ЕЛІКСИРИ САТАНИ» Е. Т. А. ГОФМАНА ЯК ГОТИКО-ФРЕНЕТИЧНИЙ РОМАН 250
Ірина Василюк (Луцьк, Україна)
ФОРМО- ТА СМИСЛОТВОРЧА ФУНКЦІЯ РОЗДІЛУ «SKRYTKA» У СТРУКТУРІ РОМАНУ С. ЖЕРОМСЬКОГО «РОРІОŁY»: ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ТЕКСТУ 252
Ірина Вікирчкак (Чернівці, Україна)
УРБАНІСТИЧНИЙ ОБРАЗ НЬЮ-ЙОРКА В АНГЛОМОВНІЙ ПОЕЗІЇ РОЗИ АУСЛЕНДЕР 254
Олег Войтків (Львів, Україна)
ПРОБЛЕМА СТОСУНКІВ ГЕРОЯ І СУСПІЛЬСТВА У РОМАНІ ІВАНА ФРАНКА «ЛЕЛЬ І ПОЛЕЛЬ» 256
Дарина Вороновська (Київ, Україна)
ФЕНОМЕН ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ ОЛЕГА ЛИШЕГИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ 258
Марина Гаринець (Ужгород, Україна)
ПОЕТИЧНА ФЛОРИСТИКА А. КРИМСЬКОГО (ЗБІРКА «ПАЛЬМОВЕ ГІЛЛЯ») 260

Мирослава Дьолог (Ужгород, Україна)
П'ЄСА ІВАНА КОЧЕРГИ «МАЙСТРИ ЧАСУ»:
ОСОБЛИВОСТІ ХРОНОТОПУ 262
Наталія Кобилко (Суми, Україна)
МІФОЛОГЕМА «ДОРОГА» ЯК ШЛЯХ ДУШІ В ПОТОЙБІЧЧЯ
(НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ ВАСИЛЯ ЗЕМЛЯКА) 264
Соломія Ковалів (Львів, Україна)
МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ В ОЦІНЦІ ЛУКИ ЛУЦІВА 266
Мар'яна Козик (Ужгород, Україна)
ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІ МОТИВИ
У ЗБІРЦІ В. ГУСТІ «ТИСА КАМІНЬ ОБТЕСАЛА» 268
Роксолана Крошней (Ужгород, Україна)
ТИПОЛОГІЯ ХАРАКТЕРУ РОКСОЛАНИ
У ТВОРАХ ПАВЛА ЗАГРЕБЕЛЬНОГО ТА ОСИПА НАЗАРУКА 270
Наталія Кузьмак (Ужгород, Україна)
ПОСТМОДЕРНИЙ ДИСКУРС ЗБІРКИ Ю.ІЗДРИКА «ПІСЛЯ ПРОЗИ» 273
Юлія Курбацька (Кривий Ріг, Україна)
ВІЗУАЛЬНІСТЬ РЕМАРОК П'ЄСИ І. КАРПЕНКА-КАРОГО «СТО ТИСЯЧ» 276
Наталія Куцовол (Київ, Україна)
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФЕНОМЕНА «IL VERISMO», ЙОГО ВПЛИВ
НА РОЗВИТОК ІТАЛІЙСЬКОГО МИСТЕЦТВА КІН. XIX – ПОЧ. XX СТ.
ВЕРИЗМ В ЛІТЕРАТУРІ 278
Оксана Кучер (Київ, Україна)
СИМВОЛ ЛАБІРИНТУ В ЕСЕЇСТИЦІ ХОРХЕ ЛУЇСА БОРХЕСА 281
Ірина Кушнерчук (Кривий Ріг, Україна)
СЦЕНІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ П'ЄСИ «ЗАКОН»
ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА 283
Тімеа Лавер (Ужгород, Україна)
МІФОЛОГІЗМИ У ЛІРИЦІ ЛАСЛО НАДЯ ТА ЛІНИ КОСТЕНКО 285
Тетяна Лемак (Ужгород, Україна)
ЇВГА ЯК ТИП НОВОЇ ЖІНКИ У ПОВІСТІ «КОЗИР-ДІВКА»
Г. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА 286
Марія Мазепа (Київ, Україна)
СПЕЦИФІКА БАЛАД ВОЛОДИМИРА ЛУЧУКА 289
Ірина Назаренко (Київ, Україна)
ТВОРИ ДЖОНА ФАУЛЗА КРІЗЬ ПРИЗМУ ІНТЕРМЕДІАЛЬНОСТІ 291
Анастасія Ониськів (Ужгород, Україна)
НАЦІОНАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР У РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС «МОСКАЛИЦЯ» 292
Корнелія Остапів (Ужгород, Україна)
ФІЛОСОФІЯ КОХАННЯ У РОМАНІ ЮРІЯ ВИННИЧУКА
«ВЕСНЯНІ ІГРИ В ОСІННІХ САДАХ» 295
Марина Павлишина (Вінниця, Україна)
РОЛЬ ОЛЬФАКТОРНИХ ДЕТАЛЕЙ У МОДЕЛЮВАННІ ОБРАЗУ
УКРАЇНИ У ЗБІРЦІ «ТЕРПКІ ПАХОЩІ» ЛЕСІ ЛИСАК 297
Людмила Петрова (Київ, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ГУМОРИСТИЧНОГО ЕФЕКТУ
НА ОСНОВІ КУЛЬТУРНИХ ВІДМІННОСТЕЙ РІЗНИХ НАЦІЙ 300

Ірина Полєтуха (Луцьк, Україна)
ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ ФАКТОР СТРУКТУРУВАННЯ ТЕКСТУ 301
Іванна Процюк (Ужгород, Україна)
«НАЛАГОДЬ СТРУНИ ЗОЛОТІ»: МУЗИЧНА СТИХІЯ В ПОЕЗІЯХ ЗБІРКИ «З ЖУРБОЮ РАДІСТЬ ОБНЯЛАСЬ» ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ 304
Євгенія Радкевич (Київ, Україна)
АНТИЧНИЙ МІФ ПРО ПІГМАЛІОНА В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ДЖ. Б. ШОУ 306
Марія Сенета (Дрогобич, Україна)
ДМИТРО ДОНЦОВ – ШЕВЧЕНКОЗНАВЕЦЬ 308
Поліна Сікорська (Київ, Україна)
ГОТИКА КРІЗЬ ЧАС ТА ЇЇ СПРИЙНЯТТЯ РІЗНИМИ ПОКОЛІННЯМИ 310
Ангеліна Слєпушкова (Київ, Україна)
ПРОБЛЕМА ЗОБРАЖЕННЯ ПСИХІЧНИХ ПАТОЛОГІЙ, СЦЕН НАСИЛЛЯ І ЖОРСТОКОСТІ В СУЧАСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ ЧАКА ПАЛАГНЮКА 312
Юлія Сливка (Львів, Україна)
ТВОРЧІСТЬ ПАМВИ БЕРИНДИ В КОНТЕКСТІ ЛЬВІВСЬКОГО БРАТСТВА 314
Юлія Совинська (Ужгород, Україна)
МЕДИТАТИВНА ЛІРИКА Т. ШЕВЧЕНКА ПЕРІОДУ ЗАСЛАННЯ: ФОРМИ СУБ'ЄКТНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕКСТУ 317
Аліна Староста (Ужгород, Україна)
ЕВАНГЕЛЬСКИЕ МОТИВЫ В ТВОРЧЕСТВЕ Н. В. ГОГОЛЯ («РЕВИЗОР», «МЕРТВЫЕ ДУШИ») 319
Олександр Староста (Ужгород, Україна)
ЦИКЛ «ЕЛЕГІЇ» В. САМІЙЛЕНКА: ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЖАНРУ 321
Ольга Стефанець (Ужгород, Україна)
МІФОЛОГІЗМ ОПОВІДАНЬ ЯРОСЛАВИ ОСТРУК-СОСЕНКО «ДІМ ВІЛЬЯМА О'ГАРИ» ТА «ЛЕГЕНДА СТАРОГО ДВОРУ» 324
Іванна Стеф'юк (Чернівці, Україна)
АКСІОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ГЕРОЇВ НОВЕЛІСТИКИ МАРКА ЧЕРЕМШИНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ВОЄННОГО ДОСВІДУ 327
Наталія Турчин (Ужгород, Україна)
СИМВОЛІКА ФЛОРИСТИЧНИХ ОБРАЗІВ У БАЛАДАХ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА 329
Ольга Федорко (Ужгород, Україна)
ХУДОЖНІЙ СВІТ ПОВІСТІ «НЕЗВИЧАЙНІ ПРИГОДИ АЛІ В КРАЇНІ НЕДОЛАДІЇ» ГАЛИНИ МАЛИК 331
Ганна Фельцан (Ужгород, Україна)
ПОЕТИКА РОМАНУ «ОСІНЬ ЗА ЩОКОЮ» ВАСИЛЯ СЛАПЧУКА 333
Дарья Хацкевич (Минск, Беларусь)
О ВОЗМОЖНОСТЯХ ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ УРОКОВ ЛИТЕРАТУРНОГО ЧТЕНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ 335
Оксана Цісарук (Хмельницький, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ КАЗКИ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ДЖ. К. РОУЛІНГ) 337

Аліна Чендей (Ужгород, Україна)
СВОЕОБРАЗИЕ РОМАНТИЗМА
В ПОВЕСТИ-ФЕЕРИИ «АЛЫЕ ПАРУСА» А. С. ГРИНА 340
Анжеліка Чернікіна (Ужгород, Україна)
ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА РОМАНУ ЄВГЕНІЇ КОНОНЕНКО «ІМІТАЦІЯ» 342
Антон Чорнобильський (Дніпропетровськ, Україна)
ВУЛЬГАРИЗМИ У ЗБІРЦІ СЕРГІЯ ЖАДАНА
«БІГ МАК. ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ» 345
Юлія Шевчук (Київ, Україна)
ІНТЕРМЕДІАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ МІФОЛОГЕМИ ЛАБІРИНТУ
В СУЧАСНІЙ ІСПАНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ
КАРЛОСА РУЇСА САФОНА «ТІНЬ ВІТРУ» ТА ХУДОЖНЬОГО ФІЛЬМУ
ГІЛЬЄРМО ДЕЛЬ ТОРО «ЛАБІРИНТ ФАВНА») 347
Ірина Щепна (Львів, Україна)
«ГОЛОСИ», «ВИДІННЯ І ВІДЛУННЯ» ПОСТМЕМОРІ
У ПОЕЗІЇ ІГОРЯ РИМАРУКА 348
Марія Якубишин (Ужгород, Україна)
КОНЦЕПЦІЯ УРБАНІЗМУ В ЛІРИЦІ МИКОЛИ ВОРОНОГО
(ЦИКЛ «СПІВИ СТАРОГО МІСТА») 350

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ 353

Оксана Батюк (Полтава, Україна)
ІСТОРИЧНА ПРОБЛЕМАТИКА НА СТОРІНКАХ
КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ВИДАННЯ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЧАСОПИСУ «Ї») 353
Ярослава Бенца (Ужгород, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПОДІЙ У НОВИНАХ УКРАЇНСЬКОЮ,
РОСІЙСЬКОЮ ТА АНГЛІЙСЬКОЮ МОВАМИ
НА ТЕЛЕКАНАЛІ «EURONEWS» (2015–2016 рр.) 355
Катерина Валькова (Одеса, Україна)
КОМУНІКАЦІЙНІ ЦІЛІ АВТОРІВ У КНИЗІ ПОДОРОЖНІХ НАРИСІВ
І. ІЛЬФА ТА Є. ПЕТРОВА «ОДНОПОВЕРХОВА АМЕРИКА» 357
Вікторія Вольф (Ужгород, Україна)
ФОРМАЛЬНО-ЗМІСТОВІ РИСИ МАТЕРІАЛІВ НА ТУРИСТИЧНУ
ТЕМАТИКУ В ЖУРНАЛІ «УНІКУМ» 359
Мирослава Гараздій (Ужгород, Україна)
ПРОБЛЕМА ЗМІСТОВОГО НАПОВНЕННЯ ВЕЧІРНІХ ВИПУСКІВ
НОВИН НА ТЕЛЕКАНАЛАХ «ІНТЕР» ТА «1+1» 361
Катерина Долженкова (Полтава, Україна)
МЕТОДИ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ
У ЖУРНАЛІСТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 364
Марина Дяченко (Вінниця, Україна)
ШЛЯХИ ВЗАЄМОДІЇ ВОЛОНТЕРІВ ІЗ ВЛАДОЮ ТА ЗМІ 366
Валерія Зенинець (Ужгород, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ ВІТАЛІЯ ПОРТНІКОВА
НА ПРИКЛАДІ БЛОГОВИХ МАТЕРІАЛІВ САЙТУ «ЕСПРЕСО.TV»
ЗА ПЕРІОД 2014/15 рр. 358

Тетяна Кириченко (Київ, Україна)
СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБИВАНЬ:
СУМІЖНІ РЕПЛІКИ 370
Євгенія Кияниця (Київ, Україна)
ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УСТАНОВ
СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ 372
Аліна Костиря (Полтава, Україна)
ОБРАЗНА СИСТЕМА КОЛУМНІСТИКИ
С. ЖАДАНА НА САЙТІ «ТСН.UA» 374
Діана Лагута (Полтава, Україна)
ПОЧАТОК РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ
ГАЗЕТИ «ЗОРЯ ПОЛТАВЩИНИ» 376
Владислав Макарчук (Київ, Україна)
ЖУРНАЛІСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ.
ПЕРЕШКОДЖАННЯ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТА 378
Катерина Мельник (Дніпропетровськ, Україна)
ГУМОРИСТИЧНИЙ СЛОГАН
ЯК ЗАСІБ ЕФЕКТИВНОГО РЕКЛАМНОГО ВПЛИВУ 379
Анастасія Паршикова (Київ, Україна)
ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ
У НІМЕЦЬКОМУ ІНТЕРНЕТ-ВИДАННІ «ZEIT ONLINE» 382
Вікторія Петрова (Чернівці, Україна)
СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА КНИЖКА-ІГРАШКА 384
Анастасія Петрук (Одеса, Україна)
ЖАНРОВА ПРИРОДА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ТРЕВЕЛОГУ 386
Світлана Сидорко (Суми, Україна)
МОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МЕДІАОБРАЗУ ЖІНКИ
(НА МАТЕРІАЛАХ ГАЗЕТИ «ДЕНЬ») 388
Діана Силимонка (Ужгород, Україна)
СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВІ РИСИ ЗАГОЛОВКІВ
У ДРУКОВАНИХ МАТЕРІАЛАХ
(НА МАТЕРІАЛІ ГАЗЕТИ «ЕКСПРЕС» 2013-2014 рр.) 390
Марія Смирнова (Київ, Україна)
ПРОБЛЕМА ВЖИВАННЯ «МОВИ ВОРОЖНЕЧІ»
В СУЧАСНИХ МАС-МЕДІА 393
Марія Соколова (Київ, Україна)
СПРИЙНЯТТЯ МЕДІАТЕКСТУ 395
Олеся Терлецька (Київ, Україна)
ІФЛА І МІЖНАРОДНА ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ
ШКІЛЬНИХ БІБЛІОТЕКАРІВ 397
Марія Туряниця (Ужгород, Україна)
ПРОПАГУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ
У ПУБЛІЦИСТИЦІ МИКОЛИ КЛИМПОТЮКА
ПЕРІОДУ ХРУЩОВСЬКОЇ ВІДЛИГИ ТА ЗАСТОЮ 390
Юлія Фінковська (Луцьк, Україна)
«СИНДРОМ ПОПЕЛЮШКИ»
ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТАЛАНТ-ШОУ 402

Ганна Хоменко (Київ, Україна)
ЗАВДАННЯ БІБЛІОТЕКИ КУЛЬТУРНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ ПОСОЛЬСТВА УКРАЇНИ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ 404
Оксана Шолота (Луцьк, Україна)
МЕТОДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ 407
Вікторія Юшко (Київ, Україна)
ТИПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЕМОТИВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ У ТЕЛЕВІЗІЙНИХ ПРОГРАМАХ 409
Ірина Явдошина (Київ, Україна)
ІВАН ФРАНКО ЯК БІБЛІОГРАФ: ОГЛЯД ВІТЧИЗНЯНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ 411

ТРИБУНА ДОКТОРАНТІВ І МОЛОДИХ УЧЕНИХ 414

Дарья Жигулина (Магнитогорск, Россия)
БИБЛЕЙСКАЯ ИДЕЯ ЕДИНСТВА СУПРУГОВ, ОТРАЖЁННАЯ В ПОСЛОВИЦАХ РУССКОГО НАРОДА (ПО МАТЕРИАЛАМ «ТОЛКОВОГО СЛОВАРЯ ЖИВОГО ВЕЛИКОРУССКОГО ЯЗЫКА» В. И. ДАЛЯ) 414
Яна Келічава (Київ, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕТАФОРИ В ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ГАЗЕТИ «ДЕНЬ») 416
Владислав Птуха (Київ, Україна)
МОТИВАЦІЙНА ОЗНАКА ЯК TERTIUM COMPARATIONIS АНАЛІЗУ НОМІНАЦІЙ ОДЯГУ З НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИМ КОМПОНЕНТОМ СЕМАНТИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ 418
Александр Савченко (Тайбэй, Тайвань),
Михаил Хмелевский (Санкт-Петербург, Россия)
РУССКИЙ ТЕКСТ В УКРАИНСКОМ РАЗГОВОРНОМ ЯЗЫКЕ 420
Лариса Садова (Лісова) (Луцьк, Україна)
ПРІЗВИЩА З СУФІКСОМ *–СЬК-ИЙ* В АНТРОПОНІМІКОНІ ПІВДНЯ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ 423
Иван Смирнов (Будапешт, Венгрия)
СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ МЕТАФОРИЧЕСКИХ НАЗВАНИЙ ЧЕЛОВЕКА В РУССКОМ И КИТАЙСКОМ ЯЗЫКАХ 426

ФІЛОЛОГІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТУ УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – 70 РОКІВ!

За час функціонування з 1945 року філологічний факультет УжНУ став одним із найпотужніших навчально-наукових центрів України, що готує висококваліфікованих фахівців із української, російської, словацької, чеської філології, журналістики, реклами і зв'язків із громадськістю.

На факультеті сформувалися наукові школи, відомі в Україні та за її межами; активно досліджуються питання мови, літератури та журналістики.

Тут працюють 7 докторів наук, професорів і близько півсотні кандидатів наук, доцентів, які діляться знаннями й досвідом зі студентами під час аудиторних занять і на засіданнях студентських наукових гуртків; діють Наукове товариство студентів та аспірантів, Рада молодих учених. Уже понад 60 років на факультеті функціонує аспірантура.

Підрозділ випускає такі періодичні фахові видання, як «Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації», «Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства», «Studia Slovakistica», а також студентські наукові збірники – «Славістика. Збірник наукових праць магістрів», «Студії з філології та соціальних комунікацій».

У співпраці з Науковою бібліотекою УжНУ створено архів-музей видатного україніста Словаччини Олени Рудловчак.

Система міжнародних зв'язків факультету дає можливість викладачам і студентам стажуватися за кордоном, співпрацювати з вищими навчальними закладами й науковими інституціями різних країн, зокрема з Прящівським університетом та університетом у Банській Бистриці (Словаччина), Карловим університетом (Чехія), Сегедським, Дебреценським і Будапештським університетами (Угорщина), Новосадським університетом (Сербія), Інститутом FOJO (Швеція), Дублінським інститутом технологій (Ірландія), Німецько-українським науковим об'єднанням (ФРН) тощо.

Факультет готує фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «спеціаліст» і «магістр» за такими спеціальностями: українська мова та література; російська мова та література; словацька мова та література; чеська мова та література; журналістика; реклама і зв'язки з громадськістю.

Тут діє сучасний лінгафонний кабінет, студенти вивчають кілька іноземних мов, зокрема й класичні (латинську, старослов'янську).

Студенти-журналісти мають змогу практикуватися без відриву від навчання – при відділенні журналістики діє добре обладнаний телерадіоцентр, редакція газети «Погляд», сайт відділення журналістики (mediadep.uzhnu.edu.ua), прес-клуб молодого журналіста «Медіаперспективи».

Молодь має змогу розвивати організаторські здібності, працюючи в студраді й студентському профбюро, виявляти творчі здібності й талант, беручи участь у роботі літературних студій, наукових гуртків, роботі прес-клубу молодого журналіста «Медіаперспективи», літературного клубу «Читаємо разом», у різноманітних конкурсах та олімпіадах, літературних вечорах, традиційних Днях першокурсника і Днях факультету.

Випускники філфаку здебільшого працюють на педагогічній ниві (викладачами вишів, технікумів, гімназій, ліцеїв, учителями загальноосвітніх шкіл), у галузі журналістики (на телебаченні, радіо, в інтернет-виданнях і друкованих засобах масової інформації), перекладачами.

Отже, філфак нині – це шість спеціальностей, майже тисячний студентсько-викладацький колектив, це сімдесятирічна історія становлення й розвитку мовознавчих, літературознавчих, журналістикознавчих шкіл, це тисячі випускників, які є інтелектуальною елітою країни. Серед них – лауреати Національної премії України імені Тараса Шевченка Іван Чендей, Петро Скунць, Дмитро Кремінь, Петро Мідянка, члени-кореспонденти НАН України Олекса Мишанич та Василь Німчук, багато інших видатних письменників, науковців, педагогів, перекладачів, журналістів.

У нас активна й креативна молодь, насичене студентське дозвілля, часто відбуваються зустрічі з відомими письменниками, журналістами, цікавими людьми краю, країни, зарубіжжя. Студенти й викладачі організовують флеш-моби та різноманітні акції.

Ми вдячні кожному учаснику студентського наукового форуму-2016 в Ужгороді!

Щиро віримо, що наша співпраця лише міцнітиме й матиме гідні результати.

Біля витоків створення і розвитку філологічного факультету УжНУ – плеяда науковців, частина з яких вже відійшла у вічність. У цьому збірнику наукових праць у рубриці «Наші вчителі» пропонуємо Вашій увазі інформацію про тих, хто 2015–2016 рр. мав чи має ювілейні дні народження.

Оскільки перша науково-практична конференція професорсько-викладацького складу Ужгородського університету відбулася 1946 року в щойно створеному першому на Закарпатті вищому навчальному закладі, а філфак був одним із перших його структурних підрозділів, то цей збірник присвячуємо 70-річчю нашого факультету.

З повагою –

Галина Шумицька, *декан філологічного факультету,*
кандидат філологічних наук, доцент

НАШІ ВЧИТЕЛІ

НЕВТОМНИЙ ДОСЛІДНИК РІДНОГО СЛОВА
(до 95-річчя від дня народження Кирила Галаса)

Серед славетних учених, які в різний час працювали на кафедрі української мови Ужгородського національного університету, особливе місце належить кандидату філологічних наук, доцентові Кирилу Йосиповичу Галасу. Автор низки праць із топонімії Закарпаття, історик української мови, лексикограф, талановитий педагог і викладач, поет, публіцист – це все про нього.

Народився в селі Іза Хустського району Закарпатської області в багатодітній родині трударів у квітні 1921 року, коли пишним дивоквітом розцвітає весна, коли земля вмивається свіжими дощовими потоками.

Нелегко довелося сільському юнакові здобувати освіту. Та він упевнено долав усі труднощі. Навчався в Будапештському, завершив освіту в Ужгородському державному університеті, працював у школі, а ще з часу навчання в аспірантурі почав викладати в рідному виші. Стаж роботи в УжНУ починається з 1956 року.

У 1961 р. на спеціалізованій вченій раді Київського державного університету ім. Т. Шевченка успішно захистив кандидатську дисертацію «Топоніміка Закарпатської області УРСР (назви населених пунктів)». Науковим керівником К. Й. Галаса був Й. О. Дзендзелівський. Кирило Йосипович – його перший аспірант.

Вагомими стали новаторські праці К. Й. Галаса «Про деякі назви населених пунктів Закарпаття», «Українська топонімія Закарпаття в лінгвістичному аспекті» (1979). Колеги по кафедрі завжди відзначали високий професіоналізм, глибоку порядність, принциповість, чесність і справедливість ученого. Він самовіддано працював на кафедрі за покликом душі.

Одружився у вересні 1945 року. Дружина Василина Василівна працювала вчителем української мови та літератури, була поруч із ним упродовж усього життя, до останнього подиху. Разом вони виховали прекрасних синів – Ігоря й Бориса. Борис Кирилович достойно продовжив справу батька – став викладачем, науковцем, захистивши кандидатську дисертацію.

Упродовж роботи на кафедрі української мови УжНУ К. Й. Галас читав різні курси: історичної граматики, порівняльної граматики слов'янських мов, старослов'янської мови, сучасної української літературної мови, сербохорватської, чеської мов, а також спецкурси і спецсемінари.

Мені довелося слухати лекції Кирила Йосиповича. Він завжди вражав нас, студентів, своєю неперевершеною ерудицією. Чесно кажучи, ми навіть

трохи побоювалися його. Та лише з часом зрозуміли, що боятися поважного вченого немає сенсу. Він допоможе, розтлумачить, повторить, додасть упевненості у собі завжди, за будь-яких обставин. Та ще й супроводить свої пояснення таким гумором, що зразу змінювався наш настрій. Його крилаті вислови були тоді у всіх на устах. На іспитах, заліках панувала надзвичайно доброзичлива атмосфера.

Пригадую глибокі наукові виступи Кирила Йосиповича на конференціях, наукових семінарах кафедри – вони були взірцем для всіх, хто їх слухав. Учений написав понад сто наукових розвідок. Вагомою є праця «Назва як мовна одиниця» (Ужгород, 1985). У ній уперше в україністиці переконливо обґрунтовано необхідність назвознавства – окремого вчення про назву як мовну одиницю. Науку про творення назв мовознавець пропонує іменувати назвотвором, а сам процес цього творення – назвотворенням. К. Й. Галас – один із укладачів відомого «Угорсько-українського словника» (1961). Його публікації є в авторитетних зарубіжних періодичних виданнях – польському журналі «Onomastica», у «Науковому збірнику Музею української культури в Свиднику», у журналах «Дукля», «Вопросы языкознания», а також у таких, як «Український історичний журнал», «Мовознавство», «Українська мова і література в школі» тощо. У співавторстві з П. М. Лизанцем він уклав «Посібник для практичних занять з історичної граматики української мови» (Ужгород, 1966). Перу К. Й. Галаса належить унікальний не тільки в україністиці, а й у славістиці рукописний «Словник українських топонімів Закарпаття».

К. Й. Галас був ученим секретарем спеціалізованої ради з захисту дисертацій із українського мовознавства, що діяла на філологічному факультеті нашого університету.

Кирило Йосипович понад усе любив рідний край, рідну мову, дослідженню якої присвятив своє життя. Він невтомно збирав і записував безцінний мовний матеріал. Не все вдалося реалізувати, бо невблаганна смерть перервала здійснення багатьох задумів. Та маю велику надію: те, що не вдалося здійснити знаному науковцеві, довершать його гідні спадкоємці – родина, колеги, всі ті, кому не байдужа доля отих вагомих напрацювань. Знаю, що вже багато зроблено і прийде час, коли наступні покоління студентів, викладачів будуть із величезним інтересом вивчати неоціненний науковий доробок відомого вченого.

Понад двадцять років немає, на жаль, серед нас Кирила Йосиповича. Лише з фотопортрета на кафедрі спостерігаємо його мудрий погляд, як завжди, з легкою смішинкою. У щоденній праці зі студентами, у проведенні наукових досліджень маємо на кого рівнятися, маємо з кого брати приклад. Усвідомлюємо, скільки треба працювати над собою, щоб наблизитися до рівня справжнього науковця, викладача, яким був Кирило Йосипович Галас.

Наталія Венжинович,
к. філол. наук, доцент кафедри української мови
ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

НЕВМИРУЩА ПАМ'ЯТЬ ПРО ВЧИТЕЛЯ
(до 95-річчя від дня народження професора Й. О. Дзендзелівського)

Кажуть, роки мов ріки: величні і дрібні, спокійні і бурхливі, прозорі й каламутні. Кажуть, долю не обирають: куди понесе течія, туди й плистиме людина. Та тільки від її бажання, вміння і наполегливості залежить, як долатиме вона життєві пороги, як справлятиметься з підводним камінням, що обере – тиху лагуну чи яру течію…

Він ніколи не обирав тихоплинність, ще з юності поставив перед собою мету і йшов до неї вперто, наполегливо, самовіддано, долаючи всілякі перепони.

17 лютого 2016 року добре відомому вченому-мовознавцю в Україні та за її межами, засновнику ужгородської мовознавчої школи з діалектології та історії мови, одному з фундаторів кафедри української мови Ужгородського національного університету, людині незмірної щедрості душі й таланту, незвичайному педагогу Йосипу Олексійовичу Дзендзелівському виповнилося б 95 років.

Доля, яка випала Йосипу Олексійовичу, – неповторна. Народився Й. О. Дзендзелівський в с. Мазурові Кривоозерського району Миколаївської області в селянській родині. Початкову освіту здобув у рідному селі, потім вчився у містечку Саврань та у Кривому Озері. Після закінчення школи вступив на математичний факультет Одеського університету. Але згодом розчарувався у цій науці з її складними формулами і перейшов на філологічне відділення. Із вступом до університету розпочався новий етап у становленні майбутнього вченого-філолога.

Та війна зі своїми несподіваними й жорстокими перипетіями ввірвалася в мирну течію життя, змусила змінити плани. Доля уберегла юнака, хоч і не обійшлося без поранення в руку та ногу. Війну закінчив лейтенантом із двома орденами та п'ятьма бойовими медалями.

Після війни юнак повертається на студентську лаву. Університет закінчив у 1947 році за скороченою програмою. Здібного студента помітили, він вступає до аспірантури. Формування Йосипа Олексійовича як ученого, педагога і громадського діяча проходило в стінах Ужгородського університету, куди він одержав призначення на роботу після закінчення аспірантури в 1951 році. З тих пір Закарпаття стало для нього рідною домівкою. Тут він написав свої основні наукові дослідження, опубліковані у багатьох мовознавчих виданнях. Підсумком кількарічної праці ученого стали захисти його дисертацій (у 1952 році – кандидатської, у 1961 році – докторської). До речі, Й. О. Дзендзелівський став першим доктором філологічних наук на філологічному факультеті (1961), першим професором цього факультету (1962).

Коло наукових інтересів професора Й. О. Дзендзелівського надзвичайно широке та гідне подиву й захоплення. Адже вчений належить до тих дослідників, яких у науку привело власне серце, поклик власної душі. У його науковому доробку – статті, присвячені дослідженню історії українського і слов'янського мовознавства, проблемам сучасної української мови, розвитку її лексики; чимало публікацій стосується листування відомих українських учених, діячів науки і культури тощо.

Українське Закарпаття, закарпатські діалекти стали близькими й зрозумілими для слов'янського наукового світу не тільки завдяки класичним працям професора Й. О. Дзендзелівського, але й насамперед через найважливішу працю вченого – тритомний "Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області України" (Ужгород, 1958–1993. – Ч. 1–3), який належить до золотого фонду як української, так і слов'янської лінгвогеографії.

Крім українських закарпатських говірок, Й О. Дзендзелівський цікавився й говірками інших регіонів українського діалектного континууму, а також інших слов'янських мов. Досліджував також українські соціальні діалекти, зокрема арго волинських лірників, кожухарів, кравців, південнолемківських дротарів, донбаський жаргон шахтарів, український бурсацько-семінарський жаргон середини XIX ст. (на матеріалі повісті А. Свидницького "Люборацькі") тощо. Наукову цінність зберігають численні праці, присвячені дослідженню назв спорідненості і свояцтва, сільськогосподарській лексиці, а також чабанській, вівчарській, млинарській, ткацькій тощо. Усі ці праці написані на широкому загальноукраїнському й загальнослов'янському контексті, нерідко залучаються дані писемних пам'яток української мови й інших слов'янських мов.

Відомими й широко використовуваними є посібники для студентів: Конспект лекцій з курсу української діалектології (Ч. 1. Фонетика. – Ужгород, 1965) та Конспект лекцій з курсу української діалектології. Вступні розділи (Ужгород, 1966). А за його Програмою для збирання матеріалів до Лексичного атласу української мови (Київ, 1987) не одне покоління студентів фіксує діалектний матеріал по всій території України.

Активно працював Й. О. Дзендзелівський і в галузі лексикографії. Так, разом із дослідницею українських говорів на території Словаччини З. Гануделъ опублікував рукописний українсько-російський словник Якова Головацького (Пряшів, 1982). У співавторстві зі С. Штефуровським – "Словник буковинських діалектизмів" Ю. Федьковича (Пряшів, 1980).

Не можна оминути й опубліковані знаним професором діалектологічні питальники І. Зілинського, і дослідження рукописного польсько-церковнослов'янсько-українського словника Т. Витвицького, і багато інших наукових студій з історії української лексикографії.

Він створив низку розвідок про українських учених: О. Павловського, І. Панькевича, А. Кримського, В. Гнатюка, О. Потебню, І. Вагилевича, А. Кочака, І. Огієнка, В. Латту, М. Грицака та багато інших.

Й. О. Дзендзелівський брав участь у міжнародному славістичному проекті – «Загальнослов'янському лінгвістичному атласі». Тут він виступав і як автор, і як член міжнародної редколегії.

Навіть перебуваючи на пенсії, Йосип Олексійович увесь час працював у своєму кабінеті, на його робочому столі чи не щодня з'являлися нові матеріали. І майже за кожним із них – подвижницька праця, а то навіть справжній людський подвиг. Хоч хвороби в останні роки й пригальмовували творчий потенціал, проте вчений до останнього був вірним своєму покликанню.

Й. О. Дзендзелівський був особистістю, які з'являються на землі не часто. Він жив, як і багато інших, звичайним життям. Але залишався водночас незвичайною людиною. Бо поза всіма житейськими щоденними клопотами була в нього справа, яку робив щодня за покликом душі. Своєю присутністю на цій землі він зробив честь не тільки Закарпаттю, Україні, але й усьому славістичному світу.

Цей спогад – не просто данина пам'яті великому професору, справжньому Учителю, мудрому наставнику, справедливій, добрій, чесній Людині. Це слово про великого трудівника мовознавчої ниви, який, без перебільшення буде сказано, став цілою епохою в українській, світовій лінгвістиці. Ми горді тим, що знали його, що він був серед нас…

Ольга Миголинець,
к. філол. наук, доцент кафедри української мови
ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

ПАМ'ЯТАЄМО...
(до 85-річчя від дня народження професора Василя Лавера)

Упродовж тривалого часу на кафедрі української мови УжДУ працював відомий мовознавець Василь Іванович Лавер (1930–1998). Наприкінці 2015 року йому виповнилося б 85... З нагоди цієї дати ще раз хочеться заглянути в минуле, а інформацією про вченого поділитися з молодим поколінням.

В. І. Лавер народився 23 листопада 1930 року в с. Зняцьово Мукачівського району Закарпатської області. Закінчив Мукачівську СШ ім. Пушкіна, Ужгородський державний університет, здобув фах філолога, викладача української мови та літератури. Кілька років учителював у Хусті. А в 1960-му став викладачем кафедри української мови УжДУ. Згодом захистив кандидатську, потім – докторську дисертації. Віддав кафедрі 38 років життя.

Вагоме місце в науковому доробку вченого займали дослідження дієслова у закарпатських говірках, що згодом стало основою кандидатської дисертації «Система глагола в говорах Закарпатской области УССР» (1969) з додатком (76 лінгвістичних карт), які залишилися в рукописі, хоча становлять неабияку цінність. Із теми кандидатської опублікував чимало наукових праць, серед них: «Про короткі форми пасивних дієприкметників минулого часу в говорах Закарпаття» (1964); «Наказовий спосіб дієслів у говорах Закарпаття» (1965); «Особливості інфінітива в говорах Закарпаття» (1967) та ін.

Домінантою наукової роботи В. І. Лавера стала народна фраземіка, яка знайшла відображення в багатьох статтях; назвемо лише кілька: «Спостереження над фразеологізмами в говорах Закарпаття» (1972), «Об одной семантической группе фразеологизмов в украинских говорах Закарпатской области УССР» (1975), «Фразеологизмы в юго-западных украинских говорах со значением 'бить баклуши'» (1975), «Фразеологізми в південно-західних українських говорах ареалу Карпат із значенням акту мовлення» (1977), «Семантико-структурные особенности фразеологизмов со значениям 'прийти к согласию' в украинских говорах ареала Карпат» (1977); «Відображення в народній фразеології древньої матеріальної і духовної культури Українських Карпат» (1985), «Взаємодія української діалектної і літературної фраземіки» (1989).

Згодом багатий фразеологічний матеріал учений почав досліджувати у лінгвогеографічному аспекті. У статтях «До питання про дослідження діалектної фразеології методом лінгвогеографії» (1978), «Лингвогеография как метод исследования междиалектной полисемии и омонимии в сфере фразеологии украинских говоров района Карпат» (1984) було розглянуто можливість укладання фразеологічних карт.

Професор В. І. Лавер володів кількома іноземними мовами, що допомогло йому досліджувати фразеологію в міжмовному аспекті; маємо на увазі його статті: «Інтерпретація традиційних та іншомовних нашарувань у сфері фразеології українських говорів району Карпат» (1982); «Венгерско-украинские контакты» (1987); «Деякі особливості опису стійких словосполучень у тримовному фразеологічному словнику», «Російсько-українсько-білоруські лексичні варіанти діалектних фразем» (1973); «Побудова словникової статті в російсько-українсько-угорському фразеологічному словнику» (1982); «Трансформація гунгаризмів у фраземіці українських говорів Карпатського регіону» (1992) та ін.

У 1992 році В. І. Лавер захистив докторську дисертацію «Фраземіка українських діалектів карпатського регіону». У роботі проаналізовано понад 10000 одиниць, зібраних у 55-ти населених пунктах району Карпат. Велику цінність має додаток до дисертації – «Атлас фраземіки українських діалектів карпатського регіону», що містить 261 карту і чітко фіксує географію поширення різних фразем. В. І. Лавера заслужено вважають авторитетним ученим-фразеологом. До його праць звертаються і нині.

До збору фразеологічного матеріалу професор активно залучав і студентів, складаючи для цього спеціальні питальники, програми, керував написанням курсових і дипломних робіт, готував до виступів на наукових конференціях. У 1993 році видав конспект лекцій зі спецкурсу «Українська фразеологія» (для студентів гуманітарних відділень університету).

Мені пощастило бути його студенткою та аспіранткою. Уперше побачилися на початку 90-их, коли Василь Іванович читав у нас історичну граматику. Приємний баритон, спокійна інтонація, приязний погляд блакитних очей помітно полегшували сприйняття такої важкої для нас дисципліни. Тоді ми, другокурсники, ще не усвідомлювали, що перед нами – авторитетний учений, доктор наук, професор, невтомний збирач народних словесних перлин. Науковий доробок свого першого наукового керівника я змогла оцінити набагато пізніше, уже навчаючись в аспірантурі, коли сама зіткнулася з непростими проблемами народної фраземіки. На жаль, важка хвороба завадила наставникові довго керувати аспірантами. За кілька днів до смерті він ще перечитував мої чернетки і дійшов висновку, що потрібно змінити тему кандидатської дисертації. Попросив прийти через два тижні, але за три дні його не стало. Відчуваю докір сумління, що не встигла сказати вчителеві більше добрих слів, дуже повільно працювала над дисертацією, хоч Василь Іванович так квапив… На 69-му році Бог покликав його у Вічність.

Зараз портрет В. І. Лавера висить на кафедрі української мови серед світлин інших її фундаторів, теж відомих мовознавців – С. П. Бевзенка, Й. О. Дзендзелівського, М. А. Грицака, К. Й. Галаса, В. І. Добоша.

Маємо тут своєрідну галерею пам'яті. Здається, що навіть із глибин Вічності наші мудрі наставники зігрівають нас своєю турботою. І в нашій пам'яті вони завжди залишаються з нами.

Віталія Папіш,
к. філол. наук, доцент кафедри української мови
ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

ВАСИЛЬ ГЕРАСИМОВИЧ ЧУМАК
(до 90-річчя від дня народження професора кафедри української літератури)

У червні 2015 року виповнилося б 90 років від дня народження професора кафедри української літератури Василя Герасимовича Чумака. Десять років тому члени кафедри та колеги з факультету завітали на квартиру Василя Герасимовича й Тетяни Макарівни, щоб привітати його з 80-річним ювілеєм. У цей час він перебував уже на заслуженому відпочинку. Через значне погіршення зору не міг провадити далі викладацьку роботу. Святкування було щирим і теплим. Василь Герасимович радів зустрічі з колегами. Були вітання, спогади, розмови про актуальне в літературі, в державі, у колективі, він усім цікавився, мав свій погляд і позицію. Цю зустріч зафіксували на багатьох світлинах, які В. Ю. Тарасюк, головний редактор університетської газети «Погляд», вмістив на кількох її сторінках. Переглядаючи їх, зі щемом згадую багато днів і років спільної праці з Василем Герасимовичем. Трохи більше як через рік, 22 червня 2006 року, він відійшов у вічність. Але зроблене ним на педагогічній ниві залишилося в його вихованцях, написане й видане – в науці і сьогодні служить студентам та дослідникам.

Ті, хто за межею, живуть у добрих справах і в пам'яті живих. Хочеться, щоб сучасні студенти, молодші колеги знали про тих, хто закладав підвалини нашої університетської філології, був будівничим історії факультету, збагачував надбання вітчизняної україністики.

Відомий літературознавець, публіцист, педагог В. Г. Чумак народився 1 червня 1925 року в с. Свинарки (тепер Талалаївка) на Черкащині. Освіту здобував у місцевій школі, а потім, у зв'язку з переїздом батьків на Волинь, – у Гуті, Будо-Бобрицьку, Сорочині, Усолусах. Тут закінчив дев'ятирічку. З початком війни родина знову повернулася у Свинарки, але продовжити навчання хлопцеві не довелося. Доля послала юнакові жорстоке випробування – каторжні роботи в Німеччині. Протягом 1942–1945 років він поневірявся по дуйсбурзьких таборах, терпів голод, побої, виснажливу працю, приниження, не раз відчував холодний дотик смерті, яка очікувала кожного невільника. Після звільнення повернувся до рідної домівки, вступив на педагогічне відділення Уманського учительського інституту, здобув атестат про середню освіту.

Потяг до гуманітарних наук, зокрема до літератури, вплинув на подальший життєвий вибір В. Чумака, спрямував його до філології. У 1946 році

він вступив на філологічний факультет щойно відкритого Ужгородського державного університету. По-селянськи настирливе бажання домогтися омріяної мети допомогло йому здолати нестатки, голод, побутові негаразди. Під час навчання та, мабуть, і впродовж усього життя він перебував під наглядом служби безпеки. В архівах збереглися запити до місцевих органів із вимогою повідомити, де були і чим займалися батьки Василя Герасимовича. В 1951 році серед фахівців-філологів першого випуску УжДУ диплом одержав і В. Чумак.

Професійний шлях В. Г. Чумака розпочався у видавництві редактором сільськогосподарської літератури, через рік, у 1952 році, він працював у газеті «Молодь Закарпаття», а після – спецкором у «Закарпатській правді». Журналістиці віддав 10 років свого життя. Та й потім був одним із найактивніших авторів літературних матеріалів, що надходили до крайових газет. Понад десять років він редагував вузівську газету «Ужгородський університет».

У 1962 році В. Г. Чумак вступив до аспірантури при кафедрі української літератури УжДУ, а з 1965 року перейшов на викладацьку роботу. В 1969 році він захистив кандидатську дисертацію, здобув посаду і наукове звання доцента; далі захистив докторську дисертацію і до 2002 року працював професором кафедри української літератури.

Наукові інтереси професора В. Г. Чумака пов'язані з цариною історичного роману. Він став предметом дослідження його кандидатської та докторської дисертацій. Художні полотна, в яких відтворено добу Київської Русі, Хмельниччини, гайдамацького, опришківського руху, боротьбу з турецькою навалою на Україну та Центральну Європу, знайшли глибоке наукове осмислення у монографічних працях «Минуле – очима сучасника: Літературно-критичний нарис» (1980), «Далеч віків прозираючи…: Проблематика сучасного українського радянського історичного роману» (1985), у сотнях наукових статей. У полі зору вченого – твори С. Скляренка, П. Панча, Н. Рибака, П. Загребельного, Р. Федоріва, П. Угляренка, В. Шевчука, Р. Іваничука, В. Малика, Ю. Мушкетика, М. Сиротюка, В. Гжицького та ін. Розглядаючи літературні набутки крізь призму художньої та історичної правди, дослідник не лише заглибився в їх поетику, а й ставав проникливим істориком, що сприяло об'єктивній, виваженій оцінці кожного естетичного явища.

Дослідницькі обрії вченого досить широкі. Його увагу привертав літературний процес ХХ століття, у контексті якого проаналізовано найбільш актуальні аспекти творчості Ю. Яновського, О. Довженка, А. Малишка, М. Бажана, О. Гончара, М. Стельмаха та багатьох інших українських митців.

Особливої уваги надавав професор В. Г. Чумак літературним надбанням Закарпаття. Його перу належать рецензії на книги творів П. Цибульського «Росте при дорозі шипшина» (1959), «Вуличка на околиці міста» (1973), М. Томчанія «Готель «Солома» (1960), П. Угляренка «Одкрий мені дорогу» (1964) та «Із дерева жалю» (1979), В. Ладижця «Перехрестя» (1980), Ю. Шипа «Бита карта» (1984) та ін. Цілий ряд наукових статей при-

свячено митцям краю: П. Угляренку («Про історичні романи П. Угляренка «Князь Лаборець», «Після довгої ночі», «Довгий шлях до озер»); В. Ладижцю («Високе-високе небо»); Ю. Боршошу-Кум'ятському («Гаряче серце»); Ю. Гойді («Дорогою до верховини»); П. Цибульському («Незгасне полум'я»); Ю. Шипу («Бита карта бюрократа», «Дебют гумориста») та ін. Творчість закарпатських письменників професор В. Г. Чумак популяризував не лише через місцеву періодику, але й через всеукраїнські часописи «Дніпро», «Жовтень», «Вітчизна».

Майже сорок років присвятив В. Г. Чумак педагогічній роботі. Він був вимогливим, об'єктивним і доброзичливим викладачем, який дав путівку в життя сотням молодих фахівців-філологів. Лекції з історії української літератури ХХ століття, спецкурси з сучасного літературного процесу, з історичної романістики (для студентів філологічного та історичного факультетів), які читав професор В. Г. Чумак, відзначалися науковою глибиною, проблемністю, свіжістю погляду. Своїми знаннями досвідчений учений і педагог ділився з вчителями області, читаючи їм лекції в Інституті післядипломної освіти. Під його керівництвом виконали й захистили кандидатські дисертації аспіранти кафедри О. Ківешлігеті та І. Шинкар.

В. Г. Чумак завжди був активним у громадському житті. Він виступав з лекціями перед населенням області, популяризував українську літературу на радіо й телебаченні, був організатором і учасником наукових конференцій.

Журналістський, науково-педагогічний ужинок професора В. Г. Чумака досить вагомий. Його перу належать близько 400 праць та ще півтора десятка редагованих або рецензованих видань, що зафіксовано в бібліографічному довіднику «Професор Василь Чумак» (2000). А художньо-документальний роман «Далекі дзвони печалі» (1999), який є щирою сповіддю зболеної розлуками й щасливої зустрічами душі автора, засвідчив неабиякий хист його як письменника. Це, без сумніву, вагомий унесок в українську журналістику та літературознавчу науку.

Пам'ять про добрі земні справи педагога, професора Василя Герасимовича Чумака нехай буде світлим променем його душі у далеких засвітах.

Валентина Барчан,
д. філол. наук, професор,
завідувач кафедри української літератури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

МИКОЛА ГРИГОРОВИЧ ЯСЬКО – ПЕРШИЙ ДЕКАН ФІЛОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Філологічний факультет, як один із перших структурних підрозділів Ужгородського університету, 2015 року відзначив своє 70-ліття. Та ще й перший його декан Микола Григорович Ясько, про якого більше замовчано, ніж сказано, мав майже ювілейні дати: 19 грудня, на самого Миколая, виповнилося 115 (чи 125?) років від дня його народження – влітку ж було 55 років з дня смерті. Проте з того, що все-таки можна прочитати, а ще й почути від його нечисленних сучасників, учнів, робимо висновок, наскільки драматичною, навіть трагедійною (читаймо: знищеною, покрученою системою) є постать людини, якій судилося хай на кілька-надцять місяців, але все-таки бути одним з перших проректорів нашого університету, першим деканом філфаку, читати перші лекції першим студентам-філологам із української літератури. Хоч був за фахом зовсім не філологом, а юристом.

Отже, що про нього знаємо? Що помер він однозначно 31 липня 1960 року і «не таланило йому навіть після смерті. Коли несли труну з його тілом, почалася така злива, що треба було зупинитися й перечекати її у підворітнях і під'їздах будинків на площі біля колишньої міської ратуші Ужгорода» [8, с. 128]. А народився Микола Ясько 19 грудня чи то 1900 року, як сказано у працях І. М. Сенька [8, с. 128] та В. В. Барчан [1, с. 7] й про що свідчить напис на надгробку, чи то 1890-го, як зазначено в узагальнювальній біографічній статті про М. Г. Яська у І. В. Хланти [9, с. 840], в с. Корніївці Прилуцького повіту на Полтавщині в сім'ї заможного козака, якого 1929 року розкуркулили й відправили в Архангельську область.

Очевидно, як припускає І. М. Сенько, якому вдалося опрацювати особову справу Миколи Григоровича Яська ще до того, як вона була втрачена разом із значною частиною архіву університету під час повені 1992 року, син зумів домогтися, аби батька відпустили додому. Можемо припускати, що натомість став заручником системи, узявши на себе якісь зобов'язання, через які, власне, й опинився на Закарпатті 1945 року у ролі проректора з навчально-виховної роботи у щойно створеному університеті [9, с. 840], а в лютому 1946 року [8, с. 130] чи то відразу у вересні 1945-го [1, с. 6] очолив кафедру української літератури.

Хоч працювати мав намір, очевидно, за фахом: 1925-го закінчив юридичний факультет Київського інституту народного господарства, з 1926-го до 1928-го працював слідчим Мелітопольської окружної прокуратури [8, с. 129; 9, с. 840]. Цілком імовірно, що саме батькове заслання «скоригувало»

його наміри й спонукало закінчити Курси викладачів української мови й літератури в Києві [8, с. 129; 9, с. 840].

Із 1929 року Миколі Григоровичу довелося працювати у Мелітопольському, відтак Ворошиловградському педінститутах на різних посадах. Під час війни евакуювався з 58-ма студентами, але біля Дону потрапив в оточення й майже рік працював у підпіллі Ворошиловграда [8, с. 129; 9, с. 840]. Як зауважує І. М. Сенько, «службова кар'єра, яка вимагала вірнопідданства, перешкоджала йому створити щось фундаментальне (роблю про це висновок з того, що в анкеті Микола Ясько не назвав жодної наукової публікації того періоду)» [8, с. 129]. Зауважимо зі свого боку, що такий розвиток подій у його житті міг бути зумовлений як особистим прагненням кар'єрного зростання, так і наслідком взятих на себе зобов'язань, адже була родина, яка після повернення батька з Архангельська змушена була працювати в колгоспі (батько, мати, сестра Серафима), були інші діти (брат Григорій, сестра Уляна), які змогли здобути педагогічну освіту й працювати за фахом [8, с. 129].

Хай там як, саме з іменем Миколи Григоровича пов'язаний початок наукової діяльності кафедри української літератури Ужгородського університету, як зауважує нинішній її завідувач, професор В. В. Барчан [1, с. 6]. М. Г. Ясько започаткував і розвивав один із напрямів кафедральних наукових пошуків – фольклорознавчий. «Унікальність і недостатня дослідженість закарпатської народнопоетичної творчості зумовили актуальність проблематики, пов'язаної з її вивченням. Уже в 1946 р. М. Г. Ясько як завідувач кафедри вносить у тематичний план науково-дослідної роботи УжДУ держбюджетну тему «Казки Закарпатської України (звіриний епос). У наступні роки виокремлює й досліджує різні її аспекти» [1, с. 6–7].

Дослідник-фольклорознавець І. М. Сенько підкреслює, що в бібліографічному покажчику «Українське радянське карпатознавство» (1972) 22 позиції відведено дослідженням саме М. Г. Яська: упорядкував збірники фольклорних творів Закарпаття «Слава Леніну!»… , «Скакав піп через пліт…»…, написав статті «Великий Жовтень в народно-поетичній творчості Закарпаття», <…> «Віра в російський народ», «Соціалістичний Донбас у народній поетичній творчості Радянського Закарпаття» тощо [8, с. 128]. Закарпатці співали про те, як охітно і радісно їдуть їх юнаки на шахти Донбасу?! Іван Михайлович сумнівається, бо йому доводилося чути зовсім інше [8, с. 128]. Сумніваємося і ми.

«Але статті М. Г. Яська «Рукописний збірник прислів'їв і приказок Закарпаття 1906 року та його укладач Іван Югасевич», «Іван Франко і Закарпаття», «Володимир Гнатюк – дослідник фольклору Закарпаття» говорять зовсім про інше: їх писав сумлінний, висококваліфікований науковець, – стверджує І. М. Сенько, продовжуючи небезпідставно висновкувати. – Він мав написати велике дослідження про розвиток фольклористики на Закарпатті, і названі статті про Югасевича, Франка, Гнатюка – частина цього дослідження. Вчений не встиг завершити своєї основної праці, бо час розстра-

тив на пошуки пісень про Леніна і Сталіна, про Великий Жовтень і соціалістичне будівництво, про Москву і Кремль…» [8, с. 128-129].

Щодо останньої тези Івана Михайловича маємо свої міркування. Якби займався і переймався Микола Ясько Леніним і Сталіним так сильно, то його, як каже І. Сенько «послужний список» [8, с. 129], мав би бути трохи не таким: уже з вересня 1950 року він лише старший викладач кафедри української літератури, а в 1953 р. перейшов працювати завідувачем кафедри української літератури Ужгородського учительського інституту, через рік знову повертається на попереднє місце старшим викладачем і працює на цій посаді до останніх днів свого життя [8, с. 130; 9, с. 840].

«Залишається невідомим, чому його було понижено по службі», – каже І. В. Хланта [9, с. 841]. «На жаль, напрацьовані матеріали М. Г. Ясько так і не синтезував в окреме цілісне дисертаційне дослідження, що, ймовірно, було однією з причин його перебування на посаді старшого викладача кафедри та виходу на пенсію в шістдесятирічному віці», – вважає В. В. Барчан [1, с. 7]. «Чи тому, що не громив націоналістів і космополітів…» – припускає І. М. Сенько [8, с.130]. «Пониження по службовій драбині було прямо пропорційним підвищенню рівня його наукових пошуків…» – читаємо далі у І. М. Сенька [8, с. 130].

Очевидно, М. Г. Ясько не просто «добрим словом згадує фольклориста Івана Панькевича», якого тоді зарахували до числа буржуазних націоналістів [8, с. 131], а й допомагає йому реабілітуватися. Робимо такий висновок із дослідження Миколи Мушинки, який віднайшов листи аспіранта Ужгородського державного університету Миколи Яська до Івана Панькевича (котрий тоді працював доцентом Карлового університету в Празі, однак без права викладання) з проханням надіслати йому деякі дані для кандидатської дисертації (нині зберігаються у приватному архіві Зузани Ганудель у Пряшеві) [7, с. 7]. Річ у тім, що інформацію про збірку колядок і різдвяних звичаїв Олекси Борканюка, яку йому надіслав у відповідь І. Панькевич, Микола Ясько опублікував у київській «Літературній газеті» 14 липня 1954 року.

Як стверджує Микола Мушинка у передмові до видання збірки закарпатоукраїнських народних прислів'їв Івана Югасевича з р. 1806 під назвою «Час мовчати і час промовляти» (видану цього ж таки 2015-го з ініціативи та за кошти «Ґражди»), «позитивна згадка імені Панькевича в центральній українській газеті підбадьорила І. Панькевича. Саме на її основі ректорат Карлового університету зняв заборону з його імені і дозволив йому педагогічну діяльність» [7, с. 8].

Говорячи про М. Яська, Микола Мушинка наголошує на цінності його студії про збірку прислів'їв і приказок Івана Югасевича як такої, що є першою й досі єдиною працею про цей унікальний збірник не лише в українській, а й у загальнослов'янській фольклористиці [7, с. 9]. Проаналізувавши розвідку М. Яська про «Прислів'я» І. Югасевича, Микола Мушинка вказує на її недоліки, називаючи їх даниною добі, в якій той жив і працював, однак Микола Ясько, «… на відміну від інших авторів, заангажованих на ідеологію й політику СРСР, не таврував «українських буржуазних націоналістів, а, на-

впаки, намагався реабілітувати одного з них – Івана Панькевича. Мабуть, за те він потрапив у неласку до радянських органів, які не допустили його до захисту дисертації. Та його праця про найвизначніший рукописний збірник прислів'їв і приказок початку XIX століття не сміє бути забутою» [7, с. 13].

Отже, те, що припускав Іван Сенько, підтвердив Микола Мушинка: котився вниз по кар'єрній драбині, бо послідовно не таврував тих, кого вимагала тоталітарна машина. Виходить, що, віднайшовши згадувані листи, у яких ідеться й про те, що Микола Яcько у найближчому часі обіцявся вислати І. Панькевичу автореферат дисертації, та ще й такого цінного змісту, Микола Мушинка реабілітував ім'я самого Яська, який став свого часу першим деканом філологічного факультету щойно створеного Ужгородського університету. Інформацію про це знаходимо у праці В. В. Барчан «Біля джерел: до 60-річчя кафедри української літератури УжНУ» [1, с. 6] та архівних матеріалах: «Наказ №16 по Закарпатському державному університету від 15 лютого 1946 року: ст. викладача кафедри української літератури Яська М.Г. з 5 лютого призначити деканом філологічного факультету з оплатою 50 % від основного окладу» [3, арк. 19].

До вересня 1946 року Микола Григорович очолював також історичний факультет, про що знаходимо записи у книзі наказів ректора: «Наказ № 176 від 23 вересня 1946 року: призначити деканом історичного факультету кандидата історичних наук тов. Сміяна П. К. з 15 вересня 1946 року; декану тов. Сміян П. К. прийняти справи факультету від декана філологічного факультету тов. Яcько М. Г., який по сполученню виконував ці обов'язки» [4, арк. 78]. Виходить, не П. К. Сміян першим очолював історико-філологічний факультет, як це стверджують історики УжНУ [6], – першим був М. Г. Яcько, причому за сумісництвом. Отже, ці факультети від самого початку мислилися як автономні підрозділи, хоч і надалі таке спільне керування практикувалося: так, коли із 6 листопада до 1 грудня 1946 року М. Г. Яcькові надали відпустку на 48 днів, то обов'язки декана філфаку виконував декан історичного факультету П. К. Сміян [4, арк. 151; арк. 164].

Ще 7 лютого 1947 року наказом ректора № 22 деканові історичного факультету П. К. Сміяну доручали підготувати до 20 березня на затвердження типовий п'ятирічний план історичного факультету [5, арк. 38], а М. Г. Яcьку – відповідно філологічного факультету [4, арк. 39], ще 14 квітня обох деканів відряджали для налагодження роботи у консультаційних пунктах для студентів-заочників історичного та філологічного факультетів [5, арк. 85-86], а вже 22 квітня з'явився наказ про об'єднання цих факультетів в один історико-філологічний: «Обов'язки декана історико-філологічного факультету покласти на кандидата історичних наук тов. Сміяна Петра Кіндратовича. На бувшого декана філологічного факультета ст. викладача тов. Яcько М. Г. тимчасово покласти обов'язки керівника заочного відділу» [5, арк. 91].

А вже 25 квітня на підставі рапорту декана факультету ректор Ужгородського держуніверситету виніс догану «студентам філологіческого факультету т.т. Павук П. І. і Небесник В. С. за самовільну відсутність з лекції

російської літератури 24 квітня» [5, арк. 94]. Щоправда, навіть рапорт на студентів мало чим допоміг деканові – уже 20 травня П. К. Сміян був звільнений від обов'язків декана «за припущення грубих помилок та свавілля в роботі деканату» [5, арк. 107]. З 23 травня 1947 року ці обов'язки були покладені на кандидата історичних наук Івана Григоровича Коломійця [5, арк. 107], який уже у вересні попросив звільнити його з цієї посади за станом здоров'я – прохання задовольнили, наступним деканом призначили кандидата історичних наук Я. А. Чубукова [5, арк. 247].

Не так швидко, як того хотілося тодішнім партфункціонерам, приживався марксизм-ленінізм на молодих філфаку та істфаку: численні суворі догани оголошував ректор А. М. Курішко за «самовільне залишення лекції по основам марксизму-ленінізму», попереджав про виключення з університету, пропонував призначати інших старост курсів тощо [5, арк. 109].

Проте політика керівництва університету була наполегливо й послідовно спрямована на «виховання у студентів і професорсько-викладацькому складові почуття радянського патріотизму і відданості своїй соціалістичній Вітчизні» [5, арк. 313]. Так, у тодішніх наказах читаємо: «Необхідно виховувати у робітників Університету почуття гордості за свою радянську науку і культуру, розгорнувши рішучу боротьбу з фактами низькопоклонства перед буржуазною наукою і культурою, організуючи розбір і осудження таких фактів» [5, арк. 313]. Архівні матеріали свідчать, що та доба виховала чимало відданих послідовників, але це тема іншого матеріалу.

Повертаючись до постаті М. Г. Яська, бачимо, що в липні 1947 року були зміни до наказу № 63 від 22 квітня: «В. о. зав. кафедри української літератури тов. Яську М. Г. вважати з 1 травня 1947 р. виконуючим обов'язки проректора заочного відділу з окладом 1800 крб. та за сполученням в. о. зав. кафедри української літератури /825+330/1155 крб. Наказую учбовій частині провести розрахунок річного навантаження годин, та бухгалтерії зробити перерахунок з/платні» [5, арк. 165], проте вже у серпні Микола Григорович звільнений від виконання обов'язків проректора без наведення причин [5, арк. 196].

Трагедійну роздвоєність особистості, яку так тонко і точно передає Микола Хвильовий у своїй новелі «Я (Романтика)», міг переживати і Микола Григорович, який віднайшов вічний спокій у закарпатській землі. Аби мати змогу досліджувати Франка, Гнатюка, Колессу, Панькевича, Югасевича, Борканюка, був змушений збирати і найголовніше знаходити (!) на Закарпатті фольклор про Сталіна-Леніна і великий Жовтень. За словами фольклориста Ю. Д. Туряниці, колишнього доцента кафедри української літератури УжДУ, який уважає себе учнем і послідовником Миколи Яська (читав його дисципліни після раптової смерті Миколи Григоровича), відгук на написану, але так і не захищену дисертацію Миколи Григоровича Яська підготував Максим Рильський.

Реабілітовуючи одних (маємо на увазі Панькевича), змушений був «таврувати» інших – до прикладу, представника «розстріляного відро-

дження» Миколу Зерова, про що дізнаємося з віднайденої чернетки листа самого Зерова до редакції однієї з газет (можна думати, київської «Літературної газети») [2, с. 205–206]. Припускаємо, робив це не тому, що вбачав в естетизмі Коцюбинського чи в його оцінках Зеровим смертний гріх, а тому що мав виправдовувати «довіру» системи, через що й мусив іти на подвійні кроки, як це робили тоді цілі покоління розумних людей, інтелектуалів, викручуючи й вимучуючи себе, бо задля самозбереження мали ступати бодай мінімально назустріч її (системи) бажанням.

Ось тільки не всі ставали її слугами. Вважаємо, що не став ним і Микола Григорович Яcько – перший декан філфаку, науковець, інтелектуал, дослідження праці якого ще попереду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барчан В. Біля джерел: до 60-річчя кафедри української літератури УжНУ. – Ужгород : Ліра, 2004. – 160 с.
2. Зеров М. COROLLARIUM / Збірка літературної спадщини під редакцією М.Ореста. Проект зі збереження спадщини української еміграції. – Мюнхен : Інститут Літератури, 1958. – 222 с.
3. Архів Ужгородського національного університету. Книга приказов ректора по Ужгородскому государственному университету за 1945-1946 учебный год: начато 27 ноября 1945 г. – окончено 27 июня 1946. – 123 арк.
4. Архів Ужгородського національного університету. Книга приказов ректора по Ужгородскому государственному университету: начато 27 июня 1946 г. – окончено 28 декабря 1946 г. – 173 арк.
5. Архів Ужгородського національного університету. Книга приказов ректора по Ужгородскому государственному университету: начато 2 января 1947 г. – окончено 31 декабря 1947 г. – 316 арк.
6. Офіційний сайт Ужгородського національного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/faculty - fhistory /about
7. Панькевич І. А. Час мовчати і час промовляти. Збірка закарпатоукраїнських народних приповідок Івана Югасевича з р. 1806 / Передмова акад. Миколи Мушинки; редакція та примітки Наталії та Івана Ребриків. – Ужгород : Ґражда, 2015. – 72 с.
8. Сенько І. Микола Яcько // Педагоги-науковці (В. В. Туряниця, упорядкування і передмова). – Ужгород, 1997. – С. 128–132.
9. Хланта І. В. Літературне Закарпаття у ХХ столітті: Біобібліографічний покажчик. – Ужгород : «Закарпаття», 1995. – С. 840–842.

Галина Шумицька,
к. філол. наук, доцент,
декан філологічного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

МОВОЗНАВСТВО

Динара Агзамова,
Казань, Россия

СЕМАНТИКА КРАСОТЫ И БЕЗОБРАЗНОГО В РУССКИХ ПОСЛОВИЦАХ О «СУЩНОСТИ И НАРУЖНОСТИ»

В словаре В. И. Даля «Пословицы русского народа» представлено 190 единиц пословиц о «Сущности и наружности». Из них 65 единиц раскрывают категории красоты и безобразного внутренней и внешней формы человека. Собиратель и знаток русского фольклора В. И. Даль выделяет такую особенность склада ума русского народа, как интерес к «насущному и духовному» [1, с. 9].

В исследуемых пословицах внешняя красота человека описывается через соотнесение с предметами утвари, образами природы, цветами, положительными эмоциями: *Хороша, как писаная миска. Красней красного солнышка, ясней ясного месяца. И личиком бела, и с очей весела. На рожу счастлив* (т. е. красавец) [2, с. 500].

В русских пословицах красота внешней формы человека противопоставлена некрасивому внутреннему содержанию. Категория внешней красоты заостряет внимание на внутренних пороках человека, обличает их. Внешняя красота граничит с некрасивой душой (*Молодец красив, да на душу крив. Лицом хорош, да душою непригож. Собой красава, да душа трухлява*), с некрасивым характером (*Родилась пригожа, да по нраву негожа*), с небольшим интеллектом (*Лицом детина, да разумом скотина. Личиком беленёк, да умом простенёк. Видом орёл, а умом тетерев*) [2, с. 503]. Такие пословицы репрезентируют дисгармонию человека, диссонанс внутренней формы внешнему содержанию, когда внешняя красота не является достаточным основанием в восприятии целостного образа человека: *Поглядишь – картина, а разглядишь – скотина. Со лба красив, да с затылка вшив. Красиво, да животу тоскливо. Красна ягодка, да на вкус горька. Собой красава, да не по красаве слава* [2, с. 503].

Красота человека заключается не только в красивом лице, но в коммуникативных навыках (*Хоть собой не казист, да на миру речист. Знать сокола по полёту, а доброго молодца по речам*), осанке (*Без осанки конь – корова*), красивой походке (*Не стоит гроша, да походка хороша. Наряд соколий, а походка воронья*), голосу (*Видом сокол, а голосом ворона*) [2, с. 503–506].

В русских пословицах используются зооморфные образы для обозначения внешней красоты / безобразного, наглядно демонстрирующих положительную и отрицательную коннотацию тех или иных черт фигуры че-

ловека. Наиболее частотные оппозиционные образы: сокол – ворона, конь – корова.

Внешняя некрасивость человека противопоставлена красивым внутренним качествам: совести, уму, честной душе, искренности и другим. При этом внешнее уродство показано через некрасивое лицо (кривое или рябое): *Не казист лицом, да тряхнет молодцом. Не пригож лицом, да хорош умом. Рожа кривая, да совесть прямая. И гладок, да гадок; и ряб, да Божий раб* [2, с. 505].

Внешняя красота человека является эстетической ценностью. Вначале судят человека по внешней форме: *По платью встречают, а по уму провожают* [2, с. 504]. Но приоритет остаётся за гармонией внутреннего и внешнего мира: *Не будь складен, да будь ладен* [2, с. 504]. Наличие внешней красоты ценно при условии красивого внутреннего содержания. Кроме того, нравственная категория доброты в народном сознании стоит выше, чем категория красоты: *Не ищи красоты, ищи доброты. Не ради красоты, ради доброты* [2, с. 505].

Эстетические категории красота – безобразное могут заменяться другими, близкими по своей семантике, бинарными оппозициями: прямо – криво (косо) (*Криво дерево, да яблоки сладки. Глазами и кос, да душою прям), бело – черно* (*Говорит бело, а делает черно*), ясно – грязно (*Сверху ясно, снизу грязно*) [2, с. 502–504].

Таким образом, семантика красоты и безобразного в русских пословицах о «Сущности и наружности» репрезентирует амбивалентность эстетических категорий и дуалистичность русского мышления.

ЛИТЕРАТУРА

1. Даль В. И. Пословицы русского народа / В. И. Даль. – М. : Худ. лит., 1984. – Т.1. – 383 [1] с.: рис.
2. Даль В. И. Пословицы русского народа / В. И. Даль. – М. : Астрель, 2008. – 750 с.

Агзамова Динара Рустэмовна, аспирант Института филологии и межкультурной коммуникации им. Льва Толстого ФГАОУ ВО «Казанский (Приволжский) федеральный университет».

Научный руководитель – *Байрамова Луиза Каримовна,* доктор филологических наук, профессор кафедры русского языка и прикладной лингвистики Института филологии и межкультурной коммуникации им. Льва Толстого ФГАОУ ВО «Казанский (Приволжский) федеральный университет».

Ольга Андріїв,
Івано-Франківськ, Україна

ПЛЮСКВАМПЕРФЕКТ У НІМЕЦЬКІЙ І ДАВНОМИНУЛИЙ ЧАС В УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ У КОНТЕКСТІ ДИГРЕСИВНИХ ВКЛЮЧЕНЬ

У роботі розглядається композиційно-стилістичний потенціал форм плюсквамперфекта у німецькій і давноминулого часу в українській мовах, який у художніх текстах знаходить вираження у так званих авторських відступах – дигресіях.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що, крім свого основного значення передування відносно іншого предикативного центра в минулому, плюсквамперфект/давноминулий час виконують певні функції і на рівні тексту: використовуються з метою позначення нової теми або введення дигресії [4, с. 654]. Дигресія – стилістичний прийом миттєвого відхилення від теми, викладу для того, щоб слухачі відпочили від інтелектуального чи емоційного напруження (може бути жарт, примовка) [2, с. 436].

Питання щодо дигресивного відступу у текстах частково висвітлено у праці І. Р. Гальперіна, який трактує його як ланцюг подій, коли їх зв'язок порушується введенням однієї чи кількох пропозицій, що не мають безпосереднього стосунку до викладу основного змісту. Це викликає уповільнення фабульного розгортання теми, дає можливість авторові у відкритій формі висловлювати власні судження щодо різних питань, які мають пряме чи опосередковане відношення до центральної теми [1, с. 99]. За допомогою поняття "ментальної дигресії" В. О. Плунгян пояснює співвідношення плюсквамперфект + контрфактичність. Науковець стверджує, що гіпотетична ситуація, яка часто передається за допомогою плюсквамперфектних форм, ніби випадає з логічного ходу подій, тобто є своєрідною ментальною дигресією [3, с. 286].

Наявність дигресивної функції для плюсквамперфекта/давноминулого часу визначається, виходячи із положення про те, що плюсквамперфектні форми виникають тільки у випадках "аномального" передування, тобто коли розповідь про ситуацію порушує природній порядок розвитку подій і мовець дозволяє собі відступ (дигресію) від основної лінії розповіді [3, с. 285]. Прикметно, що в усіх мовах, які мають плюсквамперфектну форму, вона використовується не стільки для того, щоб вказати на факт передування однієї ситуації щодо іншої, скільки для того, щоб підкреслити належність цієї ситуації іншому часовому плану, відокремленому від плану поточної розповіді. Інакше кажучи, плюсквамперфект маркує дискурсивно виділені дієслівні форми, які випадають із основної лінії розповіді [там само]. Тобто для порівнюваних грамем характерною є тенденція до позначення їх формами другого плану розповіді.

Наприклад: *Wir waren dankbar, daß gerade wir das höchste Vorrecht, das es gibt, genießen durften, in die finstere Gegenwart, die alle Zeit besetzt hält, einen*

*schmalen Streifen Zukunft vorzuschieben. Anchises, der nicht müde wurde, uns vorzuhalten, das sei immer möglich;... der weiter mit Arisbe stritt, die er Große Mutter nannte (**sie war noch massiger geworden**, hüftlahm, überbrückte mit ihrer Trompetenstimme die Entfernung, die sie nicht mehr laufen konnte) - Anchises war es, glaube ich, der von ganzem Herzen unser Leben in den Höhlen liebte, ohne Vorbehalt, ohne Trauer und Bedenken (Ch. Wolf) / Чого? Та того, що більше нічого від тої любови не лишилося. Звісно, як не рахувати її самої, Дарини Гощинської (хто це її недавно **був назвав** по батькові, ще й із якимось таким значущим притиском?..), Дарини Анатоліївни Гощинської, відставної тележурналістки сорока неповних літ, що об одинадцятій ранку валяється в ліжку як колода, з мокрими од сліз щоками, й не має куди йти, – не такий уже й великий, як подумати, здобуток для людства* (О. Забужко). У першому прикладі автор перериває розповідь дигресією, яка є його власним спостереженням: *sie **war** noch massiger **geworden**.* У другому дигресивне включення *(хто це її недавно **був назвав** по батькові, ще й із якимось таким значущим притиском?..).* Це своєрідний коментар, який додається до самокритики мовця і вказує на передування події, вираженої давноминулим часом. В обох випадках дигресія є ефектом реалізації базової відносної семи плюсквамперфекта й таким чином створює динаміку подій, уповільнює розповідь.

Фактичним матеріалом дослідження слугувала тисяча текстових одиниць для кожної мови, з яких десять випадків становить уживання плюсквамперфекта для вираження дигресивного значення у німецькій мові і сім в українській (варто зауважити, що не розглядалися такі висловлення, у яких додаткові авторські включення були прив'язаними до контексту, оскільки вважаємо, що вони потребують окремого аналізу). Таким чином, дигресія не може вважатися ядровою дискурсивною функцією вказаних грамем, але є додатковим нетривіальним їх значенням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальперин И. Р. Текст как обьект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М. : КомКнига, 2007. – 144 с.
2. Мацько Л. І. Стилістика української мови / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 462 с.
3. Плунгян В. А. О контрафактических употреблениях плюсквамперфекта // Исследования по теории грамматики. Вып. 3. Ирреалист и ирреальность / Ред. Ю. А. Ландер, В. А. Плунгян, А. Ю. Урманчиева – М. : Гнозис, 2004. – С. 273–291.
4. Попович Л. Граматичні та семантичні функції плюсквамперфекта в сучасній українській мові / Л. Попович // Акцентологія. Етимологія. Семантика. До 75-річчя В. Г. Скляренка. – К. : Наук. думка, 2012 . – С. 53–672.

Андріїв Ольга Богданівна, аспірант кафедри загального та германського мовознавства Інституту філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Науковий керівник – *Кононенко Віталій Іванович*, доктор філологічних наук, професор, академік НАПН України, завідувач кафедри загального та германського мовознавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Владимир Арифулин,
Грайфсвальд, Германия

ОСОБЕННОСТИ РУССКОГО ЯЗЫКА ДИАСПОРЫ НА ПРИМЕРЕ РУССКОГОВОРЯЩЕЙ СЕМЬИ В ГЕРМАНИИ

В каждой стране существуют малые и большие диаспоры, которые стараются – как сознательно, так и неосознанно – сохранить свою культуру и свой семейный язык. Такие языки имеют теоретическую возможность со временем стать стандартным языком, но уже не в соотношении «один народ – один язык» [ср. 3, с. 39]. Исходя из теории Людвика Флека, такие диаспоры сопоставимы с мыслительными коллективами, которые, в свою очередь, являются представителями особого стиля мышления [ср. 1, с. 54–55]. Любая диаспора имеет свои границы соприкосновения с окружающим миром. Однако эти границы, которые безусловно создают внутреннее пространство общения в рамках мыслительного коллектива, одновременно позволяют представителям диаспоры обмениваться информацией с окружающим миром посредством языка.

С давних времен язык и мышление рассматривались в контексте одного явления. Вильгельм фон Гумбольдт писал, что одна из основных функций языка – это сообщающая. Она тесно переплетена с ясным логическим мышлением и особенностями стилистического изложения мысли [ср. 2, с. 88]. Таким образом, попадая в иноязычную, а тем самым и в «иномыслительную» среду, изначальный мыслительный коллектив начинает приспосабливаться к новым условиям, чтобы точно и логично передавать информацию, и тем самым перенимать новое мышление. Первые изменения отражаются именно в языке коллектива.

На сегодняшний день в Германии существует множество малых и относительно больших русскоговорящих диаспор из стран бывшего Советского союза, например, Казахстана, России, Украины, которые между собой общаются на русском языке, а с внешним миром на немецком. Одной из таких диаспор может служить русскоговорящая семья из Ольденбурга, которая эмигрировала из Казахстана и уже более 20 лет живёт в Германии.

В ходе интервью с членами семьи (отец – 46 лет, мать – 45 лет, родители матери – 76 и 74 лет, дочь – 12 лет), в котором члены семьи рассказывали о том, как проходит их обычный день, проявились изменения в об-

ластях семантики, грамматики и прагматики. В области семантики были выявлены 4 группы заимствований лексических единиц: (1) заимствования непереводимых имён собственных, (2) заимствования переводимых имён собственных, (3) заимствования слов (в первую очередь существительных), которые существуют в русском языке, но произносятся по-немецки, (4) заимствования лексических единиц (существительных и наречий), которые не являются частью русской языковой системы.

Старшее поколение использует исключительно лексические трансферы из первой (ProSieben vs. *praziben)* и второй группы („Der Sturm der Liebe" vs. *der sturm der libe).* Второе поколение (отец и мать) употребляют уже заимствования из третьей группы (Sport / спорт vs. sport) и четвёртой группы *(kurz posle sesti, koe-kakie gerety).* При этом употребляются конструкции, которые присущи в большей степени немецкому языку, например, *delat' gerety: «ja tam delaju koe- kakie gerety kotorye ja dumaju cto mne pomogut».*

Дочь, которая родилась уже в Германии и только дома разговаривает на русском языке, не обладает большим словарным запасом. При этом она постоянно использует переключение кодов *(ja manchmal vstrecajusja s podruzkami),* используя лексические трансферы из немецкого языка. При этом она употребляет неверные грамматические формы глаголов *(ja vstavaju)* по аналогии с глаголами *играть, делать.* Возвратные глаголы сохраняют постфикс *-ся* в форме первого лица единственного числа *(vstrecajusja).*

Что касается области прагматики, а точнее, использования ролевого дейксиса, выраженного личными местоимениями, видны две тенденции самовосприятия в одном мыслительном коллективе: более молодое поколение (мать, отец, дочь) использует при описании своего дня форму первого лица единственного числа *(ja, u menja),* в то время как родители матери используют форму первого лица множественного числа *(my, u nas).* У дочери – по аналогии с немецким языком – прослеживается тенденция использования подлежащего во всех предложениях в отличии от ее родителей, бабушки и дедушки.

Рассматривая все приведенные особенности языкового стиля, видим очевидное влияние немецкого языка на русский в данном русскоговорящем мыслительном коллективе. Эти изменения связаны как с семантикой (использование лексических трансферов из немецкого языка), так и с грамматикой (неверные аналогии во внутриязыковой системе, использование калькированных грамматических конструкций немецкого языка) и прагматикой (тенденция использования подлежащего в предложениях, избегая эллипсических конструкций).

ЛИТЕРАТУРА

1. Fleck, Ludwik (^{3}1980): Entstehung und Entwicklung einer wissenschaftlichen Tatsache. Einführung in die Lehre vom Denkstil und Denkkollektiv. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

2. Humboldt, Wilhelm von (2008): Schriften zur Sprache. Frankfurt am Main: Zweitausendeins.
3. Дуличенко, Александр (2013): Slavia Migrationis как потенциальный фактор создания новых стандартных языков (наброски к теме). In: Moser, Michael / Polinsky, Maria [Hrsg.]: Slavic Languages in Migration. Reihe Slavische Sprachgeschichte. Bd. 6. Berlin: Lit Verlag. с. 39 – 42.

Арифулин Владимир Насимиевич, аспирант философского факультета Института славистики Ernst-Moritz-Arndt-Universität, Greifswald (Германия).

Научный руководитель – Prof. Dr. *Bernhard Brehmer* (Ernst-Moritz-Arndt-Universität, Greifswald).

Ганна Бабука,
Ужгород, Україна

ЗАСТАРІЛА ЛЕКСИКА У РОМАНІ Д. МОРДОВЦЯ «САГАЙДАЧНИЙ»

Неодмінний компонент лексичної структури художнього твору на історичну тему становить застаріла, хронологічно маркована лексика. У науковому обігу з'являються нові терміни *хронізм, конотативний архаїзм, агнонім*. Як засіб історичної стилізації в художніх творах застарілу лексику досліджували Л. Булаховський, Л. Скрипник, Л. Донець, В. Буда, а також Г. Гайдученко, Л. Бурківська, Ж. Колоїз, Н. Яценко, Т. Ларіна, І. Дячук, Н. Пашенько, Т. Крупеньова. У контекст української історичної прози XIX ст. помітно вписуються українські й російські твори Данила Мордовця – "Ідеалісти і реалісти", "Лжедмитрій", "Цар і гетьман", "Кримська неволя", "За чиї гріхи", "Тиміш", "Палій", "Дві долі". Цю творчість високо оцінив І. Франко, підкресливши, що "Мордовець належить до великих майстрів української мови, та й своїми симпатіями він усе був на боці України, хоча й не можна сказати, щоб усе був вірний тим симпатіям і щоб усе віддавав українській справі такі услуги, які міг би був віддавати завдяки своїм впливам у російській літературі" [3, с. 43]. Предметом нашого дослідження є застаріла лексика в романі "Сагайдачний", у якому змальовується національно-культурне життя українського козацтва кінця XVI – початку XVII ст. Методом суцільної вибірки виявлено близько 200 застарілих назв. Більшу частину становлять історизми. Це: 1) назви старовинної зброї, амуніції, військових регалій, документів, військових дій: *булава, бунчук, гаківниця, грамота, клейноди, короговка, мушкет, обушок, пищаль, самопал, ятаган*, *чайка* – 'бойовий довбаний човен запорізьких козаків із вітрилами та веслами, обшитий зовні дошками або очеретом для кращої плавучості й захисту від ворога' [2, т. 11, с. 264]; 2) назви колишніх урядових і військових чинів, адміністративних посад: *гайдук, джура, кошовий, наїзник, низове товариство, осавул (осавула), курінний отаман, отамання, писар, пуш-*

кар, старшина, хорунжий; 3) назви, що характеризують структуру суспільства, соціальний стан, суспільні взаємовідносини, колишній державний і політико-економічний устрій: *боярин, броварник, бурлака, ватага, вельможа, дідич, довбиш, дозорець, жовнір, запорожці, лицар, княгиня, князь, княжа, княжата, маршалок, мурза, поспільство, пригінчий, челядь*. До історизмів зараховуємо власні особові назви історичних осіб: *П. Конашевич-Сагайдачний, В.-К. Острозький, І. Мазепа* та ін. Історичної достовірності автор досягає не лише зображенням батальних чи політичних подій, а й увагою до побутових деталей. Тому серед слів, що сприяють створенню колориту епохи в романі, немало назв старовинного одягу, головних уборів, деталей одягу, прикрас, предметів побуту, які вийшли з ужитку. Це, зокрема, лексеми *опанча* 'старовинний верхній одяг, що мав вигляд широкого плаща' [2, т. 5, с. 703]: "*Нетяга тим часом сів за стіл на покуті, одсунув від себе чужі чарки та пляшки й витяг з-під своєї рогозової* ***опанчі*** *щирозлотного обушка"* [1, с. 197]; *кунтуш* – 'назва верхнього розпашного чоловічого і жіночого одягу заможного українського і польського населення XVI–XVIII ст.' [2, т. 4, с. 400]: "*Дороге турецьке вбрання на молодецьких козацьких плечах, здобуте в Кафі, Синопі та на захоплених турецьких галерах; козацькі та польські* ***кунтуші*** *з довгими вильотами, підбитими найяскравішою матерією...*" [1, с. 284]; *жупан* 'теплий верхній чоловічий суконний одяг' [2, т. 2, с. 547]: "*Протягом ночі Небаба, стару голову якого не брав сон, кілька разів тихо підкрадався до того місця, де лежала татарочка, прикрита козацьким* ***жупаном*** *до самої голівки...*" [1, с. 284]; *сап'янець* 'старовинний широкий шкіряний пояс, зшитий уздовж з двох складених разом ременів так, що мав усередині порожнину для грошей та інших цінних речей' [2, т.11, с. 235]; *охабень* 'довгий і широкий давньоруський верхній одяг, що мав вигляд каптана з чотирикутним відкладним коміром і довгими прямими, часто відкидними рукавами [2, т. 5, с. 820]; *адамашка* 'ґатунок шовкової тканини' [2, т. 1, с. 19]; *габа* 'турецьке сукно білого кольору' [2, т. 2, с. 7]; *златоглав* 'тканина, вироблена з шовку і золотої канителі; парча' [2, т. 3, с. 587]; *кармазин* – 'старовинне дороге темно-червоне сукно і одяг із цього сукна' [2, т. 4, с. 107]; *черес* – 'старовинний широкий шкіряний пояс, зшитий уздовж з двох складених разом ременів так, що мав усередині порожнину для грошей та інших цінних речей' [2, т. 11, с. 307]. До історизмів зараховуємо назви не існуючих у наш час установ і організацій, поселень, адміністративних одиниць: *орда* 'об'єднання кількох кочових племен під владою одного хана у тюркських і монгольських народів' [2, т. 5, с. 742]; *санджак* **–** 'адміністративний округ у султанській Туреччині' [2, т. 9, с. 52]. Крім історизмів, відповідний стилістичний фон оповіді створюють стилістичні архаїзми. Розрізняємо власне лексичні (*байдак, барзо, богомолець, відати, відьма, волопас, гяур, дука, гречкосій, ідол, каламар, кант, карбач, мазур, недовірок, опачина, панна, прочанин, посідач, потурнак, потурчитися, прочанин, псар, ратище, ретязь, риштунок, свинопас, спудей, трапеза, хам, характерник, хохол, чадо, чарка, чердак, шинквас*), лексико-

словотворчі (*бусурманка, бусурман, босурманський, люд, миса, поганець, татарва, турчин, шинкарка, шулік*), лексико-фонетичні (*древко*, *злот, покоювка, полонянка, пііта*), фонетичні (*невольник, невольниця, торговиця*).

"Строката історична тканина... розповіді" [1, с. 147] у романі "Сагайдачний" створювалася з урахуванням суспільно-культурної специфіки зображуваної доби. Історизми виконують пряму функцію називання старовинних реалій, темпорального показника і поряд зі стилістичними архаїзмами здійснюють стилістичну функцію – засобу зображення епохи, відтворення її національно-історичної своєрідності і мовних особливостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мордовець Д. Сагайдачний: Повісті та роман / Д. Мордовець. – Львів : Каменяр, 1989. – С. 147–296.
2. Словник української мови: В 11 т. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
3. Франко І. Я. Данило Мордовець [Некролог] / І. Я. Франко // Зібр. тв.: У 50 т. – Т. 36. – К. : Наук. думка, 1986. – С. 43.

Бабука Ганна Михайлівна, студентка ІІІ курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Галас Алла Михайлівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Віра Білас,
Ужгород, Україна

ДІАЛЕКТНА СТИХІЯ У РОМАНІ ДМИТРА КЕШЕЛІ «ЗАПИШІТЬ У СВІДКИ МОЇ СЛЬОЗИ»

Темою нашої наукової розвідки є діалектна стихія у творчості Дмитра Кешелі. Уже кілька десятиліть поспіль Дмитро Кешеля – серед відомих краян, котрі формують осердя мистецького життя нашого Закарпаття [1, с. 72]. Творчість письменника пересипана діалектизмами. Актуальність нашої теми полягає в тому, що говори української мови живлять літературну мову, тому, на нашу думку, їх потрібно активно збирати, фіксувати й досліджувати, що ми й плануємо зробити на матеріалі роману Дмитра Кешелі «Запишіть у свідки мої сльози». Цей роман – справді монументальне полотно, незважаючи на те, що йдеться про дуже особисті речі: любов, піклування про власну землю, тривоги про рідних. Йдеться про 50-ті роки – час, коли державні кордони здавалися не менш ілюзорними, як осіннє павутиння. Книжка наповнена іскрами вічної імпровізації Кешелівського гумору, здивування, радості й печалі.

Новизна нашої роботи полягає в тому, що мова письменника, зокрема її діалектне багатство, дотепер ще докладно не вивчена.

Мета нашого наукового дослідження – зафіксувати методом суцільної вибірки діалектизми, використані письменником у романі «Запишіть у свідки мої сльози», і проаналізувати їх за тематичними групами.

У романі «Запишіть у свідки мої сльози» ми спостерегли 150 діалектизмів.

Найбільш представницькою, за нашими даними, виявилася група діалектизмів на позначення характеру та стану людини (близько 65%), наприклад:

Гоноровий – [гонорóви^{е}ї] – ‘знатний’. У тексті: «Такі пишні, *гоноровi* – хоч узувайся і йди…» [2, с. 25]. Пор.: 1. гоноровий – ‘благородний, знатний’ [4, с. 50]; 2. гоноровий –‘багатий’ [3, с. 50].

Моцний – [мóцни^{е}ї] – ‘сильний’. У тексті: «А *моцний* же був, як дуб, одним плечем гору міг підважити» [2, с. 65]. Пор.: 1. моцний – ‘міцний’ [4, с. 177]; 2. моцний – ‘сильний’ [3, с. 132].

Сарака – [сарáка], ы, ж. співчут. – ‘бідолаха’. У тексті: «…а він, *сарака*, певне голодний» [2, с. 27]. Пор.: 1. сарака – співчут. ‘бідолаха’ [4, с. 327]; 2. сарака – ‘сирота’ [3, с. 168]; 3. сарака – и, чол. і жін. , діал. – ‘бідолаха’ [5, т. IX, с. 58].

Файна – [фáїна] – ‘гарна’. У тексті: «А так корова дуже молочна, *файна* порода…» [2, с. 65]. Пор.: 1. файний – ‘гарний, красивий’ [4, с. 397]; 2. файний – ‘добрий’ [3, с. 194]; 3. файний – ‘гарний’ [5, т. X, с. 551].

Значно менше представлені у творі діалектизми, що позначають речі побуту, одягу, наприклад:

Ногавиці – [ногавúц'і] – ‘штани’. У тексті: «….скоро вже й послідні *ногавиці* проп’єш [2, с. 44]. Пор.: 1. ногавиці – ‘штани’ [4, с. 209]; 2. Ногавиці – *тс* [3, с. 132].

Погар – [пóгар] –’стакан’. У тексті : «Після кількох *погарів* цього напою, здавалося, – ноги були не його». Пор.: 1. погар – ‘склянка, стакан’ [4, с. 238]; 2. Погар – 1. Що-небудь горіле; залишки чогось горілого; 2. Місце, до була пожежа; згарище [5, т. VI, с. 105].

Пивниця – [пúвни^{е}ц'а] – ‘підвал’. У тексті: «Залізли до когось у *пивницю* і дві доби не просихали» [2, с. 44]. Пор.: 1. Пивниця – ‘підвал, льох’ [4, с. 229]; 2. Пивниця – ‘заклад, де продають і п’ють пиво’ [5, т. VI, с. 350].

Хижа – [хúжа] – ‘хата’. У тексті: «Ану геть з *хижі*!» [2, с. 60]. Пор.: 1. хижа – ‘хата, будинок’ [4, с. 403]; 2. Хижа – *тс* [3, с. 208].

Досліджуючи діалектне багатство роману, ми помітили, що слова народного мовлення вживаються автором для відтворення колориту побутових реалій, рис характеру тощо. Наше дослідження вважаємо перспективним, і в подальшому плануємо докладніше вивчати мовні особливості творів Дмитра Кешелі у порівнянні з майстерністю інших закарпатських письменників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ігнатович О. С. Літературні портрети / О. С. Ігнатович. – Ужгород : Ліра, 2013. – С. 72–75.

2. Кешеля Дмитро. Запишіть у свідки мої сльози. Роман / Дмитро Кешеля. – Ужгород : Патент, 2011. – 157 с.
3. Короткий словник гуцульської говірки. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1997. – 232 с.
4. Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району / І. В. Сабадош. – Ужгород : Ліра, 2007 . – 480 с.
5. Словник української мови: В 11 т. – К. : Наук. думка, 1970–1980. – Т. VI, IX, X.

Білас Віра Іванівна, студентка IV курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Венжинович Наталія Федорівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Яна Бобрушко,
Ужгород, Україна

ВСТАВЛЕНІ КОМПОНЕНТИ У СИНТАКСИЧНІЙ СТРУКТУРІ РОМАНУ В. ЗЕМЛЯКА «ЛЕБЕДИНА ЗГРАЯ»

У синтаксичній структурі української художньої прози помітними є вставлені (парентетичні) компоненти. За своїм граматичним статусом це різного роду синтаксичні одиниці, включені в певну реченнєву (текстову) структуру з метою додаткового повідомлення, пояснення чи уточнення, побіжного зауваження щодо загального висловлювання або окремого його компонента [2, с. 185]. У тлумаченні синтаксичного явища "вставленості" ще й досі немає одностайності. Досить докладний огляд наукових здобутків у вивченні вставлених конструкцій представлений у дисертаційних роботах З. П. Олійник (2002), О. В. Галайбіди (2009). Крім того, вставлені компоненти у художньому творі досліджували А. Загнітко, А. Мойсієнко, В. Олексенко, О. Рембецька, Ю. Пацаранюк, О. Кульбабська.

Мета нашої роботи – встановити формально-граматичні ознаки, способи приєднання вставлених одиниць до основної частини речення, особливості будови і функціонально-естетичне навантаження вставлених компонентів у романі В. Земляка "Лебедина зграя". В основі опису – принципи класифікації, запропоновані у працях А. К. Мойсієнка. За формальними ознаками вставлені одиниці становлять одиниці – однослівні, двослівні (складена власна назва, прийменниково-іменникова форма, просте двослівне словосполучення): *Парфена втекла з Покрова* (*Покровський Монастир*), *куди її, сироту, родичі спровадили силоміць* [1, с. 135]; *Через якоїсь півгодини він повернувся сюди з Рубаном* (*на санчатах*), *Рубан одімкнув скриню, дістав шапку і віддав оторопілому, занишклому Бубелі*… [1, с. 161]; *Тут Клим Синиця довідався про їхній майновий ценз: п'ять десятин поля на двох, коні свої, не крадені* […] *ступа* (*товкти пшоно*), *терниця для конопель і*

наймичка [1, с. 131] і багатослівні, що представлені найрізноманітнішими сполуками слів, у т.ч. й реченнєвими утвореннями (всіма видами простого і складного речень): *Коли вони обидва добилися до хати – один з баштана, а другий із лугу, – Даринки вже не було, а на лаві сидів Фабіян, який пилочок їм не передавав, але до Клима Синиці прохати за них ходив* [1, с. 70]. Вставлені одиниці з будовою простого двоскладного речення – повні: *Запрацював Соснінів кінь під балконом* (*Соснін купив його за великі гроші*), *з вершником, екіпірованим для шабельного бою...* [1, с. 26] і неповні: *Збори починалися звечора і тривали до пізньої ночі* (*інерція з часів великого підпілля*) [1, с. 61], поширені: *Вранці ударив звукопійний дзвін у старенькій церковці, до якої вряди-годи наїжджає батюшка з Глинська* (*свій отець Сошка помер у піст*) [1, с. 15] і непоширені: *Поклав їй руку на гарячу маківку, — вона відсахнулася — дрібненьке намисто в кілька разків, яке колись купив для неї в Глинську, розбіглось по шиї, білі коси розсипались* [1, с. 77]. Вставлені одиниці з будовою односкладного речення – найчастіше неозначено-особового: *Та чи не найвище літали на ній із вродливими Зінгерками* (*так прозивали їх*) *будьоннівці* [1, с. 7]. *Було плачу та лементу в хаті Валахів* (*так прозивали наш рід), коли він назвав свою суджену* [1, с. 7]. Просте речення у позиції вставленого має різні способи семантичного і структурного ускладнення – однорідні члени, вставні компоненти: *Якщо ж через дев'ять з половиною місяців* (*хлопчиків, як правило, переносять*) *появиться хлопчик, схожий на Данька, то Пріся нагадає Явтушку, коли те сталося...* [1, с. 73]. *Було їх щось п'ять чи й усі шість* (*середульша, кажуть, найвродливіша, потім зірвалася з гойдалки разом із землеміром, який квартирував у них*) [1, с. 7]. Вставлені конструкції з різним модальним значенням – із семантикою розповідності, питальності, бажальності: *Останнім у списку на обкладення "експертом" значився – хто б ви думали? – сам Фабіян*! [1, с. 132]. Вставлені компоненти з будовою складного речення – складносурядного двокомпонентного: *Тепер знайшов собі підглядник* (*із пересохлої дошки колись випав сучок, і цю сучину Явтух виявив зразу*) [1, с. 144]; складнопідрядного двокомпонентного: *Секретар чмокнув, клацнув язиком – та так хвацько, що луна пішла, – збагнув, видно, як робити ті сани, і рушив був на обід, у цьому він точніший за сільрадівські ходики* [1, с. 64]; *Перший озвався Явтухів півень, далі засвідчили півні вавілонські дідугани десь на горі, а тоді вже прокинувся їхній* (*либонь, далося взнаки те, що напередодні Данько приголомшив його ціпом*) [1, с. 41], безсполучникового двокомпонентного: *Підстригся, поголився в цирульника, був напідпитку – повечеряв у "Зеленому млині"* (*млин згорів під час громадянської війни, залишилася тільки коробка над Чебрецем*) [1, с. 64]; багатокомпонентного речення з сурядним, підрядним, безсполучниковим та різними видами зв'язку: *Всі троє схопили його – цап не пручався, бо знав, що то недаремне, – і понесли до воза* [1, с. 73]. З-поміж різних способів "входження" у структуру основного речення наш матеріал засвідчує вставлені компоненти, безпосередньо пов'язані сполучниками сурядності, підрядності: *На сході був Федір Майгула, котовець, до нього Бубела підступав по-*

волі (*то кабанця завезе, готовенького, розібраного, то скине з воза зв'язаного баранця на свято*), *а на заході оберігав його від усякого лиха сам Кабанник*... [1, с. 136]; *В ті передмандрові вечори урочистістю наповнювалася наша хата... і поки батько шепотів перед Миколою-чудотворцем молитву, котра оберігала нас од дядька Андріяна* (*коли той ще жив*), *від його дружини та всякої іншої напасті, нам, найменшим, увижалося далеке та вільне царство...* [1, с. 207]; або на основі власне інтонаційного оформлення: *Фабіян облюбував собі лаву* (*він сам ці лави робив і частенько сам на них спав*) [1, с. 146].

Виявлені в романі В. Земляка "Лебедина зграя" вставлені компоненти розглядаємо як можливе доповнення для наступних описів граматичних особливостей, семантики і пунктуаційного оформлення вставлень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Земляк В. С. Лебедина зграя / В. С. Земляк. – К. : Дніпро, 1971. – 224 с.
2. Мойсієнко А. К. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис простого ускладненого речення / А. К. Мойсієнко. – К. : ПП Я. Січовик, 2006. – 240 с.

Бобрушко Яна Іванівна, студентка IV курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Галас Алла Михайлівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Валерия Богомолова,
Псков, Россия

НАРОДНАЯ ВЫШИВКА В СВЕТЕ ТРАДИЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ И ЯЗЫКА

Вышивка как вид народного рукоделия, пронизывая разные стороны духовной и материальной культуры, отражается в народной речи в целой системе номинаций. Комплексного описания такого вида деятельности возможно достичь с помощью применения междисциплинарных методов, которые выработала этнолингвистика, представляющая собой «направление в языкознании, ориентирующее исследователя на рассмотрение соотношения и связи языка и духовной культуры, языка и народного менталитета, языка и народного творчества, их взаимозависимости и разных видов их корреспонденции» [3, с. 27], позволяет определить место, занимаемое вышивкой в народной картине мира. Этнолингвистический метод заключается в исследовании культурно значимой информации через язык, как правило, с помощью построения лексической системы, что осуществляется с привлечением различных этнографических и лингвистических источников [1, с. 63–69]. Источником материала изучения системы слов-названий и их

значений в настоящей работе послужили данные псковской народной речи, отраженные в опубликованных выпусках «Псковского областного словаря с историческими данными» [2] и его картотеке (той ее части, которая хранится в архиве Псковского государственного университета).

Проанализированный нами диалектный материал позволил осуществить построение логико-понятийной модели рассматриваемого вида рукоделия на широком номинативном фоне, отражающем предметную область данного вида деятельности. В соответствии с таким подходом собранный лексический материал был распределен по следующим тематическим микрогруппам: «Техника вышивания», «Орнамент», «Материал», «Инструментарий», «Изделия».

Наиболее репрезентативной по лексическому составу оказалась тематическая микрогруппа «Изделия», отражающая разные области применения вышивки в ее эстетической и функциональной роли: «Бытовой текстиль», «Текстиль, выполняющий сакральную, обрядовую функцию», «Одежда» и «Часть костюма».

В псковских говорах общерусское слово *вышивка* представлено тремя лексическими значениями, отражающими как и процесс, так и как результат этого вида рукоделия [2, вып. 6, с. 105]. Непосредственно связанной со значением *вышивка* ‘узор, сделанный шитьем’ является тематическая микрогруппа «Орнамент», в структуре которой выделяется несколько наименований самого родового понятия: оно обозначено в псковских говорах словом *узор* (вар. *взор*) и его суффиксальными дериватами *узорок* (вар. *взорок*), *узоринка*: ***Взаро́к**, палате́нца вышыва́ли, само́й вы́шыто, прихо́де ка мне падру́шка и говари́т: дава́й мне на **взаро́к**, я бу́ду гляде́ть на нява́ и бу́ду вышыва́ть, дай мне **взор*** (Бежаницкий р-н); *А то йишшо́ **узо́ринка** вы́шыта на палате́ниц* (Стругокрасненский р-н).

Разновидности символических изображений в народной культуре универсальны. Нам пока удалось выявить лексемы, отражающие узоры растительного и зооморфного типов: *Вышыва́ли **цвяты́** бо́льше, **лашаде́й**, **каро́ф**, **цы́пачек**, ды́рачки иго́лкам ибальшы́м кастяны́м де́лали* (Сланцевский р-н).

В состав микрогруппы «Орнамент» мы включаем и изображение букв, а также текстов традиционного содержания, т.к. буквы и целые фразы выбирались не произвольно, а так же, как и другие типы узоров, выполняли апотропейную функцию: *Таки́и шйом падзо́рники с кружыва́м, и **бу́квы** вышыва́им* (Холмский р-н); ***Пе́сню** на паясо́к па́рню вышыва́ли* (Палкинский р-н).

Таким образом, тематическая подгруппа «Орнамент» отражает как общие, так и диалектно специфические особенности бытования слов-названий и стоящих за ними реалий.

В ходе проведенного исследования был выявлен состав лексики, репрезентирующий тематическое поле «Традиционная вышивка» в псковских народных говорах. В основе подхода, опирающегося на описание

предметной области, связанной с вышивкой, лексический материал был представлен в виде тематических микрогрупп. Выделение самих микрогрупп имеет универсальный характер, а местная специфика проявляется в составе и объеме диалектных номинаций. Исследование также показало разнообразие круга региональных диалектных единиц, номинирующих поле традиционной вышивки, а в ходе ее систематизации были определены лексико-семантические (родовидовые, синонимические, деривационные) отношения между этими словами. Кроме того, анализ показал, что номинативная область не равна предметной, т.к. диалектная лексико-семантическая система характеризуется таким ярким свойством, как множественность номинации. Наличие синонимии (как разнокорневой, так и деривационно связанной) позволяет сделать вывод об устойчивости и важности в жизни носителя диалекта тех понятий, которые организуют логико-понятийную модель рассматриваемого вида рукоделия.

ЛИТЕРАТУРА

1. Герд А. С. Введение в этнолингвистику / А. С. Герд. – СПб. : СПбГУ, 2001. – 488 с.
2. Псковский областной словарь с историческими данными. Вып. 1–25 / Под ред. Б. А. Ларина [и др.]. – Л. (СПб.) : ЛГУ (СПбГУ), 1967–2015.
3. Толстой Н. И. Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике / Н. И. Толстой. – М. : Индрик, 1995. – 512 с.

Богомолова Валерия Сергеевна, студентка III курса факультета русской филологии и иностранных языков Псковского государственного университета.

Научный руководитель – *Большакова Наталья Валентиновна,* кандидат филологических наук, доцент Псковского государственного университета.

Юлія Варга,
Ужгород, Україна

ФРАЗЕМІКА У ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ Б. АНТОНЕНКА-ДАВИДОВИЧА

Мовну картини художньої прози Б. Антоненка-Давидовича значною мірою визначає фраземіка, яка частково уже була предметом уваги в українському мовознавстві (Н. Карікова, О. Карчевська). Матеріал для наших спостережень відібраний із повістей Б. Антоненка-Давидовича “Тук-тук…”, “Справжній чоловік”, “Слово матері”, “Печатка”, “Семен Іванович Пальоха”. Усі виявлені ФО (близько 150) ми згрупували за граматичними і стилістичними параметрами, а також узяли на облік видозмінені фраземи. Текстова позиція виявлених книжних ФО (незначна кількість) – пряма, внутрішня мова персонажа, невласне пряма авторська мова. *Отут би вже й <u>поставити крапку</u> і більше до Кузьміних-Караваєвих – ні на поріг* [1, с. 494]. *Я <u>поста-</u>*

вив питання руба, і мої "люди добрі", що не звикли міркувати на педагогічні теми, трохи спантеличились [1, с. 345]. Наш матеріал підтверджує висновки О. Карчевської про те, що вживання книжних фразем у художній мові Б. Антоненка-Давидовича – це опосередкована психологічна характеристика інтелігента, людини освіченої, такої, що по-філософському сприймає й осмислює реальність [2, с. 37]. Що ж стосується ряду інших "фразеологізмів книжного походження", а також цитат, афоризмів, мовних штампів, то складно погодитись із дослідницею у тому, чи варто розглядати такі одиниці як фраземи: *шлях болючий і ганебний; фатум російської інтелігенції, опіум для народу, мистецтво для мистецтва.* Сумнів викликають і т. зв. ФО, властиві офіційно-діловому стилю (*шановна громадо*; *прошу обрати президію*; *загальні збори зачинені*; *прошу називати кандидатур*), наукова фразеологія (*відповідає дійсності*; *прийшли до остаточного висновку*; *доведу все до логічного кінця*; *донести до глибин свідомості*; *зробити переоцінку цінностей*). Такі одиниці ми до уваги не брали, оскільки це предмет вивчення іншого рівня. Більшість віднайдених фразем у творах Б. Антоненка-Давидовича – розмовні, які гармонійно вписуються в індивідуальний стиль письменника. За граматичною належністю – найбільше дієслівних фразем. *Мені аж мороз побіг поза шкурою: печатки на посвідченні нема!* [1, с. 355]. *Він часто зловтішно сміявся й брав на глузи всіх, кого знав...* [1, с. 415]. *Хтось пустив чутку, що завканц подав заяву до комосередку...* [1, с. 415]. *Троша й Петро часто дорікають Францові за дурість Телоненка, за що той ображається* [...], *погрожуючи вивести їх на чисту воду* [1, с. 577]; *Де ж ти взявся, Дмитре? – отетерів Панас і очі на нього вилупив* [1, с. 585]. *Та треба було, мабуть, дістати ще одного доброго стусана...* [1, с. 494]. *Мене знали досі за доброго репетитора й тихого парубка, що вибивається в світ і колись таки дійде свого, але автомобіль перевернув мою репутацію шкереберть* [1, с. 339]. *... серед публіки впадали в очі білі мундири пристава та кількох околодочних міської поліції* [1, с. 491]. *Я запнувся, і мені впала в очі пишна, чорна борода в огрядному сіряку...* [1, с. 344]. *Я б не сказав, що цей юнак був зарозумілий чванько* [...], *та й гнути кирпу йому не було чого* [1, с. 480]. *Дунді набридло грати з нами в піжмурки ...* [1, с. 365]. *Однак Микола Миколайович і далі не міг ніяк добрати ладу: – Позволь, матушка!* [1, с. 497]. *Мене взяли дрижаки. Я вже не міг далі витримувати цього пильного, пронизливого погляду й повернув убік голову* [1, с. 373]. *І вона таки запустила свої пазурки глибоко в мою душу* [1, с. 493–494]. *З'їв пан від батька облизня, мусив чекати своєї черги...* [1, с. 47]. *Я хочу спинитись і рішуче заявити Осадчому, що годі, нарешті, клеїти дурня....* [1, с. 359]. *Перед паном, попом і урядником шапки не ламав, поводився незалежно, бо знав собі ціну* [1, с. 473]. *Нам треба такої школи, щоб язика не ламала, о!..* [1, с. 346]. *Але ввесь мій план полетів сторчака* [1, с. 358]. *Нам не довелось морочити собі голову над тим, як зібрати аудиторію* [1, с. 369]. *Зате я був на сьомому небі. В ложі мені випало сидіти поруч Мері* [1, с. 491]. *Ніхто в домі Кузьміних-Караваєвих, навіть Анемподист, і гадки не мав, який гармидер вчинила в*

моїй душі Мері [1, с. 487]. *Навіть солдат, що недавно тут розносив нас на всі заставки, тепер, забувшись, роззявив рота і уважно слухав Осадчого, щиро посміхаючись разом з іншими* [1, с. 349]. *Я був ні в сих ні в тих* [1, с. 490]. *Зате від старшої, Мері, я не міг одірвати своїх очей...* [1, с. 484]. [...] *навіть роман Шпільгагена "Один у полі не воїн" я десь підхопив і одним духом прочитав* [1, с. 479]. *Дуня, кокетуючи по-селянському, весело вишкіряє зуби...* [1, с. 512]. *Василь Григорович непорозуміло лупав на Балабая очима* [1, с. 409]. *– Де?.. – вилупив баньки Семен Іванович* [1, с. 547]. *... і тільки моя постать у вишиваній сорочці під студентською тужуркою муляла їм очі* [1, с. 348]. *А зятьок вислухали, намотали все на вуса і дрихнуть теперь спокійнісінько в гостинній...* [1, с. 465]. *Але бухгалтер нервується, він уже оступився і службовці не ймуть віри* [1, с. 447]. *Це виправдовувало Палю Степанівну, але в той же час сором пік їй рака за нові меблі* [1, с. 431]. *Мені плюнуто в душу, і саме тоді, коли моя душа в пориві святої наївності найбільше розкрилася перед Мері* [1, с. 494]. *Мене стиснула така розпука, що я махнув на все і пустився берега* [1, с. 343]. [...] *я під керівництвом Анемподиста опанував уже правила гри і не боявся пошитись у дурні, але грати мені не хотілося...* [1, с. 495]. *Вчився, як і раніш, добре,* [...], *через те, мабуть, і батько спустив мене з ока...* [1, с. 479]. [...] *але Вадимові уже урвався терпець* [1, с. 507]. *А ось цей невіглас, Осадчий, що здатний тільки плести теревені про Катерину й запорожців, може зробити з дядьками чортзна-що* [1, с. 350].

Б. Антоненко-Давидович майстерно використовує загальномовні українські фраземи для позначення психофізичного стану, поведінки персонажів, дій і процесів, спричинених героями, просторової і часової характеристики, інтенсивності дії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антоненко-Давидович Б. Д. Твори: у 2 т. / Б. Д. Антоненко-Давидович. – К. : Дніпро, 1991. – Т. 1: Оповідання; Повісті; Літературний репортаж. – 747 с.
2. Карчевська О. Розмовні та книжні фразеологічні одиниці у прозових текстах Б. Антоненка-Давидовича / О. Карчевська // Культура слова. – 2006. – Вип. 66–67. – С. 36–42.

Варга Юлія Юріївна, студентка IV курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Галас Алла Михайлівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Сергей Веселов,
Псков, Россия

ЭЛЕКТРОННЫЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ РЕСУРС (К РАЗРАБОТКЕ ИНТЕРАКТИВНОГО СЛОВАРЯ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ)

Актуальность темы связана с расширением в последние годы внедрения цифровых технологий в сферу гуманитарного образования. Базы данных всегда были важнейшей темой при изучении информационных систем. Интернет-технология обеспечивает пользователям стандартизированные и доступные средства публикации содержимого баз данных. Для создания электронного словаря используется технология базы данных. В качестве СУБД выступает MySQL, как известное и хорошо зарекомендовавшее себя решение. Ее поддержка интегрирована в язык PHP.

Целью работы является создание специализированного сайта, посвященного электронной версии лингвистического энциклопедического словаря «Русский язык от А до Я» [1].

Изданный в книжном формате словарь содержит толкование более 1300 лингвистических терминов и понятий, относящихся к сфере языкознания. Словарь, составленный на основе школьного курса русского языка и базовых вузовских дисциплин, отражает наиболее актуальные понятия лингвистической науки. Раскрытие содержания лингвистических понятий ведется в разъяснительном ключе, что делает доступным понимание языковых явлений для неспециалиста. Автор словаря акцентирует внимание на дискуссионных вопросах, спорных точках зрения, существующих в школьной и научной грамматике.

Особенность словаря состоит в том, что сведения о языке организованы в нем по тематическому принципу, что структурирует и базу данных, лежащую в основе нашего сайта.

Для достижения основной цели в работе были поставлены следующие задачи: исследовать научно-техническую литературу о базах данных, об инструментах разработки программного обеспечения; изучить основные особенности и возможности использования в учебном процессе базы данных, ее преимущества и недостатки; изучить структуру словаря «Русский язык от А до Я: Малая энциклопедия»; разработать сайт электронного лингвистического словаря на языке PHP с привлечением FrameWork “YiiFramework”.

Таким образом, на основе изученного материала по базам данных, а также словарей, расположенных в сети Интернет, разработан интерактивный словарь, предоставляющий возможность всем интересующимся русским языком быстро, просто и удобно получить информацию об актуальных терминах и понятиях. Пользователь может легко найти информацию с помощью поиска или алфавитного указателя. Все сокращения расшифро-

вываются в статье с помощью всплывающих подсказок. Имеется возможность легко перейти к другим статьям по теме, а также обсудить статью в комментариях. Немаловажным для нашего времени является то, что имеется возможность сохранить статью из словаря в соцсети на своей странице Вконтакте, Facebook или Google+. Возможно также в учебных целях сформировать «свой» словарь по интересующей теме.

Появление в ресурсной базе университета сайта, посвященного родному языку, выполняет комплекс задач – как узко образовательных, так и общепросветительских. Электронный ресурс дает возможность привлечь внимание к самому языку, объединить профессиональные интересы преподавателей вуза и школьных учителей русского языка, а также, как нам кажется, позволяет сблизить школьную и университетскую молодежь в ее заинтересованности в поддержании престижа родного языка. Сайт расположен по адресу: http://www.pskovrb.ru/rusdict/

ЛИТЕРАТУРА

1. Большакова Н. В. Русский язык от А до Я: Малая энциклопедия / Н. В. Большакова. – Псков : ЛОГОС Плюс, 2013. – 404 с.

Веселов Сергей Александрович, студент физико-математического факультета Псковского государственного университета.

Научные руководители – *Большакова Наталья Валентиновна,* кандидат филологических наук, доцент; *Кабаченко Виктор Валентинович,* кандидат технических наук, доцент Псковского государственного университета.

Юлія Висоцька,
Львів, Україна

ДИСТРИБУТИВНИЙ АНАЛІЗ ТОПОНІМА «ЛЬВІВ»

Топоніми – це власні назви, зокрема географічних об’єктів, вони є одиницями ономастичного простору. Ономастичний простір, як зазначає О. Суперанська, утворюється на основі реального, видуманого, гіпотетичного середовища «для нас» так само вибірково, як і найменування предметів реального світу, коли великі, існуючі в природі предмети реального світу можуть не мати спеціальних назв, а малі, створені людиною, мають. У різні епохи та в різних країнах люди завжди виділяли та індивідуалізували різні речі. Так було прийнято давати людям індивідуальні імена в усіх колективах та племенах. Із давніх-давен люди дуже точно розділяли ономастичний простір, при цьому вводили у нього власні індивідуальні назви таких об’єктів, яким ми зараз не даємо індивідуального пояснення. Так до ономастичного простору почали входити назви географічних об’єктів [2, с. 141–148]. Географічні назви відображають або минуле, або сучасне й «мають або повинні мати історичне пояснення» [1, с. 106].

Об'єктом уваги в цій розвідці став топонім «Львів», який, як засвідчують джерела, уперше згадується в 1256 році в описі пожежі Холма [ТСУ, с. 217]. Згідно з «Топонімічним словником України» (1988), місто засноване на території давньоруського городка галицько-волинським князем Данилом Галицьким у 1247 році на честь одруження його сина Лева. Отже, назва походить від імені сина князя Данила Романовича — *Лева*, утворена від давньоруського імені *Львъ* за допомогою присвійного суфікса *-ів-* [ТСУ, с. 217]. «Етимологічний словник географічних літописних назв південної Русі» так пояснює походження топоніма (із посиланням на роботи М. Дашкевича та В. Ніконова): субстантивований посесив на -ов- від давньоруського особового імені *Львъ*, як звався син князя Данила Галицького, пізніше зазнав переосмислення на зоографічній основі. У словнику наведене у зв'язку із цим порівняння зі старовинним гербом міста, на якому зображений лев у відкритій брамі міського муру з вежами [ЕСГЛН, с. 85].

Дистрибутивний аналіз дозволяє виявити приховані компоненти значення топоніма «Львів», який можливо розглядати як концепт.

Джерельною базою слугували сучасні електронні тексти: записи в блогах, коментарі в блогах та відгуки. Проаналізовано 120 текстів.

Оскільки назва міста є іменною, то це визначає її найближчу сполучуваність з прикметниками та дієсловами. Усі отримані ліві й праві дистрибуції були згруповані за спільною семантичною ознакою.

1) «Львів – це місто» (29 дистрибуцій). Іменна дистрибуція доповнена атрибутом: а) за будовою міста – *архітектури, пам'яток архітектури, нових районів, вузьких, звивистих вуличок;* б) за культурно-мистецьким значенням у суспільстві – *культури, легенд, Лева, левів, фестивалів, соборів, храмів, театрів, королів, середньовіччя, переказів;* в) за сприйняттям туристами і мешканцями міста – *кохання, романтики, мрії*, *шоколаду, кави, дощу, закоханих пар, справжніх патріотів, дідусів, поцілунків*; г) за місцем на світовій мапі – *європейське, українське.*

2) «Львів – який?» Виділено 62 атрибутивні ознаки за емоційним сприйняттям: *улюблений, гарний, сучасний, великий, затишний, древній, молодий, серйозний, веселий, магічний, неймовірний, загадковий, чудовий, казковий, відкритий, ідеальний, неповторний, незмінний, патріотичний, домашній, рідний*.

3) «Львів – що робить?» Виділено 11 дієслівних дистрибутивів: *змінюється, зробив, зберігає, створює, поєднав, славиться, приховує, асоціюється, зачаровує, пахне, зустрічає.*

Як бачимо, місту приписують ознаки, притаманні людині, зокрема її характеру й вдачі (*веселий, серйозний* Львів), її почуттям (*патріотичний*), її діям (*зустрічає, приховує, створює*). Усе це дає підстави для визначення перспективи цього дослідження, а саме опису концепту «Львів».

Перелік умовних скорочень джерел

ЕСГЛН – Етимологічний словник географічних літописних назв південної Русі / І. М. Желєзняк, А. П. Корепанова, Л. Т. Масенко, О. С. Стрижак. – К. : Наукова думка, 1985. – 254 с.

ТСУ – Янко М. П. Топонімічний словник України: словник-довідник / М. П. Янко. – К. : Знання, 1988. – 432 с.

ЛІТЕРАТУРА

1. Суперанская А. В. Имя через века и страны / А. В. Суперанская. – М. : Наука, 1990. – 192 с.
2. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – М. : Наука, 1973. – 183 с.

Висоцька Юлія Мар'янівна, студентка V курсу Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій Національного університету «Львівська політехніка».

Науковий керівник – *Таран Оксана Сергіївна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Львівська політехніка».

Марія Вовчук,
Оломоуць, Чехія

ТЕРМІНИ СВОЯЦТВА ЗАГАЛЬНОСЛОВ'ЯНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ У ПОЛЬСЬКІЙ, УКРАЇНСЬКІЙ ТА ЧЕСЬКІЙ МОВАХ

Застосування порівняльно-історичного методу дослідження, одного з найцікавіших та найпривабливіших у сучасному зіставному мовознавстві, зумовлене, передусім, двома причинами: матеріальною подібністю мов, з одного боку, та нерівномірністю їхнього розвитку, з іншого. Подібність мов є наслідком їх спільного походження з однієї мовної основи. Такою прамовою для слов'янського ареалу є мова праслов'янська, яка, своєю чергою, сягає індоєвропейських коренів.

Об'єктом нашого дослідження є загальнослов'янські назви свояцтва на матеріалі української, польської та чеської мов. Під терміном *загальнослов'янська лексика (або спільнослов'янська)* розуміємо лексику, наявну в усіх сучасних слов'янських мовах або ж відсутня тільки в одній-двох із них. За Ф. Копечним [7, с. 9], таких слів маємо 1170. Предметом нашого дослідження є лексико-семантичне поле слів на позначення родинних стосунків.

Як зауважує І. М. Шпітько [5], у слов'янському мовознавстві ТС [терміни спорідненості] досліджувалися на матеріалі російської (А. И. Моисеев, О. Н. Трубачов), української мов (А. А. Бурячок) [1], до контрастивного аналізу залучалися російська й білоруська (И. С. Козирев), чеська й словацька, російська й чеська мови (Н. Ю. Микитенко). Етимологічне трактування термінів спорідненості належить О. М. Трубачову. Багато цікавого для нас матеріалу знаходимо у словнику М. Фасмера [4]. Метою нашої праці є опис та зіставлення таких термінів у чеській, польській та українській мовах. Основним завданням є з'ясування спільних та специфічних рис елементів цієї термінології у порівнюваних мовах.

Термін *родинні стосунки* включає в себе *терміни спорідненості* – лексичні одиниці, основним значенням яких є позначення особи за спорідненістю, нейтральні за своїм стилістичним та емоційним забарвленням [2], та *терміни свояцтва*, які з'явилися на позначення стосунків, що виникали між родинами наречених унаслідок їх одруження. Отже, ТЕРМІНИ СВОЯЦТВА загальнослов'янського походження поділяємо на 3 групи:

- ті, що стосуються чоловіка та родичів його дружини: **чоловік**, ч. *muž* п. *mąż*<*mążь; **зять**, ч. *zeť,* п. zięć<*zętь, **наречений**, ч. *ženich*, п. – <*ženich; **тесть**, ч. *tchán,* п. teść <*tьstь. Тлумачний словник старослов'янської мови [8, с. 1213] фіксує два значення слова *mążь: 1) muž; мужчина 2) manžel, muž; муж, супруг. Серед порівнюваних мов найбільше розвинула значення чеська мова: окрім 1) дорослої людини чоловічої статі та 2) чоловіка стосовно його дружини, виокремлюється ще й 3) носій яскраво виражених (позитивних) чоловічих рис характеру *velká doba rodí velké muže; buď mužem!* [6] та 4) особа із загалу, особл. в армії: *důstojník a dvacet mužů; ztratit v boji jednoho muže*. Польська мова зберігає тільки: 1) особа чол. статі, яка знаходиться у шлюбі та 2) носій яскраво виражених (позитивних) чоловічих рис характеру. Цікаво, що сучасна польська мова для позначення особи чоловічої статі надає іншому слову *mężczyzna*, укр. чоловік, мужчина [тут і далі див. 9]. Українська мова зберегла цей термін тільки як застаріле, книжне у 2-ох значеннях: 1) *книжн.* державний, науковий, громадський і т. ін. діяч. та 2) *заст.* одружена особа стосовно своєї дружини [5]. Нейтральним терміном для позначення одруженої особи стосовно своєї дружини в українській мові залишається ***чоловік*** – також спільнослов'янського походження. Важливо зазначити, що українська та чеська мови мають відповідно утворення з негативною конотацією – *мужик/мужичка; mužik/mužička*, чого не спостерігаємо у польській мові. Вона, своєю чергою, від *mąż* утворила слово для позначення одруженої жінки – *mężatka*, **zamężna – заміжня**. Чеська мова не має тут відповідника з коренем *muž*.

Наступним важливим терміном серед термінів свояцтва є **зять**, п. *zięć*, ч. *zeť*<*zętь 1) zet'; зять 2) ženich; жених [8, с. 783]. Польська та чеська зберігають тільки 1-ше значення як особу на позначення законного чоловіка дочки, пор. п.: *mąż córki*, ч. *manžel dcery*. Академічний словник української мови [3], окрім цього, фіксує ще 2 значення описуваного слова: 1) сестрин чоловік: *Сьогодні одібрав од сестри і зятя листи* та 2) чоловік зовиці. Жодна з мов не зберегла слово **zętь* у одному з перших значень – *жених.*

Для позначення особи чоловічої статі, яка збирається одружитись, спільнослов'янським є слово ***ženich** [8, с. 690] >укр. **жених**; пол. – ; чес. ženich. У чеському мовному ареалі, окрім вищезазначеного, розвинулось ще й периферійне значення: 2) той, котрий добивається серця жінки, прихильник: *měla už mnoho ženichů* [6]. АСУМ подає вказане слово у значенні: 1) чоловік стосовно жінки, з якою збирається одружитися [3]. На нашу думку, *жених* переходить до застарілої чи книжної лексики. Загальнопоширеним в українському мовному ареалі є слово ***наречений*** або ***молодий*** *(5 знач.)* [3].

Цікавим є той факт, що польська мова зовсім не зберегла терміна на позначення особи чол. статі, яка готова вступити в шлюб, хоча похідне дієслово зберігається: ***żenić się***. Женихові в польській мові відповідає ***pan młody*** *(укр. молодий).* Проте пол. ***Narzeczony*** **–** укр. *наречений* має вужче значення: означає особу в період від заручин до одруження.

Останнім із категорії термінів свояцтва, що стосуються чоловіка та родичів його дружини, є **тесть**, ч. *tchán*, п. *teść*<***тьstь** – батько дружини у відношенні до зятя. Важливо зазначити, що чеське *tchán* та польське *teść* позначають як батька дружини, так і чоловіка у відношенні до зятя чи невістки, де українська мова зберегла спільнослов'янське ***свекор***. Те саме стосується і жіночого відповідника: чес. ***tchyně***, пол. ***teściowa*** позначають осіб жіночої статі на позначення матері дружини чи чоловіка у відношенні до зятя чи невістки, де українська зберігає відповідно ***теща*** та ***свекруха***.

- Ті, що стосуються дружини та родичів її чоловіка: **дружина**, ч. *žena,* п. żona <*žena; **невістка**, ч. *nevěsta,* п. niewiasta <*nevěsta; **свекор**, ч. *tchán,* п. teść< *svekъrъ, **свекруха**, ч. *tchyně,* п. teściowa<*svekry. Найпоширенішим серед термінів, що стосуються дружини та родичів її чоловіка, є *žena >**жінка**, ч. *žena,* п. żona у значеннях: 1) особа жіночої статі стосовно свого чоловіка та 2) особа жіночої статі. Українська мова зберегла термін на позначення *заміжньої жінки стосовно свого чоловіка* – ***жона*** як народно-поетичне, в другому значенні – *особа жіночої статі, протилежне чоловікові* вживається рідко, є розмовним [3] (найчастіше в закарпатських діалектах). Нейтральним терміном українська мова наділила слово ***жінка***: 1) особа жіночої статі; протилежне – чоловік; 2) доросла, на відміну від маленької дівчинки; 3) заміжня особа стосовно свого чоловіка (для цього значення існує ще одне нейтральне – ***дружина***). Польське ***żona*** вживається тільки в першому значенні, тобто на позначення особи жін. статі стосовно її чоловіка (для опису будь-якої особи жін. статі вживається виключно ***kobieta***). Чеське ***žena*** розвинула, окрім таких, як в українській ще й значення 4) особа жіночої статі, яку наймають на якусь роботу: ***vzítsi ženu na úklid; najatá žena***. Польська та чеська мови для позначення ***дружини*** та її ***чоловіка*** (**подружжя**) мають ще й відповідно: ***małżonek/małżonka*** (**małżeństwo**) та ***manžel/manželka*** (**manželství**). Термін **невістка**, ч. *nevěsta,* п. niewiasta <*nevěsta вже у спільнослов'янський мовний період розвинув два значення: 1) nevěsta; невеста; 2) snacha; сноха. Чеське **nevěsta** зберігає такі значення: 1) дівчина або жінка, яка виходить заміж: *být nevěstou; nevěsta v bílém;* 2) синова дружина, невістка: *když zahynul syn můj, zbyla nevěsta s vnoučetem* 3) наречений та **наречена**: *název byliny s bílými (nevěsta) n. modrými (ženich) zvonkovi tými květy, často pěstované za okny*. Польське ***niewiasta*** зберігається тільки в піднесеному, урочистому значенні на позначення жінки/дівчини, часто вживається у відношенні до Діви Марії (у цьому випадку укр. ***невіста***, тобто незаймана). Терміном для позначення особи жіночої статі у відношенні до синової дружини у польській мові є ***synowa***. Українська мова зберігає за словом ***невіста*** значення особи жіночої статі, яка одружується, а за словом ***невістка*** – термін на позначення заміжньої жінки стосовно її чоловіка.

До третьої групи – термінів, що стосуються родичів наречених, відносимо **сват**, ч. *svat*, п. swat<*svatъ. В українській мові ***сват*** зберігається у значеннях: 1) людина, яка за дорученням того, хто хоче одружитися, або його рідних, сватає обрану особу; 2) батько або родич одного з подружжя щодо батьків або родичів другого. Польська мова також зберігає значення 1) той, хто сватає; 2) той, хто організовує весілля і 3) *регіон*. батько зятя або невістки. Що стосується чеської мови, то термін ***svat*** є застарілим.

Отже, ми зіставили та проаналізували терміни свояцтва спільнослов'янського походження, виявили їх спільні та специфічні риси. Було доведено, що мова, як і кожен живий організм, розвивається своїми темпами, тому лексиці притаманні такі риси, як динамічність, втрата у розвиткові значень, а інколи – зникнення самого слова.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурячок А. А. Назви спорідненості і свояцтва в українській мові [Текст] / А. А. Бурячок; АН УРСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – К. : Вид-во АН УРСР, 1961. – 150 с.: карти.
2. Ніколаєва Л. Б. Типологія термінів спорідненості [Електронна версія]. – Режим доступу: http://www. disslib. org/.
3. Словник української мови: В 11 т. [Електронна версія]. – Режим доступу: http://sum.in.ua/s/sum.
4. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка [Електронна версія]. – Режим доступу: http://www.classes.ru/all-russian/russian-dictionary-Vasmer-term-9308.htm.
5. Шпітько І.М. Терміни кровної спорідненості в українській і словацькій мовах [Електронна версія]. – Режим доступу: http://www.stattionline.org.ua/filologiya/52/7142-termini-krovnoï-sporidnenosti-v-ukraïnskij-i-slovackij-movax.html.
6. Havránek B., Bělič J., Helcl. M., Jedlička A., Křístek V., Trávniček: Slovník spisovného jazyka českého. Academia, Praha 1989 [Електронна версія]. – Режим доступу: http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?db=ssjc.
7. Korečný, F., Havlová, E., Plevačová, H., Mátl, A.: Základní všesloslovanská slovní zásoba. Academia, Praha 1981.
8. Kurz, J., Hauptová, Z. (ed.): Slovník jazyka staroslověnského. Lexicon linguae paleoslovenicae, I-IV. Acadenia, Praha 1977.
9. Słownik języka polskiego/pod red. Witolda Doroszewskiego. PWN, Warszawa 1969 [Електронна версія]. – Режим доступу:http://sjp.pwn.pl/.

Вовчук Марія Володимирівна, аспірантка ІІ року навчання філологічного факультету Університету Ф. Палацького у м. Оломоуць (Чехія).

Науковий керівник – *Мирослав Вепршек*, доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри богемістики Університету Ф. Палацького у м. Оломоуць (Чехія).

Мар'яна Воробканич,
Ужгород, Україна

ДІАЛЕКТИЗМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ «ВІЧНИК»)

Мирослав Іванович Дочинець – український письменник і журналіст. Член Асоціації українських письменників (з 2003 року), нагороджений золотим хрестом «Козацька слава» та медаллю «За благодійність» Українською Православною Церквою. Автор 17 книжок, лауреат чотирьох літературних премій [3, с. 147].

Народився 3 вересня 1959 року в м. Хуст Закарпатської області. Друкуватися в періодиці почав з шостого класу. Навчаючись у дев'ятому класі, став переможцем обласного конкурсу юних літераторів, який проводила Спілка письменників України. Професійну журналістську роботу розпочав у 1982 р. у газеті «Молодь Закарпаття». У 1990 р. заснував у Мукачеві газету демократичного спрямування «Новини Мукачева», яка продовжує виходити й нині як рекламно-інформаційна. У 1988 р. автор заснував у Мукачеві видавництво «Карпатська вежа», у якому як головний редактор і директор підготував і надрукував за 5 років понад сотню видань. У 2012 році М. Дочинець отримав відзнаку «Золотий письменник України», а в 2014 році став лауреатом Національної премії України імені Тараса Шевченка за романи «Криничар. Діяріюш найбагатшого чоловіка Мукачівської домінії» та «Горянин. Води Господніх русел» [3, с. 148].

Роман «Вічник» [2] – це епічно-філософська розповідь про долю незвичайного героя Андрія Ворона, що пройшов складний життєвий шлях і залишився оптимістом до глибокої старості.

Ця робота відкриє ще один ракурс аналізу художніх образів – мовний – у творчості М. Дочинця, збагатить сучасні лінгвістичні дослідження новою інформацією про стилістичне навантаження діалектної лексики у просторі художнього твору.

Роман сучасного письменника М. Дочинця написаний літературною мовою з використанням діалектизмів, які належать до південно-західного наріччя, або діалектної групи, а саме до карпатської групи говорів.

Аналіз діалектизмів у романі М. Дочинця «Вічник. Сповідь на перевалі духу» свідчить про широке й уміле використання їх письменником з метою виразного змалювання персонажів, індивідуалізації їх характерів, вираження матеріальної та духовної культури закарпатців як частини українського етносу.

Діалектизми – це позанормативні елементи літературної мови, що мають виражену діалектну віднесеність. Діалектизми віддзеркалюють процес адаптації літературною мовою територіально здиференційованих елементів діалектної мови чи регіональних варіантів літературної мови [1, с. 218].

Різні типи лексичних діалектизмів, якими вміло послуговується закарпатський письменник, охоплюють переважно сфери життя, пов'язані з побутом та мовою персонажів.

Діалектизми, використані у творі «Вічник. Сповідь на перевалі духу», можна розділити на три групи:

1) лексичні – діалектні слова, що називають поняття, для позначення яких у загальнонародній мові використовуються інші назви: *вандрува́ти* – мандрувати, *го́йкати* – покрикувати, *звíдати* – питати, *мацу́р* – кіт, *цíмбор* – товариш, друг, *бу́бка* – лялька, *чíчка* – квітка, *га́йник* – лісник, *ня́ньо* – тато, *борга́за* – будиночок у винограднику;

2) фонетичні – відрізняються від літературної норми вимовою певних звуків: *вогень* – вогонь, *червений* – червоний, *кервавий* – кривавий, *потверджувати* – підтверджувати, *шпекуланти* – спекулянти, *инше* – інше, *поволи* – поволі, *потвердив* – підтвердив;

3) словотвірні – це діалектизми, відмінність яких від нормативних для літературної мови дериватів полягає в іншій комбінації афіксів із твірними основами: *стрів* – зустрів, *по знайомого* – знайомого, *мент* – момент, *треби* – потреби, *спомоги* – допомоги.

Також письменник використовує такі етнографізми, як: *кери́ня* – заквaска, *мела́йний тока́н* – мамалига, *пале́нка* – горілка, *ногави́ці* – суконні штани, *пішни́к* – стежка, *коли́ба* – житло чабанів і лісорубів та ін.

У творі Мирослава Дочинця «Вічник» найбільше лексичних діалектизмів (69 лексичних діалектизмів: 41 – власне лексичні, 23 – етнографічні, 5 – семантичні). Фонетичних та словотвірних діалектизмів у творі було виявлено менше (24 – фонетичні діалектизми, 15–словотвірні діалектизми). Це зумовлено зокрема тим, що твір письменника «Вічник» написаний літературною мовою, а фонетичні риси найяскравіше проявляються в усному мовленні.

Для роботи над діалектною лексикою були використані такі словники, як: Сабадош І. В. [5] , Піпаш Ю. О., Галас Б. К. [4] , Грінченко Б Д. [6] та «Словник української мови» в 11 томах [7].

Аналіз діалектних слів, використаних у творі М. Дочинця «Вічник», дозволяє зробити висновки про те, що у художніх творах діалектизми вживаються в основному на лексичному рівні, адже передати на письмі фонетичні риси говору важко. Численне використання діалектизмів у творі є засобом передачі колоритності та українськості закарпатської говірки, засобом увиразнення, доповнення ментальності героїв на рівні світовідчуття, відтворення певних фрагментів навколишньої дійсності та однією з ознак індивідуально-авторського стилю Мирослава Дочинця.

ЛІТЕРАТУРА
1. Бевзенко С. П. Українська діалектологія / С. П. Бевзенко. – К. : Наук. думка, 1980. – 218 с.
2. Дочинець М. Вічник. Сповідь не перевалі духу / М. Дочинець. – Мукачево : Карпатська вежа, 2012. – 289 с.
3. Закарпаття. Хто є хто: Присвячується 60-річчю возз'єднання Закарпаття з Україною. – К., 2005. – Вип. 2. – С. 147.
4. Піпаш Ю. Матеріали до словника гуцульських говірок / Ю. Піпаш, Б. Галас. – Ужгород, 2005. – 266 с.
5. Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району / І. В. Сабадош. – Ужгород : Ліра, 2008. – 480 с.
6. Словарь української мови: В 4-х т. / За ред. Б. Грінченка. – К., 1907–1909.
7. Словник української мови: В 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1970–1980.

Воробканич Мар'яна Володимирівна, студентка V курсу філологічного факультету УжНУ.

Науковий керівник – *Вовченко Галина Іванівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Наталія Гандера,
Ужгород, Україна

СЛОВНИК СПЕЦИФІЧНОЇ ЛЕКСИКИ У ГОВІРЦІ СЕЛА ЛИПЧА. ЛЕКСИКА НАРОДНИХ ПРОМИСЛІВ (ТКАЦТВО)

У своїй науковій роботі ми поставили за мету дослідити лексику ткацтва, пов'язану з обробкою конопель і самим процесом ткання.

Вибір теми зумовлений тим, що ця лексика має тенденцію до зникнення, оскільки ткацтво й обробка волокон у наш час не є актуальними. Носіїв цієї лексики з кожним роком стає дедалі менше, а тому вона майже вийшла з ужитку.

Актуальність дослідження лексики ткацтва полягає не лише в студіюванні говору в певній галузі як основи української літературної мови, а також як джерела історії розвитку мови та її удосконалення.

Проблеми лексики ткацтва досліджували такі науковці, як Н. Венжинович, Н. Владимирська, О. Гура, І. Ніколаєнко тощо. Вони вивчали цей цікавий пласт мови на певних територіях, особливості словотворення та походження.

У процесі роботи ми виявили такі групи слів:

1) власне діалектизми;

2) слова, спільні з іншими слов'янськими мовами;

3) слова, спільні для літературної мови й діалекту;

4) слова, спільні з літературною мовою;

5) слова, наявні і в українській літературній мові, і в говірках, а також в інших слов'янських мовах.

До **першої** групи відносимо слова, не відомі в літературній мові. У цій групі ми зафіксували 47 слів. Наприклад:

1. *Вичурниці* – 'сходини дівчат (жінок) зимовими вечорами, щоб прясти, а в свята також і розважатись'. Словник української мови, Етимологічний словник та Словник І. В. Сабадоша не фіксують слова *вичурниці*, у цій формі воно не виявлено. У літературній мові відоме за варіантом *вечорниці*. Отже, доходимо до висновку, що у такій формі це власне діалектизм.

2. *Перетонок* – 'потоншене місце на нитці (при прядінні)'. Обрані для дослідження словники не фіксують цього слова. Очевидно, воно утворилося від слова *тонкий.*

Друга група – це слова, спільні з іншими слов'янськими мовами. До цієї групи ввійшло 29 одиниць. Наприклад:

1. *Вузлы* – 'вузол на нитці, який утворився з великого шматочка твердого лика, що потрапив у нитку під час сукання'. Словник української мови не фіксує цього слова. Етимологічний словник дає таке пояснення: Ву́зол [у́зол], вузлик; слц. uzol, полаб. vqzal, вл. wuzol, болг. вѣзел – плс. Споріднене з «в'язати" [1, І, с. 438]. Слово спільне для більшості слов. мов [1, І, с. 563].

2. *Скатерть* – 'скатертина на стіл'. У Словнику української мови подається таке значення: Ска́терть, і, жін. Те саме, що скатерка [3, IX, с. 256]. Етимологічний словник пояснює: Скатерть «скатерть», скатертина, скатірка, як запозичення з нім. мови «клейонка» [1, V, с. 267].

Третя група – це слова, значення яких спільне для літературної мови й діалекту. Наприклад:

1. *Воротило* – 'нижній вал у ткацькому верстаті, на який навивається зіткане полотно'. Словник української мови подає таке значення цього слова: Воротило, а, сер., заст. Дрючок, яким повертають вітряк [3, І, с. 741]. У словнику І. Сабадоша: Воротило – воротило, а, с., ткац., заст. [2, с. 41].

2. *Стулець* – 'поперечна широка дошка в ткацькому верстаті, на якій сидить ткаля'. Словник української мови тлумачить: Стулець – чол., розм. Те саме, що стілець [3, IX, с. 803]. Словник І. Сабадоша пояснює так: Стулець – [стулиц'], л'| ц'а, ч. Стілець. [2, с. 345]. Це найменша група, що складається з п'яти слів: *ва́ляти, воротило, зав'йазка, попустити, стуле́ць.*

До **четвертої** групи ми віднесли слова, що фіксуються тільки в літературній мові.

1. *Затиск* – 'дерев'яна рухома частина бительні'. Словник української мови тлумачить: Затиск – пристрій для затискання чого-небудь [3, III, с. 348]. Утворилося від слова *затиснути.*

2. *Припуск* – 'деталь у ткацькому верстаті, яка, попускаючи нитки основи із заднього навою (валу), дозволяє ритмічно ткати'. Словник української мови подає таке значення: Припуск – у, чол., спец. Надлишок в розмірі заготовки проти заданого розміру деталі [3, VII, с. 718]. Походить від слова *припускати.*

П'ята група – слова, наявні в літературній мові, у сусідніх із говіркою Сокирниця, в інших слов'янських мовах.

1.Бердо – 'деталь ткацького верстата, що нагадує гребінь у рамці'. Словник української мови фіксує таке саме значення [3, І, с. 158]. Етимологічний тлумачний словник пояснює так: Бе́рдо – (частина ткацького верстата), berdo. ч. слц. brdo. полаб. b'ordii «бительня, поліно; бердо», болг. бърдо, м. брдо, схв. брдо. Слово поширене в усіх слов'янських мовах [1, І, с. 169]. Словник І. Сабадоша пояснює: Бе́рдо, а, ч., ткац., заст. Деталь ткацького верстата, що нагадує обрамлений гребінь, через зубці якого проходять нитки основи [2, с. 22].

2. Верета – 'виткане простирадло'. Словник української мови тлумачить так: Вере́та, и, жін. Те саме, що рядно // Одяг з грубої тканини, з ряднини. Оберемок, купа чого-небудь, що вміщується в одному рядні. діал. Різнокольоровий килим з грубої вовни [3, І, с. 329]. Етимологічний словник: Верета «рядно», «килим ручної роботи». Слово спільне для більшості слов'янських мов [1, І, с. 354]. Словник І. Сабадоша: Верета ы, ж., заст. Простирадло здебільшого з домотканого полотна [2, с. 36].

Унаслідок проведеного дослідження можемо стверджувати, що лексика ткацтва у говірці села Липча різноманітна за значенням та походженням. Спостерігаємо лексеми, що фіксуються словниками, а також такі, що не фіксуються і вживаються лише в названій говірці.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в поглибленому аналізі етимології та словотвірних особливостей цієї специфічної лексики говірки села Липча у порівнянні з іншими закарпатськими говірками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Етимологічний словник української мови : В 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол.: О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – К. : Наук. думка, 1982 – 2006. – Т. 1: А–Г / Укл.: Р. В. Болдирєв та ін. – 1982. – 632 с.
2. Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району / І. В. Сабадош. – Ужгород : Ліра, 2008. – 480 с.
3. Словник української мови: В 11 т. – К. : Наук. думка, 1970–1980. – Т. І, ІІІ, V, VII, IX.

Гандера Наталія Мирославівна, студентка І курсу філологічного факультету УжНУ.

Науковий керівник – *Філак Ірина Ярославівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Анна Герусова,
Псков, Россия

СЛОВО *ЧИСТЫЙ*: ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ В ДИАЛЕКТНОЙ РЕЧИ

Понятие «чистоты» играет особую роль как в бытовой, так и в духовной жизни человека, а потому находит широкое отражение в лексико-семантической системе языка. Оппозиция *чистый ~ грязный* – одна из универсальных оппозиций, которая выступает в нашем сознании как мерило действительности, показывая отражение визуального восприятия картины мира, создавая многослойность содержания и рождая новые смыслы.

Оппозиция *чистый ~ грязный* уже освещалась в лингвокультурологическом [2] и этнолингвистическом [3] аспектах; в настоящей работе она рассматривается с учетом системно-структурных языковых отношений. Источником материала изучения лексической семантики послужили данные псковской народной речи, отраженные в опубликованных выпусках «Псковского областного словаря с историческими данными» [1], а также в картотеке этого словаря, хранящейся в архиве Псковского государственного университета.

В основе классификации лежат такие принципы системной организации, как парадигматический и синтагматический. Внутрисловная парадигматика многозначного прилагательного *чистый* реализуется в его семантической структуре. Для выявления смысловой выводимости одного значения из другого был использован лексикографический прием: созданная нами словарная статья, состоящая из двух десятков значений и оттенков значений, выявила как общерусские смысловые связи, так особенности диалектной семантики. Говоря о специфике диалектной семантики прилагательного *чистый* в псковских говорах, можно отметить такие значения, которые отражают особенности диалектной картины мира: ‘здоровый, не больной (о домашнем животном)’ (*Пърасёнъ кра́ньшь нядя́глый был, тяпе́рьчи́щь стал, как лика́рствъ да́ли*), ‘без копоти (о деревенской бане)’ (*Харо́шъя ба́ня, ни го́рькъя и чы́стъя*), ‘прошедший все стадии обработки, готовый к применению (о льноволокне на одной из стадий его обработки)’ (*Кужéль – éтъ чи́стый лён.*).

Яркая особенность функционирования слова *чистый* – это наличие оценочности (как правило, позитивной) как прагматического элемента семантики (*Гъваря́т, чы́стый, харо́шый лён*). Высокая степень положительной оценки, на наш взгляд, становится базой для формирования у прилагательного *чистый* усилительной семантики – семантики полного охвата: при этом вещественное значение ослабевает, а прагматическое, оценочное, становится доминирующим (*Не пълуду́рък, а чы́стъя дуръ.*). Лексема *чистый* может давать общую оценку человеку и реалиям окружающего мира и частную (культовую, сакральную, нормативную). Культовая оценка проявляется в составе устойчивых сочетаний *чистый угол, чистый поне-*

дельник, чистый четверг, где отражается духовная сторона жизни человека, связанная с культом святости, с религиозной обрядностью. Также, исходя из народных представлений о нравственности, культовую оценку слово *чистый* содержит в значениях ‘девственный’, ‘целомудренный’.

В целом же адъектив *чистый* заключает в себе значительный фразеологический потенциал, т.е. может входить в состав ряда устойчивых сочетаний. Помимо вышеуказанных, отметим: *чистый пар* – ‘земля, оставленная под пар, на которой ничего не сеют’ (*И па па́рнъ капа́ют чи́стый пар*.); *чи́стая по́ветерь* – ‘свободное, открытое пространство на озере’ (*Вы́плыли на чи́стую по́ветерь*).

Прилагательное *чистый* в силу своей лексико-грамматической природы явно или в скрытой форме вступает в оппозиции. Сравнительный анализ семантической структуры полисемантов *чистый* и *гря́зный / грязно́й* в псковской диалектной речи [1, вып. 8, с. 66–67] показал, что оппозитивные отношения проявляются лишь в 3-х соотносимых значениях: ‘незагрязненный, незапачканный’ (*чистая* рубаха ~ *грязно́й* пол); ‘без примеси чего-н. постороннего или с незначительной примесью’ (*чистый* хлеб ~ *грязный* хлеб); ‘неопрятный, нечистоплотный’ (баба *чистая* ~ баба *грязная*). Вместе с тем, слово *чистый* имеет развитые антонимические отношения за пределами центральной оппозиции, например: ‘главный, передний’ ~ ‘задний’ (*чистое* крыльцо), ‘безоблачный, незатуманенный’ ~ ‘облачный, туманный’ (*чистое* небо); ‘жилой’ ~ ‘нежилой’ (*чистая* половина) и др.

Системные связи прилагательного *чистый*, как внутрисловные, так и межсловные, обусловлены сочетаемостью признакового слова. Лексема *чистый* реализует свои валентностные связи с конкретными существительными, образующими классы живых предметов природы, натурфактов, артефактов, а также – с именами отвлеченной семантики. На фоне этих общих закономерностей в ходе работы с диалектным материалом была выявлена местная специфика системных связей лексемы *чистый*, что является предметом дальнейшего анализа.

ЛИТЕРАТУРА

1. Псковский областной словарь с историческими данными. Вып. 1–25 / Под ред. Б. А. Ларина [и др.]. – Л. (СПб.) : ЛГУ (СПбГУ), 1967–2015.
2. Софронова Л. А. Оппозиция чистое/грязное в сочинениях Г. Сковороды / Л. А. Сафонова // Признаковое пространство культуры / Отв. ред. С. М. Толстая. – М. : Индрик, 2002. – С. 384–399.
3. Толстая С. М. Категория признака в символическом языке культуры (вместо предисловия) // Признаковое пространство культуры / Отв. ред. С. М. Толстая. – М. : Индрик, 2002. – С. 3–20.

Герусова Анна Витальевна, студентка III курса факультета русской филологии и иностранных языков Псковского государственного университета.

Научный руководитель – *Большакова Наталья Валентиновна,* кандидат филологических наук, доцент Псковского государственного университета.

Андрій Головатий,
Ужгород, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ І ПЕРЕКЛАДУ ГЕРУНДІЯ ТА ГЕРУНДІАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ

На початку XXI ст. мовознавство постало перед проблемами формування власних методологічних засад і з'ясування шляхів подальшого розвитку науки про мову, а також застосування її теоретичного потенціалу у практичній діяльності людини. У цьому аспекті вивчення герундіальних структур вторинної предикації в сучасній англійській мові досить актуальне для сучасного англійського і європейського мовознавства в цілому, оскільки робить свій унесок у вивчення синтаксису англійської мови та науки про мову загалом [2]. Представники традиційної школи розглядають зазначену мовну одиницю як неособову форму дієслова, яка поєднує в собі властивості дієслова та іменника [1, с. 113]. Саме ця проблема стала причиною вибору теми та пояснює актуальність дослідження.

Мета роботи – дослідити та проаналізувати герундіальні конструкції як лінгвістичну одиницю, визначити їх місце у сучасному мовознавстві та зробити огляд основних способів їх перекладу.

Для досягнення цієї мети слід вирішити такі завдання:

1) з'ясувати статус герундіальної дієслівної форми та поняття вторинної предикативності з герундієм;

2) виокремити диференційні ознаки структур вторинної предикації з герундієм в сучасній англійській мові;

3) дослідити особливості герундіальних предикативних конструкцій сучасної англійської мови на основі входження цієї одиниці до синтаксичної структури речення;

4) провести порівняльний аналіз структурних та функціональних особливостей герундіальних конструкцій у перекладацькому аспекті.

Об'єкт дослідження – герундіальна конструкція як лексико-граматичне явище.

Предмет дослідження – визначення, функції, способи вживання і варіанти перекладу герундіальних конструкцій та їх роль у сучасному перекладознавстві.

Фактологічний матеріал дослідження – це 162 речення, що містять досліджувані граматичні форми, вибрані з роману Маргарет Мітчелл «Віднесені вітром» [6] та їх переклад, здійснений Ростиславом Доценком [4; 5].

Для розв'язання поставлених у роботі завдань застосовано комплексну методику дослідження, що містить: метод теоретичного аналізу, який полягає в аналізі теоретичних робіт з граматики; метод наукового спостереження, пов'язаний з суб'єктивним аналізом матеріалу дослідження; зіставний аналіз об'єктивних та суб'єктивних характеристик герундіальних конструкцій.

У реченні герундіальні комплекси вторинної предикації утворюють синтаксичну одиницю, що виступає однією частиною в реченні, а саме – складним підметом, додатком, означенням або обставиною [4, с. 19].

Аналіз перекладу герундіальних конструкцій засвідчив, що основними способами перекладу досліджуваних конструкцій вторинної предикації є такі:

1) переклад за допомогою різнотипових підрядних речень – 38%;
2) переклад за допомогою іменника або іменникової групи – 27%;
3) особовою формою дієслова – 18%;
4) неозначеною формою дієслова – 8%.

Окрім стандартних способів перекладу, можуть застосовуватися й інші лексичні та синтаксичні трансформації, якщо вони не порушують контексту та стилю твору (9%).

Із проведеного аналізу прикладів можна зробити висновок, що комплексні лексико-граматичні трансформації в англо-українському перекладі застосовуються переважно тоді, коли у будові англійських та українських речень є суттєві відмінності, зумовлені відсутністю в українській мови певних моделей речень, зокрема, коли в англійському реченні наявні герундіальні конструкції, відповідники яких відсутні в українській мові. Завдяки саме застосуванню різноманітних комплексних лексико-граматичних трансформацій перекладач має змогу відтворити індивідуальну своєрідність першоджерела та його стильові особливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верба Л. Г. Граматика сучасної англійської мови: довідник / Л. Г. Верба, Г. В. Верба. – К. : ТОВ «ВП Логос-м», 2007. – 352 с.
2. Григоренко В. Становлення герундія в англійській мові / В. Григоренко; Наукові записки. – К., 2009. – Вип. 89 (4). – 157 с.
3. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. Ч. 1. Граматичні труднощі / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2001. – 317 с.
4. Мітчел Маргарет. Звіяні вітром: Роман. Кн . 2. / Пер. з англ. Р. І. Доценка; Післям. Т. Н. Денисової. – К. : Дніпро, 1992. – 559 с.
5. Мітчел Маргарет. Звіяні вітром: Роман. Кн. 1. / Пер. з англ. Р. І. Доценка; Худож. В. І. Бариба, О. В. Штрамило. – К. : Дніпро, 1992. – 542 с.
6. Mitchell Margaret. Gone with the wind. Pan Books, an imprint of Pan Macmillan, London, 2013. – 984 p.

Головатий Андрій Ярославович, студент ІІІ курсу факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ « Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Андрусь Андріана Федорівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Валерія Гриньова,
Дніпропетровськ, Україна

ІМЕННИКИ ІЗ СУФІКСОМ *-DL(O)* В СЛОВАЦЬКІЙ МОВІ

Фразеологія як наука не зупиняє свого розвитку. Науковці досліджують нові і нові проблеми, заповнюють прогалини у теоретичних відомостях, переглядають та уточнюють вже усталені погляди на різні питання. Одним із напрямів фразеологічної науки є так звана художня фраземіка. Письменники часто звертаються до вживання фразеологізмів у своїх творах, надаючи їм при цьому особливого стилістичного забарвлення. Найчастіше фразеологізми вживаються у мові персонажів. Це допомагає надати їхньому мовленню більшого колориту.

Словотворча морфема ***-dlo** – одна з характерних ознак праслов'янської мови, за допомогою якої (а також й інших суфіксів) давні слов'яни утворювали назви найпростіших господарських знарядь. Але з-поміж усіх формантів на означення знарядь дії найбільшу активність, за твердженням дослідників, розвинув саме суфікс **-dlo (< *-dhlo),** який належить до ряду близьких індоєвропейських суфіксів ***-tlo, *-dro, *-dhro** *(větrъ, vědro, jędro).* Виділившись на основі найдавніших форм, суфікс **-dlo** почав приєднуватися до інфінітивних основ, напр., **světidlo, *šidlo, *kъrmidlo* [1, с. 121]. На початку І тисячоліття н.е., коли посилились розбіжності між східним і західним діалектами праслов'янської мови, цей суфікс виявив неоднакову стійкість [2, с. 101]: він зазнав спрощення в східнослов'янському ареалі (**[dl] > [l]**), але зберігся в західнослов'янському: *cědidlo – болг. *цедило,* словен. *cedilo,* рос. *цедило,* чес. *cedidlo,* словац. *cedidlo,* пол. *cedzidło* [4, т. 3, с. 173–174]. Отже, суфікс **-dlo** є одним із тих, який словацька мова успадкувала з праслов'янської і використовує й досі для творення назв інструментів і предметів ужитку [6, с. 184]. Проте, як зазначають автори колективної праці «Динаміка лексичної системи сучасної словацької мови», на сучасному етапі суфікс **-dlo** більшу продуктивність виявляє для утворення назв матеріалів і хімічних речовин [5, с. 87]. Тому мета нашого дослідження – визначити особливості субстантивів із формантом **-dlo** та лексико-тематичні групи, які вони формують. Джерельною базою дослідження слугував Короткий словник словацької мови, у якому нами зафіксовано близько 150 дериватів із суфіксом **–dlo** [7].

Словотворчий формант **-dlo** приєднується до дієслівних основ переважно недоконаного виду й утворює іменники з різним словотвірним значенням: **назви інструментів** *(zdvíhadlo, mučidlo, pichadlo, stieradlo, písadlo, šidlo, kvapkadlo, hladidlo, razidlo, počitadlo),* **назви приладів** *(návestidlo, čerpadlo, pípadlo, slúchadlo, dvíhadlo, svietidlo),* **назви механізмів і їх частин** *(zvodidlo, šliapadlo, čuchradlo, kormidlo, šmýkadlo, ťahadlo, stavidlo),* **назви предметів побуту** *(cedidlo, ležadlo, škrabadlo, strúhadlo, umývadlo, prikrývadlo, sedadlo, zrkadlo, tienidlo),* **назв матеріалів і хімічних речовин** *(zrážadlo,*

rozpúšťadlo, vysúšadlo, činidlo, sladidlo, tužidlo, riedidlo, preháňadlo, bielidlo, moridlo, leštidlo, lepidlo, kloktadlo, čistidlo), **назви засобів пересування** *(plavidlo, vozidlo, nosidlo, lietadlo, vznášadlo),* **назви місця дії** *(odpočívadlo, ležadlo, sedadlo, močidlo, napájadlo, lízadlo, večeradlo, divadlo),* **назви частин і органів тіла людини й тварини** *(chodidlo, hovoridlá, tykadlo, žihadlo, chytadlo)* тощо.

Усі деривати з формантом **-dlo** є наслідком згортання семантично елементарного речення: *Tým nástrojom ľudia stierajú* > іменник *stieradlo.* В. П. Олексенко відзначає, що в базовій синтаксичній конструкції предикат зазнає акцентування і формує кореневу морфему іменника, а інструментальну функцію (у його праці йшлося саме про назви знарядь дії) реалізовує суфікс, що визначає пристрій, прилад, за допомогою якого виконують виражену дієслівним предикатом дію [3, с. 79].

Аналізовані іменники словацької мови мають прозору внутрішню форму, адже їх значення мотивовані семантичними й словотвірними зв'язками з твірними словами: пор.: словацьке *dívať sa* «дивитися» – *divadlo* «театр» і українське *дивитися – театр*.

Деривати із суфіксом **-dlo** із значенням 'знаряддя дії' нерідко мають словотвірні варіанти із синонімічними суфіксами **-ák/-ak, -ač, -ačka, -č**: *cedidlo – cedák, strúhadlo – struhák, česadlo – česák*, *navíjadlo – navijak, chytadlo – 2. chytač, mávadlo – mávačka, chránidlo – chránič.*

Більшість утворень із суфіксом **-dlo** в основному моносемічні, але деякі з них набули нових значень і стали полісемантами. У зв'язку з цим вони входять до різних лексико-тематичних груп. Так, іменник *chodidlo* в значенні 'стопа' належить до групи назв органів тіла людини, а в значенні 'частина одягу, яка прилягає до ступні' – до групи на позначення назв предметів [7, с. 210]; іменник *meradlo*, маючи такі ЛСВ, як 1. штангенциркуль, 2. засіб оцінки, міра, критерій, 3. обсяг, розмір, також входить до різних ЛТГ [7, с. 325].

Деякі похідні із досліджуваним суфіксом у словацькій мові одночасно є синонімами до запозичених назв, які, напевно, з'явились у її лексико-семантичній системі значно пізніше за власномовні утворення: *vozidlo* «колісний транспортний засіб» – *automobil, auto; činidlo* «реактив» – *reagens.*

Отже, одна з найдавніших слов'янських морфем – суфікс **-dlo** в сучасній словацькій мові продовжує активно формувати іменникові похідні різних лексико-тематичних груп, набуваючи таким чином властивостей полісемантичної морфеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов / За ред. О. С. Мельничука. – К. : Наук. думка, 1966. – 596 с.
2. Лучик В. В. Вступ до слов'янської філології / В. В. Лучик. – К. : ВЦ «Академія», 2008. – 344 с.
3. Олексенко В. П. Словотвірні категорії іменника: монографія / В. П. Олексенко. – Херсон : Айлант, 2005. – 336 с.

4. Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд / Под ред. О. Н. Трубачева. – М. : Наука, 1976. – Вып. 3. – 199 с.
5. Horecký J. Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny / J. Horecký, K. Buzássyová, J. Bosák a kol. – B. : VEDA, 1989. – 430 s.
6. Krajčovič R. Pôvod a vývin slovenského jazyka / R. Krajčovič. – B. : SPN, 1981. – 235 s.
7. KSSJ – Krátky slovník slovenského jazyka. – Bratislava : VEDA, 2003. – 986 s.

Гриньова Валерія Віталіївна, студентка факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства Дніпропетровського національного університету імені О. Гончара.

Науковий керівник – *Шпітько Ірина Миколаївна,* кандидат філологічних наук, доцент Дніпропетровського національного університету імені О. Гончара.

Ніколетта Гутій,
Ужгород, Україна

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЗАСВОЄННЯ РІДНОЇ ТА ІНОЗЕМНОЇ МОВ

Успішність засвоєння особою іноземної мови значною мірою зумовлена перебігом вивчення нею своєї рідної мови.

Мета нашої розвідки полягає в огляді особливостей і закономірностей засвоєння мовцями рідної та іноземної мов.

Актуальність статті випливає з надзвичайної важливості й нагальної потреби сучасного суспільства у вивченні іноземних мов. Саме тому численні дослідницькі групи, і насамперед, лінгвісти, розробляють проблематику, пов'язану зі здатністю людини вивчати мови. Це коло питань розв'язує психолінгвістика – наука, яка вивчає процеси утворення, сприйняття та формування мовлення у їх взаємодії із системою мови, а також розробляє моделі мовленнєвої діяльності та психофізіологічної мовленнєвої організації людини, перевіряє їх у процесі психологічних експериментів. Оскільки психолінгвістика є міждисциплінарною наукою, представники її наукових шкіл (Ч. Осгуд, Д. Слобін, О. Леонтьєв, О. Уланович) по-різному підходять до тлумачення її предмета. Вперше термін «психолінгвістика» був використаний М. Пронком у статті «Мова і психолінгвістика» в 1946 році. Одне з найперших визначень дав в 1954 році засновник американської психолінгвістики Дж. Осгуд, за яким психолінгвістика опікується процесами кодування і декодування мовних сигналів, співвідносячи їх із станом учасників комунікації [1]. Тревор Харлі (Trevor Harley) зазначав, що психолінгвістика – це психологія мови [7]. Засновник вітчизняної психолінгвістики О. О. Леонтьєв також дав декілька визначень психолінгвістики, зокрема: психолінгвістика **–** це наука, що вивчає процеси мовотворення, а також сприймання і формування мовлення в їх співвідношенні з системою мови [1].

Закономірності засвоєння мов загалом:

а) мова засвоюється, якщо дитина навчиться артикулювати звуки, промовляти звуки, слова, розуміти мовлення;

б) розуміння сутності мови залежить від засвоєння дитиною лексичних і граматичних значень різного ступеня узагальнення;

в) засвоєння виразності мовлення залежить від розвитку в дитині чутливості до засобів виразності мовлення, лексики, граматики, тобто вміння відчувати виразність чужого мовлення, його внутрішній світ;

г) засвоєння норми літературної мови залежить від розвитку в дитини чуття мови. Мова – упорядкована система мовних одиниць, функціонує в людському суспільстві як засіб комунікації (спілкування) у вигляді мовлення;

ґ) засвоєння писемного мовлення залежить від розвитку координації між усним і писемним мовленням. Усне мовлення випереджає розвиток писемного. Дитина не може оволодіти писемним мовленням, якщо не засвоїть усного;

д) темпи збагачення мовлення залежать від ступеня досконалості структури мовленнєвих навичок. Чим краще розвинене мовлення у дитини, тим краще вона складає розповіді, запам'ятовує нові слова, звороти, вірші, казки, передає зміст побаченого й почутого.

Засвоєння рідної мови:

це процес, що починається з перших років і триває упродовж усього життя людини. Перед тим, як почати промовляти слова, маленькі діти відтворюють різні звуки (плач, воркування). Пізніше, близько сьомого місяця життя, вони починають лепетати, що є схожим до промовляння складів, які повторюються: «баба», «мама» [6]. Інтенсивне засвоєння мови відбувається під час спілкування, коли активно формуються комунікативні уміння й навички. Розуміння мовних одиниць – важлива закономірність засвоєння рідної мови. Комунікативні якості мовлення (змістовність, чистота, логічність, точність, виразність тощо) виявляються тільки в процесі мовлення, отже, потребують постійної уваги до мовленнєвої діяльності [2].

Розвиток мовлення дитини – це складний, багатогранний і досить тривалий процес. Діти не відразу опановують лексико-граматичний устрій, словозміну, словотвір. Одні групи мовних знаків засвоюються раніше, інші – значно пізніше. Тому на різних стадіях розвитку дитячої мови одні елементи мови виявляються вже засвоєними, а інші – освоєні лише частково. При цьому засвоєння фонетичного ладу мовлення тісно пов'язане з загальним поступальним формуванням лексики й граматичної будови рідної мови. У цілому онтогенез мовної здібності є складною взаємодією, з одного боку, процесу спілкування дорослих і дитини, з іншого, – процесу розвитку предметної та пізнавальної діяльності [2].

Опанування іноземною мовою: це, перш за все, оволодіння певним запасом слів цієї мови. З їхньою допомогою можна називати предмети та дії, описувати стани та явища. Засвоєння лексичного матеріалу є одним із

найважливіших завдань на занятті з іноземної мови. Його досягнення впливає на розвиток компетентності спілкування іноземною мовою в усній та писемній формах. Водночас існують великі труднощі щодо накопичення лексичного матеріалу. Одна з причин цього – безмежність мови, а саме її словникового складу. Більшість методистів вважають, що слова та словосполучення повинні засвоюватися не в ізольованому вигляді, а в єдності чотирьох аспектів – лексики, граматики, фонетики та прагматики [5, с. 29]. Оволодіння лексикою іноземної мови можна уявити як певну послідовність дій зі сприйняття лексичних одиниць, ознайомлення з їх змістовою стороною, їх осмислення, запам'ятовування, а також набуття навичок вживання й розпізнавання лексичних одиниць у мовленні. Звичайне заучування слів не може забезпечити формування мовленнєвих навичок [3; 4].

Засвоєння лексики є довготривалим процесом. Нова лексична одиниця повинна «визріти» у свідомості, поступово «злитись» із мисленням. Це зумовлено тим, що кожне слово в мовленні має певне лексичне поле. Воно має потенціальну можливість вступати в словосполучення лише з певними словами [3; 4].

Висновком із вищесказаного є те, що при вивченні іноземної мови слід ураховувати механізми й процеси опанування рідною мовою, які виступають важливими чинниками, що впливають на перебіг засвоєння мови іншого етносу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Куранова С. І. Основи психолінгвістики / С. І. Куранова. – К. : Академія, 2012. – 208 с.
2. Горошкіна О. М. Теорія і практика навчання української мови в старших класах / О. М. Горошкіна. – Харків : Основа, 2012. – 171 с.
3. Друзь Г. О. Раціоналізація процесу засвоєння іншомовної лексики / Г. О. Друзь. – К. : Рідна школа, 2002. – 110 с.
4. Білан Н. М. Засвоєння лексичного матеріалу на заняттях з іноземної мови / Н. М. Білан. – Бережани : ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут», 2012. – 3 с.
5. Проблеми романо-германської філології: зб. наук. праць / відп. ред. М. М. Полюжин. – Ужгород : Ліра, 2011. – 100 с.
6. Steinberg D. Psycholinguistics: Language, Mind, and World / Danny Steinberg. – Harlow, England ; New York : Longman, 2001. – 444 p.
7. Harley T. The Psychology of Language: From Data to Theory / Trevor Harley. – Hove, United Kingdom : Psychology Press, 2014. – 624 p.

Гутій Ніколетта Василівна, студентка І курсу факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Вавpінчік Регіна Яношівна,* викладач кафедри прикладної лінгвістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Роман Дворжецкий,
Магнитогорск, Россия

ТЕМПОРАЛЬНЫЕ ОБОРОТЫ С КОМПОНЕНТОМ ВhКЪ В ВАТИКАНСКОМ ЕВАНГЕЛИИ X В.

Фонд устойчивых словесных комплексов (УСК) Ватиканского палимпсеста, в состав которого входят и темпоральные сверхсловные единицы, фактически ещё не изучен. Под УСК мы понимаем такие сверхсловные языковые единицы, которые характеризуются «1) раздельнооформленностью (они состоят из двух или более компонентов словного характера, связанных между собою по грамматическим законам данного языка); 2) воспроизводимостью (они "не создаются в процессе общения, а воспроизводятся как готовые целостные единицы"» [5, с. 170]; 3) устойчивостью компонентного состава и грамматической структуры (не исключающей вариантности); 4) стабильностью, устойчивостью семантики, закрепленной за данным оборотом в языковом узусе» [7, с. 21–22]. Система темпоральных УСК в историческом аспекте еще не была предметом специального исследования, хотя отдельные замечания о временных УСК можно найти в целом ряде работ: Л. Я Костючук (1968), А. С. Львов (1968), Л. В. Вялкина (1969), Г. В. Звездова (1996), Н. В. Меркулова (2006) и др.

Как правило, темпоральные УСК изучаемой эпохи содержат компоненты, аналоги которых в свободном употреблении обладают несколькими значениями, но ведущими семами у этих полисемантов являются семы временные (ср., напр., часъ, врhм#, дьнь, година, нощь и пр.), как и у образованных с их участием УСК (тътъ часъ, въ оно врhм#, на вьс"къ дьнь, година пришьла чи" и пр.). То же касается и УСК с компонентом вhкъ, каковых в старославянских памятниках встречается около 30. Только в «Старобългарском ръчнике» описано 27 таких УСК: вhкъ сь, вhкъ нынhшьнии, вhкъ тъ, вhкъ б@дыи, вhкъ гр#дый и пр. [2, с. 321–322]. Не все они попали в интересующий нас памятник, во-первых, потому, что не весь текст удалось восстановить его открывателю Т. Крыстанову, во-вторых, потому, что представляет он собой апракосный вариант Евангелия. Но в нём не обнаружен ни один темпоральный УСК, который бы не встретился в других славянских рукописях X или XI в. Семантическая многогранность древнейшего слова вhкъ подтверждается Данными этимологических и толковых словарей. «Век – 'продолжительность жизни человека', а также 'период времени в сто лет', 'столетие', 'эпоха'. Укр. вік, болг. век, блр. век, словен. vek, польск. wiek – 'поколение', 'период'; др.-рус. (с XI в.) вhкъ – 1) 'жизнь', 'тысячелетие', 'время', 'вечность'; 2) 'увечье', 'следы применения силы на теле человека'; ст.-сл. вhкъ – 'жизнь', 'время', 'вечность'; др.-нем. vig – «бой»; И.-.е. корень *ueik- (: *uoik-): *uik-. Первоначальное значение – 'проявлять силу', 'применять силу' и т.п. Таким образом о.-с. *vekъ сначала значило 'проявление силы', 'сила', потом 'жизненная сила', 'жизнеспособность' >

‘здоровье’> ‘долгая жизнь’, ‘продолжительность жизни человека’ > ‘столетие’ [6, с. 100], затем приобретает семантику продолжительности жизни человека, периода времени в сто лет. В большинстве своем эти языки сохранили семантику ‘сила’, ‘бой’, ‘крепость’ и т.д. Данные Ватиканского евангелия X в. свидетельствуют о том, что в общем литературном языке славян Средневековья темпоральные УСК с компонентом вhкъ представлены либо предметными языковыми единицами (см., напр., коньчани~ / съконьчани~ вhка ‘“последние времена, конецъ вhковъ, предуготовительныхъ для принятія Спасителя’ [1, с. 114]; вhкъ нынhшьнии ‘всё время настоящей, земной жизни’; вhкъ гр#д@щии ‘время, которое начинается после земной жизни и не имеет конца’), 'либо адвербиальными (см., напр., въ вhкъ, въ вhкъ вhка, въ вhкы, въ вhкы вhкомъ, на вhкы, въ вhкы вhка и пр. ‘всегда; вечно; навсегда, навеки’ [8, с. 98].

Славянские народы, в том числе и русские, унаследовали целый ряд темпоральных УСК из своего общего литературного языка Средневековья (ср. *век нынешний, век грядущий, во веки веков, на веки вечные* и пр.). Ватиканское евангелие, священная книга, обнаруженная Т. Крыстановым в 1982 г., как и другие славянские тексты X–XI вв. вместе с их фондом темпоральных УСК, часть которого проанализирована нами, служит очередным подтверждением того, что литературный язык, созданный Кириллом и Мефодием, был культурным достоянием всех славян.

ЛИТЕРАТУРА

1. Дьяченко Г. Полный церковнославянский словарь: В 2 т. – Т. 1. / Г. Дьяченко. – М. : ТЕРРА: Книжный клуб, 1998. – 608 с.
2. Старобългарски речник: В 2 т. / Българска академия на науките, отг. ред. Д. Иванова-Мирчева. – Т. 1. – М. : «Валентин Траянов», 1999. – 1022 с.
3. Старославянский словарь (по рукописям X-XI веков): более 10000 слов / под ред. Р. М. Цейтлин, Р. Вечерки, Э. Благовой. – М. : Рус. яз., 1994. – 842 с.
4. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: В 4 т. / под ред. Б. А. Ларина. Т. 1 (А–Д). – СПб. : «Азбука» : Изд. центр «Терра», 1996. – 576 с.
5. Шанский Н. М. Лексикология современного русского языка. – 2-е изд. – М. : Просвещение, 1972. – 327 с.
6. Шапошников А. К. Этимологический словарь современного русского языка: В 2 т. Т. 1. – М. : Флинта : Наука, 2010. – 584 с.
7. Шулежкова С. Г. Крылатые выражения русского языка, их источники и развитие. – Челябинск : Изд-во ЧГПИ «Факел», 1995. – 220 с.
8. Шулежкова С. Г. Фразеологический словарь старославянского языка: 500 ед. / Науч.-исслед. Словарная лаборатория МаГУ / отв. ред. С. Г. Шулежкова, члены редкол.: М. А. Коротенко, Л. Н. Мишина, А. А. Осипова. – М. : Флинта : Наука, 2011. – 424 с.

Дворжецкий Роман Вадимович, студент II курса направления «Филология» Института истории, филологии и иностранных языков Магнитогорского государственного технического университета им. Г. И. Носова.

Научный руководитель – *Шулежкова Светлана Григорьевна,* доктор филологических наук, професор Института истории, филологии и иностранных языков Магнитогорского государственного технического университета им. Г. И. Носова.

Ірина Денисовець,
Полтава/Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЕННЯ ОКАЗІОНАЛЬНИХ НАЗВ ФАНТАСТИЧНИХ ІСТОТ У ТВОРАХ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ДИТЯЧИХ ПИСЬМЕННИКІВ

У творчості сучасних українських дитячих письменників важливе місце посідає номінація – процес і результат найменування, унаслідок чого мовні елементи співвідносяться з позначуваними ними об'єктами [5, с. 104]. Особливо цікавим зі словотвірного погляду є процес називання фантастичних істот. Якщо в узуальних словах словотворчі засоби відіграють здебільшого структурну функцію і не мають номінативної функції, то для оказіоналізмів, яким властива нетривіальність у структурному плані, характерна зв'язана номінативна функція.

Створені авторами назви фантастичних істот мають тісний семантичний зв'язок із твірними словами, що базується на асоціаціях, зумовлених уявленням про цих істот. Оказіональне слово, у складі якого наявна твірна основа з конкретним значенням, залежно від контекстуального оточення, здатне викликати найрізноманітніші асоціації. Це сприяє створенню оказіоналізмів, загальне значення яких не має нічого спільного зі значеннями твірних слів, але водночас вони зберігають словотвірні зв'язки (дія аналогії).

В основу оказіональних назв казкових істот покладені асоціативні ознаки, що зумовлюють семантичну багатогранність таких назв, бо пов'язані не з поняттями про конкретні явища, а спричинені тими чи тими обставинами, про які йдеться в контексті.

На номінативну функцію оказіональних слів значно впливає і їхня природа, складна семантична структура. Вони можуть бути мотивовані цілим судженням. Щоб пояснити семантику оказіонального слова, потрібно звернутися до його джерела, до того, яким судженням воно мотивоване. Оказіональні номінації, на відміну від канонічних, є складними семантичними структурами, вони не просто називають фантастичну істоту, а й характеризують її, викликають у читача чимало уявлень, що зумовлено характерною рисою оказіоналізмів – їхньою належністю не до якогось одного слова, а до цілого словотвірного ряду, сформованого за допомогою конкретної

моделі. Напр.: *Це ж відомі* ***сміхожери*** *Гам, Гризь і Кусь* [3, с. 37]; *Відцвіли айстри – білі* ***восенята*** *(← осінь), вже й насіння із них позбираю* [6, с. 63].

Невелику кількість становлять індивідуально-авторські назви фантастичних істот, утворені за аналогією до іменників, що постали за допомогою суфіксів *-к, -чик* та *-ик*, напр.: *Як, ти не знаєш* ***велосипедок****? Тих, що живуть над Річковою Дорогою* [8, с. 13]; *Та ще й влітку, коли прокидаються й бешкетують плавунці,* ***хрюсики*** *та* ***перевертайчики*** [3, с. 112].

Продуктивним у творенні назв фантастичних істот є спосіб основоскладання, напр.: *Бо цей лиходій привів до нашого міста цілу зграю* ***стіногризів*** (← вони прогризають величезні дірки у стінах, а потім зникають) [2, с. 7]; *Гей, осіння трійце – три* ***кроколапи*** *вперед* [4, с. 19]; ***Павукощури*** *за допомогою гребінчастих кігтиків задніх ніг з'єднують їх в одну загальну нитку* [1, с. 47]; *Усі мої шість* ***сестросвинок*** *та шість* ***братокабанчиків*** *хворі теж* [4, с. 74]; *А він справді літає? – заворушилися* ***тарганозмовники*** [4, с. 82]. Такі складні назви мають ширші експресивні можливості: сполука основ посилює якісну оцінку, негативне або жартівливе ставлення автора до зображуваного. Поєднання в одному слові непоєднуваних частин (*метеликововк*), коренів, що зрідка трапляються в літературному вжитку (*жер*), характеризує індивідуальний підхід дитячих письменників до створення нових незвичайних складних назв, у межах яких формуються зовсім несподівані зв'язки між реаліями дійсності, між поняттями, часто далекими за своєю семантикою, унаслідок чого з'являється оригінальна лексема.

Малопродуктивними способами творення назв фантастичних істот є телескопія (*Ну де ви ще побачите ді-джея, який летить у дитячому візочку, справжніх інопланетян, волошкового* ***хіпозавра*** (← **хіп**і + дин**озавр**) [7, с. 4]; *Тільки тоді вони звалися* ***нямликозаврами*** (← **нямлик**и + дино**завр**и) *і мали довгі хвости* [3, с. 94] та словосладання (юкстапозиція) (*А їй хотілося так намалювати, щоб це був* ***ЖАР-ПІВЕНЬ*** [9, с. 202].

Отже, такі індивідуально-авторські лексеми мають потужний вплив на читача, відіграючи значну роль у зростанні емоційно-експресивного та оцінного потенціалу всього тексту. Вони становлять мікрообраз контексту, що відповідає творчому задуму автора відтворити ту чи ту емоційно насичену картину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воронина Л. Суперагент 000. Таємниця золотого кенгуру. Дитячий детектив [Текст] / Леся Воронина. – Вінниця : ПП «Видавництво «Тезис»; «Соняшник», 2004. – 192 с.
2. Воронина Л. Нямлик і Балакуча Квіточка [Текст] / Леся Воронина. – К. : Грані-Т, 2008. – 136 с.
3. Воронина Л. Прибулець з Країни нямликів [Текст] / Леся Воронина. – К. : Грані-Т, 2012. – 136 с.
4. Денисенко Л. Ліза та Цюця П. [Текст] / Лариса Денисенко. – К. : Грані-Т, 2007. – 112 с.

5. Колоїз Ж. В. Українська оказіональна деривація : [монографія] / Ж. В. Колоїз. – К. : Акцент, 2007. – 310 с.
6. Мензатюк З. Український квітник [Текст] / Зірка Мензатюк. – К. : Грані-Т, 2011. – 64 с.
7. Мухарський А. Дивовижна знахідка [Текст] / Антін Мухарський. – К. : «Джерела М», 2003. – 80 с.
8. Паньо К. Полювання на сліпса [Текст] / Катерина Паньо. – К. : Грані-Т, 2009. – 104 с.
9. Чередниченко Д. Мандри Жолудя: вірші, казки, оповідання [Текст] / Дмитро Чередниченко. – К. : Школа, 2007. – 224 с.

Денисовець Ірина Вікторівна, аспірантка Інституту української мови НАН України, викладач кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Ю. Кондратюка.

Науковий керівник – *Городенська Катерина Григорівна,* доктор філологічних наук, професор, завідувач відділу Інституту української мови НАН України.

Наталія Деренчук,
Вінниця, Україна

СПЕЦИФІКА ВЗАЄМОДІЇ СТИЛІСТИЧНИХ МОВНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У сучасній лінгвістиці дедалі частіше звертаються до вивчення політичної мови. Політичний виступ – це завершений інформативно-персуазивний текст із особливими типологічними якостями, основною інваріантною характеристикою якого є експліцитно реалізована директивна функція, що виявляється в категоріях модальності та прагматичної спрямованості і підтримується інформативно-аргументативними мовними діями [1, с. 18]. Науковці звернули увагу на те, що стилістичні тропи і фігури впливають не лише на персуазивність, а й на когерентність одиниць політичного мовлення. Саме когерентність є визначальною для успішного розуміння політичних промов та того звернення, яке в них закладене, адже завдяки їй промова стає цільною, набуває логічного розвитку подій, що, у свою чергу, сприяє функції переконання [4, с. 227].

Звертаючи увагу на сугестивний аспект дослідження мови політиків, К. А. Карасьова зауважує, що основною специфікою політичного дискурсу є використання засобів мовленнєвого впливу [2, с. 3], а вміння поєднати широкий спектр стилістичних фігур і тропів для переконливого звучання й демонстрації високого рівня риторики – важливий складник мовлення українських політиків. Концепція індивідуального стилю політика виникає з семіотичних форм вираження, в основному словесних, які створюють враження унікальності, водночас пристосовуючись до соціальної ідентичності.

Із використанням стилістичних фігур відбувається модифікація нормальної чи очікуваної послідовності слів, видозміна граматичної структури тексту. Риторичний ефект, отриманий завдяки перегрупуванню порядку слів, впливає на його естетичну привабливість. Тропи ж викликають реакцію аудиторії, перетворюючи очікувані значення слів, привертаючи увагу до інших можливих значень. Таке використання мови є цінним для позитивної чи негативної оцінки явища або активізації звернення, спираючись на багату асоціативну владу мови.

Дослідження матеріалу уможливило висновок про те, що стилістичні фігури містять граматичний вибір, який полягає в окресленні таких синтаксичних моделей, як мовний зворот, повторення чи непрямий порядок слів, тоді як тропи покладаються на вибір лексики і можуть бути проаналізовані за допомогою визначення лексичної семантики полісемічних одиниць.

Тропи ж політичного емоційного дискурсу обов'язково пов'язані з асоціаціями, вони налаштовують адресата звернутися до найвіддаленіших куточків його свідомості, його знань, щоб дати можливість уявити той чи інший політичний образ, спонукати адресата до потрібних комунікатору висновків [3, с. 250]. Варто зазначити, що образне асоціювання сприяє піднесеному стилю мовлення, основною характеристикою якого є переконливість. Водночас важко ідентифікувати стилістичну фігуру під час нагромадження риторичних особливостей, що робить аналіз більш складним.

На всіх рівнях політичного дискурсу відбувається ефективна взаємодія між вищезгаданими категоріями, оскільки вони містять ресурси лексичної семантики та синтаксису. Зокрема, в українському політичному дискурсі частіше знаходимо вживання антитези в поєднанні з метонімією. Використання антитези асоціюється з яскравим стилем комунікації. Метафори ж зазвичай з'являються в поєднанні з широкою палітрою стилістичних фігур: антитезою, паралелізмом, епіфорою, анафорою, хіазмом тощо, а також у сполученні з іншими тропами, наприклад, алюзією. Спрямовані на оратора тропи викликають позитивні емоції та апелюють до таких цінностей, як гордість, честь, мужність і солідарність, адресовані політичним опонентам, – викликають негативні емоції й звертаються до таких понять, як страх, сором, відчуженість тощо. Досить рідко знаходимо ізольовані фігури мови, риторика яких характеризується високою щільністю стилістично пов'язаних характеристик.

Досліджувані категорії досить різні за способами вираження й типами естетичної привабливості. З огляду на це перспективою дослідження є аналіз механізмів їхнього функціонування та з'ясування специфіки лінгвістичного впливу в українському політичному дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Діденко М. О. Політичний виступ як тип тексту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / М. О. Діденко. – Одеса, 2001. – 19 с.

2. Карасьова К. А. До питання про мовні особливості політичного впливу [Електронний ресурс] / К. А. Карасьова // Режим доступу: http://www.ukrsense.dp.ua/index.php/USENSE/article/view/75.
3. Станко Д. Тропи в емоційному політичному дискурсі як засіб категоризації дійсності / Д. Станко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Лінгвістика. – 2011. – Вип. 15. – С. 248–253.
4. Стецик Т. С. Система лінгвістичних засобів вираження персуазивності в політичному дискурсі / Т. С. Стецик // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна. – 2013. – Вип. 38. – С. 225–227.

Деренчук Наталія Вікторівна, аспірантка Інституту філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського.

Науковий керівник – *Завальнюк Інна Яківна,* доктор філологічних наук, професор, декан-директор Інституту філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського.

Мирослава Жабей,
Ужгород, Україна

ЛЕКСИКА ТВАРИННИЦТВА В ГОВІРКАХ СІЛ ПОДОБОВЕЦЬ, ПИЛИПЕЦЬ, ІЗКИ МІЖГІРСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В українській діалектній лексикології значне місце займають праці, присвячені вивченню тваринницької та пастушої (скотарської, вівчарської) лексики, зокрема П. Гриценка, М. Бухтія – у степових говірках, В. Куриленка, В. Шура – у поліських говірках, Н. Шеремети – у говірках південноволинсько-подільського діалектного пограниччя. Значний внесок у розвиток досліджень лексики тваринництва зробив О. Трубачов, який в своїй праці подає ґрунтовні етимології назв домашніх тварин у слов'янських мовах [4]. Проведено ряд досліджень карпатської пастушої лексики. Спостереженнями над цією лексикою на матеріалі карпатських говорів займалися Й. Дзендзелівський [1], Й. Пуйо [3]. Тваринницьку лексику в поліських говорах добре вивчив В. Куриленко [2], вівчарську лексику гуцульських говорів дослідила Т. Ястремська [5].

Закарпатські говірки належать до старожитніх говірок української мови, які зберегли велику кількість архаїчних рис, важливих для фундаментальних досліджень не тільки з україністики, але й славістики. Незважаючи на помітні зрушення у вивченні закарпатського говору, його лексика залишається не тільки недостатньо вивченою, а й значною мірою не зібраною.

Ми зробили спробу якнайповніше зібрати й описати назви свійських тварин, дій та понять, пов'язаних із ними у говірках сіл Подобовець, Пили-

пець та Ізки Міжгірського району Закарпатської області, які належать до верховинської групи говірок середньозакарпатського говору південно-західного наріччя. Проаналізовано близько 400 назв у лексико-семантичному, ареалогічному та етимологічному аспектах. Крім того, показано стосунок цієї лексики до української літературної мови, простежено її поширення в інших українських говорах та інших слов'янських мовах.

Проаналізовану лексику тваринництва у зазначених говірках за походженням можна поділити на кілька груп: 1) лексика, успадкована від праслов'янської мови; 2) назви, утворені засобами словотвору на ґрунті української мови; 3) новотвори, що виникли шляхом переосмислення слів; 4) вигуки звуконаслідувального характеру; 5) запозичення з інших мов.

Значну частину слів у досліджуваних говірках займають назви, успадковані від праслов'янської мови: *чередá, бык, бл'áйати, толокá, шчен'á, брихáти, н'ýхати, мáча* та багато інших. Деякі з них уживаються і в українській літературній мові: *кýрка, ц'ін-ц'ін, гýс'а, кáчка, дз'óбати, коровни́к, шкаралýпа* та інші.

Переважну більшість лексем репрезентують номени, утворені засобами словотвору: суфіксами та префіксами (*чиридáр', первіскá, йáл'івка, мацýр; óчир'ід', відби́ти, впоросúтис'а* та багато інших. Наше дослідження дало можливість спостерегти, що кількість назв, які утворилися префіксальним способом поступається номенам, що виникли суфіксальним способом.

Виявлено незначну кількість новотворів, утворених шляхом переосмислення: *хвіст* із значенням 'окрема свійська тварина великої рогатої худоби', *бíгати* 'виявляти статеву охоту (про корову)', *ходúти* 'виявляти статеву охоту (про вівцю)' та інші.

Вигуки звуконаслідувального характеру є невід'ємною частиною лексики обстежених говірок: *ц'ін-ц'ін, пис'-пис', ге-ге-ге, ц'и-ц'и, бир'-бир'* тощо.

Із запозичень (найчастіше з угорської та польської) відзначимо: *ґы́ба, кондá, салáш, чúвдар', варчáти, л'óха* та інші.

У досліджуваних говірках спостерігається явище синонімії: *лéжбище, ґидз'івни́к, лижáк* 'місце відпочинку худоби біля водопою'; *мýкати, ры́кати* 'видавати гучний протяжний крик (про корову)'; *порос'á, пац'áтко, свúн'ча* 'маля свині' та інші.

Деякі з проаналізованих лексем функціонують і в інших говірках південно-західного наріччя, зокрема в інших закарпатських, а також гуцульських, бойківських, лемківських та буковинських, в західнополіських говірках поліського наріччя з окремими фонетичними, морфологічними відмінностями.

Отже, як засвідчує розглянутий матеріал, у досліджуваних говірках є назви свійських тварин, дій, понять і процесів, пов'язаних із домашніми тваринами, які утворилися різними шляхами. Вивчення лексики тваринництва є актуальним завданням сучасного мовознавства і вимагає подальшого студіювання.

ЛІТЕРАТУРА
1. Дзензелівський Й. О. Вівчарська лексика говорів Закарпатської області / Й. О. Дзензелівський // Доп. та повід. Ужгород. ун-ту: Серія філологічна. – Ужгород, 1959. – № 4. – С. 107–112.
2. Куриленко В. М. Атлас лексики тваринництва у поліських діалектах. – Глухів : РВВ ГДПУ, 2004. – С. 8.
3. Пуйо И. Ю. Пастушеская лексика украинских говоров района Карпат // Совещание по общеславянскому лингвистическому атласу (Черновцы, 4–7 октября 1976). – М., 1977. – С. 208–210.
4. Трубачев О. Н. Происхождение названий домашних животных в славянских языках. – М. : Изд-во АН СССР, 1960. – 116 с.
5. Ястремська Т. О. Структурно-семантична організація та географічна диференціація пастушої лексики гуцульського говору: автореф. дис... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 – українська мова / Т. О. Ястремська. – К., 2002. – 20 с.

Жабей Мирослава Василівна, студентка IV курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Сабадош Іван Васильович,* доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Анна Завгородня,
Київ, Україна

ЖУРНАЛІСТ – НОВАТОР: РОЛЬ ПУБЛІЦИСТА У ПОЯВІ НОВОЇ ЛЕКСИКИ

Стрімкий розвиток подій, про які щодня повідомляють засоби масмедіа, зумовлює швидкі зміни у мові, які проявляються в першу чергу у лексиці. Це означає, що мова збагачується новими словами і, відповідно, розвивається.

Читаючи або переглядаючи нове повідомлення – статтю або репортаж, – ми автоматично стаємо учасниками комунікації. Комунікація може бути прямою та опосередкованою. Пряма комунікація відбувається віч-на-віч, а опосередкована – за допомогою посередника: газети, радіо, телебачення. Повідомлення непрямої комунікації зазвичай спрямовується на необмежену кількість людей (багатоадресність комунікації), а також може бути збережене у часі: на кілька годин або ж навіть на роки для історії (на папері або у запису) [6, с. 18]. Процес передачі інформації, тобто сама комунікація, не може відбуватися без таких складових як: відправник (адресант, комунікатор), повідомлення (інформація) та отримувач (реципієнт, адресант). Проте існують також й інші, не менш важливі, ланки цього процесу: контекст (ситуація спілкування), канал передачі (радіо, газета) та код

(мова, знаки, жести). Всі вищеперераховані складники беруть участь у кодуванні повідомлення, тобто перетворенні інформації у текст, передаванні повідомлення та його розкодуванні (сприйнятті текстової інформації) [7, с. 253–254].

Беручи до уваги тільки основних учасників комунікації (відправник, повідомлення та отримувач), спробуємо описати появу нової лексики за допомогою засобів масової комунікації. Нова лексика (інновації або неологізми), у цьому випадку є повідомленням, тобто проміжною ланкою між адресантом та адресатом. Інноваціями або неологізмами називаються слова, які нещодавно з'явилися у мові, і ще не зафіксовані словниками, але вже сприймаються суспільством. Нові слова постають як наслідок комунікативної діяльності у складному соціо-, етно- та медіалінгвальному просторі [1, с. 9]. Як влучно зазначила Л. І. Пашинська, поява інновацій зумовлена боротьбою тенденцій розвитку та збереження [3, с. 17]. І не дивно, адже основними факторами появи нових слів є соціально-економічні, політичні та культурні перетворення, а також політико-демографічний та комунікативний фактори [5, с. 21–22]. Зазвичай автором інновації є окрема людина [3, с. 18], яка прагне вирізнитися серед інших. Такою людиною часто може виступати журналіст – автор публіцистичного тексту, адресант повідомлення. В публіцистичному стилі неологізми можуть мати особливе стилістичне навантаження, яке залежить від цільової установки автора, серед яких прив'язка повідомлення до сучасних подій; привернення уваги до нових понять, предметів чи явищ, які нещодавно з'явилися, але ще не мають назв; створення власного слова, яке може «прижитися» у суспільстві; увиразнення повідомлення [4, с. 206–208]. Роль журналіста дуже важлива, адже він створює тексти, які «йдуть у маси». Існує навіть функція журналіста «Gatekeeper», тобто людини, яка обирає інформацію, яку варто або не варто публікувати [7, с. 118]. Відповідальність журналіста полягає також у тому, що своїми статтями та репортажами він впливає на реципієнтів, бо «мас-медіа в сучасних суспільствах є інституціями, які роблять внесок у суспільне самовизначення та формування свідомості» [2, с. 315]. Професіоналізм журналістських повідомлень полягає у таких критеріях: актуальність, важливість, зрозумілість, прозорість, об'єктивність, оригінальність та взаємодія з читачем [7, с. 139]. Саме актуальність, зрозумілість та оригінальність слід пов'язати з появою нових слів у мові. Актуальність передає новизну подій та явищ, оригінальність надає експресивного відтінку повідомленню. Проте автор повинен завжди пам'ятати, що його текст має бути зрозумілим адресату, тому вводити нове слово слід «обережно», або спираючись на попередні знання аудиторії, або ж пояснивши його. З іншого боку, автором інновації може бути хтось «із народу», тоді за допомогою мас-медіа це слово поширюється на загал.

Таким чином, журналіста можна вважати одним з найважливіших факторів появи мовних інновацій, який або сам є автором нового слова, або ж тільки сприяє його поширенню у суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА
1. Волосенко І. В. Молодіжні інтернет-щоденники в німецькомовному медійному просторі: соціолінгвальний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.04 – «Германські мови» / Волосенко Ірина Василівна. – К., 2012. – 19 с.
2. Журналістика та медіа: довідник / Зігфрід Вайшенберг, Ганс Й. Кляйнштойбер, Бернгард Пьорксен / Переклад з нім. П. Демешко та К. Макєєв; за заг. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. – К. : Центр Вільної Преси, Академія Української Преси, 2011 – 259 с.
3. Пашинська Л. І. Фразеологічні неологізми в сучасному українському масмедійному дискурсі : дис. канд. філ. наук : 10.02.04 / Пашинська Людмила Іванівна. – Київ, 2011. – 285 с.
4. Стилистика и литературное редактирование: учебник для студ. вузов, обучающихся по гуманит.спец. / В. И. Максимов [и др.]; ред. В. И. Максимов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Гардарики, 2007. – 653 с.
5. Цима Л. И. Глагольные инновации и их экстралингвистическая детерминированность в современном немецком языке : дис. канд. филол. наук : 10.02.04 / Цима Людмила Ивановна. – К., 1981. – 18 с.
6. Kommunikation und Medien / Steffen Hillebrecht. – Gernsbach: Deutscher Betrieb swirte-Verlag, 2009. – 213 с.
7. Medienlexikon / A. Kühner, M. Schmuck. – Cottbus: Verlag Rommerskirchen, 2008. – 326 с.

Завгородня Анна Анатоліївна, аспірантка кафедри німецької філології Київського національного лінгвістичного університету.

Науковий керівник – *Ходаковська Наталія Григорівна,* кандидат філологічних наук, доцент Київського національного лінгвістичного університету.

Тетяна Завгородня,
Київ, Україна

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕМАНТИЧНОЇ РОЛІ ЛОКАТИВУ

Методологія відіграє важливу роль під час написання наукових робіт. Методологічні засади допомагають обирати відповідні методи та прийоми для здійснення наукового дослідження, скеровувати дії науковців у правильному напрямку, сформувати та структурувати дисертацію.

Таким чином, *методологія* дослідження – це процес, що планує комплекс підходів, дій, прийомів, способів та методів наукової розвідки, спрямованих на здобуття нових наукових знань, результатів, здійснення поставлених завдань, досягнення поставленої мети. *Методику* дослідження розглядають як цілість методів дослідження, тобто роботу та різні безпосередні операції з фактичним матеріалом. У свою чергу, *метод* – це також

система правил, яку слід брати до уваги під час виконання певних завдань та досягнення конкретної мети.

Наукові методи поділяють на загальні та спеціальні. Загальнонаукові методи належать до арсеналу майже всіх наук. Від спеціальних методів вони відрізняються тим, що застосовуються лише на певних стадіях наукового дослідження. Що стосується спеціальних методів, то кожна окрема наука напрацювала власні спроби та прийоми дослідження.

Під час дослідження семантичної ролі локативу був використаний метод спостереження, а саме за особливостями вживання локативу в текстах різного жанру: публіцистики, художньої та фахової літератури (якими частинами мови він виражений). Цей метод співвідноситься з методом суцільної вибірки, який працює за тим самим принципом. Метод порівняння використовуємо для дослідження локативу, зокрема для його систематизації та класифікації, таким чином можна порівняти відоме із невідомим, дати пояснення новому через наявні категорії та поняття. Порівнюємо засоби вираження локативу у різних стилях мови, а також проводимо порівняння цих засобів в одному стилі, наприклад: співвідносимо частоту вживання локативу у статтях на різні теми.

Метод класифікації використовують для визначення зв'язків і закономірностей розвитку досліджуваних одиниць. Класифікація передбачає групування, яке уможливлює ділення сукупності даних на однорідні групи. Під час опрацювання вже відомих класифікацій локативу, можна, роблячи певні висновки, об'єднувати вже відомі класифікації або виникає потреба у перебудові вже існуючої системи класифікації. Було введено новий компонент, а саме «місце перебування», який належить до статичної локативної ситуації. З точки зору методу абстрагування, локатив у мові розглядається через призму людської свідомості, тобто має антропоцентричний характер і передається мовними засобами в залежності від того, як його сприймає і бачить людина. Дедукція використана здебільшого під час роботи над теоретичним матеріалом. Обробляючи вже підготовлені вченими висновки щодо семантичної ролі локативу та його особливостей, можна виокремити певні особливості, тобто із загальної інформації отримати конкретну. Індукція використана у роботі над практичним матеріалом у текстах художнього, публіцистичного та наукового стилів. У нашій роботі аналіз використовується під час опрацювання теоретичного матеріалу, а також при роботі з текстами різних стилів, коли аналізуємо речення або слова, словосполучення, що містять локатив. Синтез застосовується на кінцевому, фінальному етапі дослідження локативу як узагальнення та зібрання в єдине ціле інформації, виокремленої на етапі аналізу. Метод моделювання полягає в представленні предмета вивчення за допомогою спеціальної моделі, яка відображає головні особливості оригіналу, і використовується у генеративній граматиці, граматиці залежностей та безпосередніх складників, відмінковій граматиці, де схематично зображується глибинна структура речення. Наприклад, розглядаючи глибинну структуру речення, можна ви-

значити, чим виступає локатив – аргументом чи ад'юнктом. Описовий метод – це класифікація одиниць мови шляхом опису та пояснення їх будови та функціонування на певному етапі мовлення. У структурному методі мова розглядається як знакова система з певними структурними зв'язками. Локатив у текстах можна ідентифікувати за допомогою дистрибутивного аналізу, який відносять до структурного методу: перед локативом часто у реченні стоять прийменники місця, після дієслів *sich befinden* і *sich begeben* локатив вживається обов'язково і виступає у реченні аргументом. У дослідженні локативу також застосовуються математичні методи, зокрема кількісні, для підрахунку кількості одиниць, що мають сему локативності [1, с. 73–87; 2, с. 355–403; 3, с. 11–16; 4, с. 18–41, с. 65–75, с. 115–135].

Отже, під час дослідження семантичної ролі локативу застосовуються як кваліативні, так і квантитативні методи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воловик Л. Б. Словотвірний потенціал префіксальних дієслівних економічних термінів у сучасній німецькій мові: структурно-семантичний і функціональний аспект : дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Воловик Лариса Борисівна – Полтава, 2012. – 340 с.
2. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 464 с. – (Альма-матер).
3. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підручник для студ. філол. спеціальностей вищих навчальних закладів/ М. П. Кочерган. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 368 с. – (Альма-матер).
4. Попович М. М. Сучасні методи дослідження мови: курс лекцій / М. М. Попович. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2010. – 155 с.

Завгородня Тетяна Анатоліївна, аспірантка кафедри німецької філології та перекладу Київського національного лінгвістичного університету.

Науковий керівник – *Долгополова Лілія Анатоліївна,* доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри німецької філології та перекладу Київського національного лінгвістичного університету.

Юлия Зверева,
Могилев, Беларусь

ОПИСАНИЕ НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЙ СЕМАНТИКИ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ЛИНГВОСТРАНОВЕДЧЕСКОМ СЛОВАРЕ

Необходимость знания языковых единиц, в которых наиболее ярко проявляется своеобразие национальной культуры, ощущается в ситуации коммуникации на любом иностранном языке, особенно при употреблении фразеологизмов, представляющих собой одну из наиболее маркированных

подсистем языка с точки зрения проявления его национально-культурной специфики. В связи с этим в лингводидактике актуальна проблема выявления и описания национально-культурного компонента в семантике и структуре фразеологических единиц иностранного языка, потребность в создании лингвострановедческого словаря фразеологизмов, в котором описываются такие фразеологизмы, в которых отражены история, культура, духовные ценности, национальный характер народа-носителя изучаемого языка.

Цель исследования заключается в разработке лингвострановедческого словаря английских фразеологических единиц для белорусскоговорящих, которого на сегодняшний день не существует, однако потребность в котором весьма ощутима в сфере общего среднего и высшего образования при преподавании английского языка как иностранного в Республике Беларусь.

В результате исследования установлено, что национально-культурный компонент может быть локализован как в семантике, так и в структуре фразеологических единиц. Те фразеологизмы, в которых национально-культурный компонент локализуется в семантике, отражают национальную культуру нерасчлененно, комплексно, всеми своими элементами, взятыми вместе, т. е. как цельные знаки. В свою очередь, те фразеологизмы, в которых национально-культурный компонент локализуется в структуре, отражают национальную культуру своими компонентами: наименованиями реалий материальной и духовной культуры народа, географических, исторических и социальных реалий его жизни и др.

Так, словарная статья в лингвострановедческом словаре английских фразеологизмов может иметь следующее содержание.

An Englishman's house is his castle [3, prov. 166], буквально: «Дом англичанина – это его крепость». Вариант: A man's home is his castle [2, с. 128], буквально: «Дом человека – это его крепость».

Никто не имеет права войти в дом без разрешения его хозяина.

Используется в качестве юридического принципа, согласно которому каждый человек имеет право на частную жизнь и свободу действий в своем доме, который является его законной собственностью.

Компонент house / home может заменяться на какой-либо иной в том случае, если выражение используется для любой другой желаемой ситуации.

Выражение принадлежит известному английскому юристу Эдварду Коку (1552–1634) и впервые письменно фиксируется в 1581 г.: He is the appointer of his owne circumstance, and his house is his castle (Positions XI).

В настоящее время в статьях британской прессы правого крыла часто упоминается принцип «An Englishman's house is his castle». Консерваторы осуждают современное понимание данного утверждения, согласно которому многие считают, что дом – это место, где люди могут делать все, что только им вздумается. Недовольство таким пониманием старинной английской пословицы также выражают феминистки, защитники прав детей и прав злоумышленников.

В 2000 г. пословица фигурировала почти во всех статьях британской прессы, касающихся судебного дела Тони Мартина, который был признан

виновным судом присяжных за убийство шестнадцатилетнего подростка, который преступным путем проник в дом Мартина.

Дом англичанина – его крепость. Здесь можно привести аргументы «за» и «против». «За» – поскольку это законное предписание, действующее в Англии с конца XVI века, и никто не имеет права попасть в дом, который является чей-то собственностью, если его туда не пригласили. «Против» – поскольку это законное предписание вовсе не дает человеку право совершать в своем доме те действия, которые считаются незаконными вне его стен.

Выражение широко употреблялось и употребляется в английском языке, начиная с XVII века: 1642 – It was wont to be said A mans house is his Castle but if this Castle of late hath proved unable to secure any, let them make their conscience their castle. (Fast Sermon 28); 1791 – In London… a man's own house is truly his castle, in which he can be in perfect safety from intrusion. (Life of Johnson II. 284); 1837 – Some people maintains that an Englishman's house is his castle. That's gammon [nonsense]. (Pickwick Papers xxiv); 1906 – The man who said that an Englishman's house is his castle said much more than he meant. (Charles Dickens vii); 1998 – An Englishman's house may be his castle, but does it follow that his garden is his forest? (Garden, Royal Horticultural Society, May 313).

Мой дом – мая крэпасць – в белорусском языке употребляется выражение, заимствованное из английского [1, с. 72].

ЛИТЕРАТУРА

1. Іваноў Я. Я. Крылатыя афарызмы ў беларускай мове : з іншамоўных літаратурных і фальклорных крыніц VIII ст. да н. э. – XX ст. : тлумачальны слоўнік / Я. Я. Іваноў. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2011. – 164 с.
2. Manser M. H. The Facts on File Dictionary of Proverbs / Martin H. Manser. – New York : Infobase Publishing, 2007. – 499 p.
3. Ridout R. English Proverbs Explained / R. Ridout, C. Witting. – London : Pan Books LTD, 1969. – 223 p.

Зверева Юлия Сергеевна, магистрант факультета иностранных языков Могилевского государственного университета.

Научный руководитель – *Иванов Евгений Евгеньевич*, кандидат филологических наук, доцент, заведующий кафедрой теоретической и прикладной лингвистики Могилевского государственного университета.

Беттина Кайзер,
Грайфсвайльд, Германия

ЧИСЛО *ТРИ* КАК СИМВОЛ В ЯЗЫКЕ И КУЛЬТУРЕ

Следующие выводы относятся к результатам нашей магистерской работы: *«Aller guten Dinge sind drei.* О фразеологизмах и пословицах, которые содержат число *три* в немецко-славянско-английском сравнении языков. Исследование на основании 20 выбранных примеров».

Язык – часть нашей культуры, её продукт и её основа, который может существовать только внутри культуры (см. Tushych 2013, с. 5). В особенности фразеологизмы и пословицы – продукт соответствующей культуры, истории и географическо-политической ситуации страны (см. Chrissou 2000, с. 6). В них отражается коллективное и индивидуальное воображение народа (см. Chrissou 2000, с. 6). Поэтому их исследование с точки зрения и лингвистики, и культурологии так интересно и необходимо.

Число *три* как символ в культуре

Число *три* – первое неспецифическое множественное число (см. Lüthi 1981, стб. 851), оно объединяет числа один и два и является таким образом числом совершенства (см. Dobrovol´skij/Piirainen 1996, с. 331сл.). *Три*, как основная структура всего существования, проявляется напр., в космосе (солнце, луна, звезды; небо, земля, преисподняя), в антропологическом (тело, душа, ум), в пространстве (трёхмерный, треугольник как идеальная форма) (см. Dobrovol´skij/Piirainen 1996, с. 332) или во времени (будущее, настоящее и прошедшее время) (см. Müller 1903, с. 12). В христианстве у числа *три* центральное символическое значение из-за трёх единых лиц Бога: отец, сын и Святой дух (см. Dobrovol´skij/Piirainen 1996, с. 332). Во многих религиях представляется божество как троица: в Египте (Озирис, Исида, Хорус), в индуизме (Вишну, Брахма, Шива) (см. Usener 1966, с. 32 сл.) и т.д. В славянской мифологии известен, напр., Триглав, который одной головой правил землей, другой – воздухом и третьей – водой (см. Usener 1966, с. 177 сл.). Число *три* можно найти в рассказах во всем мире и очень часто в европейских сюжетах (см. Lüthi 1981, стб. 853). Оно является самым распространенным числом в сказках (см. Dobrovol´skij/Piirainen 1996, с. 333), напр., как три действующих лица, три желания, загадки или вопроса (см. Lüthi 1981, стб. 857 сл.). В сказаниях всех европейских народах можно найти трёхголовые существа, напр. великаны или драконы (см. Usener 1966, с. 178). Уже в литературе греков и римлян число *три* имело большое значение (см. Müller 1903, с. 21). Оно тоже имеет выдающееся значение в области народных поверьев. Оно, кроме чисел *семь* и *тринадцать*, является основным мотивом счастливого числа (см. Grober-Glück 1974, с. 47). Категории из трёх частей можно найти во многих других областях нашей культуры, которые демонстрируют универсальность числа *три* (см. Dobrovol´skij/Piirainen 1996, с. 333): в музыке – трехзвучие как выражение гармонии (см. Dobrovol´skij/Piirainen 1996, с. 333), в психологии по Фрейду психика состоит из «оно», «я» и «трех-я», в философии по Гегелю процесс мышления состоит из тезиса, антитезы и синтеза (см. Lüthi 1981, стб. 853) и т. д.

Число *три* как символ в языке

Во всех славянских языках, в немецком и английском языке можно найти фразеологизмы и пословицы, которые содержат число *три*. Не во всех выражениях число *три* является символом. Напр., фразеологизм нем. *eins, zwei, drei gemacht sein*, болг. *раз, два, три и готово*, в котором используется *три* только для того, чтобы делать возможным быстро произносить это выражение. Когда число *три* относится в выражениях только к струк-

туре игры в карты и в кости, оно тоже не является символом, напр., нем. *mehr als dreimal gebe ich nicht* (букв. больше чем три раза я не даю). В большинстве исследованных выражений число *три* символизирует ‘много’ в различных семантических вариантах (см. Dobrovol´skij/Piirainen 1996, с. 321). Напр., нем. *für drei essen*, русс. *есть за троих*, укр. *він їсть за трьох*, пол. *jeść za trzech*, чеш. *ten toho sní za tři*, слов. *jesť za troch*, кашуб. *jesc za trzech*, болг. *тя яде за трима*, хорв*. on jede za trojicu* (<есть [очень] много>; три = многие люди). Напр., нем. *dreimal umgezogen ist [so gut wie] einmal abgebrannt*, русск. *три раза переезжать – всё равно что один раз погореть*, укр. *три рази переїхати – все одно, що один раз погоріти*, пол. *trzy razy się przeprowadzić – a raz się spalić – [, to] na jedno wychodzi*, нижнелуж. *tśi raze pśeśěgnjone jo tak wjele ako [raz] wótpalone.*, слов. *tri razy sa sťahovať je to isté ako raz vyhorieť*, хорв. *triput se seliti isto je kao jedenput pogorjeti*, англ. *three removals are as bad as a fire.* (три раза = много раз, часто). В противоположность этому число *три* тоже символизирует ‘мало’ в различных семантических вариантах. Напр., нем. *nicht bis drei zählen können*, русск. *не умеет считать до трёх*, укр. *він до трьох порахува́ти не мо́же*, пол. *nie umieć do trzech zliczyć*, слов. *nevedieť do troch narátať*, нижнелуж. *ty drje njamóžoš až do tśi licyś*, кашуб. *ni mòże ani do trzech pòliczëc*, хорв. *ne znati nabrojiti do tri*, словен. *ne znati šteti do tri*, англ. *not to be able to count up to three* (<быть глупым >; ‘*глупость*’ – неспособность когнитивно оперировать таким малым числом (см. Dobrovol´skij/Piirainen 1996, с. 326)).

Число *три* также символизирует ‘хорошее число’. В примере нем. *dreimal darfst du raten*, русск. *угадай до трёх!*, чеш. *hádej, můžeš třikrát*, нижнелуж. *Tśi raze smějoš gódaś*, хорв. *smiješ triput pogađati*, словен. *trikrat lahko ugibaš*, англ. *you´ve got three guesses* число *три* в традиции загадки в сказках (см. Dobrovol´skij/Piirainen 1996, с. 330). В пословице нем. *Aller guten Dinge sind drei*, русск. *Бог любит троицу*, англ. *Third time lucky,* эквиваленты которой могли быть найдены во всех славянских языках (кроме нижнелужицкого языка), число *три* относится, напр., к его значению в области и народного поверья (см. Walter 2013, с. 48), и религии. Исследование показало, что только в немецком языке число *три* символизирует ‘любое число’, напр., в выражении нем. *ewig und drei Tage* (букв. вечно и три дня <очень долго, неопределенно долгое время>) (см. Dobrovol´skij/ Piirainen 1996, с. 330).

В языке число *три* может символизировать ‘много’ и ‘мало’, но в культуре нельзя найти такого количественного символического значения (см. Dobrovol´skij/Piirainen 1996, с. 334). В этих случаях культура и язык очень отличаются. Оказалось, что число *три* во фразеологизмах и пословицах является символом ‘хорошего числа’. В этом случае оно связано с различными областями культуры, напр., как число совершенства или священное число (см. Dobrovol´skij/Piirainen 1996, с. 334). Число *три* как ‘хорошее число’ – символ и в языке, и в культуре, оно символ «par excellence» (Dobrovol´skij/Piirainen 1996, с. 334). Только в одном фразеологизме *три* было найдено как символ ‘любого числа’. В этом случае его значение только близко к значению в культуре (см. Dobrovol´skij/Piirainen 1996, с. 334).

ЛИТЕРАТУРА
1. Chrissou, M. (2000): Kontrastive Untersuchungen zu deutschen und neugriechischen Phraseologismen mit animalistischer Lexik. Essen: Clemon.
2. Dobrovol´skij, D., Piirainen, E. (1996): Symbole in Sprache und Kultur. Studien zur Phraseologie aus kultursemiotischer Perspektive. In der Schriftenreihe: Studien zur Phraseologie und Parömiologie. 8. Bochum: Brockmeyer.
3. Grober-Glück, G. (1974): Motive und Motivationen in Redensarten und Meinungen. Aberglaube, Volks-Charakterologie, Umgangsformeln, Berufsspott in Verbreitung und Lebensformen. Textband. Marburg: Elwert.
4. Lüthi, M. (1981): Drei, Dreizahl. In: Enzyklopädie des Märchens. Handwörterbuch zur historischen und vergleichenden Erzählforschung. Hrsg. K. Ranke, Göttingen zusammen mit H. Bausinger, W. Brückner, M. Lüthi, L. Röhrich und R. Schenda. Band 3. Berlin, New York: Walter de Gruyter. Стб. 851-868.
5. Müller, R. (1903): Die Zahl 3 in Sage, Dichtung und Kunst. In: XXX. Jahresbericht der K. K. Staats-Oberrealschule in Teschen. Am Schlusse des Schuljahres 1902/1903 veröffentlicht durch die Direktion. Teschen: K. und K. Hofbuchdruckerei Karl Prochaska. C. 3-23.
6. Tushych, Y. (2013): Ethnokulturelle Elemente in der Phraseologie. (Untersuchung anhand folgender Sprachen: Ukrainisch,Tschechisch, Deutsch und Russisch). Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades doctor philosophiae der Philosophischen Fakultät der Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald. Greifswald.
7. Usener, H. (1966): Dreiheit. Ein Versuch mythologischer Zahlenlehre. Hildesheim: Georg Olms Verlagsbuchhandlung.
8. Walter, H. (2013): Deutsch-russische Sprichwörter. Historisch-etymologisches Wörterbuch mit europäischen Parallelen. Redaktion: J.-M. Becker. Hrsg.: Ernst-Moritz-Arndt-Universität, Institut für Slawistik. Greifswald.

Беттина Кайзер, аспирантка института славистики университета Эрнста-Морица-Арндта в Грайфсвальде.

Научный руководитель – *Харри Вальтер,* доктор филологических наук, профессор института славистики университета Эрнста-Морица-Арндта в Грайфсвальде.

Дарья Кветень,
Гродно, Беларусь

НАЗВАНИЯ ПРАВОСЛАВНЫХ КУЛЬТОВЫХ СООРУЖЕНИЙ ГРОДНЕНСКОЙ ОБЛАСТИ: СЕМАНТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В современной ономастике рядом с наиболее изученными названиями существуют и те, которые, в основном, по социальным причинам долгое время оставались за пределами всестороннего лингвистического анализа. К такой группе относятся *экклезионимы* – названия культовых сооружений [см. 1; 2; 5; 6].

Актуальность исследования обусловлена не только недостаточной изученностью этого слоя лексики, но и некоторыми социальными факторами: обращением общества к духовным религиозным ценностям, необходимостью восстановления культурно-исторических объектов и их названий. **Объектом исследования** стали официальные названия православных культовых сооружений Гродненской области. **Предмет исследования** – семантические особенности экклезионимов, мотивы их номинации. **Основной источник** исследования – Указ Президента Республики Беларусь № 571 от 1 декабря 2005 г. «Об освобождении религиозных организаций от обложения земельным налогом на недвижимость», где предоставляется полный список официальных названий культовых сооружений. Нами составлен список, в котором зафиксировано 207 названий православных культовых сооружений, которые функционируют на территории региона.

Цель исследования: выявление мотивационных особенностей православных экклезионимов Гродненщины. Для достижения поставленной цели решались следующие **задачи**: 1) ознакомиться с теоретической литературой по теме исследования; 2) собрать официальные названия православных культовых сооружений Гродненщины; систематизировать материал, составить список наименований; 3) определить основные семантические особенности экклезионимов, принципы их номинации; 4) провести семантический анализ названий; 5) определить актуальность исследования названий культовых сооружений.

Результатом исследования стал проект, цель которого: ознакомление жителей региона с особенностями происхождения названий культовых сооружений посредством публикаций на страницах районной газеты, выступлений в программах местного радиовещания, что, безусловно, способствует сохранению не только родного языка, но и духовного наследия.

В Гродненской области преобладает православное население (около 50,8%). Специфика учения православия нашла отражение в семантической классификации экклезионимов. Наиболее прочной традицией номинации культовых сооружений в православии является освящение храмов в честь святых [3, с. 29]. Такие названия на территории региона представлены 22 эклезионимными моделями и номинируют 70 сооружений. Многие онимы данной группы, кроме агионима, включают определенный ранг святого: *пророки, апостолы, святители* и др. Доминируют названия с компонентом *мученик, великомученик*. Часть экклезионимов этой мотивационной группы происходит именно от имен белорусских святых, канонизированных Православной Церковью в Беларуси. Некоторые онимы содержат определенную информацию о месте служения, деятельности святого: храм *Святой преподобной Параскевы Сербской, храм Святого Гавриила Белостокского* и др. В экклезионимии Гродненщины нашел отражение принцип номинации по связи культового сооружения с христианскими праздниками: 1) в честь Иисуса Христа; 2) в честь Пресвятой Богородицы; 3) в честь Святой Троицы; 4) во имя Всех Святых; 5) в честь Воздвижения Святого Креста

[4, с. 43]. Наиболее распространенными являются онимы, мотивированные названиями в честь Богородичных праздников (около 13,8%): *храм Рождества Пресвятой Богородицы, храм Покрова Пресвятой Богородицы, храм Успения Пресвятой Богородицы* и др. Названия культовых сооружений в честь праздников, посвященных культу Иисуса Христа, передают содержание евангельских событий. Наиболее используемым является оним в честь праздника *Преображения Христова*. Часть названий мотивировано аэртонимом в память о восхождении Святого Духа на апостолов – День Святой Троицы: *храм Святого Духа, храм Животворной Троицы* и др. Немногочисленную группу составляют онимы, мотивированные названиями икон**.** Все они произошли от иконимов в честь Божией Матери (11). Наиболее распространен оним *храм в честь иконы Казанской Божьей Матери* (4). Большинство названий мотивируется иконимами, возникшими в более позднее время: *храм иконы Божией Матери «Взыскание погибших», храм иконы Божией Матери «Всех скорбящих радость»* и др. Таким образом, в образовании названий культовых сооружений Гродненщины наиболее широко используются названия христианских праздников (около 61,7%). Наименования в честь святых составляют около 35,6%. Самая немногочисленная группа – экклезионимы, мотивированные названиями икон (около 4,7%). Семантическая основа гродненских экклезионимов отображает менталитет населения региона, его духовные ценности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Борисевич О. А. Названия православных храмов Витебщины и Смоленщины, мотивированные агионимами / О. А. Борисевич // Актуальные проблемы приграничных районов Беларуси и Российской Федерации: материалы междунар. науч.-практ. конф., Витебск, 27 мая 2011 г. / Вит. гос. ун-т; редкол.: А. П. Солодков [и др.]. – Витебск : УО «ВГУ им. П. М. Машерова», 2011. – С. 250–252.
2. Борисевич О. А. Экклезионимы как разновидность урбанонимов в современной ономастической системе // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – 2011. – Т.24 (63). – № 4. Часть 1 [Электронный ресурс]. – 2014. – Режим доступа: http://sn-philolsocom.crimea.edu/arhiv/2011/uch24_41fn/071.pdf. – Дата доступа: 12.03.2014.
3. Борисевич О. А. Особенности номинации католических культовых объектов Беларуси / О. А. Борисевич // Язык и социум: материалы IX Междунар. науч. конф., Минск, 3–4 дек. 2010 г. В 2 ч. – Ч. 2 / редкол.: И. С. Ровдо (пред.) [и др.]; под общ. ред. Л. Ф. Гербик. – Минск : Изд. центр БГУ, 2011. – С. 28–31.
4. Борисевич О. А. Экклезионимия Беларуси: структурный, номинативный, лингвогеографический аспекты / О. А. Борисевич: автореф. на соиск. ученой степени к. филол. наук по спец. 10.02.02 – русский язык [Элек-

тронный ресурс]. – Режим доступа: http//www. 0zn. ru/referaty_po_kultyre_i_iskusstvu/ Дата доступа: 12.03.2014.
5. Бугаева И. В. К вопросу о структуре сакрального ономастикона / И. В Бугаева / [Электронный ресурс]. – 2004. – Режим доступа: http//www. 0zn. ru/referaty_po_kultyre_i_iskusstvu/ – Дата доступа: 13.01.2014.
6. Лукина О. А. Экклезионимное пространство Беларуси : монография / О. А. Лукина. – Витебск : ВГУ имени П. М. Машерова, 2014. – 110 с.

Кветень Дарья Васильевна, студентка I курса факультета начального образования УО «Белорусский государственный педагогический университет имени М. Танка».

Научный руководитель – *Качан Ольга Георгиевна*, кандидат филологических наук, доцент кафедры белорусского и русского языкознания БГПУ им. М. Танка.

Мирослава Керецман,
Ужгород, Україна

КОГНІТИВНИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ *ТРУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ*

На черговому етапі розвитку гуманітарного знання сучасна лінгвістична думка зіткнулася з необхідністю виникнення нового терміна для адекватного позначення змістової сторони мовного знака, який би зняв функціональну обмеженість традиційного значення [1, с. 157].

Усю пізнавальну діяльність людини можна розглядати як таку, що розвиває вміння орієнтуватися у світі, а ця діяльність пов’язана з необхідністю ототожнювати й розрізняти об’єкти. Концепти якраз і виникають для здійснення таких операцій. Вони можуть також бути представленими не просто одним значенням слова, а й цілим спектром слів і виразів, прислів’їв, приказок, навіть цілих текстів із численними асоціаціями.

Нині в лінгвістиці чітко виділяються три основні підходи до концепту, що ґрунтуються на загальноприйнятому положенні про те, що концепт – «те, що називає зміст і є синонімом смислу».

Перший підхід, представником якого є Ю. С. Степанов, під час дослідження концепту більше уваги надавав культурологічному аспекту, коли вся культура розглядається як сукупність концептів і відношень між ними. Звідси випливає, що концепт – це основний осередок культури в ментальному світі людини. У такому розумінні терміна “концепт” роль мови другорядна, вона залишається лише допоміжним засобом.

Другий підхід до розуміння концепту (Н. Д. Арутюнова, Т. В. Булигіна, А. Д. Шмельова та ін.) припускає, що семантика мовного знака є єдиним засобом формування змісту концепту.

Прихильники третього підходу (О. С. Кубрякова, М. М. Полюжин та ін.) вважають, що концепт не виникає безпосередньо зі значення слова, а є

результатом його зіткнення з особистим і народним досвідом людини, тобто концепт є посередником між словами й дійсністю.

Спільним для цих підходів є твердження про безперечний зв'язок мови й культури; розбіжність зумовлена тільки різним баченням ролі мови в формуванні концепту [3, с. 37].

Концепт *ТРУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ* є однією з ключових одиниць, закріплених у мовній свідомості народу. Значна кількість мовних одиниць (синонімів, дериватів, прислів'їв і приказок) фіксує цей концепт у свідомості людини і свідчить про його значимість.

Історико-етимологічні дані щодо слова *work* в англійській мові можна представити так: Old English **weorc, worc** "something done, discreet act performed by someone, action (whether voluntary or required), proceeding, business; that which is made or manufactured, products of labor," also "physical labor, toil; skilled trade, craft, or occupation; opportunity of expending labor in some useful or remunerative way;" also "military fortification," from Proto-Germanic *werkan (cognates: Old Saxon, Old Frisian, Dutch werk, Old Norse verk, Middle Dutch warc, Old High Germanwerah, German Werk, Gothic gawaurki), from PIE *werg-o-, from root *werg- "to do" [5].

Аналізуючи етимологічні дані, робимо узагальнювальний висновок про те, що концепт *WORK* в англійській мові співвідноситься в діахронному аспекті з поняттями 'полювання, переслідування', 'активні, енергійні дії'.

У слові *робота* в українській мові простежується зв'язок зі словом *раб*, яке в східнослов'янських мовах спочатку асоціювалося з поняттям *панщина* – 'дармова примусова праця селянина на поміщика за кріпосного права'. На своїй землі селянин самостійно трудився, а на панщині відпрацьовував, тому є підстави для твердження про те, що працюють наймані працівники, а трудяться – вільні. Можливо, цим зумовлена поява негативної конотації у слова *робота*: «Від роботи коні дохнуть», «Робота не вовк – в ліс не втече», але «Праця прикрашає людину» [4, с. 704].

Фразеологічні одиниці заповнюють лакуни в лексичній системі мови, яка не може повністю забезпечити найменування пізнаних людиною нових сторін дійсності, і в багатьох випадках є єдиними позначеннями предметів, процесів, ситуацій тощо. На позначення трудової діяльності можна навести такі тематичні групи фразеологізмів: 1) інтелектуальна діяльність (***be in possession of the House, to*** *парл.* – 'виступати з промовою'; ***teach school, to*** – 'займатися педагогічною діяльністю'); 2) фізична діяльність (***salt a mine, to –***'збагачувати шахту, привозячи цінну руду з іншого місця'; ***sell corn on the hoof, to*** – 'годувати зерном худобу, що буде продаватися'); 3) байдикування (***dodge the column, to*** *військ.* – 'ухилятися від роботи, байдикувати'; ***eat lot us, to*** – 'нічого не робити, ледарювати, сидіти як пень'; ***eat one's own flesh, to*** – 'лінуватися, байдики бити') [2].

Отже, когнітивний аналіз дає змогу, спираючись на значення мовних одиниць, визначати як концептуальні універсалії, так і відмінні ознаки, властиві національним формам ментальності, а також пояснювати особливості світорозуміння різних етносів.

ЛІТЕРАТУРА
1. Алефиренко Н. Ф. Современные проблемы науки о языке. – М. : Флинта, Наука, 2005. – 412 с.
2. Англо-український фразеологічний словник / уклад. К. Т. Баранцев. – 3-тє вид., випр. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. – 1056 с.
3. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Н. Д. Артюнова – М. : Языки русской культуры, 1999. – 896 с.
4. Етимологічний словник української мови: У 7 т. / [редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін.]; уклад.: Р. В. Болдирєв та ін. – К. : Наук. думка, 2006. – 704 с. – Т. 5.
5. Online Etymology Dictionary [Electronic source]. – Access mode: http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=work.

Керецман Мирослава Володимирівна, магістрант І року навчання факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Полюжин Михайло Михайлович,* доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Любов Кинів,
Ужгород, Україна

ОКАЗІОНАЛЬНІ ФРАЗЕМИ У ГОВІРЦІ СЕЛА ЗАРІЧЧЯ ІРШАВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Фраземіку закарпатських говірок докладно досліджував В. І. Лавер, хоч ця проблематика привертала увагу ряду інших відомих учених (М. А. Грицак, Й. О. Дзендзелівський, В. І. Добош, В. В. Німчук). На часі – виявити ще не зафіксовані явища в діалектній фраземіці окремих населених пунктів, дослідити і лексикографічно впорядкувати зібраний матеріал, укласти фраземники говірок. Особливо важливо виявити і зафіксувати спонтанні стійкі вислови, що мають вузьку локалізацію, тобто такі, внутрішня форма яких зрозуміла тільки для мешканців конкретного населеного пункту. Ці звороти, позначаючи конкретну життєву ситуацію (позамовну дійсність), несподівано конструюються... і миттєво фразеологізуються [1, с. 109]. Предметом нашого дослідження є вузьколокальні фраземи у говірці рідного села Заріччя. Записи діалектного мовлення здійснювалися від носіїв говірки М. І. Симчери (1933 р.н.), А. А. Симчери (1933 р.н.), Г. Д. Бабич (1943 р.н.). Три фразеологічні звороти з локальними реаліями, представлені у нашій роботі, мають спільну структурно-семантичну ознаку – наявність власних особових назв мешканців села, яких ще пам’ятають старожили. Так, у значенні ‘говорити неправду, вигадувати, перекручувати’ мешканці села вживають вираз **пирикᶥручувати ги ᶥб’ілыї ᶥґозда.** *Йôᶥму ниᶥко ниᵉ ᶥв’іриў / бô*

ўс′о пиᵉриᵉкᶫручуваў ги ᶫб′ілый ᶫґозда. ᶫсис′ ᶫґозда ᶫдôўгый ч′ас жиў ў заᶫр′іч′у / но на пôᶫчатку 20 ст. уᶫвўн пўᶫшôў ў аᶫмерику ї ᶫут:ўт′ с′а вирᶫнуў ᶫдуже баᶫгатыї // ў ᶫн′ого ᶫбыла жôᶫна ї два сыᶫны / йеᶫден из них иᶫшчи и тиᶫпир′ жиᵉᶫве // уᶫв′ўн сам пô ᶫсôб′і чôр′ᶫн′авыї / а ᶫб′ілый ᶫгозда ўто йоᶫго ᶫназыўка ᶫпôзат ᶫб′ілôйі воᶫроны / бô ўс′о рôᶫбиў ни так ги ᶫдруґ′і / ўс′о наᶫувирткы / быў ᶫдуже ниᵉприᵉᶫйемныї // к′іт′ му с′а клаᶫн′али / ᶫдобрыї дин′ / та ᶫзам′іс′ц′ ᶫтого ўбы ўтᶫв′ітити так ги ᶫмайе ᶫбыти / каᶫзаў ош к′іт′ ᶫдобрыї та ї̆ᶫз′іш го / ᶫават′ к′іт′ му каᶫзали / хрисᶫтос вôскᶫрес / та утв′іᶫчав / кôᶫли тоᶫто ᶫбыло // ᶫпôзад ᶫс′ого ош ўᶫшитко пиᵉриᵉкᶫручуваў ї̆ гôвôᶫриў наᶫувирткы ᶫчил′ат′ из ним ни хôᶫт′іла ᶫд′іло ᶫмати / бô каᶫзали ош ᶫтôму с′а ни ᶫзнати йак ї̆ клаᶫн′ати // ᶫгозда даўᶫно ўже ўмер / но ў сиᶫл′і за ᶫн′ого ᶫбудут′ иᶫшчи ᶫдôўго спômиᶫнати //

Стійкі структури **кôᶫли пириᶫпр′ачут′ ᶫан′ц′у ц′іᶫлитил′ку** і **кôᶫли с′а ᶫбуз′кы дô ᶫрадичкы ᶫвернут′** вживаються у значенні ‘ніколи’. *Питᶫро с′а из бᶫратом пôᶫмирит′ х′іᶫба тôўᶫды / кôᶫли пириᶫпр′ачут′ ᶫан′ц′у ц′іᶫлитил′ку. Тот ми тôўᶫды гᶫрôш′і уᶫд:ас′ц′ / кôᶫли с′а ᶫбуз′кы дô ᶫрадичкы ᶫвернут′.* Вираз **кôᶫли пириᶫпр′ачут′ ᶫан′ц′у ц′іᶫлитил′ку** респонденти коментують так: сиᶫс′у ᶫан′ц′у ц′іᶫлитил′ку ᶫзнали ї̆ ў суᶫс′ідн′ых ᶫселах / не лим ў заᶫр′іч′у // ôᶫна ᶫжила ᶫдуже стᶫран:о / сᶫпала на пôᶫд′і / кᶫрылас′а йиᵉᶫн:ôў веᶫретôў / а ᶫзам′іс′ц′ ᶫпарны кᶫлала пôд ᶫгôлôву ᶫкам′ін′ // к′іт′ ў ᶫкогос′ из л′уᶫди ᶫбыли йаᶫк′іс′ прôбᶫлемы та ᶫнарас ишᶫли дô ᶫнийі уᶫбы пômôгᶫла // кôᶫли ᶫанц′а ᶫв′ід′іла ош чулуᶫв′ік ᶫдуже гᶫр′ішныї та ни гôвôᶫрила з ним пᶫр′амо / а ᶫчириᵉз ᶫбрата си пиридаᶫвала ôш спит′ / йиᶫн:ого ᶫразу ᶫд′ўўка с′а ᶫмала уд:аᶫвати и ни с ᶫтого ни с ᶫс:′ого ўᶫмел:а / на што сиᶫс′а ц′іᶫлитиᵉл′ка ўпôᶫв′іла ош ўто йі бого̆ᶫродиц′а дô ᶫсебе ўз′аᶫла / бô ᶫв′ід′іла ôш ôᶫна бы ᶫмала ниᶫшчасну ᶫдôл′у // иᶫшчи уд дᶫругых л′уᶫди ўкᶫрали вôᶫлы ї̆ᶫан′ця ўпуᶫв′іла ош ўᶫто с′а сᶫкоро ўтр′аᶫсе из зᶫлôд′ійом // так оᶫто ї̆ᶫбыло / кôᶫли ᶫчирис ᶫпару днўў ў / зᶫлôд′ійа згôᶫр′іла ᶫхыжа / де с′а наїшᶫли ї̆ вôᶫлы // кôᶫли ôᶫна ўмиᶫрала / та прôᶫсила ош уᶫбы ᶫчирис ᶫсорок ᶫрокўў йіᶫйі пирипᶫр′атали и ᶫначне ôᶫпйат′ пôмаᶫгати ᶫл′уд′ам // айᶫбô заᶫр′ічани прô ўᶫто заᶫбыли ї̆ пл′ус дô ўᶫс′ого іᶫсе припаᶫдало на вôᶫйин:і рôᶫкы / кôᶫли пириᶫпр′атôвати ᶫбыло ᶫн′ікôму // йіᶫйі спᶫр′атали ў ᶫнашôму сиᶫл′і на цирᶫкôўнуму двôᶫр′і / де пак ᶫп′іс′л′а на тоᶫто ᶫсамôйе ᶫм′істо пôкᶫлали капᶫлиц′у / йаᶫка стôᶫйит′ там и дотиᶫпир′ //

В основі виразу **кôᶫли с′а ᶫбус′кы дô ᶫрадичкы ᶫвернут′** – прізвисько (на́зивка) жінки – *Радичка*: ў заᶫр′іч′у ᶫжила йиᶫн:а стаᶫра жôᶫна за йаᶫку каᶫзали ᶫрадичка // ўна саᶫма ᶫжила ў ᶫдуже стаᶫрўў ᶫхыжи / бô д′іᶫти ў ᶫнийі ниᵉ ᶫбыло / а чôлôᶫв′ік уᶫмер сᶫкоро ї̆ за ôᶫпшар′ом ᶫн′ікôму ᶫбыло ᶫникати // хôᶫт′а ᶫхыжа ᶫбыла стаᶫра / но на н′ўў ᶫбус′кы си зрôᶫбили виᶫликôйе гн′із̆ᶫдо / ᶫмайже ᶫмай виᶫликôйе ў сиᶫл′і / куᶫды с′а навис′ᶫн′і ôᶫни фурт вирᶫтали // кôᶫли ᶫрадичка уᶫмел:а / ᶫл′уди ўто ᶫм′істо куᶫпили / ᶫхыжу стаᶫру ўбаᶫлили ї̆ там постᶫройили нôᶫву / но ᶫбус′кы с′а ўже с′уᶫда ни вирᶫнули ї̆ ᶫниґда с′а ᶫбўлш ниᶫвернут′ дô ᶫрадичкы / бô ниᶫйе ни йіᶫйі ни гн′із̆ᶫда //

Наведені фразеологічні звороти – частина записаного діалектного матеріалу, у якому відображено оригінальний спосіб мислення, характерний

побут, звичаї, історичний досвід мешканців села Заріччя. З часом внутрішня форма цих фразем, напевно, загубиться, знівелюється й етимологія не буде зрозумілою для більшості мовців. Тому наше завдання – зберегти зразки діалектного мовлення і з'ясувати механізми фразеологізації цих виразів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галас А. Спостереження над говірковою паремією і фраземікою // Сучасні проблеми мовознавства і літературознавства (Збірник наукових праць). – Вип. 12. – Ужгород, 2008. – С. 109–111.

Кинів Любов Вікторівна, студентка ІІІ курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Галас Алла Михайлівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Соломія Кісіль,
Ужгород, Україна

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗКАХ

Не існує такого народу, котрий не мав би чудових казок, де у примхливому, незвичайному візерунку переплітаються фантазія й дійсність; у казках своєрідно відбиваються історія, побут, звичаї, характери людей, їх вдачі і сподівання. Щоб розкрити й описати характери героїв, їх вчинки, зовнішність та змалювати чарівний світ, в українських народних казках дуже часто використовуються фразеологічні одиниці.

Фразеологізм (фразеологічна одиниця) – це лексико-граматична єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, але неподільна лексично стійка у своєму складі й структурі, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові [1, с. 324].

На думку В. І. Хоменка, уся сукупність усталених зворотів, що зайняли в казковому творі більш-менш постійне місце й набули чисто жанрових комунікативно-функціональних значень, іменується казковою фразеологією та вважається одним із своєрідних видів фразеології загальнонародної мови [2, с. 10].

Метою нашого дослідження було визначити усталені вирази (фраземи) в українських народних казках, покласифікувати їх за частиномовною належністю та вказати їх лексичне значення, а також подати мотиваційні групи цих фразеологізмів. Аналіз відібраних фразеологізмів здійснений у лексико-семантичних та морфологічних аспектах.

Іменникові фраземи, зафіксовані нами, можуть позначати людину, вказуючи при тому на:

1) її місце в суспільстві та роль, яку вона виконує (*біла кість* – знатна людина, *дійна корова* – джерело прибутку);

2) рівень її досвіду (*бита голова* – досвідчена людина);

3) фізичні особливості (*сива голова* – стара людина);

4) її стосунки з колективом і з окремими членами колективу (*сильні світу сього* – люди, наділені владою);

Ряд іменникових фразем вживається на позначення тих предметів і явищ, з якими людина стикається під час своєї діяльності (*щербата копійка* – мізерна сума). Також ці фраземи можуть позначати часові й просторові координати людської діяльності (*глупа ніч* – пізній час ночі).

Помітне число припадає на прикметникові фразеологізми. Однією з суттєвих ознак прикметникових фразем є те, що вони позначають не ознаку взагалі, як це роблять прикметники, а називають, як правило, таку ознаку, що належить тільки особі, не особі, власне предметові чи абстрактному предметові.

Прикметникові фраземи можуть позначати ознаки, які характеризують:

1) фізичні властивості людини (*ледве на ногах тримається* – втомлений, *як намальований* – гарний);

2) її характер, вдачу (*хоч у вухо бгай* – дуже спокійний, *швидкий на язик* – балакучий);

3) її душевний стан (*ні живий ні мертвий* – дуже наляканий, *сам не свій* –схвильований).

Також ці фраземи позначають певні ознаки, що вказують на її стосунки з іншими людьми (*сам собі голова* – ні від кого не залежний).

Досить значна група припадає на прислівникові фраземи. Вони, як і прислівники, можуть бути:

1) якісно-означальними (*день поза день* – одноманітно, *не встигнути оглянутися* – дуже швидко, *як один день* – дуже швидко, непомітно, *що єсть сили* – з усієї сили, *за сімома замками* – дуже надійно);

2) міри (*на все горло* – голосно, скільки є сил, *краєм вуха* – не повністю);

3) місця (*куди очі* – будь-куди, *за тридев'ять земель* – далеко);

4) способу (*нога за ногу* – ледве, повільно, *одним махом* – за один раз);

5) часу (*ні світ ні зоря* – дуже рано, *час від часу* – інколи);

Як свідчить зібраний матеріал, найчисельнішою групою фразем є дієслівні. Вони мають ту особливість, що більшість їх називає дії й процеси, джерелом яких є людина.

Ці фраземи можуть називати динамічні ознаки, які стосуються:

1) фізичного стану людини (*віку не дожити* – жити останній відрізок життя, *переводитись на той світ* – помирати, *ледве переставляти ноги* – іти дуже повільно);

2) її психічного стану (*витріщити очі* – здивуватись, *багатіти думкою* – потішати себе намірами, *виливати сльози* – гірко плакати);

3) її поведінки (*роззявити рота* – виявити неуважність, *віддати честь* –виражати повагу до кого-небудь, *плутатися в ногах* – заважати, перешкоджати);

4) способу життя людини (*піймати облизня* – залишитися ні з чим, *мати щастя* – бути удостоєним чого-небудь);

5) людської діяльності (*на ум класти* — запам'ятовувати, *здирати шкуру* – сильно бити, *гнути спину* – важко працювати);

6) різних моментів людських стосунків (*зживати зі світу* – створювати нестерпні умови для існування, *погладити по голівці* – похвалити);

Зовсім незначна кількість вигукових фразем. Вони не мають лексичного значення, не вступають у ніякі зв'язки з іншими словами в реченні. Ці фраземи, як і вигуки, виражають різні емоції мовця, такі, як захоплення, обурення, схвалення, похвала, здивування, осудження, докір. Наприклад: *ось тобі й маєш* – виражає почуття здивування, незадоволення.

Окремою групою можна виділити фразеологізми, які співвідносні з реченням. Наприклад: *аж луна пішла* – так, що далеко чути, дуже голосно, сильно; *очі загорілися* – чий-небудь погляд став виражати бажання або почуття (радість, схвильованість); *доля випала* – кому-небудь судилося щось; *аж курява встала* – дуже сильно; *аж земля трясеться* – дуже сильно, гучно, потужно; *аж збілів* – хто-небудь відчуває запаморочення від утоми, хвороби, болю тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К. : Вища школа, 1985. – 360 с.
2. Хоменко В. І. Фразеологічний склад української народної казки / В. І. Хоменко // Наукові записки Дніпропетровського державного університету, 1960. – Т. 70. – Вип. 17. – С. 143–156.

Кісіль Соломія Романівна, студентка І курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Миголинець Ольга Федорівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Марина Коваль,
Ужгород, Україна

ПРО МОВНУ КУЛЬТУРУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНОМОВНОЇ ПЕРІОДИКИ ЗАКАРПАТТЯ

Великий вплив на формування мовної культури особистості мають засоби масової інформації, зокрема преса, яка, як прийнято вважати, має бути еталоном користування мовою. Мова преси віддзеркалює як стан української літературної мови, так і загальний розвиток культури україн-

ського мовлення нашого населення. Від професійної майстерності журналіста, його загальної мовної культури залежить успішне розв'язання цілого ряду завдань, важливих з огляду на сучасний стан у державі.

Суспільно-політичні зрушення в державі та їх бурхливий розвиток протягом останнього десятиліття не могли не призвести до корінних змін суспільного устрою української держави, що, у свою чергу, позначилося на розвиткові та функціонуванні української мови в політиці, освіті, засобах масової інформації, рекламі, у мовленні звичайного пересічного громадянина суспільства, студентської молоді. Соціальний статус державної мови залишається низьким, що зумовлює таку ж якість мовлення значної частини населення держави [3, с. 12–13].

Тема нашої роботи **актуальна**, адже мовна культура особистості великою мірою залежить від її орієнтованості на бездоганне, зразкове мовлення. Високу мовну культуру людини визначає досконале володіння літературною мовою, її нормами в процесі мовленнєвої діяльності.

Мета роботи – характеристика сучасних українськомовних публіцистичних видань Закарпаття з погляду культури мовлення на прикладі газети «РІО» (м. Ужгород). Для досягнення мети було поставлено такі **завдання**: з'ясувати основи теорії культури української мови; виявити помилки в пресі (на основі 19 номерів газети «РІО», 2012-2015-і роки); окреслити типові мовні недоліки газети «РІО»; з'ясувати причини зниження рівня мовної культури періодичних видань; вказати на шляхи вдосконалення мовної культури.

Проблема мовної норми – одна з найактуальніших і найскладніших проблем сучасної лінгвістичної науки. Незважаючи на те, що їй присвячено величезну кількість праць, тут є ще багато суперечливого. Над цими питаннями на сучасному етапі працювали М. М. Пилинський, Д. Х. Баранник, С. Я. Єрмоленко, В. П. Божко, В. П. Непийвода, А. Ткаченко, А. Венцковський, А. І. Кузмінський, Т. Симоненко тощо.

Оскільки наша робота стосується проблем культури українського мовлення, то доцільно зупинитися докладніше на понятті «культура мови». «*Культура мови* – дотримання усталених мовних норм усної і писемної літературної мови, а також свідоме, цілеспрямоване, майстерне використання мовно-виражальних засобів залежно від мети й обставин спілкування» [1, с. 285].

Обов'язковою рисою літературної мови є її унормованість. *„Норма мовна* – сукупність мовних засобів, що відповідають системі мови й сприймаються її носіями як зразок суспільного спілкування у певний період розвитку мови і суспільства“ [2, с. 420].

Проаналізувавши орфографічні, пунктуаційні, стилістичні помилки, ми дійшли висновків, що наявність великої кількості огріхів свідчить про невисоку грамотність, неуважність журналістів та редакторів газети «РІО».

Ми відібрали 153 помилки різного типу. Найбільше зафіксовано орфографічних помилок (81), менше – пунктуаційних (42) і найменше – стилістичних (30).

Серед орфографічних помилок наявні порушення правил чергування *у – в, й – і, з – із – зі,* часток *-сь – -ся*, виявлено численні випадки неправильного написання слів, багаторазові порушення правил переносу слів, описки, а також помилки, пов'язані з неправильним вживанням форм числа, відмінка іменника, роду дієслова, порушення норм утворення умовного способу тощо.

Пунктуаційні помилки стосуються таких правил: пропущено тире на місці відсутнього члена речення, між підметом і присудком, розділові знаки при однорідних членах речення, коми при відокремлених членах речення, вставних та вставлених конструкціях, уточнюючих членах речення, крапку в кінці речення, вжито зайвий розділовий знак, а також наявні інші недогляди коректорів.

Стилістичні огріхи пов'язані з неправильно вжитими прийменниками, з відсутністю прийменників, неправильно побудованими реченнями, неправильно вжитими словами, зокрема й сполучниками, з відсутністю потрібного сполучника тощо.

Редколегії газети потрібно намагатися поліпшити рівень культури української мови, адже до цього періодичного видання звертається велика кількість читачів і засвоює неправильне вживання й написання слів. Слід свідомо й відповідально ставитися до слова, виробити звичку стежити за мовленням, своїм і чужим, контролювати правильність слововживання, постійно працювати над збагаченням свого мовлення.

Мовна культура людини – дзеркало її духовної культури. Кожна людина повинна удосконалювати свої знання, збільшувати свій словниковий запас, ґрунтовно засвоювати норми літературної мови, що допоможе їй оволодіти українською мовою в повному обсязі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмоленко С. Я. Культура мови // Українська мова: Енциклопедія / 2-е вид., випр. і доповн. – К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 285.
2. Єрмоленко С. Я. Норма мовна // Там само. – С. 420.
3. Симоненко Т. Основні напрямки роботи над формуванням мовленнєвої культури студентів вищих навчальних закладів / Т. Симоненко // Мовне обличчя міста. Черкаси–2008: Матеріали науково-практичної конференції. – Черкаси : Брама, 2009. – С. 12–13.

Коваль Марина Юріївна, студентка V курсу філологічного факультету ДВНЗ «УжНУ».

Науковий керівник – *Сабадош Іван Васильнович,* доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Анна Козел,
Минск, Беларусь

ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ С КОМПОНЕНТОМ «ПРОДУКТ ПИТАНИЯ», «БЛЮДО» В СОВРЕМЕННЫХ РУССКОМ И БЕЛОРУССКОМ ЯЗЫКАХ

Известно, что фразеология является малоисследованной наукой. Учитывая, что значение фразеологизма не складывается из суммы значений его компонентов, то большой интерес представляют исследование семантики фразеологических единиц, объединённых одним компонентом. На материале "Фразеалагічнага слоўніка беларускай мовы" И. Я. Лепешева [3] были проанализированы фразеологизмы, имеющие в своём составе компонент *продукт питания*, *блюдо*. Их количество составило 204 единицы (144 – с компонентом *продукт питания*, 60 – с компонентом *блюдо*.

Часто встречается група фразеологизмов с компонентом *вода* (36 единиц). Эти фразеологизмы имеют достаточно разные значения: *как в воду канул (*бел*. як ў ваду кануў*) – 'бесследно исчез, пропал', *как в воду опущенный* (бел. *як у ваду апушчаны*) – 'подавленный чем-либо, расстроенный, угнетённый', *и концы в воду* (бел. *і канцы ў ваду*) – 'тщательно скрывать, устранять улики чего-либо'. Чаще это существительное употребляется в винительном падеже (русск. *вывести на чистую воду* – бел. *вывадзіць на чыстую воду,* русск*. пройти сквозь огонь и воду и медные трубы* – бел. *прайсці праз агонь і ваду і медныя трубы)*), в родительном падеже (русск. *как две капли воды* – бел. *нібы дзве кроплі вады,* русск. *выходить сухим из воды* – бел. *выйсці сухім з вады*).

Не случайно слово *вода* встречается наиболее часто. Во-первых, жизнь без воды невозможна, во-вторых, слово является общеславянским по происхождению [2].

Фразеологизмы с компонентом *хлеб* насчитывают 16 единиц. Также имеют достаточно разное значение. Встретился и фразеологизм *хлеб да соль* (бел. *хлеб ды соль),* который толкуется как – 'пожелание приятного аппетита принимающим пищу'. Достаточно интересным является белорусский вариант *ад хлеба шукаць хлеба* именно тем, что компонент встречается два раза в разных падежных формах.

Фразеологизмы с компонентом *каша* встретились 11 раз. Чаще всего компонент употребляется в родительном (русск. *каши не сваришь* – бел. *кашы не зварыш*) и винительном падежах (русск. *заваривать кашу* – бел. *заварыць кашу).*

Фразеологизмы с компонентом *молоко* насчитывают 10 единиц. Значения некоторых из них: бел. *з малаком маці* – 'с детского возраста, с самых ранних лет', *как от козла молока* (бел. *як ад казла малака)* – 'никакой пользы, выгоды от кого-либо, чего-либо'. Чаще всего можно встретить слово *молоко* в творительном падеже (русск. *кровь с молоком* – бел. *кроў з малаком).*

Популярным среди исследуемых фразеологизмов является компонент *яйцо*. Например, фразеологизм *выеденного яйца не стоит* (бел. в*ыедзенага яйца не варты)* используется со значением "не представляет никакой ценности, ничего не стоит".

Значение фразеологизмов с компонентом *масло* следующее: *масло масленое (*бел*. масла масленае)* – 'повторение одного и того же другими словами', *как сыр в масле кататься* (бел. *як сыр ў масле катацца*) – 'жить в полном достатке'. Компонент встречается в винительном (русск. *подливать масло в огонь* – бел*. падліць масла ў агонь*), творительном (русск. *фига с маслом* – бел. *дулю з маслам*) и предложном падежах (русск*. как по маслу* – бел*. як па масле*).

Компонент *продукт питания* чаще всего употребляется в единственном числе, однако среди фразеологизмов с компонентом *яблоко* встретился фразеологизм, в котором данный компонент употребляется во множественном числе *в яблоках* (бел. *у яблыкі).* Так говорят про коня*.* Фразеологическая единица имеет значение 'с тёмными круглыми пятнами на шерсти'. Наравне с этим компонент употребляется и в единственном числе *яблоко раздора* (бел. *яблык разладу)*, *адамово яблоко* (бел. *адамаў яблык)*. Значение этих фразеологизмов следующее: *яблоко раздора* – 'причина ссоры', *адамово яблоко* – 'твёрдый выступ на горле мужчины, кадыкі'.

Встречаются фразеологизмы с вариантными формами. При этом варианты могут быть как в двух языках: русск. *одного поля ягода (ягодка)* – бел. *аднаго поля ягада (-ы,-ка,-кі),* так и в одном: русск. *подпускать турусы*– бел. *грушы (грушкі) на вярбе.*

Как правило, фразеологизмы с компонентом *продукт питания*, *блюдо* однозначные, но могут встречаться и фразеологические единицы с несколькими значениями. Например: русск. *кровь с молоком* (бел. *кроў з малаком)* – 'здоровый, сильный, в расцвете', 'очень красивый, обычно про женщину', 'свежий, румяный', русск. *подлить масло в огонь* (бел. *падліць масла ў агонь)* – 'обострить неприязненные отношения', 'вызвать, повысить интерес к чему-либо'.

По происхождению чаще всего встречаются фразеологизмы, которые являются общими для восточнославянского языка *(*рус. *молоко на губах не обсохло* – бел. *малако на губах не абсохла,* русск. *возить воду* – бел. в*азіць ваду,* русск. *каша заваривается* – бел. *каша заварваецца).* Встречаются среди фразеологизмов и кальки с разных языков: *Адамово яблоко* (с немецкого), *ловить рыбу в каламутной воде* (с французского*)*, *пройти сквозь огонь и воду и медные трубы* (с английского), *яблоко раздора* (с латинского).

Таким образом, фразеологизмы с компонентом 'продукт питания', 'блюдо' имеют разную семантику, некоторые из них многозначные, хотя "в них заложена тенденция к однозначности" [1, с. 89].

ЛИТЕРАТУРА

1. Киселёв И. А. Русско-белорусский фразеологический словарь / И. А. Киселёв. – Минск : Народная асвета, 1991. – 192 с.

2. Лепешаў І. Я. Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Народная асвета, 1993. – 200 с.
3. Лепешаў І. Я. Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы: у 2 ч. / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Беларуская энцыклапедыя імя Пятруся Броўкі, 1993. – 2 ч.

Козел Анна Николаевна, студентка IV курса факультета начального образования УО «Белорусский государственный педагогический университет им. М. Танка».

Научный руководитель – *Качан Ольга Георгиевна*, кандидат филологических наук, доцент кафедры белорусского и русского языкознания БГПУ им. М. Танка.

Екатерина Косминская,
Магнитогорск, Россия

УСТОЙЧИВЫЕ ФРАЗЫ-*БЛАЖЕНСТВА* В ВАТИКАНСКОМ ПАЛИМПСЕСТЕ X В.

Ватиканский палимпсест – старейший памятник общелитературного языка славян Средневековья, введённый в науку в конце XX столетия Т. Крыстановым [4]. Эта рукопись X в., содержащая евангелие-апракос, свидетельствует о принадлежности языка переводов Кирилла и Мефодия всей средневековой Славии. Мы поставили перед собой задачу – изучить устойчивые словесные комплексы (УСК) Ватиканского палимпсеста, среди которых заметное место занимают так называемые *блаженства*, функционирующие в качестве устойчивых фраз (УФ). Под УФ мы понимаем «известные в русском языке и воспроизводимые в речи устойчивые образования, эквивалентные по грамматической форме свободным предложениям и способные функционировать в речи как самостоятельные предложения или как части сложных предложений» [1, с. 57].

В Ватиканском палимпсесте нами обнаружено несколько десятков УФ, приписываемых Иисусу Христу. Помимо *блаженств*, к ним можно причислить *заповеди Господни, сентенции, пророчества, заклинания, обращения к Богу Отцу, наставления*, адресованные последователям мессии.

Согласно христианскому вероучению, *блаженства* – это часть заповедей Иисуса Христа из Нагорной проповеди, дополняющая Десять заповедей Моисея. Своё название они получили из предположения о том, что следование им при земной жизни ведёт к вечному блаженству в Царствии небесном после смерти. Григорий Нисский писал: «Блаженство есть совокупность и полнота всего, что есть благо и что желается, как благо, без единого недостатка, лишения и препятствия» [6, http]. На месте старославянской лексемы *блаженство* в древнегреческих источниках используются 4 слова, каждое из которых может быть переведено как ‘счастливый’ или ‘счастье’. В богослужебных текстах слово *блаженство* означает идеальное счастье

«без примеси земных скорбей, хотя оно употребляется для обозначения и земного счастья, особенно в религиозном смысле. Таким образом, под блаженными можно подразумевать людей, которым уготовано вечное спасение и блаженство» [5, т. I, с. 100].

В Ватиканском палимпсесте нам встретилось 12 заповедей блаженства. Остановимся только на трёх. Одна из них помещена в чтениях из евангелий от Матфея и Луки: Блажени алч@меи и жажд@меи правьды• "ко ти насыт#тъ с# *(Мф 5: 5-7) Bam 140: 18-22*; Блажени алч@меи нынh• "ко насытите с# (*Лк: 6: 20-21) Bam 150: 17-21*. Эта заповедь была унаследована русским языком, где её вспоминают, говоря о людях, «стремящихся обрести истину» [2, с. 105]. Под *истиной* здесь, вероятно, подразумевается Божия правда. Эта заповедь призывает христиан «с такой же силой стремиться к правде пред Богом, с какой голодные стараются найти себе хлеб или жаждущие – воду» [5, т. I, с. 106].

Следующая заповедь блаженства выглядит в Ватиканском палимпсесте фактически так же, как и в других апракосных евангелиях той же эпохи: Блажени милостивии• "ко ти помиловании б@д@тъ *(Мф 5:7) Bam 140: 18-22*. И здесь блаженство в Царствии небесном гарантируется верующему только в том случае, если в земной жизни он будет вести добродетельную жизнь. «Слово *милостивые* употреблено в смысле вообще людей, оказывающих милосердие, благожелательность к ближним, и не только бедным» [5, т. I, с. 106]. Естественно, помилование ожидает таких христиан только в конце света, на беспристрастном Божьем суде.

Особый интерес у исследователей всегда вызывала дожившая до наших дней заповедь Блажени нитии доухомь• "ко тhхъ ~стъ цhсарьство небесьно~ *(Мф 5: 3) Bam 140: 14-18* с его вариантом блажени ништии • "ко ваше естъ цhсарьстви~ бжи~ *(Лк 6: 20-21) Bam 150: 17-21*. А. П. Лопухин считает, что под *нищими духом* здесь подразумеваются люди, которые «отвлекли от предметов настоящего мира свои мысли, сердце и любовь и вознесли их к небу» [5, т. I, с. 103]. К. Н. Дубровина под *нищими* понимает тех, кто сознает собственное несовершенство и оттого не подвержен гордыне [3, с. 44]. Однако в обыденном сознании *нищие духом* – это люди приземлённые, без искры божьей, им чужды высокие порывы и благородные поступки.

Все заповеди блаженства, обнаруженные нами в Ватиканском палимпсесте, с незначительными различиями использованы писцами и в других апракосах X–XI вв., а большая их часть вошла в языковые системы современных славянских литературных языков.

ЛИТЕРАТУРА

1. Архангельский В. Л. Устойчивые фразы в современном русском языке: Основы теории устойчивых фраз и проблемы общей фразеологии / В. Л. Архангельский. – Ростов-на-Дону : Изд-во Ростовского ун-та, 1964. – 314 с.

2. Берков В. П. Большой словарь крылатых слов и выражений русского языка: ок. 5000 ед.: в 2-х т. / В. П. Берков, В. М. Мокиенко, С. Г. Шулежкова ; под ред. С. Г. Шулежковой. – Магнитогорск : МаГУ; Creifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universiät, 2014. – Т. I . А–М. – 658 с.
3. Дубровина К. Н. Энциклопедический словарь библейских фразеологизмов / К. Н. Дубровина. – М. : Флинта : Наука, 2010. – 808 с.
4. Кръстанов Т. Най-древните преписи на първия превод на старобългарски език от св. Кирилл – «кратко изборно евангелие» // Международен Симпозиум 1100 години от блажената кончина на св. Методий. Т. 2. – София : Синодално изд-во, 1989. – С. 54–58.
5. Лопухин А. П. Толковая Библия, или комментарии на все книги Св. Писания Ветхого и Нового завета: в 7 т. Т. 1-2. Новый Завет. – М. : ДАРЪ, 2007.
6. Святитель Григорий Нисский. О блаженствах [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.biblioteka3.ru/biblioteka/grig_niss1/txt01.html (дата обращения: 15.01.2016).

Косминская Екатерина Александровна, студентка II курса Института истории, филологии и иностранных языков Магнитогорского государственного технического университета им. Г. И. Носова.

Научный руководитель – *Шулежкова Светлана Григорьевна,* доктор филологических наук, профессор Института истории, филологии и иностранных языков Магнитогорского государственного технического университета им. Г. И. Носова.

Полина Костина,
Магнитогорск, Россия

ЯЗЫК СЛАВЯНСКИХ РУКОПИСЕЙ X-XI ВВ. КАК ОБЩИЙ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЯЗЫК СЛАВЯН СРЕДНЕВЕКОВЬЯ

Исследование рукописных памятников и развитие славянского сравнительно-исторического языкознания привели к тому, что в отношении к древнейшему литературно-письменному языку славян IX–XI вв. исследователи, принимая во внимание место происхождения языка, период его возникновения и бытования, а также его функции, начали применять различные термины. Учёными также выдвигались многочисленные теории относительно основы древнеславянского языка. Но, несмотря на достаточное количество работ, вопрос о том, какой термин является наиболее предпочтительным для обозначения общего литературно-письменного языка всех славян Средневековья, остаётся открытым по сей день.

Термин *словене* для обозначения славянских народов уже использовался в XII в. Летописец Нестор в «Повести временных лет» в отрывке о славянской прародине перечисляет все известные ему славянские племе-

на, проживающие по руслу Дуная, и называет их обобщенно Словѣни: Во мнозѣхъ же времнѣхъ сѣли соуть Словѣни по Дунаеви, гдѣ есть ныне Оугорьска земл# и Болгарьска. Wтъ тѣхъ Словѣнъ разидошас# по землѣ, и прозвашас# имены своими, гдѣ сѣдше, на которомъ мѣстѣ (Лавр. летопись).

В работах XVIII–XIX вв. учёные предпочитали использовать наименования *словенский* или *славянский* язык (М. В. Ломоносов «Предисловие о пользе книг церковных в российском языке» 1758, А. Х. Востоков «Рассуждение о славянском языке» 1820, Й. Добровский «Основы древнеславянского языка» 1822). Этими терминами исследователи стремились подчеркнуть принадлежность древнего языка всем славянам IX-XI вв.

Называя древний литературный язык славян, лингвисты зачастую используют наименования типа *древнесловенский* язык и *старословенский*. В данном случае подчёркивается древность литературного языка средневековых славян. Функциональный характер общего литературного языка славян Средневековья отражают термины *церковнославянский, церковнословенский* и *древнецерковнославянский*. М. А. Максимович в сочинении «История древней русской словесности» употребляет термин *церковнословенский язык*: «Как Словесность, так и просвещение <…> у нас являлись под господством *церковно-Словенских* книг, *церковно-Словенскаго* языка и просвещения Греко-восточнаго» [2, с. 15].

Н. И. Толстой в «Очерках по славянскому языкознанию» использует термин *древнеславянский*. Он объясняет выбор данного термина тем, что язык этот был общим для всех славян, обслуживал не только церковь, а бытовал значительно шире и в древности чаще назывался языком *словенским* [3, с. 66].

С. Г. Шулежкова в статье «Источники изучения фразеологического фонда древнейшего литературного языка славян» замечает, что в современной славистике популярность набирают термины *древнеболгарский* язык и *староболгарский* язык, которые активно используются сторонниками болгарской теории происхождения старославянского языка (А. Лескин 1890 и 1909; Е. Георгиев 1942; Д. Иванова-Мирчева 1969; И. Добрев 1972) [4, с. 95]. Эти термины являются территориально привязанными и не отражают языковую ситуацию IX–XI вв., когда существовал единый наддиалектный литературный язык, понятный всему славянскому миру.

Тем не менее, многие исследователи XX – начала XXI в. (Р. М. Цейтлин 1977; Т. И. Вендина 2002; В. С. Ефимова 2011) искусственно сужают круг старославянских источников до 17 или 18 древнеболгарских рукописей, что не может не влиять на результаты анализа языковой картины мира средневековых славян. Полная картина может быть выявлена лишь в том случае, если используются все славянские рукописи X–XI вв., независимо от того, на какой территории они возникли. Зачастую слависты при отборе языкового материала исключают из своего поля деятельности памятники, созданные на восточнославянских землях. Но именно эти источники содержат богатейший старославянский лексический материал. Так

А. Вайан в «Руководстве по старославянскому языку» (1952) замечает, что нет никаких оснований для исключения из состава старославянского языка образовавшийся на основе древнеболгарского извода русский извод, представленный такими памятниками, как Остромирово евангелие 1056 – 1057 г., Изборник Святослава 1073 г., Чудовская псалтирь XI века и др. [1, с. 16–18]. В современной русистике исследователи обычно применяют термин *старославянский* язык. Выбор этого термина не является случайным. Он отражает два дифференциальных свойства литературного языка славян Средневековья – во-первых, его древность и, во-вторых, его принадлежность всем без исключения славянам.

Принимая во внимание вышеизложенные факты, можно говорить о том, что все славяне на начальной стадии становления государственности не имели письменности. Первым литературным письменным языком Славии стал язык переводов богослужебных книг, выполненных Кириллом и Мефодием. Первоначально этот язык был сакральным, созданным для нужд церкви. Позднее на нём стали создаваться и произведения светского характера. Термин *старославянский* язык, активно используемый в современной русистике, полагаем мы, наиболее точно передаёт сущность этого языка.

ЛИТЕРАТУРА

1. Вайан А. Руководство по старославянскому языку / перевод с фр. В. В. Бородич; под ред. и с предисловием В. Н. Сидорова [Текст] / А. Вайан. – М. : Изд-во иностр. лит., 1952. – 446 с.
2. Максимович М. А. Исторія древней русской словесности. Кн. 1 / М. А. Максимович // Соч. М. Максимовича. – К. : в Унив. Тип., 1839. – 227 с.
3. Толстой Н. И. Славянская литературно-языковая ситуация / Н. И. Толстой // Н. И. Толстой. Избранные труды. Т. 2. – М., 1998. – 544 с.
4. Шулежкова С. Г. Источники изучения фразеологического фонда древнейшего литературного языка славян / С. Г. Шулежкова // Виноградовские чтения – 2010: Мат-лы Всероссийской с международным участием науч.-практ. конференции 14–15 октября 2010 года. – Тобольск, 2010. – С. 95–96.

Костина Полина Михайловна, аспирант Института истории, филологии и иностранных языков Магнитогорского государственного технического университета им. Г. И. Носова.

Научный руководитель – *Шулежкова Светлана Григорьевна,* доктор филологических наук, профессор Института истории, филологии и иностранных языков Магнитогорского государственного технического университета им. Г. И. Носова.

Юлія Костюк,
Тернопіль, Україна

ТЕМАТИЧНІ ГРУПИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ (НА МАТЕРІАЛІ ІНТЕРНЕТ-ВИДАНЬ)

Суспільно-політична лексика – одна із найдинамічніших лексичних систем, що миттєво реагує на зміни у житті соціуму. Провідну роль у відображенні суспільних явищ відіграють ЗМІ, як друковані, так і віртуальні. Мета нашої розвідки – представити домінантні тематичні групи суспільно-політичної лексики української літературної мови початку ХХІ століття на матеріалі публікацій інтернет-видання «Українська правда».

Поняття суспільно-політичної лексики досі має неоднозначний статус. Вона характеризується «широтою тематичного діапазону і розмитістю його меж» [1, с. 53], включає загальновживану лексику та термінологічні системи політології, правознавства, економіки, соціології й інших наук. Більше того, терміни, що потрапляють у суспільно-політичний дискурс, зазнають процесу детермінологізації: втрачають моносемічність, відсутність експресії та стилістичну нейтральність [2, с. 237].

Через багатогранність суспільного життя для виділення тематичних груп суспільно-політичної лексики варто врахувати лексико-семантичні поля (ЛСП) «Держава. Суспільство», «Політика», «Право», «Економіка», «Військова справа».

До ЛСП «Держава. Суспільство» входять найбільш загальні поняття, що стосуються інституту держави та структури й діяльності соціуму. У цьому семантичному об'єднанні виділяємо такі тематичні групи:

- лексеми, пов'язані із правовим статусом держави: ознаками (*влада, незалежність, територія, територіальна цілісність, кордон*), символами (*прапор, герб*), адміністративно-територіальним устроєм (*республіка, столиця, область, тимчасово окупована територія*), напрямами діяльності (*внутрішня безпека, гуманітарна сфера, охорона здоров'я, соціальні стандарти*);

- лексеми на позначення суспільних реалій: номени світоглядних понять (*патріотизм, самоідентифікація, «зрадофільство», «ура-підтримка», аполітизм*), етносів і націй (*українець, росіянин, американець*), соціальної стратифікації суспільства (*олігарх, робітник, бюджетник, громадянин, переселенець, внутрішньо переміщена особа*), професій (*міжнародник, політолог, журналіст, радник*), джерел та засобів поширення інформації (*медіапростір, ЗМІ, соціальна мережа, інфографіка, борд*).

ЛСП «Політика» містить найбільшу кількість тематичних груп, тому що воно охоплює лексеми, пов'язані із розподілом влади між суспільними групами, державами, народами та її реалізацією:

- номінації безпосередніх суб'єктів внутрішньої політики: законодавчі (*Верховна Рада, парламент*), виконавчі (*уряд, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, обласна державна адміністрація, Нацбанк*),

правоохоронні органи (*Служба Безпеки України, Генеральна прокуратура, поліція*), їх підструктури (*фракція, комітет, управління, департамент*) та представники (*депутат, спікер, Президент, міністр, суддя, силовик*);

- номінації вторинних суб'єктів політики (*політсила, партія, політикум, БПП, «Народний фронт», організація, спілка, осередок*);

- номінації політичних ідеологій та їх прихильників (*демократія, комунізм, радикал, правий, лівий, соціаліст*);

- лексеми на позначення способів реалізації прав і свобод (*вибори, референдум, мітинг, маніфестація, страйк, голодування, збір підписів*);

- лексеми на позначення виборчого процесу (*кампанія, прохідний бар'єр, кандидат, мажоритарник, тур, політтехнологія*);

- лексеми на позначення управлінської діяльності влади (*реформа, вотум, адміністрування, самоврядування*);

- номени суб'єктів зовнішньої політики: держав (*Україна, США, РФ, ФРН, СРСР*), квазідержавних утворень (*ДНР, ЛНР*), міжнародних організацій (*Євросоюз, Світовий банк, ОБСЄ, Рада безпеки ООН*), особливих форматів зустрічей (*Тристороння контактна група, Нормандська четвірка*);

- реалії та процеси міжнародних відносин (*війна, блокада, анексія, санкція*).

ЛСП «Право» включає в себе лексеми, що пов'язані із системою регулювання суспільних відносин, і юридичні терміни. Виділяємо такі тематичні групи:

- джерела права (*Конституція, акт, указ, закон, Податковий кодекс*);

- політико-юридичні реалії (*юрисдикція, інститут, кримінальна справа, корупція, статус-кво*) і процеси (*децентралізація, люстрація, ескалація, заморожування, дерегуляція, легалізація*);

- лексеми на позначення процесів деорганізації суспільного життя (*сутичка, заворушення, повстання, бунт, непокора, погром, побоїще*).

ЛСП «Економіка» охоплює лексику, яка стосується господарської діяльності суспільства, розподілу і використання ресурсів. Вважаємо доцільним об'єднати усі одиниці цього поля лише в одну тематичну групу, оскільки вони найменш схильні до детермінологізації та розвитку експресивних значень. Це лексеми на позначення реалій соціально-економічної сфери (*бюджет, податок, мито, валюта, мораторій, демонополізація, ВВП, конкуренція*).

У зв'язку із подіями останніх років: анексією Криму, збройним конфліктом на Донбасі – у суспільно-політичній лексиці активізувалося ЛСП «Військова справа» з такими тематичними групами:

- лексеми на позначення військових реалій (*армія, призов, служба, розвідка, аеромобільні війська, генерал, розтяжка, гармата*);

- лексеми на позначення воєнних понять (*зона бойових дій, лінія розмежування, гаряча точка, полон, доброволець, бойовик, безвісти зниклий*).

Отже, сучасна суспільно-політична лексика української мови належить до 5 лексико-семантичних полів: «Держава. Суспільство», «Політика», «Право», «Економіка», «Військова справа», які, у свою чергу, поділяються

на 16 тематичних груп, що охоплюють різні аспекти соціального життя і політично-правової ситуації в Україні і світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) / О. А. Стишов. – К. : Вид. Центр КНЛУ, 2003. – 388 с.
2. Струганець Л. В. Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ століття / Л. В. Струганець. – Тернопіль : Астон, 2002. – 352 с.

Костюк Юлія Михайлівна, магістрантка І року навчання факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка.

Науковий керівник – *Струганець Любов Василівна,* доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови і методики її навчання Тернопільського національноо університету імені В. Гнатюка.

Тетяна Котлан,
Ужгород, Україна

НАЗВИ ОДЯГУ, ВЗУТТЯ ТА ПРИКРАС У ГОВІРЦІ СЕЛА РОЗТОКИ РАХІВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Роль діалектологічних досліджень у мовознавчій науці не зменшується, а зростає, адже діалектизми є носіями інформації про наше минуле, про те, як формувалася мова, джерелом знань про неї. На території мультиетнічного Закарпаття склалися особливо сприятливі умови для вивчення діалектів.

Побутова лексика це – цілісна система, що складається з кількох лексико-тематичних груп (назви меблів та інших хатніх речей, назви одягу, назви головних уборів, назви взуття, назви прикрас), у межах цих груп об'єднуються мікрогрупи (назви верхнього одягу, назви чоловічого, жіночого одягу, назви оздоб, назви жіночих прикрас для рук, шиї та інші) [2, с. 43].

Щоб розширити уявлення дослідників про лексику рідної нам говірки с. Розтоки Рахівського району, ми поставили перед собою мету зібрати якомога повніший фактичний матеріал, що стосується побутової лексики у рідній нам говірці, та описати його в лексико-семантичному та етимологічному аспектах. Крім того, з'ясовуємо вплив на цю лексику української літературної мови.

Діалектна лексика на позначення одягу, взуття та прикрас в українській мові стала об'єктом наукового дослідження ще на початку 60-х років ХІХ ст. Дослідження карпатських говорів можна датувати 1961 роком. У цей час виходить велика за обсягом стаття В. Е. Прокопенко [1], у якій висвітлено назви одягу, взуття та головних уборів у буковинських говірках.

Серед інших мовознавців, які займалися дослідженням цих назв, можемо назвати такі імена: Л. Г. Анісімова (поліські, волинські та подільські), О. М. Шляхов (гуцульські), А. С. Соколовська (поліські), Ф. Бабій, Л. Пономар, Г. Гримашевич, Т. Щербина, Н. Клименко (південно-східні), З. Бичко (наддністрянський), Т. Піцура (карпатські, зокрема закарпатські).

Збираючи діалектні назви у говірці с. Розтоки Рахівського району, ми звернули увагу на те, що хронологічно й генетично досліджувана лексико-семантична група слів неоднорідна: у ній відображені риси різних епох – від праіндоєвропейського періоду до наших днів.

Найдавнішими є слова праслов'янського походження: *плашч* «плащ» **(**псл. **plaščь*), *ла́тка* «латка, шматок тканини чи шкіри, яким зашивають дірки в одязі, взутті» (псл. **olta*), *кіше́н'и* «кишеня, частина одягу (штанів, пальта) у вигляді пришитого до нього або вшитого мішечка для різних предметів, грошей» (псл. **kyšenja*), *га́чі*«штани» (псл.**gatja*),*ду́да* «манжет на сорочці» (псл. *duda*«трубка»). Серед назв, утворених засобами словотвору на ґрунті української мови, можемо назвати такі: *упл'і́ч:'а*«підоплічка, підкладка або вставка в чоловічій сорочці народного крою від плечей до половини грудей і спини»), *оши́йни^{е}к* «комір, частина одягу, що облягає шию», *кли^{е}но́к* «вставка в платті», *носови́к* «носова хусточка», *підши́тка* «натільний жіночий (спідній) одяг».

Найбільш строкатою є група слів, що за походженням є запозиченнями. Це пояснюється мовними контактами цієї говірки з говірками інших мов – слов'янських і неслов'янських. Тут спостерігаємо багату кількість гунгаризмів, що пояснюється географічним положенням Закарпаття, сусідством з Угорщиною та довгим пануванням останньої в краї. Це такі лексеми, як *га́чі, ро́йты, у́йош, ла́йбик, ґо́мба* та інші. Виділяємо також групу слів, запозичених з німецької мови через посередництво угорської або польської мов: *кри́жма, рейту́зы, шма́т'и, ла́йбик* та ін.

Кількісно меншу групу становлять запозичення з російської мови (*га́лстук, сарафа́н, та́почкы, кол'цо́, ма́йка, о́буў*), польської (*йу́пка*), румунської (*та́йстра*) та ін.

Через вплив української літературної мови з інших європейських мов виникли назви: *реґла́н* «вид рукава» (<англ. *raglan* «пальто»), *све́т:ер* «кофта» (<англ. *sweater* «тс.»), *манже́та* «манжет на сорочці» (<фр. *manchette* «манжета; рукавчик»), *пал'то́* «пальто» (<фр. *paletot* «тс.»).

Із погляду відношення до літературної лексики, значна частина з усіх зібраних нами назв є літературною нормою української мови (*хала́т, клин, регла́н, жупа́н, пал'то́, жике́т, капішо́н*).

В описуваній лексичній групі засвідчена значна кількість складених номінативних одиниць. Найпродуктивнішим є тип назв у формі атрибутивних словосполучень, стрижневий компонент яких – загальна назва одягу, а залежний – конкретизує зміст загального поняття, називаючи видову ознаку. Серед них: *полоса́те полотно́* «смугаста тканина (землі, шкіри)», *полотно́ ў горошки* «ситець у горошок», *йу́пка у скла́тки* «спідниця з дво-

бічними складками вздовж матерії», *балóновий плашч* «легке пальто з водонепроникної тканини».

Побутова лексика з-поміж інших шарів мови найбільше перебуває під впливом змін у суспільстві: поява нового поняття викликає появу нового слова. У рідній нам говірці ми зафіксували такі неологізми: *воротни́к, йýпка, калгóты, кап'ішóн, брасле́т.*

Спостерігається і зворотний процес – архаїзація цієї лексики. Деякі види одягу виходять із повсякденного вжитку, а його назви поповнюють склад пасивної лексики: *гýн'а, га́чі, шнуфли́к, штрíмфл'і, фýсикл'і, дже́пл'іý.*

Як свідчить розглянутий матеріал, назви одягу, прикрас та взуття у говірці с. Розтоки Рахівського району утворилися різноманітними шляхами. Їх детальне вивчення має важливе значення для мовознавчої науки, для дослідження матеріальної та духовної культури мешканців сіл, їх зв'язків із іншими народами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Прокопенко В. Е. Назви одягу, взуття та головних уборів у буковинських говірках // Питання історії і діалектології східнослов'янських мов. – Чернівці, 1961. – Кн. 2. – С. 45–61.
2. Піцура Т. Побутова лексика українських карпатських говорів як предмет наукового вивчення // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія філологічна. – 2004. – Вип. 9. – С. 42–45.

Котлан Тетяна Миколаївна, студентка IV курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Миголинець Ольга Федорівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Віра Кравчук,
Ужгород, Україна

ЛЕКСИКА ВЕСІЛЬНОГО ОБРЯДУ ГОВІРКИ СЕЛА ЧОРНА ТИСА РАХІВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Людина від народження пов'язана з різними обрядами. І тому обрядові назви являють собою один із найархаїчніших шарів лексики. Об'єктом нашого аналізу є лексика, пов'язана з весільним обрядом у гуцульській говірці с. Чорна Тиса Рахівського району Закарпатської області.

Весільна обрядовість чорнотисянців включає три елементи: передвесільний (заручини), весільний (шлюб) та післявесільний.

Перший етап весілля – це *сватанкú* (псл. **svatь* 'свій, родич'), номен мотивований назвою *сват,* що вживається на позначення виконавця обрядової дії. Пор. наддністр., надсян., гуц., сх.слобож. *сва́тан':а* [3, с. 121; 5, с. 132],

бойк. *сва́тан'а(е), сватанк'е́(и́), сватáнки, сва́танка, сватачк'е́* [7, с. 16], зх.поліс. *сватани́* [1, ІІ, с. 136]. Мама жениха пече *хл'іб*, готують *горíўку* і йдуть *сва́татис'и*. У свати запрошують сусідів та родичів, які вміють добре говорити.

Згода батьків на шлюб представлена назвою *благослове́нство*. Ця лексема є калькою з грецької мови [4, І, с .204] і мотивується тим, що батьки виголошують молодим напутні слова. Пор. наддністр., надсян. *благоᵘслоᵘвенство, благоᵘслоᵘвен':а* [3, с. 122], сх.слобож. *благослове́н'ійе, благослове́н'ійа, благослове́н':а, благослове́нство, благослови́ти молоди́х* [5, с. 20].

Згоду між батьками скріплюють *могорич*е́*м* (через посередництво тюркських мов, конкретно не з'ясованим шляхом, запозичено з араб. мови; араб. *mahāridž* "витрати" [4, ІІІ, с. 494]).

Передвесільний період супроводжувався прикрашанням весільного деревця, яке відоме під назвою *убира́ти бере́зу.* Пор. гуц. *убира́ти деревце́, коси́ц'у* [2, с. 109].

Потім *молода́ з пе́ршойу дру́шкойу* або *молоди́й с пе́ршим дру́жбойу* йдуть до рідних, друзів і знайомих та *кли́чут' йіх на вес'íл':а* (дієслово *кли́кати* своїм походженням сягає псл. *klikati* 'т.с.'; *вес'íл':а* – з псл. **veselьje*, утворене від *veselъ* "веселий" [4, І, с. 363; ІІ, с. 460]. Пор. бойк. *проси́ти (псл. *prositi* "просити") "звертатися із проханням до кого-небудь, домагатися чогось", оскільки під час обряду "просили руки дівчини" [7, с. 24].

Другий етап обряду – весілля. Цей етап починається в суботу. У цей день молода пара йде *вінча́тис'и* до храму. Назва споріднена із псл. **vě̆nьsь, vě̆nъkъ*, які є суфіксальними утвореннями від *vě̆nь*, що пов'язане з дієсловом *viti* "вити"; мотивована тим, що під час здійснення церковного обряду на голови молодих кладуть вінці, тобто "вінчають" їх. Пор. гуц. *ві́нч'ін'і(е)*, *вінча́тис'а*, бук. *вінча́тиси, звінче́тиси*, надсян., наддністр. *в'інча́н'е*, східнослобож. *в'е́нчан':а, в'інча́н':а, в'інча́н'ійе* [5, с. 57–58].

Потім молоді йдуть у сільську раду на *ро́спис'* (з рос. *роспись* "т.с."), а далі *гости́тис'и* (похідне від іменника *гість* < псл. *gostь* < ie. **ghostis* – [4, І, с. 517]). Заходячи в ресторан, гості *поздороўл'а́йут' па́ру молоду́* (з рос. *поздравить* "т.с.") .

Під час весілля відбуваються різні дійства, один з яких *ви́куп молодо́йі*. Дієслово, що входить до складу словосполучення *ви́купити молоду́*, – префіксальне утворення від *купи́ти* (< псл. *kupiti*. Пор. бук. *купува́ти молоду́, викуп* [6, с. 59]).

На ранок молоду *завива́йут' у фу́стку*. Дієслово, що входить до складу словосполучення, – префіксально-суфіксальне утворення від дієсл. *вити* (псл. *viti*). Іменник *фу́стка* – з псл. *xusta* [4, VI, с. 224]. Пор. гуц. *заўйи́зувати молоду́, завива́ти молоду́*, бойк. *зави́ти, зави́ти молоди́ц'у, заўйа́зувати, ўбера́ти (од'ага́ти, завива́ти) ў ху́стку, завива́ти молоду́ та ін.*, бук. *завива́ти* "запинати, закутувати хустку, шаль", поліс. *завива́це* "т.с.", *завива́ти* "т.с." [6, с. 59].

Прощаючись із подругами та своїм дівоцтвом, молода *вігу́л'уйе тани́ц' молодо́йі* (іменник *тани́ц'* через пол. посередництво запозичено із с.-в.-н. *tanz* "танець" [4, V, с. 514]).

Останнім етапом весільної драми є розрізання *корова́йа* (з псл. **korvajь* "коровай"; загальноприйнятої етимології назва не має; найбільш імовірним здається походження від псл. **korva* "корова", зумовлене, очевидно, поширеною у слов'ян подібністю обрядових булочних виробів за формою до корови взагалі чи її голови з рогами або вимені [4, III, с. 35]. Під час цього процесу старенькі бабки починають *ла́ткати* "співати" (пор. бук. *ла́дкати, ла́ткати* "співати весільних пісень" [6, с. 59]).

Третій етап – післявесільний. На другий день молоді збирають всю родину та сусідів на *по́праўки* (назва, очевидно, постала на ґрунті різних позамовних і власне мовних асоціацій; пор. *попра́вити* "змінити на краще, поліпшити що-небудь" [2, II, с. 131]. Пор. гуц. *по́праўка, поправі́ни* [там само], поліс. *по́правка, поправи́ни* [1, II, с. 73].

Останнім ритуалом були *кола́чини* (лексема мотивована назвою обрядового хліба – калачів, якими молоді пригощають гостей).

Як бачимо, весільний обряд у говірці с.Чорна Тиса охоплює всі основні частини, які притаманні традиційному українському весільному дійству. Лексика цього обряду також має власне українську основу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аркушин Г. Словник західнополіських говірок: У 2-х т. / Г. Аркушин. – Луцьк : Вежа, 2000.
2. Бігусяк М. Із спостережень над весільною лексикою гуцульського говору / М. Бігусяк // Гуцульські говірки: Лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження. – Львів, 2000. – С. 125–148.
3. Глібчук Н. Із спостережень над весільною лексикою у наддністрянських та надсянських говірках / Н. Глібчук // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Вип. 34. – Ч. II. – Львів, 2004. – С. 120–126.
4. Етимологічний словник української мови / За ред. О. С. Мельничука: В 7 т. – К. : Наук. думка, 1982 – 2012. – Т. 1–6.
5. Магрицька І. Словник весільної лексики українських східнослобожанських говірок (Луганська область) / І. Магрицька. – Луганськ : Знання, 2003. – 171 с.
6. Миголинець О. Ф. Із спостережень над лексикою власне весільного обряду в українських закарпатських говірках / О. Ф. Миголинець // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. – Вип. 19. – Ужгород, 2014. – С. 57–61.
7. Хібеба Н. Номінація довесільних етапів у бойківських говірках // Діалектологічні студії. 8: Говори південно-західного наріччя / Н. Хібеба. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2009. – С. 14–35.

Кравчук Віра Андріївна, студентка III курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Миголинець Ольга Федорівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Анастасия Кузнецова,
Барнаул, Россия

ПАРАДИГМАТИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ В СИСТЕМЕ ТЕКСТОВ

Предметом обсуждения в статье являются парадигматические отношения в текстовой подсистеме языка. Работа выполнена в русле концепции диалогической природы языка, основные положения которой [концепции] сформулированы в работах М. М. Бахтина [1], Л. В. Щербы, Л. П. Якубинского [3] и других ученых.

Цель статьи – обоснование положения, согласно которому явление текстовой синонимии и антонимии рассматривается как проявление прагматико-эпидигматических отношений в системе языка. В таком случае парадигматические отношения в текстовой подсистеме языка являются вторичными по отношению к эпидигматическим.

Развивая основные положения теории диалогической природы языка, мы полагаем, что синонимами будут являться тексты, имеющие одну и ту же внутреннюю форму, соотносимую с модусным планом текста, а антонимами будут являться тексты, имеющие внутренние формы, соотносимые с прямо противоположными диалогическими позициями носителей языка.

Признавая ситуацию диалога естественной сферой функционирования языка, мы исходим из понимания языка как диалогической системы, соотнесенной с позицией носителя языка – отвечающий, который при создании языкового знака опирается на суппозиции и актуализирует тот или иной модусный смысл – согласия, несогласия, нейтральный модусный смысл [2, с. 173]. Мена онтологического статуса субъекта речи – с говорящего на отвечающего – позволяет говорить о том, что синонимия/антонимия основана на отождествлении/противопоставлении не смысла (содержания) текстовых единиц, а их формы.

С целью обоснования гипотезы исследования мы провели лингвистический эксперимент. В данном эксперименте приняли участие 53 студента 2-5 курсов исторического факультета и Института психологии и педагогики АлтГПУ. Испытуемым было предложено прокомментировать текст (текст-основу): *Медведев приказал научить пенсионеров пользоваться компьютерами.*

Пенсионеров обучат компьютерной грамотности. По мнению Дмитрия Медведева, они должны уметь пользоваться порталами госуслуг и сайтами правительства в Интернете.

Москва. 24 января. Требование обучать неработающих пенсионеров компьютерным азам появилось в постановлении «О внесении изменений в порядок финансирования ряда региональных социальных программ», которое подписал премьер-министр Дмитрий Медведев, сообщает РИА Новости.

Изменения коснулись и финансирования реконструкции социальных учреждений. Теперь все работы должны быть закончены не позднее следующего финансового года.

В результате анализа полученных в ходе эксперимента текстов, мы выделили три типа текстовых синонимов:

- синонимы согласия, к которым мы относим тексты, созданные по модели «Согласен с диалогической позицией субъекта текста-основы». Например: *Я согласен. Я поддерживаю инициативу Дмитрия Анатольевича, потому что считаю, что абсолютно все должны уметь пользоваться современными технологиями. Такие программы обязательно должны поддерживаться государством для того, чтобы информационное образование было доступно всем;*

- синонимы отрицания, к которым мы относим тексты, созданные по модели «Не согласен с диалогической позицией субъекта текста-основы». Например: *Я не согласен с мнением Д. А. Нужно ли это самим пенсионерам, т.к. они ничего в этом не смыслят. Да и навряд ли все пенсионеры захотят обучаться компьютерным азам. Ещё я думаю, что обучение компьютерным азам – это личное дело каждого, и неправильно это оформлять в форме приказа;*

- нейтральные синонимы, которые отражают нейтральную диалогическую позицию носителя языка, не эксплицирующего модусные смыслы согласия и/или несогласия. Например: *Пенсионеры, по мнению Дмитрия Медведева, должны уметь пользоваться компьютерами, так у них будет доступ к порталам госуслуг и сайтам правительства, к сайтам мед. учреждений, которые сегодня проходят компьютеризацию. Так у пожилых людей будет больше информации, они будут получать её быстро и из первоисточника*.

Заметим, что текст-основа относится к группе нейтральных синонимов, так как выражает нейтральную диалогическую позицию субъекта речи. Что касается синонимов согласия и синонимов отрицания, то они образуют антонимические отношения с нейтральными синонимами, так как выражают противоположные диалогические позиции. При этом они будут являться векторными антонимами, так как находятся на одинаковом расстоянии от «среднего понятия» – нейтральных синонимов. Следовательно, синонимы согласия и синонимы отрицания будут являться антонимами по отношению к нейтральным синонимам.

Таким образом, если рассматривать явление текстовой синонимии и антонимии с позиций теории диалогической природы языка, то можно сделать вывод, согласно которому текстовыми синонимами будут являться тексты, выражающие одну и ту же диалогическую позицию носителя языка, то есть имеющие одну и ту же внутреннюю форму, а антонимами – тексты, которые имеют противоположные внутренние формы.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бахтин М. М. Собр. соч.: В 7 т. / М. М. Бахтин. – М. : Русские словари, 1997. – Т. 5. – 732 с.
2. Шпильная Н. Н. Деривационные основания русского диалогического текста: монография / Н. Н. Шпильная. – Барнаул, 2015. – 239 с.

3. Якубинский Л .П. Язык и его функционирование [Текст] / отв. ред. А. А. Леонтьев. – М. : Наука, 1996. – 208 с.

Кузнецова Анастасия Сергеевна, студентка III курса филологического факультета Алтайского государственного педагогического университета.

Научный руководитель – *Шпильная Надежда Николаевна,* кандидат филологических наук, доцент кафедры общего и русского языкознания Алтайского государственного педагогического университета.

Лиза Лай,
Тайбэй, Тайвань

«СКІЛЬКИ ТИ ЗНАЄШ МОВ – СТІЛЬКИ РАЗІВ ТИ ЛЮДИНА»: СЛАВИСТИКА И УКРАИНИСТИКА В ТАЙВАНЕ СЕГОДНЯ

Учітесь, читайте,
і чужому научайтесь, й свого не цурайтесь
(Т. Г. Шевченко)

Во многих языках существует выражение: «*Сколько языков ты знаешь – столько раз ты и человек*». Интерес к изучению иностранных языков с каждым годом возрастает, чему способствует активное развитие туризма, современных средств связи, дающих возможность свободного общения людям, находящимся в разных уголках Земного шара.

С интересом и увлечением изучают самые разные мировые языки и в Тайване – красивой стране, находящейся в Восточной Азии. Вообще, Тайвань – это остров в Тихом океане, нередко можно встретить и португальское название острова – *Формоза*, то есть «*Прекрасный остров*». Действительно, Тайвань прекрасен: остров окаймляют высокие горы, в которых обитают разные диковинные звери и птицы, растут экзотические деревья и растения и практически весь год цветёт множество разных цветов. Разнообразен и климат: на севере он субтропический, а на юге – тропический муссонный. В последнее время жители Тайваня всё больше стремятся к сохранению специфической, самобытной тайваньской культуры, традиций, национального языка (в Тайване официально существуют три государственных языка: классический китайский, тайваньский и язык хакка), а также хотят, чтобы с культурой и историей нашей страны познакомилось как можно больше людей.

Один из старейших университетов Тайваня – Государственный университет Чжэнчжи (“чжэнчжи” – в переводе значит ‘политика’), он был основан в 1927 году. В 1957 г. на базе факультета восточной филологии был открыт факультет русского языка, который стал первым в Тайване образовательным и научно-исследовательским центром по изучению русского языка и литературы. С 1992 г. факультет расширил свою научно-практическую сферу деятельности и постепенно трансформировался в фа-

культет славистики (официально переименован в Факультет славистики в 2007 г.), где, помимо русского, ведётся преподавание целого ряда славянских языков, среди которых польский и чешский. В 2014 г. на факультете началось преподавание украинского языка.

Курс обучения студентов нашего факультета включает в себя три основных учебно-методических компонента: теоретические и практические занятия по славянским языкам (русский, польский, украинский, чешский), общефилологические дисциплины и факультативные предметы. С первого курса проводятся занятия по грамматике и практической коммуникации. Студенты третьего и четвёртого курсов могут выбирать специальные предметы, например, «Язык СМИ», «Язык науки и техники», «Государство и общество» и т.д. Общие предметы, например, русскую литературу, историю, политологию и др. студенты также могут выбирать по своему усмотрению.

На нашем факультете созданы прекрасные условия обучения: есть обширная факультетская библиотека, где собраны учебные пособия и книги практически на всех славянских языках, в 2013 году был открыт «Русский центр», в котором проводятся лекции, концерты, поэтические вечера и конкурсы чтецов, проходят встречи студентов и выпускников факультета. Кроме того, ежегодно факультет организует Славянский вечер – своеобразный фестиваль славянских культур, который является одним из самых важных и ярких событий нашей факультетской жизни. С помощью преподавателей студенты готовят спектакли и концертные номера для выступления. На Славянском вечере студенты ставят не только спектакли на русском языке, но и поют славянские песни: русские, украинские, чешские и польские. Так, например, в этом году со сцены звучали песня «Одна калина» и украинские колядки «Добрий вечір» и «Нова радість стала», а в прошлом году – «Щедрик», «Цвіте терен» и «Ти ж мене підманула». В подготовке с удовольствием принимают участие все студенты, так как мы очень ценим выступление на Славянском вечере, ведь это даёт нам отличную возможность использовать свои знания славянских языков на практике и познакомиться с искусством и литературой славян. Весной проходит ежегодный фестиваль славянской кухни, на котором наши студенты готовят традиционные блюда разных славянских народов.

С началом преподавания украинского языка возникла интересная ситуация: большинство студентов к этому времени уже начали изучать чешский или польский, например, я изучаю русский и чешский языки, а сейчас ещё и украинский. В результате мы параллельно изучаем сразу три славянских языка: два восточнославянских и один западнославянский.

На занятиях мы часто читаем и разбираем стихотворения украинских поэтов (Т. Г. Шевченко, Леси Украинки, В. Сосюры и др.), а также тексты украинских песен. Дома студенты самостоятельно смотрят в Интернете украинские программы, например, вокальное талант-шоу «Голос. Діти» и «Х-фактор», фильмы, слушают народную музыку и песни современных украинских исполнителей.

Наших студентов-украинистов также очень интересует украинская фразеология: яркие, образные, часто – весьма экспрессивно-ироничные украинские выражения, к примеру, *бачили очі, що купували* или *дати комусь гарбуза* – то есть отказать молодому человеку. Этому выражению можно найти аналог и в китайском языке: *發好人卡* (*досл.* ‘дать хорошему человеку карту’; *好人* – *перен.* ‘не герой чьего-л. романа; человек, от чьих ухаживаний отказались’). В Тайване так говорят в ситуации, когда девушка отказывает молодому человеку, но она не хочет сказать прямо: «Я тебя не люблю», а использует более «мягкую» форму отказа: «Ты, конечно, хороший человек, но...» [3].

Для меня украинский язык – это мост, соединяющий русский язык с западнославянскими. Хотя у украинского и русского языков общий алфавит, но, например, есть «непохожие» буквы (*і*, *ї*, *є*), некоторые буквы отличаются в произношении (например, *щ*), есть два разных *г*: похожее на русское украинское *ґ* и непростое для нас в произношении и очень напоминающее чешский звук *h* – *г*. Ещё одна трудность – ударение в украинских словах в сопоставлении с русским, поэтому студенты иногда делают ошибки именно в ударении, например: *рус.* подру́га – *укр.* по́друга, ко́мната – кімна́та, друзья́ – дру́зи, но́вый – нови́й, ста́рый – стари́й, темно́ – те́мно, легко́ – ле́гко, прия́тель – при́ятель и др.

Интересен украинский язык и с точки зрения лексики: мы часто встречаем в нём как сходные с родственным по восточнославянской группе русским, так и с соседними географически польским, чешским и словацким слова. Например, по-русски – *работать*, а по-украински – *працювати*, по-чешски – *pracovat*, по-польски – *pracować*.

Трудными для нас являются и некоторые аспекты морфологии. К примеру, чередования гласных: букве *о* в русском языке в украинском в некоторых случаях и позициях соответствует *і*, как, в частности, в словах: *кот* – по-русски, *кіт* – по-украински. Нам нужно помнить, что в определённых формах *і* чередуется с *о*, но иногда (на месте ст.-сл. *ѣ*) *і* сохраняется: *вечір* [1; 2].

Изучение любого иностранного языка обычно начинается с приветствий. Приветствия играют важную роль в нашей жизни. С них начинается и ими заканчивается любой разговор. Преподаватели всегда начинают занятия с фразы *Здравствуйте!* – по-русски, *Dobrý den!* – по-чешски, *Dzień dobry* – по-польски, а теперь мы знаем и *Добрий день!* и *Добридень!* – по-украински. Эти фразы для меня как ключ, открывающий двери к чудесным незнакомым мирам.

Язык отражает не только исторические, но и культурные, философские особенности нации. Считаем, что язык чем-то схож с человеком, потому что у языка свои грамматические правила, как и то, что у человека есть разум. Правда, хотя правила работают почти всегда, но в них обязательно найдутся исключения, язык как бы «теряет разум». В таких случаях надо стараться просто терпеливо понять и запомнить эти особенности, чтобы «подружиться» с ним. По-моему, славянские языки – самые «хара́ктерные

люди» в мире: у них очень непростой «характер». Но, как говорится, *Без труда нема плода*, *Щоб рибу їсти, треба в воду лізти, Без труда не вытащить и рыбку из пруда* и *Bez práce nejsou koláče*. Надеюсь, что у нас всё получится в будущем!

ЛИТЕРАТУРА

1. Сучасна українська мова: підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; За ред. О. Д. Пономарева. – 2-ге вид., перероб. – К. : Либідь, 2001. – 400 с.
2. Ukrainian: a comprehensive grammar/Stefan M. Pugh and Ian Press. Routledge. London and New York. 1999. – 315 с .
3. Чжен Шупу. Короткий українсько-китайський і китайсько-український словник. – Пекін : Шан'у Іньшугуань, 2008. – 415 с.

Лай Лиза, студентка III курса факультета славистики Государственного университета Чжэнчжи (Тайвань).

Научный руководитель – *Савченко Александр Викторович,* кандидат филологических наук, преподаватель факультета славистики Государственного университета Чжэнчжи (Тайвань).

Жанна Лемак,
Ужгород, Україна

ЛЕКСИКА РОДИННИХ ОБРЯДІВ У ГОВІРЦІ СЕЛА ТИБАВИ СВАЛЯВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Сімейна обрядовість – це закріплені традиціями суспільні звичаї та урочистості, до яких належать весільні, поховальні та родильні обряди. Характеристиці сімейної обрядовості українського народу присвячені етнографічні праці В. Борисенко [1], Н. Здоровеги [2] та ін.

Обрядова лексика є важливою частиною словникового складу української мови і вирізняється полісемією, синонімічністю, експресивністю, обрядовим символізмом і метафоричністю. Вивчення лексико-семантичних груп обрядових найменувань особливо актуальне, оскільки сьогодні значна частина термінів уживається в мовленні ретроспективно, відходить на периферію мови чи взагалі зникає.

В українському мовознавстві є ціла низка досліджень сімейної обрядовості на матеріалі таких говірок: поліських (П. Романюк, Н. Гаврилюк, В. Конобродська), середньонаддніпрянських (Н. Грозовська), степових (В. Дроботенко), східнослобожанських (І. Магрицька), гуцульських (М. Бігусяк), буковинських (В.Прокопенко), бойківських (Н. Хібеба), надсянських (Н. Глібчук), закарпатських (О. Пискач, О. Миголинець, І. Нібак).

Актуальність нашого дослідження зумовлена необхідністю фіксації та введення до наукового обігу свідчень про традиційну сімейну обрядо-

вість Закарпаття та її вербалізацію, важливістю вияву просторової варіативності лексики родильного, весільного та поховального обрядів у закарпатських говірках, відсутністю монографічного опису вербального компонента традиційних обрядів Закарпаття.

Метою дослідження є структурно-семантичний, словотвірно-етимологічний аналіз лексики, пов'язаної з родинною обрядовістю, у говірці села Тибави Свалявського району.

Джерелами дослідження послужили власні польові записи, опубліковані записи української родинної обрядовості, а також свідчення нормативних та діалектних словників.

Згадка про село Тибаву є в писемних джерелах 1592 року. Село розташоване на південному сході від Свaляви за 11 км від районного центру. Кількість населення становить 923 особи.

Говірка села Тибави Свалявського району є боржавською і входить до закарпатського говору південно-західного наріччя.

У складі обрядової лексики говірки Тибави ми виявили такі одиниці:

1) **весільної семантики**: а) назви весільного обряду і його елементів ([*сва́л'ба], [по́правкы], [сватанкы́*]); б) назви весільних атрибутів: прикраси *([прико́лкы], [моні́сто]*), одяг *([ре́хлик], [сукма́н])*, весільні страви (*[ла́шка], [сигиди́н'с'кий])*; в) назви учасників весілля *([молоды́й], [молоди́ц'а]*);

2) **поховально-поминальної семантики**: а) назви елементів поховального обряду (*[му́кы], [тын]*); б) назви поховально-поминальних обрядодій (*[по́хорон]*, *[саўты́р'а]*); в) назви учасників поховально-поминального обряду (*[ме^{ц}ртвы́й], [копаш'і́]*); г) назви ритуальних предметів (*[ко^{у}пурш'ўў], [грёб]*); ґ) назви ритуальних страв (*[фа́нкы], [ба́ник]*);

3) **родильної семантики**: а) назви учасників родильного обряду (*[бе^{ц}зд'і́ткын'а], [бе^{ц}ре́ме^{ц}н:а]*); б) назви обрядових дій (*[ро́ды], [постры́жины]*); в) інші назви, пов'язані з родильним обрядом (*[баўкы́], [цўцлик]*).

Серед обрядових назв 38% є літературними (*вінча́тися, го́сті, породі́лля, ба́яти, душа́, по́хорон*), а 62% – діалектними (*сва́льба, помы́ванкы, ро́ды, ку́мити, савты́р'а, копаші́*). Деякі з них уживаються і в інших українських говорах, наприклад у буковинських (*ла́дкати, кала́чини, дар, ле́нта, пе́рстень, парста́с, жало́ба*), бойківських (*рай, тын, по́хорон*), гуцульських (*комашня, сороковини*), зрідка відрізняючись фонетично: закарпатське *сва́л'ба* – буковинське *сва́дьба* – наддністрянське *сва́йба.*

У сімейній обрядовості Тибави 64% слів праслов'янського або ж українського походження (*сва́льба, о́голоскы, бере́менна, пеле́нка, па́мйатник, грўб*), а 51% запозичено з румунської, німецької, угорської та інших мов: *кри́жма* «будь-який подарунок для новонародженої дитини» (з нім. через польську), *па́мперс* «підгузник» (з англ. через літ. укр.), *кома́шн'а* **«**поминальна трапеза в домі після поховання» (з угорської), *труна́* «домовина, спеціально зроблена скриня, у якій ховають покійника» (з польської мови).

Обрядовій лексиці властиві специфічні способи деривації. Серед морфологічних способів творення найбільш уживаним є афіксація (*дру́жба*

«друг молодого на весіллі», *дру́жби*^{е}*ти* «бути дружбою на весіллі», *кола́чи*^{е}*ны* «гуляння у батьків молодого або молодої після весілля», *хо́ван′:а* «похорон, поховання померлого», *по́ми*^{е}*нкы* «поминальна трапеза в домі після поховання» та ін.). Серед неморфологічних способів продуктивним є лексико-семантичний – перехід назв предметів, атрибутів, назв дійових осіб, учасників обряду та ін. на назву обрядодії; перехід назв обрядової дії або самого обряду на назву його виконавців, учасників; переосмислення первісної назви тощо (*ба́т′ічко* «хрещений батько», *ма́точка* «хрещена мати» та ін.). Деякі назви утворилися морфолого-синтаксичним способом, зокрема внаслідок субстантивації прикметників (*молоды́й* «наречений», *ме*^{и}*ртвы́ї* «померлий чоловік, покійник»).

Користуючись методом зіставлення і спостереження, ми зауважили, що 36% слів мають власне обрядову семантику (*боґри́йда, шла́єр, дру́жбити, хре́сник, бере́менна, кона́ти, копӱрши́в*), 64% є загальновживаними, а обрядове значення закріпилося за ними в контексті (*лади́тися, фризу́ра, ре́хлик, змыва́ти, ро́дімка, жало́ба, пря́тати*).

Отже, лексика родинних обрядів у говірці Тибави утворює багату, структурно організовану систему, яка склалася протягом тривалого історичного розвитку шляхом переходу слів із загальновживаної сфери у сферу обрядову (наприклад *молодый / молода, ручник, хліб* та ін.), а також унаслідок словотвірних процесів та запозичень із інших мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисенко В. К. Традиції і життєдіяльність етносу: на матеріалах святково-обрядової культури українців: навч. посіб. / В. К. Борисенко. – К. : Унісерв, 2000. – 190 с.
2. Здоровега Н. І. Нариси народної весільної обрядовості на Україні / Н. І. Здоровега. – К. : Наук. думка, 1974. – 162 с.

Лемак Жанна Василівна, студентка 4 курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Пискач Ольга Дмитрівна* , кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Ольга Лугош,
Ужгород, Україна

ВАРІАНТИ ОСОБОВИХ ІМЕН УКРАЇНЦІВ м. УЖГОРОДА

Достовірна ономастична інформація є вагомою частиною культури мови й допомагає сформувати правильний мовний смак у виборі мотиву називання [2; 3].

Метою нашого дослідження є аналіз варіантів особових імен українців міста Ужгорода.

Особове ім'я виконує передусім функцію індивідуалізації, тобто «називає (ідентифікує) одиничний, єдиний, неповторний факт дійсності, в даному разі – людину» [4, с. 220]. Функція індивідуалізації специфічна. Будь-яке ім'я може позначати не одну людину, а одночасно кілька: обмежена кількість імен зумовлює їх повторюваність. Вона залежить від суспільно-політичних і культурологічних умов, від моди тощо. У ономастичних працях знаходимо твердження про те, що індивідуалізаційну функцію ім'я особове виконує лише в кожному конкретному випадку.

Індивідуальність як одна з важливих специфічних ознак власних назв довгий час недооцінювалася. Провідний російський ономаст радянського періоду В. А. Ніконов стверджував: «Власні імена існують лише у суспільстві і для суспільства, воно невблаганно диктує їх вибір…» [1, с. 9]. Радянська влада й комуністична ідеологія вимагали, щоб соціальні принципи панували майже в усіх наукових галузях, особливо гуманітарних. Наприклад, у радянський період нерідко можна було почути такі імена-неологізми: *Леніана (від Ленін), Сталіна (від Сталін), Окдес (октябрь десятый), Даздраперма (да здравствует первое мая)* і подібні. Л. О. Белей та багато інших учених спростовують надмірну соціологізацію власних назв: «В. А. Ніконов та його однодумці забувають, що носієм імені є конкретна особа, індивідуум, а не «суспільний гвинтик» [1, с. 9]. Професор наводить приклади, які підтверджують індивідуальність особового імені: «…ім'я *Іван* батько може вибирати на честь: а) Івана Хрестителя; б) Івана Золотоустого; в) Івана Котляревського; г) батька або діда та ін., тобто як вважатиме сам» [1, с. 10].

Однак ім'я для дитини, яке буде її супроводжувати все життя, в жодному разі не може бути просто забаганкою батьків. Щоб вибір імені був вдалим, батьки мали б ознайомитись із науковими джерелами про історію і функціонування імен або отримати кваліфіковану пораду.

Сучасний український іменни́к вирізняється широким спектром іменних варіантів, серед яких є офіційні, нормативні (*Анастасія – Настасія, Антін – Антон, Олександра – Олеся – Леся* та ін.) і розмовно-побутового характеру (*Настуся, Настуня, Настуська, Настуненька*). Розмовно-побутові іменні варіанти в основному емоційно марковані. Вони є найбільш чутливими до позамовних впливів. П.П. Чучка зосередив особливу увагу на словотворчій багатоваріантності імен, яка досягається, за словами професора, «специфічними експресивними засобами, не властивими ні прізвищам, ні іменам по батькові» [5, с. 86–111].

Серед імен, досліджених у місті Ужгород, найбільшу кількість варіантів мають такі: *Анна – Ганна, Аня, Анічка, Анночка, Анька, Ганя, Ганька, Ганночка, Ганнуся; Вікторія – Віка, Вікуля, Вікуся, Віта, Вітунчик, Віточка, Вітуля; Катерина – Катеринонька, Катериночка, Катруся, Катя, Катька; Марія – Марійка, Маріечка, Марічка, Маруся, Маруська* та *Ольга – Олечка, Олюсінька, Олюшка, Олюньчик, Олюня, Олюся, Олюсечка, Оля, Ольчик.* Серед чоловічих імен найбільше варіантів мають: *Анатолій – Толюша, Толік, Толічок, Толюсь, Тольчик; Іван – Іванко, Іваньчик, Івасик, Ванька, Ванічка; Ми-*

хайло – Михайлик, Михайличок, Михась, Мишко, Михасик та *Роман – Романчик, Ромка, Ромчик, Ромась, Рома, Ромцьо, Ромко*.

Багато осіб у розмовному мовленні використовують просторічні варіанти власних назв: *Вася, Діма, Міша, Паша, Саша, Стьопа, Федя, Вітушка, Надюшка, Свєтка, Танюшка, Юлюшка* та ін., що, вважаємо, засвідчує відсутність мовного смаку у деяких людей. Суттєвої шкоди розвитку українського іменника́ завдає вестернізація, тобто вплив модної європейської й американської культури: назви популярних співаків, акторів. Одним із прикладів такої несумісності імені з прізвищем є ім'я сина відомого українського футболіста Андрія Шевченка – *Джордан Андрійович Шевченко*. Такі «модні» іменні варіанти проникають у метрики й паспорти громадян. Л. О. Белей називає цей процес «експансією західної поп-культури на національний іменни́к» і застерігає від його глобального характеру [1, с. 86].

Отже, український іменни́к м. Ужгорода розвивається в демократичних умовах, без адміністративного тиску, однак деякі громадяни виявляють байдужість до тисячолітніх національних традицій щодо присвоєння та вживання імен, мають поверхове розуміння природи українських імен, і як наслідок потрапляють у полон яскравого й популярного, але не рідного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белей Любомир. Українські імена колись і тепер / Л. Белей. – К. : Темпора, 2010. – 126 с.
2. Нуждак Людмила. Український ономастикон посттоталітарної доби у світлі еколінгвістики / Л. Нуждак. – Ужгород : Говерла, 2012. – 240 с.
3. Романюк Марія. Соціально зумовлені інновації в ономастиконі Закарпаття кін. XX – поч. XXI ст. / М. Романюк. – Ужгород : Ґражда, 2007. – 124 с.
4. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: В. М. Русанівський та ін. – 2-ге вид., випр. і доповн. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
5. Чучка Павло. Антропонімія Закарпаття / П. Чучка. – Ужгород : Папірус, 2008. – 672 с.

Лугош Ольга Андріївна, студентка IV курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Лавер Оксана Володимирівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Рената Луканинець,
Ужгород, Україна

АКТУАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ *ВОДА* У ФРАЗЕОЛОГІЗМІ АНТИЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ *КАНУТИ В ЛЕТУ*: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Міф та його похідні сенсоформи в системі світовідчуття і світорозуміння людини становлять певною мірою базову матрицю творення загальної картини світу в етнопсихічній реальності [6, с. 12].

Фразеологізм зароджується на перетині мови і культури, він від самого початку насичений культурою, і це робить його потенційно культуроносним знаком [5, с. 147].

Фразеологічні концепти – складні оперативно-змістові одиниці пам'яті, одиниці ментального лексикону, одиниці концептуальної системи і мови мозку, а також образно-оцінної картини світу, відображеної у людській психіці [1, с. 79].

Формування фразеологічних концептів є загальною властивістю людського мислення, а тому відображає світобачення та світорозуміння, інтерпретацію навколишнього світу. Тому дослідження таких утворень стає ключем до розуміння мислення людства на певному етапі його розвитку.

Вода – одна із фундаментальних стихій світобудови. У найрізноманітніших міфологіях вода – першооснова, вихідний стан усього сущого, еквівалент первісного хаосу [7, с. 198].

Дослідженням цього концепту займалися В. М. Телія, О. О. Близнюк, М. Л. Ковшова, О. С. Колесник та ін.

Метою нашої наукової розвідки є дослідження концепту ВОДА на прикладі фразеологізму античного походження *канути в Лету*.

Із стародавніх часів вода володіє неоднозначною символікою. Згідно зі стародавніми міфологічними уявленнями, вода усвідомлюється як ворожа людині стихія, водні глибини символічно пов'язані з незвіданим, незрозумілим і небезпечним простором, який здатен поглинути і приховати в собі усе живе [3, с. 293]. Вода поєднує в собі як плинність життя, небезпеку, незвіданість, так і зникнення, смерть, безпам'ятство. Вона, поруч із базовими концептами ЖИТТЯ та СМЕРТЬ, утілює ознаки їх обох. Адже вода – це життя, і вода – це смерть.

Нема вороття тому, хто потрапить у царство похмурого бога Аїда, не пригадає померлий ні світла, ні радощів та тривог життя, усе забувається та відходить у вічність. Ніколи не проникає у царство ночі та смутку проміння ясного сонця. Темні ріки течуть у ньому. <…> Душі померлих наповнюють своїм сумним стогоном їх похмурі береги. Згідно з античною міфологією, у підземному царстві Аїда струменіють води джерела Лети, що дають забуття всього земного [8, с. 45]. Лета в грецькій міфології – персоніфікація забуття, дочка богині розбрату Еріди [7, с. 587].

Звідси походить фразема *канути в Лету*, яка означає ‘назавжди зникнути, піти в непам'ять, пропасти безслідно’ [4, с. 46].

Фразеологізм у цілому пов’язується зі стереотипним уявленням про безслідне, безповоротне зникнення особи чи предмета [3, с. 293].

О. Близнюк, моделюючи когнітивний сценарій «того світу» в українській та італійській картинах світу, однією із сем такого сценарію виділяє необхідність при переході у підземне царство «замкнути» своє життя [2]. Таке «замикання» здійснюється через образи закритих очей, закритої труни, а також через забуття усього земного, «закриття» відчуттів, спогадів, думок.

Очевидно, такий образ виник із поняттям смерті як переходу зі стану життя в протилежний стан. Вода як образ плинності, мінливості, руху забирає із собою все, що відбувалося перед цим. Душа померлого повинна забути все, що її пов’язувало із життям, аби стати “вічною тінню у царстві мертвих”.

У метафоричному образному змісті фразеологізму зникнення людини чи предмета уподібнюється тому, хто впав у воду і безслідно зник, ніби розчинився у її глибинах предмет, наприклад, камінь [3, с. 293]. Мотив *занурення у воду* відбиває структуру вербалізованого знання людини про світ. Ментальною основою створення прихованого сенсу є візуальне гештальтування, відтворення цілісного образу. Занурена у воду людина зникає з поля зору. Атрибутом мерця є невидимість [2]. Тому вислів *канути в Лету* пропонує ідентифікувати водний простір як простір смерті та забуття.

На прикладі цієї фраземи спостерігаємо первісні антимонії світлого життя та темного потойбічного світу, який абсолютно протилежний живому, що стає тією межею, поза якою все інше не має значення.

Фразема, первісно позначаючи забуття для переходу у потойбічний світ, нині позначає все те, що забулося, відійшло у вічність, перестало існувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алефиренко Н. Фразеологическая семантика в свете лингвокогнитивистики / Н. Алефиренко // Мова в дзеркалі особистості. Філологічні дослідження, присвячені 80-річчю професора, академіка НАПН України Кононенка Віталія Івановича / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. – С. 77–94.
2. Близнюк О.О. Концепти ЖИТТЯ і СМЕРТЬ: лінгвокультурологічний аспект (на матеріалі паремійного фонду української та італійської мов): Дис. … канд. наук: 10.02.17 / О. О. Близнюк, 2008. – На правах рукопису.
3. Большой фразеологический словарь русского языка. Значение. Употребление. Культурологический комментарий / Отв. ред. В. Н. Телия. – 2-е изд., стер. – М. : АСТ-ПРЕСС КНИГА. – 784 с.
4. Забіяка В. А. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування: практ. посібник / В. А. Забіяка, І. М. Забіяка. – К. : ВЦ "Академія", 2012. – 304 с.

5. Ковшова М. Л. Лингвокультурологический метод во фразеологии: Коды культуры. Изд. 2-е. / М. Л. Ковшова. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2013. – 456 с.
6. Куєвда В. Міфологічні джерела української етнокультурної моделі: психологічний аспект: монографія / В. Куєвда. – Донецьк : Укр. культурол. центр, Донецьке відділення НТШ, 2007. – 264 с.
7. Мифы народов мира. Энциклопедия. Электронное издание / Гл. ред. С. А. Токарев. – М., 2008. – 1147 с.
8. Міфи Давньої Греції: Твори давньогрецьких авторів: навч. посіб.: У 2 кн. / Упоряд., передм. і комент. Чічановського А. А. – К. : Грамота, 2004. – Кн. 1. – 608 с.

Луканинець Рената Володимирівна, магістр філології, здобувач, ДВНЗ "Ужгородський національний університет".

Науковий керівник – *Венжинович Наталія Федорівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Вероніка Лях,
Дніпропетровськ, Україна

ГРАФІЧНА ТА СЕМАНТИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Методологія відіграє важливу роль під час написання наукових робіт. Методологічні засади допомагають обирати відповідні методи та прийоми для здійснення наукового дослідження, скеровувати дії науковців у правильному напрямку, сформувати та структурувати дисертацію.

Процеси євроінтеграції та глобалізації в галузі економіки, науки й культури, необхідність інтернаціоналізації лексики в субмовах економіки, науки, спорту, публіцистики, культури, а також соціально-психологічні чинники зумовили стрімке входження в українську наукову мову запозичених слів [4, с. 7], серед яких вагому частку становлять англіцизми. Під англіцизмами розуміють слова або окремі значення слів, висловів тощо, запозичених із англійської мови чи утворених за її зразком [1; 3].

Активне входження англіцизмів в українську мову знайшло відображення в працях таких мовознавців, як О. Стишов, Ю. Жлуктенко, В. Акуленко, І. Фаріон, О. Дьолог, В. Печерська, М. Бондар. Разом із тим, запозичення з англійської мови в комп'ютерній терміносистемі залишаються цікавим і не достатньо обстеженим масивом, що й пояснює актуальність нашого дослідження.

Спробу впорядкувати та систематизувати комп'ютерну терміносистему було здійснено колективом науковців ДВНЗ «Національний гірничий університет» Г. Г. Півняком, Б. С. Бусигіним, Л. М. Коротенком. Виданий ними

«Тлумачний словник з інформатики» містить понад 3800 англомовних і російськомовних термінів із таких галузей знань: загальної інформатики, комп'ютерної графіки, Інтернет-технологій, мов програмування, штучного інтелекту, баз даних тощо. До кожного терміна подано англійський еквівалент. Автори пояснюють це саме тим, що будь-які інновації в галузі комп'ютерних технологій доходять до українського користувача з англомовних країн.

«Основна причина іноземних запозичень в науковій термінології, – на думку Д. Лотте, – ... полягає в суперечностях між вимогами точності терміна, з одного боку, та вимогами стислості – з іншого» [2, с. 39]. Тому використання англіцизмів в українській комп'ютерній лексиці пояснюється перш за все відсутністю власне мовного терміна, який би поєднав у собі стислість та ємкість. До того ж, уживання загальномовних термінів у галузі комп'ютерних технологій значно спрощує взаємодію носіїв різних мов у професійній сфері.

Найчастіше англіцизми в галузі комп'ютерної лексики графічно та семантично репрезентуються в українській мові такими способами: графічне відтворення написання оригінального найменування (це стосується насамперед назв корпорацій, пошукових систем та ін.: *Google, Yandex, 3DMax, Internet Explorer)*; транскрипція – передача звуків англіцизму за допомогою українських літер (комп'ютер – *computer*, принтер – *printer*, піксель – *pixel*); транслітерація – передача літер англіцизму літерами з українського алфавіту (процесор – *processor*: модем – *modem*); калькування – переклад іншомовного слова або виразу по частинах (дигітальна сигнатура – *digital signature*); дескриптивний переклад – розкриття значення запозиченої одиниці завдяки розгорнутому опису (transporter – кодуючий пристрій, який приймає сигнал в одній формі, а передає – в іншій).

Запозичення наукових термінів відбувається переважно разом із запозиченням позначуваного об'єкта. Активне надходження до українського словника англіцизмів із комп'ютерної лексики є результатом стрімкої комп'ютеризації сучасного суспільства внаслідок інтенсивного науково-технічного та культурного обмінів.

Сучасна українська мова має сприяти інтернаціоналізації наукового обміну. Це є необхідною умовою розвитку науки та прогресу в Україні. Уживання англіцизмів у галузі комп'ютерних технологій сьогодні є виправданим, адже існує необхідність для позначення нових понять, які не мають відповідного найменування в українській мові. Так, термін «піксель» є назвою «найдрібнішої одиниці цифрового зображення» і увійшов у нашу мову через відсутність власне української номінації. Окрім цього, слово «піксель» зручніше використовувати в мовленні, ніж словосполучення «найдрібніша одиниця цифрового зображення». Англомовна лексика наразі є незамінною для точної й лаконічної передачі змісту в наукових та технічних текстах.

Проблема засвоєння англіцизмів у комп'ютерній лексиці української мови потребує подальшого ретельного дослідження. Сьогодні існує потре-

ба в планомірній роботі лінгвістів із виховання мовного смаку українців для грамотного використання запозичень в українській термінології. Завдання, які стоїть перед сучасними науковцями, – віднайти лаконічні та доступні широким колам способи перекладу англіцизмів з урахуванням їх стилістичних особливостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дьяков А. С. Основи термінотворення / А. С. Дьяков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К. : КМ Academia, 2000. – 218 с.
2. Лотте Д. С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминоэлементов / Д. С. Лотте. – М. : Наука, 1982. – 149 с.
3. Українська мова. Енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія, 2000. – 752 с.
4. http://bj.fl.kpi.ua/sites/default/files/Kovalska_Anglicism_%202008.PDF

Лях Вероніка Андріївна, студентка ІІ курсу факультету систем і засобів масової комунікації Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара.

Науковий керівник – *Жарко Світлана Юріївна,* доцент кафедри видавничої справи та редагування Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара.

Ірина Мартинів,
Ужгород, Україна

ОСОБЛИВОСТІ КОМП'ЮТЕРНОГО ПЕРЕКЛАДУ ЦИТАТ МАРКА ТВЕНА

Сьогочасний етап розвитку людського суспільства, етап глобалізації та інтеграції контактів між людьми характеризується вагомим значенням й, відповідно, масштабом перекладацької діяльності. Обробка матеріалу «вручну» пов'язана зі значними часовими і матеріальними витратами, тому наразі неможливо обійтися без систем автоматизованого перекладу, що забезпечують переробку інформації, – лінгвістичних автоматів різних типів. Ці системи посідають чільне місце у перекладацькому співтоваристві, успішно застосовуються для полегшення і прискорення роботи, проте не вирішують питання автоматичного отримання перекладу – для цих цілей призначені системи машинного перекладу, а саме online словники, робота яких ще не була повною мірою вивчена. Саме ця проблема стала причиною вибору теми та пояснює **актуальність дослідження**.

Мета роботи – дослідити та проаналізувати принцип використання online словників у перекладі художніх творів, зокрема комічних цитат Марка Твена та їхній відповідності реальному змісту.

Окреслена мета передбачає вирішення таких **завдань** дослідження:

1) вивчити специфіку машинного перекладу;
2) розглянути особливості роботи досліджуваних онлайн словників;
3) визначити лексико-семантичні особливості мови цитат Марка Твена та дослідити рівень адекватності перекладу на лексичному рівні;
4) проаналізувати типові помилки онлайн перекладачів у перекладі цитат із наявністю комічного ефекту.

У дослідженні використано комплексну методику дослідження, зокрема описовий, зіставний та структурно-функціональний методи. Цінність результатів дослідження визначається можливістю використання результатів лінгвістами й перекладачами для полегшення роботи з системами машинного перекладу, а саме – з online словниками у подальшій практичній діяльності.

Переклад, здійснений комп'ютером, поки що далеко не ідеальний, але текст, отриманий в результаті роботи online словника, дозволяє у більшості випадків зрозуміти суть документа, який перекладається [4, с. 82].

Ми розглянули 20 комічних речень із творів Марка Твена та цитат із гумором, перекладених за допомогою online словників Bing, Google, Yandex, Pragma 6, ABBYY Lingo та їхній художній переклад. Критерієм оцінки успішності online перекладу було збереження значення в цілому.

Подаємо приклад речення у вихідному тексті та три його переклади, включаючи художній: *«A banker is a fellow who lends you his umbrella when the sun is shining, but wants it back the minute it begins to rain»* [1].

«*Банкір - це людина, яка позичить вам парасольку в сонячну погоду, щоб забрати її, як тільки починається дощ».*

Розглянемо переклад, здійснений online перекладачем Bing:

«Банкіра є дослідником, який надає вам парасольку, коли сонце світить, але хоче його назад на хвилину вона починається дощ» [2].

Розглянемо переклад, здійснений online перекладачем Google:

«Банкір є людина, яка надає вам свою парасольку, коли світить сонце, але хоче, щоб його назад в ту ж хвилину починається дощ» [3].

Порівнявши online переклади з художнім перекладом, бачимо, що online перекладачі Bing та Google дають загальне уявлення про поняття, яке перекладається, проте для отримання точного і адекватного перекладу необхідна редакторська робота перекладача.

Таким чином, проаналізувавши online словники, ми виявили ряд типових помилок: неправильний принцип відбору словникового відповідника [2], повна або часткова неперекладність, неправильний переклад термінології [3]. Дослідження машинних перекладів художніх цитат дозволило встановити, що помилки можливі на всіх рівнях аналізу вихідного тексту, що призводить до помилкового перекладу на відповідних рівнях: лексико-морфологічному, рівні словосполучення, рівні функціональних сегментів і рівні речення.

Отже, нині машинний переклад – це один із популярних видів діяльності людини. Незважаючи на обмеження якості вихідного тексту, машинний переклад дійсно полегшує повсякденну перекладацьку роботу, вдо-

сконалюючи традиційний процес перекладу. Однак, застосування машинного перекладу унеможливлює отримання повноцінного тексту, що в повному обсязі передає зміст оригіналу, відповідає нормам мови перекладу. Зважаючи на наявність неперекладних слів, стилістичні та граматичні помилки, редагування є обов'язковим етапом оброблення одержаного тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Марк Твен. Твори [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.goodreads.com/quotes/9466-a-banker-is-a-fellow-who-lends-you-his-umbrella/
2. Перекладач Bing [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bing.com/translator/
3. Перекладач Google [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://translate.google.com.ua/#en/uk/
4. Хвощ П. М. Прикладна лінгвістика сьогодні / П. М. Хвощ. – К. : Світ, 2004. – 210 с.

Мартинів Ірина Тарасівна, студентка ІІІ курсу денної форми навчання факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Качмар Ольга Юріївна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Анжеліка Мельник
Черкаси, Україна

СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТУДЕНТСЬКИХ СЛЕНГІЗМІВ

Жаргонне мовлення завжди привертало увагу дослідників лексики. Українські вчені виокремлюють терміни «жаргон» і «сленг» (С. В. Пиркало, Л. О. Ставицька, С. А. Мартос, Т. М. Кондратюк), проте межа розрізнення між ними стерта. Лінгвісти то розглядають поняття «жаргон», «сленг» та «арго» як автономні й дають їм чітку розрізнювальну характеристику (І. Б. Голуб), то ототожнюють терміни «жаргон» і «сленг» (М. І. Фоміна). Поділяючи думку Л. О. Ставицької, вважаємо, що сленг – це відкрита мовна підсистема ненормативних, стилістично знижених лексико-фразеологічних одиниць, які виконують експресивну й оцінну (звичайно негативну) функції [2, с. 42].

Сленгова лексика студентів Навчально-наукового інституту української філології та соціальних комунікацій (спеціальності 6.020303 – Філологія (українська мова та література)) Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького не була об'єктом уваги мовознавців, що й зумовило актуальність нашої розвідки.

Сприймання студентами сленгізмів виявилося неоднозначним. 35% опитаних негативно ставляться до сленгу, 40% – позитивно, а деякі студенти не вважають сленг проблемою, тому їхнє ставлення є нейтральним (25%).

Поняття «студентський сленг» розуміємо як лексику, притаманну студентам різних вищих навчальних закладів, що позначає переважно реалії навчального процесу, його ознаки. Студентський сленг – невід'ємна частина студентського життя. 95% студентів ННІ української філології та соціальних комунікацій знають, що таке сленг та вживають сленгові слова й словосполучення у своєму мовленні. Причиною цього є бажання надати своєму висловлюванню лаконічності та експресивного забарвлення; бажання закодувати інформацію, щоб її не зрозуміли сторонні; прагнення вирізнятися серед інших; а також розвиток мови й модернізація мовлення загалом [1, с. 173].

Згідно з результатами нашого дослідження, назви, які вживаються в студентському середовищі, різноманітні. За семантикою було виокремлено такі групи сленгізмів:

1) загальні назви навчального процесу, понять, із ним пов'язаних (*вікно* 'велика перерва в розкладі, зумовлена відсутністю заняття'; *курсач, курсак* 'курсова робота'; *заліковка* 'залікова книжка');

2) найменування процесів мовлення та мислення (*гнати // гнать біса, петросянити // петросянить, прикалуватись // прикалуваться* 'жартувати');

3) лексеми на позначення професій та посад (*препод* 'викладач'; *коменда* 'комендант гуртожитку'; *адмін* 'адміністратор');

4) назви людей за їхніми віковими особливостями (*синок, свисток* 'неповнолітній'; *мен, мужик* 'доросла особа чоловічої статі, на відміну від підлітка');

5) найменування частин тіла (*рильце, фейс* 'обличчя'; *ласти, костилі* 'ноги');

6) назви нерозумної, невихованої, незграбної, розпусної людини (*тупорилий, чайник* 'нерозумна людина'; *кумар* 'нудна людина');

7) найменування психічного, фізичного стану людей, їхньої поведінки (*заскок, здвиг по фазі* 'невиправдана поведінка'; *депресняк* 'депресія');

8) назви молодіжних зібрань (*дискач, дискара, скачки, гоцанка* 'дискотека'; *тусовка, тусня* 'спільне зібрання колективу');

9) найменування їжі чи процесу її споживання (*точиво, жратва, хавчик, хавка* 'їжа', *точити, хавати* 'їсти');

10) назви конкретних предметів (*ящик, телік* 'телевізор'; *комп, компік* 'комп'ютер'; *кроси* 'кросівки');

11) найменування установ, приміщень (*універ* 'університет'; *драмік* 'драматичний театр'; *читалка* 'читальний зал'; *акваріум* 'аудиторія за скляними дверима').

Більшість сленгізмів використовують у своєму мовленні студенти різних спеціальностей (історики, біологи, екологи, математики, фізики,

психологи та ін.): *академка, екватор, стіпуха, вікно, лаба, фізра, курсач, шара, шпора, заліковка, автомат, препод, комenda, адмін, універ, бурситет, дрaмік, тралік, компік, лафа, кайф* та ін. Привертають увагу лексеми-абревіатури, притаманні тільки студентам ННІ української філології та соціальних комунікацій: *ДУЛ* ‘курс давньої української літератури’, *СУЛМ* ‘курс сучасної української літературної мови’, *ІУЛ* ‘курс історії української літератури’.

Отже, серед студентських сленгізмів ми виявили 11 семантичних груп: загальні назви навчального процесу, понять, із ним пов’язаних; найменування процесів мовлення та мислення; лексеми на позначення професій та посад; назви людей за їхніми віковими особливостями; найменування частин тіла; назви нерозумної, невихованої, незграбної, розпусної людини; найменування психічного, фізичного стану людей, їхньої поведінки; назви молодіжних зібрань; найменування їжі чи процесу її споживання; назви конкретних предметів; найменування установ, приміщень. У перспективі плануємо дослідити сленгову лексику студентів інших навчально-наукових інститутів Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмоленко С. Я. Знати і «фільтрувати»: з практики вивчення жаргонізмів / С. Я. Єрмоленко // Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005. – № 7 / 8. – С. 168–174.
2. Ставицька Л. О. Арґо, жарґон, сленґ / Л. О. Ставицька / Соціальна диференціація української мови. – К. : Критика, 2005. – 464 с.

Мельник Анжеліка Юріївна, студентка 1 курсу магістратури факультету ННІ української філології та соціальних комунікацій Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького.

Науковий керівник – *Щербина Тетяна Василівна,* кандидат філологічних наук, доцент Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького.

Вадим Молоцький,
Запоріжжя, Україна

СЛОВОТВОРЕННЯ ІМЕННИКОВИХ ІНВЕКТИВ У ТВОРАХ І. С. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО

У сучасному мовознавстві інвективи розглядають як “слова, що виражають значення збільшення й нерідко мають відтінки негативної оцінки, зневажливості, згрубілості, розмовної стилістичної забарвленості” [5, с. 47]. Лексеми згаданої семантики, котрі невід’ємно пов’язані з можливістю творчого застосування слова [1, с. 44; 3], є предметом постійної уваги науковців. Наприклад, аспекти функціонування інвектив на комунікативному рівні розглядала А. В. Кур’янович [3], особливості використання ін-

вективної лексики у ЗМІ з'ясовував О. В. Демидов [2], у політичному дискурсі – О. Й. Шейгал [7], у шкільному середовищі – Л. А. Широкорадюк [8]. Однак аспект словотворення інвективної лексики, зокрема іменників, нині вивчений фрагментарно. Це й зумовило актуальність нашої розвідки.

Мета нашого дослідження полягає у встановленні основних способів і засобів творення іменникових інвектив, їх функцій у творах І. С. Нечуя-Левицького "Кайдашева сім'я" та "Старосвітські батюшка та матушка".

Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань: укласти картотеку похідних субстантивних інвектив у творах письменника; виділити засоби, за допомогою яких утворюються ці деривати, та окреслити коло їх функцій.

За нашими даними, найпродуктивнішим способом у творах І. С. Нечуя-Левицького є суфіксальний. Значна частина новотворів має модифікаційний тип словотвірних значень: суфікси, що беруть участь у деривуванні виявлених похідних, надають їм фамільярного, зневажливого відтінку. Значення слів ми з'ясовували за СУМом [6]. Деривати, утворені від іменників за допомогою формантів **-юг(а), -ук(а), -юк(а)**, мають в основному пейоративну семантику, а саме: *Ти **злодюга**, ти відьма!* [4, с. 261] від *злодій*, з усіченням другої, дієслівної основи вивідного композита. У деяких субстантивах спостерігаємо, що афікс міг додаватися до мотивувального слова, котре ще до процесу суфіксації могло вживатися в переносному значенні, наприклад: *Чи ти людина, чи ти **звірюка*** [4, с. 259] (початково *звір* – 'жорстока людина'); *Твої діти такі **зміюки**, як і ти* [4, с. 260] від *змія* 'погана, підступна людина'. Полонізм *псяюха* з часом перестав сприйматися як запозичення, наприклад: *тільки **псяюха** маляр поставив йому на голові волячі роги* [4, с. 307] (*пес > псяюха*).

Зневажливий відтінок презентують також поодинокі відприкметникові інвективи спільного роду, наприклад: *Схаменися, **п'яниче**!* [4, с. 246] (*п'яний*).

Субстантиви чоловічого роду, утворені від давнього праслов'янського **durъ* "дурень" (див. ЭССЯ, V, с. 162), у проаналізованих текстах І. С. Нечуя-Левицького мають у своїй структурі два синонімічних суфікси **-ень-** та **-ак-** (останній – у складі росіянізму), наприклад: *А яка ж друга громада вибере такого **дурня** за попа?* [4, с. 342]; *З олтаря на шановну громаду так і сипались слова: "**дурак**"* [4, с. 483] (*дур > дурень, дурак*).

У розглянутих повістях І. С. Нечуй-Левицького трапляються нечисленні абстрактні утворення, а саме: *Оввa, через таке **паскудство** та оце тікала б за границю!* [4, с. 261] (*паскуда > паскудство*).

У творах письменника виявлено також іменникові інвективи, деривовані морфолого-синтаксичним способом, наприклад: *дурний, нечистий, проклятий*. Слово *дурний* набуває нового лексичного значення внаслідок часткової субстантивації: *Чого ти, **дурний**, злякався?* [4, с. 359]; *Цур **дурної**!* [4, с. 317].

У словах *нечистий* і *проклятий* відбувається повна субстантивація. Зміна лексичного значення супроводжується зміною морфологічних оз-

нак: *нечистий* (прикм.) у значенні “брудний” і *нечистий* (ім.) “біс, чорт, сатана”: *Куди це її* ***нечистий*** *поніс?* [4, с. 231]; *І приніс* ***нечистий*** *оцю циганку!* [4, с. 331]; *Одчепись ти к* ***нечистому****!* [4, с. 355]; *Пішов геть ік* ***нечистому****!* [4, с. 356]; *Геть пішла к* ***нечистому*** *з своїми курми до свого Лейби!* [4, с. 356]; *проклятий* (прикм.) “той, якого прокляли” і *проклятий* (ім.) “той, кого засуджують, дуже ненавидять”: *Ото* ***проклятий****!* [4, с. 369].

Обстежений матеріал дає підстави стверджувати, що виявлені в проаналізованих повістях І. С. Нечуя-Левицького похідні інвективи – це здебільшого назви осіб, утворені шляхом суфіксації та субстантивації (*злодюга*, *дурень*). Нечасто інвективами виступають абстракти (*паскудство*). Переважна кількість слів утворилися приєднанням афіксів до іменникових, рідше – усічених дієслівних основ (*волочитися > волоцюга; брехати > брехун, брехуха*).

Умовні скорочення джерел

ЭССЯ – Этимологический словарь славянских языков: Праславянский лексический фонд [под. ред. О. Н. Трубачева]. Вып.1–38. – М. : Наука, 1974-2007. – Вып. V. – М. : Наука, 1978. – 232 с.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голев Н. Д. Юридический аспект языка в лингвистическом освещении / Н. Д. Голев // Юрислингвистика-1: проблемы и перспективы : межвуз. сб. науч. тр. – Барнаул : Изд-во Алт. гос. ун-та, 1999. – С. 44–56.
2. Демидов О. В. Инвективная лексика в СМИ (на примере политического журналистского дискурса) / О. В. Демидов // Вестник Челябинского ун-та : Серия 11. Журналистика. – Челябинск, 2004. – №1(1). – С. 90–94.
3. Курьянович А. В. Инвективные речевые жанры в пространстве современной межличностной коммуникации / А. В. Курьянович // Вестник ТГПУ : Серия Гуманитарные науки (Филология). – Томск, 2005. – Вып. 3 (47). – С. 106–111.
4. Нечуй-Левицький І. С. Твори : В 2 т. / І. С. Нечуй-Левицький. – К. : Наукова думка, 1986. – Т. 2 : Повісті та оповідання. – 640 с.
5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / [авт.-уклад. Селіванова О. О.]. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
6. Словник української мови: В 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства // [ред. І. К. Білодід]. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
7. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса / Е. И. Шейгал. – М. : ИТДГК “Гнозис“, 2004. – 326 с.
8. Широкорадюк Л. Лихослів’я у шкільному середовищі: профілактика і корекція / Л. Широкорадюк. – К. : Шкільний світ, 2009. – 128 с.

Молоцький Вадим Олександрович, студент ІІ курсу філологічного факультету Запорізького національного університету.

Науковий керівник – *Меркулова Оксана Володимирівна,* кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української мови Запорізького національного університету.

Мая Муратова,
Псков, Россия

ПРОБЛЕМЫ ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОГО КОММЕНТИРОВАНИЯ ФОЛЬКЛОРНОГО ТЕКСТА В ИНОСТРАННОЙ АУДИТОРИИ

Проблемы лингвокультурологического комментирования фольклорного текста особенно актуальны для теории и практики обучения иностранных студентов-филологов. Культурологически насыщенный русский фольклорный текст представляет особую трудность для восприятия и интерпретации иностранными студентами. Только при наличии методически обоснованного лингвокультурологического комментария можно говорить о продуктивном использовании фольклорных текстов в учебном процессе [1, с. 105–108].

В диалектном и фольклорно-этнографическом архиве Псковского государственного университета собраны тексты различных фольклорных жанров, центральным среди них является сказка [2]. Сказки представляют литературную, культурную и историческую ценность для филологов, способствуют постижению базовых элементов национальной культуры русского народа, являются сокровищницей народной мудрости, а также средством передачи народных представлений об устройстве окружающего мира, о человеке. С текстами сказок, записанных на территории Псковской области, иностранные студенты-филологи, как и их русскоязычные однокурсники, работают на занятиях по русской диалектологии, устному народному творчеству, на элективных курсах по русскому фольклору.

В качестве объекта лингвокультурологических комментариев, адресованных иноязычным студентам, мы отобрали из текстов сказок этнокультурно маркированную лексику, которая соотносится с такими этнографически значимыми темами, как «Традиционная крестьянская одежда и обувь»: *зипун, лапти, оборы, рубаха, сарафан, тюни*; «Постройки»: *амбар, баня, горница, изба, погреб, сени, хатка, хлев*; «Пища»: *блины, кисель, колотуха, комы* и проч.

Лингвокультурологические комментарии такой лексики, разработанные нами с использованием материалов регионального этнолингвистического словаря [3], включают толкование с описанием реалии, примеры употребления слова, с указанием района и сохранением основных фонетических и грамматических особенностей речи диалектоносителей.

К некоторым комментариям мы приводим фотоиллюстрации: ***Лапти.*** Крестьянская обувь, сплетенная из лыка, бересты, льняных или пеньковых веревок. Общее название для всех видов старинной плетеной обуви крестьян. *Катись ты к чёрту со своими горшками! Где хочу, там и буду торговать лаптями!* (Усвятский район). ***Оборы.*** Специальные узкие ленты, тесемки, используемые для привязывания лаптей и поршней к голени. Оборы были веревочные, лыковые, ременные. Изготовлялись путем тканья, пле-

тения, вязания. Оборами оплетали до колена ногу, обернутую портянкой (онучей), крест-накрест или рядами. *Волк вскочил в избу, углядел оборину, схватил за неё старуху и поволок по крыльцам в лес* (Порховский район).

Иногда комментарий включает и мифологический компонент. Например: ***Баня.*** Специальная постройка, в которой парятся и моются. По народному поверью, в бане обитает черт – хозяин бани. *А вымой мене в байне! Ну, пошёл, носил-носил водý и дроў, и затопил байню* (Пустошкинский район).

Этимологическая справка в составе комментария раскрывает мотивировку наименования: ***Комы.*** Кушанье, приготовленное разными способами (вареное, жареное) из муки, крупы, сырого тертого картофеля, творога и др. в виде округлых комочков, которые иногда начиняют салом. Блюдо получило название по внешнему сходству с комом. *Курочка на улице комы толчёт* (Невельский район).

При введении в учебный процесс фольклорных текстов, содержащих этнографизмы, необходимо обратить внимание на методическую организацию материала. Грамотно составленный лингвокультурологический комментарий способен снять основные трудности, возникающие у обучающихся при чтении фольклорного текста. Такой комментарий позволяет расширить культурологический кругозор учащихся, обогатить их страноведческой информацией и новой этнокультурно маркированной лексикой.

ЛИТЕРАТУРА

1. Матвеенко В. Э. Изучение текстов русских народных сказок на занятиях по РКИ как вид работы по совершенствованию профессиональной компетенции филолога-русиста / В. Э. Матвеенко // Материалы Межвузовской научно-практической конференции «Языки и культуры: эффективная коммуникация в условиях глобализации» (19 апреля 2012 года). Российский университет дружбы народов. – М. : РУДН, 2012. – С. 105–110.
2. Народные сказки Псковского края: мультимедийное издание / Под ред. Н. В. Большаковой, Г. И. Площук. Составители: Н. В. Большакова, Л. Б. Воробьева, З. В. Митченко, М. И. Муратова, Г. И. Площук. Разработчик приложения ЭБД: А. М. Чиликин. – Изд-е 2-е, испр. и доп. – Псков, 2016.
3. Традиционный быт псковских крестьян (Опыт регионального этнолингвистического словаря) / Ред. Н. В. Большакова. Составители: Андреев В. К., Большакова Н. В., Воробьева Л. Б., Лукьянова С. В., Моня Ю. Ю., Площук Г. И., Побидько З. В., Смирнова А. Н. – Псков : ЛОГОС Плюс, 2012. – 284 с.

Публикация подготовлена в рамках поддержанного РГНФ научного проекта №15-14-60001

Муратова Мая Ильгельдыевна, магистрант (I курс) факультета образовательных технологий и дизайна Псковского государственного университета.

Научный руководитель – *Никитина Татьяна Геннадьевна,* доктор филологических наук, профессор Псковского государственного университета.

Андріана Мушак,
Ужгород, Україна

ФРАЗЕМІКА У ПОВІСТІ-ТРИЛОГІЇ В. НЕСТАЙКА «ТОРЕАДОРИ З ВАСЮКІВКИ» ЯК ДЖЕРЕЛО ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

У повсякденному спілкуванні люди досить часто використовують стійкі вирази – фразеологізми, на зразок: *пекти раків*, *бити байдики*, *вилами по воді писано*, *п'яте колесо до воза* тощо. Містячи у собі велику силу експресії й емоційної наснаги, вони є яскравим виявленням зображальних і естетичних якостей мови [1, с. 13]. Фразеологізм – надслівна, семантично цілісна, відносно стійка (з допущенням варіантності), відтворювана й переважно експресивна одиниця, яка виконує характеризуючо-номінативну функцію [4, с. 26]. Фразеологія і предмет її вивчення, тобто фразеологізми, привертали і привертають до себе увагу багатьох науковців, зокрема О. О. Потебні, Б. О. Ларіна, Л. Г. Авксентьєва, М. Ф. Алефіренка, О. О. Селіванової тощо.

Дослідження фразем є досить важливим для розширення обріїв кращого знання та розуміння мови й культури українського народу. Збагачуючи мову своїм колоритом, стійкі мовні одиниці роблять наше мовлення більш образним, відображають рівень високої духовної культури народу та його менталітет. Тому студіювання фразеологічних зворотів як джерела етнокультурної інформації є актуальним у наш час.

Услід за твердженнями відомих науковців, вважаємо, що повністю значення фразеологізму може розкритися лише в певному контексті, тому дослідження фраземіки як джерела етнокультурної інформації ми провели на прикладі повісті-трилогії Всеволода Нестайка "Тореадори з Васюківки", що не було ще предметом спеціальної наукової розвідки. Ця повість насичена різнотипними стійкими виразами, зокрема й авторськими трансформаціями фразеологічних одиниць. У повісті ми зафіксували кілька десятків фразем, зокрема:

Хай каміння з неба падає – ‘за будь-яких умов, обставин, незважаючи ні на що’. У тексті: «Ви не думайте, я тата дуже люблю, але він у нас такий упертий, або, як він сам про себе говорить, "абсолютно принципіальний" чоловік. Раз сказав, то *хай* тут *каміння з неба падає*, а буде так» [2, с. 89]. Пор.: *хай (хоч) каміння з неба падає* – тс [3, с. 286].

Як свекор пелюшки прати – ‘з неохотою; повільно, дуже довго’. У тексті: «Нічого сказать, поспішав ти, *як свекор пелюшки прати*. Я вже думав, що ти зовсім не приїдеш, – сердито пробурмотів він…» [2, с. 161]. Пор.: *як свекор пелюшки (пелюшок) прати* – тс [3, с. 630].

Не до шмиги – ‘недоречно’. У тексті: «По дідовому настрою зрозумів Книш, що сміятися *не до шмиги*» [2, с. 169]. Пор.: *не до шмиги* – 1. Не так, як слід, як повинно бути. 2. Не до вподоби, не підходить кому-небудь. 3. Недоречний або недоречно [3, с. 779].

Ні тпру, ні ну, зневажл. – ‘не виходить, не посувається (про справу, роботу тощо)’. У тексті: «Бо як ви вже знаєте, хоч які не головні герої Бобчинський і Добчинський, а так побудована ця геніальна п'єса, що без них *ні тпру, ні ну* – нема ходу п'єсі ніякого…» [2, с. 186].

Як німий до суду (зі словами: *поспішати*, *бігти* і т. д.) – ‘коли йдеться про швидкі дії, що не мають особливого значення’. У тексті: «Здоров! Куди це тебе несе? Преш, *як німий до суду*. Людей з ніг збиваєш» [2, с. 133]. Пор.: *до суду, до віку* (*до суду-віку*) – 1. Дуже довго. 2. На все життя; навіки, назавжди [3, с. 701].

Вітамін на вітаміні сидить і вітаміном поганяє – ‘велика кількість чогось’. У тексті: «*Вітамін на вітаміні сидить і вітаміном поганяє*. – А помоєму, найбільше вітамінів – у горілці [2, с. 66].

Дати по западному полушарію – ‘побити, суворо покарати кого-небудь’. У тексті: Ех, – казав він, – і який же це академік читав! *Дав* би я йому *по западному полушарію* [2, с. 57]. Пор.: *дати по зубах (по шапці, по шиї* тощо) – тс [3, с. 188].

Дати дриза – ‘втекти’. У тексті: «Стояв-стояв, червоний мов рак, а тоді як *дав дриза* – тільки п'ятами залопотів» [2, с. 18]. Пор.: *дати / давати (врізати) драла (драпака, дьору* і т. ін.) – тс [3, с. 177].

Проведене дослідження дозволяє зробити висновки про те, що значна частина фразем, які використовуються в повісті В. Нестайка, зафіксована у словнику фразеологізмів української мови. Проте ми помітили у творі також і різновиди трансформованих фразем, не наявні у словнику. У стійких одиницях відтворений характер українця, що інколи швидкий, а іноді надто повільний, працьовитий, а інколи лінивий, часто вміє посміятися, навіть поглузувати над самим собою.

Ми з’ясували, що фразеологізми як джерело етнокультурної інформації відіграють важливу роль у збагаченні мовних ресурсів і, на нашу думку, ще більше зближують літературну мову з народною, додаючи їй своєрідного національного колориту.

Перспективу подальших наукових пошуків вбачаємо у поглибленому вивченні відібраного фразеологічного матеріалу в порівнянні з мовним багатством інших письменників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авксентьєв Л. Г. Фразеологічна одиниця як предмет фразеології та її основні ознаки / Л. Г. Авксентьєв // Мовознавство. – 1979. – № 5. – С. 13–16.
2. Нестайко В. З. Вибрані твори: В 2-х т. / В. З. Нестайко. – К. : Веселка, 1990. – Т. 1: Тореадори з Васюківки: Трилогія про пригоди двох друзів. – 495 с.
3. Словник фразеологізмів української мови / Уклад. В. М. Білоноженко та ін. – К. : Наук. думка, 1993. – 1104 с. – (Словники України).
4. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови: навч. посіб. / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Знання, 2007. – 494 с.

Мушак Андріана Михайлівна, студентка ІІІ курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Венжинович Наталія Федорівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Євген Панін,
Ужгород, Україна

МЕТОД СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ В ДОСЛІДЖЕННІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДСТРУКТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Принципи та ідеї семантичного аналізу мови виникали й складалися поступово. Вони беруть свій початок із кінця ХІХ – початку ХХ ст. Основний зміст підходів до аналізу та опису лексичної семантики полягає в тому, що крок за кроком утверджувався системний погляд на значення слів, який знайшов своє вираження в методі семантичного поля. Згідно з визначенням, яке ввів Й. Трір, семантичне поле – це сукупність мовних (головним чином лексичних) одиниць, об'єднаних спільністю змісту (іноді також спільністю формальних показників), що відображають понятійну, наочну або функціональну схожість явищ, які позначаються. Кожне слово чи фразеологізм у мові входить у певне лексико-семантичне поле, і не тільки одне. Сукупність усіх семантичних полів становить лексичну систему тієї чи іншої мови та вказує на її колорит і багатство загалом.

Польовий підхід до вивчення лексики знаходить застосування у працях Ф. П. Філіна, С. Д. Кацнельсона, А. А. Уфімцевої, Ю. М. Караулова, М. С. Ротової, Л. М. Васильєва, Н. Г. Долгих. Учені виділяють такі типи лексичних мікросистем: лексико-семантичне поле, лексико-семантична група, синонімічний ряд, антонімічна група, тематична група, асоціативне поле. Так, Ф. П. Філін для позначення словесних семантичних полів використовує термін «лексико-семантичне поле» (ЛСП). Під ЛСП учений має на увазі «лексичні сполучення з однорідними, порівнюваними значеннями», що представляють собою «специфічне явище мови, зумовлене ходом його історичного розвитку». М. Покровський заклав основні ідеї системності лексики, семантичних полів лексем та впливу сполучуваності слів на зміну їх значення [див.: 2, с. 73].

Актуальність дослідження полягає в тому, що вітчизняне мовознавство ще не містить різнобічного студіювання проблем використання методу семантичного поля у фразеології.

Фактичний матеріал відібрано з Оксфордського словника й словника К. Т. Баранцева [1; 3].

Мета наукової розвідки – застосувати сучасний метод семантичного поля під час дослідження фразеологічних одиниць на позначення соціальної підструктури особистості.

У процесі дослідження нам вдалося виокремити такі фразеосемантичні мікрополя соціальної підструктури особистості:

фразеологічні одиниці, що характеризують позицію згоди-незгоди: *after one's heart* – 'до душі, до смаку'; *to fall into line with* – 'погодитися з'; *to be in accord* – 'сходитися в поглядах'; *with one consent* – 'за взаємною згодою'; *come down on* – 'різко не погодитися'; *argue like an apple wife* – 'сперечатися';

фразеологічні одиниці, що позначають успішність – неуспішність діяльності: *come good speed* – 'мати успіх, досягти успіху'; *achieve (attain, gain) one's end* – 'домогтися своєї мети, дійти свого, домогтися свого'; *bridge over the difficulties* – 'перебороти, подолати труднощі, досягти успіху'; *break the bank* – 'зірвати куш, мати успіх'; *come back by weeping cross* – 'зазнати невдачі, пережити розчарування'; *bring one's pigs to a wrong market* – 'зазнати невдачі, прорахуватися'; *bring an old house on one's head* – 'вскочити в біду';

фразеологічні одиниці, що позначають негативні риси характеру: *abandoned wretch* – 'страшенний негідник'; *afternoon farmer* – 'ледар, нероба'; *a man of straw* – 'ненадійна людина';

фразеологічні одиниці, що характеризують зміну поглядів: *pin down* –'змусити когось погодитися, визнати правду'; *about face* – 'раптова зміна рішення'; *come round or around* – 'змінити свою думку на чиюсь користь'; *backtrack one's views* – 'відректися від своїх переконань';

фразеологічні одиниці, що характеризують незмінність поглядів: *open-minded* – 'той, хто не має догматичних поглядів щодо питань теорії, релігії, політики та ін.'; *like water off a duck's back* – 'не змінюючи уявлень, думок'; *to set one's face like a flint* – 'бути непохитним, прийняти жорстку позицію'; *private judgement* – 'особистий погляд, відмінний від загальноприйнятого';

фразеологічні одиниці, що позначають довіру: *to take something for gospel* 'сліпо вірити в що-небудь'; *to take something on trust* – 'приймати на віру';

фразеологічні одиниці, що позначають негативне ставлення: *I wouldn't touch him with a pair of tongs* – 'я не буду з ним мати справу'; *be inconsiderate of others* – 'не рахуватися ні з ким';

фразеологічні одиниці, що характеризують відмову: *not for all the tea in China* – 'нізащо, ні за які гроші'; *on no account* – 'ні за яких обставин'; *not for the world* – 'нізащо на світі'.

Виокремлені фразеологічні одиниці вирізняються специфічними відтінками значення, які уможливлюють втілення експресивної функції мови.

Подальшою перспективою дослідження може стати вивчення фразеологічних одиниць із інших мікрополів соціальної підструктури особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англо-український фразеологічний словник / Уклад. К. Т. Баранцев. – 2-ге вид., випр. – К. : Т-во «Знання», 2005. – 1056 с.

2. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
3. Oxford Dictionaries / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http:// oxford-dictionaries.com/definition/english/phraseology.

Панін Євген Степанович, магістрант 1-го року навчання факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Полюжин Михайло Михайлович,* доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Євгенія Перинець,
Ужгород, Україна

ЗАКАРПАТСЬКІ ПИСЕМНІ ПАМ'ЯТКИ XVII–XVIII СТ. У ХРЕСТОМАТІЇ ЄВМЕНІЯ САБОВА

Євменій Іванович Сабов (1859–1934) був греко-католицьким священиком, викладачем гімназії (1886–1998), мовознавцем, культурним діячем русинофільського напряму. Працював у газетах "Карпаторусскій вѣстникъ", "Русскій вѣстникъ" та в журналі "Карпатскій свѣтъ". Був одним із керівників "Общества св. Василія Великого", а після його розпаду — одним із організаторів акціонерного товариства "Unio" та одним із засновників газети "Наука".

Зі спадщини Є. Сабова чи не найбільше може прислужитися науці складена ним "Христоматія…" [5]. Цінність її посилюється тим, що деякі опубліковані в ній пам'ятки унікальні, оскільки їх оригінали перед війною 1914 р., під час війни і після неї пропали або й навмисно були знищені.

Стислу і влучну оцінку "Христоматії…" дав І. Франко, відзначивши, що ця книжка "дуже інтересна для всякого, хто хоче познайомитися з угроруською літературою, народною мовою і її історією", що "іменно для вчених, лінгвістів, істориків літератури вона цікавіша, ніж для угороруських школярів", котрим "вона, відповідно до тенденції угорського уряду, не дає ніякогісінького поняття про цілість южноруської мови і літератури", "заставляє думати, що Угорська Русь – це щось осібне від Галичини і України". Найціннішою тут І. Франко вважав стару частину (виписки з угроруських або венецьких друків та рукописів XVI–XVIII ст., духовні і світські угроруські грамоти), і стверджував, що "приходиться жалувати, що автор не зробив сю часть хоч удесятеро більшою" [4, с. 200].

Е. Балецький у статті "Евменій Сабовъ и наша діялектологія" навів думку І. Панькевича, що у "Христоматії…" Є. Сабов, крім того, що подав взірці говорів, ще зробив спробу поділу цілого південно-карпатськоого регіону на наріччя [1].

Об'єктом нашого вивчення в "Христоматії…" Є. Сабова стали пам'ятки, датовані XVII–XVIII ст., які відображають переплетення двох мовних стихій – книжної церковнослов'янської і живої народнорозмовної, що залежно від жанру пам'ятки виявляються з різною інтенсивністю, в різних пропорціях. Наукову цінність фіксацій у "Христоматії" Є. Сабова можна продемонструвати багатьма прикладами, з-поміж яких тут виокремимо такі:

1. В уривку з рукопису 1778 р. ("Богословіе" Митра попа, з бібліотеки колишньої Ужгородської семінарії), основний текст якого починається реченням *"По ѡтпадєнію сатаны оумысливъ добротливый Бг҃ъ сотворити иноє разумноє сотворенѧ, суще(с)тво безсмертноє подобноє Агг҃лу, Чл҃ка, втораго поклоника агг҃ела в҃ тѣлѣ; абы засѣлъ ѡноє мѣсто ѿ котораго выпали злъ агг҃ели…"* [5, с. 55], серед іншого привертає форма *злъ* [зл'і] – наз. відм. мн., ч. р. прикметника, що в такому орфографічному оформленні переконливо засвідчує розвиток стягненої форми на базі знах. відм. **зълыѣ** (у наз. в. було **зълии**); пор. у стсл. наз. в.: **зълии**, знах. в. **зълыѧ**. У "Словнику української мови XVI–першої пол. XVII ст." простора стаття **злый**, у якій уміщено близько 100 цитат із цим словом у різних формах, але форми *злъ* немає. Фіксуються: у наз. в. мн. ч. р. – *зли*, *злыи*, *злые*, у знах. в. мн. ч. р. – *злыѣ* помысли (1637), *злые* товары (1645), у знах. в. мн. с. р. – *злыи* (звѣрѧта), *злы* (слова) [2, XII, с. 37–41].

2. Привертають увагу зафіксовані в пам'ятках назви населених пунктів, інші топоніми та їх деривати, що засвідчують живомовні фонетичні риси. Серед них: из *Мукачова*, до *Мукачова* – двічі, у *Дѣдачови* (1734), Єпп҃ъ *Мункачувскїй* (1781) [5, с. 6, 16], що ілюструють давню зміну в українській мові суфікса *-ев(о)* на *-ов(о)* після шиплячих (і розвиток на місці ***о*** звука ***у***). Поряд із цим зміна ***е*** в ***о*** після шиплячих та ***й*** у межах одного тексту може бути представлена суперечливо: *з ч**о**тирохъ – ѡт тыхъ жє ч**є**тырєхъ* (1778) [5, с. 55].

Уміщений у хрестоматії Є. Сабова на с. 55–56 текст за рукописом 1778 р. принаймні своїм початком (див. вище п. 1) збігається з надрукованим у книзі під назвою: "Сія кніга нарицаемая зєрца́ло бг҃ословіи, изъбра́нна ѡт мнѡгихъ книг бг҃ослов҃скихъ И трудолюбїєм Съставлєна єромонаха Кирила Транъквилиона" (Почаїв, 1618), що підтверджується зіставленням зі змістом статті **добротливый** 'милостивий', 'добрий' [див.: 2, VIII, с. 57–58; 2, I, с. 42].

Усе це і багато інших фактів підтверджує усталене в науці положення про те, що Закарпаття було охоплене єдиним процесом розвитку старої української літературної мови разом із Галичиною, Волинню та іншими українськими етнічними землями [3, с. 225–226]. Аналіз уміщених у хрестоматії Є. Сабова текстів пам'яток дозволяє це положення додатково проілюструвати і посилити.

ЛІТЕРАТУРА
1. Б[алецьк]ий Е. Евменій Сабовъ и наша діалектологія / Е. Б[алецьк]ий // Литературна недѣля. – Унгваръ, 1942. – С. 89–92.
2. Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. – Вип. 1–15. – Львів, 1994 – 2010.
3. Тіхий Ф. Розвиток сучасної літературної мови на Підкарпатській Русі / Переклад з чеської та післямова Л. Белея, М. Сюська / Ф. Тіхий. – Ужгород, 1996. – 227 с.
4. Франко І. Я. Євменій Сабов. Хрестоматия церковнославянских и угорусских литературных памятников с прибавлением угорусских народных сказок на подлинных (!?) наречиях / І. Я. Франко // Зібрання творів: у 50-ти т. – Т. 29. – К. : Наук. думка, 1981. – С. 200–201.
5. Христоматія церковно-славянскихъ и угро-русскихъ литературныхъ памятниковъ. Съ прибавленіемъ угро-русскихъ народныхъ сказокъ на подлинныхъ нарѣчіяхъ / Составилъ Евменій Сабовъ. Издалъ книгопечатный фондъ епархіи Мукачевской. – Въ Унгварѣ, 1893. – 236 с. [Фототипічне перевидання. – Ужгород : ПП Повч Р. М., 2009].

Перинець Євгенія Володимирівна, студентка IV курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Галас Борис Кирилович,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Юлия Петрушевская,
Могилев, Беларусь

К ПРОБЛЕМЕ ИССЛЕДОВАНИЯ УНИВЕРСАЛЬНОГО И НАЦИОНАЛЬНОГО В БЕЛОРУССКОЙ ПАРЕМИОЛОГИИ

Проблема разграничения универсального и национального в белорусской паремиологии начала активно разрабатываться только в последние полтора десятилетия. За этот период были определены некоторые принципы и разработаны некоторые приемы типологического сопоставления единиц паремиологической подсистем белорусского и ряда славянских и неславянских языков (русского, польского, английского, немецкого и др.), разработаны критерии установления языкового материала для репрезентативного типологического сопоставления паремиологических единиц различных языков мира. Основные результаты этих исследований отражены в серии белорусско-иноязычных словарей, которые были подготовлены под руководством доцента Е. Е. Иванова и изданы в 2004–2014 гг. в Могилевском государственном университете: «Беларуска-нямецкі парэміялагічны слоўнік = Belarussisches-Deutsch paremiologisches Wörterbuch» (Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2006. – 108 с.), «Русско-белорусский па-

ремиологический словарь» (Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2007. – 242 с.), «Польска-беларускі парэміялагічны слоўнік = Polsko-białoruski słownik paremiołogiczny» (Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2007. – 192 с.), «Англа-беларускі парэміялагічны слоўнік = English-Belarusian Paremiological Dictionary» (Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2009. – 240 с.), «Крылатыя выразы ў беларускай мове : з іншамоўных (еўрапейскіх і амерыканскіх) крыніц XII–XX стст. : тлумачальны слоўнік» (Магілёў : МДУ імя А.А. Куляшова, 2004. – 136 с.), «Крылатыя выразы ў беларускай мове : з рускамоўных літаратурных і фальклорных крыніц XII–XX стст. : тлумачальны слоўнік» (Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2006. – 208 с.), «Крылатыя афарызмы ў беларускай мове : з іншамоўных літаратурных і фальклорных крыніц VIII ст. да н. э. – XX ст.: тлумачальны слоўнік» (Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2011. – 164 с.), «Лепта библейской мудрости : библейские крылатые выражения и афоризмы на русском, английском, белорусском, немецком, словацком и украинском языках» (Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2014. – 208 с.) и др. [1].

Актуальной проблемой белорусской паремиологии, на наш взгляд, является выявление и описание универсального и национального компонентов в паремиологической подсистеме современного белорусского языка на основании его комплексного (инвентаризационного, формального, контенсивного, импликационного) типологического сопоставления с основными западноевропейскими языками (английским, немецким, французским), соседними славянскими языками (русским, польским, словацким, украинским, чешским) и рядом иных европейских (балтийских и др.) и неевропейских языков; систематизировать существенные в типологическом плане сходства и различия в паремиологии белорусского языка и других языков (отдельно как следствия языковых контактов).

Актуальными задачами сравнительной типологии паремиологических единиц белорусского и иных европейских языков является: (1) уточнение критериев типологического анализа паремиологии, определение принципов и приемов инвентаризационной, формальной, контенсивной и импликационной типологии паремиологических подсистем белорусского и иных славянских и неславянских языков; (2) установление объема и состава языкового материала для типологического анализа – паремиологического минимума, основного паремиологического фонда – таких минимальных в синхронии и диахронии объемов паремиологических единиц белоруского языка, в которых максимально репрезентированы их семантические, структурные, системные и иные свойства, необходимые для их сопоставления с соответствующими единицами других языков; (3) выявление, систематизация и ранжирование по степени продуктивности межъязыковых сходств и различий в формальном и семантическом планах, структурных и семантических типах, способах деривации, функционально-стилистических особенностях паремиологических единиц белорусского и иных славянских и неславянских языков; (4) специальное уста-

новление и систематизация таких межъязыковых сходств и различий в паремиологической подсистеме белорусского и иных славянских и неславянских языков, которые детерминированы языковыми контактами белорусского языка и иных языков в исторической перспективе и в современный период; (5) выявление и систематизация типологически существенных межъязыковых сходств и различий, определение на этом основании типологической близости / отдаленности паремиологических подсистем белорусского и иных славянских и неславянских языков; (6) установление универсальных и национальных компонентов в составе паремиологической подсистемы белорусского языка в формальном и семантическом планах, структурных и семантических типах, способах деривации, функционально-стилистических особенностях единиц; (7) специальное выявление тех универсальных и национальных компонентов паремиологических единиц белорусского языка, которые перспективны для лексикографического описания, определение принципов и приемов такого описания [2].

ЛИТЕРАТУРА

1. Иванов Е. Е. Белорусская паремиология конца XX – начала XXI века (1991–2014 гг.): библиографический обзор / Е. Е. Иванов, Ю. А. Петрушевская // Паремиология в дискурсе : Общие и прикладные вопросы паремиологии. Пословица в дискурсе и в тексте. Пословица и языковая картина мира / под ред. О. В. Ломакиной. – Москва : URSS : Ленанд, 2015. – С. 252–292.
2. Петрушевская Ю. А. Интернациональные, заимствованные и исконно языковые единицы в составе паремиологического фонда современного белорусского языка / Ю. А. Петрушевская // Вестник Новгородского гос. ун-та. Серия “Филологические науки”. – 2014. – № 77. – С. 123–126.

Петрушевская Юлия Анатольевна, аспирант факультета иностранных языков Могилевского государственного университета (Беларусь).

Научный руководитель – *Иванов Евгений Евгеньевич,* кандидат филологических наук, доцент, заведующий кафедрой теоретической и прикладной лингвистики Могилевского государственного университета (Беларусь).

Ольга Піскун,
Дніпропетровськ, Україна

ДИСКУРСИВНЫЕ И ЖАНРОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОГО КИНОДИСКУРСА

В настоящее время функционально-коммуникативный подход рассматривает дискурс как важнейшую форму повседневной жизненной практики человека и определяет его как сложное коммуникативное явле-

ние, включающее, кроме текста, и экстралингвистические факторы, необходимые для понимания текста [2].

Ещё до появления современной теории дискурса, которая начала складываться в самостоятельную область науки лишь в середине 60-х годов XX века, существовали попытки дать определение этому термину. Наиболее «старым» значением слово *discours* обладает во французском языке и означает диалогическую речь. Уже в XIX веке этот термин был полисемичен. Эта полисемичность зафиксирована в «Кратком словаре терминов лингвистики текста» Т. М. Николаевой, где выделяется несколько значений слова «дискурс»: 1) связный текст; 2) устно-разговорная форма текста; 3) диалог; 4) группа высказываний, связанных между собой по смыслу; 5) речевое произведение как данность – письменная или устная [5].

Рассуждая о разнице между дискурсом и текстом, Т. А. Ван Дейк утверждает, что дискурс – это актуально произнесенный текст, а текст – это абстрактная грамматическая структура произнесенного. Итак, дискурс – это понятие, касающееся речи, актуального речевого действия, тогда как текст – понятие, касающееся системы языка или формальных лингвистических знаний, лингвистической компетентности [3].

Одним из видов дискурса считается арт-дискурс или дискурс об искусстве. Это новый термин, не получивший пока четкого определения и широкого распространения. Среди немногих определений можно выделить следующее: «Дискурс современного актуального искусства представляет собой форму объективации содержания сознания, реализуемую художественными средствами (языком искусства) в русле постмодернистской социально-культурологической концепции, расширяющей рамки искусства и размывающей границы между художественной и внехудожественной деятельностью, между искусством и жизнью» [6].

Для искусствоведческого текста свойственны такие особенности, как присутствие достаточно большого количества терминов, а также многообразие стилей и жанров. Языковые единицы, использование которых характерно для текстов, связанных с искусством, обладают соответствующей функционально-стилевой окраской (искусствоведческая терминология).

Что касается кинодискурса, то главными его свойствами, по мнению А. Н. Зарецкой, являются аудиовизуальность, интертекстуальность, креолизованность, целостность, членимость, модальность, информативность, проспекция и ретроспекция, прагматическая направленность [4]. При этом А. Н. Зарецкая полагает, что более целесообразно рассматривать именно кинодискурс, а не тексты киносценариев, так как при таком подходе предполагается учет вертикального контекста, который может включать в себя прецедентные дискурсы.

Кинодискурс включает в себя многочисленные жанры – кинорецензия, синопсис, логлайн, кинодиалог и т.д. Рассмотрим некоторые из них.

Рецензия выполняет функции репрезентации произведения искусства, его оценки и осмысления. Ее отличает оценочная лексика и особые

грамматические структуры, посредством которых актуализируется диалогическая природа этого жанра. На уровне композиции текст рецензии может быть представлен как двучленная реплика: изложение содержания + оценка [1]. Основные функции рецензии – информирующая и оценочная – могут быть реализованы по-разному, так как ее композиция и пропорциональность соотношений частей вариативны. Рецензия характеризуется максимальным проявлением личностного начала, что ведет к использованию различных языковых единиц, посредством которых рецензент обнаруживает себя как субъект речи, эмоций, сознания, то есть индивидуальная языковая личность. Логлайн – это краткая аннотация к фильму, передающая суть истории, ее основную драматическую коллизию. Синопсис – краткое линейное изложение концепции сценария фильма, его содержания, сути драматического конфликта. В синопсисе есть завязка, поворотные точки, кульминация, развязка. В отличие от логлайна, в синопсисе уже хорошо просматривается сценарная структура фильма.

Итак, кинодискурс – форма объективации содержания сознания, реализуемая языком кинематографического искусства, которая обладает такими свойствами, как аудиовизуальность, интертекстуальность, целостность, членимость, модальность, информативность, проспекция и ретроспекция, прагматическая направленность.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бициган Д. Д. Функционально-тематические блоки кинорецензии / Д. Д. Бициган // Вестник Московского государственного областного университета. – 2011. – №6. – С. 23–29.
2. Бодалев А. А. Психология общения. Энциклопедический словарь / А. А. Бодалев. – М., 2011. – 2280 с.
3. Ван Дейк Т. А. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. Ван Дейк. – Москва : Прогресс, 1989. – 310 с.
4. Зарецкая А. Н. Особенности реализации подтекста в кинодискурсе: дис. канд. фил. наук / Зарецкая А. Н. – Челябинск, 2010. – 180 с.
5. Макарова О. А. Концептуально-метафорическое наполнение культурологического дискурса / О. А. Макарова // Вестник Самарского государственного университета. – 2011. – № 4. – С. 180–185.
6. Николаева Т. М. Краткий словарь терминов лингвистики / Т. М. Николаева. – М. : Прогресс, 1978. – 480 с.

Піскун Ольга Геннадіївна, студентка IV курсу факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства Дніпропетровського національного університету імені О. Гончара.

Науковий керівник – *Шевченко Маргарита Юріївна,* кандидат філологічних наук, доцент Дніпропетровського національного університету імені О. Гончара.

Ніка Пресл,
Загреб, Хорватія

МЕТЕОРОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА В УКРАЇНСЬКІЙ, БОЛГАРСЬКІЙ ТА ХОРВАТСЬКІЙ МОВАХ

Метеорологічна лексика – дуже давня лексико-семантична група, яка протягом всієї історії розвитку людства відігравала важливу роль у повсякденному житті.

Нам видалося дуже цікавим порівняти й проаналізувати цю групу лексики в трьох споріднених, але географічно відносно далеких мовах. Із одного боку, ми хотіли підтвердити, наскільки склад лексем збережений у кожній із аналізованих мов, а з іншого, – нас цікавило, наскільки тисячоліття самостійного розвитку вплинуло на кожну мову. Мета роботи – здійснити порівняльний аналіз метеорологічної лексики у сучасних українській, болгарській, хорватській мовах, з'ясувати відмінності з праслов'янською мовою. Тому, з одного боку, виходимо зі спорідненості сучасних слов'янських мов, а з іншого, – беремо до уваги факт тисячолітньої ізольованості кожної з мов. Під час дослідження ми звернули увагу на те, що аналізована лексика є архаїчною, а, крім того, всі три мови живі і таким чином зазнають змін.

Джерелами нашого аналізу є такі тлумачні словники: *Великий тлумачний словник сучасної української мови* [3], *Болгарський тлумачний словник, четверте видання* [2]*, Великий словник хорватської мови* [9] *і Хорватський енциклопедичний словник* [10]. Подібні наукові дослідження, у яких би здійснювався порівняльний аналіз метеорологічної лексики у названих мовах, дотепер ще не проводився. Тому для аналізу зібраних лексем ми використовували етимологічні словники усіх трьох мов: *Етимологічний словник української мови* [4], *Болгарський етимологічний словник* [1], *Хорватський етимологічний словник* [11], *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд* [5].

Зафіксовану у словниках метеорологічну лексику ми покласифікували за 4-ма групами:

1) Лексеми праслов'янського походження, наявні в сучасній українській, болгарській та хорватській мовах (*сніг, сняг, snijeg; вітер, вятър, vjetar; імла, мъгла, magla; мороз, мраз, mraz; іній, иней, inje; сонце, слънце, sunce; вихор, вихър, vihor; волога, влага, vlaga; град, град, grad; грім, гръмотевица, grom; дощ, дъжд, dažd; жага, жега, žega*...);

2) Лексеми праслов'янського походження, наявні тільки в двох із трьох мов (*oblak, облак* 'хмара'; *uzduh/vazduh, въздух* 'повітря'; *munja, мълния* 'блискавка'; *туча, tuča; приплив, прилив; відплив, отлив*...);

3) Лексеми праслов'янського походження, наявні тільки в одній мові (блискавка; *веселка; зірка; повітря; валежи* 'опади'; *виелица* ''заметіль''; *nevera* 'заметіль'; *oluja* 'шторм'; *nevrijeme* 'негода'...);

4) Запозичена лексика: *температура* та різні назви вітру та негоди: *ураган*, *хуртуна*, *шторм*, *торнадо*.

Метеорологічну лексику ми піддали повному фонетичному і морфологічному аналізу. Найчастіше до уваги брали тільки слова літературних мов, але у деяких випадках фіксували паралелі й у народних говорах. На діалектний рівень ми спиралися тоді, коли хотіли підтвердити праслов'янське походження певної лексеми. Так доводили її наявність у всіх аналізованих мовах хоча б на рівні діалекту [6]. Наприклад, слово *поледица,* мабуть, невідоме українцям на сході, але його знають носії мови більшості закарпатських говірок. Ця лексема має свої відповідники в болгарській та хорватській літературних мовах. Або, наприклад, болг. *време*, хорв. *vrijeme* та укр. діал. *верем'я* пов'язані з дієсловом *вертіти.* У Хорватському етимологічному словнику зазначено, що корінь слів, які позначають погоду – **wert-*, фіксуємо в дієслові *вертіти*. Таким чином, показана особливість погоди, яка з давніх часів пов'язана з рухом. Ці лексеми мають відмінності ще й на семантичному рівні. У південнослов'янських мовах лексема вживається не лише в значенні 'погода', але й у значенні 'час', а в українських діалектах вживається зі звуженою семантикою 'гарна погода'.

Досліджувана лексика є архаїчною, але все-таки століття ізольованого розвитку кожної з аналізованих мов позначилися і на її розвитку. Серед особливостей цієї лексики можемо виділити такі:

〉 різна фреквентність синонімічних лексем в аналізованих мовах: *луна – місяць*;

〉 спільнослов'янські лексеми по-різному утворювали в кожній мові похідні слова зі своїм семантичним наповненням: укр. *погода,* хорв. *pogoda, godina* та болг. *година*;

〉 географічні умови в кожній із трьох мов розвинули специфічну групу назв: назви для *вітру* різні, напевно, як і сам вітер різний на Адріатиці і в Карпатах, на Чорному морі і біля Дунаю.

Фонетичний і морфологічний аналіз зафіксованої лексики показав, що майже всі аналізовані лексеми сформовані відповідно до фонетичних правил кожної з аналізованих мов. На підставі аналізу зібраної лексики, який охопив близько трьохсот лексем української, болгарської та хорватської мов, ми дійшли таких висновків: майже три чверті аналізованих лексем праслов'янського походження; більше половини аналізованих слів уживаються в усіх трьох мовах; у спільнослов'янських словах, наявних у всіх трьох мовах, простежується певна кількість фонетичних і морфологічних варіантів. Це свідчить про те, що аналізована лексика є архаїчною і, крім того, вона змінювалася відповідно до регулярних змін, які відбувалися протягом всієї історії кожної мови. Лише кілька слів, зафіксованих нами, є запозиченнями. Ці слова позначають явища, невідомі на цих просторах (*ураган*), або стосуються явищ, які з'явилися протягом останнього століття. Зафіксована також лексема, запозичена через англійську мову (*смог*).

ЛІТЕРАТУРА
1. Български етимологичен речник: У 6 т. – София : Българска академия на науките, Институт за български език, 1971–2002.
2. Български тълковен речник. – 4-е изд. – София : Наука и изкуство, 2004. – 1094 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К. : ВТФ „Перун“, 2009. – 1736 с.
4. Етимологічний словник української мови: В 7 т. – К. : Наук. думка, 1982–2012.
5. Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд: В 37 т. – М. : Наука, 1974–2011.
6. Піпаш Ю. Матеріали до словника гуцульських говірок / Ю. Піпаш, Б. Галас. – Ужгород, 2005. – 266 с.
7. Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району / І. В. Сабадош. – Ужгород : Ліра, 2008. – 480 с.
8. Харалампиев И. Малък етимологичен речник на българския език. / И. Харалампиев – Велико Търново : Слово, 1999. – 134 с.
9. Anić V. Veliki rječnik hrvatskoga jezika. – Zagreb : Novi liber, 2003. – 1881 c.
10. Anić V. i dr. Hrvatski enciklopedijski rječnik. – Zagreb : Novi liber, 2002. – 1583 c.
11. Gluhak A. Hrvatski etimološki rječnik. – Zagreb : August Cesarec, 1993. – 832 c.

Ніка Пресл, студентка V курсу філософського факультету Загребського університету (Хорватія).

Науковий керівник – *Оксана Тимко-Дітко,* доктор філологічних наук, професор Загребського університету (Хорватія).

Анна Прищепова,
Гомель, Беларусь

СНЫ О ДИКИХ ЖИВОТНЫХ (СОЦИОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ТОЛКОВАНИЯ СНОВИДЕНИЙ)

Познание человеком мира и себя в этом мире немыслимо без обращения к языку, позволяющему, с одной стороны, кодировать, а с другой стороны, интерпретировать бесконечные связи человеческого сознания с реальной действительностью. Поскольку эти связи находят своеобразную объективацию и во сне (в виде зрительных образов, ощущений), о том, что человека волнует, что затрагивает его интересы, не оставляя в покое даже в измененном состоянии сознания, обусловленном минимизацией мозговой деятельности, мы можем узнать из толкований сновидений. Разумеется, доверяться таким толкованиям можно лишь с оглядкой. Однако интерпретации снов, которые представляют собой тексты, имеющие своего

адресата и дешифрующие визуализируемые во сне «коды», позволяют определить, что с точки зрения предсказителя – автора толкования, интерпретатора сна – должно волновать обывателя, какие сферы интересов последнего оказываются более значимыми, а какие – менее.

Материал для анализа ограничен толкованиями снов о диких животных, извлеченными из «Сонника Юноны» [3]. В этом электронном источнике систематизированы данные более 75 сонников, существующих в настоящее время.

Отправной теоретической посылкой исследования является тезис о том, что сферу интересов человека определяют его потребности. Авторитетный психолог двадцатого века М. Аргайл считает, что полный перечень человеческих потребностей науке еще не известен [1]. Тем не менее существующие ныне классификации потребностей позволяют представить их в системе. В частности, по мнению американского психолога А. Маслоу, все потребности человека могут быть сведены к следующим типам: 1) физиологические потребности (потребности в удовлетворении чувства голода, жажды, полового влечения и т. д.); 2) потребности в безопасности (в обретении уверенности, избавлении от страха и неудач); 3) потребности в принадлежности и любви; 4) потребности в уважении (в достижении успеха, получении одобрения, признания); 5) познавательные потребности (потребность что-либо знать, уметь, исследовать); 6) эстетические потребности (потребности в гармонии, порядке и т. п.); 7) потребности в самоактуализации (в реализация своих целей, способностей, развитии собственной личности) [2].

Ожидания человека, связываемые с удовлетворением / неудовлетворением потребностей, являются отражением психических состояний человека, окрашенных соответственно положительными или отрицательными эмоциями. Если ограничиться анализом толкований снов, предсказывающих реализацию положительных ожиданий человека, то самым частотным прогнозом такого плана в различных сонниках, интерпретирующих визуализацию дикого животного во сне, оказывается прогноз, свидетельствующий об удовлетворении потребности в достижении успеха, получении признания, уважения: *Слышать вой волка – разоблачить чей-то заговор и победить в условиях жесткой конкуренции*; *Если медведь попадется к вам в капкан или вы его убьете, вы приобретете почет и уважение*; *Убить кабана – одержать победу над врагами*. Значимость такого рода предсказаний можно объяснить тем, что каждый человек стремится к тому, чтобы его оценили по достоинству (за компетентность, ответственность, мастерство и др.).

Вторым по частотности фиксаций является прогноз, отражающий стремление человека к удовлетворению потребности в принадлежности и любви. Желания любить и быть любимыми, иметь настоящих друзей, создать семью, прийти к согласию лежат в основе межличностных отношений и представляют базовые стремления в социальном бытии человека:

Если у животного пасть в крови, то очень скоро у вас появится верный и надежный товарищ; *Видеть во сне полярного медведя – ты любим*; *Кабана видеть – мир с врагом.*

Связывается с визуализацией диких животных во сне и удовлетворение потребности в безопасности, уверенности в завтрашнем дне. Удовлетворение таких потребностей гарантируется, как правило, материальным благополучием: *Медведь с медвежатами – прибавление в хозяйстве, достаток*.

Крайне немногочисленны прогнозы, свидетельствующие о том, что сны с дикими животными сулят человеку удовлетворение его физиологических потребностей, потребности в самоактуализации (подразумевающей реализацию способностей, развитие личности): *Если вам явился медведь в качестве знака, это может означать, что в вашей жизни должен наступить период раздумий, за которым последует ваше духовное возрождение.* Не идет речь в сонниках, трактующих визуализацию диких животных, и об удовлетворении познавательных и эстетических потребностей человека.

Возможно, выводы о том, что толкования снов человека отражают ценностные предпочтения носителей обыденного сознания, делать преждевременно (принимая во внимание ограниченность фактического материала), однако постановка вопроса о перспективности такого рода исследования очевидна.

ЛИТЕРАТУРА

1. Аргайл М. Психология счастья [Электронный ресурс] / М. Аргайл; Пер. с англ. / Общ. ред. и вступ. ст. М. В. Кларина. – М. : Прогресс, 1990. – Режим доступа: http://psychologylib.ru/books/item/f00/s00/z0000005/st053.shtml – Дата доступа: 10.11.2015.
2. Пирамида потребностей Маслоу [Электронный ресурс] / Психологос. Энциклопедия практической психологии. – Режим доступа: http://www.psychologos.ru/articles/view/piramida_potrebnostey_maslou– Дата доступа: 21.09.2015.
3. Сонник Юноны [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http:// junona.org/modules.php?name=Sonnic – Дата доступа: 20.09.15.

Прищепова Анна Владимировна, студентка V курса филологического факультета УО «Гомельский государственный университет им. Ф. Скорины».

Научный руководитель – *Ничипорчик Елена Владимировна,* кандидат филологических наук, доцент УО «Гомельский государственный университет им. Ф. Скорины».

Зульфия Рахманова,
Таджикистан / Минск, Беларусь

КОЛОРАТИВЫ ПОЛЯ *ЖЕЛТОГО* ЦВЕТА В ТВОРЧЕСТВЕ АЛЕКСАНДРА ГРИНА

Под *колоративом* (*колоризмом*) мы понимаем языковую единицу, в состав которой входит корневой морф, семантически или этимологически связанный с цветонаименованием.

Колоративы являются неотъемлемым компонентом индивидуально-авторской картины мира. Цветовые эпитеты – результат интуитивного художественного отбора. Они выполняют в тексте художественной литературы три основные функции: смысловую, описательную (цветовые эпитеты привлекаются писателем, чтобы описание стало зримо) и эмоциональную (определенного образа воздействие на чувство).

В 2015 году исполнилось 135 лет со дня рождения Александра Грина – известного русского писателя, романтика, фантаста, превосходного пейзажиста и тонкого психолога. Благодаря использованию художественного слова, вернее, в синтезе цвета и художественного слова, ему всегда удавалось добиться двойного эффекта: с одной стороны, «услышать» образ через слово, с другой – «увидеть» образ через цвет. Семантика цветообозначений у А. Грина многопланова, глубинна, часто символична, выразительна. Наше исследование проводилось на материале феерии «Алые паруса» и романа «Бегущая по волнам» [1; 2]. В этих произведениях А. С. Грин использовал широкую гамму цветов, но самое обширное поле – поле красного цвета, ставшее объектом изучения многих исследователей. В нашем докладе мы подробно остановимся на менее исследованном *поле желтого цвета*, которое включает 11 оттенков, переданных разными способами – при помощи простых прилагательных: *желтый, золотой, оранжевый, рыжий, коричневый,* отглагольного прилагательного: *загорелый,* прилагательного с суффиксом, создающим оттенок: *золот**ист**ый,* сложных прилагательных: *огненно-желтый,* авторского *мрачно-рыжий,* существительных: *золото, загар.*

ПОЛЕ *ЖЕЛТОГО ЦВЕТА* В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ АЛЕКСАНДРА ГРИНА

Колоративы	**Количество в «Алых парусах»**	**Количество в «Бегущей по волнам»**
желтый	1	6
огненно-желтый		1
золотой	**7**	11
золотистый		1
покрывала *золота*	1	
оранжевый	1	1

рыжий		5
мрачно-рыжий	1	
коричневый		4
загорелый	3	1
загар	1	
Всего 11 оттенков	**15**	**30**

Подробнее остановимся на колоративах *желтый* и *золотой*. *Желтый* относится к так называемым хроматическим и несет огромную символическую нагрузку во всех культурах, так как это цвет солнца, лета, песка, золота. В тексте феерии, однако, колоратив употреблен только один раз и не несет образности: желтый – цвет песка: *Ассоль увидела, что деревья впереди свободно раздвинулись, пропустив синий разлив моря, облака и край* ***желтого*** *песчаного обрыва…* В романе он встречается гораздо чаще (6 раз), но это происходит за счет цвета платья Дэзи, играющего, впрочем, важную роль в сюжете романа: ***желтое*** *шелковое платье с коричневой бахромой.* В 2 случаях колоратив использован для описания картин природы: *Он был из* ***желтых с****кал и голубых гор замечательной красоты; За мысом было нечто вроде* ***желтой*** *зари.* В «Бегущей по волнам» один раз встречается оттенок желтого цвета *огненно-желтый: – Это приезжий, – сказал третий из группы, драпируясь в* ***огненно-желтый*** *плащ…*

Гораздо чаще для обозначения желтых оттенков писатель пользуется колоративом *золотой.* Сравнив с количеством других колоронимов, можно утверждать, что это один из любимых авторских цветовых оттенков. В феерии А. Грин применяет его для описания восхода солнца, а точнее, цвета горизонта при восходе – *золотая нить*: *За* ***золотой нитью*** *небо, вспыхивая, сияло огромным веером света, белые облака тронулись слабым румянцем*; *Тем временем море, обведенное по горизонту* ***золотой нитью****, еще спало…*; *Пена блестела, и багровый разрыв, вспыхнув средь* ***золотой нити****, бросил по океану, к ногам Ассоль, алую рябь*. Этот горизонт для автора – некие волшебные ворота, войдя в которые, попадаешь в стихию океана: *Осенью на пятнадцатом году жизни, Артур Грэй тайно покинул дом и проник за* ***золотые ворота*** *моря*.

Цвет золота, по мнению автора, могут иметь звезды: *Грэй, подняв голову, прищурился на* ***золотой*** *уголь звезды…* В одном случае А. Грин использует для обозначения цвета воздушной стихии существительное *золото*: *Солнце, забрасывающее в ясную погоду море и Каперну покрывалами воздушного* ***золота****.*

Авторские метафоры *золотая нить, золотые ворота* в романе не встречаются, зато частотна *золотая сеть: Вихрь* ***золотой сети*** *сиял таинственными рисунками; Едва я окончил говорить, … как* ***золотая сеть*** *померкла.* Как и в феерии, *золотой* связан с солнцем и светом: *Лучистые веера, скачущие овалы и кидающиеся из угла огневые черты были, как полет в стены стремительной* ***золотой*** *стаи…* В описании природы встречается

оттенок ***золотистый***: *...за ней плавал* ***золотистый*** *туман – обширный световой слой.*

В результате нашего исследования мы смогли представить писателя А. Грина как носителя особого типа художественного мышления. Он владел своей палитрой цвета и создал свою художественную цветную модель мира. При помощи желтых оттенков художник «нарисовал» эмоции радости, веселья, тепла. Особым символизмом в его авторской картине мира обладает *золотой цвет,* переданный разными языковыми средствами.

ЛИТЕРАТУРА

1. Грин А. Алые паруса (феерия) / А. Грин. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1974. – 93 с.
2. Грин А. Бегущая по волнам / А. Грин. – Л. : Ленинградское отделение, 1980. – 380 с.

Рахманова Зульфия, студентка V курса переводческого факультета Минского государственного лингвистического университета.

Научный руководитель – *Чернышова Людмила Васильевна,* кандидат филологических наук, доцент Минского государственного лингвистического университета.

Христина Рибчак,
Львів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ КОРИСТУВАЧІВ СОЦМЕРЕЖ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАТУСІВ

У XXI столітті всесвітня мережа Інтернет подарувала суспільству можливість спілкуватися без кордонів. Згідно з офіційними даними компанії Facebook, тільки у цій соціальній мережі налічують 1.59 мільярда активних користувачів [1]. Можливість швидко зібрати велику кількість даних, які забезпечать повноту та репрезентативність вибірки, сприяла розвитку наук про людину, а особливо соціолінгвістики − дисципліни на стику соціології та мовознавства.

Слова, які користувач соцмережі пише у своїх статусах, мають психологічне значення (A. Kramer). Вони несуть інформацію про те, ким є ця людина і яка вона або ким себе бачить. У галузі психології, соціології та соціолінгвістики вже було проведено чимало досліджень статусів соцмереж. Цікаві в аспекті лінгвістики такі роботи: “Personality, Gender, and Age in the Language of Social Media: The Open-Vocabulary Approach” (H. Schwartz, J. Eichstaedt, M. Kern та інші), “Between Likes and Shares: Effects of Emotional Appeal and Virality on the Persuasiveness of Anticyberbullying Messages on Facebook” (E. Lansing), “Romantic Relationship Development in the Age of Facebook: an Exploratory Study of Emerging Adults’ Perceptions, Motives, and Behaviors”

(J. Fox, K. Warber), “Self-Presentation 2.0: Narcissism and Self-Esteem on Facebook” (S. Mehdizadeh), “Peak Break-up Times on Facebook” (D. McCandless), “Love Online: How Relationship Awareness on Facebook Relates to Relationship Quality Among College Students” (M. Steers, C. Overup, J. Brunson та інші), “Dimensions of Self-Expression in Facebook Status Updates” (A. Kramer, K. Chung), “Emotion Expression and Contagion Online: Statuses, Sentiment, and Sympathy” (A. Kramer), “Коммуникация в социальной компьютерной сети «Вконтакте»: жанроведческий аспект” (Т. Алтухова), “Социальная сеть «Вконтакте»: лингвопрагматический аспект” (Н. Марченко).

Очевидно, що потенціал дослідження статусів ще досить великий і невичерпаний, особливо коли говоримо про наукові роботи на матеріалі української мови, тому здійснення соціолінгвістичного аналізу статусів соцмереж є особливо актуальним.

Мета цієї розвідки – опис особливостей самоідентифікації користувачів соцмереж за гендерним критерієм. Зазвичай лінгвісти досліджують гендер у двох аспектах: 1) мова та відображення в ній статі; 2) мовленнєва та в цілому комунікативна поведінка чоловіків і жінок, тобто специфіка чоловічого та жіночого мовлення. Саме другий аспект вибираємо як опорний у нашому дослідженні.

Із соцмереж “Twitter” та “Вконтакте” за мовним критерієм було вибрано 150 статусів українською мовою, з яких 75 належить позиціонованим жінкам, стільки ж позиціонованим чоловікам. Стать визначено відповідно за позиціонованою автором.

На першому етапі здійснено граматичну класифікацію статусів (подібно до граматичної класифікації фразеологізмів, тобто за стрижневими компонентами). Цей аналіз показав, що серед жіночих статусів переважають іменникові та атрибутивні конструкції (28 та 14 відповідно), а серед чоловічих помітно лідирують іменникові (43).

Другий етап. Кіберспілкування важко уявити без емотиконів (смайлів) та експресивного синтаксису. З метою визначити, яка стать частіше використовує невербальні знаки вираження емоцій, здійснено аналіз знаків пунктуації у функції емотиконів (взято до уваги знак оклику, дужки, двокрапку, крапку з комою та три крапки). Результат обчислення показав, що жінки використали пунктуаційні знаки у 38 із 75 статусів, чоловіки — тільки у 23 із 75, що пояснюється, очевидно, більшою схильністю до вираження емоцій саме в жінок. Часто комуніканти використовують послідовно однотипні знаки (наприклад, “!!!!”=”!”): 67 у жіночих статусах і тільки 39 у чоловічих. Для обох статей найпопулярнішим знаком експресивного синтаксису є три крапки (24 з 67 у жінок, у чоловіків – 17 із 39), на другому місці – пунктуаційний емотикон на позначення радості (21 та 10 відповідно).

На третьому етапі здійснено аналіз вживаної лексики. В представників обох статей переважає загальновживана лексика. Однак 39 жіночих і 27 чоловічих статусів містять стилістично забарвлену чи обмежену лексику. У жіночому масиві виявлено статуси із: поетизмами – 2, сленгізмами – 3, ру-

сизмами – 7, розмовними елементами – 8. У чоловічому масиві зустрічаємо статуси із: поетизмами — 6, сленгізмами – 9, русизмами – 2, розмовними елементами – 8. Чоловіки майже вдвічі частіше вживають запозичені слова (23 та 12 відповідно), а в лексиконі жінок присутні авторські неологізми (2).

Четвертий етап. Аналіз статусів за критерієм помилок виявив, що жінки припустилися мовних помилок у 26 статусах, а чоловіки — у 16; жінки найбільше допускають пунктуаційні помилки (16), а чоловіки — лексичні (11).

П'ятий етап. За семантичним критерієм переважає самоідентифікація користувачів за професією/посадою (58 семантичних маркерів у чоловіків, 26 – у жінок) та за особистими якостями та рисами характеру (19 та 16 відповідно).

Отримані результати вимагають статистичної перевірки на більшому масиві статусів, що становить перспективу цього дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Facebook (2015) Facebook company info: Fact sheet website [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://newsroom.fb.com/company-info/

Рибчак Христина Василівна, студентка V курсу Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій Національного університету «Львівська політехніка».

Науковий керівник – *Таран Оксана Сергіївна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвітики Національного університету «Львівська політехніка».

Олена Роговцева,
Дніпропетровськ, Україна

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТУРИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Актуальність цього дослідження зумовлена зростанням у вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці інтересу до проблем мовної дії і взаємодії комунікантів, до вивчення мови в тісному зв'язку з практичною діяльністю людини у різних сферах, в тому числі пов'язаних із мандрівками та туризмом.

Як робоче визначення інституційного дискурсу в сфері туризму застосовується термін «туристичний дискурс», під яким розуміється мова, що реалізується в інституційних ситуаціях, а також спілкування у сфері туризму.

Сучасна лінгвістична парадигма й комунікативний підхід до мови визначають дискурс як текст, занурений у ситуацію спілкування [3, с. 179]. Туристичний дискурс виокремлюється на тій підставі, що йому притаманний власний, який відрізняє його від інших дискурсів, набір критеріїв: специфічна локалізація комунікативної події, особливий склад учасників, наявність у них характерних цілей і стратегій, особливий ключовий кон-

цепт (подорож), специфічне змістовне наповнення промови, існування характерних розумових процедур, кодів та субкодів.

Туристичний дискурс має також полімодальний характер: у процесі комунікації здійснюється вербальний і невербальний вплив на всі органи чуття адресата. З цим пов'язано і те, що комунікація в сфері туризму має полікодовий характер. Загальною властивістю використовуваних в туристичному дискурсі кодів є здатність надавати тексту тимчасову багатошаровість і просторову стереоскопічність, формувати ціннісне ставлення до місця. Також туристичний дискурс має письмовий різновид, який включає в себе надруковані тексти і комп'ютерно-опосередковану комунікацію.

На мовне оформлення туристичних текстів впливає поліфонічний, а місцями гібридний характер туристичного дискурсу. Це проявляється в поєднанні рис публіцистичного та наукового функціональних стилів із накладенням прийомів рекламного дискурсу. Поліфонічними включеннями є фрагменти, які демонструють змістовний і формальний зв'язок із історичними і мистецтвознавчими дискурсами. Туристичний дискурс є гібридом дискурсів нормативно-риторичного і креативного типу.

Значний інтерес дослідників спрямовано на опис концептосфери туристичної комунікації. Важливі ідеї висловлені в роботі О. В. Мошняги, де автор створює типологію концептів туристичної комунікації. Було виділено універсально-культурні, національно-культурні, універсально-туристико-галузеві, національні туристико-галузеві концепти, переходи з туристської концептосфери в універсальну. Їх підвидами є системоутворюючі, культурогенні, соціогенні концепти, концепти-цінності, концепти-імперативи, концепти-регулятиви [4, с. 44].

К. Є. Меньшикова обмежує галузь досліджень туристичної комунікації наративом, вважаючи його основним способом мовного конструювання подій, що володіє значною силою впливу на адресата [1, с. 229].

Важливою рисою туристичного дискурсу є велика кількість стильових прийомів, мета яких надати рекламному тексту виразність, емоційність і насиченість. Найчастіше використовуються епітети, метафорі також приділено велику увагу, оскільки образний вислів певного поняття чи явища широко застосовується в створенні туристичного дискурсу [2, с. 128]. Поширеним стилістичним прийомом у туристичному дискурсі є також вживання риторичних питань.

Отже, туристичний дискурс є особливим масово-інформаційним та статусно-орієнтованим інституційним дискурсом. Однак визначення туристичного дискурсу ще потребує уточнення, що зумовлено недостатнім ступенем вивченості мови, використовуваної в ситуаціях, пов'язаних з комунікацією у сфері туризму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Меньшикова К. Є. Ідеологеми в туристичному наративі / К. Є. Меньшикова // Політична лінгвістика. – 2011. – № 4 (38). – С. 229.

2. Анісімова О. Є. Лінгвістика тексту й міжкультурна комунікація: навч. посібник / О. Є. Анісімова. – М. : Академія, 2003. – 128 с.
3. Сєдов К. Ф. Становлення дискурсивного мислення мовної особистості: Психо- і соціолінгвістичні аспекти / К. Ф. Сєдов. – Саратов : Видавництво Сарат. ун-ту, 1999. – 179 с.
4. Мошняга О. В. Концептуальний простір міжкультурної комунікації в системі міжнародного туризму: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук / О. В. Мошняга. – М., 2011. – 44 с.

Роговцева Олена Владиславівна, студентка IV курсу факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства Дніпропетровського національного університету імені О. Гончара.

Науковий керівник – *Шевченко Маргарита Юріївна,* кандидат філологічних наук, доцент Дніпропетровського національного університету імені О. Гончара.

Марина Руденко,
Слов'янськ, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕМАРКАЦІЮ ПОНЯТЬ *АРГО, ЖАРГОН, СЛЕНГ*

Питання про демаркацію понять *арго, жаргон* і *сленг*, дуже близьких за своєю семантикою, як і раніше, залишається відкритим. На думку Л. О. Ставицької, дефініції понять *арго – жаргон – сленг* вимагають уточнення, оскільки межі між цими мовними стратами досить ефемерні й дифузні, а термінологічна плутанина нищівно позначається на загальній лінгвістичній культурі суспільства та теоретичному рівні лінгвістичних студій [5, с. 47].

В англійській мові слова *арго, жаргон, сленг* у XVIII і XIX ст. уживалися як синоніми. На кінець XIX ст. намітився розподіл усієї нелітературної лексики і фразеології на три основних шари, позначені термінами *сленг, кент і жаргон.* У лінгвістиці XX–XXI ст. для позначення субстандартної лексики існують три основних терміни: *арго, жаргон і сленг.* Сленг позначає «нестандартну, неформальну лексику загального використання», а також «спеціальну лексику підгруп і субкультур». Жаргон – слова і вирази, характерні для тієї або іншої професії або виду діяльності. Арго – особлива мова (або особлива лексика) кримінального світу [1, с. 17].

Із 60-х років XX ст. термін *сленг* починає використовуватися і в русистиці, нарівні з позначеннями *жаргон і арго.* В англо-американській традиції до цього часу поняття *argot* і *jargon* змішуються з поняттям *cant,* яке виступає як сукупність кількох лексико-стилістичних шарів. Термін *slang* покриває цілком російські терміни *жаргон* і *арго*, а почасти і грубе просторіччя [3, с. 51]. Під терміном *slang* відбувається змішування надто різнорідних лексико-стилістичних явищ.

Думки лінгвістів стосовно питання демаркації термінів істотно розходяться. Дуже часто арго і сленг ототожнюються з жаргоном, жаргон – із арго, сленг – з жаргоном і т. п. О. С. Ахманова (1969), Е. М. Берегівська (1996), Й. Вахек (1964), С. Влахов та С. Флорін (1980), В. Демченко (2010), І. Николів (2012), Е. Партрідж (1979) зазначають, що терміни *арго*, *жаргон, сленг* можуть використовуватися синонімічно, чітких меж між ними не існує.

М. В. Арапов (1990), Ю. Л. Мосенкіс (2007), В. К. Мюллер (1955), Є. С. Отін (1999, 2009), С. Пиркало (2000), Н. О. Шовгун (2000), І. І. Щур (2006) ототожнюють сленг із жаргоном (у російській, українській літературі переважно по відношенню до англомовних країн). М. Марплз не настільки категоричний. Він відмічає, що хоч термін *жаргон* часто використовується як приблизний синонім терміна *сленг*, по суті, повинен позначати технічну мову ремесла, професії, виду спорту або конкретної гри, чи спілку з особливим колом інтересів [6, с. 29]. У такій трактовці поняття *жаргон* збігається з поняттям *спеціальний сленг.*

Деякі дослідники (В. О. Винник (2004), Р. А. Спіерс (1982), Л. О. Ставицька (2005)) розглядають термін *сленг* не тільки як синонім жаргону, але й як сукупність жаргонних слів, жаргонних значень загальновідомих слів, жаргонних словосполучень. Існує і протилежна думка, відповідно до якої жаргон є більш широким поняттям, ніж сленг, арго і т. п. Наприклад, словацький лінгвіст Л. Двонч (1957) пропонує термін *жаргон* як узагальнене позначення *сленгу* і *арго* [2, с. 130].

Багато авторів уважають термін *арго* синонімічним терміну *жаргон*. Розглядаючи взаємозв'язок російського арго і західноєвропейського, Б. О. Ларін, наприклад, регулярно використовує обидва терміни – *арго* і *жаргон,* відмічаючи: «Читач уже помітив, що я використовую терміни *арго* і *жаргон* як синоніми» [3, с. 114].

Із розвитком соціолінгвістичних студій, розширенням досліджень соціальних діалектів спостерігається тенденція до диференціації відповідних термінів. Один із перших, хто – залежно від домінувальної в них функції (комунікативної, конспіративної й експресивної) – розділив соціолекти на арго, жаргони та сленг є О. Єсперсен [4, с. 68].

Ш. Баллі (1961) наполягав на розрізненні жаргонів і арго у французькій мові. Подібної думки дотримувалися В. М. Жирмунський (1936) стосовно російської мови, В. О. Хом'яков (1971, 1974) – англійської.

Іноді важко розмежувати терміни *сленг* і *жаргон.* До XX ст. між ними практично не робилось особливої різниці [1, с. 46]. В українському мовознавстві, підкреслює П. М. Грабовий (2010), простежуємо тенденцію до розмежування понять *жаргон* і *сленг*.

Проблема демаркації понять *арго*, *жаргон*, *сленг* залишається актуальною і вимагає подальшого глибокого дослідження. Видається доцільним провести зіставлення дефініцій термінів *арго*, *жаргон*, *сленг* у навчальній і довідково-лексикографічній літературі на матеріалах різних мов.

ЛІТЕРАТУРА
1. Андреева Г. Р. Лексико-семантические особенности специального сленга : дис. … канд. филол. наук : 10.02.04 / Г. Р. Андреева. – М., 2004. – 177 с.
2. Губачек Я. О традиции в изучении сленга в чешском языке / Я. Губачек // Вопросы языкознания. – М. : Наука, 1980. – № 2. – С. 127–135.
3. Ларин Б. А. Западноевропейские элементы русского воровского арго / Б. А. Ларин // Язык и литература. – Л., 1931. – Т. VII. – С. 113–130.
4. Липатов А. Т. Сленг как проблема социолектики : [монография] / А. Т. Липатов. – М. : Элпис, 2010. – 318 с.
5. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови / Л. Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 464 с.
6. Marples M. University Slang / M. Marples. – London : Williams & Norgate, 1950. – 187 p.

Руденко Марина Юріївна, аспірантка кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Науковий керівник – *Глущенко Володимир Андрійович,* доктор філологічних наук, професор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Катерина Рула,
Запоріжжя, Україна

ЕКСПЛІКАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО КОДУ У ТВОРАХ К. МОТРИЧ

Проблема збереження духовних і культурних цінностей у XXI столітті зумовила звернення до розкриття сутності та механізму феномену української культури через мову. Код культури – системи знаків матеріального та культурного світу, що стали носіями культурних смислів [3], – виступає на передній план у лінгвокультурологічній науковій парадигмі сучасних досліджень.

Видається актуальним вивчення вербалізації національного самоствердження у творчості письменників, які є взірцевими носіями національної культури, духовності. Такою особистістю є популярна письменниця сьогодення Катерина Мотрич.

Найголовнішою рисою творчості письменниці є тяжіння до невеликих жанрів, у яких описується життя людей у найінтимніші моменти, проповідуються ідеали добра, справедливості, любові, домінування духовного начала над матеріальним.

Твори К. Мотрич є вдалим матеріалом для лінгвокультурологічного дослідження, оскільки характерними особливостями текстів є сюжети, які нерозривно пов'язані з краєм, природою, історичною родовою пам'яттю, сакральними образами нашого народу, з Богом.

Національний код культури яскраво втілюється у традиціях і звичаях українського народу.

Звичаї – це ті неписані закони, якими керуються в найменших щоденних і найбільших усенаціональних справах. Звичай, а також мова, – це ті найміцніші елементи, що об'єднують окремих людей в один народ, в одну націю.

Використовуючи лінгвокультуреми-реалії та лінгвокультуреми-народні номени, письменниця описує те, як герої оповідань свято дотримуються традицій і на свята, і в повсякденних справах так, як їм заповідали предки. Настя з оповідання «Політ журавлів над нетолоченими травами» готує святкову вечерю, як прийнято на святки не лише для родини, а й для померлих родичів: *Та й вірить Настя, що духи її роду у* ***святки*** *всідаються на* ***покуті*** *коло тої глибокої полив'яної миски із стравою, на яку вона схиляє ложки* [1, с. 5]. *Настя у* ***великодню суботу****, зберігаючи традиції предків, розписувала* ***крашанки****, пекла* ***паски,*** *ходила на* ***всеношну****: Настя готувалася до свята так, як завжди, як звикла це робити роками* [1, с. 13].

Українське весілля – одне з найбільш символічних урочистостей в українській культурі. Традицій і звичаїв у весільному обряді безліч. Їх назви передано за допомогою лінгвокультурем-реалій. Перед весіллям було сватання. Сватати майбутню наречену молодий чоловік ішов зі сватами – одруженими і шанованими чоловіками, зазвичай з батьком і найближчими родичами. Цей звичай реалістично змальовано в повісті «Нащадки сонця»: *Взяв якогось дня батько Кузьму за руку й повів у сусіднє село* ***свататися*** [2, с. 21]. Для християн утворення шлюбного союзу можливо тільки в Церкві з благословення єпископа чи священика. Церква своїми священнодіями і молитвами просить для наречених благословення Боже. Тому й Кузьма після сватання повінчався з Килиною: ***Вінчається*** *раб Божий Кузьма з рабою божою Килиною – мовив батюшка* [2, с. 21].

Відтворює письменниця ще один давній звичай – «давати гарбуза» як відкупного подарунка у разі відмови парубкові в одруженні. Ця традиція описана у творі «Осяяння». Уже немолодий хлопець Василь боїться відмови Софії: – *Спробуй ще й гарбуза. – Це ти мені вже й* ***гарбуза піднесла****? – він засміявся і куснув жовтий, наче віск, шматочок* [1, с. 103]. Гарбуз виступає сигніфікативною лінгвокультуремою, що має спільний денотат для зіставлюваних культур, а сигніфікати відрізняються важливістю і змістом культурної інформації. До цього виду належить також трава валеріана – відома лікарська рослина. За давніми повір'ями, з її допомогою «долали» нечисту силу й оберігали від всілякої напасті домівку та її мешканців. Наш народ добре знає її цілющі властивості та особливості збирання. Даринка з оповідання «Відлуння» збирає валеріану за звичаєм: ***Валеріановий корінь*** *треба копати вночі при молоденькому місяці. Він тоді має найбільшу силу* [2, с. 168].

Для відтворення неповторного українського колориту письменниця використовує також міфологеми. Архетипний образ сонця, світла як носія ідеї життя, буття, очищення відповідає загальнофілософській концепції оптимістичного сприйняття дійсності, закодованій в українському менталі-

теті. Герої повісті «Нащадки сонця» вірили, що сонце – джерело життя і людина походить від нього: *З покоління в покоління переповідали легенду про те, що перший чоловік з'явився тут від сонця* [2, с. 4].

Отже, звичаї, відтворені у творах К. Мотрич, є відображенням душі українського народу. Вони дають можливість окреслити цінності та пріоритети, які є актуальними для українців, а також виокремити їх серед інших. Спільність мови та звичаїв є тими вузлами, які зв'язують наш народ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мотрич К. В. Перед храмом любові та болю : оповідання, повість / К. В. Мотрич. – К. : Молодь, 1989. – 240 с.
2. Мотрич К. В. Час найкоротшої тіні: Повісті оповідання / К. В. Мотрич. – К. : Рад. письменник, 1982. – 231 с.
3. Потапенко О. Історія та становлення лінгвокультурології як науки / О. Потапенко. – Режим доступу: ile:///C:/Users/User/Downloads/Tidf_2015.pdf.

Рула Катерина Вікторівна, студенка V курсу філологічного факультету Запорізького національного університету.

Науковий керівник – *Зубець Наталя Олександрівна,* кандидат філологічних наук, доцент Запорізького національного університету.

Ольга Савіцька,
Львів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ФІГУР У НІМЕЦЬКОМОВНІЙ РЕКЛАМІ (на матеріалі журналу Brigitte)

Сучасна реклама – це важливе суспільне явище, яке впливає на стосунки між людьми та їхній менталітет, сприйняття реальності. Цей факт зумовлює надзвичайне зацікавлення рекламою як пересічними людьми, так і фахівцями. Зважаючи на те, що саме її вербальне представлення забезпечує необхідний вплив на споживача, рекламна сфера потребує ретельного дослідження лінгвістів [2, с. 123]. Для реклами характерні власні принципи творення, вироблення засобів впливу, способи лінгвальної організації, інтерпретації та перекладу, що орієнтовані на споживачів рекламної продукції.

Як відомо, реклама має значний вплив на суспільство в усіх країнах світу, зокрема і в Німеччині [3, с. 215]. Досить велика кількість рекламних текстів та слоганів міститься у жіночих журналах, таких як Brigitte. Це можна пояснити тим, що реклама має найбільший вплив саме на жіночу частину суспільства.

Дослідженнями німецькомовної реклами займалися такі вчені, як О. Есперсен (1985), Л. Н. Гермогенова (1994), М. П. Брандер (1998), Л. Д. Ма-

євська (1998), Т. В. Смирнова (1998), Т. О. Кузьміна (2001), Р. Акша (2003), Ю. Б. Кузьменкова (2003), В. С. Елістратов (2004).

Саме ці автори та їх послідовники виділили основні особливості рекламного дискурсу. Окрім цього, вони виявили основні функції реклами й умови, за яких рекламні слогани та тексти будуть успішними.

Проте, для того, щоб реклама була успішною, необхідно також розуміти та вміло використовувати стилістичні фігури у рекламних текстах та слоганах [1, с. 26] через те, що вони додають їм більшого емоційного забарвлення та сприяють привертанню уваги споживачів.

Для дослідження вживання стилістичних фігур у німецькомовній рекламі було обрано 12 номерів жіночого журналу Brigitte за 2015 рік. Для аналізу методом суцільної вибірки було виокремлено 210 рекламних текстів, 124 з яких містили стилістичні фігури.

Серед найбільш уживаних стилістичних фігур – метафора (40%), що слугує порівнянням між продуктом або послугою, яку адресант бажає асоціювати з тим, що рекламує, наприклад: *Baden im Glück* [4], *Die doppelte Pflanzenkraft gegen Husten* [4].

Уживання метонімії (35%) у рекламних текстах реалізує одночасне сприйняття неживого суб'єкта та живого. Завдяки цьому зміст рекламного повідомлення стає більш виразним. Наприклад: *Ein Apfel, der für seine werte Eintritt* [5].

Під час дослідження також було виявлено приклади рекламних текстів, в яких зустрічається одночасне вживання метафорично-метонімічних перенесень. Наприклад: *Ein Zeitgewinn, der sich gewaschen hat* [5]*, Ihr Immunsystem hat Geschmack* [4].

Гіпербола (20%) в рекламі необхідна для підсилення якостей, можливостей, сили, бажань. Наприклад: *Geben ist seliger denn nehmen, Brutaris. Bestes aus Butter* [5].

Оксюморон (5%), суть якого полягає в об'єднанні разом непоєднуваних понять, дій або ознак. Це необхідно для того, щоб привернути увагу споживача, підкреслити ті чи інші якості зображуваного, створити ефект несподіванки. *Der fremde Freund, Rauchen zur Gesundheit* [4].

Підсумовуючи проведений аналіз, можна стверджувати, що стилістичні фігури емоційно збагачують зміст рекламних текстів. Для забезпечення необхідного впливу на споживача вони також мають властивість поєднуватися, тобто в одному рекламному тексті можуть одночасно вживатися кілька стилістичних фігур. Найбільша кількість рекламних текстів містить метафоричне перенесення через те, що споживачеві легше сприймати рекламовані продукти, якщо вони викликають певну асоціацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кохтев Н. Н. Реклама: искусство слов / Н. Н. Кохтев. – М., 1997. – 324 с.
2. Лившиц Т. М. Реклама в прагмалингвистическом аспекте / Т. М. Лившиц. – Таганрог, 1999. – 212 с.

3. Раду А. І. Соціологічний простір рекламного дискурсу // Наукова спадщина професора Ю. О. Жлуктенка та сучасне мовознавство: зб. наук. пр. / А. І. Раду. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2000. – С. 213–217.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ
4. Brigitte, № 22. – 2015. – 264 с.
5. Brigitte, № 25. – 2015. – 220 с.

Савіцька Ольга Юріївна, магістрантка кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Львівська політехніка».

Науковий керівник – *Голуб Іванна Юріївна,* кандидат педагогічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Львівська політехніка».

Инна Савогина,
Тула, Россия

ТРАНСФОРМАЦИИ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ КАК РЕЗУЛЬТАТ ЯЗЫКОВОЙ ИГРЫ (НА ПРИМЕРЕ ТЕКСТОВ СОВРЕМЕННОЙ МАССОВОЙ ПЕЧАТИ)

Фразеологические единицы делают речь образно-выразительной и эмоционально окрашенной. Большинство фразеологических единиц обладают немаловажным признаком – коннотативностью, то есть способностью выражать отношение адресанта к объекту или непосредственно к адресату. Данный признак особенно важен при трансформации узуальных фразеологических единиц. Н. М. Шанский считает, что «в стилистических целях фразеологизмы могут употребляться как без изменений, так и в трансформированном виде, с иным значением и структурой или с новыми экспрессивно-стилистическими свойствами» [6, с. 172].

Использование трансформированных фразеологических единиц журналистами придает текстам современной массовой печати более яркую эмоциональную окраску. Часто авторы преобразуют фразеологические единицы с целью придания им шутливой окраски и осуществления так называемого «смехового» воздействия на читателя. Придерживаясь широкого подхода к изучению фразеологии и относя к фразеологическим единицам пословицы и поговорки, мы присоединяемся к мнению Х. Вальтера и В. М. Мокиенко, которые считают, что трансформированные пословицы «родились не только как протест против банального здравого смысла и назидательного тона традиционной «народной мудрости», но и как веселая языковая игра, карнавальная речевая маска уставшего от «серьезностей» и трагедий повседневной жизни Человека» [2, с. 7]. Творческая обработка фразеологических единиц становится особенно актуальной в настоящее время, и такой процесс обновления происходит в современных СМИ постоянно.

Нередко для достижения комического эффекта используется прием перестановки компонентов, что можно наблюдать в названии газетной статьи *Слово не воробей, не поймаешь – вылетишь* («Вечерняя Казань», от 10.07.2007 г.), образованном от пословицы *Слово не воробей, вылетит (выпустишь) – не поймаешь*, которая имеет следующее узуальное значение: «Прежде, чем что-либо сказать, надо хорошенько подумать, чтобы потом не пришлось жалеть о сказанном» [3, с. 305]. Адресант переставляет компоненты, добиваясь как трансформации значения фразеологической единицы, так и актуализации ее иронической функции. В данном примере трансформация сопровождается также изменением глагольной формы: происходит замена 3 лица на 2 лицо, а это, в свою очередь, приводит к тому, что последняя часть трансформированной единицы становится обобщенно-личным предложением, то есть его содержание может относиться к любому лицу. Таким образом, пословица приобретает новый смысл: «Необходимо следить за тем, что говоришь или пишешь, чтобы сохранить свое место работы».

Ярким примером создания языковой игры является синтез двух планов фразеологической единицы: прямого и переносного (или двойная актуализация) в следующем примере: *«Все бегут, бегут, бегут»... Но светофор нам «не светит»* («Пламя», от 20.11.2015 г.). Фразеологическая единица *не светит (светило)* в данном контексте, с одной стороны, выступает и в своем основном, узуальном значении: «нет надежды, нет шансов на получение чего-либо, на достижение цели (говорится с неодобрением или с иронией)» [5, с. 43], с другой стороны, ее компоненты имеют и прямое значение: «излучать свет» [4, с. 701].

В газетной статье идет речь о проблеме установки светофора на опасном перекрестке, но данный вопрос остается открытым, нерешенным. Автор помогает читателю понять фразеологический каламбур, соединяя два значения. Вслед за В. Т. Бондаренко, мы считаем, что «цель использования такого рода семантических вариантов состоит не столько в том, чтобы выразить смыслы, а в том, чтобы обратить внимание слушающего (читающего) на игру этих смыслов друг с другом, оказать на него определенное экспрессивно-эмоциональное воздействие» [1, с. 39].

Таким образом, в современной массовой печати результатом языковой игры часто становятся различные виды трансформаций фразеологических единиц, благодаря использованию которых журналисты (адресанты) достигают своей цели, актуализируя содержание статьи и этим эффективно воздействуя на читателей (адресатов).

ЛИТЕРАТУРА

1. Бондаренко В. Т. Устойчивые фразы в русской речи: монография / В. Т. Бондаренко. – Тула : Изд-во Тул. гос. пед. ун-та им. Л. Н. Толстого, 2011. – 153 с.
2. Вальтер Х. Антипословицы русского языка / Х. Вальтер, В. М. Мокиенко. – СПб : Издательский дом «Нева», 2005. – 576 с.

3. Жуков В. П. Словарь русских пословиц и поговорок / В. П. Жуков. – Изд. 7-е. – М. : Русский язык, 2000. – 544 с.
4. Ожегов С. И.Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова // Российская академия наук. Институт русского языка им. В. В. Виноградова. – 4-е изд., дополненное. – М. : ООО «А ТЕМП», 2006. – 944 с.
5. Фразеологизмы в русской речи: Словарь-справочник / Сост. Н. В. Баско. – М. : Наука, 2002. – 272 с.
6. Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка: учеб. пособие / Н. М. Шанский. – СПб. : Специальная литература, 1996. – 192 с.

Савогина Инна Игоревна, аспирант кафедры документоведения и стилистики русского языка факультета русской филологии и документоведения ФГБОУ ВПО «Тульский государственный педагогический университет имени Л. Н. Толстого».

Научный руководитель – *Архангельская Юлия Владимировна,* кандидат филологических наук, доцент ФГБОУ ВПО «Тульский государственный педагогический университет имени Л. Н. Толстого».

Иоанна Сидорович,
Гомель, Беларусь

ФРАЗЕОЛОГИЗМ *ВЫНОСИТЬ СОР ИЗ ИЗБЫ* СКВОЗЬ ПРИЗМУ НАЦИОНАЛЬНОГО КОРПУСА РУССКОГО ЯЗЫКА

В последние десятилетия в языкознании очень активно развиваются исследования, относящиеся к сфере компьютерной лингвистики, что стимулировано наличием национальных корпусов русского, белорусского, украинского и других славянских и неславянских языков. С точки зрения корпусной лингвистики перед исследователями фразеологии открываются значительные перспективы, поскольку любое устойчивое словосочетание, «погруженное» в тот или иной национальный корпус, выявляет интереснейшие особенности своего происхождения, стилистического использования, компонентных и семантических трансформаций.

Фразеологический оборот *выносить сор из избы* ‘рассказывать о ссорах, неприятностях, происходящих между близкими людьми’, относится к числу активно употребляемых в повседневной речи, поскольку он в лаконичной и образной форме характеризует отношения людей между собой и с обществом в целом. Примеры употреблений этого устойчивого словосочетания, полученные нами на соответствующий запрос в Национальном корпусе русского языка (www.ruscorpora.ru) [1], свидетельствуют о различных смысловых наполнениях пространственной номинации – слова-компонента *изба*, происходящих в условиях художественного или газетно-публицистического текста.

Чаще всего слово-компонент *изба* в составе рассматриваемого фразеологизма условно соотносится с названием какой-либо государственной организации: учреждения здравоохранения, образования или науки: *Ему намекнули в больнице, что не надо выносить сор из избы* (Л. Дурнов. Жизнь врача. Записки обыкновенного человека); *После посещения инспектора учитель объяснял своим питомцам, что школа – это «наше домашнее дело», и что «нехорошо выносить сор из избы»* (Московские письма // «Российская музыкальная газета», 2003.04.09), *Если фальсификация все же становится очевидной, научное сообщество предпочитает не выносить сор из избы, а решить вопрос в рамках института или лаборатории* (Е. Люльчак. Мошенничество по науке).

Следующий пример интересен тем, что в нем происходит «дефразеологизация» рассматриваемого фразеологизма, поскольку слово-компонент *изба* (в данном случае имеется в виду гимназия) противопоставляется слову *кабинет*, что дает основание для «нефразеологического», буквального восприятия фразеологизма: *Я оправдывался, как мог, и говорил, что директору гимназии не подобает выносить сор из избы, да еще прямо в кабинет самого попечителя учебного округа* (Ф. И. Буслаев. Мои воспоминания).

Вполне естественно, что по отношению к «закрытым» институтам – армии, органам МВД и особенно разведывательным органам – запрет на «вынесение сора из избы» воспринимается во многих случаях вполне оправданно: *Командир роты и командир части решили не выносить сор из избы и вместо дисбата или тюряги приговорили Волчка к социальным работам* (А. Логинов. Мираж // Интернет-альманах «Лебедь», 2003.12.21); *Вообще проведение подобных операций, как правило, происходит без привлечения СМИ: в органах внутренних дел не принято «выносить сор из избы»* (Т. Становая. Большое наступление Бориса Грызлова // «ПОЛИТКОМ. РУ», 2003.06.30); *Резиденту о желательности отзыва Лукова – ни слова, незачем выносить сор из избы, у КГБ свои секреты, у ГРУ тем более* (А. Азольский. Глаша // «Новый Мир», 2003).

Очень выразителен пример использования фразеологизма *выносить сор из избы*, иллюстрирующий позицию государственных исполнительных органов, которые намеренно скрывают от общественности свои незаконные или неблаговидные действия: *Многочисленный аппарат исполнительного органа, руководствуясь прямыми приказами, а иногда и из-за корпоративной солидарности, старается не выносить сор из избы, скрывать нецелевое использование средств, затруднить гражданам доступ к информации, касающейся различных сторон деятельности исполнительной власти* (В. Куканов. Реформа или потрясение основ?).

В некоторых случаях фразеологический оборот *выносить сор из избы* ‘рассказывать о ссорах, неприятностях, происходящих между близкими людьми’ употребляется в текстах параллельно с близкими по значению и такими же выразительными оборотами – *делать хорошую мину при плохой игре* ‘скрывать свои неприятности под наружной веселостью’ и *защищать честь мундира* ‘отстаивать правоту лица или организации, которую

это лицо представляет': *Желание не выносить сор из избы и умение делать хорошую мину при плохой игре ценится в любой компании* (И. Локтионова. Поиск места: собеседование // «Карьера», 2003.11.01); *Среди журналистов бытует мнение, что они всегда «защищают честь мундира» и не желают выносить сор из избы (В. Аграновский. Вторая древнейшая. Беседы о журналистике).*

Отдельного рассмотрения заслуживает контекст, в котором обыгрывается смысловая двуплановость обоих компонентов и где, в противоположность приведенным выше примерам, «развенчивается» запрет на вынесение «сора» из избы, т.е. содержится призыв в необходимых случаях непременно делать достоянием общества те или иные отрицательные проявления: *Они поняли, что не выносить сор из избы – поговорка ложная, и если его не выметать, то изба навеки останется грязной (Л. К. Чуковская. Дом поэта. Фрагменты книги).*

Приведенный материал позволяет наглядно увидеть разнообразное использование фразеологического оборота *выносить сор из избы* (в том числе – явление дефразеологизации), а также проследить особенности актуализации его компонентного состава.

ЛИТЕРАТУРА

1. Национальный корпус русского языка [Электронный ресурс] / Режим доступа: http: // www.ruscorpora.ru

Сидорович Иоанна Сергеевна, студентка II курса филологического факультета УО «Гомельский государственный университет им. Ф. Скорины».

Научный руководитель – *Коваль Владимир Иванович,* доктор филологических наук, професор, заведующий кафедрой русского, общего и славянского языкознания УО «Гомельский государственный университет им. Ф. Скорины».

Юліана Сільцер,
Ужгород, Україна

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЯ АНТРОПОНІМІЯ ПРОЗИ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТЕЙ «ЗЕМЛЯ» ТА «ЦАРІВНА»)

Літературно-художня антропоніміка – це розділ ономастики, що вивчає власні назви персонажів, які функціонують у літературно-художньому тексті. Вона, як відомо, є досить молодою лінгвістичною дисципліною, яка, проте, стрімко розвивається [див. 1, 2, 3, 4, 7 тощо]. Знаменно, що саме професор Ю. Карпенко одним із перших обрав об'єктом дослідження літературно-художні оніми, причому зробив він це на матеріалі літературно-художньої топонімії О. Кобилянської [4, с. 22–24].

Об'єкт нашого дослідження – літературно-художня антропонімія повістей О. Кобилянської «Земля» та «Царівна» [5; 6]. За нашими підрахунками, у повістях «Земля» та «Царівна» авторка вживає близько чотирьох десятків ЛХА, різних за походженням, структурою та функціями.

За стилістичною функцією власні назви персонажів прозових текстів О. Кобилянської поділяються на дві групи – нейтральні ЛХА та характеристичні. Нейтральні ЛХА виконують лише номінативну функцію, їх авторка використовує для творення нейтральної антропонімійної канви повістей. У досліджуваних текстах вони складають приблизно третину, тобто 30% усіх досліджуваних ЛХА. За структурою нейтральні ЛХА О. Кобилянської можуть бути двокомпонентними – ім'я + прізвище (*Михайло Федорчук, Сава Федорчук, Марійка Федорчук, Григорій Чункач)* та однокомпонентними (лише особове ім'я): *Анна, Дмитро, Докія, Тетяна*, *Павлина, Оксана, Марія, Іванович*.

Характеристичні ЛХА у досліджуваних повістях О. Кобилянської складають приблизно 70% та представлені **національно (чи регіонально)** значущими, соціально значущими, а також інформаційно-оцінними онімами. Так, наприклад, ефективним мовним засобом творення національного або регіонального (буковинського) колориту виступають такі однокомпонентні ЛХА: з різними супровідними конотаціями (*Ванда, Kazimierz, Маріцена*, *Тодорика*, *Бунь, Рахіра, Івоніка, Ілія, Домніка, Муньо, Василлі, Домка* тощо). **Соціальної значущості** у тексті повістей набувають приблизно 12% ЛХА (Онуфрій *Лопата, Маєвський*, *Черновецький)*, які вказують на соціальний статус їх денотатів. Об'єктно-вікове онімійне значення виражають «дівочі» варіанти ЛХА-прізвища на зразок *Верковичівна* або ЛХА-андроніми типу *Онуфріїха.* **Експресивно-оцінні** ЛХА представлені традиційними народнорозмовними іменними варіантами-квалітативами: *Михайлик, Парасиночка, Василечок, Анночка, Докійка, Домнічка, Рахірка, Николайко*, *Ілійко, Катуня, Івасик, Леночка*, *Наталонька* тощо). 14% в літературно-художньому антропоніміконі повістей О. Кобилянської складають **інформаційно-оцінні** ЛХА (*Петро, Софія, Марко, Наталя, Лореляй, Орядин*, *Лєна, Катя, Лорден, Верковичівна, Онуфріїха, Лопати* тощо). Так, ЛХА О. Кобилянської *Петро* та *Марко* пов'язані з біблійними особами – апостолом Петром та євангелістом Марком. Про це свідчить не тільки енциклопедична характеристика персонажів О. Кобилянської, а й неприховане бажання письменниці наголосити на прогресивності та правильності переконань своїх героїв, наділити своїх героїв особливими внутрішніми якостями: добротою та чуйністю зі значним їх перебільшенням. Про запозичення Гейнівської *Лореляй* авторка говорить нам сама вже на перших сторінках «Царівни».

Структура джерельної бази ЛХА досліджуваних повістей О. Кобилянської за своїм складом не відрізняється від інших українських літературно-художніх текстів цього періоду [пор.: 1, с. 32]. Явну кількісну перевагу (82%) мають вторинні (або секундарні) ЛХА. Це особові імена, прізвища, андроніми, запозичені письменницею з реальної антропонімії. Пор.: *Михай-*

ло та *Сава, Марійка* та *Івоніка Федорчуки, Анна, Домніка, Онуфрій Лопата, Григорій Чункач, Тодор Жемчук* тощо («Земля»), *Іванович, Маєвський, Софія, Оксана* та ін. («Царівна»). Меншу групу складають **терціальні** ЛХА (18%), джерельною базою яких стали раніші фольклорні та літературні тексти. ЛХА *Петро*, *Марко* (*«*Земля») авторка запозичила з Нового Завіту, а ЛХА *Лореляй* – із вірша Гейне про русалку *Лореляй.* До числа терціальних належить і ЛХА *Наталка* із повісті «Царівна», яким авторка наділила свою героїню з огляду на популярність «Наталки Полтавки» І. Котляревського, щоб у такий спосіб показати соціальний та інтелектуальний ріст української дівчини упродовж XIX ст.

Отже, аналіз літературно-художніх антропонімів повістей О. Кобилянської «Земля» та «Царівна» показав багатство онімного складу і вправність авторки у його творенні. Різноплановість мотиваційних ознак і джерельної бази ЛХА робить їх ефективним мовним засобом у реалізації творчого задуму письменниці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белей Л. О. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії / Л. О. Белей. – Ужгород : Інвазор, 2002. – 176 с.
2. Белей Л. О. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії XIX–XX ст. / Л. О. Белей. – Ужгород : Патент, 1995. – 120 с.
3. Бучко Г. Є. Реальна та літературна онімія у ранніх творах О. Кобилянської: Тези доп. і повід. республіканської наукової конференції 20–22 жовтня 1988 року / Г. Є. Бучко, Д. Г. Бучко. – Ч. II: Мовознавство. – Чернівці, 1988. – С. 15–16.
4. Карпенко Ю. О. Літературна ономастика: зб. статей / Ю. О. Карпенко. – Одеса : Астропринт, 2008. – 324 с.
5. Кобилянська О. Земля [Текст] : повість, оповідання / О. Кобилянська. – Х. : Фоліо, 2006. – 351 с.
6. Кобилянська О. Твори. Т. 1. Царівна: повість. – К. : Держлітвидав, 1956. – С. 125–371.
7. Саврей О. В. Функціонування фонових онімів у прозі Ольги Кобилянської / О. В. Саврей // Записки з ономастики. – 2005. – Вип. 8. – С. 93–102.

Сільцер Юліана Робертівна, студентка IV курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Белей Любомир Омелянович,* доктор філологічних наук, професор кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет» .

Ганна Слиш,
Київ, Україна

ТЕКСТ VS ДИСКУРС КРІЗЬ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНОГО ЖИТТЯ

Усі сфери діяльності людини сучасного інформаційно-технічного суспільства мають безпосередні точки дотику з дискурсом, що представлений будь-якими висловами у письмовій чи усній формі: телекомунікації, наукові та навчальні публікації, лекції, періодичні видання, ділове листування, медичні рекомендації, – все, що призначено для цілеспрямованого впливу одних людей на інших.

Метою нашого дослідження є опис і систематизація розмежування дискурсу та тексту, а також дослідження обидвох феноменів на матеріалі соціальних новин.

Актуальність нашого дослідження полягає у тому, що, незважаючи на сотні визначень і десятки монографій, присвячених проблемі розмежування дискурсу і тексту, ці два протиставлюваних один одному феномени продовжують залишатися «непізнаними об'єктами».

Предметом нашого дослідження обрано дихотомію тексту та дискурсу.

Об'єктом дослідження було обрано розмежування тексту та дискурсу на основі текстуального та дискурсивного аналізу соціальної новини у п'яти різних італомовних виданнях.

У наш час дослідники дискурсу цікавляться механізмами його комплексного впливу на особистість людини, на суспільну свідомість загалом [4, с. 80–90].

Лінгвісти XX століття порушували питання про те, що первинне – текст чи дискурс? Акцент на динамічній стороні дискурсу, а також на первинності дискурсу стосовно тексту є одним із ключових аспектів у трактуванні дискурсу в теорії комунікації: дискурс тут розуміється як комунікативна дія, в ході якої продукуються і артикулюються тексти [2, с. 223–225]. Прихильники теорії про те, що текст первинний, посилаються на те, що дискурс актуалізує мову (як абстрактну знакову систему) і тексти (як абстрактні ментальні конструкти)[2, с. 223–225].

І все ж, текст і дискурс – взаємозалежні. Будь-який дискурс також є текстом. Але не кожен текст – це дискурс. Так, наприклад, текст – це книга, що знаходиться на полиці, але вона ж і дискурс в руках читача (адресата) [2, с. 223–225].

Досліджуючи межі дискурсу і тексту, Н. Д. Арутюнова зазначала, що дискурс – це мова, «занурена в життя». Тому термін «дискурс», на відміну від терміна «текст», не застосовується до древніх та ін. текстів, зв'язок яких із життям не встановлюється безпосередньо» [1, с. 136–137].

В. І. Карасик характеризував дискурс як явище проміжного порядку між промовою, спілкуванням, мовною поведінкою, з одного боку, і фіксується текстом, що залишається в сухому залишку спілкування, з іншого боку [3].

У своїй роботі «Текст і дискурс (через призму інь-ян-концепції)» Чан Кім Бао, спираючись на методологію східної лінгвістичної школи, запропонувала нову концепцію. Дискурс і текст представлені як взаємопроникнення двох протилежних сторін однієї сутності – *інь* і *ян*, де текст є потенціалом (*інь*), а дискурс – реалізацією цього потенціалу в мовній діяльності (*ян*). При цьому враховуються всі лінгвістичні й екстралінгвальні фактори, що беруть участь в організації та функціонуванні тексту як засобу мовного спілкування, а також стверджується, що і текст, і дискурс мають такі характеристики, як лінійність і об'ємність [5, с. 3–7].

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо у висвітленні основних напрямків взаємодії та взаєморозмежування дискурсу та тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Сов. Энциклопедия, 1990. – С. 136–137.
2. Зяблова Н. Н. Дискурс и его отличие от текста / Н. Н. Зяблова // Молодой ученый. – 2012. – № 4. – С. 223–225.
3. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс: монография / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
4. Рябинская Н. С. Речь как социальное действие: основные понятия дискурсивного анализа / Н. С. Рябинская // Социологический журнал. – № 4. – 2002. – С. 80–90.
5. Чан Ким Бао. Текст и дискурс (через призму иньян-концепции) / Чан Ким Бао. – М. : Творчество, 2000. – С. 3–7.

Слиш Ганна Ігорівна, студентка IV курсу Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка.

Науковий керівник – *Шталтовна Юлія Анатоліївна,* кандидат філологічних наук, старший викладач Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка.

Олена Соломна,
Хмельницький, Україна

АНТОНОМАЗІЯ ЯК ЗАСІБ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕРСОНАЖІВ У СУЧАСНИХ МУЛЬТФІЛЬМАХ

У сучасних зарубіжних фільмах помітною стала тенденція до найменування героїв іменами, які нерозривно пов'язані з особистістю персонажа. Так, імена в кінофільмі стають джерелом експресивних та інформаційних засобів, які передають значний обсяг імпліцитної інформації. Вибір імені героя – справа автора, і суб'єктивний фактор тут має важливе значення. Автор, підбираючи особисті імена, зважає на характери, заняття, душевні та фізичні стани героїв. Ось чому дослідження стилістичного прийому антономазії далі становить **актуальність**.

Метою роботи є визначення функції антономазії в сучасних мультфільмах.

Антономазія – це троп, який визначають декількома способами. Відповідно до визначення О. Селіванової, антономазія (з гр. antonomasia – "заміна імені епітетом") – це перифрастична, метонімічна чи метафорична номінація людини без використання її власного імені, із яким установлюється прихована кореференція. Наприклад, *the Napoleon of crime, Don Quixote* [2, с. 33].

Оскільки номінативне значення притаманне власним назвам, а предметно-логічне – загальним, то в залежності від того, яке значення є основним, ми виокремлюємо, за К. Каграмановим, два основних типи антономазії:

1. Антономазія, побудована на переносному значенні власної назви (антономазія першого типу). У ній номінативне значення є основним, а предметно-логічне виникає в контексті, тобто власна назва переходить у загальну.

2. Антономазія, побудована на переносному використанні загальної назви (антономазія другого типу). У ній основним є предметно-логічне значення, а номінативне виникає в контексті, тобто загальна назва частково переходить у власну. Цей тип антономазії поділяється на підтипи в залежності від зв'язків, які встановлюються між оригінальним іменем об'єкта та створюваним іменем:

a) власне антономазія, зокрема як стилістичний прийом. Представляє собою оказіональну заміну оригінального імені об'єкта або явища створюваним іменем;

b) промовисті імена. До них належать імена та назви, які є оригінальним іменем об'єкта або явища. Але предметно-логічне значення залишається в них на першому плані, і, таким чином, інформаційна функція переважає [1, с. 28].

"Промовисті" імена (англ. speaking, telling names або charactonyms) – це вид антономазії, що досить поширений як в англійській, так і в українській мовах і полягає у використанні загальних назв у ролі імен або прізвищ літературних персонажів [3, с. 165].

Роль "промовистих" імен у художній літературі спрямована на визначення та називання персонажа, повідомлення про нього, передачу додаткової інформації, вираження почуттів та особистого ставлення автора до цього персонажа. Наприклад, такі власні імена, як *Mr. Know-All, Red Chief, Steelhammer* в англійській та американській літературі або *Пузир, Часник, Калитка, Тарас Трясило, браконьєр Тудистрибни* в українській літературі, по-перше, містять у собі коротку характеристику, а по-друге, вказують на презирливе, негативне ставлення автора до них.

"Промовисті" імена походять від загальних назв, що позначають риси, найбільш властиві персонажеві. Так, зразком може бути нещодавня американська прем'єра – анімаційна комедія "Minions" (український варіант "Посіпаки"). Назви героїв мультфільму є прикладом "промовистих" імен. Зокрема, назва фільму – "Minions" нерозривно пов'язана з головними героями – маленькими жовтими помічниками лиходіїв. Тут можна простежити використання стилістичного прийому антономазії, адже з англ. *mi-*

nion означає *улюбленець, слуга.* Саме так можна охарактеризувати головних героїв фільму, які є слугами злочинців. Прізвища *Scarlet Overkill* та *Professor Flux* з фільму "Посіпаки" ("Minions") одразу викликають у читача асоціації, пов'язані з рисами характеру персонажів завдяки денотативному значенню слів *overkill* та *flux*, що в перекладі означають *надмірність, багаторазове знищення* та *течія, постійний рух*. Досить часто рід діяльності героя або його захоплення певним видом мистецтва є основою для прізвища. До прикладу, *Dumo the Sumo,* де *sumo* означає вид єдиноборства, у якому два борці виявляють сильнішого на круглому полі. Цей вид спорту походить із Японії і вважається одним із видів бойових мистецтв.

Анімаційний мультфільм "Frozen" має теж декілька промовистих імен. Так, один із героїв, володар торговельної лавки, має прізвисько *Oaken*, що в дослівному перекладі означає *дубовий*. Автор наділяє свого героя таким прізвищем, адже зовні він кремезний та сильний чоловік, наче дуб. Гігантський сніговий монстр має прізвисько *Marshmallow,* що в перекладі означає *зефір.* Здоровезний монстр за допомогою візуальних спецефектів мультфільму нагадує зефір та має деякі властивості, які притаманні цьому продукту.

Отже, використання "промовистих" імен є досить популярним у сучасному зарубіжному кінематографі. Автори намагаються наділити героя прізвиськом, опираючись на його особисті якості, зовнішній вигляд або ж рід діяльності. Дослівний переклад "промовистого" прізвища дозволить глядачу уявити героя ще до початку перегляду та порівняти власні передбачення щодо особистості персонажа з побаченим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каграманов К. Антономазия как средство языковой номинации: семантика и прагматика (на материалах англоязычной прессы): дис. … канд. филол. наук / К. Каграманов. – М., 2007. – 189 с.
2. Селіванова О. Лінгвістична енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля – К., 2011. – 844 с.
3. Galperin I. Stylistics / I. Galperin. – M. : Высшая школа, 1977. – 332 p.

Соломна Олена Василівна, студентка IV курсу факультету міжнародних відносин Хмельницького національного університету.

Науковий керівник – *Ємець Олександр Васильович,* кандидат філологічних наук, професор Хмельницького національного університету.

Оксана Стефанюк,
Львів, Україна

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Багатство фразеологічного фонду відтворює глибоку мудрість народу, його історію та культуру. Фразеологічні одиниці (ФО) є активним засобом спілкування, охоплюють різні сфери людського буття – як позитивні,

так і негативні його аспекти. За об'єкт дослідження обрані ФО на позначення такого важливого компонента нашого життя, як здоров'я. СУМ-11 визначає здоров'я як "стан організму, при якому нормально функціонують усі його органи" [СУМ, ІІІ, с. 547].

Вибір цього об'єкта дослідження зумовлений тим, що питання про вербалізацію станів здоров'я в українській та англійській фразеології саме в зіставному аспекті практично не розроблене. До нього фрагментарно зверталися Ю. В. Жарікова (ФО на позначення фізичного стану людини в новогрецькій, українській та англійській мовах), Л. М. Печенікова (концепт "здоров'я" в українських ФО), Б. І. Лабінська (німецькі ФО на позначення фізичного стану людини).

У цій розвідці обмежуємося ФО з компонентом-основою ***здоров-*** в українській мові та компонентом ***health*** – в англійській. Базою дослідження стала здійснена вибірка українських ФО – із "Фразеологічного словника української мови" у 2-х книгах (1993) та "Словника української мови" в 11 томах; англійських ФО – зі словників "Oxford Dictionary of Idioms" (1999), "Cambridge International Dictionary of Idioms" (1998) і он-лайн словника "English Idioms Dictionary". У результаті було отримано 20 українських ФО і 4 англійських. Очевидне переважання теми здоров'я в українській фразеології, хоча в цілому їх кількість дуже мала, що пов'язано з відображенням у фразеологізмах переважно негативних явищ, аспектів людського буття.

Українські ФО з компонентом-основою ***здоров-*** за семантикою розподіляємо на такі групи: етикетні (11), на позначення розумової сфери людини (2), на позначення стану здоров'я людини (5) та на позначення людських стосунків (2).

Як бачимо, найчисельнішою є група етикетних ФО – це усталені етикетні формули. Натомість в англійській мові етикетних ФО з компонентом ***health*** у досліджуваних лексикографічних працях не виявлено. Етикетні ФО вживають у таких комунікативний ситуаціях:

1. Привітання (4 ФО) – *дай Боже (Бог) здоров'я, ходи здоров / ходіть здорові, здоров будь (був,) і з неділею (з понеділком, у хату).* Вітальне "дай Боже (Бог) здоров'я" первинно пов'язане з побажальною формою – для вираження побажання добра, благополуччя кому-небудь з приводу подяки.

2. Прощавання (3 ФО) – *бувай здоров (здоровий), іди здоров, бувай здоровий.* ФО *будьте здорові* та *бувайте здорові* можна розглядати як тотожні за семантикою, але між ними все-таки є певна відмінність. ФО *будьте здорові* є сталою етикетною формулою: вилучення одного з її компонентів руйнує вислів. А у формулах *бувай здоров (здоровий, здорова), бувайте здорові*, якщо відкинути другий компонент, перший може виступати самостійно (*бувай, бувайте*) з тим самим значенням, що й усе сполучення. Вислів *бувайте здорові* та його скорочений варіант уживаються лише при прощанні, а *будь (будьте) здоровий, здорова (здорові)* – і в інших ситуаціях, зокрема як форма привітання (тільки в останньому випадку узвичаєний інакший порядок слів: *здоров був, здорова була, здоровенькі були)* [1].

3. Побажання (4 ФО) – *Дай Боже (Бог) здоров'я*, *поздоров Боже*, *за здоров'я чиє, на здоров'я.*

Друга група – це ФО на позначення стану здоров'я людини: *накладати/накласти здоров'ям, повертати/повернути до здоров'я, не скаржитися на здоров'я.*

Кількісно найменшими є групи ФО на позначення розумової сфери людини: *здоровий глузд (розум), держати свій здоровий глузд за барки*; та на позначення людських стосунків: *за будь-здоров*, *валити з хворої (дурної) голови на здорову.* В англійській мові ФО з компонентом ***health*** є перважно термінологічними: *a clean bill of health, get a clean bill of health*. І тільки 2 ФО на позначення стану здоров'я: *in the best of health, be the picture of health*.

Перспективою цього дослідження є зіставний семантичний опис українських та англійських ФО на позначення різних станів здоров'я людини.

Умовні скорочення:

СУМ – Словник української мови: В 11 т. – К. : Наук. думка, 1970-1980.

ЛІТЕРАТУРА

1. Уроки державної мови // Хрещатик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mova.kreschatic.kiev.ua/204.htm.

Стефанюк Оксана Володимирівна, студентка V курсу Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій Національного університету «Львівська політехніка».

Науковий керівник – *Таран Оксана Сергіївна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Львівська політехніка».

Василина Сугоняк,
Київ, Україна

ПАМ'ЯТКОЗНАВЧІ РОЗВІДКИ Г. СТРИПСЬКОГО У ВИДАННЯХ ПІДКАРПАТСЬКОГО ОБЩЕСТВА НАУК

Один із найактивніших співробітників Підкарпатського общества наук Гіядор (Ядор) Стрипський протягом 1941–1944 рр. опублікував у журналах "Літературна неділя" (ЛН) та "Зоря – Hajnal" ряд важливих пам'яткознавчих статей, зміст яких досі ще належно не поцінований і достатньою мірою не врахований у відповідних галузях україністики. З-поміж них можна виокремити такі: "Турки подъ Вѣднемъ. Пѣсня изъ р. 1686" (ЛН, 1941, с. 122–124), "Вѣденьский Букварь р. 1770" (ЛН, 1943, с. 274–276), "Языкова памятка изъ р. 1703" (ЛН, 1943, с. 153–154), "Соборникъ Іерея Игнатія (около р. 1660)" (ЛН, 1943, с. 149–152), "Пѣснь о Епископѣ Михайлѣ Шлшавскомъ изъ р. 1743" (ЛН, 1943, с. 141); "Ци была друкарня въ Грушовѣ?" (Зоря,

1942, с. 5–35), “Початки друкарства на Подкарпатю” (Зоря, 1942, с. 206–228), “Церковнѣ схематизмы и назвы нашихъ селъ” (Зоря, 1943, с. 206–228).

Особливий інтерес, без сумніву, становить розвідка Г. Стрипського під назвою “Штефанъ воевода: Шаришский романсъ изъ року 1550” (ЛН, 1942, с. 208–209.) Йдеться про найдавніший повний запис української народної пісні “Дунаю, Дунаю, чему смутен течеш?”. Уперше текст пісні опубліковано під назвою *“Piseň slovenská od Benátek, kdež hojně jest Slovakú neb Chorvatú, přinesená od Nikodema”* у другій частині граматики Яна Благослава *“Grammatika česká”* як зразок “словенської мови”. Давність запису пісні (XVI ст.) породила чимало запитань дослідників: до якої мови належить текст, де вона записана (у якій Венеції?) і ким? Не дивно, що цій стародавній пісні присвячено десятки наукових і науково-популярних студій.

Г. Стрипський виступив популяризатором досягнень у проясненні питань про походження і мовну належність записаної Я. Благославом народної пісні про Стефана воєводу. Учений позитивно представив міркування українських дослідників — В. Ковальського, О. Потебні, С. Томашівського й особливо докладно І. Франка, який, глибоко вивчивши історію появи тексту пісні, реконструював її (див. у зібранні його творів т. 42, с. 17–32, 32–52, 53–56).

Г. Стрипський представив пісню як “шариський романс”, погодившись із аргументами галицького історика С. Томашівського (позитивно сприйнятими й І. Франком), що місцем запису пісні насправді була не італійська Венеція (по-чеськи Benátky), а, ймовірніше, село Венеція у Східній Словаччині (на захід від Бардієва округи Шариш), і назву села Венеція Ян Благослав начебто подав у власному чеському перекладі за аналогією до назви італійського міста. Особливо привертає увагу міркування Г. Стрипського, що “записъ Никодима свѣдчить такожъ о томъ, что року 1550. шаришскѣ русины говорили еще чистымъ руськимъ словомъ, не такимъ, якъ теперь, сильно пословаченымъ. В усякомъ разѣ Штефан воевода проситься на першое мѣсто въ зборникахъ пѣсень и въ исторіи литературы, а то не лише красотою своею, але и часово” [1, с. 209].

Незважаючи на деякі неточності у викладі Г. Стрипського, цінність його публікації незаперечна. Можна припустити, що актуалізовані – нехай і дискусійні – положення навколо цієї пісні пробудили підвищений науковий інтерес до проблеми в І. Панькевича. Відомо, що І. Панькевич ретельно стежив за діяльністю Підкарпатського общества наук і міг глибше зацікавитися питанням походження пісні саме після публікації Г. Стрипського. Мабуть, не випадково невдовзі після появи розвідки Г. Стрипського І. Панькевич в останній рік проведення діалектологічної експедиції повіз своїх студентів до Венеції (Бенаток) і Курова, що неподалік м. Бардієва на Пряшівщині, де, за його переконанням, і була записана українська пісня. Тоді у складі цієї експедиції перебував і п’ятикурсник М. Мушинка.

Ще зі студентських років М. Мушинка, захопившись патріотичною історією давньої пісні, популяризував її на фольклорних фестивалях, нау-

кових конференціях, у радіопередачах. “Як учень Івана Панькевича, я, – писав М. Мушинка, – беззастережно сприйняв теорію про походження пісні із села Венеція у Східній Словаччині, тим більше, що воно віддалене від мого рідного села Курів лише на п’ятнадцять кілометрів. Я пишався, що найдавнішу українську пісню було записано саме в моєму рідному краї...” [2, с. 12].

У сучасній україністиці найґрунтовніше дослідив питання походження пісні саме Микола Мушинка [2]. Глибоко вивчивши історію питання (у статті автор покликається на 77 опрацьованих джерел), М. Мушинка переглянув своє ставлення до місця запису пісні й аргументовано подає висновки, що записано її саме в італійській Венеції, а не в селі Венеція у нинішній Східній Словаччині.

М. Мушинка, не подавши відомостей про статтю Г. Стрипського [1], яка чомусь не потрапила в його поле зору, натомість значну увагу приділив розвідці І. Панькевича “Пісня про Штефана воєводу як пам’ятка лемківського шариського говору”, написаній 1942 р. у Празі і виданій сімома роками пізніше у Братиславі. На висновки М. Мушинки стаття Г. Стрипського навряд чи вплинула б, однак вона має зайняти своє місце серед інших досліджень “Пісні про Штефана воєводу”. Невідомо, чи збагатилася б українська наука таким ґрунтовним дослідженням її, здійсненим професором М. Мушинкою, якби йому не випала щаслива нагода спілкуватися з І. Панькевичем, неабияк заінтригованим свого часу публікацією Г. Стрипського, у якого були багато в чому такі ж, як і в І. Панькевича, погляди на мову давніх писемних пам’яток Закарпаття – органічної частини загальноукраїнського культурного надбання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стрипський Я. Штефанъ воевода : Шаришский романсъ изъ року 1550 / Др. Ядоръ Стрипський // Литературна недѣля. – Рочникъ II. – Унгваръ, 1942. – С. 208–209.
2. Мушинка М. “Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?” (Нове про історію дослідження і місце найдавнішого запису відомої української народної пісні) / Микола Мушинка // Народна творчість та етнографія. – 2000. – № 2–3. – С. 3–16.

Сугоняк Василина Борисівна, аспірантка кафедри української мови факультету гуманітарних наук Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Науковий керівник – *Ожоган Василь Михайлович,* доктор філологічних наук, професор Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Софія Сухарь,
Ужгород, Україна

ЗАПОЗИЧЕНА ЛЕКСИКА В ГОВІРЦІ СЕЛА ВЕЛИКІ ЛАЗИ УЖГОРОДСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Крім корінних українських слів, у лексичному складі сучасної української літературної мови певне місце займають запозичення з інших мов, оскільки жоден народ не живе ізольовано від інших.

Запозичення – звук, морфема, слово або його окреме значення, фразеологізм, синтаксична конструкція, перенесені з однієї мови в іншу, а також сам процес подібного перенесення [2, с. 179].

У сучасній українській мові, за підрахунками мовознавців, запозичена лексика становить приблизно 15% усього її словникового складу. Запозичення іншомовних слів є наслідком географічних, економічних, наукових та інших зв'язків між народами, що є причинами суто позамовними, зовнішніми.

Запозичатися можуть як цілі слова та вирази, так і окремі їх елементи (морфеми, структура, семантики). Серед лексичних елементів, запозичених з інших мов, слід розрізняти:

а) ті, що з'явилися внаслідок прямого запозичення, якими є слова та вирази;

б) ті, що ввійшли за посередництвом слів (таким шляхом засвоюються іншомовні морфеми);

в) ті, що потрапили в мову внаслідок калькування, причому розрізняються кальки структурні й семантичні [1, с. 121].

Проблема іншомовних запозичень в українській мові не є новою, малодослідженою. Перші наукові праці про запозичення з'являються в кінці XIX – на початку XX ст. (П. Житецький, Д. Шелудько, І. Огієнко, І. Шаровольський). Проблему мовних контактів різних періодів досліджували Л. Булаховський, В. Русанівський, П. Лизанець, Ю. Жлуктенко, Л. Гумецька та ін.

Увагу дослідників привертало й функціонування іншомовних запозичень у говорах української мови. Так, іншомовні запозичення в українських закарпатських говірках стали об'єктом дослідження Й. О. Дзендзелівського, Й. Ю. Пуйя, В. І. Ороса, О. М. Гвоздяк, П. М. Лизанця, І. В. Сабадоша та інших мовознавців.

Завданням цієї статті є дослідити взаємопроникнення запозиченої лексики в рідну нам говірку с. Великі Лази Ужгородського району Закарпатської області. Актуальність дослідження визначається посиленим інтересом діалектологів до питання міжмовних контактів на території мультиетнічного Закарпаття, де здавна проживають представники різних етнічних груп.

Серед зафіксованої нами запозиченої лексики в говірці с. Великі Лази можемо виокремити кілька семантичних груп:

а) назви їжі та напоїв: мадяризми (*бро́ўза* “питтєва сода” < угор. bro´za «т.с.», *ги́ршл’і* “ячмінна крупа” < угор. g´ersli «т.с.», *ки́флік* “рогалик” < угор. kifli «т.с.», *палачі́нта* “млинець” < угор. palacsinta «т.с.», *пішко́ўта* “солодке бездріжджове печиво” < угор. діал. piskó̯u̯ta «т.с.», *порцу́кор* “цукрова пудра” < угор. porcukor «т.с.», *ра́тота* “яєчня” < угор. ra´tota «т.с.»), румунізми (*бри́нза* “овечий солений сир” < рум. brânză «т.с.»), германізми (*карфіо́л* “цвітна капуста” < нім. Karfiol «т.с.») та ін.;

б) назви на означення людини та її рис: мадяризми (*а́нд’а* “сестра чоловіка” < угор. діал. áng´y «т.с.», *а́по* “батько” < угор. apa «т.с.», *ба́чій* “дядько” < угор. bácsi «т.с.», *біц’ігл’і́шта* “велосипедист” < угор. biciklista «т.с.», *ґа́зда* “хазяїн” < угор. g´azda «т.с.», *жі́ван* “злодій” < угор. zsivány «т.с.», *леґі́н’* “хлопець” < угор. leg´ény «т.с.», *ц’і́мбо́ра* “товариш” < угор. cimbora «т.с.»), германізми (*ку́ртий* “короткий” < нім. kurz «т.с.», *фрайі́р* “наречений, залицяльник” < нім. Freier «т.с.») та ін.;

в) назви сільськогосподарських знарядь та інших предметів побуту: мадяризми (*ба́лта* “сокира” < угор. balta «т.с.», *фи́йса* “сокира” < угор. fejsze «т.с.»), германізми (*бі́гл’аз’* “праска” < нім. Bügeleisen «т.с.», *го́блик* “рубанок” < нім. Hobel «т.с.», *ка́фил’* “кахля” < нім. die Kachel «т.с.», *кре́денц* “низький буфет, сервант” < нім. Kredenz «т.с.», *шмі́рґіл’* “наждак” < нім. Schmirgel «т.с.», *шпарги́йт* “кухонна плита” < нім. sparherd «т.с.») та ін.;

г) назви процесів, станів, властивостей, ознак: мадяризми (*фі́номно* “гарно, приємно” < угор. finom «т.с.»), германізми (*вандрува́ти* “подорожувати пішки” < нім. wandern «т.с.», ґеше́фт “справа; заняття” < нім.Geschäft «т.с.», *луфтова́ти* “провітрювати” < нім. lüften «т.с.», *мелдова́ти* “повідомляти” < нім. melden «т.с.», *ра́йбати* “прати” < нім. reiben «т.с.», *тра́фити* “влучати” < нім. treffen «т.с.», *штимова́ти* “пасувати, підходити” < нім. stimmen «т.с.») та ін.;

ґ) назви одягу, взуття і прикрас: мадяризми (*боґа́нчі* “важкі черевики” < угор. bakancs «т. с.», *боґри́йда* “весільний букет на одязі свідків і жениха” < угор. діал. bokré̯i̯ta «т.с.», *віґа́н* “жіноче плаття” < угор. діал. vig´an «т.с.», *штрі́мфл’і* “шкарпетки” < угор. strimfli «т.с.»), германізми (*а́нцук* “костюм”< нім. Anzug «т.с.», *шла́йер* “фата” < нім. Schleier «т.с.»), словакізми (*ка́бат* “пальто” < слов. kabát «т.с.») та ін.;

д) назви посуду та кухонного начиння: мадяризми (*д’алу́ў* “шатківниця” < угор. g´yalu «т.с.», *та́бла* “дошка для розкачування тіста” < угор. tábla «дошка»), германізми (*дришл’а́к* “решето, друшляк” < нім. Durchschlag «т.с.»), русизми (*бока́л* “келих” < рос. бокал «т.с.») та ін.;

е) назви рослин: мадяризми (*а́рвочкі* “фіалка запашна” < з угор. árvácska «т.с.», *біша́лма* “айва довгаста” < з угор. birsalma «т.с.», *ге́чепе́че* “шипшина собача” < з угор. hecsepecse «т.с.»), полонізми (*ц’інто́р’ійа* “золототисячник малий” < пол. centuris «т.с.») та ін.;

є) назви тварин: мадяризми (*пацка́н* “щур” < угор. patkány «т.с.», *пу́л’ка* “індичка” < угор. pulyka «т.с.», *ц’і́ца* “кошеня” < угор. cica «т.с.») та ін.

За нашими спостереженнями, найчастіше використовуються запозичення з угорської та німецької мов, рідше – з польської, румунської та ро-

сійської. Зафіксована нами лексика репрезентує найрізноманітніші сфери матеріального й культурного життя і відзначається багатою морфологічною і лексико-семантичною варіативністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія / За заг. ред. акад. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1973. – 438 с.
2. Ткаченко О. Б. Запозичення // Українська мова: Енциклопедія / За ред. Русанівського В. М., Зяблюк М. П., Тараненка О. О. – К. : Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2000. – 752 с.

Сухарь Софія Віталіївна, студентка І курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Миголинець Ольга Федорівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Альона Терефера,
Львів / Київ, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ РЕЧЕНЬ ІЗ КІЛЬКОМА ПРИСУДКАМИ

Попри великий інтерес мовознавців до теоретичного осмислення проблем природи однорідних присудків нині це питання залишається недостатньо вивченим, що зумовлює **актуальність** нашого дослідження. **Метою** розвідки є аналіз різних підходів науковців до проблем сурядних рядів із однорідними присудками.

У контексті сучасної лінгвістичної думки вивчення граматичного статусу речення з однорідними присудками (далі – ОП) набуває масштабності, існують неоднозначні та суперечливі погляди на розгляд ОП у структурно-семантичній схемі простого речення. У сучасних нормативних граматиках прийнято вважати ОП складниками простого речення. Проте окремі синтаксичні дослідження спростовують цю думку. Все це зумовлене добором різних критеріїв аналізу та відмінностями ступенів предикативності, що виражається у двох виявах – семантико-синтаксичному, формально-синтаксичному. Семантико-синтаксичний передбачає виявлення природи ОП у семантичній моделі речення – пропозиції, формально-синтаксичний – у граматичній схемі.

На історичному зрізі М. І. Греч першим приділив увагу вивченню цього питання і речення з кількома присудками трактував як результат злиття кількох простих речень в одне, звідси «злиті речення». Дуже схожими є думки Ф. І. Буслаєва, який речення такого типу також розглядає такими, що відрізняються від простих, оскільки у складі речення існують «злиті

присудки». Дещо іншими є погляди О. О. Шахматова, який називає кілька присудків у реченні «злитими», а отже – заперечує складність будови речення. Але, разом з тим, і не кваліфікує такі речення простими. Д. М. Овсяннико-Куликовський відмовився від терміна «злиті речення» і трактує однорідні присудки «однаковими, рівнозначними», проте не оперує поняттям «однорідні». Найґрунтовніший опис речень з ОП здійнив О. М. Пєшковський, який ввів узагальнювальний термін «однорідні члени речення». Науковець виділяє такі речення, як «особливий тип», заперечуючи їх належність до складних і простих структур. Проте поза його увагою залишаються семантико-синтаксичні функції однорідних членів речення.

Н. С. Валгіна також є прихильницею розгляду речень з ОП як «проміжного типу» між простими і складними, поділяючи речення із сурядними рядами присудків на три типи: 1) прості речення з однорідними присудками; 2) речення з більш самостійними присудками; 3) складні речення [1, с. 212]. Натомість Н. Ю. Шведова, В. А. Бєлошапкова схиляються до думки, що присудки не можуть бути однорідними, тому що кожен із них виконує реченнєвотвірну функцію, і тому речення з кількома присудками відносять до складних.

А. Ф. Прияткіна переконана, що однорідні присудки не збільшують кількість синтаксичних позицій, однак завдяки появі відношень між координуючими членами речення ускладнюється і набуває додаткових семантико-синтаксичних значень [2, с. 9].

В україністиці багато мовознавців також створили ряд наукових праць, присвячених вивченню однорідних присудків. І. Кучеренко вважає, що присудки не можуть бути однорідними: «…кілька присудків може мати тільки речення складне, поліпредикативне. Звідси, «однорідні присудки» взагалі не можуть мати спільного підмета, а лише однакові підмети, названі чи не названі в кожному окремому випадку» [1, с. 80]. Вчений звертається до надбань науки логіки і проводить паралелі між простими реченнями і простими судженнями: присудок є центровим елементом простого судження; виразником простого судження є просте речення, звідси – кілька присудків = кілька суджень = кілька речень.

А. П. Загнітко вважає неправильним відносити речення з однорідними присудками до складних, адже до структурної схеми простого двоскладного речення має входити підмет як виразник особи дієслова і присудок як виразник предикативних значень. Дещо схожими є погляди авторів навчального посібника «Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання» (Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф.), які називають речення з кількома присудками «напівскладними», проте не складними, оскільки для реалізації простого двоскладного речення необхідною умовою є не лише ознаки темпоральності та модальності, що притаманні присудку, а й ознака персональності, властива тільки підмету.

О. Н. Синявський розглядає сурядні ряди присудків в якості однорідних, пояснюючи це тим, що вони є елементами одного семантичного ряду.

А. К. Мойсієнко означує однорідні присудки у синтаксичній структурі речення як такі, що займають позицію одного члена речення. О. С. Мельничук пов'язує явище однорідності із синтагматичним членуванням речення, тому він розглядає однорідні присудки як «однорідні синтагми».

Отже, у лінгвістиці існують різні погляди на граматичний статус однорідних присудків. Найбільшого поширення набула думка, що функційно кілька присудків лише ускладнюють просте речення (просте ускладнене речення), ніяк не утворюючи складне. Проте сучасні дослідження не дозволяють так категорично розглядати явище «однорідності присудків», що у своєму тлумаченні є уже дещо сумнівним і потребує подальшого аналізування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валгина Н. С. Современный русский язык. Синтаксис: учебник / Н. С. Валгина. – 4-е изд., испр. – М. : Высш. шк., 2003 – 416 с.
2. Кучеренко І. К. Актуальні проблеми граматики / І. К. Кучеренко. – Львів : Світ, 2003. – 226 с.
3. Прияткина А. Ф. Русский язык. Синтаксис осложненного предложения / А. Ф. Прияткина. – М. : Высш. шк., 1990. – 176 с.

Терефера Альона Сергіївна, аспірантка Львівського національного університету ім. І. Франка, викладач Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (Київ).

Науковий керівник – *Терлак Зеновій Михайлович,* кандидат філологічних наук, професор кафедри української мови Львівського національного університету ім. І. Франка.

Світлана Тодер,
Ужгород, Україна

ЛЕКСИКА РУМУНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ В ГОВІРЦІ СЕЛА СІМЕР ПЕРЕЧИНСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Словниковий запас закарпатських українських діалектів складався протягом багатьох століть. Як результат – лексичний склад діалектів поповнювався словами з інших мов. Загальновідомо, що лексична система мови безперервно розвивається, оновлюється, і запозичення – один із шляхів поповнення лексики.

Взаємний контакт корінного населення закарпатців, у тому числі й сімерян, інтенсивним був у першу чергу з угорцями та румунами. Таким чином до української словесності ввійшло чимало румунізмів.

Румунські запозичення здавна функціонують в українській мові й писемно засвідчені вже в пам'ятках староукраїнської доби. Дослідження румунізмів як елементів лексичного фонду української літературної мови є над-

звичайно актуальним із погляду завдань сучасного мовознавства в галузі діалектології, історичної лексикології, компаративістики, соціолінгвістики.

Румунізми становлять одну зі специфічних лексичних ознак ряду українських говорів південно-західного наріччя. Українсько-румунські мовні впливи були об'єктом дослідження Д. Шелудька, І. Шаровольського, С. Семчинського, М. Сергієвського, Й. Дзендзелівського, Н. Раєвського, В. Чемеса, І. Робчука, Л. Лазаренко, Ш. Вішована, М. Павлюка, І. Робчука та ін.

Ми робимо спробу проаналізувати румунські запозичення в лексиці говірки села Сімер, порівнюємо зафіксовані діалектизми з лексемами інших говірок України та номенами сучасної української літературної мови за допомогою доступних нам словників.

Лексема *нана́шко* 'хрещений тато' запозичена з румунської мови; пор. рум. *năná*s, [*nînás*, *nunás*], *nás* тс., 'весільний батько' [3, IV, с. 36]. Ареал слова продовжується в гуцульських (*нана́шко* тс [8, с. 111], 'те саме, що вуйко' [2, с. 130]), буковинських (*нана́шко* тс, 'весільний батько' [11, с. 315]), бойківських (*нана́шко* тс [6, I, с. 471]) говірках, з іншим значенням – у наддністрянській (*нана́шко* 'старший чоловік' [13, с. 183]) говірці. У літературній мові зустрічається як *діалектне*; пор. *нана́шко* діал. тс [12, V, с. 133]. Номен *нана́шка* 'хрещена мати' так само, як і лексема *нана́шко*, є запозиченням із румунської мови; пор. рум. *năná*să (*nás*ă) тс, 'весільна мати' [3, IV, с. 36]. Обидва запозичення пов'язані з молд. *нун*, рум. *пип* 'весільний батько', яке зводиться до лат. **nunnus* < *nonnus* 'чернець; доглядач дітей, вихователь', що зіставляється з дінд. *nāna* 'мама', гр. *vānvη* 'тітка', укр. *неня* 'мати' [3, IV, с. 36]. Лексема *нана́шка* зустрічається в гуцульських (*нана́шка* тс. [8, с. 111], тс, 'те саме, що вуйна' [2, с. 130]), буковинських (*нана́шка* 'хрещена мати, свідок при реєстрації і народженні дитини', 'весільна мати' [11, с. 315]), бойківських (*нана́шка* тс. [6, I, с. 471]) говірках. Із відмінним значенням поширена в наддністрянській (*нана́шка* 'див. мама', 'див. баба', 'жінка' 'сусідка' [13, с. 183]) говірці. У сучасній українській літературній мові подається як *діалектне*; пор. *нана́шка* діал. тс [12, V, с. 133].

Слово *сара́ка* 'бідолаха, нещасна людина' – запозичення зі східноромanських мов; рум. *sarák* 'бідняк, жебрак', *sereác*, молд. *сэра́к* тс, жін. р. молд. *сара́ка* походять від болг. *сира́к* 'сирота' або серб.-хорв. заст. *сирā́к* тс, споріднених із укр. *сирота́* [3, V, с. 180]. Поширене і в інших говірках Закарпаття; пор. мараморoське *сара́ка* співчут. тс. [9, с. 327], гуцульських (*сара́ка*//*сара́чі* 'бідолаха; сирота' [2, с. 168], *сара́ка*//*саракýн* тс [8, с. 171]) та буковинських (*сара́ка* тс [11, с. 477]) говірках. Фіксується словником Б. Грінченка; пор. *сара́ка* тс [10, IV, с. 102]. У сучасній українській літературній мові подається як діалектне; пор. *сара́ка* діал. 'бідолаха' [12, IX, с. 58].

Ко́ли[і]*ба* 'стара дерев'яна хатинка, зневажл. стара занедбана хата'. З іншими значеннями поширена в мараморoських (*коли́ба* 'курінь для лісоруба в лісі або вівчаря на полонині чи пастуха, сторожа в полі', зневаж. 'халупа' [9, с. 147]), гуцульських (*коли́ба* 'житло лісорубів, пастухів' [2, с. 99], *коли́ба*, здрібніле *коли́пка* 'житло, курінь вівчарів, лісорубів, пастухів' [8, с. 81]),

бойківських (*коли́ба*, *колиба*, *калиба* ‘пастуший курінь’ [6, I, с. 366]) та буковинських (*коли́ба* ‘курінь’, ‘повітка’, ‘комора’, зневажл. ‘стара маленька хата’, ‘тимчасове накриття’, ‘будка собаки’, ‘вигнута частина печі’ [11, с. 217]) говірках. Словник Б. Грінченка фіксує такі значення: *коли́ба* ‘пастуший шалаш’, ‘зимове житло дроворубів-гуцулів’ [10, II, с. 268]. У літературній мові подається як *діалектне*; пор. *коли́ба* ‘житло чабанів і лісорубів’ [12, IV, с. 220]. Уважається мандрівним пастушим словом; для української і західнослов’янських мов імовірне румунське посередництво; пор. рум. *colíbă* ‘халупка’ [3, II, с. 510].

Оскільки Закарпаття на півдні межує з носіями румунської, угорської та словацької мов, то в досліджуваній говірці зафіксовані запозичення з різних мов, зокрема й із румунської. Хоча їх кількість у говірці села Сімер Перечинського району є дуже незначною, все ж вони мають важливе значення у процесі вивчення запозичень, як власне говірки села, так і ужанської говірки закарпатського говору загалом.

Перспективу подальших наукових студій вбачаємо в поглибленому вивченні запозичень, наявних у досліджуваній говірці, у порівнянні з іншими закарпатським говірками й говорами української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок: у 2-х т. / Г. Л. Аркушин. – Луцьк : Вежа, 2000. – Т. 1. – 354 с.
2. Гуцульські говірки: Короткий словник / Відп. ред. Я. Закревська. – Львів, 1997. – 232 с.
3. Етимологічний словник української мови: В 7 т. – К. : Наук. думка, 1982–2012. – Т. 1–6.
4. Корзонюк М. М. Матеріали до словника західноволинських говірок / М. М. Корзонюк // Українська діалектна лексика: зб. наук. праць. – К., 1987. – С. 62–267.
5. Лисенко П. С. Словник поліських говорів / П. С. Лисенко. – К., 1974. – 260 с.
6. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок: У 2 ч. / М. Й. Онишкевич. – К. : Наук. думка, 1984. – Ч. I–II.
7. Пиртей П. С. Короткий словник лемківських говірок / Упоряд. і підгот. до друку Є. Д. Турчин. – Івано-Франківськ : Сіверсія МВ, 2004. – 364 с.
8. Піпаш Ю. О. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області) / Ю. О. Піпаш, Б. К. Галас. – Ужгород, 2005. – 266 с.
9. Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району / І. В. Сабадош. – Ужгород : Ліра, 2008. – 480 с.
10. Словарь української мови: У 4 т. / За ред. Б. Грінченка. – К., 1958–1959. – Т. 1–4.
11. Словник буковинських говірок / За заг. ред. Н. В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.

12. Словник української мови: В 11 т. – К. : Наук. думка, 1970–1980. – Т. I–XI.
13. Шило Г. Наддністрянський регіональний словник / Г. Шило. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008 (Серія "Діалектологічна скриня"). – 288 с.

Тодер Світлана Володимирівна, студентка III курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Венжинович Наталія Федорівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Ольга Туряниця,
Ужгород, Україна

ПЕРЕЙМЕНУВАННЯ ЯК СОЦІОЛІНГВІСТИЧНА СТРАТЕГІЯ (НА МАТЕРІАЛІ ТОПОНІМІЇ ЗАКАРПАТТЯ XX СТ.)

За минулі кілька десятиріч у мовознавстві помітно зріс інтерес до загальних проблем номінації. Незважаючи на важливість і помітне місце перейменувань у сфері української топонімії, спеціально це явище ніхто не досліджував. Окремі принагідні зауваження щодо перейменувань топонімів містяться у дослідженнях провідних українських ономастів: Ю. О. Карпенка, В. В. Лободи, Є. С. Отіна, К. Й. Галаса, О. В. Горпинича, В. П. Шульгача та ін.

Власні назви в лексичній системі будь-якої мови, й української зокрема, виявляють значну залежність від позамовних чинників, особливо від розвитку суспільства, в якому вони функціонують [1, с. 131]. А. Суперанська виділяє такі фактори, що впливають на ономастикон: географічне середовище, біологічні фактори (антропоніми), культура, суспільне життя, мода [3, с. 38–44].

Протягом XX ст. в закарпатоукраїнському ономастиконі виразно помітний вплив цілої низки екстралінгвальних чинників, які й породили не просто окремі зміни власних назв географічних об’єктів, а цілі хвилі перейменувань [пор.: 2, с. 24].

Нині, в умовах розбудови української правової держави, вплив законодавства на становлення та функціонування сучасного ономастикону українців суттєво зростає, а з ним і важливість вивчення цих проблем для української ономастики та соціолінгвістики [2, с. 33].

Аналіз фактичного матеріалу показав, що від кінця XIX ст. до початку XXI ст. закарпатоукраїнська топонімія пережила чотири хвилі активізації перейменувань, які спричинені: 1) посиленням політики мадяризації; 2) чехізацією; 3) совєтизацією; 4) десовєтизацією та коренізацією.

У період перебування Закарпаття в складі Австро-Угорщини, зокрема після ухвали так званих законів Аппоні, традиційні українські назви населених пунктів змінювалися на угорські. У той час 31,7 % місцевих украї-

ських топонімів фонетично були адаптовані до угорської вимови та орфографії: *Ужок – Uzsok, Мокра – Mokra*. Трапляється чимало випадків (13,5%), коли під час перейменування географічних назв один із компонентів складеного найменування перекладався угорською мовою: *Великий Алмаш — Nagyalmás, Лучки великі – Nagylucska*. Серед тогочасних топонімів зустрічаються і такі, які в результаті мадяризації зазнали трансформації не лише автентичної фонетичної структури або калькування, а й були замінені на нові назви з цілком іншою мотивацією (37,9%): *Лоза – Füzesmezö, Ростока – Gázló*. Також спостерігаємо найменування, у складі яких наявне слово patak (потік) – 2,6% (*Пилипець– Fülöpatak, Річка– Kispatak)*, mezö (поле) – 2,3% (*Mezövári – Вары, Лисичово – Rókamezö)*, falva (село) – 12% *(Лалово – Leányfalva, Неrрово – Maszárfalva)* із загальної кількості перейменувань.

У період Чехословаччини спершу відмовилися від вживання змадяризованих топонімів Закарпаття та повернули в офіційний вжиток традиційні оніми, які на письмі передавались чеською графікою, наприклад: *Beznoje Male, Andrašovce.*

Угорська окупаційна влада Закарпаття протягом 1939-1944 рр. проводила політику мадяризації в культурному житті й адміністрації, що знайшло своє відображення і в тогочасних перейменуваннях географічних об'єктів.

За роки радянської влади комісії з перейменування довільно змінювали назви сіл.

Як зазначає А. Власенко-Бойцун, «в Західній Україні усунено всі назви, що походили із польської чи німецької мови, під кличем «українізації», але лише кілька географічних назв дістали український характер» [4, с. 60]. Показовою є історія назви села *Ізвор* на Свалявщині, яке нібито було перейменовано на український (а насправді російський) манір у *Родниківку.*

У першій половині 90-х рр. XX століття багато сіл повертають собі старі назви, відібрані від них із приходом радянської влади. Помітними є зміни серед власних найменувань населених пунктів, мешканцями яких є переважно угорці та німці Закарпаття. Та спостерігається виправлення історичної несправедливості і для українського населення. Повертають своє офіційне звучання назви, які використовувалися тільки в усній традиції населення.

Перейменування населених пунктів проводилися чиновниками різного рангу без врахування думки лінгвістів. Нефаховий, дилетантський підхід до перейменувань населених пунктів Закарпаття доби незалежності не раз призводив до появи назв-покручів, які не відповідають сучасним критеріям власної назви. Вважаємо, що структура топонімів-неологізмів повинна бути адаптована до фономорфемної будови української мови та органічно вписуватися в її словозмінну систему. Щоб у майбутньому уникати прикрих прорахунків при перейменуваннях географічних об'єктів, у складі спеціальних комісій повинні бути представлені фахові ономасти.

ЛІТЕРАТУРА
1. Лучик В. В. Залежність власних назв від розвитку суспільства (на матеріалі української мови) / В. В. Лучик // Nazwywłasne a społeczeństwo / red. R. Łobodzińska. – Łask : LEKSEM, 2010. – S. 131–139.
2. Романюк М. Соціально зумовлені інновації в ономастиконі Закарпаття кін. XX – поч. XXI ст. / М. Романюк. – Ужгород : Ґражда, 2007. – 124 с.
3. Суперанская А. В. Структура имени собственного. Фонология и морфология / А. В. Суперанская. – Москва : Наука, 1969. – 209 с.
4. Vlasenko-Bojcun A. Toponymicide in Ukraine / A. Vlasenko-Bojcun // Onomastic works. – Munich – Denver – Miami Beach, 1984. – P. 57–64.

Туряниця Ольга Іванівна, магістрантка філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Белей Любомир Омелянович,* доктор філологічних наук, професор кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Юліанна Фидрик,
Ужгород, Україна

ПЕРСОНІФІКАЦІЯ ДЕЯКИХ ІМЕННИКІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ВИД ТРАНСФОРМАЦІЇ ПЕРЕКЛАДУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ АНГЛІЙСЬКОЮ

Багато в чому успішність й адекватність перекладу залежить від належного знання вихідної і цільової мов та особливостей мовлення цими мовами, ніж власне від володіння навичками перекладу. Оскільки деякі аспекти англійської мови та мовлення, досить суттєві з точки зору перекладу, описані ще недостатньо, тому доцільним є зосередити увагу майбутніх перекладачів на застосуванні персоніфікації деяких іменників як важливого виду трансформацій.

Теоретичною основою для дослідження слугували праці таких вчених, як: В. І. Карабан, О. В. Борисова, Б. М. Колодій, К. А. Кузьміна, В. В. Коптілов, Л. І. Мацько, О. М. Мацько, М. В. Томенчук, Дж. Мейс, Дж. Паксон та інші [1; 2; 3; 4; 5; 6].

Поняття *персоніфікація* означає уподібнення неживих предметів чи явищ природи людським якостям [4, с. 116]. Персоніфікація належить до найдавніших метафоричних явищ мови, вона відображала анімістичний погляд людей на природу, при якому весь світ населявся духами. Тому уособлення вважається найвиразнішою ознакою фольклору, зокрема казок, легенд, народних оповідок, загадок.

В українській мові підмет значно рідше сполучається з присудками, що позначають дії, характерні для людини. Наприклад:

Ця дорога веде на північ – This road leads to the north.

У цьому реченні підмет *«дорога»,* що позначає неживий об'єкт, сполучається з присудком, який виражений дієсловом, що позначає дію *«вести»,* яка є типовою для людини. Такі підмети називаються агентивними неживими підметами [5, с. 57].

Особливістю граматичної будови англійського речення є те, що деякі іменники можуть персоніфікуватись, тобто виступати в ролі підмета, агента дії, і водночас можуть не належати до лексико-семантичного розряду Nomina Agentis. Слід зазначити, що в українській мові так звані «агентивні неживі підмети» вживаються рідше, ніж в англійських реченнях, і під час перекладу іноді доводиться застосовувати трансформацію: коли підметом англійського речення стає обставина, але іноді може бути додаток українського речення. Проведений нами аналіз фактологічного матеріалу дозволяє виокремити такі види трансформації:

1) із семантичною ознакою *«період часу»* (рік, день, майбутнє тощо)

Наступного понеділка відбудуться переговори, присвячені обговоренню цих питань – Witness negotiations will be pertaining to these issues next Monday.

2) із семантичною ознакою *«подія»* (війна, страйк, візит тощо)

Унаслідок страйку багато студентів вимушені роз'їхатися по домівках – The strikes ends many students home.

3) із семантичною ознакою *«гроші»* (гроші, інвестиції, долар тощо)

Цей супермаркет пропонує все, що можна купити за гроші.

This supermarket offers anything money can buy.

4) із семантичною ознакою *«джерело інформації»* (лист, кінофільм тощо).

У романі висвітлюються актуальні соціальні проблеми – The novel centers on the pressing social problems.

5) із семантичною ознакою «приміщення» (будинок тощо):

На першому поверсі цього будинку знаходяться два магазини – The ground floor of the building houses 2 shops.

Зрозуміло, що не всі подібні українські речення перекладаються англійською мовою з застосуванням такої трансформації. Проте перекладачеві слід пам'ятати про розбіжності у структурі речень, зумовлені частішою метафоризацією англійського дієслова-присудка та більшою агентивністю англійського підмета [1, с. 97].

Отже, для адекватного перекладу важливо знати не тільки спільні риси граматичної будови і їх відмінності, а й особливості функціонування граматичних елементів у мовленні, що складають суттєву частину мовленнєвої компетенції перекладача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабан В. І. Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі (вибрані граматичні та лексичні труднощі перекладу з української мови на англійську): навчальний посібник / В. І. Карабан, О. В. Борисова, Б. М. Колодій, К. А. Кузьміна. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 205 с.
2. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову: навч. посібник-довідник для студентів вищих закладів освіти / В. І. Карабан, Дж. Мейс. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 608 с.

3. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу / В. В. Коптілов. – К. : Юніверс, 2003. – 280 с.
4. Мацько Л. І. Риторика: навч. посіб / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. – 2-ге вид., стер. – К. : Вища шк., 2006. – 311 с.
5. Томенчук М. В. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську: навч.-метод. посіб. / М. В. Томенчук; М-во освіти і науки України, Закарпат. держ. Ун-т. – Ужгород : Вид. центр ЗакДУ, 2011. – 110 с.
6. Paxson J. J. The Poetics of Personification / J. J Paxson. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004. – 210 p.

Фидрик Юліанна Юріївна, студентка IV курсу факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Томенчук Мар'яна Василівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Аделіна Халіярова,
Дніпропетровськ, Україна

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ КОРЕЛЯТИ ПРАСЛОВ'ЯНСЬКИХ ЛЕКСЕМ В УКРАЇНСЬКІЙ І СЛОВАЦЬКІЙ МОВАХ

У структурах слов'янських мов наявно чимало елементів – слів і граматичних форм, що мають схоже звучання і значення. Особлива подібність цих мов свідчить про тісну їх спорідненість і пояснюється тим, що вони відносно недавно – протягом IV–VI ст. нашої ери виокремилися з єдиної в минулому праслов'янської мови [3, с. 20]. Успадкована сучасними слов'янськими мовами праслов'янська лексика відіграє досить суттєву роль у складі їхніх словників, позначаючи явища природи, духовної й матеріальної культури тощо. Питання збереження праслов'янського фонду давно цікавило дослідників, але й досі воно не розв'язано однозначно. Причина цього полягає в тому, що в сучасних слов'янських мовах праслов'янська лексика, зберігаючи формальну й семантичну близькість, функціонує в різному статусі. В одних мовах вона входить до ядра словникого складу, в інших перебуває на периферії; може бути літературною або діалектною, стилістично нейтральною чи стилістично маркованою, врешті-решт може зберігатися в структурі похідних слів або в складі фразеологізмів.

Під час вивчення словацької мови як другої слов'янської нами помічено, що в словацькій мові праслов'янські за походженням слова нерідко входять до ядра її лексико-семантичної системи і є стилістично нейтральними на відміну від їхніх лексичних еквівалентів в українській мові. Тому *мета* нашого дослідження полягає у визначенні лексем праслов'янського походження, які зазнали лексико-стилістичних змін у процесі історичного роз-

витку в споріднених словацькій й українській мовах. *Предмет* вивчення становить характер змін праслов'янських лексичних одиниць, які містять словники сучасних слов'янських мов. *Джерелом* дослідження слугували Етимологічний словник слов'янських мов [4], Короткий словник словацької мови [5] та Великий тлумачний словник сучасної української мови [2].

Лексика будь-якої мови з точки зору її використання неоднорідна [1, с. 273; 6, с. 142]. Одні лексеми в процесі мовної еволюції витісняються іншими із загального користування, часто зберігаючись і функціонуючи в діалектах. Перехід праслов'янських одиниць із загальновживаної групи в діалектну є одним із значних процесів, характерних для лексики найдавнішого походження.

Список слів, які утворюють дихотомію «загальновживане в словацькій мові» – «діалектне в українській», досить великий. Він представлений найменуваннями з різних сфер життя людини, а саме: назви спорідненості: **bratаnьcь – bratanec – братанець*, **ujь – ujo, ujko – вуйко*, *švagor – швагер*, *svagriná – швагрова*, **otьcь – otec – отець, *mati – matka – матка*; назви тварин: **kogutъ – kohut – когут;* назви одягу: **nogavica – nohavice – ногавиці;* назви споруд: **gumьno – humno – гумно;* назви рослин: **guby – huby – губи* «гриби», **zelenina – zelenina – зеленина* «переважно зелені овочі й трави, що вживаються як їжа або приправа для страв»; назви ландшафту: **askyni – jaskyňa – яскиня* «печера»*;* назви дій і процесів: **klęčati – kľačať – клячати*, **bočiti (sę) – bočiť, zabočiť – бочитися*.

Функціонально-стилістична диференціація лексики – це розподіл її на дві підсистеми: стилістично нейтральну та стилістично марковану, остання поділяється на книжну і розмовну [1, с. 273; 6, с. 165].

До книжної лексики належать слова, які вживаються переважно в писемних різновидах літературної мови і майже не використовуються в розмовному мовленні. У межах книжної лексики дослідники виділяють кілька пластів експресивно забарвлених слів – це поетизми й урочисті слова. Аналізований матеріал дозволяє виділити таку стилістичну опозицію, як «нейтральна лексика в словацькій мові» – «книжна в українській». Так, праслов'янське слово **šaty* в словацькій мові функціонує як стилістично нейтральне в значенні «верхній одяг, одяг», тоді як в українській мові воно є поетизмом: *шати* – «багате, розкішне святкове вбрання». Трапляються випадки, коли словацьким стилістично немаркованим лексемам в українській мові відповідають урочисті: *prst* (< **prьstъ*) – *перст*, *otec (< *otьcь)* – укр. *отець* «батько».

Чимало слів у словацькій й українській мовах формують стилістичну дихотомію «нейтральне в словацькій» – «розмовне в українській». Розмовний шар лексики функціонує в живому розмовному мовленні і характеризується наявністю конотативних сем розмовності, фамільярності, зневажливості, пестливості тощо. До цієї опозиції належать аґентивні назви: **děvъka – dievka – дівка, *edinakъ – jedináčik – одинак* «єдиний син», **nevěsta – nevesta – невіста*, найменування частин тіла: **červo – črevo – черево*, назви

посуду: **čьbanъ – džbán – джбан,* назви дій і процесів: **grabati – hrabať – грабати* «гребучи граблями, лопатою, збирати що-небудь у купу», **brexati – brechať – брехати* «гавкати», назви відчуттів: **bolʹestь – bolesť – болість*.

Успадковані з праслов'янської мови слова мають у споріднених слов'янських мовах і різний ступінь уживаності. Одні використовуються мовцями часто і входять до ядра лексичної системи, інші – рідко, утворюючи пласт пасивної лексики і переходячи до її периферії. Опозиція «активна в словацькій мові» – «застаріла в українській» представлена лексичними одиницями різних тематичних груп: **mǫžь – muž – муж* «чоловік», **xolpъ – chlap* «хлопець, чоловік» – *хлоп* «селянин, мужик взагалі або кріпак», **misa – misa – миса, *ormo – rameno – рамено* тощо.

Отже, дослідження лексичних одиниць праслов'янського походження в словацькій й українській мовах дає можливість стверджувати, що вони відрізняються сферою використання, функціонально-стилістичною характеристикою та ступенем уживаності й утворюють такі дихотомії: «загальновживана в словацькій мові» – «діалектна в українській», «нейтральна в словацькій мові» – «книжна в українській», «нейтральна в словацькій» – «розмовна в українській», «активна в словацькій мові» – «застаріла в українській».

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар О. І. Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 368 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
3. Историческая типология славянских языков: фонетика, словообразование, лексика и фразеология / под ред. А. С. Мельничука. – К. : Наук. думка, 1986. – 288 с.
4. Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд [Электронный ресурс] / под ред. О. Н. Трубачева. – Режим доступа: http://essja.narod.ru/index.htm.
5. Krátky slovník slovenského jazyka. – Bratislava : VEDA, 2003. – 986 s.
6. Orgaňová O. Lexikológia slovenčiny / O. Orgaňová, A. Bohunická. – Praha: Columbus, 2012. – 282 s.

Халіярова Аделіна Ільдарівна, студентка факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара.

Науковий керівник – *Шпітько Ірина Миколаївна,* кандидат філологічних наук, доцент Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара.

Тетяна Цанько,
Ужгород, Україна

СУЧАСНИЙ УРОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

В умовах проблемно-розвивального навчання урок має функціонувати як цілісна система, елементи якої відображають основні положення дидактики й спрямовані на виховання учнів і стимулювання їхньої пізнавальної активності, а також об'єднувати зміст, форми, методи й засоби навчання. Стрижень сучасного уроку української мови – робота з розвитку комунікативної компетентності учнів із широким застосуванням різних засобів навчання, зокрема аудіовізуальних, що дають змогу використовувати у процесі навчання звук і зображення, створювати потрібну для занять мовну ситуацію. Усе це істотно поліпшує оволодіння мовою як засобом спілкування.

Уроки української мови традиційно поділяють на дві групи: аспектні й уроки розвитку мовлення. У дидактичній і лінгводидактичній літературі цей поділ ґрунтується на різних ознаках, а тому й досі немає єдиної, загальновизнаної типології уроків, хоч сама проблема їх класифікації сягає ще середини минулого століття [1, с. 78].

Сучасні методисти використовують досвід видатних науковців минулого і сучасності: С. Чавдарова, О. Текучова, О. Біляєва, В. Мельничайка, Л. Симоненкової, К. Плиско, К. Колесник, Є. Голобородько та ін.

Новіші класифікації О. Пометун, Л. Пироженко, Г. Шелехової, М. Пентилюк теж неоднакові за своїми критеріями.

Актуальність теми вбачаємо в тому, щоб привернути увагу до багатьох нових класифікацій, за якими урок із української мови можна подати краще та доступніше для учнів.

Мета – збір та дослідження матеріалу, що стосується сучасних підходів до класифікації й структури уроків української мови, з'ясування значення поняття «сучасний урок».

Незважаючи на широке визнання у світі, класно-урочна система має багато недоліків, найістотнішими з яких є: орієнтованість на середнього учня; часто висока складність навчання для слабких учнів як за рахунок темпу, так і змісту навчання; неможливість повної реалізації в навчальному процесі індивідуальних особливостей учнів [3, с. 3–4].

Сучасний урок рідної мови – надзвичайно багатогранний процес педагогічної діяльності. Найголовніше в уроці – єдність форми і змісту, реалізація мети й завдань. Кожен урок несе певний обсяг інформації, однак від учителя залежить, скільки її зможуть сприйняти і засвоїти учні, якими навчальними методами і прийомами при цьому треба скористатися. Якість уроку залежить від особистісного підходу до навчального процесу, взаємодії вчителя і учнів, педагогіки співробітництва на уроці та інших чинників, що стимулюють навчальну діяльність.

Основна мета вивчення української мови в загальноосвітніх навчальних закладах України на сучасному етапі полягає у формуванні національ-

но свідомої, духовно багатої мовної особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно виправдано користуватись засобами рідної мови, її стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо).

Сьогодні вчитель вільно вибирає структуру уроку. Йому не обов'язково дотримуватися формального поєднання і послідовності етапів уроку. Але при цьому вчитель не може допускати порушення закономірностей пізнавальної діяльності, не враховувати її ефективності. Важливим сучасним положенням є також те, що доцільність тих чи інших типів і структур уроку пропонується оцінювати за кінцевим результатом процесу навчання, а не за структурною досконалістю окремих уроків.

Зазначене вище дає можливість зробити певні узагальнення: сучасний урок рідної мови – плід майстерності і творчості учителя-словесника, його професіоналізму, ґрунтовних знань рідної мови, літератури, історії, народознавства, його патріотизму. Критерії сучасного уроку рідної мови відбивають ті зміни, що відбуваються в системі освіти, та рівень розвитку методичної науки. Тому важливим є розвивальний потенціал уроку мови; використання активних методів і засобів навчання, викладання теоретичного матеріалу великими частинами (блоками); раціональне використання навчального часу; системність знань учнів (повторення, узагальнення і систематизація вивченого, з'ясування причинно-наслідкових зв'язків між мовними явищами, центральна ідея (мета) уроку; методичне забезпечення уроку, сучасна технологія (моделювання уроку, навчальний кабінет, ТЗН); творчий потенціал уроку (пізнавальні, творчі завдання, інтегральні уроки на основі міжпредметних зв'язків); вивчення кращого досвіду, популяризація його на уроці, використання досягнень сучасної лінгводіагностики [2, с. 65–66].

Усе зазначене вище не вичерпує новизни в організації і проведення уроку рідної мови. Сучасний учитель-словесник має широкі можливості для його вдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / С. О. Караман. – К. : Ленвіт, 2000. – 272 с.: – Бібліогр.: С. 270–272.
2. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / За редакцією М. І. Пентилюк: підручник для студентів-філологів. – К. : Ленвіт, 2000. – 264 с.
3. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібник / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко / За ред. О. І. Пометун. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.

Цанько Тетяна Михайлівна, студентка IV курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Вегеш Анастасія Іванівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Валерія Чернак,
Пряшів, Словаччина

МОВА ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СЛОВАЧЧИНІ ТА УКРАЇНІ – ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ІНСТРУМЕНТ СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Засоби масової інформації, радіомовлення та телебачення стають одним із найважливіших джерел інформації, тому що працюють оперативно, надаючи найактуальнішу інформацію глядачам та слухачам із перших вуст.

Через мовний матеріал можна визначити основні риси, властиві процесу розуміння взагалі, реконструювати загальнозначимі когнітивні механізми розуміння як універсального вияву свідомості [2, с. 8].

Мова ЗМІ належить до тих винятків галузей знань, для яких мовлення є не абстрактним поняттям, а знаряддям висловлення авторської думки, способом передачі та засвоєння інформації, засобом спілкування, джерелом виразності та міфотворчості. Задля того, щоб ефективно впливати на розум, волю і почуття інших людей, журналісти повинні досконало володіти мовленнєвою культурою [3].

Мета доповіді – довести, що мова ЗМІ потребує запровадження окремих нормативних вимог задля перешкоджання вживання подвійних стандартів у мовленні. Для того, щоб підтримувати гідний рівень національної свідомості слухачів та глядачів, ЗМІ потребують великої кількості постійних координуючих та контрольних заходів, які б не дозволяли упорядникам текстів репортажів та статей застосовувати непрофесійну мову у своїх роботах.

Тема нагальної потреби у наукових дослідженнях мови ЗМІ є надзвичайно актуальною, оскільки наразі з лінгвістичної точки зору вона зазнає небажаних впливів та все більше віддаляється від нормативів сучасної літературної мови. З'являється велика кількість іншомовних слів, неологізмів, діалектизмів, застарілих слів, які замінюють нормативні лексичні одиниці.

Причинами такого явища є регіональні особливості радіо- та тележурналістики. У випадку регіональних ЗМІ, в яких українська мова є мовою меншин, допускається певна кількість діалектизмів у мовленні, які необхідні для кращого сприйняття цільовою аудиторією. Проте таку тенденцію можна спостерігати і в межах загальнонаціональних теле- та радіокомпаній. Межа між припустимою кількістю таких ненормативних «просочень» у ЗМІ та, відповідно, перевищенням припустимого рівня дуже крихка. Тому доцільно інтенсивніше досліджувати новітні лінгвістичні форми у мові засобів масової інформації.

На теренах словацької журналістики нині сформувалася стала українська національна спільнота. У межах РТБС (Радіо та Телебачення Словаччини) у м. Кошіце протягом тривалого часу працює національно-етнічний радіожурнал, який виходить шістьома мовами національних менших, серед яких є й українська [4].

Особливостями цього журналу є використання сучасної української мови у репортажах, в інтерв'ю, з'являються матеріали з використанням діалектизмів Східної Словаччини.

З іншого боку, українські засоби масової комунікації можна характеризувати як ЗМІ іншої природи – мова репортажів та статей в основному літературна, з частими прикладами використання застарілих слів, неологізмів, фонетичних відхилень. У респондентів спостерігаємо вживання суржику, зважаючи на регіональні мовні особливості.

Як і О. Дільна, вважаємо, що радіо- та телекомунікації потребують передусім координації на кількох лінгвістичних рівнях: а) фонетичному; б) лексичному; в) синтаксичному [1].

ЛІТЕРАТУРА

1. Дільна О. Типові анормативи у мовленні сучасного школяра / Оксана Дільна. – Дивослово. – 2015. – № 10. – С. 31–36.
2. Руда О. Комунікативні девіації в умовах українсько-російського білінгвізму : [монографія] / Олена Руда. – К. : Інститут української мови НАН України, 2009. – 198 с.
3. Єлісовенко Ю. Культура і техніка мовлення в телерадіожурналістиці : (Електронна бібліотека Інституту журналістики) [Електронний ресурс] / Юрій Єлісовенко – 2015. – Режим доступу: http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=306.
4. Національно-етнічний журнал [Електронний ресурс] / Радіо Патріа – 2013. – Режим доступу: https://patria.rtvs.sk/nev-o-nas.

Чернак Валерія Михайлівна, аспірантка першого року філософського факультету Пряшівського університету (Словаччина).

Науковий керівник – *Марія Чіжмарова,* доктор філософії, професор, директор Інституту русистики, україністики та славістики Пряшівського університету (Словаччина).

Марія Чех,
Тернопіль, Україна

ЕТИМОЛОГІЧНІ ГРУПИ ЧОЛОВІЧИХ ТА ЖІНОЧИХ ІМЕН СЕЛА ДОЛИНА ТЕРЕБОВЛЯНСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Власні імена, як відомо, становлять доволі значний пласт лексики мови. В українському антропоніміконі вони здебільшого однотипні щодо асортименту, однак у кожному регіоні набір імен має свої особливості.

Значну частину іншомовних запозичень в українській мові займають власні імена людей. Історія походження імен має важливе значення для пізнання історії і культури загалом [3]. Проблема походження імен перебувала у колі дослідницьких інтересів П. Чучки (Карпатський регіон), О. Касім

(Одещина), І. Сухомлин (Придністров'я), Г. Бачинської, Н. Свистун (Тернопільщина), Л. Кракалія (Буковина), С. Панцьо (Лемківщина) та ін.

Предметом нашого дослідження стали етимологічні групи імен села Долина Теребовлянського району Тернопільської області.

Сучасні українські імена за походженням діляться на три групи. Перша – це християнські імена, які прийшли на Русь після 988 року із запровадженням християнства. Друга – давні слов'янські імена, що існували у східних слов'ян у період прийняття християнства, а пізніше ще довгий час існували паралельно з християнськими іменами. Третя група – запозичені імена [1, с. 102].

Найтиповішими та найпоширенішими на досліджуваній території є християнські імена. Упорядкувавши зібраний матеріал, ми виділили п'ять етимологічних груп чоловічих та жіночих імен.

У селі Долина Теребовлянського району Тернопільської області серед чоловічих імен переважають імена грецького походження: *Андрій (22), Василь (15), Микола (10), Петро (20)* та ін. (зафіксовано 18 імен). Значну частину становлять також латинські імена: *Віктор (7), Віталій (9), Максим (8), Роман (16)* та ін. (усього 12 одиниць). Зафіксовано 10 імен слов'янського походження, найпоширеніші з них: *Богдан (8), Владислав (5), Володимир (42), Мирослав (5), Ярослав (9)* та ін. Невелику частину складають давньоєврейські оніми: *Давид (1), Іван (24), Йосип (4), Матвій (1), Михайло (33), Назарій (4)* (всього 6 одиниць). Представлено 5 імен, запозичених із інших мов: *Артур (1), Ігор (14), Олег (14), Омелян (1), Руслан (3).* Серед чоловічих імен є подвійне ім'я *Олександр-Любомир*, яке поєднує різні за походженням імена. Перша частина грецького походження, друга – слов'янського.

У жіночому іменникý села лідирують одразу дві етимологічні групи – грецькі: *Галина (24), Євгенія (11), Ірина (12), Катерина (10), Оксана (22)* та ін., а також латинські: *Лілія (6), Наталія (10), Тетяна (14), Юлія (11)* (зафіксовано по 24 одиниці) та ін. Серед імен слов'янського походження зафіксовано такі: *Любов (8), Людмила (9), Світлана (12)* та ін. (усього 11 одиниць). Саме такі антропоніми показують, що на досліджуваній території зберігаються прагнення батьків іменувати дівчаток прозорими за семантикою давньослов'янськими іменами. Лише 6 імен давньоєврейського походження: *Анна (1), Ганна (25), Єлизавета (1), Іванна (10), Михайлина (5), Яніна (1).* 7 одиниць складають запозичені імена: *Аліна (1), Ілона (1), Йосипа (3), Надія (18), Ольга (25), Руслана (2), Яніна (1).* Як зазначає Н. Свистун, цікаве розмаїття вносить онім *Надія* – воно зафіксовано як українське; переклад запозиченого із ст.-сл. імені *Надежда*, що з'явилося як калька з грецької [2, с. 155].

Порівнюючи чоловічий та жіночий іменникú, ми виявили, що найбільш чисельною є група імен грецького походження (18 чоловічих і 24 жіночих). Другу позицію займають імена латинського походження (12 чоловічих і 24 жіночих). На третьому місці – імена слов'янського походження (10 чоловічих і 11 жіночих). Запозичень із інших мов більше в жіночому іменникý, дещо менше в чоловічому (5 чоловічих і 8 жіночих).

Антропонімікон с. Долина – великий і особливий пласт місцевого побутового мовлення, пов'язаний із емоційним ставленням до співрозмовника. Розгляд досліджуваного іменникá підтверджує те, що імена мають загальноукраїнський характер.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бачинська Г. В. Антропонімікон переселенців з Польщі на Тернопільщину: монографія / Г. В. Бачинська. – Тернопіль : Вектор, 2015. – 140 с.
2. Свистун Н. О. Динаміка антропонімікону м. Тернополя XIX–XX ст.: монографія / Н. О. Свистун. – Тернопіль, 2011. – 252 с.
3. Скрипник Л. Г. Власні імена людей: словник-довідник / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. – К., 2005. – 335 с.

Чех Марія Володимирівна, студентка факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка.

Науковий керівник – *Бачинська Галина Василівна,* кандидат філологічних наук, доцент Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка.

Мар'яна Чохань,
Львів, Україна

ЕПІТЕТИ В РОМАНІ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО «ҐУДЗИК»: ЛІНГВОСТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

У нашій роботі приймаємо визначення епітета в широкому розумінні: це будь-яке означення, що вживається для вирізнення предмета думки, для називання ознаки – чи то постійної, узвичаєної, що часто повторюється і відома мовцям, чи то особливої, оригінальної, яку помітив тільки автор, яка пов'язана з конкретним текстом, з індивідуальним авторським стилем [2, с. 3]. Епітети вивчають на матеріалі як конкретних авторів, так і цілої низки авторів або ж навіть якогось літературного напряму, стилю мови: «Адвербіальний епітет у поетичному дискурсі шістдесятників» (А. Нечипоренко), «Епітет Т. Г. Шевченка: генеза, структура і сучасна мовна рецепція» (Л. Підкамінна), «Епітет у конфесійному стилі сучасної української мови» (С. Лук'янчук), «Епітет у системі тропів сучасної англійської мови» (Т. Онопрієнко), «Структура, семантика і стилістичні функції епітета в художній прозі Івана Багряного» (М. Братусь), «Структурно-семантичні, стилістичні та текстові фунції епітета в історичному романі» (В. Красавіна), «Системність епітетних структур у збірці Т. Еліота "Prufrock and other observations"» (О. Лівіцька), «Парные эпитеты в поздних повестях Л. Толстого» (М. Волощук), «Епітетика українських весільно-обрядових пісень» (О. Слюсарева).

Мета цієї роботи – здійснити лінгвостатистичний аналіз епітетів у романі Ірен Роздобудько «Ґудзик».

Джерельною базою дослідження слугував роман І. Роздобудько «Ґудзик». Із усього твору шляхом суцільного вибирання було отримано 923 словосполучення з епітетами – іменниково-прикметникові конструкції.

Перший етап – статистичний аналіз. Обсяг тексту, тобто загальна кількість словоформ у ньому – 42135. Відносна частота вживання епітетів 0.021, що свідчить про те, що частка епітетів у творі – 2,1%.

За допомогою програми KWIC Concordance були визначені повторювані епітети та їхня абсолютна частота: 3 епітети з частотою повторюваності 6 (*великі, справжній, чорна*), 2 епітети з частотою повторюваності 5 (*дивна, жовті*), 11 епітетів з частотою повторюваності 4 (*гірське, густий, дивне, зелені, золоті, розкішна*), 29 епітетів із частотою повторюваності 3 (*брудний, великий, весела, грозові, жахливі*), 96 епітетів із частотою повторюваності 2 (*важливий, відомий, втомлені, вузька, густі*). Як бачимо, третина епітетів має повторюваність, проте 2/3 (606 епітетів) ужиті в романі лише один раз, що свідчить про багатство словника Ірен Роздобудько. Оскільки жоден епітет не вжитий 10 і більше разів, то епітети не становлять значної концентрації тексту.

На другому етапі був здійснений семантичний аналіз позначуваних епітетами лексем (іменників), які були розкласифіковані за ідеографічним принципом на два архіполя – «Нежива природа» (604 іменники) і «Жива природа» (314 іменників). Подальший розподіл відбувався за групами в межах поля. Так, поле «Жива природа» представлене лексико-семантичними групами «Людина», «Тваринний світ», «Рослинний світ», «Гриби». Група «Людина» далі структурована таким чином: психічні якості й риси характеру, фізичні й фізіологічні властивості, розумові здібності, поведінка, зовнішність, духовний світ, буття/небуття, соціальний стан, стосунки, дії, матеріальні статки, дозвілля, вербальна характеристика. Поле «Нежива природа» представлене лексико-семантичними групами «Людські артефакти», «Явища природи», «Природні об’єкти», «Природні стихії», «Колір», «Запах», «Вияв світла», «Простір», «Температура», «Звук».

Найближчу перспективу становить обчислення індексу винятковості тексту та порівняння отриманих результатів із іншими творами цієї ж авторки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Роздобудько І. Ґудзик: роман / Ірен Роздобудько. – К. : Нора-Друк, 2015. – 224 с.
2. Словник епітетів української мови / С. П. Бибик, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт. – К. : Довіра, 1998. – 431 с.

Чохань Мар’яна Ігорівна, студентка V курсу Інституту комп’ютерних наук та інформаційних технологій Національного університету «Львівська політехніка».

Науковий керівник – *Таран Оксана Сергіївна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Львівська політехніка».

Анна Чура,
Оломоуць, Чехія

АНАЛІЗ СТАРОСЛОВ'ЯНСЬКИХ ДЕФІНІЦІЙ ВОЄННОГО СТАТУСУ

Розвиток дефініцій на позначення воєнного статусу є одним із чинників розвитку політичної свідомості та культури ранніх слов'ян, тому виникає потреба детального аналізу походження цих дефініцій. Термінологічний аналіз «Slovník jazyka staroslověnského» засвідчує, що лексему ***воджь** у пам'ятках старослов'янської доби вживали в одному значенні – 'особи керівного соціального статусу' [2, с. 207]. Підтвердження цього заходимо в «Praxapostolus Slepčensis» – кириличній Книзі Нового Завіту, що датується XII ст. Там міститься таке речення: «оупъваєши же сєбє вожа быти слѣпымъ» (укр. «вихваляючись тим, що він, вождь, був сліпим»). У «Слов'янському Апостолі» «Praxapostolus Achridanus», а також у кириличній пам'ятці XII ст. «Praxapostolus Macedonicus (Strumicensis)» (укр. «Македонський Апостол») наявне таке речення: «абиє же нападє на нь тьма и мркь (мракь), и осезашє искашє вожда» (укр. «як на них нападе тьма і морок, і прозріють, коли побачать вождя»). У «Vita Constantini» (укр. «Житіє Костянтина») є фрагмент «ис тєбє бо изідєтъ воджъ», який перекладається українською «і станеш ти вождем». У «Glagolitica Iosephi Vajs (lectiones Veteris Test)» наявні такі приклади: «дажди заклинаниє моє w страшънѣмь имєни твоємь съвръшаємоу грозъноу бıъти вождю зълоуму» (укр. «дай клятву мою в страшному імені твоєму, яке допомагає бути грізному, сильному вождю»), «цѣлоуитє вса вожа ваша и вса с(ва)тъıꙗ» (укр. «цілуйте всіх вождів ваших і всіх святих»).

Термін ***воєвода** (укр. «воєвода») позбавлений змісту божественного походження. Найчастіше вживається у контексті згадки про військових керівників, полководців, ченців або адміністративних намісників. Наприклад, у фрагменті з «Codex Suprastiensis» (укр. «Супрастинський рукопис») міститься речення «подобаашє бо варити воиноу воєвожда» (укр. «належно бо міняти воїнам воєводу»). Тут же наявна згадка про римського воєначальника Julius Agricola (укр. «Гней Юлій Агрікола») у фрагменті речення «Агриколаоу воєводѣ сѧштоу» (укр. «Агриколу воєначальником вважають»). Паралельно мова йде про ще одну історичну постать, царя іудеїв – Ірода Агріпу I. Він згадується у вислові «инъ воєвода имєнємь агрипа» (укр. «воєводи іменем Агріпа»). У літописі «Vita Constantini» (укр. «Житіє Костянтина») звертає на себе увагу речення «казарьскыи же воєвода съ вои шєдъ, оступи христіаньскыи градъ» (укр. «хозарський воєвода з воїнами прийшов і оточив християнське місто»).

Етимологічний словник української мови вказує на помітну розбіжність наукових тлумачень етимології терміна ***воєвода** [1, с. 415]. Однією із версій є теза про те, що це слово походить від іменника *vojinъ, що, як і лексема ***воджь,** походить від дієслова *voditi (укр. «водити»). Другий по-

гляд, хоч і вважається менш ймовірним, але все ж заслуговує наукового аналізу. Згідно з цією думкою, зазначене слово походить із давньоверхньонімецької мови і веде свої витоки від слова *herizogo (укр. «полководець»). Звертає на себе увагу те, що термін ***воєвода** є достатньо частовживаним. Однак найпомітнішим є те, що ця лексема трапляється у найдавнішій пам'ятці слов'янського права IX ст. «Lex iudicialis de laicis» (укр. «Закон судний людям»), який ще називають «Судебник царя Константина» – болгарському церковному літописі, датованому 865 р., за княжіння царя Бориса.

Наступними термінами на позначення вищих посад релігійно-політичної влади середньовіччя, що доносять до нас давньослов'янські літописи, є тотожні слова ***тысѧштьник** (укр. «тисячник») і ***старѣшина** (укр. «старшина»), близькі за значенням до терміна ***воєвода**. Вони також окреслювали вищі військові посади тогочасного суспільства. Різниця між ними полягає у військовому ранзі, що, ймовірно, прирівнюється до нинішніх звань генерала та полковника відповідно. Вказані терміни можна віднайти у таких манускриптах, як «Codexu Zographensis» (укр. «Зографське Євангеліє»), у пам'ятці XI ст. «Codex Marianus (tetra-evangelium)» (укр. «Маріїнське Євангеліє»), «Evangeliariu Ostromiri», (укр. «Остромирове Євангеліє»), а також у «Evangeliariu Assemani» (укр. «Асеманієве Євангеліє»). У цих пам'ятках наявне таке речення: «вєчєрѧ творѣашє къняземъ своıмъ ı тысѧштьникомъ ı старѣшинамъ галилѣıскамъ». У перекладі українською мовою: «вечеряв із князем своїм, і тисячником, і старшинами галілейськими». В історичному контексті маються на увазі воїни-хрестоносці – воєначальники Єрусалимського королівства.

Таким чином, серед найбільш уживаних старослов'янських суспільно-політичних термінів воєнного статусу фіксуємо такі: ***воджь, *воєвода, *тысѧштьник** та ***старѣшина.** Аналіз старослов'янських термінів дає змогу описати військовий сегмент у суспільно-політичній картині старослов'янських часів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол.: О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – К. : Наук. думка, 1985. – Т. 2. – 575 с.
2. Slovník jazyka staroslověnského (Lexicon linguae palaeoslovenicae), I – VI, hl. red. J. Kurz, IV, hl. red. Z. Hauptová, Praha, 1966–1997.

Чура Анна Василівна, аспірантка філософського факультету університету Ф. Палацького в Оломоуці (Чехія).

Науковий керівник – *Мірослав Вепршек*, доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри богемістики університету імені Ф. Палацького в Оломоуці (Чехія).

Александр Шаколо,
Витебск, Беларусь

КОНЦЕПТЫ «ЛЕС» И «ДОМ» В СКАЗОЧНОМ ДИСКУРСЕ СЛАВЯН И ГЕРМАНЦЕВ

Актуальность. Дискурс как языковое выражение определенной общественной практики и вместе с тем ситуативный контекст в сочетании с самим текстом, вне всяких сомнений, является многозначным понятием. Так как вопрос дискурса и его составляющих остаётся открытым, как никогда актуально выделение его важнейших компонентов. В нашем исследовании таковыми являются концепты «лес» и «дом» как наиболее важная оппозиция сказочного дискурса.

Цель исследования: определить значение концептов «лес» и «дом» как составляющих ключевой оппозиции сказочного дискурса.

Материалы и методы исследования. Материалы нашего исследования – славянские и германские волшебные сказки как образцы фольклора. В данной работе использованы описательный, сравнительно-сопоставительный, индуктивный методы.

Результаты и их обсуждение. Для начала рассмотрим концепт «дом» как исходный пункт многих сказок. Не лишним будет отметить, что нередко и авторы художественных произведений используют в качестве исходной точки не что иное, как этот образ (ср. образ дома и домов в эпопеях Л. Н. Толстого, поэзии М. И. Цветаевой, В. В. Маяковского).

В сказках, на наш взгляд, целесообразнее рассматривать дом в двух ипостасях – дом главных героев и дом в лесу. В первом случае дом и является «гнездом», родным кровом, во втором – это лишь надежда на то, что в опасном, неизведанном мире можно найти некое подобие уже знакомого и любимого человеком места. Общеизвестно, что люди испокон веков не доверяли незнакомым землям, и наличие данного противопоставления («дом – лес») вполне оправданно. Негативные коннотации, которые вызывает упоминание чужбины у носителей языка, имеют место быть по сей день.

Для сказочного дискурса характерна следующая особенность: протагонисту в начале сказки до́ма, на его территории, ничто не угрожает. Далее события развиваются по всем известной схеме – по необходимости (по собственному желанию) герой отправляется в лес, где его ожидают различного рода испытания. При всей важности дома в славянской и германской культурах свою весомость он приобретает во многом из-за столь яркого контраста в случае с лесом. Так, в украинской сказке «Дурень та чарівна сопілка» повествование начинается с трёх братьев, отправившихся на поиски счастья: «Дійшли до лісу та й кажуть: „Давайте виліземо на дуба та переночуємо, а то щоб розбійники не напали“» [4, с. 123]. Исходя из текста, становится очевидным отношение к лесу как к пристанищу разбойников, что вполне логично: если для пиратов лучшим убежищем и домом являлись моря и океаны, то для их сухопутных «коллег» идеально подходили

леса. Помимо прочего, лес был местом для инициации непосредственно как «совершения обрядов, связанных с переходом человека из одного возрастного и <…> социального статуса в другой» [3, с. 11].

В качестве очередного примера обратимся к сказке «Лихо одноглазое». Главный герой, кузнец, после некоторых размышлений отправившись в путь, встречает портного, на ночь они решают остаться в большой избе, которую нашли в лесу. Лихо в образе кривой старухи съедает портного, в то время как кузнецу дважды удаётся спастись, хотя в итоге он теряет руку: «Пришел в свою деревню и начал показывать руку, что теперь видел лихо» [2, с. 341]. Дом можно отыскать и в лесу, с той лишь оговоркой, что вместе с ним можно найти и свою гибель. Природа противопоставлена цивилизации, но непосвящённый герой в лесу не для забавы. Очевидно, по этой причине в украинских сказках (например, «Про гору, що верхом сягала неба») наряду с образом леса вообще возникает его исключительно негативное воплощение – Страшный лес, в который граф заклинает не ходить своих сыновей: «Коли підете на полювання, можете стріляти звірину в усіх хащах, тільки варуйтеся Страшного лісу. Я наказав повісити на ліс табличку з написом, щоб туди ніхто не смів ходити. А коли хтось осмілився б зайти, живим звідти не повернеться... [4, с. 173]»

В некоторых немецких сказках лес – единение с природой: «Он взял свою скрипку и заиграл на весь лес» [1, с. 33]. Музыкант наслаждается гармонией с миром и собой. Отношение к лесу в сказках братьев Гримм амбивалентно: германцы, согласно Тациту, селились среди лесов, а победой в битве в Тевтобургском лесу гордилось не одно поколение немцев, о чём свидетельствует празднование в ФРГ годовщины триумфа германцев (двухтысячелетие) в 2009 г.

Выводы. Таким образом, концепт «лес» в сказках славян обладает в большей степени отрицательными коннотациями, германцев – время от времени встречаются и положительные. Место инициации, лес олицетворяет культ предков, пиетет новых поколений перед мудростью столетий. Дом, напротив, являет собой близкое, родное человеку пространство, в котором он чувствовал себя свободно и уверенно, но которое не всегда могло уберечь его от внешней опасности, когда жизнь героя во многом зависела от него самого.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гримм Я. Сказки / Я. Гримм, В. Гримм. – М. : «Худож. лит.», 1978. – 509 с.
2. Народные русские сказки А. Н. Афанасьева: в 3 т. / Издание подготовили Л. Г. Бараг и Н. В. Новиков. – М. : Наука, 1984–1985. – (Литературные памятники). – Т. 2. – 465 с.
3. Пименова М. В. Русская сказка: учеб. пособие / М. В. Пименова. – К. : Издательский дом Дмитрия Бураго, 2012. – 68 с.
4. Українські народні казки / Впорядкування, художнє оформлення підготував Т. Капущак. – К. : Українська Казка, 2006. – 213 с.

Шаколо Александр Вячеславович, студент V курса филологического факультета УО «Витебский государственный университет имени П. М. Машерова».

Научный руководитель – *Маслова Валентина Авраамовна,* доктор филологических наук, профессор кафедры общего и русского языкознания УО «Витебский государственный университет имени П. М. Машерова».

Анна Швидченко,
Магнитогорск, Россия

К ПРОИСХОЖДЕНИЮ БИБЛЕИЗМА *КТО К НАМ С МЕЧОМ ПРИДЕТ, ОТ МЕЧА И ПОГИБНЕТ*

Библейская единица *Кто к нам с мечом придет, от меча и погибнет* восходит к Евангелию от Матфея: *И вот, один из бывших с Иисусом, простерши руку, извлек меч свой и, ударив раба первосвященникова, отсек ему ухо. Тогда говорит ему Иисус:* ***возврати меч твой в его место, ибо все, взявшие меч, мечом погибнут*** (Мф 26: 51–52). Слова Спасителя обращены к Петру, намеревавшемуся защитить учителя от неожиданно появившихся стражников. Здесь слова Иисуса перекликаются со строками из Пятикнижия Моисея: ***Кто прольет кровь человеческую, того кровь прольется рукою человека****: ибо человек создан по образу Божию* (Быт 9: 6) и со словами Иоанна Богослова, произнесенными после Воскрешения Христа: *Кто ведет в плен, тот сам пойдет в плен;* ***кто мечом убивает, тому самому надлежит быть убиту мечом****. Здесь терпение и вера святых* (Апок 13: 10). Спаситель призывает к непротивлению злу, отказу от насилия, ибо ответ злом на зло порождает еще большую ненависть, что противно изначальной сущности человека, сотворенного по Божьему образу и подобию. Интересующее нас выражение, встречающееся в немецком, английском, испанском, итальянском, словацком, белорусском, украинском и других языках христианских народов, в русском языке изначально принадлежало высокому книжному стилю и являло собой точную цитату слов Спасителя – *Взявшие меч – мечом (от меча) и погибнут.* Данный оборот можно встретить в словаре М.И. Михельсона*: Все, взявшие меч, мечом и погибнут* [2, т. 2, с. 552]. В «Толковом словаре живого великорусского языка» В. И. Даля, отличающемся близостью к народной речи, выражение *Взявшие меч мечом и погибнут* отсутствует, что еще раз подтверждает его принадлежность к высокому стилю.

Этот библеизм вошел в широкое употребление и претерпел формальные и смысловые изменения после демонстрации в 1938 г. киноленты «Александр Невский» режиссера С. М. Эйзенштейна. Сценарист фильма П. А. Павленко вложил в уста князя Александра Невского видоизмененный библейский афоризм: *Кто с мечом к нам войдет, от меча и погибнет. На том стояла и стоит Русская земля*. Небывалый успех кинофильма способ-

ствовал широчайшему распространению оборота, а его авторство было прочно закреплено большинством носителей языка за легендарным князем. Многочисленные опросы, проведенные среди современных носителей языка, показывают, что знакомые и употребляемые с детства крылатые библейские слова и выражения у большинства носителей ассоциируются не с первоисточником, а с известными личностями и киногероями. Та же участь постигла данное выражение, ибо по сей день большинство русскоговорящих людей ассоциируют данный библейский афоризм с личностью Александра Невского, в то время как нет никаких данных о том, что именно он когда-либо произносил эти слова [3, с. 350–351].

Само смысловое наполнение выражения также претерпело изменения. В Библии меч – символ войны и суда. Фильм «Александр Невский» снимался в годы, наполненные предчувствием войны. В видоизмененном афоризме меч также символизирует войну и борьбу, но в нем теперь звучит не христианский отказ от насилия и вражды, а обещание достойного отпора в ответ на любую угрозу. Именно в такой коннотации афоризм стал актуальным, остается популярным по сей день и занимает особое место в русской языковой картине мира. Нельзя сказать, что теперь выражение приобрело совершенно иной, антихристианский смысл, но в него, в процессе переосмысления в ключе русской ментальности, были привнесены дополнительные семы ‘неприятие насилия и жестокости’; ‘в случае, если насилие будет явлено, то агрессор должен знать: последует равнозначный ответ с целью искоренения зла’.

Не случайно в работе Д. Балаковой, В. Ковачовой и В. М. Мокиенко «Наследие Библии во фразеологии» дается не только широкое значение выражения ‘ответ на любую угрозу в адрес говорящего’, но и узкое значение – ‘Всякий, кто нападет на Россию, будет уничтожен’ [1, с. 188]. В словаре немецких библеизмов «Kleines Lexikon der Bibelworte» мы находим лишь один вариант рассматриваемой библейской единицы – *Werzum Schwertgreift, kommtdurch das Schwertum* с единственным значением ‘Любое насилие провоцирует новое насилие’ [4, с. 187].

Таким образом, коннотативное и формальное преобразование способствовало появлению популярного варианта на основе прежде не отличавшейся широким употреблением библейской единицы. О сегодняшней популярности интересующего нас выражения свидетельствуют не только многочисленные газетные заголовки с его использованием, но и шутливые аллюзии, появляющиеся в речи носителей языка, например: *Кто к нам с мечом придет, по оралу и получит.* В данном случае, возможно, имеет место сращение с другим библейским выражением *перековать мечи на орала* и ироничное обыгрывание устаревшего слова *орало* ‘плуг’. Небезынтересны также шутливые варианты данной библейской единицы: *Кто к нам с чем зачем, тот от того и того*; *Кто к нам с водкой придет, тот от водки и погибнет; Кто с чем придёт, тот с тем и уйдёт; Кто к нам с мечом придет, тот через металлоискатель не пройдет; Кто с мечом к нам*

придет, тому предложим высококачественную шлифовку, заточку и полировку оружия; Кто к нам с мячом придет, с тем в футбол и сыграем и т. д. Большинство подобных вариантов, несмотря на их шутливый и иронический тон, содержит все ту же коннотацию обещания достойного ответа на недружелюбные действия.

ЛИТЕРАТУРА

1. Балакова Д. Наследие Библии во фразеологии / Д. Балакова, В. Ковачова, В. М. Мокиенко. – Грайфсвальд, 2013. – 310 с.
2. Михельсон М. И. Русская мысль и речь. Свое и чужое. Опыт русской фразеологии. Сборник образных слов и иносказаний: в 2 т. / М. И. Михельсон. – М. : Русские словари, 1994. – Т. 1–2.
3. Шулежкова С. Г. «И жизнь, и слезы, и любовь…» Происхождение, значение, судьба 1500 крылатых слов и выражений русского языка / С. Г. Шулежкова. – М. : ФЛИНТА : Наука, 2011. – 848 с.
4. Krauss H. Kleines Lexikon der Bibelworte / H. Krauss. – Hamburg : NikolVerlag, 2007. – 280 s.

Швидченко Анна Юрьевна, аспирант кафедры русского языка, общего языкознания и массовой коммуникации Института истории, филологии и иностранных языков Магнитогорского государственного технического университета.

Научный руководитель – *Шулежкова Светлана Григорьевна,* доктор филологических наук, профессор Института истории, филологии и иностранных языков Магнитогорского государственного технического университета.

Катерина Шевчук,
Черкаси, Україна

ПРІЗВИСЬКА ЖИТЕЛІВ СМТ СТЕБЛІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Діалектна історична та сучасна офіційна антропонімія неодноразово перебувала в колі зацікавлень мовознавців, неофіційні ж найменування людей досліджені ще недостатньо й нерівномірно щодо охоплення діалектних зон. У працях лінгвістів більшою мірою представлено народно-побутову антропонімію носіїв південно-західного наріччя (П. Чучка, Г. Бучко, Д. Бучко, М. Наливайко, С. Панцьо, М. Лесюк, Б. Близнюк) та західнополіського діалекту північного наріччя (Г. Аркушин, Н. Шульська). Неофіційні антропоніми південно-східних говірок репрезентовано неповно (В. Чабаненко, В. Познанська, О. Антонюк, Н. Федотова, І. Сухомлин, Л. Кравченко), зокрема прізвиська носіїв правобережних середньонаддніпрянських говірок засвідчені лише у двох населених пунктах [1; 2], що й зумовлює актуальність пропонованого дослідження. Об’єктом аналізу стали прізвиська

носіїв правобережної середньонаддніпрянської говірки смт Стеблів Корсунь-Шевченківського р-ну, які сприймають їх як конотовану назву, розрізняючи власне прізвиська – апелятивні найменування (*дражнили так*) і родичівські назви (*казали по-вуличному*) за ступенем експресії.

Класифікація засвідчених індивідуальних найменувань ґрунтується на загальноприйнятому поділі прізвиськ за їх мотивацією на відапелятивні та відонімні. Відапелятивні прізвиська мотивовані в основному неособовими назвами: *Бублик* (мама працювала в сільській раді і майже кожного дня купляла дитині бублика; коли хлопчика запитували, який гостинець купити, він просив бублика, так і залишився *Бубликом*). Рідше трапляються прізвиська, мотивовані особовими назвами за родом діяльності: *Дячки* (родина дяка), *Дояр* (чоловік має багато корів і завжди доїть сам, а не жінка), *Герой* (завжди був передовиком на роботі), *Чередник* (наймався пасти худобу), *Тітка-Квітка* (домогосподарка, яка дуже рідко виходила на роботу); за спорідненістю та свояцтвом: *Сватоk* (сватався до багатьох дівчат на селі, але всі йому відмовляли), *Самодинка* (все життя жінка прожила одна); за етнічними ознаками: *Циганка (*дівчина з іншого села, дуже чорнява, кучеряве волосся і чорні очі*), Роми* (вся родина дівчини Циганки). Утворювали прізвиська і за особливостями характеру чи темпераменту: *Ґедзь* (прозвали за неспокійну вдачу), *Муха* (лагідний і тихий чоловік), *Мітіор* (коли береться за роботу, то все в руках горить), *Сороки* (родина, у якій із покоління в покоління передається прізвисько, бо дуже балакучі люди й цокотять, як сороки), *Шило* (у дитинстві був дуже непосидючою дитиною). Дуже часто прізвиська давали за певною звичкою людини: *Смоктун* (змалечку смоктав у роті язика, навіть у дорослому віці), *Шкарбон* (як ішов із роботи, то ще здалеку було чути його шкорбання ногами), *Тиво* (мав таке слово-паразит); за уподобаннями в їжі: *Киселик* (дуже любив молочний кисіль і постійно просив матір зварити), *Юшка* (був завзятим рибаком і не уявляв свого життя без рибної юшки); за фізичними ознаками людини, зокрема вадами, як-от: прізвисько *Лівошка* (у дитинстві покалічив ліву ногу, на яку потім і шкандибав); за її особистими зовнішніми рисами: *Пінгвіни* (маленькі за зростом та повненькі), *Гусак* (мав довгу шию), *Гарбуз* (дитина низька і товстенька), *Кістогриз* (дитина висока і худа), *Лев* (мав довгий рудий чуб). Важливою характерною ознакою будь-якої людини є її мовлення, тому його особливості часто ставали підставою для індивідуалізації особи, зокрема неправильна або нехарактерна для дорослого вимова слів, як-от: Вася *Вей*. Прізвисько приклеїлось до хлопчика з дитинства. Батьки були на роботі, а він залишався вдома з бабусею і дуже вередував. Завжди сидів біля хати і без причини плакав: «*Ой вей, де мама?*». І отак «вейкав», поки не приходили батьки. Уже похилого віку чоловік так і зветься *Вей* і його дружина відповідно *Веїха*. Прізвисько *Гога* спричинене тим, що, коли чоловік був малим, не міг правильно вимовити свого імені Гоша.

Продуктивний пласт відонімних неофіційних особових найменувань становлять андроніми – назви одружених жінок за прізвищем, іменем чи

прізвиськом чоловіка. Такі номени сприймають по-різному: як емоційно-експресивні назви (*Зечка*, дружина *Зека* (чоловік повернувся з в'язниці)), як нейтральні найменування (*Зайчиха, Хомиха, Веїха, Яворихa, Гарбузиха, Гусачка*). Багато прізвиськ давали діти в школі, потім ці номени так і закріплювались за людьми і переходили у доросле життя: Микитенко – *Микитон*, Петро – *Перя*, Віктор – *Вітаміна*.

Прізвиська також походять від місця проживання, зокрема, у селі був Їжаковий куток, де розвелось багато їжаків. Людей, які жили в цій частині смт Стеблів, стали іменувати *Їжаками*. Раніше сільська молодь збиралась поблизу річки біля помешкання Масюків (жителів смт Стеблів), де ріс великий явір. Коли запитували, куди хлопці й дівчата йдуть, то вони відповідали «до явора». Так і прозвали Миколу Масюка *Яворoм*, а потім уже і його дітей та онуків.

Отже, прізвиська в говірці смт Стеблів Корсунь-Шевченківського району Черкаської області (проаналізовано 46 номенів) представлені індивідуальними й сімейно-родовими назвами. Засвідчені найменування здебільшого виникли як результат семантичної деривації, суфіксації, зрідка словоскладання, вони репрезентують як загальні антропонімні тенденції, так і своєрідні риси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лонська Л. І. Національна специфіка регіональної антропонімії (на матеріалі прізвиськ села Руська Поляна Черкаської області) / Л. І. Лонська // Наукові записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. – Серія : Філологія (мовознавство): зб. наук. праць / [гол. ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма» «Планер». – 2012. – Вип. 16. – С. 366–371.
2. Щербина Т. В. Неофіційні особові найменування в говірці села Журавки Шполянського району Черкаської області / Т. В. Щербина // Мовознавчий вісник : зб. наук. праць / МОН України; Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького / [відп. ред. Г. І. Мартинова]. – Черкаси. – Вип. 20. – 2015. – С. 10–14.

Шевчук Катерина Юріївна, студентка ІІІ курсу ННІ української філології та соціальних комунікацій Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького.

Науковий керівник – *Мартинова Ганна Іванівна,* доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького.

Мілена Шекура,
Ужгород, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ «ЧАСТИНИ ТІЛА» В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВНІЙ СВІДОМОСТІ

Фразеологія є одним із яскравих та дієвих засобів мови. Порівняно недавнє становлення фразеології як лінгвістичної дисципліни є однією з причин ще недостатньо повної розробки багатьох проблем у цій галузі. Зокрема, це відсутність єдиного розуміння об'єкта фразеології, класифікації фразеологічних одиниць та особливостей перекладу фразеологічних одиниць.

Метою наукової роботи є дослідження особливостей перекладу фразеологічних одиниць семантичного поля «частини тіла» в англійській мовній свідомості на основі бази даних Британського Національного Корпусу.

У сучасному мовознавстві слово «фразеологія» (з гр. phrases – зворот, вислів, та logos – поняття, вчення, слово) вживається у декількох значеннях: як розділ мовознавства, що вивчає фразеологічну систему мови у її сучасному функціонуванні та з погляду історичного розвитку, як сукупність характерних засобів вираження думки, притаманних певній соціальній групі, окремому авторові, літературно-публіцистичному напрямові, діалекту чи групі говорів, а також як сукупність фразеологізмів тієї чи іншої мови [5, с. 774].

А фразеологічну одиницю (ФО) М. П. Кочерган визначає як відтворювану одиницю мови з двох або більше слів, цілісну за своїм значенням і стійку за складом та структурою [3, с. 241]. У нашій науковій роботі ми дотримуємося визначення фразеологізму як сукупності характерних засобів вираження думки, притаманних певній соціальній групі, окремому авторові, літературно-публіцистичному напрямові, діалекту чи групі говорів, адже саме це значення найповніше відображає зміст поняття *фразеологічна одиниця*.

Сучасна вітчизняна й зарубіжна наукова література нараховує понад десять класифікацій фразеологічних одиниць, серед них: семантична класифікація ФО (Ш. Баллі та В. В. Виноградов, М. М. Шанський), семантико-граматична класифікація фразеологізмів (М. Ф. Алефіренко, М. Т. Демський), структурно-граматична класифікація ФО (Л. Г. Авксентьєв, Ю. Ф. Прадід), функціонально-стильова класифікація фразеологізмів (Г. П. Їжакевич, В. Д. Ужченко та Д. В. Ужченко), класифікація фразеологізмів із погляду семантичної трансформації компонентів (Р. П. Зорівчак), проте єдиної загальноприйнятої класифікації фразеологізмів нині немає [4, с.124]. У науковій роботі фразеологічні одиниці будуть розглянуті й відповідно класифіковані за семантичною, семантико-граматичною та функціонально-стильовою класифікаціями.

Однією з основних особливостей фразеологічних одиниць, яка відрізняє їх від вільних словосполучень, є ідіоматичність. Саме через цю характеристику загальне значення фразеологізму не дорівнює сумарному значен-

ню його компонентів, часто це значення не має нічого спільного із значеннями слів, які входять до нього (*hand to mouth existence – укр. злиденне життя*) [1, с. 448]. Також варто взяти до уваги певну складність ідентифікації фразеологічної одиниці, коли стале словосполучення може сприйматися як вільне, нестале сполучення слів (*to show one's teeth – укр. огризатися*) [1, с. 860]. Саме через етноспецифіку ФО перекладач не повинен локалізувати текст при перекладі. Так само й емоційна насиченість ФО, що може бути різною в різних мовах, впливає на переклад фразеологізмів (*head is full of bees – укр. будувати повітряні замки*) [1, с. 482]. Це все та ряд інших факторів призводить до того, що фразеологічні одиниці часто не мають абсолютних відповідників в іншій мові (*eye of heaven – укр. сонце*) [1, с. 312]. А складність перекладу полягає у тому, що перекладач повинен уміти підшукати відповідний український варіант. У випадку, коли в мові перекладу відсутній еквівалент і потрібно обрати один з безеквівалентних перекладів, то головне завдання тут – вибрати найбільш адекватний для певного контексту (*face the music – укр. мужньо зустріти неприємність* або ж *нести відповідальність за щось*) [2, с. 317].

Ми дослідили 150 фразеологізмів семантичного поля «частини тіла» на основі англо-українського фразеологічного словника, укладеного К. Т. Баранцевим. У науковій роботі ми подали визначення поняття *фразеологічна одиниця*, навели класифікації фразеологізмів, виокремили способи перекладу фразеологізмів та створили картотеку фразеологізмів із їхнім перекладом українською мовою. У результаті дослідження ми проаналізували особливості перекладу фразеологізмів семантичного поля «частини тіла», навели приклади вживання ФО з соматичним компонентом із бази даних Британського національного корпусу та запропонували їхній переклад.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англо-український фразеологічний словник [уклад. К. Т. Баранцев]. – К. : Знання, 2005. – 1056 с.
2. Зубрик А. Р. Особливості та труднощі перекладу англійських фразеологізмів / А. Р. Зубрик // Наукові записки. Серія "Філологічна": зб. наук. праць / відп. ред. І. В. Ковальчук. – Острог : Вид-во НУ Острозька академія, 2013. – Вип. 36. – С. 317–318.
3. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства / М. П. Кочерган. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 368 с.
4. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Семантико-граматична класифікація фразеологізмів у словнику фразеологічних термінів сучасної української мови: Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / відп. ред. А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2010. – Вип. 21. – С. 124–133.
5. Українська мова: Енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тарасенко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія», 2004. – 824 с.

Шекура Мілена Василівна, студентка ІІІ курсу факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Андрусь Андріана Федорівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Анастасия Шестернёва,
Могилев, Беларусь

О СРАВНИТЕЛЬНОЙ ТИПОЛОГИИ ФРАЗЕОЛОГИИ АНГЛИЙСКОГО, РУССКОГО И БЕЛОРУССКОГО ЯЗЫКОВ

Сопоставительные исследования фразеологических единиц различных языков мира занимают в современном языкознании довольно заметное место, хотя и существенно уступают по количеству и разнообразию аспектов сопоставления межъязыковым сравнениям лексических единиц. Вместе с тем типологически значимые сопоставления фразеологических систем различных языков мира весьма редки и осуществляются преимущественно в рамках их контрастивного описания.

Если для лексических единиц давно разработаны принципы и приемы их лингвистической типологии (без рассмотрения здесь степени их репрезентативности), то для фразеологических единиц такие принципы и приемы начали активно разрабатываться с 70-х гг. XX века в основном в аспекте сравнительной типологии отдельных пар и групп языков (Е. Ф. Арсентьева, В. Г. Гак, Ю. А. Долгополов, Д. О. Добровольский, И. О. Наумова, А. Д. Райхштейн, Т. Н. Федуленкова и др.), а также в плане лингвокультурологии и лингвистической универсалогии прежде всего при дифференциации национального и универсального во фразеологических подсистемах различных языков (Д. О. Добровольский, В. М. Мокиенко, Ю. П. Солодуб, Э. М. Солодухо, В. Н. Телия и др.). Единственное собственно типологическое исследование по фразеологии принадлежит Д. О. Добровольскому, который в своей фундаментальной работе «Основы структурно-типологического анализа фразеологии современных германских языков» (1990) на основе сравнения формально-семантической структуры фразеологизмов и лингвостатистического анализа фразеологических систем немецкого, английского и нидерландского языков обосновал гипотезу о наличии прямой зависимости меры регулярности фразеологической системы от степени аналитизма языкового строя [3; 4].

Следует отметить, что типология фразеологизмов фольклорного происхождения – поговорок, сравнительных оборотов и др. различных народов мира заметно развита в фольклористике, в рамках прежде всего структурной паремиологии (благодаря работам Г. Л. Пермякова и др.), и многое уже дала и еще может дать лингвистическому исследованию как типов

фразеологических единиц в языках мира, так и типов языков по тем или иным параметрам организации фразеологических единиц и подсистем.

Фразеологические единицы белорусского языка никогда не были предметом собственно лингвистической типологии за исключением отдельных типологически значимых исследований преимущественно различных аспектов национально-культурной семантики белорусских фразем и/или их словных компонентов (на фоне английского языка в работах Ю Н. Алехнович, О. А. Артемовой, Л. В. Кулик и др., немецкого языка в работах А. В. Басовой, сербского языка в работах С. В. Голяк и др.).

Отдельного внимания заслуживает опыт контрастивных исследований фразеологических единиц белорусского языка на фоне других языков, в том числе и английского языка, прежде всего в прикладном (лексикографическом) аспекте, ср.: «Англа-беларускі слоўнік фразеалагізмаў параўнальнага тыпу» Л. Д. Корсак и Л. С. Мартинович (1984), «Англа-беларускі слоўнік саматычных фразеалагізмаў» и «Беларуска-англійскі слоўнік саматычных фразеалагізмаў» Л. В. Кулик и В. А. Лещинской (2010), «Беларуска-англійскі ідэаграфічны слоўнік фразеалагізмаў з прасторавай семантыкай» О. А. Артемовой (2013) и др.

Белорусскими языковедами также проводились типологически значимые сопоставления русских и англоязычных фразеологических единиц в работах А. И. Алехиной, М. С. Гутовской и др. [1; 2], что нашло свое отражение в методологии решения рассматриваемой проблемы.

Актуальной проблемой сравнительной типологии английского, русского и белорусского языков, на наш взгляд, является установление типологически значимых сходств и различий фразеологизмов как каждой пары языков, так и между парами (английский / русский и английский / белорусский).

Актуальными задачами сравнительной типологии фразеологических единиц английского и русского / белорусского языков являются: уточнение основных принципов и приемов фразеологической типологии, в том числе определение фактического материала (выявление единиц основных фразеологических фондов языков) и критериев типологического сравнения; выявление и ранжирование по степени продуктивности основных межъязыковых сходств и различий в источниках происхождения, функциональных особенностях и стилистических свойствах фразеологизмов; выявление и ранжирование по степени продуктивности основных межъязыковых сходств и различий в плане содержания (семантике, структуре, компонентном составе, грамматическом значении) фразеологизмов; выявление типологически значимых межъязыковых сходств и различий и установление степени типологической близости / отдаленности фразеологизмов английского, русского и белорусского языков.

Новизна предлагаемой проблематики сравнительной типологии фразеологизмов заключается, во-первых, в применении комплексного подхода при выявлении и ранжировании по степени продуктивности сходств и

различий фразеологических единиц (в их семантике, структуре, компонентном составе, грамматическом значении, функционально-стилистических особенностях, источниках происхождения), а во-вторых, в использовании в качестве фактического материала для типологического сопоставления только «единиц основного фразеологического фонда» (минимального количества единиц, в которых максимально представлены особенности фразеологии данного языка). Это позволит, во-первых, выявить все основные межъязыковые сходства и различия, во-вторых, дифференцировать (ранжировать) их по типологической значимости, в-третьих, получить максимально репрезентативные результаты типологического описания фразеологических единиц данных языков.

ЛИТЕРАТУРА

1. Алёхина А. И. Англо-русские идиомы / А. И. Алёхина. – Минск : БГУ, 1976. – 120 с.
2. Гутовская М. С. Контрастивно-лексикографический метод установления составов фразеосемантических полей в сопоставительных лингвокогнитивных исследованиях // М. С. Гутовская // Веснік Беларускага дзярж. ун-та. Серыя 4. – 2013. – № 2. – С. 34–41.
3. Федуленкова Т. Н. Фразеология и типология : к типологической релевантности фразеологии / Т. Н. Федуленкова // Филологические науки. – 2005. – № 1. – С. 74–80.
4. Федуленкова Т. Н. Фразеология и типология: перспективы взаимодействия / Т. Н. Федуленкова // Вестник Московского гос. лингв. ун-та. Серия «Лингвистика». – 2005. – Вып. 500. – С. 134–141.

Шестернёва Анастасия Николаевна, магистрант факультета иностранных языков Могилевского государственного университета (Беларусь).

Научный руководитель – *Иванов Евгений Евгеньевич,* кандидат филологических наук, доцент, заведующий кафедрой теоретической и прикладной лингвистики Могилевского государственного университета (Беларусь).

Адріана Широ,
Ужгород, Україна

СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІСТОРИЗМІВ У РОМАНІ «СВЯТОСЛАВ» СЕМЕНА СКЛЯРЕНКА

Пасивна лексика в художніх творах неодноразово ставала об’єктом досліджень багатьох науковців: О. Білецького, І. Білодіда, Л. Булаховського, В. Ващенка, Л. Дінця, М. Жовтобрюха, В. Карпової, А. Коваль, В. Русанівського, Н. Сологуб, І. Чередниченка та ін. Актуальність подібних студій зумовлена необхідністю опрацювання питань, пов’язаних із процесом архаїзації назв, потребою поглибленого дослідження стилістичного потенціалу па-

сивної лексики в художніх творах. Особливо важливим на сучасному етапі є звернення до історичного минулого періоду Київської Русі, яке сприяє кращому розумінню історичних процесів, усвідомленню залежності долі людини від суспільних обставин, формуванню шляхів самореалізації.

Мета нашого дослідження – визначити особливості стилістичного використання історизмів у романі «Святослав» Семена Скляренка. На думку С. Жили, «дилогія «Святослав» і «Володимир» – це невичерпне джерело нашої духовності … . Нам видається, що письменник написав ці романи, щоб ми пізнали не тільки душу свого народу, його світогляд, систему релігійних поглядів, а й власну душу…» [1, с. 12].

С. Скляренко в романі використовує численну й різноманітну за своїм значенням пасивну лексику. За нашими спостереженнями, найчастотнішими за вживанням у творі є семантичні групи історизмів, пов'язані з суспільно-політичною, військовою, побутовою сферами, а саме: 1) слова, що характеризують класову структуру суспільства, взаємовідносини представників різних верств населення, соціальний стан людини: *боярин, гридь, каган, кесар, кметь, князь, парики, паракимомен, патрицій, погост, посадник, рабиня, сановник, смерд, тіун, холоп*; 2) назви урядових і військових чинів, адміністративних і церковних посад, титулів: *акрити, воєвода, дружина, лучник, пращник, риндя, сотенний, списоносець, тисяцький, щитоносець*; 3) назви осіб за професією, родом занять: *вігли, ключник, літописець, мінсуратори, огнищанин, тасинарії*; 4) лексика на позначення старовинної зброї, амуніції й деяких інших реалій військової справи: *барма, єловець, забороло, кольчуга, корогва, тула, шолом, меч, сулиця*; 5) назви одягу, взуття, тканин, прикрас: *багряниця, гривна, дібаджі, коловій, колти, корзно, опашень, паволока, постоли, тулія, хламида, чув'яки*; 6) слова, які позначають назви будівель, споруд, приміщень певного призначення та їх частин: *гіменей, кітон, мутаторій, паракиптик, терем, улус*; 7) назви зниклих народів: *варяги, в'ятичі, обри, печеніги, поляни, скіфи, тавроскіфи, тиверці, торки, угличі, угри, хозари*; 8) слова на позначення грошових одиниць, міри ваги, довжини: *динарії, золотник, кентинарій, оргія, поприще* тощо.

Історизми в романі створюють відчуття реальної історичної площини, відображаючи різні аспекти минулого, типізуючи та індивідуалізуючи персонажів: «*Одразу ж після цього на Горі – у теремах княжих, на дворах воєвод, бояр, тисяцьких і тіунів, що стояли посеред Гори, і в землянках і хижах гриднів, смердів, ремісничого люду, що тулились до внутрішніх стін города, – запалювались жовті вогники, чулись голоси, іржали коні, ревла худоба*» [2, с. 29]. Найчастіше автор вдається до тлумачення значень слів у тексті через непрямий або прямий опис предмета чи особи: «*А попереду всіх їх стояла висока жінка – так звана опоясана патрикія, права рука імператриці, головна особа в гіменеї, від одного слова якої залежали успіх, почесті, слава, а часом і життя кожної жінки з почту імператриці*» [2, с. 149].

Пасивна лексика у творі є засобом зображення мовних особливостей часу, які дають правдиву соціальну характеристику суспільства, відтво-

рюють культурно-побутовий колорит епохи: «*Та ні ж, матінко-княгине, нам продають тільки те, що дозволить єпарх, і що їм самим непотрібне: шовк – найгірший, оксамит – прілий...*» [2, с. 150]; «*І зараз, – голос у князя Святослава зміцнів, – є єдність між племенами нашими і землями, там, на Дунаї, супроти ромеїв стоять під моїм знаменом і поляни, і деревляни, ... – вся Русь*» [2, с. 435].

Історизми, як правило, надають розповіді епічної неквапливості, слугують для створення урочисто-монументальних образів: «*На головному конці Гори, що тягнувся від Подольських воріт до требища, видно було все більше возів, спроквола їхали на конях гридні, а далі забряжчали об камінь посохи – бояри й воєводи, мужі ліпші й тіуни поспішали до широких дверей княжого терема, щоб бути там, коли покличе княгиня*» [2, с. 29]; «*А імператор, у багряному, золотом шитому дивітисії, підперезаний широким поясом, з хламидою на плечах, ішов від срібних дверей, зупинився перед іконою Христа й вклонився, підійнявся сходами і дуже повільно сів на трон*» [2, с. 144].

Також пасивна лексика використовується для характеристики негативних явищ: «*Тепер на Іподромі ... знову влаштовуються змагання, ігри, на арені пролітають колісниці, тут ллється, як і в давні часи, кров рабів-гладіаторів; сенатори, патриції безумствують, славлять імператора Іоанна*» [2, с. 478].

У романі «Святослав» застарілу лексику використано в авторському мовленні й у мові персонажів. Це дає змогу зрозуміти загальний характер історичної епохи і створює відчуття максимального зближення оповідача з героями й подіями твору. Таким чином, історизми не лише презентують широке історичне тло, але й поглиблюють характеристику героїв, дають оцінку подіям, передають естетичне уявлення автора, тому можуть бути цікавим об'єктом для подальших лінгвістичних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жила С. Язичницький світ за дилогією Семена Скляренка "Святослав" і "Володимир" / С. Жила // Українська література в загальноосвітній школі. – 2014. – № 6. – С. 12–16.
2. Скляренко С. Д. Святослав: Роман: Для серед. та ст. шк. віку / С. Д. Скляренко // [Вступ. слово М. Ф. Слабошпицького]: Худож. Г. В. Акулов. – К. : Веселка, 1991. – 652 с.: іл.

Широ Адріана Адальбертівна, студентка І курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Баньоі Вероніка Федорівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Галина Шкурко,
Ужгород, Україна

СУФІКСАЛЬНИЙ СЛОВОТВІР НАЗВ ТРАДИЦІЙНИХ ВИДІВ ТРАНСПОРТУ В УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРАХ ЗАКАРПАТТЯ

Збагачення системи транспортної лексики відбувається шляхом словотворення, переосмислення, розширення значення та запозичення слів від інших мов. Словотвір – найважливіше джерело поповнення зазначених назв.

Дослідженню діалектного словотвору присвячені праці В. В. Німчука, Г. Л. Аркушина, Й. О. Дзендзелівського, О. Горбача, Г. Шила, Я. Ріґера, С. Є. Панцьо, О. В. Харьківської, теоретичні публікації І. І. Ковалика та інші.

Мета нашого дослідження – проаналізувати словотворчі засоби суфіксального словотвору назв традиційних видів транспорту в українських говорах Закарпаття. Актуальність публікації полягає у важливості дослідження динаміки аналізованих назв у закарпатодіалектному просторі.

У пропонованому матеріалі наводимо деякі словотвірні типи зі значеннями ‘назви неживих предметів’, ‘одиничні назви’, ‘здрібнілі іменникові утворення’ тощо.

Словотвірний тип відсубстантивних іменників чол. роду ‘назви предметів’ з суфіксом ***-ак, -чак***: *драби́н′ак*, *гума́к (ґума́к)* ‘назви воза’ – від *драби́на, гу́ма (ґу́ма), спода́к* ‘нижня дошка на возі’ – від *сп′їд*, р.в. *спода́*, *ремена́к* ‘батіг’ – від *рем′ін′.* Деривати такого типу вказують на матеріал виготовлення, місце розміщення. Г. Л. Аркушин визначає окремий словотвірний тип відсубстантивів із суфіксом ***-ак*** ‘віз та його частини’ [1, с. 44].

Продуктивним вважаємо словотвірний тип відсубстантивних утворень чол. роду з суфіксами ***-ник, -аник*** (складний від ***-ан*** + ***-ик***) [1, с. 53]: *л′ітр′ани́к (луйтр′ани́к)* ‘назви воза’ – від *л′і́тра (лу́йтра), за́дник* ‘задня частина воза’ – від *зад, а́рашник* ‘дишель’ – від *а́раш, гаму́ўник, стопурни́к* ‘гальмо на возі’ – від *гаму́ў, сто́пур, шыйник* ‘лямка, до якої прикріплені посторонки’ – від *шыйа, н′аклó́ўник* ‘ланцюг з нашийника до переднього кінця дишля’ – від *н′аклó́ў* т.с. В. В. Німчук визначає словотвірне значення дериватів типу *шыйник, н′аклó́ўник* ‘призначення і місце предмета в конструкції іншого, складовою частиною якого він є’ [2, с. 172].

Словотвірний тип іменників чол. роду з суфіксом ***-ок***: *передо́к* ‘передня частина воза’ – від *пере́д, дручо́к* ‘кілок для зупинки воза’ – від *друк, чижимо́к* ‘пристрій, який ставлять під колесо для зупинки воза’ – від *чи́жем, чи́жма* ‘чобіт’, *пу́дметок* ‘гальмо на санях’ – від *п′і́дмет* т.с.

Фіксуємо похідні чол. роду з суфіксом ***-ец′***: *кли́нец′* ‘шворінь’ – від *клин, ко́полец′* ‘копил на санах’ – від *ко́пил.* Услід за В. В. Німчуком, вважаємо, що подібні деривати “втратили відтінок зменшеності (здрібнілості) і тепер сприймаються як звичайні слова” [2, с. 173].

Словотвірний тип іменників чол. роду з демінутивними суфіксами ***-ік, -ик, -чік, -чик***: *ку^{o}гу́тик* – від *ку^{o}гу́т, бара́нчик* – від *бара́н, ко́лик* – від *к′іл, на́садч′ік (насадчу́к), на́сачик (на́сач′ік)* – від *на́сад.*

Визначаємо відсубстантивні утворення жін. роду з суфіксом ***-иц′-а***: *га́мфиц′а* ‘орчик’ – від *га́мфа* т.с., *коло́диц′а* ‘середня частина колеса’ – від *коло́да, іглúц′а* ‘спиця’ – від *іглá, бóйтиц′а, кúтиц′а, кéтец′а* ‘червона китиця на голові коня від вроку’ – від *бóйта, кúта.* В. В. Німчук вважає цей суфікс “одним з найпоширеніших суфіксів жіночого роду” [2, с. 178].

Словотвірний тип іменників жін. роду з суфіксом ***-к-а***: *рудúнка* – від *рудúна, пáличка* – від *пáлиц′а, тел′íжка* – від *тел′íга, кар′íчка* – від *кар′íка, кúтичка* – від *кúтиц′а, ґúдичка* – від *ґúдиц′а, кривýл′ка* – від *кривýл′а, упр′áжка* – від *упр′áга.* О. В. Харьківська, аналізуючи цей словотвірний тип назв, зазначає, що “часто ці лексеми втрачають своє первісне значення здрібнілості і виступають окремими лексичними одиницями” [3, с. 92]. Можемо проілюструвати такий тип назв без значення суб’єктивної оцінки такими словами: *решýтка, ц′íўка, лáўка*, *коло́дка, сáнка, голо́ўка.* Виділяємо словотвірний тип із суфіксом ***-к-а*** на позначення номенів жін. роду, утворених від назв чол. роду: *кр′ýчка* – від *кр′ук, голова́чка* – від *голова́ч, канта́рка* – від *канта́р, кетеф′íйка* ‘червона китиця на голові коня від вроку’ – від *кете́ф′íй*.

Словотвірний тип ‘назва одиничного предмета’ іменників жін. роду з суфіксом ***-ин-а***: *пáўзина, пýзина* ‘довга жердина, якою притискають зверху снопи, солому або сіно на возі’ – від *пáўза, пýза*, *розво́рина* ‘жердина, якою подовжується віз’ – від *розво́ра*.

Відад’єктивні утворення жін. роду з суфіксом ***-иц′-а***: *гн′íйнúц′а (гнуйнúц′а)* ‘полудрабок воза’ – від *гн′íйнúй, сп′íдниц′а (спýдниц′а, спўдниц′а)* ‘нижня дошка на возі’ – від *сп′íдн′íй.*

Фіксуємо віддієслівні утворення чол. роду з суфіксом ***-ак***: *с′íда́к* ‘дошка, на якій сидить той, хто поганяє коней’ – від *с′íда́ти, к′інча́к* ‘залізний гак на кінці дишля’ – від *к′інча́ти, держа́к* ‘пужално батога’ – від *держа́ти.*

Визначаємо нульсуфіксальні віддієслівні утворення чол. роду: *гам* ‘пристрій, яким зупиняють рух воза’ – від *гамува́ти, п′íдмет* ‘гальмо на санах’ – від *п′íдм′íтувати, гаклôў*, *гутл′íў* ‘штир для фіксації ланцюга, яким гальмують сани’ – від *гаклува́ти, гутл′ува́ти.* Ці похідні мають словотвірне значення ‘назва пристрою за виконуваною дією’.

Отже, суфіксація – найпродуктивніший спосіб збагачення лексики традиційних видів транспорту в українських говорах Закарпаття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аркушин Г. Л. Іменний словотвір західнополіського говору: [монографія] / Г. Л. Аркушин. – Луцьк : Вежа, 2004. – 764 с.
2. Німчук В. В. Спостереження над словотвором іменника в говірці села Довге Іршавського району (суфіксація) / В. В. Німчук // Наукові записки Ужгородського університету: діалектолог. збірн. – Львів, 1955. – Т. 14. – С. 169–192.
3. Харьківська О. В. Лексико-словотвірний аналіз здрібніло-пестливих іменників в українських говорах Закарпаття / О. В. Харьківська // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. – Ужгород, 2015. – Вип. 20. – С. 89–94.

Шкурко Галина Вячеславівна, аспірантка кафедри української мови філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Сабадош Іван Васильович,* доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Ксенія Шокіна,
Ужгород, Україна

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ВАРІАЦІЇ ТА АВТОРСЬКІ ІННОВАЦІЇ У РОМАНІ М. ДОЧИНЦЯ «ГОРЯНИН. ВОДИ ГОСПОДНІХ РУСЕЛ»

Сучасні дослідники приділяють більшу увагу не узуальним фразеологізмам, адже вони вже досліджені достатньою мірою, а граматично зміненим та оказіональним. Для дослідження таких фразеологізмів ми звернулися до творчості відомого закарпатського митця Мирослава Дочинця. Він народився 1959 р. у місті Хуст Закарпатської області в сім'ї вчителів (батько відбув 6 років ув'язнення у ГУЛАГу). Друкуватися почав з шостого класу. З-під пера М. Дочинця вийшло близько 20 книг. Він лауреат Державної премії ім. Т. Г. Шевченка.

У романі «Горянин. Води Господніх русел» [1] автор знайомить читача із завзятим жителем Верховини, справжнім горянином, людиною, яка поріднилася з природою. Персонаж твору бореться з нестримною стихією – водою, яка нищить його землі. Ідейно роман нагадує новелу «Старий і море» Е. Хемінгуея. Оповідь переривається спогадами головного героя про його дитинство, молодість, сім'ю та навіть про долі його родичів. Живучи самітником, старий почувається гармонійно поруч із природою.

Наразі немає ґрунтовних праць, присвячених мові творів М. Дочинця. Не досліджувалася також і фраземіка, використана письменником. Тому наше дослідження відзначається новизною.

У романі «Горянин. Води Господніх русел» Мирослав Дочинець часто використовує фраземи для надання твору більшої колоритності. Утім, автор нерідко видозмінює фразеологічні одиниці за зразком усталених у мові фразем.

Загалом виділяють такі типи трансформації фразем: 1) розширення меж фразеологізму; 2) еліпсис фразеологізму (опущення або усічення певних компонентів); 3) контамінація (накладання одна на одну вже наявних у мові фразем); 4) використання узуального фразеологізму в новому значенні; 5) лексична заміна компонентів.

Фразеологія художніх творів уже була об'єктом наукового зацікавлення багатьох українських лінгвістів, зокрема Л. Г. Авксентьєва, М. А. Алексеєнка, М. Ф. Алефіренка, Б. І. Боднар, С. С. Дідик, М. М. Богдана, С. А. Ганжі, І. С. Гнатюк, М. П. Коломійця, А. П. Супрун, В. Д. Ужченка, Л. Ф. Щербачук, Ю. І. Кохана та ін. Вони досліджували фразеологічне багатство художніх творів класиків української літератури, зокрема Т. Шевченка, М. Коцюбин-

ського, М. Стельмаха, М. Рильського, О. Гончара, П. Загребельного тощо. Фразеологічна система закарпатських говорів представлена у працях С. П. Бевзенка, Й. О. Дзендзелівського та в докторській дисертації В. І. Лавера. Художню фразеологію студіюють нині викладачі УжНУ кафедри української мови В. А. Папіш та Н. Ф. Венжинович.

Дослідивши роман Мирослава Дочинця «Горянин. Води Господніх русел» [1], ми виокремили 200 фразеологічних одиниць, 100 з яких трансформовані. Автор не тільки вдається до варіантів загальновідомих фразем, змінюючи граматичну форму слів, але й трансформує фраземи, надаючи їм нового звучання чи змісту.

Розглянемо авторські видозміни на найцікавіших прикладах із роману.

1. Граматичні варіанти узуальних фразем: *в пусті вітри* [пор.: пустий вітер], *давати голос* [пор.: подавати голос], *вхопити оком* [пор.: очі хапають що], *душа впала* [пор.: занепадати (падати) духом], *заглядати у корінь* [пор.: глянути у корінь], *міра ока* [пор.: міряти очима], *сторчма головою* [пор.: сторч головою], *серце впало* [пор.: серце падає], *як у сповідальниці* [пор.: як на сповіді].

2. Лексична заміна слів: *випорснуло з писка* [пор.: вилетіло з рота], *випулювати очі* [пор.: витріщати очі], *вітри носять* [пор.: чорт носить], *грізна година* [пор.: лиха година], *затягнеться, як пес* [пор.: загоїться (заживе), як на собаці], *знати, як свій двір* [пор.: знати, як свої п'ять пальців], *згрести у ведмежі лабети* [пор.: брати в лещата (лабети)], *лежати як мрець* [пор.: лежати трупом], *лізти в зуби* [пор.: лізти в очі].

3. Усічення фразеологізму: *зіп'ятися на тверде* [пор.: стати на твердий ґрунт], *не відхреститися* [пор.: ні відхреститися, ні відмолитися], *у ярмі* [пор.: у ярмі ходити], *як чорт до душі* [пор.: як чорт за грішну душу].

4. Зміна синтаксичної структури фраземи: *зібратися на силах, іскра, що посіяна в душі не чути ніг, смерть заглянула в очі, шкіру взяло брижами*.

5. Розширення меж: *бігти уперед потішною думкою* [пор.: забігати наперед думкою], *виносити зі свого дому ногами вперед* [пор.: винести (виїхати) ногами вперед], *встромляти лисячий носик* [пор.: встромляти ніс], *дивитися страшними тверезими очима* [пор.: дивитися тверезими очима], *кидати два-три слова, неначе на вітер* [пор.: кидати слова на вітер], *опускати очі долу* [пор.: опускати очі], *шовком стелити завчено* [пор.: як шовком шиє], *як дитині на долоньці* [пор.: як на долоні].

6. Надання фраземам нового значення: *в смерті побратися за руки* у значенні «померти разом», *весело цоркати зубами* у значенні «говорити», *сидіти кілком* у значенні «постійно думати про щось».

7. Контамінація: *мулько на душі, хапати краєм ока і вуха*.

8. Розширення меж фразеологізму авторськими компонентами: *день при дні, тиждень при тижні* та *іти за смертю, за своєю і за моєю*.

9. Художнє «обігрування» відомих фразеологізмів: *рватися поперед долі* [пор.: лізти поперед батька в пекло] *та русинська воша на німецькому сукні* [пор.: на пташиних правах].

Отже, Мирослав Дочинець не лише вдало використовує наявні фразеологізми, але й видозмінює їх для надання їм не тільки нової форми, але й нового значення. Використання діалектних варіантів фразем передає колорит нашого краю, переносить читача в інший світ. Без застосування цих сполук твір був би зовсім іншим, адже фраземіка додає художнім творам елемент народності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дочинець М. Горянин. Води Господніх русел. – Мукачево : Карпатська вежа, 2013. – 312 с.

Шокіна Ксенія Сергіївна, магістрантка філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Папіш Віталія Андріївна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Юлія Шуфрич,
Дніпропетровськ, Україна

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФРАНЦУЗЬКОГО ЗАКОНОДАВЧОГО ДИСКУРСУ

Законодавчий тип юридичного дискурсу має свої лінгвостилістичні особливості як і будь-який вид інституційного дискурсу, що забезпечує спілкування в рамках статусно-рольових відносин. Як зазначає С. В. Дорда, мові права властиві такі ознаки: офіційність, повнота, раціональна стисліть, системність, логічність, об'єктивність, вмотивованість, однозначність, достовірність, зобов'язально-інформативний характер, зрозумілість, точність і визначеність, нейтральність, стандартизованість, сталість, нормативність мовних засобів тощо [1, с. 24].

О. О. Ходаковська підкреслює, що юридична мова як мова суспільного інституту права та науки характеризується використанням графічних засобів для логічного виокремлення компонентів тексту на письмі, значною кількістю складнопідрядних речень з двома та більше підрядними, вживанням архаїзмів та канцеляризмів, запозичень з латинської мови, використанням синонімів. Однією з основних рис юридичного дискурсу також вважається оперування термінами, які мають особливе юридичне значення [3, с. 165].

Законодавчому дискурсу властивий консервативний характер. Його стиль майже не всотує нового у розвитку мови, з усіх стилів він найменше піддається змінам. По-перше, усталені конструкції забезпечують однакове їх сприйняття, однакове розуміння і тлумачення текстів, що досить важливо для суспільного життя. По-друге, зміна конструкцій, мовних засобів,

уведення нових елементів призводить до їх різного трактування, що особливо небажано для цього стилю. По-третє, така консервативність уможливлює стандартизацію документів.

Законодавчий дискурс прагне дотримуватись точності та зрозумілості викладу інформації, рекомендацій. Цьому сприяє правильний добір слів та словосполучень, гранична точність формулювань, чіткість висловлюваної думки. Ясність забезпечується точним вибором потрібного слова, правильним використанням його в контексті. Зрозумілим має бути кожне окреме слово тексту, кожен зворот [1, с. 24–26].

Однак поряд із прагненням чіткості і зрозумілості викладу інформації співіснує така характеристика законодавчих текстів, як складність синтаксичної структури, значна довжина фрази. Це можна пояснити бажанням все передбачити, вмістити в одній фразі деталізацію всіх аспектів питання, що розглядається [2, с. 77].

Розглянемо уривок третьої статті Конституції Франції від 3 червня 1958 р.: «Sont électeurs, dans les conditions déterminées par la loi, tous les nationaux français majeurs des deux sexes, jouissant de leurs droits civils et politiques» [5].

Порядок слів у реченні непрямий, також наявна характерна для законодавчого дискурсу інверсія підмета. Завдяки цьому посилюється інформаційна роль підмета, що привертає увагу до його розгалуженої деталізації у цьому реченні. Також варто зазначити, що складнопідрядне речення ускладнене дієприкметниковим зворотом: *jouissant de leurs droits civils et politiques*.

Оскільки законодавча сфера використовує термінологічний апарат юриспруденції, у ній використовується велика кількість юридичної лексики, як-от у вищенаведеному прикладі: *jouir les droits* – користуватися правами, *les électeurs* – виборці, *les droits civils* – цивільні права, *les droits politiques* – політичні права.

Уривок шостої статті виборчого кодексу також слугує яскравим прикладом законодавчого типу дискурсу: «Ne doivent pas être inscrits sur la liste électorale, pendant le délai fixé par le jugement, ceux auxquels les tribunaux ont interdit le droit de vote et d'élection, par application des lois qui autorisent cette interdiction» [4]. Порядок слів у реченні знову ж таки є непрямим, використовується пасивний стан *ne doivent pas être inscrits,* застосуванню якого часто віддається перевага у дискурсах рекомендаційного характеру. Головне речення супроводжується великою кількістю підрядних речень. У цьому випадку також наявна велика кількість юридичних термінів. Наприклад, *la liste électorale* – список виборців, *le délai fixé par le jugement* – строк, встановлений суддею, *les tribunaux* – суди, трибунали, *le droit de vote et d'élection* – право голосу на виборах, *application des lois* – застосування законів.

Отже, до загальних лексико-стилістичних характеристик французького законодавчого дискурсу належать насамперед ускладнений синтаксис, непрямий порядок слів, використання спеціальної юридичної термінології, консервативний, чіткий характер висловлювання.

ЛІТЕРАТУРА
1. Дорда С. В. Юридичний дискурс як особлива модель інституціонального дискурсу / С. В. Дорда // Сучасний стан правничої лінгвістики : зб. наук. пр. – НБУ, 2011. – Вип. 1. – С. 23–26.
2. Ходаковська О. О. Специфіка англомовного юридичного дискурсу та особливості його перегляду / О. О. Ходаковська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету: зб. наук. пр., 2014. – Вип. 10. – С. 164–167.
3. Морен М. К. Стилистика современного французского языка / М. К. Морен, Н. Н. Тетеревникова. – М., 1960. – 298 с.
4. Code électoral 2012. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http:// http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/dossiers_thematiques/presidentielle_2012/code_electoral_2012.pdf.
5. Constitution française du 3 juin 1958. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http:// http://mjp.univ-perp.fr/france/co1958-0.htm.

Шуфрич Юлія Юріївна, студентка IV курсу факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара.

Науковий керівник – *Шевченко Маргарита Юріївна,* кандидат філологічних наук, доцент Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара.

Рената Янкович,
Ужгород, Україна

ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ ФАХОВОГО СПРЯМУВАННЯ

Преса є важливим інструментом реалізації підприємницької та маркетингової комунікації як у сфері виробництва, так і в наданні відповідних послуг. Публіцистичні видання зазнали значних змін: від невеликих суто інформативних текстових повідомлень до масштабних гіпертекстуальних елементів.

Публіцистичні тексти містять сьогодні коментарі з різної проблематики та виконують комплекс функцій. Паралельно з традиційними паперовими версіями за останні 10 років найпоширенішого вжитку набувають онлайн-версії публіцистичних видань, які створюють живу конкуренцію класичним медіа.

«Мовлення економічної кризи чи криза економічного мовлення?», – таким риторичним запитанням розпочав свою книгу Х. Мосс, який детально досліджував у своїй роботі мову преси. На його думку, економіка та мовлення співіснують, що веде до посиленого зв'язку між ними [4, с. 10].

Якою великою є тріщина між економікою та лінгвістикою, показав на прикладі швейцарський письменник У. Відмер: «Вона (ця тріщина) абсурдна», – заявив він одного разу в інтерв'ю для газети «Економічний тиж-

день», характеризуючи мовлення у галузі економіки такими прикметниками, як «корумповане» та «евфемістичне»» [4, с. 53].

Роль журналістів у економічній комунікації досліджували Б. Брандштеттер та Ш. Ранге в роботі «Мова журналістів». Обидві авторки працюють редакторами економічних текстів у німецькому видавництві «Аксель-Шпрінгер». У своєму науковому дослідженні вони пишуть про «небезпеку, бідність форм висловлення та про банальність у виборі слів», доходячи висновку про те, що редактори навіть серйозних видань орієнтуються на мовлення бульварного журналізму. Вони наголошують на тому, що сучасне журналістське мовлення прирівнюється до повсякденного й не має жодних ознак фаховості, намагаються переконати читача в недосвідченості та обмеженості журналістів як посередників між підприємством чи економікою загалом та читачем. Таку точку зору ми не поділяємо на тій підставі, що під час аналізу публіцистичних статей під рубрикою «Економіка» відомого німецького журналу «Spiegel» простежується тенденція до використання складних фахових термінів, що свідчить про високий рівень фахової компетенції авторів.

Відмінності між фаховим та нефаховим текстом полягають не в формальних, а текстуальних ознаках, до яких М. Дрезлер відносить: когезію (зчеплення складових одиниць), когерентність (цілісне охоплення частин тексту), спрямованість, сприйняття, інформативність, ситуативний характер та інтертекстуальність.

Публіцистичним німецьким текстам притаманний номінативний стиль: «Коли в тексті іменники й дієслова використані збалансовано та коли вжиті дієслова мають чітке власне значення, мова йде про дієслівний стиль. Якщо переважають іменники чи прикметники, то мова йде про номінативний стиль» [5, с. 12].

До основних характерних ознак публіцистичного стилю в німецькій мові належать: 1) часте використання іменників, тобто так званий номінативний стиль; 2) інтенсивне використання неологізмів та англо-американізмів; 3) часте використання метафор (особливо в назвах статей та ключових фразах); 4) наявність фразем, сталих виразів [1, с. 58].

Ще однією помітною ознакою сучасної преси є використання гіпербол, що проявляється в емотивних формулюваннях, чи навпаки – зображенні деяких фактів у надто темних фарбах за допомогою різких висловлювань.

Стильові засоби, які раніше були притаманні лише бульварній пресі, зустрічаються і в популярних фахових журналах. Пейоративні поняття, суперлативи/найвищий ступінь порівняння є частими у публіцистичних текстах, поряд із полемічними композитами та «емотивними» прикметниками. Зазначені тенденції поширюються не тільки на інтерпретовані типи текстів, серед яких виділяються коментарі, сенсаційні матеріали чи репортажі, але є характерними для таких форм, як повідомлення чи новини.

Полеміка навколо мови преси триває вже багато років. Відомим є вердикт А. Шопенгауера, який закидав журналістам ще в кінці XIX століття «знущання над мовою». Журналіст є архетипом друкаря, «який виготовляє

продукт для одноразового вжитку». Пізніше критикували «одноманітність німецького газетного мовлення, його незграбну ненаочність» чи визначали як «застій та зашкарублість» [2, с. 20–24].

Натомість Г. Флук вважає, що фахова мова створює для простого читача «інформаційні та комунікативні бар'єри», оскільки насичена складними термінами та професіоналізмами. Лише у виняткових випадках тлумачаться терміни в контексті. Редактори вимагають від читача активного політичного та економічного вокабулярія [3, с. 90]. Використання терміна у публіцистичній статті, як правило, є вмотивованим. При цьому зауважимо, що прагнення до вмотивованості веде до утворення складних термінів та метафоризації значень існуючих.

Серед вимог, що висуваються до терміна та сформульовані у жорсткій формі, слід наголосити на основній – «термін повинен бути однозначним» та «точним» [3, с. 119]. Практика показує, що багатозначність терміна полягає у використанні однієї і тієї ж термінологічної одиниці у різних галузях знань. Така багатозначність утворюється в результаті міжсистемного запозичення термінів та зникає в ході упорядкування термінології шляхом конкретизації.

Терміни у публіцистичних текстах виконують комунікативну (передавання реципієнту змістовної інформації, спеціальних знань зі встановленням зворотного зв'язку) та прагматичну функції. Прагматична функція, тісно пов'язана з комунікативною, полягає в передаванні ідей та намірів, які використовує в процесі мовлення продуцент, впливаючи на реципієнта, намагаючись переконати його, заохотити до дій чи маніпулювати його думкою. У нашому випадку в ролі продуцента виступає журналіст, економічний експерт, а роль реципієнта виконує читач.

ЛІТЕРАТУРА

1. Biere B. U. Zur Konstitution von Pressetexten. – Tübingen : Niemeyer, 1993. – S. 56–86.
2. Burger H. Mediensprache. Eine Einführung in Sprache und Kommunikationsformen der Massenmedien. – Berlin/New York : W. de Gruyter, 2005. – 301 s.
3. Fluck H.-R. Fachsprachen. Zur Funktion, Verwendung und Beschreibung eines wichtigen Kommunikationsmittels in unserer Gesellschaft. – Mannheim : Dudenverlag, 2000. – 344 s.
4. Moss Ch. Sprache der Wirtschaft: Sprache der Wirtschaftskriese oder Kriese der Wirtschaftssprache? – Wiesbaden : VS Verlag, 2009. – 94 s.
5. Schmitz U. Sprache in modernen Medien. Einführung in Tatsachen und Theorien, Themen und Thesen. – Berlin : Erich Schmidt, 2004. – 217 s.

Янкович Рената Яношівна, здобувач кафедри прикладної лінгвістики факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Полюжин Михайло Михайлович,* доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Христина Ярема,
Ужгород, Україна

ЗАГАЛЬНІ НАЗВИ ХВОРОБИ В УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРАХ ЗАКАРПАТТЯ

Дослідження діалектної лексики належить до актуальних проблем сучасного мовознавства. Жива розмовна мова дає дуже цінний матеріал для вивчення історії мови та глибшого розуміння законів її розвитку. Вона дає багатий та різноманітний матеріал для дослідження всіх ділянок мови, починаючи від фонетики, морфології, синтаксису і закінчуючи лексикою, фразеологією і семасіологією [7, с. 19].

Об'єкт нашого кандидатського дослідження – лексика народної медицини українських говорів Закарпаття в лексико-семантичному, етимологічному, словотвірному і лінгвогеографічному аспектах.

Українська медична термінологія привертала увагу дослідників народної культури віддавна. Огляд та бібліографію досліджень у етнографічному аспекті здійснила З. Болтарович у низці монографій, присвячених народній медицині українців. Народні назви хвороб були також об'єктом вивчення багатьох мовознавців, зокрема Я. Вакалюк зібрала і дослідила цю лексику на матеріалі говірок Прикарпаття, В. Баденкова – говірок Інгульсько-Бузького межиріччя, О. Вікторіна – говірок Дніпро-Бузького межиріччя, О. Стрижаковська – говірок Буковини, В. Мойсієнко – говірок Полісся. Важливий лексичний матеріал подає колективна праця М. Никончука, О. Никончука, В. Мойсієнка «Поліська лексика народної медицини та лікувальної магії». Належну увагу було відведено вивченню історії медичної лексики XVI–XVIII століть, яке здійснила Г. Дидик-Меуш у монографії «Українська медицина. Історія назв».

У пропонованій праці описано лексико-семантичну групу «Загальні назви для хвороби». З цим значенням ми записали назви: *хво'роба, ы, ж.; хво'рота, ы, ж.*; *бо'л'ачка, ы, ж.* рідк. (перев. ст. покол.); *'бет'уг ['бит'ух], а, ч.,* рідк. (перев. ст. покол.), *бе'т'ужка [би'т'ушка], ы, ж., рідк. (перев. ст. покол.)*; *бе'тега, ги*, ж.; *'бетіг, у, ч.,* зібрані у населених пунктах Закарпатської області.

Лексема *хво'роба,* поширена у всіх говорах Закарпатської області, є літературною нормою [12, XI, с. 47], пор. ще укр. діал. *хо'роба* [4, IV, с. 410]. Номен *хво'роба* поширений у багатьох слов'янських мовах (чес. *choroba*, слц. *choroba*, вл. *khoroba*, нл. *choroba*, пол. *choroba*, слн. *xoruoba*, рос. діал. *хвороба*, біл. *хвароба*), походить від псл. **xoroba* т.с. і утворений за допомогою суфікса *–oba* від прикметника **xvorъ* [6, 8, с. 128]. Автори «Етимологічного словника української мови» виводять назву від псл. **xvorъ / *xorъ*, яке виводиться від давнішого **sy̯oro- (*sy̯ero-)* «різати, колоти; наривати, гноїтися»; заміна початкового s > x пояснюється впливом псл. **xylъ*, **xylъjь* (пор. рос. *'хилый*) [5, XI, с. 168].

Номен *хвоʹрота* поширений у мараморoських [10, с. 402], боржавських, ужанських та верховинських говірках. Лексема *хвоʹрота* < псл. **xvorota*, яке є відприкметниковим утворенням на власному мовному ґрунті за допомогою суфікса *-ota* від псл. **xvorъ* [6, 8, с. 129].

Лексема *боʹлʹачка* поширена у мараморoських, верховинських, боржавських та ужанських говірках, а також бойківських говірках, але з іншим значенням; пор. бойк. *боʹлʹачка* «біль, біль у грудях» [8, І, с. 18]. Номен поширений також у буковинських [11, с. 36] та в західнополіських говірках [1, І, с. 26]. Від літературного відрізняється значенням: пор. *болячка* «невелика рана на шкірі; виразка, опух, чиряк» [12, І, с. 216]. Назва утворена на власному мовному ґрунті за допомогою суфікса *-ачка* від іменника *біль* < псл. **boljь* [5, І, с. 199].

Номен *ʹбетʹуг [ʹбитʹух]* поширений у мараморoських говірках Хустщини [10, с. 24] та Тячівщини на межі українсько-угорського та українсько-румунського прикордоння, а також у гуцульських говірках із деякими фонетичними відмінностями – *беʹтега, ги*, *ʹбетіг*, *у* [2, с. 24; 9, с. 12]. Слово запозичене з угорської мови, де *beteg, betuh «хворий»* [5, І, с. 178].

Назва *беʹтʹужка [биʹтʹушка]* утворена за допомогою суфікса *-ка* від іменника *ʹбетʹуг [ʹбитʹух].*

Г. Дидик-Меуш зазначає ареал поширення слова *бетег / бетюг* в українській мові, покликаючись на рукописні і друковані книги XVI-XVIII століть, у яких це слово фіксується: «це українсько-угорське та українсько-румунське порубіжжя, здебільшого це українські говірки Мараморощини… Назви ***бетег / бетюгъ*** «хвороба, слабість», як і лексему ***квар*** «тс.», зафіксовано тільки в Нягівському Євангелії – українській неканонічній пам’ятці із Закарпаття» [3, с. 132].

Отже, із проаналізованих загальних назв для хвороби дві успадковані від праслов’янської мови (*хвоʹроба, хвоʹрота*), одна запозичена (*ʹбетʹуг* і под.), дві утворені на власному українському мовному ґрунті (*боʹлʹачка, беʹтʹушка*).

ЛІТЕРАТУРА

1. Аркушин Г. Словник західнополіських говірок: У 2 т. / Г. Аркушин. – Луцьк : Вежа, 2000. – 354 с.
2. Гуцульські говірки. Короткий словник / Відп. ред. Я. Закревська. – Львів, 1997. – 232 с.
3. Дидик-Меуш Г. Українська медицина. Історія назв / Г. Дидик-Меуш. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 2008. – 400 с.
4. Словарь української мови / За ред. Б. Д. Грінченка: В 4 т. – К., 1907–1909. – Т. 1–4.
5. Етимологічний словник української мови / За ред. О. С. Мельничука: В 7 т. – Т. I–VI. – К. : Наук. думка, 1982–2012.
6. Этимологический словарь славянских языков: Праславянский лексический фонд / Под. ред. О. Н. Трубачева. – М., 1974–2011. – Вып. 1–37.

7. Лизанець П. М. Українські південнокарпатські говірки Затисся Виноградівського району Закарпатської області / П. М. Лизанець. – Ужгород : Карпати, 2008. – 440 с.
8. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок: У 2-х ч. / М. Й. Онишкевич. – К. : Наук. думка, 1984.
9. Піпаш Ю. О. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області) / Ю. О. Піпаш, Б. К. Галас. – Ужгород, 2005. – 266 с.
10. Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району / І. В. Сабадош. – Ужгород : Ліра, 2008. – 480 с.
11. Словник буковинських говірок / За ред. Н. В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.
12. Словник української мови: В 11 т. – К. : Наук. думка, 1970–1980. – Т. I–XI.

Ярема Христина Іванівна, аспірантка кафедри української мови філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Сабадош Іван Васильович,* доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Марія Яцьків,
Ужгород, Україна

ФРАЗЕОЛОГІЧНА КАРТИНА СВІТУ ЯК НАУКОВА МОДЕЛЬ

Сучасні лінгвістичні дослідження характеризуються активним зверненням до мовної та фразеологічної картини світу. Мовознавці все частіше звертаються до питання про мовну свідомість людини, про бачення нею світу, про взаємодію загального та індивідуального в мовних образах світу різних національностей і культур.

Мова відображає картину світу, під якою ми розуміємо загальний образ світу, який існує у свідомості людини і формується у процесі всієї людської діяльності, її контактів із навколишнім середовищем як результат пізнання. Саме мова відображає досвід народу, його традиції, які формувалися впродовж багатьох століть. Мовна картина світу – це своєрідне відображення традицій, вірувань, обрядів, понять, уявлень, стереотипів, цінностей, знання того чи іншого народу, соціуму. Фразеологізми займають важливе місце у структурі мовної картини світу, вони найбільш влучно демонструють спосіб життя, географічне положення, історію народу, традиції того чи іншого суспільства, що об'єднане однією культурою. Т. Черданцева зазначає, що завдяки фразеології можливо проникнути у далеке минуле не лише мови, а також історії та культури її носіїв [3, с. 129].

Фразеологічні одиниці, за словами С. Денисенко, відображають не тільки національну культуру, але й національне бачення світу. Фразеоло-

гічний склад мови відіграє основну роль у трансляції культурно-національної свідомості народу і в його ідентифікації як такого, тому що в образному змісті його одиниць втілено культурно-національне світобачення [1].

Фразеологізми як фрагменти мовної картини світу завжди зорієнтовані на суб'єкт, вони не лише описують світ, а й оцінюють його, виражають суб'єктивне ставлення до нього. Фраземи надають мові додаткову семантику, емоційно цінні та стилістичні елементи, які доповнюють предметно-понятійний зміст мовної одиниці й надають їй експресивної функції на основі відомостей, співвідносних із культурно-історичним, світоглядним знанням мовців.

О. Левченко зазначає, що «фразеологічна картина світу відрізняється від лексичної більшою архаїчністю, міфологізованістю. Фрагментарність фразеологічної системи та репрезентованої нею картини світу компенсує високий рівень дискретизації певних ділянок, відмінних від тих, які категоризує лексика. Особливістю фразеологічної картини світу є те, що її одиниці містять інформацію, дещо відмінну від інформації, позначуваної одиницями лексичного рівня. Властивістю певної частини фразеологізмів є здатність репрезентувати діяльнісний образ світу, відсилаючи до сцен та сценаріїв, до діяльності та сукупності дій чи процедур, створюючи світ прототипних (стереотипних) ситуацій» [2].

Фразеологічні одиниці – компоненти культури, вони водночас виступають як дзеркало народної культури, зберігаючи інформацію про ментальність, в закодованій формі містять відомості про духовне та матеріальне життя певного суспільства, а також вказують на картину світу в цілому.

У формуванні загальнонаціональної мовної картини світу важливу роль відіграє ареальна мовна картина світу, складена в достатньо замкненому діалектному колективі, яка відбиває особливості побуту, звичаїв, вірувань певного народу. Вона не обмежена ніякою кодифікацією й разом із тим слугує субстратом для картини світу загальновживаної мови, має особливі соціолінгвістичні характеристики, що виявляються головним чином в усній мовленнєвій діяльності різного комунікативного призначення. Діалектна фразеологія всебічно відображає дійсність. Діалектоносії використовують інші засоби лексики та фразеології у порівнянні з носіями літературної мови, вони по-іншому описують світ, який їх оточує. Кожне окреме суспільство у фразеологічній картині світу репрезентує особливості свого світосприйняття та зображає світ за допомогою мовної символіки.

Отже, фразеологічна картина світу визначається національною специфікою, відображеною у фразеосистемі. На сучасному етапі розвитку мовознавчої науки посилюється увага до системного вивчення фразеологічного складу мови та його тематичного опису. Національно-культурна специфіка фразеологізмів зумовлена як екстралінгвальними, так і мовними чинниками. Фразеологізми потребують глибоких досліджень, адже вони передають картину світу, витворену етносом упродовж тривалого часу. Жоден словник не в змозі висвітлити все фразеологічне багатство мови.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у подальшому поглибленому вивченні фразеологічної картини світу через творчість закарпатоукраїнських письменників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисенко С. Н. Відображення фразеологічної картини світу в семантиці фразеологізмів / С. Н. Денисенко // Актуальні питання фразеології: зб. наук. праць. – К. : Київський національний університет імені Т. Г. Шевченка, 2011. – Вип. 2. – С. 5–11.
2. Левченко О. П. Рослинна символіка у фразеологічних системах (лінгвокультурологічний аспект) [Електронний ресурс] / О. П. Левченко. – Режим доступу : http: // levchenko.eu/uk/2012-05-30-16-46-22/8-dorobek/32-2013-04-05-13-04-09.html.
3. Комар Л. Світосприйняття фразеологічної одиниці / Л. Комар // Молодь і ринок. – 2011. – № 1 (72). – С. 128–132.

Яцьків Марія Юріївна, здобувач кафедри української мови філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Венжинович Наталія Федорівна,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Beata Fabian,
Beregovo, Ukraine

THE ANALYSIS OF COMPREHENSION AND WRITING SKILLS OF THE HUNGARIAN STUDENTS STUDYING IN HUNGARIAN AND UKRAINIAN SCHOOLS

Reading comprehension and the acquisition of silent reading on an appropriate level are essential for a child to be able to meet the requirements of the school, since much of the material must be learned by means of comprehensive reading. The ability to use the knowledge acquired during the school years can be measured by competence tests. The survey on which the analysis is based consists of two parts: a module examining the social factors, which is also a part of the international PISA test, and a series of exercises for the evaluation of comprehension skills, which was compiled by group of teachers accredited by the Hungarian Ministry of Education in 2013, and which also serves as a material for a complex entry exam [1, p. 1].

During the last few decades, in general, and in the context of the Transcarpathian Hungarian education as well, more and more is being said about the declining quality of education and lack of students' competence. There is, however, no empirical data on the actual level of knowledge of the Transcarpathian students. Besides, a recently much debated question is to what degree does the language of teaching influence the effectiveness of the education, the

quality of learning and the skills acquired. This has not been analyzed by empirical research in relation to the Transcarpathian Hungarian community.

In my paper, I examined the comprehension skills of the students from Transcarpathian Hungarian and Ukrainian schools. During the research 209 students of 13 classes in nine schools from 7 different towns and villages participated in the survey. If we look closer at the set of exercises we can see that half of the tasks is associated with the lexical, conceptual knowledge, while the rest concentrates on the competence, the quality of knowledge. The competence is evaluated mostly in the comprehension exercise No. 9 and in the writing exercise No. 10, but all the exercises require a proper level of reading comprehension skills. This paper concentrates ont he results and the analysis of the last exercise.

The last, 10-th exercise concentrates on the writing skills. It deals with a modern topic – we find a claim about the internet-browsing habits of the teenagers. The students have to write their own opinion on the topic, as well as some arguments for and against. There are some contradictions in the wording of the task: if the statement, that two third of the teenagers have a registered profile in at least one of the existing social networks is true, then the task gets harder for the remaining one third. But, if the instruction of the exercise provides false data, it can lead to incorrect conclusions. So, in case of this topic the opportunities are not quite equal. Those who have internet connection at home and own a computer have an advantage over those who don't use the internet and the social media networks every day.

A total amount of 10 points can be achieved by completing the task. Three points can be given for the contents of the written text, three for the structure of the text, one for the style, two for the orthography and one for the appearance.

Let's take a look at the results:

Figure 1. *The average results of task No 10.*

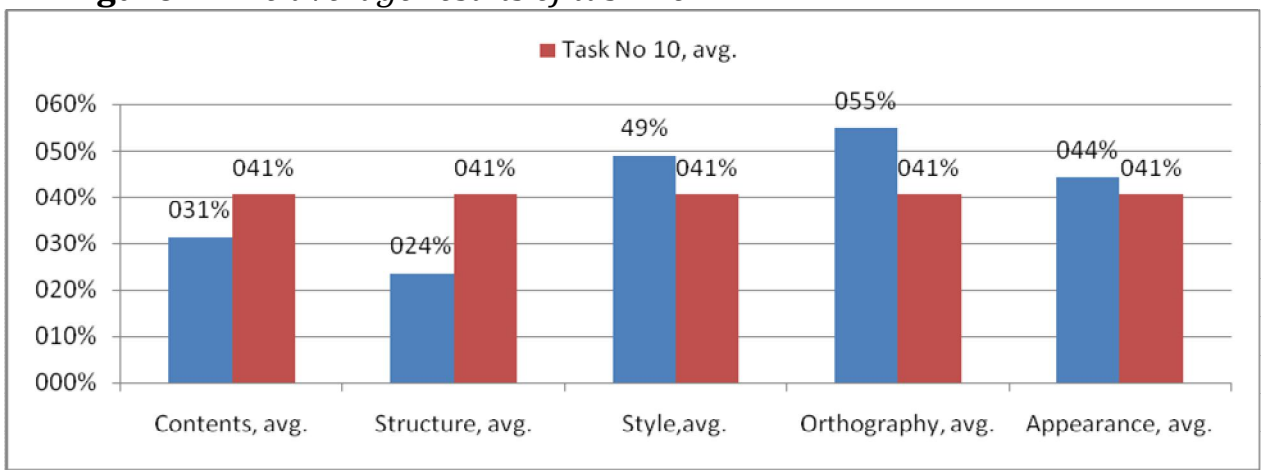

The last, 10-th task was completed with an average result of 40.6 per cent. We can make a conclusion that the average value of the writing, orthography and comprehension skills of the investigated students is below 50 per cent. In the light of the research results we may conclude, that the performance of the students of Hungarian classes (45.85%) is higher than that of the ones studying in Ukrainian classes (23.5%). The difference between the results is 22.80%.

Figure 3. *The results of the task No 10, in per cents, in the Ukrainian and Hungarian classes*

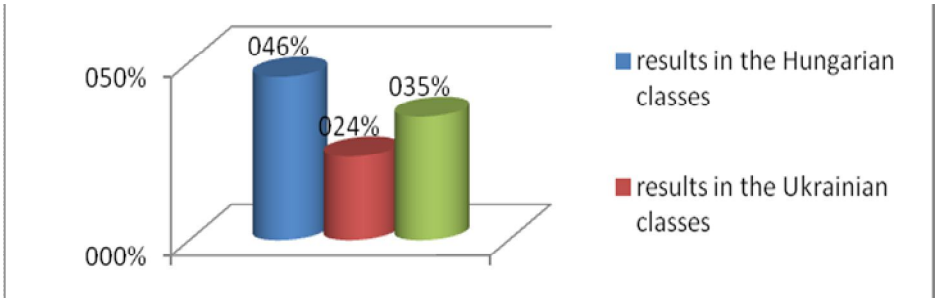

The performance of the students who study in Hungarian in the case of the task No 10 was higher than the performance of students studying in the state language. The difference is 22.35%, which means that the results of the students of Hungarian classes were almost twice as good as of the other group.

To sum up the results of the research we can say, that the comprehension and writing skills of the students in the investigated schools are quite low, which is really sad, given that we are talking about the future generations of doctors, lawyers, teachers, engineers and professional workers, and these are the skills that everyone needs, regardless of their age, gender and area of expertise. The data obtained from the research can be analyzed statistically and thus can contribute to the development of special programs that will help to achieve targeted improvement in the linguistic competence of the students, which is an important objective.

REFERENCE

1. The test paper: http://www.oktatas.hu/kozneveles/kozepfoku_felveteli_eljaras/kozponti_feladatsorok/2014evi_9evfolyamra (downloaded 20 November 2014)

Beata Fabian, 5-year student of Ferents Rakotsi II Transcarpathian Hungarian Institute (Hungarian language and literature).

Research Adviser – *Aniko Beregsazi*, PhD, Associate Professor of Philology of Ferents Rakotsi II Transcarpathian Hungarian Institute.

Vilmos Gazdag,
Budapest, Magyarország

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR NYELVJÁRÁSOK UKRÁN/OROSZ KÖLCSÖNSZAVAINAK HASZNÁLATI GYAKORISÁGÁRÓL

Bevezetés. Az ukrán és orosz nyelv hatása leginkább a kárpátaljai magyar nyelvjárások szókészletének gyarapodásában, vagyis az e nyelvjárásokban meghonosodott ukrán és orosz kölcsönszavak használatában mutatható ki. Azt már számos kutatás igazolta, hogy a kárpátaljai magyar lakosság nagy számban használ másodnyelvi elemeket. E szavak jelentős részét korábbi kutatásaim során már felgyűjtöttem és szótári adatbázisok formájában közre is adtam [lásd 2; 3; 4]. Az egyes kölcsönszavak elterjedtsége és meghonosodási mértéke azon-

ban jelentősen eltérhet egymástól. Vannak például olyan kölcsönszavak, amelyek igen gyakoriak a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatában, s szinte teljes mértékben kiszorítják a magyar nyelvi megfelelőiket, míg mások csak ritkábban, a magyar nyelvi megfelelőikkel párhuzamosan, vagy azoknál kisebb gyakorisággal fordulnak elő. Jelen tanulmány keretében azt próbálom megvizsgálni, hogy az egyes kölcsönszavak és a magyar nyelvi megfelelőik milyen megoszlásban is használatosak a lakosság körében.

Az ukrán/orosz kölcsönszók megítélése. Szociolingvisztikai szempontból ezek olyan szavak, amelyeket a bilingvis nyelvközösségben élők naponta használnak munkájuk során, bevásárlás közben, a szomszéddal való kommunikációban stb. A beszélő ismeri ezek magyar megfelelőjét, de mivel élőnyelvi használatukra ritkán kerül sor, a passzív szókincsbe kerültek át [1, s. 139–140]. A kölcsönszavak szótárakban, nyelvtanokban és kézikönyvekben való szerepeltetése hozzájárul ezek szileskőtű cefogadásához és az ún. „bűntudat" nélküli használatához is [5, s. 98].

Nyelvművelői szempontból viszont „E szavak túlnyomó többsége fölösleges a nyelvben, mivel az általuk jelölt fogalmaknak megvan a magyar neve" ugyanakkor „magyar megfelelőjük legfeljebb akkor bukkan fel, ha a beszélő nagyon választékos akar lenni, és kínosan ügyel nyelvhasználatára" [6, s. 67]. Azok első soron a beszélt köznyelv jellemzői, s az írott nyelvbe ritkán kerülnek be, s hogy tervszerű és következetes nyelvművelő munkával kellene törekedni a kétnyelvűség tökéletesítésére, az anyanyelv tisztaságának megőrzésére [6, s. 69].

Az ukrán/orosz kölcsönszók és magyar nyelvi megfelelőik használati gyakoriságáról. 2014. január 13. és február 13. között egy online kérdőívezés keretében a kárpátaljai magyarság nyelvhasználatát vizsgáltam.[1] A kérdőívet összesen 85 kárpátaljai magyar anyanyelvű személy töltötte ki. A továbbiakban a kérdőív tárgykép-azonosítási részének néhány elemét, s a hozzájuk kapcsolódó eredményeket kívánom bemutatni. Az említett részben a kitöltők feladata az volt, hogy a képen látható használati tárgy, étel, zöldség-gyümölcs, növény, ruha és lábbeli, ruházati eszköz és egyéb tárgyak, illetve objektumok nevét a kép alatti mezőben feltüntessék. A képek összeválogatása során arra törekedtem, hogy a képek mindenki számára ismert dolgokat ábrázoljanak, illetve, hogy azok között minél több olyan legyen, amelynek a kárpátaljai magyarság körében ismert és általánosan elterjedt az orosz/ukrán nyelvi elnevezése is.

Az első képen szereplő általában befőttek tárolására szolgáló csavaros üveget 11 válaszadó a **bánki/a** [or. банка] fn **'-t, '-ja** – *bánki/bánka* < ukr., or. банка megfelelővel nevezte meg, illetve további 4 válaszadó használta a szláv megnevezést a magyar megfelelővel párhuzamosan. A magyar megnevezések közül a következő változatok fordultak elő: üveg, befőttes, befőttös vagy befősztes üveg, literes, csavaros, vagy uborkás üveg.[2]

---

[1] A kérdőív megtekinthető az alábbi linken: https://docs.google.com/forms/d/1CH2MZBIh__lZkX-Szma8F2OF0HCCDWp9-CQ2TaYkK0E/viewform?edit_requested=true

[2] Az egyes magyar megfelelőknél nem tüntetem fel a válaszadói számot, vagyis azt, hogy hányszor is fordultak elő megadott válaszként.

A következő képen szereplő sörös korsót 9 válaszadó nevezte meg a **bakál/bákál** [or. бокал] fn **’-t, ’-ja** – *bakál/bákál* < ukr., or. бокал közvetlen kölcsönszóval, további 2 válaszadó pedig a *sörösbákál* hibrid kölcsönszóval. 5 válaszadó a szláv átvételt és a magyar megfelelőt egyidejűleg adta meg. A magyar nyelvi változatok közül ezek fordultak még elő: pohár, sörös vagy füles pohár, söröskorsó, krigli, kancsó.

A képen látható közlekedési jelzőlámpa neve 12 válaszadó szerint a **szvetafor** [or. светофор] fn **’-t, ’-ja** – *szvetafor* < or. светофор közvetlen kölcsönszó. További 5 válaszadó a magyar nyelvi megfelelővel együtt a szvetafor, míg ketten az ukr. ’світлофор’ változatot adták meg. Egyéb magyar nyelvi változatok: jelzőlámpa, közlekedési lámpa, villanyrendőr, útjelzőlámpa, szemafor.

A képen látható hullámpala megnevezéseként 37 válaszadó a **sifer** [ném. Schiefer] fn **’-t, ’-ja** – *sifer* < ukr., or. шифер közvetlen kölcsönszót, míg további 6 válaszadó a **siferpala, palasifer** hibrid kölcsönszót adta meg. Ezen kívül a következő magyar nyelvi változatok fordultak még elő: cserép, pala, hullámpala, tetőpléh, palatető, tetőpala.

A képen szereplő fecskendőt 33 válaszadó nevezte meg **spricc/spric** [ném. Spritze] fn **’-t, ’-ja** – *spricc/spric* < ukr., or. шприц közvetlen kölcsönszóval. Egy-egy válaszadó az **injekciós spricc,** illetve a **spriccestű** hibrid kölcsönszói változatot adta meg. Ezen kívül a következő magyar nyelvi változatok fordultak még elő: fecskendő, injekció, injekciós tű, szuri, tű.

Az utolsó képen szereplő iratmappa megnevezéseként 18 válaszadó adta meg a **pápka** [or. папка] fn **’-t, ’-ja** – *pápka* < ukr., or. папка közvetlen kölcsönszót. További egy válaszadó a **dokument** hangalaki kölcsönszóval létrejött **dokumenttartó** hibrid kölcsönszót adta meg. További adatolt névváltozatok: mappa, irattartó.

Összefoglalás. A vizsgálat eredményei egyértelműen azt mutatják, hogy a kárpátaljai magyar nyelvű lakosság körében jelentős mértékű az orosz/ukrán lexikai elemek használata. Az eredmények kárpátaljai magyar lakosság anyanyelvi dominanciáját igazolták. A megkérdezettek válaszai azt mutatják, hogy az adott tárgyak nevének az anyanyelvi és a kölcsönszói megfelelői egyaránt használatosak a kárpátaljai magyarok körében.

IRODALOM

1. Csernicskó István: A kárpátaljai magyarság és a kétnyelvűség (1945–1993) // Kassai Ilona szerk., *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat*, MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest. 1995. – S. 129–145.
2. Gazdag Vilmos: Szláv eredetű lexikai elemek a Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban (Kárpátalja, Ukrajna) // *Határhelyzetek III. Önmeghatározási kísérletek: hagyományőrzéstől a nyelvi identitásig*. Szerkesztő: Fábri István – Kötél Emőke Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium Budapest, 2010. – S. 124–160.
3. Gazdag Vilmos: A kárpátaljai magyar köznyelv szláv lexikai elemei Zelei Miklós A kettézárt falu c. dokumentumregényében // *Acta Beregsasiensis*

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve 2010. IX. évfolyam, 3. kötet 2010. – S. 29–40.
4. Gazdag Vilmos: Államnyelvi kontaktuselemek a kárpátaljai magyar sajtóban // In: *Határhelyzetek VI. Változó világ – változó közösségek a Kárpát-medencében*. Szerkesztette: Fedinec Csilla és Szoták Szilvia, Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 2013. – S. 199–242.
5. Kolláth Anna: Kihívások és megoldások. Gondolatok a szlovéniai Muravidék kétnyelvű oktatásáról // In. Csernicskó István–Kontra Miklós (szerk.) *Az üveghegyen innen. Anyanyelvváltozatok, identitás és magyar anyanyelvi nevelés.* A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus azonos című szimpóziumán elhangzott előadások anyaga. PoliPrint Kft és II. Rákóczi Ferenc KMF, Ungvár–Beregszász, 2008. – S. 81–104.
6. Kótyuk István: A kétnyelvűség és a kárpátaljai magyar köznyelv // *Kétnyelvűség a Kárpát-medencében.* Kiadja a Széchenyi társaság a Pszicholingva Nyelviskola közreműködésével. Budapest, 1991. – S. 66–69.

Gazdag Vilmos, abszolvált PhD-hallgató Eötvös Loránd Tudományegyetem Szláv Nyelvtudományi Doktori Program.
Témavezető – Prof. Dr. habil. *Zoltán András* DSc.

Kornélia Hires-László,
Budapest, Magyarország

BEREGSZÁSZ NYELVI TÁJKÉPÉNEK SZEREPE AZ ETNIKAI CSOPORTOK KŐZŐTTI HATÁROK ALAKÍTÁSÁBAN

Előadásomban megpróbálom bemutatni, hogy a társadalomtudományos vizsgálatokban elterjedt konstruktív megközelítés az etnicitás és a nyelvi tájkép apektusából miként ragadható meg. A konstruktív szemléletű etnicitás vizsgálatban többször hallhatjuk azokat a megszokott kijelentéseket – konstruáltság, esetlegesség, labilitás, sokféleség, képlékenyég – amelyek miatt legtöbbször pont az etnicitás megragadhatósága tűnik el. Egy vizsgálat egyik szegmenseként emeltük be a nyelvi tájkép elemzését Beregszászon, ahol a város hétköznapi etnicitásának egy szegmenseként az etnikumok láthatóvá tételét kívánjuk bemutatni az elemzésen keresztül.

Fredrik Barth [1] *Etnikai csoportok és határok* címmel megjelent írásától datálódik az a tudományos nézőpontváltás, ahonnan az etnikumokra és csoportjaikra nem mint szubsztanciára tekintenek, és azok lényegét, vagyis a sajátos kulturális jellemzők, valamint az azokat alakító határok elemzését tartják szem előtt. Feischmidt [2] megfogalmazásában jól összefoglalja mindazokat az eredményeket, melyek az említett nézőpontváltás következtében az etnicitás kapcsán megjelentek: „Az etnicitás szerintünk mindenekelőtt egy viszonyt és hozzá kapcsolódóan egy strukturálisan is fontos látásmódot jelöl, amely az elhatárolódás és a különbségtétel társadalmi praxisaiban realizálódik. A társa-

dalmi viszonyokba ágyazva a különbségeknek egy meghatározott rendjét hozza létre: ami az etnikai kategóriával jelölteket elkülöníti a homogénnek tekintett jelöletlenektől, és a relációhoz többnyire egy hatalmi viszonyt társít" [2, s. 7–8 o.]. Értelmezését úgy folytatja, hogy az etnicitás nem más, mint küzdelem, amit a közösség nevében folytatnak különböző erőforrásokért, melyhez párosul az identitáspolitika, ami az „intézmények és beszédmódok teremtésével erősíti az alteritás hangjait" [1, s. 8 o.]. Az egyének a fontosabb tényezőket, jelen esetben az etnicitást, a hétköznapi interakciók szintjén teremtik meg és alakítják újjá: a nyelvi tájkép ennek egyik alakítható tényezőjévé válik.

A Beregszász városában készített nyelvi tájképeket nem csupán a nyelvi jogi lehetőségek és annak használata szempontjából válik releváns kiértékelni, hanem azért is, mert az etnikumokhoz kapcsolódó nyelvek láthatóvá tétele markáns erővel bírhat az etnikai csoportok között húzódó határok létrejöttében. Bemutatjuk a közterek kiírásainak nyelvhasználatát; az etnikai csoportokhoz kapcsolódó színkombinációk használatát; az etnikai csoportok „térhódításait", vagyis nyelvhasználat a birtoklás vágyával; az etnikumok reprezentációját a kiírások nyelvi reprezentációjához viszonyítva; a nyelvek presztízsét különböző színterek kiírásainak függvényében.

A nyelvi jogok gyakorlata felől közelítve:

- a sok két- és többnyelvű tábla ellenére még mindig a legtöbb helyen ukrán egynyelvű feliratokkal találkozunk, és ahol erre lehetőség lenne, sőt adja magát a magyar nyelv használata, gyakran ott sem élnek a 2012-es nyelvtörvény adta lehetőségekkel.

A nyelvi tájkép szimbolikus jelentősége alapján:

- bizonyos táblákon megjelenik a többnyelvűség, ám az etnikumok diszharmóniájában: csak egy-két elemet jelentetve meg a másik nyelven, és legtöbb esetben a magyar nyelv van alárendelt szerepben.

Végeredményként megpróbálom bemutatni a nyelvi tájkép relevanciáját az etnikumok között húzódó határok létrejöttében. Pontosan a következő elméleti megállapításokra hozok példákat nyelvi tájképes elemzésemből:

- Az etnikai határok megalkotásában a nyelv megjelenítése nyilvános tereken releváns mind az ukrán mind a magyar etnikum számára. Ahol az előbbi a nemzetállamot alkotó etnikum szerepében jelenik meg, utóbbi pedig történelmi és kisebbségi dominanciájának köszönhetően válik relevánssá a város nyilvános tereinek kiírásaiban.
- Ami a többi etnikumot illeti: annak ellenére, hogy az orosz és a roma etnikum viszonylag nagy létszámban van jelen a városban, nem érzékelhető számbeli többségük a kiírásokban.
- A nyelvi tájképen keresztül az elhatárolódás az etnikumok közül az ukrán és a magyar között zajlik, itt és ezek számára válik relevánssá a láthatóvá tételük.

IRODALOM

1. Barth Fredrik ed. 1969. *Ethnic groups and boundaries*. The social Organisation of Culture Difference. London : G. Allen&Unwin.

2. Feischmidt Margit 2010. Megismerés és elismerés: elméletek, módszerek, politikák az etnicitás kutatásban. In: Feischmidt Margit szerk. *Etnicitás. Különbségteremtő társadalom.* Budapest : Gondolat–MTA Kisebbségkutató Intézet, 7–33.

Hires-László Kornélia, PhD hallgató Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológia Doktori Iskola.
Témavezető – Dr. *Tóth Lilla.*

Kinga Horvath,
Beregovo, Ukraine

LISTENING COMPREHENSION IN ENGLISH

In recent years, there has been an increasing interest in learning English at the early ages around the world and also in our context in the Transcarpathian area. The past decade has seen the rapid development of information and communication technology which exerts influence on everyday life and language usage as well. It is now generally recognized that mastering a foreign language is essential. Moreover, English is getting more and more adopted into the languages, while some words are already assimilated and unchangeable since there are no synonyms in the original language. Therefore, researchers have shown an increasing interest in learning English as a foreign language.

Recent developments in the field of learning and teaching English as a foreign language have led to a renewed interest in analysing the language teaching methods, the connections between the methods and language skills development and finding the appropriate solution for every situation. The issue has grown in importance in light of the teaching of English (or another foreign language) as an obligatory subject for lower-primary school pupils in Ukraine. This changing has raised several questions about foreign language learning and teaching in the Transcarpathian area.

Recently, many researchers, for instance Cameron, Pinter, Scrivener, or Nikolov [1; 2; 3; 4], have shown an increased interest in doing research into the field of language skills. The major theoretical issues that have dominated the field for many years concern for the method of language skills development, the usage of language skills in the foreign language lessons, children's competences of learning these skills and turning them to be practicable in appropriate situations in everyday life and in the future.

Many recent studies, conducted by Cameron, Pinter, Scrivener, or Nikolov [1; 2; 3; 4] have focused on analysing the language skills and the opportunities of their development. Despite the significance of these studies which gave a very brief and detailed description about this topic in general, little attention has been paid to the specific situation of learning and teaching English as a foreign language in the Transcarpathian area where children have to face with the problem of multilingual contexts and have to learn at least two new languages

(the official language of the country and a foreign language) in addition to their mother tongue during the first year when the young learners can not read or write yet. This specific situation is a rich source of research and gives opportunities for investigations how teachers could solve the raising problems and use appropriate methods for developing the young learner's competences in acquiring English as a foreign language. In addition to this, upper-primary school pupils have to face with the problem of higher demands in case of those subjects they have already known and new subjects are also introduced, for instance, a second foreign language. As a result, students have to learn at least four languages at the same time: Hungarian, as their mother tongue, Ukrainian, as official language, mostly English as a Foreign Language and additionally German, French or Russian, as a second foreign language. If considering a child of 11 with all these demands, it seems, that students are overburdened in Hungarian schools what concerns language learning. In this difficult situation teachers should choose the best solutions in foreign language teaching.

The study described in this research analyses the four language skills (listening, speaking, reading and writing) and their development in practice. In addition to this, it also focuses on the role of listening comprehension in English in the development of listening skills of upper-primary school pupils in details.

The purpose of this paper is to understand what participants' attitude towards English language learning is in general and how English lessons are conducted in different Transcarpathian Hungarian schools with the focus on developing listening comprehension skills and using different listening tasks.

Additionally, the present study analyses the condition of listening comprehension skills of upper-primary school pupils in three Transcarpathian Hungarian schools.

This research will serve as a base for future studies on the field of language skills development (especially focusing on the listening comprehension skill) among upper-primary school learners in Transcarpathian Hungarian schools.

REFERENCES

1. Cameron L. Teaching Languages to Young Learners. – Cambridge : Cambridge University Press, 2001.
2. Pinter A. Teaching Young Language Learners. – Oxford : Oxford University Press, 2006.
3. Scrivener J. Learning Teaching. – Oxford : Macmillan Heinemann English Language Teaching, 1994.
4. Nikolov M. A korai idegen nyelvi programok: érvek és ellenérvek. / Szerk. I. Huszti, Idegennyelv-oktatás kisebbségi környezetben. – Ungvár : Poliprint, 2004. – 21–38 o.

Kinga Horvath, 5th year student of English language and literature faculty, Ferents Rakotsi II Transcarpathian Hungarian Institute.

Research Adviser – *Katerena Fodor,* teacher of English of Ferents Rakotsi II Transcarpathian Hungarian Institute.

Zoltán Karmacsi,
Budapest, Magyarország

ZÁPSZONY ÉS MEZŐKASZONY NYELVI TÁJKÉPÉNEK VÁLTOZÁSA

A mai Kárpátalja területét számos államalakulat birtokolta több-kevesebb ideig. Az ezeréves magyar fennhatóságot a trianoni békedöntés után a csehszlovák éra, a Podkarpatszka Rusz követte egészen 1938-ig, amikor is a terület újra magyar fennhatóság alá került. 1944-től a volt Szovjetunió része lett, majd széthullása után napjainkban a független Ukrajna legnyugatibb megyéje [1]. E politikai sokszínűség erőteljesen rányomta az itt élők anyanyelvére, nyelvhasználatára is a bélyegét, hiszen a hatalomváltással sok esetben államnyelvváltás, új nyelvpolitikai elképzelések érvényesültek.[1] E törekvéseknek köszönhetően Kárpátalja területén az államnyelvekhez igazodva a helynevek, a hivatalok és közintézmények nevei, hivatali ügyintézés tájékoztatói, a lakossági hirdetések stb. szintén több kisebb-nagyobb változást éltek meg, melynek következtében a nyelvi tájkép, és azon belül a nyelvek arányának megoszlása is változott. E változás napjainkban is megfigyelhető, melynek egy kicsiny aspektusát szeretném bemutatni két település, Zápszony és Mezőkaszony példáján.

2011 és 2012 folyamán a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont munkatársaivala Beregszászi, Ungvári, Nagyszőlősi és Munkácsi járások legalább 50%-ában magyarok lakta településein [5] végzett kutatásunk során digitális fotók segítségével felmértük az egyes települések nyelvi tájképét, dokumentálva a magyar nyelv megjelenését (vagy éppen hiányát) az egyes helységek szimbolikus terében. 2016 februárjában a Beregszászi járási Zápszony (magyarok aránya 92,1%, [5, c. 83.]) és Mezőkaszony(magyarok aránya 89,3 %, [5, c. 82.]) településeken hasonló digitális fényképgyűjteményt készítettem a települések közterein és utcáin elhelyezett hirdetésekről. A vizsgálattal célom volt rávilágítani a két településen és környezetében bekövetkezett gazdasági változások nyelvi tájképre gyakorolt hatásaira.

A települések nyelvi tájképében történt változás a kistérség turisztikai kínálatában bekövetkezett változásoknak köszönhetően indultak meg. A Kaszonyi Termálfürdőben 2012-ben elvégzett és napjainkban is tartó fejlesztéseknek köszönhetően jelentősen megnövekedett a Kárpátokon túlról érkezőbelső-ukrajnai turisztikai kereslet, melynek köszönhetően a szolgáltatási szférában meginduló folyamatok a közösségi terek nyelvi képét is átfestették. Számos reklám, információ és szálláskínálat jelent meg a turisták információval való ellátása érdekében.

A 2011-es kutatások révén megállapítottuk, hogy a településeken az intézmények és hivatalok, azok vezetőinek, főbb munkatársainak nevei ukrán és magyar nyelven is olvashatók mindkét településen. A helységnévtáblák mind Mező-

[1] E bonyolult problémakört a hely szűke miatt nem boncolgatom, de részletesen olvashatunk róla Csernicskó István *Államok, nyelvek, államnyelvek* című monográfiájában, amely 2012-ben látott napvilágot.

kaszony, mind pedig Zápszony esetében ukrán és magyar nyelven is fel vannak tűntetve. Mindkét településen az utcanév-táblák csak néhol voltak kihelyezve, de minden esetben kétnyelvű táblákkal találkoztunk. A helyi lakosság és a Beregszászi járás területén működő vállalatok hirdetései ebben az időszakban főként magyarul, vagy esetleg mindkét nyelven voltak olvashatók. A csak ukrán nyelvű hirdetés-kihelyezés főként megyei vagy más járásokban működő cégek, hivatalok hirdetéseinél, hivatalos tájékoztatásainál volt megfigyelhető [2; 3; 4].

A mostani vizsgálat alapján elmondható, hogy a települések helységnév-névtáblái, az intézmények és hivatalok, azok vezetőinek, főbb munkatársainak nevei esetében nem történt változás a nyelvek tekintetében. Kivétel ez alól Zápszony utcanév-táblái, amelyet minden utca kezdetén elhelyeztek magyar és ukrán nyelven egyaránt.

Viszont jelentős változás figyelhető meg a helyi lakosok és a helyi vállalkozók által elhelyezett hirdetések esetében. Ezeknél a hirdetéseknél jelentősen megnövekedett a csak ukrán nyelven kihelyezettek aránya, melyek szinte mindegyike közvetlenül vagy közvetetten összekapcsolható amegnövekedett belső-ukrajnai turisztikai kereslettel. A legszembetűnőbb és közvetlenül a turizmus megnövekedésével összefüggő hirdetések a *szoba/házrész/ház kiadó* hirdetmények megjelenése, amelyek igazodva a kereslethez, csak ukrán nyelven jelentek meg a települések nyelvi tájképében. Ez Zápszony esetében 19 hirdetést, míg Kaszonyban mindössze ötöt jelent. Előbbiben főként a termálfürdőhöz közelebb eső településrész nyelvi tájképét változtatta meg jelentősen. Ugyancsak többnyire az ukrán nyelvű kereslethez igazodnak a boltok, éttermek, kávézók és szálláshelyek reklám- és információs táblái. Ezek közül a 2011 óta elhelyezettek szinte mindegyike csak ukrán nyelven van kifüggesztve. További érdekesség, hogy míg 2011-ben a mezőkaszonyi eladó házak mindegyikét magyar nyelven hirdették meg, addig 2016-ban a hét eladó házon ötnél csak ukrán nyelvű, kettőnél pedig magyar és ukrán nyelvű felirat volt olvasható. Az eladó házak ugyan nem közvetlenül kapcsolódnak a turisztikai kereslet növekedéséhez, de közvetetten mégis, hiszen számos belső-ukrajnai személy vásárol házat hétvégi nyaralónak, illetve a kelet-ukrajnai konfliktus következtében akár végleges lakhatás céljával is.

Ezen vizsgálat a korábbi kutatás eredményeinek összehasonlításával rávilágít arra, hogy egy terület gazdasági fejlődése, esetünkben a turisztikai szolgáltatás bővülése, kihatással van/lehet az adott terület településeinek nyelvi tájképére, és az abban résztvevő nyelvek arányaira.

IRODALOM

1. Baranyi Béla szerk. 2009. *Kárpátalja*, MTA Regionális Kutatások Központja–Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest.
2. Karmacsi Zoltán 2014. Település- és utcanév használat Kárpátalján. In. Beregszászi Anikó, Hires-László Kornélia szerk., *Meszelt falakon túl.* Beregszász. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2014: 87–98.
3. Látható és működő kétnyelvűség? A magyar nyelv hivatalos/hivatali használata a kárpátaljai Beregszászi járásban elméletben és a gyakorlatban, pályázati beszámoló, kézirat.

4. Látható és működő kétnyelvűség? A magyar nyelv hivatalos/hivatali használata a Nagyszőlősi, Munkácsi és Ungvári járásokban elméletben és a gyakorlatban, pályázati beszámoló, kézirat.
5. Molnár József – Molnár D. István 2005. *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében.* Beregszász : KMPSZ Tankönyv- és Taneszközkiadó Vállalat Tankönyvtanácsa.

Zoltán Karmacsi – doktorjelölt Eötvös Loránd Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskola **(**Budapest, Magyarország**)**.

Témavezető: Dr. *Kiss Jenő* MHAS, professor emeritus **(**Budapest, Magyarország).

Kristína Nováková,
Slovensko / Petrohrad, Rusko

FENOMÉN NEPRELOŽITEĽNOSTI V POVIEDKE ŠTEDROVEČERNÁ NOC

Krásna literatúra kladie na prekladateľa neobyčajne vysoké nároky, pretože výsledný text musí zodpovedať originálu nielen obsahovo, ale aj esteticky. Dokonalá znalosť východiskového a cieľového jazyka je samozrejmosťou, no ani zďaleka nie je jediným predpokladom kvalitného prekladu. Umelecký preklad si žiada viac. V beletristickom diele je vždy čosi nedopovedané, nevypovedané. V tom sa ukrýva jeho podstata, jeho čaro. Aj prekladateľ je na začiatku translačného procesu sám iba čitateľom. Pochopenie textu ako celku a jeho interpretácia je základná podmienka úspešného prekladu, ktorú musí splniť každý dobrý prekladateľ. Výborný prekladateľ však zablúdi do všetkých zákutí diela, odkryje všetky jeho vrstvy, číta medzi riadkami a zachytáva všetky nuansy významu jednotlivých slov. Nie je len skúseným lingvistom, ale predovšetkým pozorným čitateľom, schopným vnímať umelecké dielo komplexne cez jednotlivé čiastočky, myšlienky, obrazy, ktoré ho robia jedinečným a neopakovateľným. Ako píše J. Levý: *„Hlavný rozdiel medzi prekladateľom tvorivým a prekladateľom mechanickým je v tom, že tvorivý prekladateľ si na ceste medzi originálom a prekladom predstaví skutočnosti, o ktorých píše, t. j. preniká za text k postavám, situáciám a ideám, kým nekreatívny prekladateľ mechanicky vníma iba text a prekladá iba slová“* [3, s. 55]. Umelecký text je bipolárny. Na jednom póle stojí jazyková forma a na druhom jej ideová a estetická hodnota [3, s. 45 – 46]. Nemožno nesúhlasiť s názorom, že východiskom pre preklad teda nemá byť text, ale práve jeho významová a estetická hodnota [4, s. 58].

Do poviedky *Štedrovečerná noc* zo zbierky *Večery na dykaňskom laze*, ktorá sa stala predmetom našej analýzy, N. V. Gogoľ estetickú hodnotu vnáša v nemalej miere pomocou ľudovej slovesnosti, ako aj mnohopočetnými reáliami z prostredia svojej rodnej Ukrajiny. V translatologickej teórii reálie považujeme za bezekvivalentné prvky, čiže nepreložiteľné lexikálne jednotky, pomenúvajúce

špecifiká vysielajúcej kultúry, ktoré prijímajúca kultúra nepozná. V takom prípade sa môže prekladateľ uchýliť k štyrom riešeniam:

– jednotku chýbajúcu v cieľovom jazyku „preloží“ opisom;

– substituuje cudzí prvok domácim;

– ponechá jednotku východiskového jazyka v texte bez zmeny alebo ju doslovne preloží (kalkuje);

– ignoruje problematický prvok (pričom v takom prípade ide zväčša o negatívny posun a profesionál by sa ho mal vyvarovať).

Rovnaké možnosti sa translátorovi ponúkajú aj v prípade frazeologizmov.

Dana Lehutová, autorka druhého prekladu *Večerov na dykaňskom laze*, si zvolila naturalizáciu cudzích prvkov v cieľovom texte so zjavným zámerom uľahčiť slovenskému čitateľovi percepciu tohto jedinečného diela, v ktorom sa tak verne odzrkadľuje ukrajinský folklór a bohaté ľudové tradície. Vidíme to na príklade náhrady slov označujúcich miery a platidlá. Prekladateľka substituovala ruské miery takými, ktoré sú známe v slovenskom kultúrnom prostredí. Podobne postupovala aj v prípade ukrajinskej peňažnej jednotky.

G: — *Моя жинка купила прошлый год на ярмарке кочергу, дала пивкопы, та ничего... не больно* [1, s. 169].

L: – *Moja žena kúpila kutáč vlani na jarmoku, dala zaň zlatku, no tým... nič nebolí...* [2, s. 133].

Slovo *півкопи* je ukrajinského pôvodu a označuje sumu 25 kopejok. Presná suma v tomto prípade nebola dôležitá. Hlavná je informácia, že kutáč nestál veľa, preto ani nie je veľmi kvalitný.

G: *... скрип мороза под сапогом слышался за полверсты* [1, s. 134].

L: *...vržďanie snehu pod čižmami bolo počuť aj na pol kilometra* [2, s. 108].

Versta je stará ruská dĺžková miera, ktorá sa rovná 1 066,78 m. Vidíme, že *versta* a *kilometer* sú miery s približne rovnakou hodnotou.

Poviedka *Štedrovečerná noc* je bohatá na frazeologizmy, ktoré sa D. Lehutová taktiež snažila nahradiť ich slovenskými ekvivalentmi s cieľom zachovať nielen zmysel, ale aj expresívnosť výpovede, napr. *Хоть глаз выколи – tma ani v mechu, хоть куда – na pohľadanie.*

Osobitou kapitolou problematiky prekladu sú mená. Nomenomen. Tento latinský výraz sa dá verne aplikovať na postavy v Gogoľových dielach. Autor si na menách svojich hrdinov vždy veľmi zakladal a pri ich vymýšľaní preukázal neoby-čajnú tvorivosť a fantáziu.V poviedke *Štedrovečerná noc* nájdeme hneď niekoľko mien, v ktorých sa naplno prejavil spisovateľov dôvtip a nevšedný zmysel pre humor.

Kozák *Чуб* ako jediný dostal slovenskú podobu mena – *Štica*. V tomto prípade nemala prekladateľka veľký problém nájsť vhodný ekvivalent. Slovom *чуб* sa v ruštine označuje typický kozácky účes. Kozáci si na vyholenej hlave nechávali iba tenký chumáč vlasov, čiže *šticu*.

Ďalšie mená a priezviská, pri ktorých si Gogoľ pomohol ukrajinskými slovami, konkrétne *Свербыгуз, Кизяколупенко, Солоха*, sú v slovenskej verzii iba transliterované a humorný podtext sa tak stráca.

ЛИТЕРАТУРА
1. Гоголь Н. В. Вечера на хуторе близ Диканьки: Повести, изданные пасичником Рудым Паньком / Н. В. Гоголь. – М. : Советская Россия, 1984. – 288 с.
2. Gogol N. V. 1989. Večery na dykanskom laze. Myrhorod. Petrohradske pribehy. 1. vyd. Bratislava : Tatran, 1989. 568 s. ISBN 80-222-0109-X.
3. Levy J. 1983. идет prekladac. 1. vyd. Praha : Panorama, 1983. 369 s.
4. Vilikovsky J. Preklad ako tvorba. 1. vyd. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1984. – 240 s.

Новакова Кристина, аспирантка филологического факультета Санкт-Петербургского государственного университета.

Научный руководитель – *Мокиенко Валерий Михайлович,* доктор филологических наук, профессор кафедры славянской филологии Санкт-Петербургского государственного университета, Председатель Фразеологической комиссии при Международном комитете славистов.

Maria Poloi,
Uzhhorod, Ukraine

PRAGMATIC ASPECTS OF CONFRONTATION-BASED COMMUNICATION

Introduction

The investigation of the issue of verbal confrontation is under active development [1, p. 7]. Verbal confrontation is an integral part of communication. In literature, authors widely use scenes of confrontation as an effective tool to set a turning point in the story. Moreover, its significance cannot be overlooked in everyday and political life[1, p. 9].Therefore, it may be largely beneficial to study verbal confrontation as an aspect of communication with a destructive effect on interpersonal relationships [2, p. 111] in order to acquire a deeper understanding of its causes and nature.

Material, method

The basis of the research is Francis Scott Key Fitzgerald's novels: "The Great Gatsby" and "Tender is the Night". In the process of the research 96 scenes of confrontation were analyzed, using both quantitative and qualitative methods. We paid special attention to the social status of the parties, the causes and the solution of confrontation, as well as to the overall role of the conflict in the novel. Furthermore, we studied the number of conflicting parties, and in the case of polylogues we observed the role of the third party. We analyzed the percentage and causes of intergender conflicts and compared them to same-sex conflicts. Finally, we took into consideration whether the verbal conflict led to physical confrontation.

Results

Confrontations predominantly arise as a consequence of violating thestandards of politeness. This sense of threat and hostility often overrides the parties'

ability to recognize any shared concerns they have. Furthermore, a great number of silent (passive) confrontationswere found. In such cases the parties are not comfortable with being openly aggressive. This is often connected with their social statuses: the parties believe that participating in an open confrontation is degrading, does not correspond to their position. Another cause of avoiding open confrontation lies in cultural norms: there is a longstanding tradition of politeness among English-speaking communicants[3, p. 47].

Confrontations primarily arise between two participants (in dialogues). Among the analyzed examples there was a rather low number of polylogue confrontations (11%). In such situations predominantly two parties confront actively. The third party commonly plays a supporting role, or the "role of a peacemaker".

According to the material analyzed conflicts appear more often in intergender communication than between speakers of the same gender. In such cases the parties are primarily spouses, partners. The confrontation-generating utterance is far more often stated by the female communicant (70 %).

Among the analyzed situations, a low number of verbal confrontations led to physical conflict (8%).

Conclusions

The noun "confrontation" has a negative connotation (hostility, aggression, defect of communication). Nevertheless, in literature it plays an essential role. Such scenes increase tension and the dramatic character of the situation.

The insignificant role of third parties in confrontations allows us to draw the conclusion that the basis of most confrontations is the opposition between two opinions, views, and value systems. Furthermore, parties mostly play supporting roles. The large number of situations, where the confrontation-generating utterance is stated by the female party, allows us to assume that women are more likely to initiate open verbal confrontations.

The low number of physical conflict supports the assumption about the growing importance of verbal confrontations as opposed to physical opposition.

Verbal confrontations predominantly have a destroying effect on interpersonal relationships.

REFERENCES

1. Фролова І. Є. Стратегія конфронтації в англомовному дискурсі / І. Є. Фролова, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – 2009. – С. 7–9.
2. Фролова І. Є. Термінологізовані значення іменника conflict в сучасній англійській мові / І. Є. Фролова, І. В. Жарковська // Вісник Сумського державного університету. – 2008. – № 1 – С. 111–117.
3. Ларина Т. В. Вежливость как национально-специфическая категория / Т. В. Ларина // Коммуникативное поведение. Вежливость как коммуникативная категория [научн. ред. И. А. Стернин]. – Воронеж : Истоки. – 2003(6). – Вып. 17. – С. 116–133.

Полоі Марія Федорівна, студентка IV курсу факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Врабель Томаш Томашович,* кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Enikő Tóth,
Budapest, Magyarország

AZ ÁLLAMI NYELVPOLITIKA ALAPJAIRÓL SZÓLÓ UKRAJNAI TÖRVÉNY DEMOGRÁFIAI HÁTTEREA BEREGSZÁSZI JÁRÁSBAN

2012. július 3-án a Legfelső Tanács megszavazta az *Ukrajna törvénye az állami nyelvpolitika alapjairól* című jogszabálytervezetet, mely 2012. augusztus 10-én lépett hatályba [4, 207. o.]. A törvény 7. cikkelyének 2. része felsorolja azt a 18 nyelvet, melyek a hatálya alá tartoznak: orosz, belarusz, bolgár, örmény, gagauz, jiddis, krími tatár, moldáv, német, görög, lengyel, roma (cigány), román, szlovák, magyar, ruszin, karaim és krimcsak [1, 4. o.]. Ezeket a nyelveket – a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartájára hivatkozva – „regionális vagy kisebbségi nyelvek"-ként határozza meg. Más nyelvek nem rendelkezhetnek regionális vagy kisebbségi nyelv státusával az országban, a felsoroltak azonban *automatikusan* – további határozatoktól, döntésektől, állásfoglalásoktól függetlenül – rendelkeznek ezzel a státusszal [7, 29. o.].

A 2012-ig érvényben lévő 1989-es nyelvtörvény azoknak az önkormányzatoknak tette lehetővé a kisebbségi nyelvek használatát az államnyelv mellett a hivatalokban, ahol egy adott nemzeti kisebbség képviselői abszolút többséget alkottak, azaz arányuk meghaladta az 50%-ot [3, 282–298. o.]. Ezzel szemben a 2012-es nyelvtörvény nem a nemzetiséget, hanem az anyanyelvi beszélőket tekinti jogalanynak, s azokon a közigazgatási egységeken belül írja elő többek között a kisebbségi nyelven való hivatali ügyintézés biztosítását, ahol a jogszabályban regionális vagy kisebbségi nyelvként megnevezett nyelv anyanyelvi beszélőinek aránya a legutolsó hivatalos cenzus alapján eléri a 10%-ot [6, 60–61. o.]. Az, hogy a 2012-es nyelvtörvény a korábbi nyelvhasználatot szabályozó dokumentumokkal szemben a hatálya alá vont kisebbségi nyelvek anyanyelvi beszélőinek jogait határozza meg, azért is lényeges, mivel Kárpátalján többen vallották magukat magyar anyanyelvűnek, mint magyar nemzetiségűnek [1, 7. o.].

Ukrajnában legutóbb 2001-ben szerveztek népszámlálást.[1] A cenzus alapján Kárpátalján a magyar nemzetiségűek aránya a Beregszászi járásban és 53 helyi önkormányzat (80 falu) területén haladta meg az 50%-ot, tehát az 1989-es nyelvtörvény ezeknek a területén engedélyezte a magyar nyelv haszná-

[1] A 2001-es népszámlálásnak a lakosságanyanyelvi összetételére vonatkozó adatai elérhetők Ukrajna Állami Statisztikai Hivatalának honlapján: http://www.ukrcensus.gov.ua/ukr/notice/news.php?type=2&id1=21.

latát az államnyelv mellett [2, 101–103. o.]. A népszámlálási adatok szerint a magyar anyanyelvűek aránya ezzel szemben egész Kárpátalja, valamint négy járás (Beregszászi, Ungvári, Munkácsi és Nagyszőlősi), továbbá 2 megyei alárendeltségű városban (Beregszász, Csap), 2 járási székhelyen (Nagyszőlős, Técső), valamint 71 falusi, nagyközségi önkormányzat területén (106 faluban, nagyközségben) éri el azt az arányt, amely ahhoz szükséges, hogy az állami nyelvpolitika alapjairól szóló törvény rendelkezései kiterjedjenek anyanyelvünkre az adott közigazgatási egység területén [1, 12. o.].

Kárpátalja Beregszászi járása az egyetlen olyan, települési szintnél magasabb közigazgatási egység Ukrajnában, ahol a magyar nemzetiségűek és anyanyelvűek abszolút többséget alkotnak. A járáshoz a megyei alárendeltségű Beregszász városa (az önkormányzathoz tartozik Tasnád község is) mellett egy városi típusú település, valamint 30 falusi önkormányzat (42 település) tartozik.[1] A 2001-es népszámlálási adatok alapján a Beregszászi járás lakosságának 76,1%-a magyar nemzetiségűnek [6, 27. o.], 80,23%-uk magyar anyanyelvűnek [1, 12. o.] vallotta magát. Beregszász városában a hivatalos cenzus szerint a magyar nemzetiségűek aránya 48,1% volt [6, 27. o.], ezzel szemben a város lakosságának 54,8%-a magyar anyanyelvűnek vallotta magát [1, 12. o.].

Az 1989-es nyelvtörvény a Beregszászi járásban 1 nagyközségi és 26 falusi önkormányzatban (34 település) tette lehetővé a magyar nyelv használatát például hivatalos ügyek intézésekor. Mivel Beregszászban a magyar nemzetiségűek aránya nem érte el az 50%-ot, a városra nem terjedt ki a nyelvtörvény hatálya. Ezzel szemben a 2012-es nyelvtörvény 1 nagyközségi, valamint 28 falusi önkormányzat (38 település), valamint Beregszász városában írja elő az államnyelv mellett a regionális nyelv használatát. A 2001-es népszámlálás alapján mindössze két falusi önkormányzat területén nem éri el a magyar anyanyelvűek aránya a 10%-os arányt.

IRODALOM

1. Beregszászi Anikó – Csernicskó István – Ferenc Viktória 2014. *Nyelvi jogaink és lehetőségeink. Útmutató és tájékoztató a nyelvtörvény gyakorlati alkalmazásához kárpátaljai magyaroknak*. Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.
2. Csernicskó István 2010. Az ügyintézés nyelve a helyi önkormányzatokban. In: Csernicskó István szerk. *Nyelvek, emberek, helyzetek*. *A magyar ukrán és orosz nyelv használata a kárpátaljai közösségben*. Ungvár : PoliPrint, 101–103.
3. Csernicskó István 2013. *Államok, nyelvek, államnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén* (1867–2010). Budapest: Gondolat Kiadó.
4. Csernicskó István – Fedinec Csilla 2015. Nyelvpolitika határon: a 2012-es ukrajnai nyelvtörvény elő- és utóéletéről. In: Márku Anita – Hires-László Kornélia szerk*. Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból.* Ungvár : Autdor-Shark. 206–238.

[1] http://zakarpat-rada.gov.ua/zakarpattya/adm-ter-podil/.

5. Csernicskó István – Molnár József 2015. Valós és/vagy konstruált valóság az ukrajnai népszámlálásokban. *Regio* 23:(3). 46–79.
6. Molnár József – Molnár D. István 2005. *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Beregszász : KMPSZ Tankönyv- és Taneszköztanácsa.
7. Tóth Mihály – Csernicskó István 2014.*Tudományos-gyakorlati kommentár Ukrajnának az állami nyelvpolitika alapjairól szóló törvényéhez.* Ungvár–Budapest : Intermix Kiadó

Enikő Tóth, аспірантка факультету гуманітарних наук, Науковий університет імені Етвеша Лоранда (м. Будапешт, Угорщина).

Науковий керівник – *Черничко Степан Степанович,* кандидат філологічних наук, доцент Наукового університету імені Етвеша Лоранда (м. Будапешт, Угорщина).

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Богдана Антонішена,
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ У ТВОРЧОСТІ ВОЛОДИМИРА РУСАЛЬСЬКОГО (НА МАТЕРІАЛАХ ЗБІРОК «СОНЯЧНІ ДЗВОНИ» І «СМІХ ІСКАРІОТА»)

Із того часу, як у контексті теоретичних досліджень кінця 60-х років XX століття Юлія Крістєва дала визначення інтертекстуальності, цей термін перетворився на одне із найважливіших літературно-критичних понять.

Інтертекстуальність підриває монотонний характер сутності літературного тексту: вводячи чужорідні елементи, відсилаючи до вже сформованого значення, вона змінює його однозначність. Вона також порушує лінійний характер читання, тому що вимагає від читача згадати якийсь інший фрагмент тексту.

Одним із яскравих представників письменників-емігрантів вважають В. Русальського. Форма художнього твору і мовні засоби, які використав письменник у своїх оповіданнях і новелах, можуть бути співвіднесені з формою і мовними засобами творів інших авторів.

Інтертекстуальні зв'язки, наявні у збірках «Сонячні дзвони» [2] і «Сміх Іскаріота»[1] В. Русальського, можна поділити на кілька груп:

1) ***власне інтертекстуальність***, що утворює конструкції «текст у тексті»: «Цвіт папороті», «Весілля на хуторі», «Ніч», «Блакитний сон» (збірка «Сонячні дзвони»); «Сміх Іскаріота», «Матвій Гран», «Ідіот», «Страх» (збірка «Сміх Іскаріота»);

2) ***паратекстуальність чи відношення тексту до свого заголовку, епіграфа, післямови***: «Вітер з України», «Самотність», «На крилах», «Зелений шум», «Мариво» (збірка «Сонячні дзвони»); «Пролог до весни», «Сміх Іскаріота» (збірка «Сміх Іскаріота»);

3) ***метатекстуальність*** – переказ і власне посилання на передтекст, що включає варіації на тему передтексту, інтертекст-переказ, мовна гра з передтекстами, дописування запозиченого тексту: «Самотність», «Вітер з України», «На крилах», «Мариво» (збірка «Сонячні дзвони»).

Інтертекстуальність – це зв'язок між двома художніми текстами, написаними різними авторами. Інтертекстуальний зв'язок художніх творів В. Русальського реалізований через використання найрізноманітніших ремінісценцій (цитат точних, неточних, прихованих тощо), алюзій (свідомих і несвідомих), зокрема, це:

• ***народна пісня*** – у збірці «Сонячні дзвони» (оповідання «Цвіт папороті», «Весілля на хуторі», «Ніч», «Блакитний сон», «Зелений шум»);

• ***епіграфи з інших творів*** – у збірці «Сонячні дзвони» (оповідання «Самотність», «На крилах», «Зелений шум», «Мариво»);

• ***назви, співзвучні з іншими відомими творами*** – у збірці «Сонячні дзвони» (оповідання «Вітер з України» – збірка «Вітер з України» Павла Тичини; оповідання «На крилах» – нарис «На крилах пісні» Михайла Коцюбинського; оповідання «Мариво» – повість «Fata Morgana» Михайла Коцюбинського і збірка малої прози «Червоне марево» Клима Поліщука; оповідання «Зелений шум» – вірш «Зелений шум» Миколи Нєкрасова, який українською мовою перекладали Микола Вороний і Максим Рильський); у збірці «Сміх Іскаріота» (новела «Ідіот» – роман «Ідіот» Федора Достоєвського), «Туга і сонце» (назва четвертої частини новели «Пролог до весни» – збірка «Туга за сонцем» Христі Алчевської), новела «Страх» – оповідання «Страх» Антона Чехова);

• ***згадки культових творів*** – у збірці «Сміх Іскаріота» (у новелі «Пролог до весни» названо казку «Маленький принц» Антуана де Сент-Екзюпері; у новелі «Сміх Іскаріота» – «Божественну комедію» Данте Аліґ'єрі);

• ***згадки відомих пам'яток культури*** – у збірці «Сміх Іскаріота» (у новелі «Матвій Гран» наявна згадка про портрет Карла Маркса, портрет богині Палес, картину «Череда» М. Клодта, грецьку статую Зевса; у новелі – «Сміх Іскаріота» – стародавні пам'ятки – дольмени);

• ***біблійний інтертекст*** – у збірці «Сміх Іскаріота» (в однойменній новелі назва відсилає до біблійних Євангелій, зокрема до постаті одного з апостолів Ісуса Христа – Юди Іскаріота; тут також процитовано рядки з Псалма 41:8).

Отже, В. Русальський, використовуючи інтертекстуальність, вступає своїми творами в діалог з іншими художніми текстами, він постійно апелює до літературної традиції, змушуючи читача глибоко інтерпретувати образи і метафори, що виникають. Для розуміння таких творів автора сучасний реципієнт має бути готовим, а відтак повинен добре знати світову і вітчизняну класичну літературу, розумітися на живописі, виявляти високий рівень ерудиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Русальський В. Сміх Іскаріота: новелі / В. Русальський. – Сідней : Видавництво «Світ», 1947. – 89 с.
2. Русальський В. Сонячні дзвони: оповідання / В. Русальський. – Авгсбург, 1946. – 64 с.

Антонішена Богдана Анатоліївна, студентка Інституту філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського.

Науковий керівник – *Руснак Ірина Євгеніївна*, доктор філологічних наук, професор Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського.

Валерія Бандура,
Київ, Україна

«ЕЛІКСИРИ САТАНИ» Е. Т. А. ГОФМАНА ЯК ГОТИКО-ФРЕНЕТИЧНИЙ РОМАН

У західноєвропейському літературознавстві поняття «френетичний роман», «готико-френетична поетика» є достатньо відомими і дослідженими. У вітчизняних наукових розвідках останнього десятиліття спостерігається пожвавлення інтересу до жанру готичного роману і, зокрема, до поетики френезії. Так, дослідниця Х. Денисюк, покликаючись на польський словник літературознавчих термінів, визначає характерні ознаки цього жанру: «перенасичення образу світу мотивами жаху, злочину, божевілля, неприборканих пристрастей і поривів, звільнених з-під контролю розуму» [2, с. 75]. Як приклад, згадують романи англійських письменників Г. Уолпола, А. Радкліфф, М. Г. Льюїса, В. Годвіна, Ч. Р. Метьюріна.

Між тим роман Е. Т. А. Гофмана «Еліксири сатани» (1815), на нашу думку, також належить до зазначеного ряду творів. На жаль, цей роман у гофманознавстві ще знаходиться на узбіччі наукових інтересів, чим і був зумовлений вибір нашого дослідження. Головним завданням є визначення особливостей цього жанру та специфіки їхнього відтворення в романі письменника.

Як відомо, жанр френетичного роману зародився в Англії й, пройшовши через Німеччину, повернувся назад, збагатившись німецьким національним фольклором, що надало йому свіжості й оригінальності. Не обминув цей жанр своєю увагою й німецький романтик Е. Т. А. Гофман.

Роман «Еліксири сатани» є класичним прикладом френетичної готики. Як зазначає Х. Денисюк, «героям френетичних творів були притаманні імморалізм та зневага до загальноприйнятих норм. Їхні вчинки свідчили про поступливість людської природи перед темними і незбагненними диявольськими силами» [2, с. 75]. Таким представником у романі Е. Т. А. Гофмана є чернець Медард. Дія роману пов'язана з монастирем та темою боротьби добра і зла, головний герой твору – чернець, який замолоду присвятив себе служінню Богу, та, будучи спокушений нечистим, починає зовсім не мирське життя. Як і в усіх романах такого жанру, сюжет настільки заплутаний, що тільки наприкінці ми дізнаємося про справжню суть речей, а головний герой, проходячи через тернистий шлях грішника, мимоволі пізнає істину свого буття, злочинів, гріхів і дізнається всю правду про себе та оточуючих.

На тлі перебігу неймовірних подій є і лінія кохання, але, як правило, вона моторошна та сповнена трагізму. Подібно до кохання Фауста до Гретхен у Й. В. Гете, Демона до Тамари у М. Ю. Лермонтова, Медард закохується в Аврелію, проте це не справжнє, істинне кохання, а хтивість, жага до інтимної близькості, яку навіює сам диявол, пробуджуючи такі відчуття своїм еліксиром. Це кохання супроводжується вбивствами і смертю дівчини. Як і в романі «Чернець» М.Г. Льюіса (від якого відштовхувався Е. Т. А. Гоф-

ман), у романі «Еліксири сатани» наявні сцени зґвалтування, братовбивства та садизму. Саме через такі сцени й будується глибокий психологічний аналіз розвитку в головного героя «диявольської лихоманки». Навіть образи жінок у творі (чи то спокусниця Амброзіо у Льюіса, чи то Євфімія у Гофмана) не є абсолютно безгрішними.

Дослідниця Х. Денисюк зауважує, що в «сатанинських» романах визначну роль відіграє образ фатальної жінки – архетип, що поєднує в собі «принади зовнішності, злочини й насолоди» [2, с. 80]. У Е. Т. А. Гофмана образи абатиси чи, на перший погляд, безгрішної Аврелії ховають у собі таємницю минулого, яка в кінці роману викривається самим головним героєм. Виявляється, що всі вони теж якоюсь мірою були на порозі гріха, проте якимось чином їм вдалося все ж таки побороти свою хтивість, за що вони врешті-решт стають «святими». Автор пояснює це силою духу героїнь. Через жіночі образи Е. Т. А. Гофман показує боротьбу добра і зла з перемогою першого. Переплітаючи думки благочестивих і грішних людей, автор тонко змальовує боротьбу добра і зла у кожній людині. Тонкий психологізм, якому, напевно б, позаздрив сам З. Фройд, пронизує увесь твір. Навіть, брат Медарда, Вікторіан (про що стає відомим вже після всіх головних подій), уособлює друге «я» ченця, перебирає на себе його роль, божеволіє та живе не своїм життям. І душевні страждання, змішані з гріховною оманою, Медара, який і не здогадується, що Вікторіан не є його привидом, мають ще більший психологічний вплив на читача. Докори сумління, які переплітаються з дурманом гріху, що розтікається по крові ченця, все більш заражаючи його розум, створюють постійну напругу, відразу і водночас співчуття.

Не можна також не згадати про Люцифера як образ світової літератури та пов'язані з ним біблійні мотиви. В романі привертає увагу ще одна загадкова постать – Художник, який навіював жах одним своїм виглядом, і, як здавалось Медардові, спотвореним обличчям. Він супроводжував героя, як і диявол, протягом всього твору. Проте наприкінці роману автор відкриває нам в цьому образі самого Господа, який намагався допомогти ченцеві подолати спокусу, а не нашкодити йому, як помилково вважав герой [1, с. 307].

Роман Е. Т. А. Гофмана пронизаний страхом, переживаннями та боязню перед покаранням. І саме ті огидні моменти вбивств, зґвалтувань та крові, які так детально описані автором, покликані яскраво відтіняти жах у читача, який повинен проникнутися катарсисом.

«Еліксири сатани» містить у собі найхарактерніші риси творчої манери Е. Т. А. Гофмана: зображення одвічної боротьби добра і зла, використання гротескних образів, фантастику, тему двійництва, моральну проблематику та духовні випробування героїв.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гофман Э. Т. А. Эликсиры сатаны / Э. Т. А. Гофман. – СПб : Химия, 1993. – 384 с.
2. Денисюк Х. Два англійські романи готико-френетичної поетики (порівняльний аспект) / Х. Денисюк // Слово і час. – 2007. – № 1. – С. 75–86.

Бандура Валерія Олександрівна, студентка IV курсу Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка.

Науковий керівник – *Тверітінова Тетяна Іванівна*, кандидат філологічних наук, доцент Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка.

Ірина Василюк,
Луцьк, Україна

ФОРМО- ТА СМИСЛОТВОРЧА ФУНКЦІЯ РОЗДІЛУ «SKRYTKA» У СТРУКТУРІ РОМАНУ С. ЖЕРОМСЬКОГО «РОРІОŁY»: ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ТЕКСТУ

Актуальність проблеми обґрунтована тим, що виникає потреба з позиції моделювання дійсності розглянути жанрове новаторство С. Жеромського в романі «Роріоły». Відомі критики (В. Борови, Г. Маркевич, А. Хутнікевич та ін.) збігаються на думці, що композиції роману «Роріоły» бракує гармонійності. Вони це пояснюють тим, що письменник дуже велику увагу надавав внутрішньому переживанню світу людиною. Наша мета полягає в тому, щоб через поетику визначити формо- та смислотворчу функцію розділу «Skrytka» («Затишок») у структурі роману «Роріоły».

Текст розділу поліфункціональний: з одного боку, С. Жеромський розкриває онтологічний стан природи, тонко підкреслюючи ті життєві процеси, які в ній відбувались; з іншого – такий же стан Рафала, головного героя роману. Стан героя суголосний пафосу Лесьмяна в його поезії «Zielona godzina» (це мотив загалом характерний для представників польської літератури періоду Молодої Польщі): «Mamże dziś po jej rysach poznać las, co śpiwa? / Wszak mówiłem: gdy przyjdzie Godzina Zielona – / Oddam lasom – leśne, / choćbym zginął sam!...» [3, s. 394]. Рафал Жеромського споріднений із таким Лесьмяновим ліричним героєм, що дозволяє розглядати його образ у широкому художньо-філософському контексті. У розділі зображено, як Рафал сприймає природу. Автор акцентує, що, з одного боку, герой спостерігає за нею, її відродженням, а з іншого – природа наче втягує його в себе, змушуючи забути всі негаразди. Яскраво це видно в уривку «Jednego dnia zaszedł niespodzianie na kraniec niwy…» [4, s. 249]. Аналізуючи цей текст, треба зазначити, на що Рафал звертав свою увагу. По-перше, це була *«przezroczysta, pierworodna zieleń moczaru»,* яку він побачив в *«głębi parowu».* У подальшому перед ним несподівано постала буттєва картина світу*:* «*Patrzał zdumionymi oczyma,… otwarł mu się przez szczelinę pozór na niewysłowiony dreszcz trawy i wodnego zalewiska, na na prtedwieczny a najwyższy cud wszystkich sił świata, na rodzenie się, na wschód wiosenny życia*». І далі: «*Spływał stamtąd tajemny, bojaźnią i wzruszeniem tworzącym przenikniony powiew i nakaz, prawie szept czy śpiew: «Módlimy się...*» [4, s. 249]. Таким чином, перед Рафалом вперше відкрилась *вічність*.

Подібний погляд можна побачити і в романі Л. Леонова «Русский лес» (1954), коли молодий Іван Вихров пішки йшов рідною землею: «Глаза уставали быстрее ног. Садился у прохладного болотца с чахлым лозняком, глядел в оконце смуглой воды, где однажды зародилась вся эта незадачливая жизнь… <…>. Мураши с подтянутыми животами сновали по своим тропинкам, шумели на диких скабиозах шмели, земляные осы тащили поживу к норкам … и студент Иван Вихров спрашивал у них, куда же подевались в этой тишине истинные хозяева России?» [1, с. 178].

Зіставлення змісту цих двох, схожих за способом віддзеркалення природної картини уривків свідчить про те, що той самий прийом сприяє вираженню різних за своїм значенням змістів. Якщо Рафал, спостерігаючи за життям природи, відчув цілковите злиття з нею, то Вихров у подібній ситуації пережив біль і гнів, які були викликані тим, що він миттєво пройнявся смертельною загрозою, котра нависла над природою, самим життям, загрозою, яка ішла від варварської господарської діяльності людини. У цій частині твір Леонова за пафосом віддаляється від роману С. Жеромського і наближається до твору З. Герберта «Barbarzyńca w ogrodzie» (1962). Різниця функцій прийомів обґрунтовується різним ракурсом бачення героїв: Вихров дивився на природу з позицій її еволюції, Рафал спостерігав процес творення й оновлення життя в його безкінечності та циклічності і не лише у зовнішньому світі, але й у самому собі.

Ракурс С. Жеромського позначився впливом модернізму, з його прагненням акцентувати на індивідуальному переживанні людини в її зв’язках із природою кожної миті, що не було детерміновано історичними процесами. Фаустове бажання «Спинися, мить! Прекрасна ти!» С. Жеромський реалізував не лише через її об’єктивну фіксацію, а насамперед через її особистісне переживання. Таким чином, це миттєве індивідуальне переживання Рафалом оновлення свого життя закарбувалося письменником у вічності. Рафалове сприйняття природи недоцільно розглядати, на нашу думку, без урахування контексту життя самого С. Жеромського та його твору «Uroda życia», який мав великий вплив на емоційну сферу її покоління: «…rozpłomieniła wszystkie nasze uczucia...» [див.: 2, s. 123]. На правомірність порівняння «Uroda życia» із «Popiołów» вказує А. Хутнікевич, за яким С. Жеромський «wracał jakby do epoki Pipiołów» [2, s. 121]. Закономірно, що ракурс С. Жеромського порушував природну гармонію цілісності твору, на що вказували А. Хутнікевич, Г. Маркевич та ін. Але якщо подивитися на композицію «Popiołów» і місце в романі розділу «Skrytka», то з позицій модерністської естетики така руйнація гармонії перетворюється на цілеспрямований прийом, завдяки котрому більш всебічно осмислюється буття людини.

Отже, неправомірно розглядати руйнування композиції як недолік роману «Попіоły», бо зміна функцій прийомів залежить від ракурсу бачення дійсності, художньо-естетичної та філософської концепції життя письменника, який творив у певну історико-літературну епоху.

ЛІТЕРАТУРА
1. Леонов Л. Русский лес. Собр. соч : В 10 т. – Т. 10 / Л. Леонов. – М. : Худож. лит., 1984. – 734 с.
2. Hutnikiewicz A. Młoda Polska / A. Hutnikiewicz. – Warszawa : Wydawnictwo naukowe PWN, 2001. – 483 s.
3. Leśmian B. Poezje / B. Leśmian. – Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1975. – S. 394–397.
4. Żeromski S. Popioły. Tom 1–3 / S. Żeromski. – Warszawa : Wydawnictwo MON, 1986. – 950 s.

Василюк Ірина Іванівна, студентка V курсу Інституту філології та журналістики Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Науковий керівник – *Оляндер Луїза Костянтинівна*, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри слов'янської філології Інституту філології та журналістики Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Ірина Вікирчкак,
Чернівці, Україна

УРБАНІСТИЧНИЙ ОБРАЗ НЬЮ-ЙОРКА В АНГЛОМОВНІЙ ПОЕЗІЇ РОЗИ АУСЛЕНДЕР

На долю буковинської поетеси Рози Ауслендер припало чимало: еміграція до США у 20-х роках, повернення у Чернівці, де її застали жахіття Другої світової війни, а після її закінчення – нова еміграція, під час якої німецьковмовна авторка змінює звичну мову писання на англійську. Так триває аж до 1957 року, коли Ауслендер заново відкриває рідну мову як найцінніший скарб і незнищенне духовне осердя [2]. В англомовний період її улюбленими авторами й новими поетичними орієнтирами стали М. Мур, В. Стівенс, Р. Фрост, В. К. Вільямс, Т. С. Еліот, Е. Е. Камінґс. Поетеса поступово відмовляється від класичної строфіки, знаків пунктуації, навіть намагається експериментувати з візуальною поезією [1].

У 1995 році розпорядник спадщини Рози Ауслендер Гельмут Браун видає у Німеччині збірку її англомовної поезії "The Forbidden Tree". Оскільки ці вірші написані між 1948 та 1956 у Нью-Йорку, тематикою мегаполіса неминуче просякнута уся збірка.

Марія Кланська зазначає, що Нью-Йорк у віршах періоду першої еміграції (однойменний цикл із 15 поезій) образно зовсім відрізняється від Нью-Йорка під час другої зустрічі поетеси із ним. У німецькомовному циклі 1927-1930 років відчувається значний вплив експресіоніста Ґеорґа Гайма, урбаністично-індустріальна зображувана дійсність різко контрастує із прив'язкою до природи, підкреслює її брак у міському просторі [4, с. 240–241]. Впадає також у вічі, що в зазначений період зустрічаємо велику

кількість урбаністичних віршів, що зображають Нью-Йорк. Такими є поезії "Here Is My Place" („Ось мій дім"), "Columbus Avenue" („Авеню Колумба"), "New York" („Нью-Йорк"), "Next Sunday" („Наступної неділі").

Із 190 віршів топографічна реалія „Мангеттен" згадується у чотирьох. Серед них є окремий вірш із такою назвою, де найбільший острів Нью-Йорка називається „чудесною землею" [3, с. 103]. В іншому випадку урбаністиці Мангеттену, високим будівлям та „маленьким людям" протиставляється природнє середовище, де навпаки – люди і трави високі ("Tall Things" – „Усе високе") [3, с. 75].

У вірші "Here is My Place" („Ось мій дім") Роза Ауслендер називає Мангеттен своїм домом, бо вона живе „у блискучому місті зі сталі", а її батьківщина „лежить кілька тисяч футів під водою". Серце Мангеттена, у сприйнятті Ауслендер – кам'яне, але вода, тобто ріка Гудзон, є символом надії, тим, що має принести річковими кораблями довгоочікувані новини – „присмак ангела" з Атлантиди: "The ships! I wait for every ship to bring me the flavor of an angel". („А кораблі! Чекаю кожного корабля, аби приніс мені присмак ангела") [4, с. 78]. Далі з'являється Центральний парк – прихисток таких же безпритульних, як і лірична героїня, де „безпритульні люди платять невисоку ренту". Тема безпритульності у віршах Рози Ауслендер періоду американської еміграції з'являється доволі часто.

Річка Гудзон присутня у ще одному вірші – як його місце дії. У поезії Next Sunday" („Наступної неділі") прогулянка вздовж ріки Гудзон подається як мрія усіх „звичайних" міських жителів, які з нетерпінням чекають вихідних, щоб провести час там, де „трава зеленіша, сонце яскравіше, кохання миліше" [3, с. 129].

У поезіях, написаних англійською мовою в Нью-Йорку, часто зіставляються дві „натури" авторки. Наприклад, як у вже вище згаданому тексті "Tall Things" („Усе високе") чи у вірші "How soon?" („Як скоро?"), де вона називає *city life* – як спосіб життя – своєю „другою натурою". Мимоволі з'являється здогад, що край походження поетеси – Буковина та її природа. Обидві „натури" стосуються радше способу життя, ніж конкретного місця проживання. Це боротьба людини, яка виросла близько до природи і в контакті з нею, але, закинута долею у велике місто, повинна підкорятися його законам. Їй складно звикнути до організації простору в мегаполісі, організації часу протягом дня чи тижня, буденної рутини, доведеної до автоматизму.

Нью-Йорк в англомовній поезії Рози Ауслендер – це не стільки роздуми про місто, його географічні чи фізичні об'єкти, як новий темп та спосіб життя у мегаполісі, так відмінний від розміреного й близького до природи буковинською краю з дитинства Ауслендер.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матійчук О. М. Генеза поетичного тексту в творчості Рози Ауслендер: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.04 – література зарубіжних країн / О. М. Матійчук. – К., 2009. – 20 с.

2. Рихло П. В. Історія і людська доля в німецькомовній ліриці Буковини / П. В. Рихло // Голокост і сучасність. – 2010. – № 2. – С. 79–98.
3. Ausländer Rose. The Forbidden Tree. Englische Gedichte / Rose Ausländer – Frankfurt a. M. : Fischer Taschenbuch Verl., 1995. – 281 s.
4. Kłańska Maria. Między pamięcią a wyobraźnią. Uniwersum poezji Rose Ausländer / Maria Kłańska. – Wrocław : Oficyna Wydawnictwa ATUT, 2015. – 419 s.

Вікирчак Ірина Олександрівна, аспірантка кафедри зарубіжної літератури та теорії літератури філологічного факультету Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича.

Науковий керівник – *Рихло Петро Васильович*, доктор філологічних наук, професор кафедри зарубіжної літератури та теорії літератури Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича.

Олег Войтків,
Львів, Україна

ПРОБЛЕМА СТОСУНКІВ ГЕРОЯ І СУСПІЛЬСТВА У РОМАНІ ІВАНА ФРАНКА «ЛЕЛЬ І ПОЛЕЛЬ»

Комплексний аналіз творчості Івана Франка виразно засвідчує, що письменник намагався сформувати образ героя, бодай би у художньому світі, який сповідує ідею невтомної суспільної праці заради панування добра та справедливості. Роман «Лель і Полель» чи не найвиразніше демонструє цю авторську інтенцію. Двоє осіб, двоє братів-близнюків, які взаємодоповнюють один одного та творять органічну внутрішню єдність, за Франковим задумом наближені до того ідеального типу героя, героя-подвижника.

В основі роману лежить наскрізна ідея Франкової творчості – служіння непересічного героя (найчастіше героя-інтелектуала) рідному народові. Прикметно, що у творі цю наскрізну ідею письменник реалізує через мотив двійництва, адже брати-близнюки Владислав і Гнат Калиновичі лише разом творять цілісну особистість довершеного героя, який вміло урівноважує протилежні первні, впевнено просувається до благородної мети.

Іван Франко змальовує братів дрібними, однак добірними штрихами, накидає, «нашкіцовує» їхні образи досить виразно вже у першому розділі твору. Він акцентує на нерозривності близнюків, на тому міцному тандемові, ґрунтовно мотивує його не лише кровною спорідненістю, а й низкою інших вагомих чинників. Передусім, ця єдність випливає із духовної потреби виконання заповіту покійної матері, яка своєю останньою батьківською волею наказала, щоб вони «боронь Боже один з одним не розлучалися» [1, с. 497]. Ці слова виявилися пророчими, бо допоки згода і єдність панували між братами, допоки вони діяли спільно, узгоджено, доти їм щастило, доти не покидала їх ласка Божа.

Варто зазначити, що ідею нерозлучних братів Леля-Полеля Франко запозичив у Юлія Словацького із його драми «Lilla Weneda». Про це сам автор зізнається у передсмертній записці Начка Калиновича [1, с. 472]. Якщо у польського письменника брати є другорядними персонажами, то Франко аргументовано ставить Владка і Начка в епіцентрі дії, одразу підкреслює їхню винятковість, окрім того, що суттєво, докорінно переосмислює образи, їхній значний потенціал, приховану силу.

Спорідненість, взаємодоповнюваність та нерозлучність близнюків, очевидно, зумовлено і тим, що вони були зовсім різними. Цілковита протилежність хлопців надає впевненості один одному, кожен з них черпає сил у брата, підживлюється його енергією.

У п'ятому розділі твору крізь призму інтенсивної громадсько-політичної діяльності змужнілих Калиновичів Франко перед читачем відкриває завісу тогочасного суспільно-політичного буття. Саме тут автор чи не найвиразніше порушив проблему героя і суспільства. Представивши своїм гостям власну програму служіння народові, молоді демократи намагалися розбудити в інтелігентів щире ставлення до простого люду. Брати вважали, що стан речей можна виправити лише сумлінною та чесною працею в ім'я народу. Владислав і Гнат Калиновичі не криючись, щиро та відверто виклали головні пункти своєї програми з головним завданням – просвіщати та навчати простолюд, чим щиро здивували філістерську братію гостей вечері.

Неспроможність зрозуміти ідеї молодих Калиновичів – це тогочасний стан «вершків суспільства», закостенілих галицьких інтелігентів, які не бажали жодних змін для власного народу. Кожен із них був зацікавлений лише у реалізації власних цілей, а наївна спроба об'єднати зусилля задля покращення життя суспільства у Франковому колоритному представленні стали ще однією «пишною сценою з галицької «Людської комедії».

У романі І. Франко змалював цілу мозаїку представників різних прошарків галицького «вершка»: піп-депутат сейму, молодий помічник адвоката, старий редактор, журналісти, судовий радник. Зібравши всю «галицьку верхівку» в одному салоні, автор колоритно відтворив своїх персонажів, їхню обмеженість, закостенілість, висміюючи заскорузлість дій і думок, докопуючись до первоначал тогочасних проблем, до з'ясування причини такого стану справ.

Через усі ці образи І. Франко показав існуючі суспільні контрасти, суперечності несправедливого світу: брати Калиновичі зі своїми твердими та переконливими намірами, спрямованими на «загальне добро» народу, та інші особи, загал, які легко відмовляються від власних ідеалів заради особистих інтересів. Одним із важливих меседжів І. Франка у романі є прагнення передати думку: навіть ідеальний герой, який не закриває очі на проблеми суспільства, не відгороджується від нього, а намагається навернути інтелігенцію – сильних світу цього до громадського служіння народові, неспроможний цього зробити, оскільки саме ж «вище товариство» ще не готове до такого кроку, не наважується відмовитися від частини особистого комфорту заради інших.

ЛІТЕРАТУРА
1. Франко І. Лель і Полель // І. Франко. Зібрання творів: у 50-ти томах. – К. : Наук. думка, 1979. – Т. 17. – С. 283–473.

Войтків Олег Михайлович, аспірант філологічного факультету факультету Львівського національного університету ім. І. Франка.

Науковий керівник – *Пилипчук Святослав Михайлович*, доктор філологічних наук, доцент кафедри української фольклористики ім. акад. Ф. Колесси Львівського національного університету ім. І. Франка.

Дарина Вороновська,
Київ, Україна

ФЕНОМЕН ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ ОЛЕГА ЛИШЕГИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Олега Лишегу називають останнім натурфілософом в українській літературі. Про те, чи доцільно надавати якихось визначень цьому поетові, пише у своїх спогадах К. Москалець: «Лишега має глибинну рацію уникати визначень і об'єктивацій Лишеги, які неминуче призводять до відчуження і змертвлювання поневолення» [2]. Проте сам автор спогадів називає Олега Лишегу «маленьким принцом», «що загадковим чином примудрився зберегти дитинність протягом 65-літнього перебування в пустелі реальності» [2]. Кожен, хто так чи інакше торкається чи намагається діткнутися до його творчості у своїх дослідженнях, відзначає своєрідність життя і праці поета, які вкрай рідко або й узагалі неможливо повторити нікому іншому. У статті Л. Таран зазначено: «те, що пише автор «Великого мосту» – велика розкіш для української літератури» [3].

Поетичні тексти Олега Лишеги іноді настільки близькі до герметичних, що читати їх видається зовсім неможливим. Л. Таран у своїй розвідці пише про те, що «Великий міст» – «книжка не для масового-розмасового читача поезії, а для істинного, тонкого шанувальника поезії. Бо читання і сприймання (переживання!) цієї збірки потребує неабиякої попередньої підготовки – і не так інтелектуальної, може, як душевної, певного духовного досвіду» [3]. Саме тому у своєму дослідженні, враховуючи всі аспекти унікальності і складності поезії Олега Лишеги, ми намагатимемось виділити основні методи (можливості чи то варіанти) декодування цих текстів.

В основі дослідження лежить найповніша збірка поезій Олега Лишеги «Великий міст», а також, щоб досягнути повнішої картини, передбачається ознайомлення з прозовими творами письменника. Неодмінним аспектом дослідження є огляд попередніх наукових робіт, присвячених творчості поета (Л. Таран, Ю. Ґудзь, О. Гриценко, Г. Грабович, В. Моренець, Т. В. Трінчій, Р. Свято, В. Діброва, Т. Гундорова, Т. Головань). Перед тим, як розкривати «Великий міст», нам необхідно якомога краще зрозуміти сві-

тогляд поета, його бачення поезії як такої, її суті, впливу, значення у світі. За словами Олега Лишеги, «література [...] тримається на християнських міфах світла, тому що вона очищує, робить людину добрішою і світлішою» [1]. Поняття «доброти» і «світла» потребує занурення у метафізику. Мусимо враховувати і вплив на творчість Лишеги його зацікавлення здобутками Давнього Китаю, а також англо-американською поезією ХХ століття. У таких поетів, як Е. Паунд, Р. Фрост, Т. Еліот, Сильвія Плат, Ясунарі Кавабата, Генрі Торо, а також з українських – Чубай, Воробйов та Київська школа – можемо знайти паралелі та «спільності», які сприятимуть якомога точнішому (наскільки це взагалі можливо) декодуванню того чи іншого поетичного тексту. Повертаючись до джерел, мусимо розуміти, з якою поезією маємо справу. Поезія Лишеги цілковито випадає із тогочасного радянсько-українського дискурсу, адже його тексти позбавлені будь-яких пафосу та риторики, вони є врешті не для якоїсь конкретної публіки, якій необхідно щось наперед визначене донести, але зберігають свою своєрідність та неповторність на тлі інших. Дослідники, зокрема, виділяють такі риси, як сюжетність поезії, колажність, фрагментарність, ірраціональність, особливу гармонію і водночас дитинність та очуднення.

Підсумовуючи, зазначимо, що саме читач (відповідальний та досвідчений) може подарувати поетичному тексту нове дихання. І ця можливість цілком взаємна, адже ми (як читачі) використовуємо текст, аби викликати щось у собі, зрозуміти себе, відкрити у собі щось до цього непізнане.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лишега О. Література – це найміцніший алкоголь / О. Лишега [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://news.if.ua/news/5606.html
2. Москалець К. Пам'яті Олега Лишеги / К. Москалець [Електронний ресурс] // Режим доступу: https: // moskalets.wordpress.com/2015/03/27/пам'яті-олега-лишеги/
3. Таран Л. Суверенність поета, або В чому «крамольність» поезії Олега Лишеги! / Л. Таран [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.ursr.org/ jovten/90/10/html/144.html

Вороновська Дарина Ігорівна, аспірантка, спеціальність «Філософія і література: теорія літератури», Національний університет «Києво-Могилянська академія».

Науковий керівник – *Моренець Володимир Пилипович*, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри літературознавства Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Марина Гаринець,
Ужгород, Україна

ПОЕТИЧНА ФЛОРИСТИКА А. КРИМСЬКОГО (ЗБІРКА «ПАЛЬМОВЕ ГІЛЛЯ»)

А. Кримський (1871–1942) – яскравий представник літератури модернізму. Загальне визнання йому як поетові принесла збірка "Пальмове гілля", яка насичена орієнтальною тематикою і поєднує в собі мистецькі традиції Сходу і Заходу.

Актуальність роботи визначається необхідністю ґрунтовного вивчення лірики А. Кримського, зокрема поетики збірки "Пальмове гілля ".

Мета роботи – дослідити символіку рослин у поезіях збірки "Пальмове гілля".

Указана мета передбачає виконання таких **завдань :**

1. Визначити особливості зображення природи в поезіях збірки "Пальмове гілля".

2. Дослідити символіку рослин у поезіях збірки.

Об'єкт дослідження – збірка "Пальмове гілля", а **предмет –** поетична флористика.

У сучасному літературознавстві поетична флористика майже не досліджена. Є ряд розвідок, які стосуються літературної творчості А. Кримського. Ю. Ковалів стверджує, що збірка "Пальмове гілля" «означена версифікаційним новаторством, охоплена свіжими східними поетизмами, які здавалися екзотичними на тлі тогочасного, переважно народницького, віршування» [1, с. 397]. Як зазначає М. Наєнко, "Кримський не залишив крилатих образів, які б відлунили якогось іншого поета, але він сам дав такі зразки поезії, які, в певному розумінні, виросли з першого зразка українського модернізму" [2, с. 672].

Збірка А. Кримського "Пальмове гілля" насичена рослинною образністю. Це пояснюється тим, що будь-яка рослина є семантичним полем, завдяки якому первісний образ може набути щоразу нового змісту. Як вдало відзначив М. Епштейн, "про що б не хотів сказати поет, ніщо не замінить йому образів, взятих із природи: "квітка", "вода", "трава". Поезія в наш час виконує ту функцію, яку в давнину виконувала міфологія, – показує світ, створений людиною, в його гармонії з природою" [3, с. 4–5]. Вже сама назва книги натякає на роль символіки рослин у поетичному контексті збірки.

В орієнтальній ліриці автора спостерігаємо докладну систему символізації рослин. У „Пальмовому гіллі" представлений цілий ряд фітонімів: гіацинт, вишня, фіалка, виноград, чайна рожа, лілія, кипарис, шафран, касія, яблуко, кедр…

У вірші „В горах Ліванських(Ідилія)", який був написаний А. Кримським у селі Шуейр на Лівані в Сирії, зустрічаємо спочатку образи винограду, кардамону, касії та цинамонів. Разом узяті, вони символізують для автора ту райську країну, *„що про неї „Пісня пісень" каже*" [4, с. 55].

Два наступні вірші циклу („Зимою”, „Влітку”) побудовані на контрастах тепла і холоду. У першому з них автор, не конкретизуючи, подає загальний образ весняних квітів, що символізує зародження кохання в серці дівчини:

Сонце так гріє; квітки розцвітають…
Мамо! Минула зима! [4, с. 55].

Після своєрідного „прологу” автор умістив цикл „Самотою на чужині”, в якому вже спостерігаємо появу автогероя. Саме від його імені у формі уривків із щоденника продовжується опис чарівного Сходу із усією флористичною екзотикою:

Є й мигдаль ясно-зелений,
Єсть і сивая маслина,
І акація рожева,
І смолися кедрина… [4, с. 57].

Кожен окремо взятий образ не несе на собі якогось смислового навантаження, є частиною типового східного пейзажу, але всі разом вони представники „чужого” світу, який для автора, що страждає від розлуки з друзями, сприймається, „ *мов тюрма*”.

У ліричній мініатюрі „Горді пальми… Думні лаври…” цікавим є звернення автора до традиційного українського образу-символу:

Я хитнувсь, бо наче впився
З аромату тих квіток.
Аж погляну:коло пальми
Простий житній колосок [4, с. 60].

Зображення простого колоска, який затінений гордою пальмою, на тлі справжнього буйства пахощів та барв символізує сум поета за батьківщиною, його відірваність від рідної землі.

У традиційній українській символіці жито завжди виступало символом життя, виразником мудрості (наповнений зернинами житній колос порівнюється в народі з мудрою головою, що хилиться до життєвих витоків). Засіяні збіжжям лани майже завжди виступали у нашій поезії символом України.

За допомогою цього образу, який протиставляється цілій низці екзотів – пальм, лаврів, кипарисів та тропічних квітів, А. Кримський передав відчуття самотності, слабкості людини, відірваної від рідного грунту і закинутої долею до незвичної місцевості.

У циклі „Нечестиве кохання” частим є звертання автора до фітоніму „кедр”, але особливо цікавим стало порівняння юнака з цим деревом:

Постать – як у кедра,
Із заліза груди,
Як погляне дівчинонька,
Спатоньки не буде… [4, с. 75].

Цей символ трактується як такий, що означає непідкупність, силу, знатність. Величний вигляд кедра в багатьох народів ототожнюється з поняттям краси та величі, а в християнстві це дерево вважається одним із символів Христа. Зображений на емблемі Лівану.

О. Бабишкін вдало відзначив, що в рясний і барвистий вінок, сплетений з дубового листя, верби, м'яти і рясту, з любистку і рути, з пшеничного колосся і барвінку української літератури, А. Кримський вплів пальмову гілочку, зробив її рідною, своєю [4, с. 32].

Отже, в орієнтальній ліриці Агатангел Кримський докладно розробив систему символізації рослин, через які вдало передав мотиви щасливого кохання, настроєві мініатюри та значно збагатив мову раннього українського символізму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковалів Ю. Історія української літератури кінець ХІХ-початок ХХІ ст. / Юрій Ковалів. – К. : Академія, 2013. Т. 1. У пошуках іманентного сенсу. – 512 с.
2. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до модерної реальності / Михайло Наєнко. – К. : Вид.центр «Просвіта», 2012. – 1088 с.
3. Епштейн М. Природа, мир, тайник вселенной : Система пейзажних образов в русской поезии / М. Епштейн. – М. : Высшая школа, 1990.
4. Кримський А. Поезії / Агатангел Кримський. – К. : Радянський письменник, 1968. – 340 с.

Гаринець Марина Михайлівна, студентка ІІІ курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Кузьма Оксана Юрівна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Мирослава Дьолог,
Ужгород, Україна

П'ЄСА ІВАНА КОЧЕРГИ «МАЙСТРИ ЧАСУ»: ОСОБЛИВОСТІ ХРОНОТОПУ

Іван Кочерга (1881–1952) – відомий український драматург ХХ століття. У творах письменник нерідко осмислює проблему «людина і час». Успіх літератору в радянську добу принесла комедія ***«Майстри часу»*** (1933), за яку отримав ІІІ премію на Всесоюзному конкурсі на кращу п'єсу [3, с. 139]. Нині, коли є можливість відтворити цілісну картину літературного процесу тієї доби, інтерес до творчої спадщини Івана Кочерги відновлюється (згадаємо праці С. Хороба, Т. Свербілової, А. Матющенко, О. Бондаревої та інші). При дослідженні п'єси ***«Майстри часу»*** літературознавці зазвичай акцентують увагу на особливостях часопростру у творі. Мета нашого дослідження полягає в осмисленні хронотопу п'єси ***«Майстри часу»***, спираючись на розвідку М. Бахтіна. Наукові спостереження здійснюємо за допомогою таких методів дослідження: естетичний, історичний, порівняльний.

Під поняттям *хронотоп* розуміємо «суттєвий взаємозв'язок часових і просторових співвідношень, художньо освоєних в літературі», що виступає «формально-змістовою категорію літератури» [1, с. 121].

П'єса ***«Майстри часу»*** [2] являє собою доволі складну структуру: вона складається з чотирьох дій, які відбуваються у різний час (1912; 1919; 1920; 1929 роки), але в одному й тому ж місці – залізничній станції провінційного містечка, і з участю великої кількості дійових осіб. Йдеться у творі про утвердження «нового часу» – радянського – у нашій країні. При цьому в філософській комедії Іван Кочерга використав, як вважаємо, елементи *авантюрного часу*, окресленого М.Бахтіним [1, с. 123], і ходу якого сприяють такі складові, описані дослідником: *молода закохана пара шлюбного віку* (у п'єсі – Юркевич і Ліда); *обов'язкова наявність «ірраціонального втручання»* (у п'єсі – Карфункель); *карколомність сюжету* (у п'єсі – перипетії, що відбуваються у житті Юркевича, Ліди, інших дійових осіб); *події відбуваються «раптом», «зненацька», «саме в той час» і невчасно* (у п'єсі – зустріч з Карфункелем, погоня за Лідою, прихід «червоних»….); *дійові особи втікають, захищаються від ходу подій*.

Розвивається сюжет за допомогою наявних у авантюрному часі мотивів *зустрічі – розлуки – втрати – знахідки* [1, с. 134]. Наприклад, Юркевич зустрічає Карфункеля, Софію Петрівну, Ліду, Лундишева, Таратуту та ін., і час від часу з ними розлучається, бо кожен їде у своїх справах. Всі ці зустрічі є несподіваними і відбуваються в одному й тому ж місці – на пероні. Не менш важливим є мотив втрати (Лундишев втрачає майно, Ліда – своє жіноче щастя); знахідкою можемо вважати «набуте» Юркевичем сімейне життя.

Хронотоп дороги, який активно використовується в авантюрному часі [1, с. 135], є провідним у п'єсі. Адже дія відбувається на залізничному вузлі – куди ведуть усі дороги, і звідки вони виходять у світ (Юркевич їде до Парижа, Карфункель – до Німеччини тощо)

Письменник простежує унікальні історичні події – руйнування старого світу і створення – нового, водночас розмірковуючи над філософським питанням сенсу життя. Спостерігаємо, що протиставленням до зовнішніх змін виступають люди, які залишаються такими як були завжди: з прагненням створити сім'ю, виховувати дітей (Юркевич, Софія Петрівна, Ліда), мирного існування (Таратута), мати необхідний прожитковий мінімум (Оля Черевко), бути власником благ життя (Лундишев). Бажання Ліди, скажімо, відшукувати нові цінності призводять її до відмови від шлюбу, а потім – до розчарувань. Тому в п'єсі не відбувається *шлюбу між закоханими* – належного фіналу для твору з авантюрним часом [1, с. 123]. І це сигналізує про порушення людьми звичного, усталеного плину життя. Михайло Бахтін спостеріг, що «авантюрний час не залишає слідів ні в світі, ні в людях» [1, с. 143]. Можливо, це тому, що такі твори мали щасливий фінал (шлюб головних героїв та завершення колізій, від яких потрібно тікати чи захищатися). У випадку п'єси ***«Майстри часу»*** дійових осіб спіткало розчарування. І цей «новий час» залишить свій слід у світі.

Майстер часу Карфункель показав Юркевичу, як можна маніпулювати часом, повернувши його після випробувань у звичний вимір. «Новий час», що прийшов, жорстокіший за Карфункелевий, бо його вже не скеруєш, за бажанням, в минуле. Дійові особи виявляються заручниками нових обставин. Карфункель зі своїм маленьким годинником старих часів уже не може виконувати роль володаря часу, тому неминучою сприймається його загибель.

Таким чином, своєрідність хронотопу п'єси ***«Майстри часу»*** Івана Кочерги полягає у зверненні автора до елементів авантюрного часу, що зумовлює структуру твору; мотиви: зустрічі – розлуки, втрати – знахідки; хронотоп дороги; своєрідний склад дійових осіб. Водночас Іван Кочерга виявив силу нової епохи, яка примушує людину відчути особливо гостро драматизм та інтенсивність життя, а може, й не виправдовує її сподівань. Драматургу вдалося оригінально висловити думку про сучасні йому історичні процеси, поряд із відомими колегами по перу: Миколою Кулішем, Мирославом Ірчаном, Іваном Микитенком, Олександром Корнійчуком [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике / М. Бахтин // М. Бахтин. Литературно-критические статьи. – М. : Художественная литература, 1986. – С. 121–290.
2. Кочерга І. Майстри часу // І. Кочерга. Драматичні твори. – К. : Наук. думка, 1989. – С. 435–501.
3. Кузякіна Н. Драматург Іван Кочерга / Н. Кузякіна. – К. : Рад. письменник, 1968. – 260 с.
4. Свербілова Т., Малютіна Н., Скорина Л. Від модерну до авангарду: жанрово-стильова парадигма української драматургії першої третини XX століття. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id

Дьолог Мирослава Сергіївна, студентка IV курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Ігнатович Олександра Степанівна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Наталія Кобилко,
Суми, Україна

МІФОЛОГЕМА «ДОРОГА» ЯК ШЛЯХ ДУШІ В ПОТОЙБІЧЧЯ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ ВАСИЛЯ ЗЕМЛЯКА)

Стиль Василя Земляка поєднує в собі поетичність, глибокий ліризм, милозвучність українського слова, у якому «відбилося лебедине небо людського духу, бентежне отим своїм підсвідомим прагненням високого, тим-то й не завше осмисленого до кінця» [4, с. 46]. Усі герої письменника

відтворюють народний характер наших предків. Митець прагнув творити так, щоб поєднати минуле з майбутнім, «побачити землю свою в єдності й цілісності великого й малого, у величі загиблих і в буденності живих».

Одним із найпоширеніших образів-символів дилогії є дорога. Найкраще цей архетипний образ прослідковується в уявленнях та віруваннях, пов'язаних зі шляхом душі в потойбічний світ, що підтверджує обряд похорону в романі «Лебедина зграя». Л. Невська стверджує, що дорога й пов'язані з нею уявлення є «серцевиною поховального обряду», адже саме через посередництво цього образу відбувається поєднання сфер життя та смерті, «свого» й «чужого» простору, перетворення людини в іншу субстанцію [3]. У язичницьких віруваннях ми можемо простежити одвічний колообіг «життя-смерть-життя», а також пов'язані з цим магічно-ритуальні дії. Ю. Лотман, досліджуючи образ дороги в народних віруваннях, подає смислову архітектоніку переходу матері у світ мертвих, яку організовує релятивна горизонтальна вісь «від центру» / «до центру» [2]. Щодо язичницької та християнської традиції, то рух душі людини відбуватиметься в зворотно-парадоксальній послідовності: у язичницьких уявленнях смерть – це дорога в антисвіт, у простір, де панує хаос; у християнстві смерть – шлях душі «до центру», космічної впорядкованості. Тому й не дивно, що християнська релігія надає таке важливе значення поховальному обряду.

У романі «Лебедина зграя» В. Земляк зображує два похорони, акцентуючи особливу увагу на дійствах, що з ними пов'язані. Небіжчик має пройти свою путь зі світу сакрального у світ профанний. У народних віруваннях дорога душі померлого в потойбіччя має супроводжуватися різними ритуалами, починаючи від вбирання людини в найкращий одяг і закінчуючи емоціями рідних та близьких. «Напівмістичні вавилонські бабусі знали своє діло, спорядили не одну смерть, долівку скидали оріховим листям супроти мухи, запалили свічки для всіх великомучениць, починаючи з Варвари, заспівали пісень над Соколючкою…» [1, с. 42]. Заравши тужливих пісень, промовивши на кладовищі величне слово про матір братів Соколюків, Вавилон щедро пом'янув небіжчицю провівши її в останню путь.

Зовсім по-іншому В. Земляк зображує похорон поета, переносячи свою увагу з обрядових ритуалів на внутрішній стан близьких людей небіжчика. «Всю дорогу один із вавилонських возів крався за комунівською валкою, він то відставав у якомусь ваганні й щезав у пітьмі, то знову виринав із ночі й торохтів зовсім поруч, тоді теплим плечем Мальва горнулася до Клима Синиці, ніби шукаючи захисту й порятунку. Той віз немовби котився через її душу, аж доки на роздоріжжі доріг не повернув на Вавилон…» [1, с. 128]. Письменник відобразив паралельно дві дороги: шлях душі молодого поета Володі в «той світ» і внутрішню дорогу Мальви, пов'язану з її переживаннями, біллю та радістю, надаючи їй більшого семантичного навантаження. Автор ніби підсумовує перший етап життя героїні. А далі знову буде дорога.

У віруваннях українського народу є такий вислів: «Бути на божій (останній) дорозі, одним зі значень якого є бути при смерті». Так, у романі селяни проходили свій останній путь: «Весь день заложників гнали до

Глинська… Деякі бабусі не витримували, падали на коліна, зводили до неба руки, жилаві й темні, як земля, і тоді постріл примушував озиратись увесь натовп, що вже хотів швидше здолати цю останню дорогу» [1, с. 625]. В останню путь проводжали й Андріяна Валаха: «Ховали Андріяна спокійно, тихо, як ховають великих людей, за якими не прийнято вголос упадати. Домовину несли на руках, а за нею два хлопчики вели коня з чорною стрічкою у гриві ... Рузя всміхалася всю дорогу, коли захмеліли люди, то співали пісень… Лише кінь плакав у стайні, не брав поминального сіна, яке поклали йому на драбину» [1, с. 19-20]. Ця тварина є одним з найближчих архетипів до дороги, оскільки за первісно-общинного ладу людина поклонялася йому, за козацьких часів кінь був вірним другом, побратимом, тому не дивно, що для селянина початку ХХ століття він вважався неабиякою цінністю, разом із ним працював на землі, а отже, і мав проводжати хазяїна в останню дорогу.

Таким чином, В. Земляк у дилогії «Лебедина зграя» та «Зелені Млини» широко використовує міфологему «дорога», яка є уособленням шляху людської душі до Бога, прагнення її до високого, небуденного, вічного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Земляк В. С. Лебедина зграя. Зелені Млини: романи / В. С. Земляк. – Х. : Фоліо, 2013. – 651 с.
2. Лотман Ю. М. Структура художественного текста / Ю. М. Лотман // Ю. М. Лотман. Об искусстве. – СПб. : «Искусство – СПБ», 1998.
3. Невская Л. Концепт Пути в фольклорной модели мира (от Балтии до Балкан) / Л. Невская, Т. Николаева, И. Седакова // Славянское языкознание: XII Международный съезд славистов. – 1998. – С. 442–456.
4. Сподарець В. Душа, що прагне високості… (Деякі риси стилю В. Земляка) / В. Сподарець // Радянське літературознавство. – 1982. – № 10. – С. 45–50.

Кобилко Наталія Андріївна, аспірант кафедри української літератури філологічного факультету Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Науковий керівник – *Кириленко Надія Іванівна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Соломія Ковалів,
Львів, Україна

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ В ОЦІНЦІ ЛУКИ ЛУЦІВА

Ім’я Луки Луціва, досі малознаного, однак своєрідного шашкевичезнавця лише нещодавно повернулося в українську літературознавчу науку. В часи комуністичного тоталітаризму в Україні про цього науковця можна було зустріти тільки окремі згадки негативного характеру – здіб-

ний літературознавець був політичним вигнанцем, і тому на його творчість було накладене суворе табу.

Літературознавчу шашкевичіану Луки Луціва можна поділити на довоєнний і повоєнний етапи.

У період міжвоєнного двадцятиліття молодий науковець, учорашній січовий стрілець, захистивши дисертацію у Карловому університеті (Прага, Чехословаччина), почав публікувати порівняльні студії над рецепцією у слов'янських літературах Шевченкової творчості у «Літературно-науковому віснику», «Віснику», Літописі Червоної Калини, газетах «Діло», «Краківські вісті» та інших виданнях, завершивши цей етап публікацією на сторінках газети «Краківські вісті» статті про Маркіяна Шашкевича «Талант, що згас передчасно» (1943).

У повоєнний період Лука Луців емігрував у США, де згодом почав працювати у газетах «Свобода», «Америка», в Альманасі Народного Союзу, Календарі «Доброго Пастиря». Отримавши у діаспорі право на свободу думки, слова та естетичного самовираження, Лука Луців за сприяння газети «Свобода» видав у 1963 році до 150-річчя з дня народження Маркіяна Шашкевича монографію, яку можна в певному сенсі вважати основною його працею про будителя національно-культурного відродження Галичини. Пізніше, у 1975 році, інші свої статті шашкевичівської тематики Л.Луців зібрав у книжці «Література і життя».

Структурно монографія «Маркіян Шашкевич» Л. Луціва складається з 41 розділу, включаючи післяслово та оригінальні твори діяча «Руської трійці». Змальовуючи у книзі життєвий і творчий шлях письменника, дослідник подав біографічні відомості про автора, вправно трактуючи історичні події і духовно-культурну атмосферу епохи, в яку жив та формувався духовний просвітитель.

Беручи до уваги підневільне становище галицьких земель, які перебували під австрійсько-польським пануванням, Л. Луців підкреслює ініціативну роль М. Шашкевича у формуванні осередку «Руської трійці» – гуртка романтиків, які спрямували зусилля на розвиток української мови та літератури на західних теренах України.

Початковим етапом національно-культурного відродження в Галичині Л. Луців вважає співпрацю М. Шашкевича з Я. Головацьким та І. Вагилевичем над збірками «Син Руси» і «Зоря». Головним змістом цих збірок були «українські народні пісні, розвідка про Богдана Хмельницького із портретом гетьмана та твори членів згаданої «трійці» Шашкевича, Головацького і Вагилевича» [2, с. 118]. Окрім того, як зауважив Л. Луців, у 1836 році М. Шашкевич «виголосив першу проповідь українською мовою в катедрі св. Юра… і це був революційний крок на тодішні часи» [2, с. 21]. Пізніше молодий священик уклав «Читанку для діточок в народних школах руських», а 1837 року разом із Я. Головацьким та І. Вагилевичем видав славнозвісну «Русалку Дністрову».

Незважаючи на важкі суспільно-політичні умови, в час яких М. Шашкевичові довелося працювати, Л. Луців підкреслив винятковий оптимізм патріота.

Цікавою є замітка дослідника й про те, що, крім вивчення народної творчості та створення української літератури в Галичині, М. Шашкевич вивчав перспективи розвитку інших європейських літератур, зокрема чеської та словацької.

Окрім дослідження діяльної громадсько-політичної позиції М. Шашкевича, літературознавець акцентував увагу на його поетичному таланті, а саме на вмінні «засобами української народної пісні написати кілька віршів, які на тлі доби витримують порівняння з творами справжніх поетів» [2, с. 68].

Літературознавча шашкевичіана Л. Луціва окреслила важливі культурологічні параметри діяльності народного будителя, котрий «жив, працював і творив серед виїмкових важких умовин» [1, с. 280], а саме: запровадивши живу мову в церковну проповідь, школу та красне письменство Галичини, М. Шашкевич, по-перше, продовжив мовно-літературну реформу, яку розпочали І. Котляревський і його послідовники в Наддніпрянській Україні, а по-друге, заклав міцні підвалини під загальноукраїнський літературний процес – єдиний і цілісний, незважаючи на політичні кордони між частинами національного організму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Луців Л. Література і життя : Літературні оцінки / Л. Луців. – Джерзі Сіті, Нью-Йорк : Свобода, 1982. – С. 275–282.
2. Луців Л. Маркіян Шашкевич : Біографія і характеристика творчости з додатком усіх оригінальних творів поета. – Нью-Йорк : Свобода, 1963. – 118 с.

Ковалів Соломія Володимирівна, аспірантка філологічного факультету Львівського національного університету ім. І. Франка.

Науковий керівник – *Будний Василь Володимирович*, доцент кафедри теорії літератури та порівняльного літературознавства Львівського національного університету ім. І. Франка.

Мар'яна Козик,
Ужгород, Україна

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІ МОТИВИ У ЗБІРЦІ В. ГУСТІ «ТИСА КАМІНЬ ОБТЕСАЛА»

В останнє півстоліття широкого поширення набула філософія екзистенціалізму. Вона знайшла своє вираження у всіх видах мистецтва, зокрема і в літературі. Екзистенціалізм характеризується крайнім суб'єктивізмом, розривом між людиною і природою, непевністю і песимізмом [3, с. 71]. Проте, якщо одні екзистенціалісти тлумачать майбутнє як смерть, інші розглядають його як «ситуацію вибору» і, зрештою, ототожнюють екзистенцію зі свободою [5, с. 163].

Видатний німецький філософ Мартін Гайдеггер відстоював думку, що «сутністю людського буття є мова, а сутністю мови – поезія… Поет своїм творчим талантом проникає у таїну того, чого не може осягнути людський розум…» [2, с. 227–228].

Українська література слідом за зарубіжними письменниками теж відзначилася сплеском цікавості до екзистенціальних мотивів. Особливе вираження вони знаходять у творчості В. Барки, І. Багряного, В. Шевчука, В. Стуса, П. Скунця, представників Нью-Йоркської групи, дисидентів.

До екзистенціальних мотивів звертається і закарпатський письменник В. Густі. Його збірка «Тиса камінь обтесала» вміщує поезії, які активно репрезентують мотиви роздумів над сенсом буття, проблеми вибору і, як наслідок, – проблеми свободи…

Оскільки екзистенціалісти були переконані в тому, що людство втратило сенс буття, відповідно вони намагалися осягнути і те, що здатне вивести особистість від рівня існування до рівня гідного духовного життя.

До роздумів над подібними питаннями вдається і В. Густі у вірші «Людині весна потрібна». За своєю природою це філософська поезія, що осмислює людину найперше як високодуховну істоту. Автор аналізує отой вищий щабель сутності людини – моральність, духовність, естетизм… Тому поет утверджує думку, що людина не може бути гармонійною особистістю, якщо в неї відсутній або ж приспаний природний потяг до вищого, до «неба».

Подібним за настроями і тематикою є вірш «Людина прагне, щоб її любили…». Тут В. Густі так само, як і у попередній поезії, оспівує високі поривання людини. Знову ми бачимо образ неба, порядіз ним – образ сонця, що уособлюють духовну височінь. А людина, мов птах, прагне небесної блакиті. І так, як до неба, до сонця тягнеться квітка, так людина – до людини.

Але далі, на противагу цій утопічній картині, автор вводить у поезію образ самотини. Таким чином, у даному вірші знаходить своє втілення і екзистенціальний мотив самотності. Ліричний герой вважає, що коли людина відчуває чиюсь любов – вона окрилена, вона зможе усе! І тільки самотність нещадно ламає людський дух. Відчуття власної непотрібності, покинутості у великому людному і гамірному світі – ось щонайстрашніше:

Усе в житті подужає людина!
Її зламає тільки самотина [1, с. 110].

Психологізм поезії посилює і використаний автором прийом енжамбеману. Цей стилістичний прийом надає мові вірша емоційності, створює розмовну інтонацію, посилює ритм [4, с. 119].

До мотиву самотності звертається В. Густі і в поезії «В своїй самотності я вже облаштувався». Ліричний герой вірша усвідомлює, що він одинокий. Навколишній світ для нього гра, яку він покинув. Читач відчуває навіть певне задоволення ліричного героя від того, що він відмежувався від метушливого світу. Можливо, тому, на відміну від попередньої поезії, свою самотність він сприймає спокійно і як належне.

Але вже з наступних рядків відчуваємо, що ліричний герой – людина творча. Так граційно в поезію вплітається тема творчості і творця. Тради-

ційно в світовій літературі творець завжди був трохи осторонь натовпу, відмежований від юрби, яка постійно чекає і прагне видовищ, шедеврів. Ліричний герой, хоч і вітає свою самотність у якісь мірі, та все ж довго не може залишатися в своєму вигаданому світі. Він – митець, прагне дарувати плоди своєї творчості юрбі, хоча вона часто буває жорстока:

Щасливемайбуття слова оцічекає,
Якщо хоч деякі колись хтось прочитає [1, с. 153].

Цей мотив є у творах багатьох митців. У цьому руслі поезія В. Густі виділяється своїми особливими рисами, а саме: світлим сприйняттям самотності. Ліричний герой В. Густі приймає одинокість і намагається перетворити її порожнечу у цілий світ, наповнений барвами і світлом. Окрім вищезгаданих мотивів сенсу буття, самотності, у збірці «Тиса камінь обтесала» автор торкається мотиву свободи особистості, проблеми морального вибору, невлаштованості життя та духовного голоду людини… Наскрізною ниткою поет проводить крізь збірку мотив плинності часу та приреченості перед ним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Густі В. Тиса камінь обтесала: Вибрані поезії / В. Густі. – Ужгород : Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ управління у справах преси та інформації, 2001. – 224 с.
2. Зубрицька М. Мартін Гайдеггер / М. Зубрицька // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. Марії Зубрицької. 2-е вид., доповнене. – Львів : Літопис, 2001. – 831 с.
3. Мала літературна енциклопедія / Уклав Павло Богацький. – Дрогобич, 2013. – 261 с.
4. Ференц Н. С. Основи літературознавства: підручник. / Н. С. Ференц. – К. : Знання, 2011. – 431 с.
5. Філософський словник. Друге видання (переробл. і доповн.) / За ред. В. І. Шинкарука. – К. : Головна редакція української радянської енциклопедії, 1986. – 796 с.

Козик Мар'яна Іванівна, магістрантка філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Ференц Надія Станіславівна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Роксолана Крошней,
Ужгород, Україна

ТИПОЛОГІЯ ХАРАКТЕРУ РОКСОЛАНИ У ТВОРАХ ПАВЛА ЗАГРЕБЕЛЬНОГО ТА ОСИПА НАЗАРУКА

Роксолана увійшла в історію Османської держави як наймогутніша та найжорстокіша жінка XVI століття. Постать цієї українки, що стала улюбленою дружиною Сулеймана І Пишного, привертала увагу багатьох вітчизня-

них та світових митців. Найкраще цей образ у своїх історичних творах розкрили українські письменники П. Загребельний [1] та О. Назарук [2], тому у своїй науковій роботі ми поставили собі за мету простежити спільні й відмінні риси в їх художній інтерпретації.

До вивчення творчої спадщини П. Загребельного, зокрема його історичного роману «Роксолана», зверталися багато відомих літературознавців (В. Дончик, М. Ільницький, В. Фащенко, В. Чумак та ін.). Натомість історична повість О. Назарука, яка не передруковувалася в Україні протягом тривалого часу, висвітлена в сучасній науці про літературу недостатньо. Тому поглиблене дослідження типології характеру Роксолани є актуальним і своєчасним.

Варто зазначити, що й О. Назарук, і П. Загребельний у післямові до своїх творів пишуть про те, що образ Роксолани не є художнім вимислом, а справді відповідає історичній дійсності. П. Загребельний так говорив про свою книгу: «Як пташка клює, так і письменник по крихті збирає звідусіль інформацію. Я намагався написати роман, максимально наближений до дійсних подій» [3, с. 24]. Проте, як засвідчує аналіз творів, митці все ж таки по-різному трактують постать Роксолани. Це зумовлено кількома чинниками. По-перше, автори жили і творили в різний час. Суспільно-політичний та літературний контекст 20-х років, коли була написана «Роксоляна» О. Назарука, суттєво відрізняється від ідеологічно заангажованого періоду розвитку літератури другої половини ХХ ст. Це позначилося на стильових особливостях досліджуваних зразків прози. П. Загребельний переважно вдається до реалістичних прийомів відтворення історичної дійсності, рідко звертаючись до безпосередніх авторських коментарів, він розкриває свою героїню через її дії, вчинки, характеристику з боку інших персонажів. О. Назарук ідеалізує Роксолану, не розкриває всіх її злих помислів та інтриг. Він намагається показати нам, як проста дівчина, дочка православного священика, зуміла в умовах турецького поневолення досягти неабияких висот: стати єдиною дружиною султана та його правою рукою в державних справах. О. Назарук описує її в неоромантичному, ліричному ключі. Письменник змальовує яскраву, неповторну індивідуальність, що вирізняється з маси, бореться заради своїх дітей та кохання. Тому головну увагу у творі митець зосереджує на дослідженні внутрішнього світу людини, через який неоромантики намагалися зазирнути у світ духовний.

По-друге, глибина розкриття образу Роксолани зумовлена також жанровою специфікою зазначених творів. У повісті О. Назарука весь сюжетно-подієвий ряд будується навколо образу Роксолани. Інші персонажі у творі змальовані схематично. У П. Загребельного ж розгалужена система образів, які, завдяки можливостям романної форми, виписані детально, добре психологічно окреслені (Ібрагім, мати Сулеймана, Махідевран, Мустафа тощо). Таким чином, образ Роксолани в останнього змальований глибше та багатогранніше.

О. Назарук у своїй повісті більше уваги приділяє питанню релігії. Автор наголошує на тому, що дівчині було дуже важко зректися християн-

ської віри, водночас П. Загребельний та інші дослідники життя Роксолани висловлюють протилежні думки.

О. Назарук користується більше художньою правдою, аніж історичною. Його повість засвідчила новий етап функціонування традиційного сюжету і образу Роксолани в українській літературі. Проте письменник практично не розкриває психологію дівчини, а більше описує історію кохання Сулеймана Пишного та русинки. Тоді як П. Загребельний акцентує свою увагу на складності стосунків Роксолани із султанською сім'єю, її ставлення до своїх дітей, непередбачуваність її вчинків.

Щодо зовнішності Роксолани, то письменники теж дотримуються неоднакової думки. П. Загребельний вважав, «що вона була невисокого зросту, не була красунею, але була дуже чарівною. В неї був якийсь особливий ніс, який хвалив навіть Вольтер. Заради нього Сулейман міг би віддати всю Європу» [3, с. 20]. О.Назарук навпаки весь час у своїй повісті наголошує на красі дівчині, її розумові та силі волі: «Мала як квіт ясмину личко і великий спокій у нім, і великі очі» [2, с. 115]. Митці зазначають, що Роксолана мала неабияку жагу до життя та перемоги. Вони наділяють свою героїню такими рисами характеру, як допитливість, природний розум, потяг до навчання, хитрість та мудрість. Вони зображують її як хорошу матір для своїх дітей, яка найбільше переймалася тим, щоб саме один із її синів зійшов на престол, тому вдалася до тяжкого злочину – вбивства найстаршого спадкоємця трону Сулеймана Мустафи. О. Назарук намагається виправдати Роксолану, говорячи про те, що це був єдиний правильний шанс вижити та перемогти. П. Загребельний зазначає, що в історію Туреччини Роксолана увійшла як найжорстокіша жінка Османської імперії. У творі він досить переконливо показав еволюцію цього образу, відтінивши й негативні риси її характеру.

Отже, О. Назарук та П. Загребельний у своїх історичних творах хоч і по-різному, проте майстерно змалювали образ українки Роксолани, якій вдалося полонити серце наймогутнішого правителя XVI століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загребельний П. Роксолана: історичний роман/ П. Загребельний. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. – 802 с.
2. Назарук О. Т. Роксоляна: жінка халіфа й падишаха Сулеймана Великого, завойовника і законодавця: іст. повість з XVI ст. / О. Г. Назарук. – К. : Знання, 2015. – 366 с.
3. Роксолана: Міф чи гордість // CITY LIFE/ – № 5. – 2005. – 34 с.

Крошней Роксолана Дмитрівна, студентка IV курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Балла Евеліна Юріївна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Наталія Кузьмак,
Ужгород, Україна

ПОСТМОДЕРНИЙ ДИСКУРС ЗБІРКИ Ю. ІЗДРИКА «ПІСЛЯ ПРОЗИ»

Постмодерний митець чи письменник перебуває в становищі близькому до становища філософа. І письменник, і філософ працюють без правил саме для того, щоб сформулювати правила того, що їм треба було створити [1, с. 81].

Дослідження правил, за якими Юрко Іздрик створив збірку поезій «Після прози», постає на ґрунті постмодерної естетики української літератури, на етапі її становлення і розвитку. Для кращого її (естетики) сприйняття робимо поперечний зріз творчості автора останніх двадцяти років, відображених у збірці.

Декларуючи назву своєї збірки «Після прози», автор готує читачів до нового етапу своєї творчості – до поезії. Досліджуючи творчий доробок Юрія Іздрика, варто виокремити ремінісценції, риторичні фігури, автоцитації, основні різновиди мовних жанрів, що входять до складу іронії, а також принцип текстотворення, який активізував «ситуацію домовленості» між автором і читачем [2, с. 42].

Композиційно збірку складають сто сімдесят п’ять традиційно римованих поезій, «перехідних» у стосунку до прози верлібрів та ритмізованих нарисів. Іздрик вдається до різних варіантів просторового розміщення вербального тексту на сторінках книги (шахово чи по-діагоналі, паралельно з класичним розташуванням).

Графічна гра зі словом помітна переважно у назвах текстів, де наявні цифрові значення (« exit #1», «острів-2», «120 плюс», «hugo boss 1», «hugo boss 2», «7 ступенів свободи»), залучання діакритичних знаків («@скорбінка», «про/це/сор», «берег (ти)», «чортове колесо (с)», «він&я», «профі(т)», «вальс ок», «ти ж день!»), також написання різними мовами: українською («печеньки», «викликання дощу», «холоднеча», «ти знаєш»), англійською («memo», «a viator», «be like bee»), латинською «solvere», ісландською мовою (ragnarök, ймовірно зменшенопестлива форма імені напівміфічного вікінга Рагнара Лодброка, або назва однойменної віртуальної гри), французькою (« de jure», «caprice d’enfant»), німецькою («main kampf»), також трапляються і вигуки («хоп», «тамтам», «от же ж», «бум-бум»), фактом графічної гри є прив’язаність до літер, підвішеність тої чи іншої літери в назві:

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

«прикмета мети», «вишиванка», «сіль ікон» [3, с. 232].

Назви віршів читаються неоднозначно і двояко, тексти підпорядковуються назвам, які часто не в'яжуться зі змістом тексту: «про/це/сор», «акредитація», «скріншот», «макарена», «бум-бум», а подекуди саме епіграфи наштовхують на зміст закладений автором, так, у вірші з назвою «раз дівайси / два дівайси» епіграф Д. Павличка оголює задум автора: «Скинь одежу свою, увійди в річку рук моїх – уже літо».

Розкриваючи принцип постмодерної гри, варто виокремити деякі лексеми поетичних текстів. Іздрик послуговується жаргонізмами, нецензурною лексикою, молодіжним сленгом: «…і первісний нерозбодяжений кисень» (the sky is the limit); «…дурні прибамбаси…» (white sabbath); «…не так як раніше впирає першість…» (однина); «…так склалось що я – в темі… буде нас крити в квасному каневі/буде нас перти святе пуерто» (першість); «…то він замутив наш сплав…» (nicotiana); «… Розенкранц і Гільденстерн, конкретно обковбашені…» (сезон консервування); «… моя четвергова роздовбана карма…» (макарена); «…а я весь такий – ващє пацанчег…» (будьмо уважні).

Автори постмодерних текстів витворили образ наратора, який, оповідаючи різні історії, події, акцентує на суб'єктивності, відносності оцінок, ілюзорності життєвої реальності. Так у вірші «it's me», де на початку вміщено епіграф з Ернеста Хемінгвея автор подає слова: «…тут іти вздовж межі – означає іти по колу», висловлючи суб'єктивність людських дій. А вірш «втрата» ілюструє парадоксальність суті людини: «…бо людина як тварина – і жорстока, і дитинна / любить кров, боїться крові їсть і мертвих, і живих…», також у вірші нівелюється віра у вищий сенс людського існування: «…бо людина як людина від усього половина / трохи слини трохи глини – з праху й страху вінегрет».

Іздрика називають «чистим естетом», у його світі історичний час і географічний простір існують номінально. Якщо й згадуються топонімічні назви то вони виконують роль тла: «…ми на горі, за яку воюють усілякі там боснії, ібіци й герцоговіни…» (рядки для рінгтону), «…спати лягаєш? Прага чи Лондон?» (про/це/сор), «…Найвіддаленішою / політичною асоціацією, / пов'язаною з картоплею фрі, / може бути Незалежна Білорусь…» (7 ступенів свободи)

Збірка політематична: *кохання* «май свою майю / хоч збоку хоч скраю - / тільки люби / тільки люби» (дидактика), «а той хто любить – той не спроможний хотіти більше…бо ті хто люблять / мають усе це десь так далеко!» (loveis not); *життя* «а ти ще живий…живи легковісно» (замовляння); *смерть* «маленька смерть розцвітає в мені» (шпора-весна), «…ми так живемо ніби вічні ми / а дні полічено / і ночі – мічені» (співанка); *пам'ять* «…пам'ять – це найнебезпечніший слідчий / їй завжди бракує деталей і свідчень» (memo); *вірність* непереборно / авжди чекаю, ти знай» (про/це/сор); *безнадія* «безнадія захоплива як ейфорія – / світ завмер і помер / ну а ти ще живий…я – обранець її і боржник і фанатик / бо вона не покине і не промине» (thanks); *любов до Вітчизни* «ця країна ніколи не буде на-

звана / ця країна ніколи не буде визнана / але землі свої ні за що не віддасть вона / і нікому чужому ніколи не стане вітчизною» (ксенофобія).

Попри таке розмаїття тем, наскрізною в збірці є тема любові: *до Бога (сакралізація / десакралізація)* «…а я вже до віку не виросту мабуть / бо вірую в чудо і господу вірю...» (infant in fun), «…я вірую в Господа нині і прісно…» (він&я), «…все во славу Твою Господи Отче / - отже спаси нас отже прости нам…» (fur got), «…Я й сам кого захочу вибавлю, / причому комплексно – і душу й тіло, / так що пливи собі, Ісусе, рибою» (сезон консервування), «…будьмо уважні / закликає Господь / та хіба хто його слухає?» (7 ступенів свободи); *до жінки* «прокидайся люба, і коли ти розплющиш очі, нехай світ буде таким, яким ти завжди хотіла його бачити» (фотосинтез), «…світиш тільки ти одна…живу з тобою і для тебе» (летаргія), «Ти – наречена. Мені ти наречена. / Ти – берегиня далекого берега…» (freestyle silence); *до себе* «мені подобається моє обличчя…і мої псалми яких ніхто ніколи не почує / і мої молитви не призначені для вух / і моя ніжність яку нікому взяти…» (I like it).

Автор прокламує культ незалежної особистості: «…тепер ти сам замовляєш собі погоду…і тепер ти сам облаштовуєш власні ландшафти…» (it's me); «думай що хочеш / роби що можеш / люби як умієш / і мовчки йди… віруй як можеш / іди куди знаєш / душу ховай від ока юрби» (дидактика).

Основними засобами вияву свідомості автора є іронічність і пародійність, деформація реальності як спосіб відгородження від світу: «фаршированый правими лівий марш, орендованый лівими правий край…хочеш вмерти – живи, хочеш жити – вмирай» (roterfrontkampferbund); «…нехай мертві ховають своїх мертвяків…» (like it); «…бо що би там хто не казав / курці помирають радо» (nicotiana).

Погляд на повсякденну дійсність як на театр абсурду, в основі якого досвід сюрреалізму та дадаїзму [4, с. 300]. Як наслідок реципієнт опиняється в епіцентрі Іздрикового театру абсурду, як реакції на повсякденну дійсність «…тут хтонічні ніхто не вдягають на вулицях лиця / тут столиця безликих».

Збірка «Після прози» цілком вписується в канони естетики постмодерної літератури. Чи не найкращим доказом цьому слугує авторська символістична мозаїка: *лабіринт* «лабіринт твоїх вулиць – це просто гримаса ландшафту» (києве мій), *карнавал* «…бо в світі твоєму – ні реплік ні актів ні сцен – нема сценариста а може нема й режисера» (icelend), *вокзал* «…постріл–плацкарта(.)потяг(.)вокзал / знов кілометри знов декалітри» (gripes); *дорога* «…Ми завжди в дорозі - / на гучних перехрестях стрічаємось ми / і прощаємось похапцем десь там на розі» (боги).

Прикметною рисою авторського стилю в збірці є наявність онірічних мотивів: світу сну, сфери позасвідомого, візійність мислення. Збірка «Після прози» є так званим підведенням підсумків, свідченням певних змін, переходу в інший життєвий вимір, відмінний від прози попереднього життя.

ЛІТЕРАТУРА
1. Звіт про знання. – Мінеаполіс, 1979. – 82 с.
2. Гундорова Т. Фенімістичний постмодерн / Т. Гундорова // Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодерн. – К. : Критика, 2005. – 42 с.
3. Іздрик Ю. Після прози / Ю. Іздрик. – Чернівці : Книги – 21ст., Meridian Czernowitz, 2013. – 232 с.
4. Літературознавча енциклопедія / Автор-укладач Юрій Ковалів. – Т. 1. – К. : Видавничий центр «Академія» , 2007. – 300 с.

Кузьмак Наталія Миколаївна, студентка ІІ курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Хававчак Олег Анатолійович*, старший викладач кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Юлія Курбацька,
Кривий Ріг, Україна

ВІЗУАЛЬНІСТЬ РЕМАРОК П'ЄСИ І. КАРПЕНКА-КАРОГО «СТО ТИСЯЧ»

Складність драматургічного твору полягає в особливих принципах організації мови. Драматург основним призначенням свого твору бачить його сценічне втілення. Розраховуючи, перш за все, на глядача, письменник впливає на його свідомість візуально та у формі реального мовлення дійових осіб. Саме художня майстерність у створенні візуальних образів, гострих конфліктів тощо здатна викликати у глядача певну гамму емоцій, створити зорові картини в його уяві та допомогти дешифрувати той найважливіший «код» п'єси, який заклав драматург.

Ремарка – «авторські пояснення умов та часу дії, зовнішнього вигляду й поведінки дійових осіб, їх міміки, інтонації, психологічного змісту висловлювань тощо у драматичному творі, переважно позначені іншим шрифтом; мають настановчий характер для режисерів, акторів та читачів» [4, с. 313]. Під візуальністю пропонуємо розуміти процес утворення візій, закладених автором, у свідомості реципієнта після / під час читання твору.

В. Івашків відзначає візуальну потенційність ремарок у п'єсах І. Карпенка-Карого. Так, «символічний образ глибокого провалля» слугує «важливим психологічним акцентом завершальних дій драми» («Гандзя») [2, с. 148].

З'ясувати візуальність образів у ремарках повинна допомогти класифікація останніх, здійснена Д. Баранником і Г. Гаєм [1]. Так, ремарки розподілені за розташуванням у межах або поза межами діалогу. До першої групи відносяться емоційно-тональні, мімічні, кінетично-дійові, адресні, обставинні; до другої – просторові, пейзажні, експозиційні та інтер'єрні.

Н. Малютіна формулює інструктивне призначення ремарки – спрямувати організацію сценічної дії, увиразнюючи її можливості щодо вираження авторської позиції [5, с. 253–254]. Модально забарвлена та індивідуалізована ремарка допомагає конкретизувати авторську ідею.

У п'єсі І. Карпенка-Карого «Сто тисяч» ремарки характеризуються стислістю і лаконічністю. Починаючи з такого типу, як ремарка-персоналія, тобто перелік дійових осіб на початку п'єси, можна помітити, що опис досить короткий: вказівка на родинні зв'язки (жінка, син, кум), соціальний статус (багатий селянин, наймичка, робітник), відсутній опис зовнішності, вказівка на риси характеру, лише зауважено національність однієї дійової особи (єврей).

Кожна з чотирьох дій комедії починається з авторського відступу – ремарки про місце, де саме відбувається дія, але ці описи досить стислі. Наприклад, «В хаті яку хвилину нема нікого; входе Невідомий» [3, с. 332] (дія І); «Перед світом, в хаті. Копач ходить по хаті, то сіда на лаві» [3, с. 346] (дія ІІ).

Також протягом п'єси використовуються ремарки, які відтворюють дію персонажів у просторі сцени. Наприклад, Невідомий «оглядається кругом, загляда у вікно, потім виймає гроші, всі нові, несе до столу, розклада на столі» [3, с. 337]; Герасим («озирається, запира двері» [3, с. 353]); «Герасим підходить. Савка обнімає його і цілує, а поцілувавши, держить за шию і дивиться йому в вічі» [3, с. 364]. Ці та інші кінетично-дійові ремарки створюють в уяві не тільки рухи дійових осіб, а й їхній психічний стан (обережності, прихованої радості тощо).

Досить вживаними є ремарки, що коментують мовленнєву поведінку персонажа і при цьому передають певний емоційний настрій дійової особи, її психологічний стан. Наприклад: Герасим («цілує» [3, с. 365]); Роман («співаючи, виходить в сіни і співа дужче» [3, с. 367]); Герасим («заміряється її вдарить» [3, с. 352]); Мотря («крізь сльози» [3, с. 356]).

Візуальний образ сімейного вечора в сільській хаті створюється за допомогою такої ремарки: «Мотря вносить вечерю і ставить на столі між іншими пляшками пляшку з горілкою, пироги і сметану» [3, с. 372]. Саме Герасим своїм прагненням надмірного збагачення руйнує цю ідилію. Емоційна напруга передається завдяки знову-таки ремарці: «Герасим сам. Світить свічку, засвітив, поставив, глянув на мішок, поцілував його» [3, с. 373]. Читач не потребує опису погляду дійової особи, його рухів і кроків – вони вже створені в уяві читача.

Отже, навіть у переважній більшості недеталізовані ремарки (відсутній розлогий опис місця дії, етнографічних опис речей побуту, одягу) не заважають створити візуальний образ жадібного Герасима Калитки, який боїться людського погляду, здатний підняти руку на жінку. Єдиною цінністю для нього є матеріальні статки, тому його ридання у фіналі п'єси мають постати в читацькій уяві надривними, голосними, гіркими, бути свідченням непоправного лиха. У перспективі варто розглянути інші засоби створення візуальних образів у п'єсі.

ЛІТЕРАТУРА
1. Баранник Д. Х. Драматичний діалог. Питання мовної композиції / Д. Х. Баранник, Г. М. Гай. – К. : Вид-во Київського університету, 1961. – 164 с.
2. Івашків В. Іван Тобілевич (Карпенко-Карий). Нарис життя і творчості / В. Івашків. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 192 с.
3. Карпенко-Карий І. Твори в 3 томах. Том 1. Драматичні твори / І. Карпенко-Карий. – К. : Дніпро, 1985. – 439 с.
4. Літературознавча енциклопедія у 2 томах. Т. 2 : М–Я / автор-укладач Ю. Ковалів. – К. : Академія, 2007. – 624 с.
5. Малютіна Н. П. Українська драматургія кінця XIX – початку XX століття: аспекти родо-жанрової динаміки / Н. П. Малютіна. – Одеса : Астропринт, 2006. – 350 с.

Курбацька Юлія Василівна, студентка III курсу факультету української філології Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Науковий керівник – *Вірченко Тетяна Ігорівна*, доктор філологічних наук, професор кафедри української та світової літератур Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Наталія Куцовол,
Київ, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФЕНОМЕНА «IL VERISMO», ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ІТАЛІЙСЬКОГО МИСТЕЦТВА кін. XIX – поч. XX ст. ВЕРИЗМ В ЛІТЕРАТУРІ

«Веризм (італ. verismo, від vero – щирий, правдивий) реалістичний напрям в італійській літературі, музиці та образотворчому мистецтві кінця 19 ст., яке прагнуло відобразити соціальні та психологічні конфлікти нової національно-історичної дійсності об'єднаної Італії, що вступила на шлях капіталістичного розвитку» [1, с. 265].

Корінням своїм веризм сягав «сільських діалогів» XVI століття, що живилися простонародною тематикою і здебільшого були написані мовою діалектів різних частин Італії. Традицію діалектальної драми у XVIII сторіччі підтримав Карло Гольдоні, а в XIX сторіччі ця традиція була підхоплена новими авторами діалектальної драми. Саме тоді європейська література й театр увійшли у фарватер натуралізму, коли піднесеного романтичного героя було змінено на героя приземленого, створеного з плоті і крові, пов'язаного з землею, на якій він виріс.

У другій половині XIX ст. веризм поширився майже на всі види італійського мистецтва. У літературі особливо яскраво він втілився у таких жанрах, як роман та новела.

Наприкінці 70-х років XIX століття група італійських письменників – Джованні Верга, Луїджі Капуана, Доменіко Чамполлі та інші – виступила зі

статтями, що проголошували необхідність переходу літератури від сенсаційності та сентименталізму до «соціального літопису», позбавленого всіх суб'єктивних елементів, що дає наукову основу на вивчення суспільних і соціально-психологічних стосунків між людьми, опис сучасного їм італійського суспільства [3, с. 19]. Знаменитий літературний критик Франческо де Санктіс, учасник революції 1848 року і руху Рісорджіменто (італ. – Il Risorgimento, боротьба за політичне об'єднання Італії), говорив, що все ідеальне треба замінити реальним. Так виникло нове бачення літератури, музики, живопису, що базувалося на безпристрасному, «науковому» зображенні життя, заснованому на аналізі, «науковому міркуванні».

В основі об'єктивних досліджень прихильників веризму полягали справжні реалії життя. «Простий людський факт, – зазначав драматург Верга, – ...завжди буде мати силу звершеного в дійсності, силу щирих сліз, хвилювань і вражень, що пройшли через живу плоть» [4, с. 117]. Для такого «людського факту» була характерна стислість та достовірність. У творі мистецтва не повинно залишатися місця для фактичного вимислу, героїчного перебільшення. Це і є об'єктивне, «наукове» вивчення дійсності.

Письменники-веристи вперше спробували втілити у літературних творах фактичний стан життя простого народу. Вони створили побутовий театр (комедії Дж. Роветті, Дж. Джакозі), широко використовували народну мову зі всіма її діалектами.

Таким чином, в італійській літературі відбувається низка суттєвих змін. Перш за все, прибічники веризму відійшли від сентиментального роману, що панував у тогочасній італійській літературі, та наблизилися до «соціального літопису», що базується на вивченні «соціально-психологічних відносинах між людьми» [2, с. 67]. У творах веристів переважала народна мораль. Зазвичай, у своїх творах вони зображували італійське село або маленьке містечко (найчастіше – сицилійське, адже саме в Сицилії селяни найбільше потерпали від гніту землевласників). Відтворення сільської дійсності у веристів вирізнялось песимізмом.

У літературі веристи використовували так звані малі прозові жанри – новелу, повість. Воно й не дивно, адже веризм почався з нарису, замальовки з натури – жанру, запозиченого письменниками із живопису, який відповідав вимогам об'єктивного вивчення дійсності. Звичайно, у жанровому арсеналі веристів був і роман. Але і він складався з описів окремих картин життя або з серії нарисів і замальовок із натури. У поезії веризм вживається в набагато ширшому змісті, ніж це було в прозі. До поетів-веристів справедливо відносять Стеккетті, Бойто, а інколи і усю школу Кардуччі.

Яскравим представником веризму був драматург Луіджі Піранделло. Його рання творчість означена характерними рисами веризму. У своїх творах письменник описував побут та соціальні проблеми жителів сицилійських сіл.Так, в новелах «Щасливці» (італ. – «I fortunate») і «Благословіння» (італ. – «Benedizione») автор висміює духовенство, котре приховує за уявним милосердям свою жадібність.

Джерелом ранньої драматургії Піранделло стають новели: автор створює так звану «епічну інсценізацію», тобто перекладає текст новел у діалоги та ремарки, до головного епізоду новели додається низка сцен, що поширюють сферу дії п'єси. Така техніка була притаманна драматургам-веристам.

Основні ідеї веризму знайшли своє вираження і в оперному мистецтві. У 90-ті роки XIX ст. утвердився і оперний веризм, який відкрив нову славетну сторінку в історії італійського музичного театру. Характерними зразками веризму в музиці є опери П'єтро Масканьї, Джакомо Пуччіні («Богема» і почасти «Плащ») і Руджеро Леонкавалло. Традиції веризму виразно простежуються і в сучасній музиці, зокрема, у творчості італійського композитора-неоромантика Марка Тутіна. У пошуках сюжетів для своїх опер композитори зверталися до новел і діалектних п'єс Верги, С. Ді Джакомо та інших письменників-веристів.

На тлі широкої гами італійської музичної творчості веристська опера вирізняється характерними особливостями: демократизмом, гострою напруженістю і сконцентрованістю дії, емоційною виразністю і драматичною експресивністю музичної мови, правдивістю в зображенні людських відчуттів, своєрідністю мелодизованих речитативів, яскравою видовищністю.

Не оминув веризм і живопис. Особливо він був притаманний неаполітанським майстрам, які «розвивали соціально-критичні тенденції в мистецтві (боротьба робітничого класу за свої права, важкий селянський побут) і створили цілу галерею образів видатних діячів італійської історії та культури» [5, с. 128]. Найвідомішими художниками цього напряму є Дж. Фатторі, С. Лега, Т. Сіньріні, О. Боррані, В. Кабьянка, Дж. Абат та ін. Хоча в образотворчому мистецтві веризм не отримав такого широкого розповсюдження, як у літературі чи музиці, він беззаперечно вплинув на подальший розвиток живопису в Італії.

Отже, незважаючи на те, що веризм – це явище, притаманне здебільшого італійському мистецтву, воно вплинуло на розвиток реалістичних тенденцій у світовому культурному процесі. Веристи звертаються до життєвої правди та об'єктивного висвітлення дійсності. Веризм сформував плеяду видатних митців (Дж. Верга, К. Доссі, Л. Капуана та ін.), які відтворили сучасний, відмінний від романтичного, образ Італії, а традиції веризму збагатили італійську поезію, прозу і драму, живопис і музику, відбивши новий зміст італійської дійсності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Большая советская энциклопедия / глав. ред. С. И. Вавилов и др. – М. : Гос. науч. Изд-во "БСЭ", 1949 – 1960.[Т.] 1 : А–Актуализм. – 2-е изд. – 1949. – 633 с.
2. Гаспари А. История итальянской литературы / А. Гаспарин. – М. : Изд-во Университета, 1895. – 360 с.
3. Итальянские новеллы (1860—1914). Вступительная статья Б. Г. Реизова. – М.-Л. : Художественная литература, 1960. – 728 с.

4. Левчук Л. Т. Західноєвропейська естетика ХХ століття: навч. посібник / Л. Т. Левчук. – К. : Либідь, 1997. – 224 с.
5. Оніщенко О. І. Художня творчість у контексті гуманітарного знання: моногр. / О. І. Оніщенко. – К. : Освіта, 2001. – 179 с.

Куцовол Наталія Василівна, студентка V курсу факультету іноземної філології Київського університету ім. Б. Грінченка.

Науковий керівник – *Шовкопляс Галина Євгенівна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури Київського університету ім. Б. Грінченка.

Оксана Кучер,
Київ, Україна

СИМВОЛ ЛАБІРИНТУ В ЕСЕЇСТИЦІ ХОРХЕ ЛУЇСА БОРХЕСА

Актуальність теми лабіринту на сьогодні важко переоцінити. Сфери інтерпретації цього символу варіюються від вже звичних потрактувань у художній літературі до сюжетних ліній у сучасному кінематографі. Незважаючи на те, що поняття лабіринту має давню та довготривалу історію, в епоху постмодернізму відроджується і активно посилюється інтерес до символу лабіринту як такого.

Творчість Хорхе Луїс Борхеса вважається однією з передумов літературного постмодернізму. Його твори суттєво вплинули на розвиток і становлення цього літературного напряму. У його роботах мотив лабіринту розкритий чи не найповніше, охоплюючи різні види інтерпретації та символічного навантаження і набуває своєї особливої, не схожої на інші, форми: «Борхес має дуже специфічну форму сприйняття ідеї лабіринту» [2, с. 7].

Своїми витоками цей мотив сягає стародавніх міфів про Дедала та Мінотавра. Осучаснену і, можливо, навіть невпізнавану версію згаданого міфу знаходимо в оповідання «Будинок Астерія». Інтерпретація, що була представлена Борхесом була новаторською і несподіваною для свого часу: «Новизна цієї версії полягає, основним чином, в нещасному вигляді Мінотавра, який замість того, щоб викликати жах, змушує читачів співчувати і симпатизувати йому» [1, с. 104]. Варто також відзначити особливості наративу цього твору, оскільки автор не згадує імені Мінотавра, та й взагалі з поданого опису не є зрозумілим, що мова йде саме про нього. Образ головного персонажа, від якого йде мова, є досить незвичним. Борхес зображує Астерія як людину самотню, меланхолічну, яка блукає нескінченими коридорами свого дому і чекає на визволителя, який допоможе позбавитися остогидлих стін та мурів. Саме через це він навіть не намагався захищатися, коли Тезей його вбив, оскільки саме в ньому він побачив свого визволителя.

Як зазначає Є. Валькарсель, «щодо мотивів у літературі постмодернізму, які одночасно можуть функціонувати як часові та просторові моделі,

часто з'являється мотив лабіринту та бібліотеки» [3, с. 47]. У Борхеса ці образи поєдналися, переплелися і відобразилися у творі «Вавилонська бібліотека», і набули свого відображення у концепції бібліотеки, що являє собою всесвіт, представлений у вигляді безкінечного лабіринту однакових книжних галерей.

Досить широке коло інтерпретації лабіринту як символа представлено в оповіданні «Безсмертний»: мовний, оніричний, лабіринт-пустеля та місто безсмертних. Цей твір заслуговує особливої уваги, можливо, ще й через те, як зазначає Ісак Фараг Фахім, що «об'єднує майже всі провідні теми, що перетинають оповідання Борхеса: пантеїзм, лабіринт як символ людської долі, пошук безсмертя, інтертекстуальність у написанні літературних творів…» [1, с. 49].

Говорячи про оповідання «Безсмертний», варто також звернути на поняття «лабіринту з подвійним центром». У цьому випадку мова йде про такі вічні теми, як народження та смерть, що також тісно пов'язані з темою лабіринту. Подорож, яку здійснює головний герой у пошуках безсмертя (річка, води якої дарують безсмертя, і річка, води якої позбавляють цього безсмертя), підтверджує ідею дуалізму і зберігає близький зв'язок з фігурою лабіринту як подвійного центру життя та смерті.

Ще один знаковий твір, основним мотивом якого є лабіринт, – це «Сад стежинок, що розходяться», вперше опублікований у журналі «Південь» у 1942 р. Сама форма оповідання вже нагадує лабіринт, оскільки побудована, як твір у творі. Тут зустрічаємо ще одну символічну інтерпретацію лабіринту-саду. У саду, що представлений в оповіданні, як і в кожному лабіринті, є стежина, що веде до центру, і це вказує на перший рівень оповідання – стежина шпигунського оповідання. Та перше можливе розходження на цих стежинах веде читача до інших розгалужень і, таким чином, кількість таких роздоріж все примножується, і такому лабіринту немає кінця.

Із огляду на представлені інтерпретативні варіації мотиву лабіринту у творах Хорхе Луїса Борхеса можна зробити висновок, що його ідеї були по-справжньому новаторськими у літературній царині і стали основою для розвитку літератури доби постмодернізму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ishak Farag Fahim. Libro y laberinto rean un solo objeto. JORGE LUIS BORGES, CONSTRUCTOR DE LABERINTOS LITERARIOS. Tesis doctoral. Facultad de Salamanca. 2011. – P. 13–149.
2. Ivan Almeida. Borges, o los laberintos de inmanencia. El Colegido de Mexico, Borges Centro, Aarhus Universitet. 1999. – P. 35–99. [Режим доступу]: http://www.borges.pitt.edu/sites/default/files/Almeida%20Borges%20o%20los%20laberintos.pdf
3. Valcárcel Eva, Períodos en la obra de Borges, en: Hispanoámerica en sus texyos, La Coruña, Universidad de Coruña, 1993. – P. 47.

Кучер Оксана Сергіївна, магістрантка Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка.

Науковий керівник – *Ліхоманова Наталя Олександрівна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка.

Ірина Кушнерчук,
Кривий Ріг, Україна

СЦЕНІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ П'ЄСИ «ЗАКОН» ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

П'єса «Закон» написана і видана окремим виданням 1923 року. Твір відразу після публікації був перекладений німецькою мовою й ставився у Німеччині, згодом – в інших країнах Європи. Щодо вистав в Україні, то в розвідці В. Гуменюка «Постановка драми «Закон» у Львівському молодіжному театрі» детально висвітлено постановку п'єси молодими курбасівцями. Літературознавець досить точно зазначає, що «інтрига є осердям постановки п'єси «Закон» [1, с. 48]. Акторська гра охарактеризована як віртуозна та переконлива, і лише образ Ліди «втратив психологічну переконливість» [1, с. 48]. Загальний висновок («Сценічне прочитання львівськими курбасівцями Винниченкового твору відзначається суголосною авторській художньою неоднозначністю» [1, с. 48]) очікуваний, адже поле для режисерської та акторської інтерпретації драматургом залишене доволі широке.

Ю. Ковалів у «Літературознавчій енциклопедії» наголошує на зовнішніх і внутрішніх ознаках «призначення п'єси для театральної вистави» [3, с. 450]. Звичайно, під час аналізу п'єси до уваги мають братися останні. Критерії сценічності як основну вимогу драми сформулював А. Ткаченко: «Це і наявність виразно окресленого конфлікту <…>; і часопросторова сконденсованість, насиченість художнього світу; і розрахована на театральне виконання та масовий ефект повноголоса мова, з якою персонаж-актор має вступати у діа- та полілог зі сценічними партнерами й водночас монологічно апелювати до глядачів (<…>); і не в останню чергу – врахування засобів театральної умовності, історично змінної і рухомої» [4, с. 100–101].

У переліку дійових осіб привертає увагу невелика кількість осіб – 6, що неминуче означає концентрацію подій у вузькому колі; виразною є вказівка на соціальний статус («Панас Михайлович Мусташенко – професор, Покоївка»), сімейні та близькі відносини («Інна Василівна – його жінка, Марія Андріївна – тітка Інни»), дійова особа Ліда позбавлена будь-яких характеристик [1, с. 220], чим складається враження нецілісного образу.

Місце подій у кожній дії описано досить розлого. Автор чітко й детально описує кожну деталь і місце її розташування, яка має міститися на сцені: «Будуар Інни, – з дбайливим, випещеним смаком убрана й обставлена кімната в тонах червонявого осіннього, пожовклого листя. Стіл до пи-

сання, телефон. Ліворуч од глядача – двері в покої Інни; праворуч – у вітальню; просто – в коридор» [1, с. 221].

Характери дійових осіб вимальовуються багатогранно: цьому сприяють і портретні характеристики («Інна – літ 28; тонка, гнучка; волосся темно-руде з червоним одливом; колір лиця – матово-білий; уста – яркі, широкі» [1, с. 224]), і самохарактеристика, усвідомлення свого жіночого призначення («Ні родини, ні чоловіка, ні жінки без дітей немає. Все брехня. Я мала родину, я мала чоловіка й була жінкою, поки я мала хоч надію бути матір'ю, розумієш ти: ма-ті-р'ю! А тепер… Що я тепер? Ну, скажи мені, що я таке? Для чого я? Я – каліка, паразит, я безпотрібна істота» [1, с. 547]). Динамізм п'єси увиразнюється завдяки еволюції Інни: від жінки вірної та люблячої до тієї, яка просто змушує свого чоловіка забути про найголовніші цінності і, зрештою,пережити піднесення і злам.

Художній конфлікт п'єси будується на «законах природи» між інстинктивними, дикими бажаннями Інни та реальним світом. Конфлікт породжує основне проблемне питання: «Чи варто йти проти закону закладеного самою природою?». Відповідь драматурга – ні, особливо шляхом, обраним Інною («Ну, так от: ти повинен мати дитину від другої жінки, взяти ту дитину до нас, і… я буду їй матір'ю» [1, с. 232]).

Ремарки в п'єсі переважають емоційні («сміється», «замовкає», «соромиться», «одразу похмурюється», «схоплюється», «зневажливо кривить губи»тощо); також мають місце кінетично-дійові («сідає», «притримує за руку», «входить», «йде рішучою ходою» тощо) і ті, що характеризують розташування у просторі («підходить до Інни», «входить», «підводиться, помалу одходить од дверей» тощо).

Дії в п'єсі розгортаються швидко, динамічно. Особливо варто відзначити четверту дію, яка розпочинається в піднесених тонах, про що свідчить і «кімната вбрана квітами» [1, с. 265], і «радісний сміх» [1, с. 265] Інни, але досить швидко він змінюється пригніченням, яке посилюється реплікаами Люди, та неминучою розв'язкою – Інна зникає з життя свого чоловіка.

Отже, часовопросторова сконденсованість, гострий конфлікт, еволюція характеру дійових осіб, ремарки, сповнені візуального потенціалу, динамізм розвитку подій пояснюють сценічне життя п'єси і засвідчують її відкритість до театрального життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винниченко В. Вибрані п'єси у двох томах. Т. 2 / Володимир Винниченко. – Київ : Мистецтво, 2008. – 288 с.
2. Гуменюк В. Контрасти та нюанси : статті про творчість Володимира Винниченка / Віктор Гуменюк. – Сімферополь : Доля, 1999. – 80 с.
3. Літературознавча енциклопедія у 2 томах. Т. 2 : М – Я / автор-укладач Ю. Ковалів. – Київ : Академія, 2007. – 624 с.
4. Ткаченко А. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства) / Анатолій Ткаченко. – К. : Правда Ярославичів, 1998. – 448 с.

Кушнерчук Ірина Юріївна, студентка ІІІ курсу факультету української філології Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Науковий керівник – *Вірченко Тетяна Ігорівна,* доктор філологічних наук, професор кафедри української та світової літератур Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Тімеа Лавер,
Ужгород, Україна

МІФОЛОГІЗМИ У ЛІРИЦІ ЛАСЛО НАДЯ ТА ЛІНИ КОСТЕНКО

За останні десятиліття опубліковано чимало праць, присвячених творчості Ласло Надя в угорській літературі та Ліни Костенко в українській. Однак бракує досліджень, у яких наводився б порівняльний аналіз творчості цих поетів. Слід зауважити, що такий аналіз є цілком виправданим, оскільки зазначені поети є представниками одного покоління; їхня творчість пройнята духом патріотизму, вони висвітлюють гострі проблеми суспільства, демонструють високий рівень художнього мислення.

У творчості Ласло Надя та Ліни Костенко важливу роль відіграють міфологічні мотиви, які відображають їх потяг до національної та світової культури. Здійснюючи зіставний аналіз на основі збірок Ласло Надя *Вибране* та Ліни Костенко *«Річка Геракліта»,* можна зробити висновок, що образний світ Ласло Надя насичений мотивами угорського фольклору та історичного минулого, а у творах української поетеси переважають античні мотиви.

Міфологізми угорського поета Ласло Надя ґрунтуються на фольклорі, народних звичаях, традиціях, віруваннях. Міфічний світ поета чітко розділяє поняття «добро» і «зло». Для Ласло Надя “добрим” є все те, що відображає минуле народу, а поганим – те, що цьому заважає [1]. У своїх віршах поет намагається відтворити культуру народу, його лірика пройнята дитячими спогадамии, звичаями свого народу, зв’язком людини з природою, народними повір’ями, фольклорними мотивами, а також біблійними, образами світової історії, що викликано походженням поета (с. Ісказ). Одним із таких віршів є *Csodafiй-szarvas,* де на основі старого міфу автор намагається створити новий (реміфологізація): *Tavasz kerekedik, bmbo ttizesedik, jazminfaval fenyes agancs verekedik, csodafiu-szarvas nekittilekedik, nekittilekedik. // Deresen, havasan eljon a Karacsony, csodafiu-szarvas folall az oltaron, szep agancsa gyulva gyullad:gyertya tizenharom, gyertya tizenharom.*

На відміну від угорського поета, міфологія Ліни Костенко пройнята античними мотивами, зокрема грецькою міфологією, через призму якої відтворюється модель української культури. Поетеса, звертаючись до відомих міфічних постатей, синтезує минуле з теперішнім, створивши такий ліричний простір, де нема дати, часу, фактів, що може існувати тільки у

формі міфу, легенди [3, с. 16]: *Ти знаєш, чому Афіна сама не грала на флейті? Помітила – як негарно, коли надуваються щоки. Вона ту флейту створила, але віддала її Пану, бо Пан все одно небритий, у нього й ноги кошлаті.*

Зіставний аналіз лірики Ласло Надя та Ліни Костенко показав, що поети через призму своєї мови та культури відображають світ, намагаються зберегти, плекати та відновити культуру свого народу. Відмінність їх у тому, що Ласло Надь у своїх віршах осмислює звичаї, традиції, історичне минуле угорського народу *(Csodafiu-szarvas, Kiscsikosirato)*, а Ліна Костенко звертається до античної культури *(Флейта Афіни),* рідше використовуючи образи з українських вірувань *(Ще одна весна).*

ЛІТЕРАТУРА

1.Tarjan Tamas. Nagy Laszlo Valogatott versei. – Budapest : Holnap Kiado, 2006. – 132 o.
2.Дроздовський Д. І. Поезія Ліни Костенко в часах перехідних і вічних, або післямова до круглого столу / Д. І. Дроздовський // Дзеркало тижня. Україна. – 2005. – № 27. – 16 с.
3.Костенко Л. В. Річка Геракліта / Ліна Василівна Костенко. – К. : Либідь, 2011. – 281 с.
4.http://www.kortarsonline.hu/regiweb/0503/fodor.htm

Лавер Тімеа Арпадівна, аспірант кафедри угорської філології гуманітарно-природничого факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Зикань Христина Імрівна*, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри угорської філології гуманітарно-природничого факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Тетяна Лемак,
Ужгород, Україна

ЇВГА ЯК ТИП НОВОЇ ЖІНКИ У ПОВІСТІ «КОЗИР-ДІВКА» Г. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА

Г. Квітка-Основ'яненко – фундатор нової української прози, видатний майстер слова, автор новаторських повістей, оповідань, драм. Видатний мовознавець О.Потебня слушно наголосив, що своїми творами письменник «обстоює, боронить, оберігає сили народні, і в тім його велика заслуга. Він дає нам в більшій частині своїх прозаїчних оповідань такі чисті, не попсовані типи з народу, такі глибоко симпатичні характери українського жіноцтва, які не втратили ще й досі … поваги до себе, загальнолюдської шани й почесті» [1, с. 135].

Г. Квітка-Основ'яненко є новатором у формуванні типології жіночих характерів. Про це свого часу дуже влучно писав М. Костомаров у статті

«Обзор сочинений, писанных на малороссийском языке», відзначивши історизм жіночих постатей у прозі письменника. Учений наголосив, що «без всякого сомненния, честь возведення родного слова на высшую степень развития, <…> честь создания малороссийской литературы принадлежит писателю, скрывшему себя под вымышленым именем Основьяненко. Далекий от того, чтоб принимать язык малоросийский за орудие к возбуждению смеха, этот талантливый писатель во многочисленных своих твореніях имел задачею изобразить домашнюю жизнь малоросийского народа в известных ее проявлениях» [4, с. 198].

Типи жіночих характерів у творчості Г. Квітки-Основ'яненка – малодосліджена проблема. У працях учених, які аналізують доробок митця, немає системного розгляду цього питання. Про Квітку позитивно відгукувалися Т. Шевченко, І. Франко, М. Возняк тощо. Змістовністю суджень відзначається праця Д. Чалого «Г. Ф. Квітка-Основ'яненко» (1962). По-новому інтерпретують прозовий доробок автора Н. Буторіна («Національні мотиви у творчості Г. Квітки-Основ'яненка»), Л. Горболіс («Народно-національні характери у творах Г. Квітки-Основ'яненка»), В. Трофименко (монографія «Творчість Г. Ф. Квітки-Основ'яненка і західноєвропейська просвітительська естетика»).

Актуальність дослідження визначається потребою глибшого аналізу типів жіночих характерів у творчості письменника.

Мета роботи – дослідити тип нової жінки в повісті «Козир-дівка».

Завдання – розкрити засоби моделювання жіночого характеру на прикладі образу Ївги із повісті «Козир-дівки».

«Козир-дівка» за жанровими ознаками – соціально-побутова повість, у якій домінують реалістичні фарби, реалістичні образи і сцени – деякі гостросатиричного плану. В основі твору – морально-побутовий конфлікт, який переростає в конфлікт гостросоціальний – у зіткнення знедоленої людини, простої селянської дівчини з владою – сільською, волосною, повітовою, із судом.

Образ Ївги – це ідеал сільської дівчини. Якщо Маруся – героїня однойменного твору – кориться своїй долі, оплакуючи її, то Ївга не схиляється перед тяжкими життєвими обставинами, з якими їй довелося зіткнутися на шляху до визволення свого коханого, й енергійно переборює всі ці перешкоди. За словами М. Костомарова, «Йивга такая же чистая малороссиянка, но совершенно противоположная Марусе… Если Маруся может служить типом малороссиянки под влиянием судьбы, то Йивга есть та же малороссиянка в нормальном состоянии, то есть такова, какою ей быть должно при её характере, при свободном развитии её способностей…» [4, с. 201]. Нам імпонує така думка дослідника, адже Маруся «представлена автором в болезненном состоянии, хотя и естественно; но это потому, что на той нации, в которой она живёт, лежит отпечаток болезненной дряхлости, - это девушка доживающей Малороссии; Йивга – дитя свежей жизни, процветающей уже на обновленной почве, которое питали прежние стихии, но осве-

щало солнце возрождения» [4, с. 201]. Тобто Костомаров стверджує, що Ївга – це новий образ, утворений Квіткою, він доводить, що саме вона – жінка, яка готова боротися, аби дійти до своєї мети.

Образ Ївги письменник моделює, використовуючи відповідні засоби, зокрема, портретні характеристики:*«проворна, моторна, смілива, на річах бойка, без панщикування, а так, тихесенько, звичайненько; та вже її ніхто не обдурить, ні зляка, ні зопинить, ні з думки не зіб'є: коли що надумала, так вона вже не подасться, доведе до кінця, та і розумненька собі була: від матері набралася. Так така не дійде, куди їй треба і куди надумала? Зараз озирнулася сюди-туди, перехрестилася, пішла»* [3, с. 222]

Письменник створив образ дуже сміливої дівчини. У повісті «Козир-дівка» він будує образ Ївги, наділяючи його реалістичними рисами, взятими з життя. За словами О. Гончара, «це повість, порівняно з «Марусею», – значний крок письменника вперед у створенні позитивного героя – образу простої дівчини, в індивідуалізації образу, надання йому життєво-реальних рис» [2, с. 93].

Отже, Ївга – це тип нової жінки у творчості Квітки-Основ'яненка. Адже вона вирізняється на тлі інших персонажів письменника. Повість «Козир-дівка» наштовхує читачів на думку про необхідність активної життєвої позиції. Образ Ївги будується на основі характеристики автора та на основі характеристики з боку інших дійових осіб. Автор ідеалізує постать Ївги, прихильно ставиться до неї. Важливу роль у його моделюванні відіграють і портретні характеристики. Таким чином, у творчості Г. Квітки-Основ'яненка спостерігається важлива тенденція в тогочасній українській прозі – прагнення створити психологізований художній портрет жінки, показати її внутрішній світ, її взаємодію із суспільством.

ЛІТЕРАТУРА

1. Возняк М. Квітка-Основ'яненко. Життя і творчість / М. Возняк. – К. : Держлітвидав, 1946. – 94 с.
2. Гончар О. Г. Квітка-Основ'яненко. Літературний портрет / О. Г. Гончар. – К. : Дніпро, 1964. – 144 с.
3. Квітка-Основ'яненко Г. Козир-дівка / Г. Квітка-Основ'яненко // Г. Квітка-Основ'яненко. Українські повісті / Упорядник текстів, передмова та примітки Л. В. Ушкалов. – Харків : Ранок, 2009. – 320 с.
4. Костомаров М. Обзор сочинений, писанных на малороссийском языке / М. Костомаров // Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія: У 3 кн. / За ред. П. М. Федченка. – К. : Либідь, 1996. – Кн. 1. – С. 194–211.

Лемак Тетяна Михайлівна, студентка ІІ курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Кузьма Оксана Юріївна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Марія Мазепа,
Київ, Україна

СПЕЦИФІКА БАЛАД ВОЛОДИМИРА ЛУЧУКА

У ХХ столітті відбувається відродження й оновлення жанру балади. Про зміни, які сталися в баладі ХХ століття Григорій Нудьга зазначає, що «у сучасній баладі знаходимо справді нові риси: вона не має змістово-тематичних обмежень, змінилася її поетика, але все ж основні риси жанру хоча й оновилися, проте збереглися…» [2, с. 8]. Про модифікації жанру балади в шістдесятників пише Людмила Тарнашинська, проте балади Володимира Лучука залишилися поза об'єктом її дослідження. Тарас Салига, розглядаючи видозміни балад шістдесятих років, зосереджується на загальному огляді жанру. Лише Григорій Нудьга у своїй праці «Українська балада (з теорії та історії жанру)», досліджуючи теоретичні проблеми балади як народного жанру у проекції на сучасну літературну баладу, про особливості балад Володимира Лучука зауважує: «*Шляхом постійних пошуків нових естетичних можливостей вислову в баладних творах іде В. Лучук – поет дещо відмінного поетичного складу. У баладах В. Лучука ("Балада про хвилю", "Балада про диво-птаху") панує над усім лірична стихія, його розповідь спокійніша, а м'якість образу і спосіб побудови сюжету наближає його балади до легенд. Його ідейна проблематика пов'язана, головним чином, з турботами про гуманне рішення соціальних і моральних проблем людства, протест проти війни, проповідь щасливого життя на землі. Сюжети балад Лучука виглядають більш чітко окресленими, образи мають узагальнююче, іноді („Балада про диво-птаху") символічне значення*» [2, с. 251]. Як бачимо, дослідник пише про особливості балад В. Лучука лише на основі двох творів, хоча на той час їх було значно більше.

До жанру балади відносимо такі твори Володимира Лучука: «Балада про хвилю», «Балада про диво-птаху», «Балада про Афродіту», «Магічна балада», «Повоєнна вірність», «Балада про килим», «Балада про голуба», «Балада про сердечність», «Бескидська балада» та «Окупаційна балада». У творчості В. Лучука є твори, які він назвав «баладами», але насправді вони до жанру балади не належать. Це своєрідна авторська гра з метою ввести читача в оману, поіронізувати, надати баладного звучання ліричному творові.

Балади Володимира Лучука відзначаються такими рисами:

- Інтертекстуальність та інтратекстуальність

До казкових персонажів (жар-птиця у «Баладі про диво-птаху»), постатей та їхніх творів (Тарас Шевченко та його поезії «Мені тринадцятий минало», Тарас Мигаль і «Вогонь і чад», Еміль Зеґалдович, Леся Українка, поезія В. Лучука «Віра в казку»), міфів (про Афродіту, дерево платан),

- Інтелекстуальність

Завдяки відчитуванню інтертекстуальних зв'язків читач входить у ширший вимір балади, де основний зміст лише наштовхує на відчитування повноти тексту. Читач має стати «співавтором», зрозуміти специфічний квазі-світ балади.

- Змішування з іншим жанром

«Бескидська балада» становить суміш балади і співанки-хроніки.

- Імпліцитність драматичного, трагічного і героїчного

Драматичне, трагічне й героїчне в баладі присутнє імпліцитно, виявляється і складається в мозаїку тільки після відчитування із загального дискурсу контексту.

- Метафорично-відкрите закінчення балади

Замість притаманних класичній баладі висновків-повчань, у баладах В. Лучука своєрідні метафорично-відкриті закінчення. Наприклад: «А птаха кружляла-кружляла, / і небо черпала крилом, / і серце черкала…». Вже за читачем залишиться домислення балади й розпізнання передісторії.

- Різноплощинні часові виміри

У «Баладі про диво-птаху» минуле, теперішнє й майбутнє намагаються водночас говорити в баладі, і таким чином, сюжет багато фрагментарний і дисгармонійний, що чудово передає драматизм. У «Магічній баладі» – гра із часовими, просторовими та психоаналітичними вимірами.

До «небаладних» балад належать: «Балада простягнутих рук», «Балада початку», «Монотонно про монтера» та «Жива вода». За жанром «Балада простягнутих рук» та «Балада початку» – модифікація панегірика, тільки, на відміну від «чистого» панегірика, у першому творі звеличується не окрема особа, а людяність, а в другому – одна з майстринь петриківського розпису як символу справжнього мистецтва, її творчість прирівнюється до наслідування творіння Бога. «Монотонно про монтера» – своєрідна пародія на баладу або ж анекдот на злободенну тему з відповідною структурою та стилем. «Жива вода» за жанром належить до вірша-алегорії, а з баладою цей вірш частково зближує авторське закінчення, трагічність і антиутопія якого прочитувалася між рядками. Але завдяки цензурній правці розв'язки «балада» вийшла утопічною! Порівняймо:

Редакторський варіант: «Повз…доповз: не пропав! / – безсиллям останніх зусиль – / до джерела припав – / пив /синь…» [1, с. 58]

Авторський варіант: «Повз…доповз: не пропав! /– безсиллям останніх зусиль – / до джерела припав – / а там / гниль...» [із архіву синів В. Лучука, Тараса та Івана Лучуків].

Дослідження специфіки балад Володимира Лучука відкриває нові грані у жанровій модифікації української балади 1960–1970-х рр.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лучук В. Колобіг : Поезії / Володимир Лучук. – К. : Рад. письменник, 1986. – 79 с.
2. Нудьга Г. Українська балада (з теорії та історії жанру) / Григорій Нудьга. – К. : Дніпро, 1970. – 257 с.

Мазепа Марія Ярославівна, аспірант Інституту Івана Франка НАН України.

Науковий керівник – *Євген Казимирович Нахлік*, доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України.

Ірина Назаренко,
Київ, Україна

ТВОРИ ДЖОНА ФАУЛЗА КРІЗЬ ПРИЗМУ ІНТЕРМЕДІАЛЬНОСТІ

Інтермедіальність – особливий вид взаємодії різних мов мистецтва в рамках мономедійної презентації. Це явище ґрунтується на відсиланні через знак одного мистецтва до знаку іншого [2].

Тема інтермедіальності не нова у світі науки, проте вона досі є актуальною. Однією з причин цього є активність кінематографу, зокрема екранізації творів різноманітних письменників. Головною проблемою відтворення книги на екрані є засоби режисера, якими він передає суть твору.

Окрім того, що засоби кінематографу суттєво бідніші людської фантазії, глядацьке сприйняття фільму залежить від рівня відтворення книги. Успіх екранізації визначається дотриманням режисером сюжетної лінії твору, влучним підбором акторського складу, зображенням деталей тощо.

Засоби передачі сенсу для кожного виду мистецтва суттєво відрізняються один від одного. Але при переході знаку з одного виду мистецтва в інший (у нашому випадку – з тексту на екран), він повинен зберегти своє смислове наповнення.

Як відомо, для успіху екранізації замало просто відтворити текст першоджерела. Важливим аспектом є повноцінне використання всіх можливостей кіномистецтва. Вдалим прикладом інтермедіальності є кіноверсія роману англійського письменника Джона Фаулза «Колекціонер» [3; 4]. Відгуки щодо цієї інтерпретації твору різні, але з якісною передачею сенсу посперечатися важко. Влучним прийомом режисера картини стало введення у сюжет додаткового елементу: закритого У скляній банці живого метелика. Комаха є символом Міранди – жінки, викраденої головним героєм твору: вона така ж прекрасна, як і «рідкісний» метелик; так само безуспішно намагається втекти з полону протагоніста й однаково приречена на неминучу загибель.

Діаметрально протилежну реакцію викликала екранізація іншого роману Фаулза – «Маг» [5]. Автор книги назвав її кіноверсію «повною катастрофою». Схожу думку висловив Майкл Кейн – виконавець ролі головного героя, зазначивши, що переглянувши стрічку, «ніхто не розуміє, про що ця книга і що хотів сказати автор». Режисер вдало візуалізував лише деякі елементи твору, залишивши поза увагою важливі фрагменти, які є ґрунтовними для розуміння сенсу роману. Викривили сюжетну лінію твору відсутність у фільмі деяких персонажів, невідповідність акторського складу та зміна особливостей поведінки героїв роману.

Отже, незважаючи на різноманітність і потужність засобів кіномистецтва, його представникам не завжди вдається досягти успіху в екранізаціях творів літератури. Варто зазначити, що не існує єдиноправильної «формули», яка б допомогла вдало візуалізувати текст на екрані – кожен

твір потребує індивідуального підходу. Важливим аспектом для режисера є глибинне розуміння задуму автора та доцільне використання елементів екранізації літературних творів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волхв: роман / Джон Фаулз; [пер. с англ. Б. Кузьминского]. – М. : Эксмо ; СПб. : Домино, 2012. – 848 с. – (Pocket book).
2. Інтермедіальність – один із напрямів сучасної літературної компаративістики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://reffan.ru/referat_polotrujgqasqaspol.html.
3. Коллекционер [Электронный ресурс] = The Collector, 1965. – Режим доступа: http://www.ex.ua/153927.
4. Коллекционер: роман / Джон Фаулз; [пер. с англ. И. Бессмертной]. – М. : Эксмо; СПб. : Домино, 2012. – 400 с. – (Pocket book).
5. Маг [Електронний ресурс] = The Magus, 1968. – Режим доступу: http://www.ex.ua/698870.

Назаренко Ірина Сергіївна, студентка V курсу Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка.

Науковий керівник – *Ковбасенко Юрій Іванович*, кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри світової літератури Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка.

Анастасія Ониськів,
Ужгород, Україна

НАЦІОНАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР У РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС «МОСКАЛИЦЯ»

Національний характер складається повільно, упродовж століть і тому не може змінюватися швидко. Риси національного характеру передаються від покоління до покоління, утворюючи міцну і стійку структуру. Марія Матіос, будучи яскравим представником української постмодерної прози, зуміла через призму подій, які за сюжетом відбуваються в минулому столітті, чітко розкрити проблеми, актуальні для сьогодення. Серед них – проблеми національної ідентичності та національного характеру, які авторка порушує в романах «Москалиця», «Черевички Божої Матері», «Нація», «Майже ніколи не навпаки» та ін.

Актуальність роботи визначається необхідністю ґрунтовного вивчення національних психотипів у сучасній прозі, зокрема в доробку Марії Матіос.

Мета роботи – дослідити проблему національного характеру на прикладі роману М. Матіос «Москалиця»

Завданням роботи є простежити особливості трактування національного характеру в романі «Москалиця» на прикладі головної героїні твору Северини.

Проблема національного характеру в прозі М. Матіос є малодослідженою. Окремі зауваження стосовно ідейного змісту, жанрово-стильових, художніх особливостей творів письменниці містяться у працях О. Бойченка, К. Родика, Р. Харчук, Б. Червака, М. Якубовської. Але ґрунтовного аналізу названої проблеми в художньому доробку М. Матіос немає. До аналізу залучалися також етнопсихологічні дослідження М. Костомарова («Дві руські народності»), Ю. Липи («Призначення України»), В. Яніва («Нариси до української етнопсихології»).

Усі книги М. Матіос присвячені темі людини в непростих історичних умовах. Сама письменниця завжди робить наголос, що *«важить не час, коли відбуваються події, а людина у подіях часу»* [2, с. 66]. Авторка майстерно змальовує жіночі характери, через що деякі дослідники закидають їй певну тягу до фемінізму. М. Матіос завжди наголошує на тому, що її передусім цікавлять загальнолюдські цінності – також у тому, що відноситься до історично-психологічних аспектів її книг. Це стосується не тільки жіночої лінії у творах. Однак письменниця стверджує, що на теорії фемінізму знається не так вже й добре. Вона знає добре радше психотип жінки, який довго вивчала й спостерігала: *«у кожній жінці отого «згубного психологізму» значно більше, ніж у чоловіків».*

Кожна нація має свою специфічну культуру, звичаї, систему знаків, письма, які відрізняють її від решти. Саме ця відмінність і називається «національним характером».

Національний характер має такі властивості:

- у ньому зафіксовано типові риси, які наявні в різноманітних поєднаннях у більшості представників етносу;
- він у жодному випадку не є простою сумою якостей окремих людей.

Аналізуючи роман «Москалиця», можна з упевненістю сказати, що основними такими рисами в українського народу авторка бачить:

- працьовитість і відповідно прив'язаність до землі;
- добродушність і готовність допомогти ближньому;
- готовність відстоювати свою територію будь-яким способом;
- глибока релігійність (з елементами забобонності);

Цікавим є те, як гармонійно побожність головної героїні переплітається із забобонністю. Вона і на травах добре знається, допомагаючи людям з села долати всяку хворобу (за що її дехто називає відьмою, а більшість просто боїться, не перестаючи при цьому приходити до мудрої жінки в разі потреби), і постить дванадцять п'ятниць, щоб уберегти себе від усього злого, бо хто ж, як не вона. Змирившись із випробуваннями, даними Богом, Северина не зрікається свого шляху, гордо долаючи всі труднощі і при цьому не втрачаючи віру у Творця: *«Якщо Бог розвернув її Долю в ці скелі й безлюддя – значить, вона заслужила такої Долі. А раз так – то треба дякувати Богові»* [2, с. 21].

Не можна оминути невичерпної сміливості й готовності до дії, якою наділила авторка свою героїню, яка і стала домінантною рисою у її харак-

тері: *«То як їй складати руки і покірно чекати?! Перед смертю складе. А тепер – ще зарано»* [2, с. 26].

Важливими чинниками становлення специфічних рис характеру в окремого етносу є побут і ландшафт. Джерелами становлення національного характеру є сім'я, батьківський дім, рід, природне оточення. Проте найважливішим з-поміж цих чинників є, напевне, географічне. М. Костомаров у праці «Дві руські народності» наводить таку тезу: *«Певна річ, що географічне положення було першою причиною тому, що витворилися між людьми різниці народностей узагалі»* [3].

А й правда, що може більше вплинути на формування уявлень про світ і своє місце в ньому, аніж величність Карпат. Для головної героїні гори стають «місцем сили», домівкою, яку потрібно захищати від чужоземних загарбників усіма способами. Можна вважати, що така прив'язаність Северини до гір зумовлена тим, що характер героїні є проекцією самої М. Матіос. Авторка народилася й виросла в горах, вони є місцем дії в більшій частині її творів, і по тому, з яким трепетом письменниця пише про гори, легко зрозуміти, що Карпати мають для неї сакральне значення.

Отже, М. Матіос у романі «Москалиця» змальовує характер сильної жінки, загартованої нелегким життям у горах, людини, яка споріднена з горами і є їх невід'ємною частиною. Вона дає можливість повністю заглибитися в дух часу, розкрити таїни української душі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галич О. Історія літературознавства: підручник для філологічних спеціальностей / Олександр Галич. – Луганськ : ТОВ «Книжковий світ», 2009. – 266 с.
2. Матіос М. Москалиця / Марія Матіос. – Львів : Піраміда, 2008. – 176 с.
3. Костомаров М. Дві руські народности / Микола Костомаров / [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://litopys.org.ua/kostomar/kos38.htm.
4. Харчук Р. Б. Марія Матіос: між традицією і стилізацією // Р. Харчук Сучасна українська проза: Постмодерний період: Навч. посіб. / Р. Б. Харчук. – К. : ВЦ «Академія», 2008. – 248 с. (Альма-матер).
5. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології / Володимир Янів. – Мюнхен, 1993. – 343 с.

Ониськів Анастасія Євгеніївна, студентка ІІІ курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Кузьма Оксана Юріївна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Корнелія Остапів,
Ужгород, Україна

ФІЛОСОФІЯ КОХАННЯ У РОМАНІ ЮРІЯ ВИННИЧУКА «ВЕСНЯНІ ІГРИ В ОСІННІХ САДАХ»

Тема кохання посідає чільне місце у скарбниці українського письменства, зокрема й у творчому доробку Юрія Винничука. Роман «Весняні ігри в осінніх садах» – глибоко інтимний і відвертий, у ньому постають антитетичні універсалії "кохання" та "смерті", що прочитуються у різних художніх схемах автора на рівні сюжету, образності та окремих мікродеталей твору.

Ю. Винничук у своїй літературній творчості постійно шукає філософське підґрунтя для відображення найзагадковішого і найпарадоксальнішого почуття людини – кохання. У романі «Весняні ігри в осінніх садах» зображено розмаїтий прояв почуттів як пристрасті, емоцій (ревнощі, кохання, гнів, жорстокість, ненависть) та їх розвиток. Загалом пристрасті в тексті Ю. Винничука «вирують в розбурханій новим станом душі героя, хоча й вони деякою мірою урівноважуються його аналітичною здатністю постійно ніби спостерігати себе збоку» [2, с. 57].

Твір прочитується як автобіографічний. У площині тексту роману відбувається змішування понять *автор* і *персонаж*. «Таке стирання/оприсутнення в тексті автора здійснюється цілком у дусі постмодерної амбівалентної гри» [4, с. 94]. Ефект автобіографізму виникає, не останньою чергою, завдяки емоційній відвертості, відкритості оповіді, внаслідок озвучення дуже особистісних моментів. Але все ж роман не є автобіографією, а тому доцільно говорити про авторські маски в цьому творі як прийом містифікації та карнавальності.

Використовуючи авторську маску, письменник навіює реципієнту «власне іронічне розуміння, бавиться своєю маскою, піддає сумніву проблеми вимислу, авторства, постає у ролі трикстера, який не лише висміює нормативи класики й шаблони маскультур, а й глузує над «наївними» уявленнями читача про літературну дійсність, над його рецептивною практикою» [3, с. 26].

Визначальними концептами в романі Юрія Винничука є маска блазня і маска героя-коханця, які досить часто взаємонакладаються. За М. Бахтіним, постать блазня в романі слугує для оприявлення «специфічно непублічних сфер життя, наприклад, статевої, – це найдревніша функція блазня» [1, с. 311]. А от маска героя-коханця є своєрідною помстою: кидаючи чоловіка, жінка звинуватила його в зрадах та бабійстві, але, як стверджує герой, то був суцільний «водоспад безглуздя». Постійний процес завойовування жінок, активне особисте життя є в першу чергу способом забути колишню дружину, а не власне сутністю героя. Винничук як автор і як герой дає читачеві досить прозорий натяк на дійсний стан речей.

Ю. Винничук майстерно синтезує в одному творі іронію та пародію на серйозну проблематику, приперчуючи це все еротизмом (який, до речі,

теж є часто іронічним). При цьому іронічно-пародійний та еротичний елементи висуваються на перший план, а тому пересічний читач просто не помічає ті важливі питання, які також порушуються у прозі письменника. На наративному рівні індивідуальні, інтимні інтонації набувають іронічного, навіть пародійного забарвлення на тлі спогадів, роздумів інтимного характеру. Вихід суб'єктивного начала, що, на перший погляд, сприймається в тексті за відображення авторської індивідуальності, є маскою постмодерної гри з різноманітними табу суспільної свідомості.

У романі також виокремлюємо та простежуємо боротьбу Ероса і Танатоса. Письменник прагне показати не лише варіації протиборства цих макроконцептів, але й їх суміжне існування, поступовий взаємоперехід, динаміку взаємодії. Еротичні й танатичні складові можна простежити на всіх рівнях літературного твору в неоднорідних варіаціях, де поєднуються раціональні та ірраціональні фактори. Завдяки індивідуальній манері письменника моделі кохання та смерті є домінантами, які сприяють динаміці сюжету, провокують несподіваний фінал та творять універсальні образні системи художнього твору.

У романі знаходимо оригінальне авторське прочитання дихотомії "чоловік – жінка" та образу "femmefatale", якому притаманна таємничість, загадковість. Герой роману відчуває, що в його обраниці (Мар'яні) є щось приховане, якась таємниця. Як зазначає С. Яковенко, найхарактерніше відчуття, що супроводжує чоловіків у стосунках з такими жінками – це страх перед тілесністю, яка нагадує про смертність людини, тому для героїв-чоловіків статевий акт найчастіше асоціюється з процесом вмирання [6, с. 42].

Відчуття автором жінки досить сильно варіюється. Там, де вона не конче асоціюється зі злом та фатальною вбивцею, всеодно помітні намагання виділити жіночу природу як іншу «щодо чоловіка і в порівнянні з ним» [6, с. 41]. Завдяки літературному переосмисленню жіночих образів, у підсвідомості автора й читача формуються асоціації цих образів із вродою, юністю, коханням, звабою, самотністю, безоднею, печаллю, смертю, таємничістю, потойбіччям, волелюбством. Образ фатальної жінки фігурує в тексті також як втілення гріха, таємниці, сакральних знань.

Така жінка ще до близькості вселяє в чоловіка страх, але потяг до неї долає невпевненість, і чоловік, майже завжди, здається у полон її чарам. Зближення із нею стає першим кроком героя на шляху до загибелі. Фатальна жінка – це, перш за все, за висловом Дж. Франкла, "жінка-руйнівниця" [5, с. 257].

Проте вплив фатальної жінки на талановиту людину ще більше згубний, ніж на звичайну: спочатку вона відбирає у нього талант творення, а потім підштовхує до божевілля, самознищення, загибелі. Талановита людина більш вразлива до зовнішніх негативних факторів і несе в собі зародки саморуйнації (згубні нахили та хвороби); вплив фатальної жінки є тим каталізатором, що сприяє їхньому розвитку й призводить особистість до загибелі.

Парадоксальний фінал твору свідчить також про конфліктний характер еротично-танатичних інстинктів-антиномій. Автор залишає героя жи-

вим, що прочитується як перемога життєдайного начала – Ероса, а смерть Мар'яни говорить про падіння Танатоса. Таким чином, автор продемонстрував читачеві метаморфозну модель кохання та смерті за принципом динаміки, органічного саморозвитку, що дало змогу побудувати унікальний сюжет з інтригуючим фіналом.

Зрештою, посіяні зерна кохання і страждання в душі героя (того ж автора) проростають ідеєю життєрозуміння, життєствердження і життєздійснення. Розмірковування автора у творі – це намагання не тільки збагнути незбагненне щастя, а й спроба творчої людини (письменника) зупинити цю прекрасну мить, зафіксувати вербально, віднайти ті єдині слова, які б могли сповна відтворити, по суті, не відображений до кінця словами стан його душі і тіла. Тілесне теж важить для нього не мало, він не розводить тілесне і безтілесне по обидва береги своєї думки, проте чільним для нього все ж є саме духовний, креативний первень кохання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. Вопросы литературы и естетики / М. Бахтин. – М. : Художественная литература, 1975. – 504 с.
2. Герасимчук В. А. Філософія кохання: Вічне сходження спраглої душі до вічності (герменевтичні міркування над текстом роману А. Мердок «Чорний принц») // Гуманітарний часопис. – 2006. – № 3. – С. 48–59.
3. Літературознавча енциклопедія: У 2-х т. Т. 1 / [Авт.-уклад. Ковалів Ю. І.]. – К. : Академія, 2007. – 624 с.
4. Поліщук О. Автор і персонаж в українській новітній прозі / О. Поліщук. – К. : Фоліант, 2008. – 176 с.
5. Франкл Дж. Неизведанное Я / Пер. с англ. И. Е. Киселевой / Дж. Франкл. – М. : Прогресс, 1998. – 246 с.
6. Яковенко С. Ґендерна проблематика в прозі Валерія Шевчука / С. Яковенко // Волинь-Житомирщина. – 2007. – № 17. – С. 39–48.

Остапів Корнелія Богданівна, студентка ІІ курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Хававчак Олег Анатолійович*, старший викладач кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Марина Павлишина,
Вінниця, Україна

РОЛЬ ОЛЬФАКТОРНИХ ДЕТАЛЕЙ У МОДЕЛЮВАННІ ОБРАЗУ УКРАЇНИ У ЗБІРЦІ «ТЕРПКІ ПАХОЩІ» ЛЕСІ ЛИСАК

Запах є важливим чинником сприйняття навколишнього середовища; вони є не тільки біологічними й соціальними, але й культурними факторами, тому мають соціально-історичний характер. На думку сучасних учених, «запахи наділені культурно релевантними значеннями і беруть

участь у суспільному житті як парадигми ідентифікації світу і взаємодії з ним. Унаслідок особистісної, емоційної природи ольфакторного досвіду запахи засвоюються членами суспільства на глибоко особистісному рівні» [1, с. 48]. Перші спроби дослідження запахів належать Платонові, Аристотелю, Демокріту й іншим мислителям. З появою та розвитком різних наук їх почали активно досліджувати психологи (Б. Ананьєв, Г. Костюк, О. Леонтьєв), культурологи (О. Левінсон, Г. Кабакова, О. Кушліна), мовознавці (О. Потебня, В. Виноградов, В. Дятчук та інші). Ольфакторні образи цікавлять і літературознавців, оскільки чимало письменників звертаються до них.

В українській літературі до ольфакторних образів у своїх творах зверталися Михайло Коцюбинський, Олесь Гончар, Михайло Стельмах, Володимир Сосюра, Максим Рильський, Григір Тютюнник та інші митці.

У контексті обраної теми на увагу заслуговує збірка «Терпкі пахощі» Лесі Лисак, видана в Нью-Йорку 1969 року. Мета статті – проаналізувати ольфакторну поетику названої збірки й естетичну цінність запахів для моделювання в ній образу України.

Леся Лисак – письменниця-емігрантка, перші твори якої друкувала нью-йоркська газета «Свобода». До збірки «Терпкі пахощі» ввійшли оповідання, у яких розповідається про односельців, забуті й далекі будні рідного села. Чимало тут і нових тем та образів, пов'язаних з реаліями життя українських емігрантів в Америці. У малій прозі письменниця продемонструвала загострене світовідчуття, підвищену здатність розуміти природу і світ, у центрі якого – Україна. Для більш яскравого відтворення образу втраченої Вітчизни авторка активно використовувала численні ольфакторні деталі. Останні наявні мало не у всіх творах книжки, зокрема в оповіданнях «Коли цвіли черемхи», «Крізь вікно», «Думки на сонці», «Парфуми», «Терпкі пахощі» та інших. Цю обставину помітив В. Давиденко, котрий у післямові до збірки зазначав: «Леся Лисак, доброзичливо беручи читача за руку, веде його в давноминулу весну, в «старі, добрі часи», може й на вали в Золочеві, коли цвіли фіялки; веде кудись, може до Сокаля у хтозна колишній Маланчин Вечір, коли з кухні пахло медяниками, що їх пекли для «сівачів», а за вікнами мерехтів сніг і нерухомо молились дерева» [2, с. 345]. Отже, зосередимо увагу на оповіданнях «Коли цвіли черемхи…» та «Парфуми», у яких ольфакторні деталі найяскравіше відтворюють образ України.

Запах черемхи є сюжетотворчим і в оповіданні **«Коли цвіли черемхи…»**, героями якого є вчителька та її учні. Авторка створює романтичний образ, що передає любов і повагу дітей до вчительки, якій вони дарували «цілі сніпки пахучої черемхи» [2, с. 259]. Письменниця кілька разів поєднує іменник «черемха» з прикметником «пахуча», що підсилює вплив створеного образу на читача. Запах білих галузок має особливе значення, адже позитивно впливає не тільки на свідомість молодої вчительки, яка розповідала дітям про княжі часи, українських гетьманів, вояків, котрі співали пісню про червону калину, але й на її учнів. Цей запах супроводжуватиме її

змужнілого шістнадцятирічного учня, котрий 1944 року піде боронити рідну землю: «… пішов на війну тоді, коли цвіли черемхи» [2, с. 260].

Якщо в попередньому творі запахи викликають теплі й позитивні відчуття у героїнь, то в оповіданні **«Парфуми»** вони набувають негативної конотації. Головна героїня отримала в подарунок від сестри з СРСР парфуми «Красная Москва», які «пахнуть тим самим млосним, нудним, «казьонним» запахом» [2, с. 33]. Кожна радянська людина добре знала парфуми з промовистою назвою, їхній запах асоціювався із жорстокими і страшними реаліями, породженими тоталітарною дійсністю в СРСР. Героїня згадала осінь 1939 року, порожні полиці магазинів після приходу «визволителів». Поступово запах парфумів набуває естетичної непривабливості, агресивності, перетворюється на сигнал чогось тривожного, що на психофізіологічному рівні впливає на героїню, в котрої починає боліти голова. Такі ж негативні асоціації з'являються і в подруги героїні, якій від запаху парфумів стало «дуже душно» [2, с. 34].

Уїдливий запах «Красной Москви» перетворюється на маркер задушливої атмосфери радянської держави, яка вороже ставилася до українців-патріотів: «… ця їхня «Красна Москва» така сама занудлива, як їхні пропаґандивні кличі: від них вільній людині важко дихати» [2, с. 33]. Однак героїня оповідання демонструє оптимізм щодо подальшої долі українців: «… я вірю, що так, як ви ось тут відчинили вікно, щоб позбутися млосного запаху, – там теж колись люди повідчиняють усі вікна і двері, щоб зачерпнути на повні груди подув свободи» [2, с. 34].

Як бачимо, ольфакторна поетика носить собі відбиток глибоко індивідуального авторського відчуття світу й маркує ностальгійні емоції самої письменниці. Постійна актуалізація фонових знань читача, наявність численних образів запаху вказує на те, що всі твори збірки «Терпкі запахи» розраховані на сприйняття передусім українського реципієнта, у якого з авторкою книги єдина картина світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ароматы и запахи в культуре / [сост. О. Вайнштейн]: В 2 книгах. – К. 1. – М. : Новое литературное обозрение, 2010. – 616 с.
2. Лисак Л. Терпкі пахощі / Л. Лисак / Вст. сл. авт. – New York; Jersey City : Svoboda, 1969. – 345 с.

Павлишина Марина Григорівна, магістрант Інституту філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського.

Науковий керівник – *Руснак Ірина Євгеніївна*, доктор філологічних наук, професор Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського.

Людмила Петрова,
Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ГУМОРИСТИЧНОГО ЕФЕКТУ НА ОСНОВІ КУЛЬТУРНИХ ВІДМІННОСТЕЙ РІЗНИХ НАЦІЙ

Споконвіку, зустрічаючись із представниками іншої культурної традиції, люди, перш за все, звертали увагу на різні відмінності між цими людьми й ними. Зазвичай це були розбіжності в зовнішньому вигляді, традиціях, релігії, мові.

На жаль, збагнути причину цих відмінностей людям вдавалося не завжди. Це сприяло виникненню різних непорозумінь і, як наслідок, певних стереотипів, які, у свою чергу, лягали в основу різних жартів та анекдотів.

Але звідки ж у людей з'являється бажання зробити щось саме смішним? Згідно з класифікацією С. Аттардо, є три основні теорії гумору, що пояснюють можливі причини цього: теорія невідповідності (incongruity theory), теорія ворожості (hostility theory) та теорія зняття напруги (relief theory) [1, с. 60].

У контексті етнічного гумору метою створення жарту є, відповідно, висвітлення «абсурдності», глузування, зняття напруги. Яким же чином створюються подібні жарти? Перш за все потрібно пам'ятати, що жарти, в основу яких покладені міжкультурні відмінності, складаються зі вступної частини (preface or framing), головної частини (telling) та кульмінації (punchline). Є певні прийоми, якими користуються коміки у своїй роботі, й орієнтовані вони найчастіше саме на кульмінацію.

Одним із найпоширеніших таких прийомів є *двозначність* [3, с. 1]. Для створення жартів на його основі використовують полісемантичні слова, омофони (рідше омоформи чи омографи) та семантично різні пароніми. Так, наприклад, у наведеному анекдоті використано міжмовні омоніми:

- *Do you know why Germans don't like gifts?*
- *Why?*
- *Because, in German, "gift" means poison.*

Приклад семантично різних паронімів можна побачити в такому жарті:

- *I'm hopping to be unrolled to your English lessons, like it is said in your silly bus.* (showing syllabus) [2].

Інший, доволі популярний прийом створення комічного ефекту називається *перескік* [3, с. 1]. Фактично, це порушення ряду однорідних членів речення. Наприклад:

- *We Chinese like rice, noodles, vegetables, eggs, fish and the teaching of Mao Zedong* [2].

Ще один популярний прийом називається *причина* [3, с. 1]. Він полягає в порушенні відповідного типу когерентності. Тобто в кульмінації подається псевдопричина виникнення явища, про яке розповідалося раніше. Вона зазвичай настільки далека від реальної, що створюється відчуття абсурдності. Наприклад:

- *На жаль, Юн Са Рок не зміг стати наймолодшим аспірантом в історії.*

- *Чому?*

- *Він втратив рік, поки його сім'я рила тунель із Північної Кореї.*

Подібні жарти розвиваються з плином часу. Люди намагаються поступово позбавитися старих стереотипів і, в першу чергу, це відображається на лексичному компоненті. З жартів зникають такі слова-парії, як «negro», «colored», «kike» та інші, заміщуючись більш політкоректними термінами.

Зараз дедалі більше розвиваються технології, що дозволяють мешканцям різних куточків світу споживати інтелектуальні продукти виробництва письменників, аніматорів, сценаристів та інших людей із цієї сфери.

Уміння розуміти та створювати подібні жарти є важливим, адже може допомогти представникам певного народу подивитися на себе з іншої точки зору, зрозуміти, в чому полягають відмінності в культурах їхньої країни та країни – виробника жарту. Толерантно озвучені розмовні жарти на основі стереотипів про власну країну можуть допомогти у знятті напруги під час проведення перемовин. Тим не менш, потрібно пам'ятати, що створювати подібні жарти варто дуже обережно, щоб нікого не образити. Краще жартувати про себе. Таким чином, ми не лише не образимо, але й, імовірно, завоюємо симпатію іноземних друзів та колег.

ЛІТЕРАТУРА

1. Attardo S. Linguistic Theories of Humor [Електронний ресурс] / Salvatore Attardo // Walter de Gruyter. – 1994. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books/about/Linguistic_Theories_of_Humor.html?id=FEWC4_3MrO0C&redir_esc=y.
2. Allen S. Mind Your Language [Електронний ресурс] / Stuart Allen // London Weekend Television. – 1977. – Режим доступу: http://www.dailymotion.com / video/xlrzyt_mind-your-language-01_fun.
3. Васильев Л. Приемы создания шуток [Электронный ресурс] / Л. Васильев, И. Шелевей. – 2006. – Режим доступа: http://humorlab.ru/examples/.

Петрова Людмила Олегівна, магістрантка Гуманітарного інституту напряму «філологія (англійська мова і література)» Київського університету ім. Б. Грінченка.

Науковий керівник – *Козлова Ольга Сергіївна*, кандидат філологічних наук, доцент Київського університету ім. Б. Грінченка.

Ірина Полєтуха,
Луцьк, Україна

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ ФАКТОР СТРУКТУРУВАННЯ ТЕКСТУ

Експериментальний підхід до художньої творчості передбачає певний вихід за межі традиційних координат. Задля максимальної довіри реципієнта автори ретельно відтворюють історичний контекст, деталі побуту, ментальні ознаки і нерідко мовленнєві характеристики своїх персонажів.

Науково-фантастичний роман американського письменника Деніела Кіза «Квіти для Елджернона» спричинив чимало обговорень серед англомовних критиків та читачів ще від 1959 року, коли автор опублікував однойменне оповідання, з якого пізніше було дописано роман.

Однією з визначальних поетикальних характеристик твору є мовленнєва деструкція гомодієгетичного наратора, який у тексті представлений в образі головного персонажа Чарлі Гордона. Дослідниця Н. Кондратенко, вивчаючи мову творів сучасних українських письменників-постмодерністів, тлумачить деструкцію як «мовностилістичний прийом, пов'язаний із внутрішньотекстовими суперечностями свідомого характеру» [2, с. 153], і при цьому зазначає, що «деструкція – це не тотальне порушення структури або змісту тексту, а особливий тип цієї структури (або змісту), що подібно до прийомів «шокової терапії» впливає на адресата» [2, с. 153].

Жанр твору Д. Кіза можна сформулювати не просто як роман-щоденник, а «роман у звітах» (персонаж пише щоденникові записи, які в якості звітів передає в медичну науково-дослідну установу). Чарлі Гордон прагне подолати власну розумову відсталість і погоджується на участь у медичному експерименті, що передбачає хірургічне втручання в головний мозок.

Композиція роману має лінійний характер, який порушують ретроспективні фрагменти оповіді: під час лікування Чарлі пригадує чимало епізодів зі свого життя. Події у творі охоплюють короткий проміжок часу: перший запис датовано 3 березня, а останній – 21 листопада. За цей час у тексті охоплено такі періоди розумової/мовленнєвої активності персонажа: до операції, після операції, інтенсивний прогрес, різке зниження здобутих розумових та інтелектуальних здібностей, регрес. Абсолютно кожен із згаданих періодів у тексті скрупульозно передано на пунктуаційному рівні, у лексиці та синтаксисі мови персонажа. Наприклад, перший запис містить такі мовні конструкції: «*Дохторь Штраус каже аби я писав шо думаю і помнив усе шо зі мною буде від сьогодні… Звуть мене Чярлі Гордон і я роблю в пикарні Доннера де містер Доннер дає мені по одинадцять доларів на тиждень і дає хліба та тістечко, коли я попрошу. Мені тридцять двоє років і в наступному місяці буде мій день народження*» [1, с. 9]. Допущено правописні, лексичні, граматичні помилки. Протягом декількох місяців герой переживає різні етапи свого інтелектуального та емоційного розвитку, на кожному з них змінюється система концептів, якими він оперує, через них, відповідно, зазнає змін його світогляд. Аналогічні процеси відбуваються з мовою персонажа і його мовлення стає більш унормованим, збагачується стилістичними фігурами різних рівнів. Із настанням регресії після експерименту мова і мовлення Чарлі Гордона поступово повертаються до початкового рівня. Усі наратовані епізоди у творі передано через потік свідомості персонажа; пережиті події розповідаються/записуються у минулому часі й на вершині розумової еволюції Чарлі постають як драматизовані фрагменти спогадів з повноцінними діалогами (пряма мова) та відтворенням пережитого.

Чимало критиків наголошують на ефективності такої композиції та наративу роману Д. Кіза. На думку дослідника Б. Шелбі, «Розуміння поверхневих надій і мрій Чарлі через його лабораторні «звіти прогресу» працює настільки добре, тому що дуга його прогресу проявляється не лише в правописі, граматиці і доборі слів, а й завдяки вибору епізодів зі свого життя, які він записує» [4].

Аналізуючи цей роман, А. В. Гончар [3] звертає увагу на статус т. зв. «ненадійного наратора» у тексті, який володіє такими рисами: недосвіченість, шаленство, параноїдальність, егоцентричність, обмеженість. Автор наукової розвідки вважає, що Чарлі як персонаж і наратор не втрачає цих характеристик у ході експерименту, а тільки по-іншому репрезентує їх; тому немає підстав вважати, що тип наратора змінюється протягом твору. Ми ж вважаємо, що попри незмінний статус наратора у творі, специфіка його наративу (звісно, поруч зі змістовим наповненням роману) впливає на умовне структурування тексту реципієнтом на три частини: до експерименту, прогрес, регрес. Аналіз роману також дає нам підставу визначити тип мовленнєвої деструкції у ньому: за класифікацією Н. Кондратенко, це «комунікативна деструкція», яка «… пов'язана з особливостями мовленнєвої актуалізації висловлень та специфікою текстової комунікації. Мовленнєва актуалізація передбачає таке подання тексту, що відтворює його функціонування в усному дискурсі» [2, с. 155].

Висновки. У романі «Квіти для Елджернона» лінгвостилістичний фактор наративу відіграє важливу роль у структуруванні тексту. Динаміка сюжету в творі передається через призму комунікативної мовленнєвої деструкції наратора. Спектр мовних засобів відповідає частотним флуктаціям психоемоційного стану Чарлі Гордона та вливає на умовний поділ твору на три частини. Це дає підставу вважати, що лінгвостилістичні характеристики художнього тексту можуть бути засобом його умовного/очевидного структурування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кіз Д. Квіти для Елджернона : роман / Деніел Кіз; пер. з англ. Віктора Шовкуна. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. – 304 с.
2. Кондратенко Н. Деструкція в постмодерністському художньому дискурсі: сутність і типологія / Н. Кондратенко // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство. – 2014. – № 2. – С. 152–156.
3. Гончар А. В. Функция ненадежного повествователя в рамках приема намеренной речевой деструктивности [Електронний ресурс] / А. В. Гончар // Зарубежная литература: контекстуальные и интертекстуальные связи: материалы 5-й ежегодной всероссийской студенческой научно-практической конференции студентов, магистрантов и аспирантов. – 2012. – Режим доступу: http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/4632/1/foreing_ lit._ 2012.pdf.

4. Shelby B. Flowers for Algernon: Terrific SF without a spaceship or a ray gun in sight [Електронний ресурс] / Blaise Shelby // Science Fiction Weekly 4 (August 10). – 1998. – Режим доступу : http://www.scifi.com/sfw/issue76/classic.html.

Полєтуха Ірина Олександрівна, аспірант Інституту філології та журналістики Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Науковий керівник – *Соколова Вікторія Альбертівна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії літератури та зарубіжної літератури Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Іванна Процюк,
Ужгород, Україна

«НАЛАГОДЬ СТРУНИ ЗОЛОТІ»: МУЗИЧНА СТИХІЯ В ПОЕЗІЯХ ЗБІРКИ «З ЖУРБОЮ РАДІСТЬ ОБНЯЛАСЬ» ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ

Олександр Олесь – один із найталановитіших українських поетів, «справжній новатор і реформатор у галузі лірики, яку він вивів із хуторянського застою й підняв на європейський рівень» [2, с. 152]. Вступ поета на літературну арену звикли пов'язувати з початком українського модернізму. Першою хвилею модернізму був символізм із його істотною ознакою – музикальністю.

Вивчення засобів музики у творчості О. Олеся – малодосліджена проблема в літературознавстві. Тому назріла потреба її системного аналізу. На музичності поезій митця наголосив ще І. Франко, автор рецензії на збірку «З журбою радість обнялась»: «Майже кожний віршик так і проситься під ноти, має в собі мелодію» [5, с. 224]. Серед тих, хто відразу відчув непересічний талант Олеся, були С. Єфремов, М. Євшан. Проф. Ф. Стешенко вважає О. Олеся в українській поезії найбільш музикальним після Тараса Шевченка. На ідейно-художньому новаторстві митця наголошують М. Неврлий, Р. Радишевський, цілий ряд сучасних дослідників поезії Олеся (М. Жулинський, О. Камінчук, І. Чернова та ін.).

Мета роботи – дослідити засоби музики в поетиці збірки О. Олеся «З журбою радість обнялась».

Перша збірка поета «З журбою радість обнялась» (1907), яка відразу прославила О. Олеся, принесла йому читацьке визнання й звання першорядного поета України. У дебютній збірці поета І. Франко побачив «майстра віршової форми і легких граціозних пісень» [5, с. 225]. У цій збірці чітко стає зрозумілим, що його пісні – це не плач зболеного серця, це дзвінкоголосе сприйняття змін у суспільстві. «Саме музика, – вважав він, – може найтонше передати стан душі, боротьбу й суперечку людських почуттів» [3, с. 15].

Настанова відомого французького поета-символіста Поля Верлена – «Найперше – музика у слові» – була девізом і для Олеся, який шукав нового

бачення людини й світу, керуючись не лише словом, а й музикою. Митець, складаючи свої вірші-пісні, прагнув вигравати їх на музичних інструментах – арфі, лірі, кобзі, які були у великій злагоді з його музою. Саме музика, вважав він, може найтонше передати стан душі, боротьбу й суперечку людських почуттів. Б. Лепкий писав: «Олесь з тих щасливих поетів, що модерні напрямки зуміли пов'язати з щирою українською поезією. Читаючи його вірші, почуваються все нові тони, нові акорди, бачаться нові краски і нові малюнки, але вони не навіяні чужиною, а виростають органічно з українського ґрунту, зв'язуються нерозривно з нашою поетичною минувшиною» [2, с. 127].

Яскравим прикладом потужного життєлюбства поета можна вважати романс «Чари ночі». У вірші присутня пристрасть інтимного спілкування, мало властива іншим символістам [1, с. 414]. Вірш «Чари ночі» (1904) став шедевром української лірики, який засвідчує, що Олесь уже в ранній своїй творчості піднісся як поет на найвищий щабель, із великим чуттям й артистизмом оспівав вселюдський мотив кохання [2, с. 55].

Цікавою з точки зору звукової організації є поезія «Три менти». Тут передаються настрої повсталого люду, розгортаються суспільні мотиви. Поезія пролунала як бойовий розказ серед напруженої тиші. Приголосними *х-ш* при їх кількаразовому повторюванні досягається у вірші потрібна мета – передати спад, затихання певного явища. Повторення звуків *х-ш* викликає відчуття спокою і підкреслює погідність вечора після бурхливого вітряного дня. Цей ефект доповнюється повторенням слова «тихше», що створює ауру таємничості і ніжності. Проте далі спостерігається разючий контраст: «*Гей, до зброї! / Бийте в дзвони! / Будьте смілі, як дракони!..*» [3, с. 53]. Кожне слово у вірші О. Олеся, таким чином, крім свого суто змістового наповнення, має ще естетично-звукове значення.

Спорідненість живої природи й порухів людської душі характерна для вірша "Косять коси...". Його образний лад підпорядкований єдиній меті – вловити й передати процес косовиці ритмомелодикою твору. Мінорне відчування життя, хвилеві розчарування, зневір'я і песимізм, передає поет найчастіше хореєм [2, с. 147].

Тяжіння до музики спостерігається в О. Олеся не лише в безпосередньому звучанні поезій, а й в образній системі, що має цілу низку образів, які за їхньою тематичною належністю можемо назвати музичними [4, с. 57].

Пісня – наскрізний образ у творчості митця, про що свідчать уже назви його творів. Однією з найпоширеніших позитивних характеристик народної пісні є фольклорний епітет «солов'їна». Спів солов'я не лише вважався найкрасивішим, вражав своїми мелодійними переливами, а й був звуковим тлом для закоханих, тому символізував кохання [2, с. 58].

Крім самої пісні, музики, поети часто звертаються й до мотиву музичних інструментів, із яких видобувається звук, а також до теми музикантів. У хвилини розпачу та душевної муки зринає драматичний образ розбитої кобзи, ліри, розірваної струни. Так, у Олеся є рядки:*«…Геть кобзу! Струни я порву на неї. І розіб'ю її саму*…» [3, с. 80]. Можна припустити, що розбиті по-

чуття чи розбиті надії асоціюються у свідомості митця з розбитим музичним інструментом, що унеможливлювало подальший спів (тобто творчість) і символізувало своєрідну творчу смерть. Ще один варіант музичного інструмента в Олеся – арфа з порваними струнами – відсилає нас до античності як потужного джерела міфологічних образів.

О. Олесь настільки тонко і вдало використовував народну пісню, що в її оригінальних поезіях відчувається непідробна народна простота і музикальність. Це надає їм особливої свіжості і привабливості. Як зазначив І. Франко, «гарне воно і солодке (Олесеве співання), як справді соловейкове цвіріньканнячання…» [5, с. 227].

Отже, дослідивши засоби музики в поетиці збірки О. Олеся «З журбою радість обнялась», переконуємося, що поет – тонкий лірик, якому органічно притаманне сприйняття світу в його музичному звучанні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ ст.: підручник: у 10 т. / Ю. Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 2013. – 510 с.
2. Неврлий М. Олесь: Життя і творчість / М. Неврлий. – К. : Дніпро, 1994. – 173 с.
3. Олесь О. Твори: у 2 т. / Упоряд., авт. приміт. Р. Радишевського / Олександр Олесь. – К. : Дніпро, 1990. – Т. 1. – 959 с.
4. Осьмак Н. Особливості художньої трансформації образу пісні в поезії Олександра Олеся та Грицька Чупринки / Н. Осьмак // Дивослово. – 2009. – № 11. – С. 57–60.
5. Франко І. [Рец.] О. Олесь. З журбою радість обнялась / І. Франко // Франко І. Зібр. творів: У 50 т. – К. : Наук. думка, 1982. – Т. 37. – С. 224–227.

Процюк Іванна Віталіївна, студентка ІІ курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Кузьма Оксана Юріївна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Євгенія Радкевич,
Київ, Україна

АНТИЧНИЙ МІФ ПРО ПІГМАЛІОНА В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ДЖ. Б. ШОУ

Давньогрецький міф про скульптора Пігмаліона є прецедентним сюжетом, еволюція якого в різних історико-культурних контекстах отримала своєрідне тлумачення. Міф про царя-скульптора з'явився в стародавній Греції, де розповідали про царя Кіпру, який закохався у створену ним статую дівчини, з якою згодом одружився після оживлення її Афродітою за

його наполегливим проханням. У давньоримській літературі сюжет був запозичений П. Овідієм Назоном. У подальшому особливості давньогрецького міфу були відображені у творах Ж.-Ж. Руссо, В.-С. Гілберта, Т. Смоллетта, Є. А. Боратинського, О. В. Дружиніна та інших письменників.

Англійський драматург Дж. Б. Шоу дав міфу про Пігмаліона й Галатею індивідуальне авторське трактування, в якому відображені його уявлення про природу чоловіка і жінки. Драматург у своїй п'єсі «Пігмаліон» втілив роздуми про актуальну наукову лінгвістичну проблему, у комедії також відображений комплекс ідей, пов'язаних з філософією Ф. Ніцше. Твір Дж. Б. Шоу має значну культурну основу: є симбіозом історичного, філософського, біблійного, міфологічного, фольклорного й літературного пластів культури.

За версією, яку запропонував Дж. Б. Шоу, сучасним Пігмаліоном став відомий талановитий професор фонетики Генрі Хіггінс, а Галатеєю — звичайна лондонська квіткарка Еліза Дулітл. Парадоксом у п'єсі драматурга є людина.

Наскільки Дж. Б. Шоу цікавив зв'язок характеру й суспільного становища, особливо доводить той факт, що радикальну перебудову характеру він зробив головною темою п’єси «Пігмаліон». Сюжет твору був іронічною, а часом і пародійною стилізацією давньогрецького міфу. У сучасному лексиконі ім’я «Пігмаліон» асоціюється з людиною, закоханою у своє творіння. Отже, сенс назви комедії відповідає її сюжету. По-перше, Хіггінс, як і Пігмаліон, жив усамітнено, уникаючи жінок. По-друге, як Пігмаліон із слонової кістки зробив Галатею, так і Хіггінс зробив із квіткарки («необробленого матеріалу») вишукану леді. Але, знаючи зміст п’єси, легко зрозуміти, що тільки в насмішку Дж. Б. Шоу охрестив Хіггінса Пігмаліоном. Генрі Хіггінс не здатний на серйозне почуття, він занадто егоїстичний і по-справжньому відданий тільки своїй науці.

Однак сюжет давньогрецького міфу в п’єсі є. Професор фонетики вирішує зробити дослід: чи може дівчина із низів суспільства стати справжньою леді в одязі, манерах і мові. Іншими словами, він береться за створення досконалості з «сирого матеріалу» – за працю Пігмаліона. Результат тривалої роботи був несподіваний навіть для професора Хіггінса. Еліза Дулітл навчилася не тільки правильно говорити, а й бути самою собою – особистістю з усвідомленою гідністю, свободою, бажаннями. Еліза-Галатея «бунтує» проти свого творця Хіггінса-Пігмаліона, проти тієї пасивної ролі «матеріалу для експерименту», що він їй відводить.

Центральним сюжетним мотивом комедії «Пігмаліон» став мотив пробудження людини. Паралельно Дж. Б. Шоу майстерно порушує у творі такі важливі питання, як «чи є людина змінною істотою, наскільки мова впливає на людське життя. Найголовнішою в творі є соціальна проблематика, яка є композиційним стрижнем комедії» [1, с. 3]. Характер людини визначається не безпосередньо середовищем, а через міжлюдські, емоційно забарвлені відносини і зв'язки, через які вона проходить в умовах свого середовища.

Таким чином, розпочавши з проблем фонетики, автор вивів читача на проблему особистості, її духовного розвитку. Він зазначив, що навіть освічена, розумна людина навряд чи змогла б вийти за межі свого соціального стану. П'єса Дж. Б. Шоу не закінчується традиційним для тогочасних драм «хеппі ендом». «Пігмаліон» – це блискуча комедія, але не так розважальна, як соціальна. Розвиток драматичного конфлікту «Пігмаліона» Шоу свідомо завершує відкритим фіналом, щоб у глядача не виникло думки, «що справу вже зроблено і проблеми вирішені за нього самим драматургом» [2, с. 443]. Адже театр Дж. Б. Шоу – інтелектуальний, він повинен привчати людей думати, «відкритого фіналу» вимагала нова естетика Дж. Б. Шоу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Канторович И. Б. Характеры и конфликт «Пигмалиона» Б. Шоу (К вопросу о природе жанра) / И. Б. Канторович // Некоторые вопросы истории и теории зарубежной литературы. – Свердловск : Свердловский ГПИ, 1971. – С. 3–18.
2. Пирсон Х. Бернард Шоу / Х. Пирсон. – М. : Искусство, 1972. – 448 с.

Радкевич Євгенія Валеріївна, магістрантка Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка.

Науковий керівник – *Тверітінова Тетяна Іванівна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка.

Марія Сенета,
Дрогобич, Україна

ДМИТРО ДОНЦОВ – ШЕВЧЕНКОЗНАВЕЦЬ

Одним із найактивніших та найоригінальніших дослідників творчості Кобзаря в українській діаспорі є Дмитро Донцов. Спираючись на духовну культуру України, володіючи енциклопедичними знаннями зі світової філософської та науково-критичної думки, мислитель через оптику національного імперативу подає Україні українського Т. Шевченка, особливо актуального нині, у час злої війни. Саме Кобзар в інтерпретації науковця постає науково вивіреним, об'єктивним, «не мрійником про ідилію мирного життя і економічного добробуту, а провісником великого історичного завдання України – нести стяг боротьби проти всіх сил диявола, якого слуги на землі хочуть опанувати її, а насамперед Україну» [5, с. 24].

Шевченкознавчий дискурс Дмитра Донцова яскраво вирізняється на тлі інших досліджень про Т. Шевченка, на що неодноразово звертали увагу вчені різних поколінь. Один із провідних донцовознавців визначає літературно-критичний метод дослідника як «політичне літературознавство»,

під яким розуміє «той факт, що його (Д. Донцова – М. С.) літературознавчі твори є одночасно художніми текстами» [7, с. 118]. А ще раніше Є. Маланюк стверджував, що «Дмитро Донцов є політичний письменник» [Цит. за: 2]. Адже у тогочасних умовах «література […] довгий час була одиноким виявом публічної думки» [4].

Ще зі студентських років молодий Дмитро Донцов досліджував творчість Т. Шевченка, а вже протягом цілого життя звертався до цієї теми неодноразово, щоразу поглиблюючи своє розуміння у пізнанні генія України. Новаторська книга Д. Донцова «Незримі скрижалі Кобзаря (Містика лицарства запорозького)» (1961) стала підсумковою працею його шевченкознавчих розмислів, вершинним досягненням тодішнього шевченкознавства, продовжуючи пізнання Кобзаревого Тексту на основі попередніх досліджень (нагадаємо, що перший досвід розмислу про поета вилився у статтю «Компактна більшість і Шевченко», опубліковану ще у 1914 р.) [1]. І вже тоді юний студент визначає стрижневу ідею поетової творчості – «протест проти національного гніту» [3, с. 22].

Тут вже чітко простежується той яскравий есеїстичний почерк, оригінальний спосіб думання молодого науковця. Досліджуючи творчість митця протягом цілого життя, автор видає окремі розвідки («Шевченко і наша генерація» (1916), «В мартівську річницю» (1925), «Пам'яти великого вигнанця» (1926), «Спростачений Прометей» (1929), «Козак із міліона свинопасів» (1935), «Козацька жінка у Шевченка» (1952), «Ідеї Шевченка про Бога і націю» (1953) та ін. Донцовське сприйняття Шевченка остаточно оформилось у праці «Незримі скрижалі Кобзаря (Містика лицарства запорозького)» (1961), яка вийшла в Торонто і стала гідним вшануванням 100-річчя смерті українського генія. Однак шевченкознавчі дослідження продовжуються, наслідком чого стала стаття «Шевченко і «Квадрига «Вісника» львівського» (1964).

Синтезувавши усі власні попередні набутки із залученням тогочасних нових філософських віянь, однак ідейно стоячи на позиціях українського традиціоналізму, Д. Донцов презентує Т. Шевченка як того, який прийшов, «щоб своїм вогенним словом громовим збудити приспану тяжким сном «лукавими» жерцями фальшивих божків, Україну. Щоб вогнем тим випалити в душах «дядьків отечества чужого» дух рабів, чи «плебеїв-гречкосіїв», лакеїв привати та ідилії. Щоб в тих, що не оглухли, воскресити старий дух «немерцающої слави козацької», який нове лицарство виведе з могил, і виборе нову – не хліборобську, не плебейську, не «прогресивну» країну віку розкладу, розбрату й розпусти, а Україну «козацького народу» [5, с. 23]. Такий підхід до тлумачення творчості Кобзаря не був сприйнятий широким загалом, та й обмежено використовувався в наукових колах до наших днів. Про це свідчить, зокрема, те, що книжка була заборонена в Україні, аж допоки була вперше опублікована в Києві у 2009 р.

Для Дмитра Донцова-шевченкознавця характерні такі риси: експресивність викладу, зв'язок творчості поета із сучасністю, наголос на на-

ціональній основі поета, розуміння Т. Шевченка як глибоко віруючого християнина. Вдала критична актуалізація художньої спадщини Кобзаря представлена у жанрах есе та памфлета, що сутнісно вирізняє його як «українського філософа неакадемічного способу висловлювання» [6, с. 191].

ЛІТЕРАТУРА

1. Баган О. До джерел національної містики / О. Баган // Галицька зоря. – 2010. – № 5 (13004). – С. 3.
2. Баган О. Про загадки Росії / О. Баган [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dontsov-nic.org.ua/index.php?m=content&d=view&cid =260/.
3. Донцов Д. Літературна есеїстика / Д. Донцов. – Дрогобич : ВФ «Відродження», 2010. – 688 с.
4. Донцов Д. Національні гермафродити / Д. Донцов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http: // dontsovnic.org.ua/index.php?m=content&d =view& cid=399/.
5. Донцов Д. Незримі скрижалі Кобзаря (Містика лицарства запорозького) / Д. Донцов. – Київ : Українська видавнича спілка ім. Ю. Липи, 2008. – 200 с.
6. Іванишин П. Критика і метакритика як осмислення літературності: монографія / П. Іванишин. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 288 с. – (Серія «Монограф»).
7. Квіт С. Дмитро Донцов. Ідеологічний портрет : [монографія] / С. Квіт – К. : ВЦ «Київський університет», 2000. – 260 с.

Сенета Марія Іванівна, аспірантка першого року навчання Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Науковий керівник – *Іванишин Петро Васильович*, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури та теорії літератури Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Поліна Сікорська,
Київ, Україна

ГОТИКА КРІЗЬ ЧАС ТА ЇЇ СПРИЙНЯТТЯ РІЗНИМИ ПОКОЛІННЯМИ

Готика – це художній стиль, що виявився завершальним етапом у розвитку середніх століть культури країн Західної Європи. Термін «Готика» введений в епоху Відродження як зневажливе позначення всього середньовічного мистецтва.

Готика зародилася в Північній частині Франції (Іль-де-Франс) у середині 12 ст. і досягла розквіту в першій половині 13 ст.

Розквіт середньовічної художньої культури виникав на базі інтенсивного соціального руху широких народних мас, які викликали ще задовго до

формування мистецтва могутні ідеологічні течії. Художня культура сягає корінням безпосередньо самодіяльної практики соціального низу. Таким чином, прагнення особистості уваги до себе підготувало основу для появи нових форм та способів самовираження в художній культурі.

Відомо, що поворот до готики почався з архітектури та потім розповсюдився на скульптуру, живопис та інші види мистецтва.

У живописі та книжковій мініатюрі було більше можливостей втілити своє особисте бачення світу, тому що створення об'єктів у цій галузі не забирало стільки часу, як побудова собору, і майстер міг завершити справу сам. Але й ці сфери були достатньо канонізовані та контрольовані церквою. Готичний живопис дуже експресивний та драматичний. У цьому й був прояв саме того унікального, що міг надати художник до свого творіння, все ж вимушений враховувати вплив церкви.

Готичний роман заснований на страху читача. Це романтичний «чорний роман» у прозі з елементами надприродних «жахів», таємничих пригод, фантастики і містики (головними сюжетами частіше ставали сімейні прокляття, а героями – привиди). Н. Дрейк, редактор журналу «Літературне дозвілля», так визначав готичний жанр: «... ніщо не впливає настільки сильно на людину, як готика ... навіть самий нечутливий мозок, розум мимоволі визнає її владу і силу».

Розвивався готичний роман, в основному, в англомовній літературі. Дія таких романів часто розгортається в готичних замках. Однак, за припущенням письменниці М. Дреббл, термін Gothic спочатку вживався у значенні «середньовічний», як в підзаголовку роману «Замок Отранто», дія якого відбувається в Середньовіччі.

У період із 1765 по 1850 рік готичний роман був найбільш популярною книгодрукованою продукцією як в Англії, так і в Європі. Перші антології і серії готичної літератури з'явилися на самому початку XIX століття. У 1806 році Ганною Лемойн був опублікований перший збірник готичних історій.

Британський критик Т. Уаттс-Дантон називав готику «ренесансом чудесного» в англійській літературі. Але існували й інші думки: професор Єльського університету У. Фелпс у своїй роботі «Початок англійського романтизму» розглядає готику як «синонім варварського, хаотичного і позбавленого смаку».

Описати таке явище, як готика, намагалися багато вчених – М. Саммерс, Е. Біркхед, Е. Райло, Е. Берк, Д. Варма. Обґрунтування готичного стилю належить Е. Берку, який у 1757 році опублікував книгу «Дослідження наших уявлень про високе і прекрасне». Культову популярність у цей же період набуває письменниця Енн Райс, автор вампірських новел.

У цю епоху сформувалася й основа сучасної готичної субкультури, процес формування тривав приблизно до середини 90-х років XX століття. Точкою відліку пікової історії готичної субкультури вважається 1979 рік, а точніше вихід цього року синглу групи Bauhaus «Bela Lugosi's Dead». Із безлічі

причин ця пісня (спочатку написана як жарт) стала причиною появи готичної субкультури в тому вигляді, у якому ми знаємо її нині. Навряд чи ще якась пісня, з написаних в цьому столітті, стала причиною появи цілого руху. У композиції співається про Бела Лугоши, культового актора угорського походження, найзнаменитішою роллю якого стала Дракула (1931 роки).

Слід зазначити, що dark punks і ранні готичні групи не називали себе готами – термін був придуманий приблизно в той же час, але групи не використали його для опису своєї музики, та й її слухачі рідко називали себе готами. Термін «гот» з'явився пізніше, коли сформувалися чіткі уявлення про готичний світогляд. Ранні готичні групи були швидко підхоплені хвилею популярності – про них писали всі музичні видання того часу.

Наприкінці 80-х років XX століття інтерес мас-медіа до готичної культури вщух, і за всіма ознаками культура повинна була взагалі зникнути. Тим не менш, вона не померла. Вона просто «обрала» новий шлях свого розвитку, завдяки чому готика досі залишається однією з найпопулярніших культур в усьому світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике / М. М. Бахтин // М. М. Бахтин. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет. – М. : Худож. лит., 1975. – С. 234–407.
2. Зеленко Т. В. Про поняття "готичний" в англійській культурі XVIII століття / Т. В. Зеленко // Питання філології. – № 7. – 1978. – С. 202.

Сікорська Поліна Володимирівна, магістрантка Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка.

Науковий керівник – *Ковбасенко Юрій Іванович*, кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри світової літератури Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка.

Ангеліна Слєпушкова,
Київ, Україна

ПРОБЛЕМА ЗОБРАЖЕННЯ ПСИХІЧНИХ ПАТОЛОГІЙ, СЦЕН НАСИЛЛЯ І ЖОРСТОКОСТІ В СУЧАСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ ЧАКА ПАЛАГНЮКА

У сучасній літературі постмодернізму окреме місце займає поняття «контркультура». У широкому значенні контркультура – напрям культури, який поширився серед американської молоді на початку 70-х років, і характеризується запереченням норм та цінностей традиційної культури. Розвиток контркультури в літературі США відзначився появою так званих «бітників» – групи письменників, які не визнавали існуючі суспільні цінності і ставили за мету епатувати суспільство поміркованих. Започаткували цей рух Джек Керуак та Вільям Берроуз, згодом послідовниками контркультури стали такі письменники, як Ірвін Велш, Чак Палагнюк, Джон Кінг.

Характерна риса подібної літератури – це конфлікт героя із суспільством споживання. Головний герой, відкинутий суспільством, проявляє різні форми девіантної поведінки.

Проблемою дослідження творчості Чака Палагнюка займалися А. І. Жолудь, В. Б. Шаміна, М. С. Галлямова. Актуальність нашого дослідження полягає в обґрунтованому аналізі та оцінці девіантної поведінки героїв творів Чака Палагнюка та доцільності їхнього детального опису в творах.

Розповідь у романі «Прокляті» ведеться від імені тринадцятилітньої дівчинки Медісон, котра померла від передозування марихуаною, якою її забезпечили власні батьки. Уже сам цей факт ставить під сумнів компетентність батьків. Опинившись у пеклі, дівчинка згадує своє коротке життя, зокрема той факт, що у вихідні мати водила Медісон до табору статевого самоусвідомлення, де знамениті матері та їх доньки розглядали свої статеві органи та вчилися контролювати центри задоволення власного тіла. Більше того, дівчинка проявляє симпатію до свого зведеного брата, любить ходити вночі шкільними аудиторіями голою та розповідає про небезпечну та популярну серед її однокласниць гру «французький поцілунок» – гра, де тебе душать поясом від махрового халату, а потім повертають до життя штучним диханням. Медісон – асоціальна героїня, яка живе не типовим для її однолітків життям, але винна у своїх відхиленнях не вона, а її батьки. Вони, діти саме того часу, коли зароджувалась контркультура, вважають доньку сувеніром своєї молодості, того часу, коли вони були безтурботними хіпі.

Герой найбільш відомого роману Чака Палагнюка «Бійцівський клуб» – типовий офісний робітник у компанії, яка займається виробленням автомобілів. Через роботу йому доводиться багато подорожувати і в цих поїздках кожний новий день героя оточує одноразовий світ. Бажаючи звільнити себе від потреб матеріального світу, герой створює своє альтер-его, якого звуть Тайлер. Страждаючи роздвоєнням особистості, головний герой стверджує: «Тільки через самознищення я можу відкрити велику силу свого духу» («Only through destroying myself I can discover the greater power of my spirit» [3, с. 173]. Обравши шлях самознищення як єдиний шлях порятунку від пластмасового світу [1, с. 268], герой створює «Бійцівський клуб» – місце, де «білі комірці» могли прийти з роботи, побитися один з одним та відчути себе справжніми чоловіками. Згодом цей рух набуває національного масштабу та отримує власну філософію – знищити світ таким, який він є. Тепер учасники цього клубу отримують так звані «домашні завдання» – наприклад, ампутувати статеві органи чиновника, побитися з першою зустрічною людиною на вулиці чи відібрати у пересічного гаманець. Проблема в тому, що після виходу книги почали створюватися справжні бійцівські клуби, у яких чоловіки просто били один одного без жодної філософії. Більше того, у хід пішли інші хуліганські витівки, описані у книзі: офіціанти навмисно псували страви клієнтів найогиднішими способами, програмісти створювали в Інтернеті шкідливі віруси, продавці міняли флакони з фарбою для волосся тощо. Проте вони робили це не для того, щоб стати частиною більшого плану, а щоб отримати моральне задоволення від скоєного.

Між іншим, не тільки романи справляють велике враження на читачів Чака Палагнюка. Під час презентації короткої новели «Кишки» на 9 сторінок у різних країнах загалом 67 людей втратило свідомість від почутої історії. Ця шокуюча гротескно-натуралістична новела розповідає про 3 випадки онанізму як джерела смертельної небезпеки. Багато з тих, хто відкрив цю книгу, так і не змогли дочитати її до кінця, тоді як сам автор зазначає: «Я не роблю нічого більше ніж просто упорядковую задуми, погляди та думки людей, ніби збираю їх урожай, складаю опис і представляю їх» («I don't do much more than organise other people's ideas and insights and thoughts, and sort of harvest them, and inventory them and present them») [2].

Книги Чака Палагнюка завжди відмічені позначкою «18+» та «не для людей зі слабкою психікою», але при цьому мають своє коло читачів. Якщо людина бере в руки сучасну прозу, то вона повинна розуміти, що тут немає заборонених тем. Зображення потворного в літературі постмодернізму має на меті естетизувати його, підняти його до рівня норми. Інше питання – ставлення читача. Якщо те, що описується у творі, не відповідає моральним нормам читача, він відчуває своєрідний катарсис огидним, а якщо людина не здатна виокремити філософський зміст твору з мерзотної обгортки, то для неї описане – інструкції до виконання, а це може нести соціальну небезпеку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дюсупова И. Н. Нравственные ценности в образной ткани современной художественной культуры / И. Н. Дюсупова. // Мир науки, культуры, образования. – 2012. – № 3. – С. 266–268.
2. I dare you [Електронний ресурс] // The Guardian. – 2004. – Режим доступу: http://www.theguardian.com/books/2004/mar/13/fiction.chuckpalahniuk.
3. Palahniuk C. Fight Club / Ch. Palahniuk. – US: W. W. Norton, 1996. – 208 c.

Слєпушова Ангеліна Ігорівна, студентка IV курсу Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка.

Науковий керівник – *Козлова Ольга Сергіївна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка.

Юлія Сливка,
Львів, Україна

ТВОРЧІСТЬ ПАМВИ БЕРИНДИ В КОНТЕКСТІ ЛЬВІВСЬКОГО БРАТСТВА

Памво Беринда – активний представник українського релігійного та національно-культурного відродження кінця XVI – першої половини XVII століття, пов’язаного значною мірою з реформаційними європейськими явищами. Ім’я Памви Беринди разом з іменами інших діячів, наприклад Лаврентія Зизанія чи Кирила Транквіліона Ставровецького, стало симво-

лом цієї епохи, однак його творчість, хоч і викликала певну увагу та згадувалася в різних студіях, ніколи не була предметом спеціального дослідження, яке б охоплювало різні грані його творчого набутку та ймовірних зв'язків між ними. Тим часом львівське братство зі своєю школою та друкарнею як один з тих осередків, у яких працював Памво Беринда, відіграло в його творчості важливу роль.

Культурно-освітня діяльність львівських братчиків наскрізь була пройнята гуманістичним спрямуванням, адаптованим відповідно до вимог часу, що простежується насамперед у статуті Львівської братської школи, у літературних творах, які вийшли з-під пера її вчителів, зрештою, в характері її бібліотеки, яка була предметом уваги українських дослідників, зокрема Якима Запаска, Ярослава Ісаєвича, Богдана Кравціва.

Із цього погляду важливими стають як самі джерела, на основі яких формувалася свідомість братських учителів, так і шляхи, якими вони зближалися до цих джерел. Переконливим фактом ренесансно-реформаційного контексту Львівського братства є широкий закрій мовної тематики: трактування функції мови у вихованні особистості, у виробленні почуття власної гідності, у протистоянні ворожим нападам. У цьому плані львівські братчики продовжували традиції острозьких діячів, які інтенсивно працювали над перекладами і наголошували на оберігаючій сутності мови, а водночас зробили свій помітний унесок у мовні студії, якщо пригадати львівські перекладні книги, граматику й словник Лаврентія Зизанія та й словник самого Памви Беринди, що хоч і вийшов друком у Києві, все ж значна частина цього словника укладена саме у Львові.

Водночас львівські братчики шанували грецьку мову – мову константинопольської, вселенської церкви, церковної науки та філософії. Латинська мова теж досить рано увійшла до програми братської школи, попри те, що вона як офіційна мова католицької церкви та літератури, викликала не надто приязне, часто навіть вороже ставлення. Усе разом засвідчує гуманістичне розуміння мови, що відрізняє людину від звіра і уможливлює культурні явища. Братчики дуже добре усвідомлювали – лише освічені люди можуть вступати у полеміку з противниками.

Памво Беринда став учителем Львівської братської школи десь після 1610 року. Вже у 1614 році в друкарні при Церкві Успіння Пресвятої Богородиці була видана «Иоанна Златоустаго… книга о священьствh» з ініціалами його імені та друкарським знаком, що свідчить про його важливу роль у цьому виданні. Наприкінці 1616 року вийшла друком збірка віршованих декламацій Памви Беринди під назвою «На Рожество Господа Бога і Спаса нашего Ісуса Христа вhршh для утhхи православным христіаном». Вірші розпочинаються присвятою львівському єпископові Єремії Тисаровському та є однією з перших українських декламацій. Ці вірші Памви Беринди, як і львівська «Просфонема» 1591 року, якою братчики вітали київського митрополита Михайла Рогозу, належать до привітального виду оказійної літератури, поширеної тоді завдяки гуманістам, які, як відомо, спи-

ралися на спадщину античних авторів. Цікаво, що серед доробку одного з них – Менандера Ретора – є правила, за якими можна вітати поважного гостя з візитом. Збірка Корнелія Схонеуса «Terentius Christianus» була взірцем для англійських педагогів, які готували латиномовні п'єси на Різдво, а у підручнику Якова Понтана йдеться про доцільність таких декламацій [2, с. 16–17]. І ці книги Львівське братство могло мати у своїй бібліотеці серед праць західних педагогів-гуманістів. Як учитель братської школи, Памво Беринда мав доступ до певних джерел, скажімо, до «Colloquia familiara» Еразма Роттердамського – книги латинських діалогів на різні теми, що були мовними вправами для студентів.

Різдвяні вірші Памво Беринда передусім писав для своїх учнів, які представляли пастушків, роздумуючи над різдвяною подією та зауважуючи її незвичайний вплив на своє життя, що найбільше проявлялося в їх умінні говорити [1, с. 35]. Мабуть, окрім святкової й привітальної функцій, вірші служили для школярів своєрідними мовними й риторичними вправами, тому спонукою до їх написання міг стати навіть навчальний статут школи. Інтерес Памви Беринди до лексикографії та його знання грецької мови проявився в його різдвяному циклі, де на марґінесах він подає переклад грецьких термінів (наприклад, «astrolatros», «fileortom») староукраїнською мовою. І своїм першим друкованим словником «Лексіконъ славенорωсскїй альбо Именъ тлъкованїє» 1627 року Памво Беринда, турбуючись найперше про навчальну мету („в пользу спудеєв"), істотно полегшив читання та розуміння Святого Письма.

Отже, моральна й інтелектуальна атмосфера Львівського братства сприяла утвердженню Памви Беринди як друкаря, поета, лексикографа, а він своєю працею спричинився власне до проявлення й розвитку гуманістичних явищ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Криса Б. Різдвяні та великодні вірші в українській поезії XVII-XVIII ст. / Б. Криса // Записки наукового товариства імені Т. Шевченка. Т. CCXXIV: Праці філологічної секції / За ред. М. Ільницький, О. Купчинський. – Львів, 1992. – С. 33–45.
2. Пилип'юк Н. «Просфонема» у світлі гуманістичної думки Европи в XVI ст. / Н. Пилип'юк // ПРО∑ФΩNНМА : текст і контекст : зб. наук. праць [у надзаг.: Львівська медієвістика. – Вип. 4]. – Львів, 2013. – С. 5 –26.

Сливка Юлія Василівна, аспірант кафедри української літератури імені М. Возняка філологічного факультету Львівського національного університету ім. І. Франка.

Науковий керівник – *Криса Богдана Семенівна*, доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури ім. акад. М. Возняка Львівського національного університету ім. І. Франка.

Юлія Совинська,
Ужгород, Україна

МЕДИТАТИВНА ЛІРИКА Т. ШЕВЧЕНКА ПЕРІОДУ ЗАСЛАННЯ: ФОРМИ СУБ'ЄКТНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕКСТУ

Актуальність дослідження полягає в тому, що нині особливий інтерес у літературознавстві становить питання авторської свідомості, суб'єктних типів та форм вияву авторської свідомості в поетичному тексті. Ці питання висвітлені у працях Б. Кормана, Л. Гінзбург, І. Ковтунової, Л. Кіхней, В. Смілянської, М. Ткачука та ін.

Лірика Т. Шевченка періоду заслання вражає глибиною почуттів та специфікою вираження авторського «я». До осмислення поезії цього періоду в доробку митця зверталися О. Багрій, В. Бородін, М. Коцюбинська, Є. Ненадкевич, Л. Новиченко, В. Смілянська, Н. Чамата та ін.

Саме авторська свідомість «організовує» художній текст, його тематичні, проблемні, жанрові, стильові рівні в єдину цілісну систему. Аналіз особливостей авторської свідомості, що виявляються через поетику тексту, дозволяє окреслити індивідуальність митця, охарактеризувати його власні способи творення художньої реальності, їх динаміку та взаємодію [3].

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що у пропонованій роботі вперше робимо спробу цілісно проаналізувати медитативну лірику Т. Шевченка періоду заслання з погляду суб'єктної організації та способів вираження авторської свідомості. *Об'єктом дослідження* є медитативна лірика Т.Шевченка періоду заслання (1847–1857 рр.). *Предмет дослідження* – суб'єктні форми реалізації авторської свідомості у поетичному тексті.

Творчість Т. Шевченка періоду заслання породжена тяжкими переживаннями, безправним становищем, самотністю, тугою за волею й рідним краєм. Це дало ґрунт для створення творів медитативного характеру. Медитація як інтелектуально-духовний спонтанний процес нерозривно зв'язана з індивідуальністю і сприймається як переживання і роздум особистості, яка художньо типізується, трансформується в образ чи то автора, чи ліричного героя, ліричного персонажа.

Однією із форм вияву авторської свідомості цього періоду є власне автор. Ця форма служить у Шевченка суб'єктом ліричного пізнання найбільш широких і загальних суспільних та філософських проблем. Особовий власне автор – це форма «я», але не інтроспективне, занурене у власні переживання «я», а таке, що репрезентує народ, його позицію, його оцінку. Зразок такої форми вираження авторської свідомості ми бачимо у вірші *«Хіба самому написать».* Це роздум – розмова з самим собою, потік авторської свідомості, що передається за допомогою питально-гіпотетичних форм речень, підкреслює психологічні мотиви авторського роздуму: *«Хіба самому написать / Таки посланіє до себе / Та все дочиста розказать, / Усе, що треба, що й не треба?»* [1, с. 478].

Про суб'єктну форму «ліричний герой» йдеться у тих випадках, коли суб'єкт ліричного переживання (співвіднесений із самим поетом) виступає і його об'єктом, зображується як ліричний характер [2, с. 69]. Ліричний герой Шевченка завжди співвіднесений з особою самого поета, він не відокремлений від самого поета образ. При цьому ми відкидаємо наївне біографічне ототожнення образу автора з реальною особистістю письменника [2, с. 71–72].

Філософська за своїм змістом медитація *«О думи мої, славо злая!»* у своїй основі містить особисті життєві переживання, висвітлення власної громадянської позиції, та осмислення власної творчої долі поета. Ліричний герой-поет у цій поезії - це яскравий індивідуальний образ людини, якому притаманні неповторні емоційні реакції та обшир духовних запитів. Аналізуючи творчі проблеми, замислюючись над тим, що вже створено і пішло в люди, поет бачить у тому свою тяжку, «злую» і водночас зобов'язуючу славу: *«О думи мої! о славо злая! / За тебе марно я в чужому краю / Караюсь, мучуся ... але не каюсь!..»* [1, с. 354].

Ще одна поезія, в якій чітко окреслюється ліричний герой, як найпоширеніша форма вияву авторської свідомості у Шевченка, - *«Думи мої, думи мої».* Тут образ дум виступає носієм Шевченкової духовної субстанції, є формою самоаналізу та авторської творчої рефлексії. Вона характеризується лаконізмом поетичної фрази та точністю психологічної деталі: *«Думи мої, думи мої, /Ви мої єдині, /Не кидайте хоч ви мене, /При лихій годині»* [1, с. 333–334].

Герой рольової лірики – це доволі специфічна суб'єктна форма вираження авторської свідомості, оскільки суб'єктом мовлення виступає відсторонений від автора персонаж, цілком об'єктивований. Рольова форма в поезії *«Не вернувся з походу»* звучить як «жіночий» голос і написана як ліричний монолог героїні, що фокусує свою увагу на осмисленні «теперішньої» її життєвої ситуації. Поезія схожа за своїм звучанням до пісенної лірики, а суб'єкт свідомості – цілком індивідуалізована особистість, для якої характерна художньо-психологічна насиченість, що підсилює медитативний характер твору.

«Було роблю, що чи гуляю» – медитація сповідного характеру, в якій також звучить «жіночий» голос суб'єкта з особистою неповторною долею. Психологічним мотивом поезії-монологу є віддалена в часі, але не згасаюча в пам'яті подія, яка і робить цей твір до певної міри сповідально-оповідним, але більшою мірою націленим на самоосмислення та усвідомлення персонажем своєї долі: *«Дурна була, молодая – / Я все виглядала, / Чи не шле за рушниками...* » *«Ходила, гуляла... /Доходилася – осталася, /Навіки осталась /Дівувати. Тяжко мені»* [1, с. 477].

Поезії Т. Шевченка характерна і така форма вираження авторської свідомості, як ліричний розповідач. Він відтворює свідомість автора через своє бачення й оцінку дійсності, зокрема через зображення долі іншої людини [2, с. 61]. Так, у вірші *«Буває, іноді старий»* ліричний оповідач виступає суб'єктом ліричної розповіді, в якій хід подій переданий не в реальному, а в психологічному часі.

Багатосуб'єктність – форма вираження авторської свідомості у творі, в якому суб'єктні форми виступають поряд, в одній площині, як рівноправні партнери в діалозі [2, с. 35]. Така форма зустрічається у віршах «Не тополю високую» і «Та не дай, господи, нікому».

У медитації *«Не тополю високую»* присутні дві форми вираження авторської свідомості: ліричний розповідач і ліричний персонаж рольової лірики, що звучить як голос-монолог дівчини, який включає об'єктну позицію розповідача на початку поезії. Незважаючи на відмінну суб'єктну організацію твору, його психологічний зміст і настрій дуже близький до попередньо розглянутих поезій власне рольової лірики: *«Не тополю високую / Вітер нагинає, / Дівчинонька одинока / Долю зневажає. / – Бодай тобі, доле, / У морі втопитись, / Що не даєш мені й досі / Ні з ким полюбитись»* [1, с. 436].

Отже, у творчості Т. Шевченка авторська свідомість постає як складний багатогранний цілісний динамічний процес взаємодії поета й оточення, реалізований у ліричних творах. Креативно трансформуючи свій власний життєвий досвід та переживання, що пов'язані із перебуванням у засланні, поет витворює власний художній простір, який дає змогу виразити внутрішні емоційні порухи його душі, мисленнєві процеси, відчуттєву палітру складної особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шевченко Т. Кобзар / Тарас Шевченко. – К. : Державне видавництво художньої літератури, 1961. – 623 с.
2. Смілянська В. Л. Стиль поезії Шевченка (суб'єктна організація) / В. Л. Смілянська. – К. : Наук. думка, 1981. – 253 с.
3. Горбань А. В. Авторська суб'єктивність як структурна модель художнього тексту / А. В. Горбань // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2006 . – Вип. 26. – С. 113–116 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: *иКІ:Шір://єргМ8.2и^и.иа/10б2/*

Совинська Юлія Андріївна, студентка IV курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Кузьма Оксана Юріївна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Аліна Староста,
Ужгород, Україна

ЕВАНГЕЛЬСКИЕ МОТИВЫ В ТВОРЧЕСТВЕ Н. В. ГОГОЛЯ («РЕВИЗОР», «МЕРТВЫЕ ДУШИ»)

Комедия «Ревизор» и поэма «Мертвые души» Н. В. Гоголя многие десятилетия литературоведами (а под их влиянием учителями-словесниками и читающей публикой) воспринимались в русле концепции В. Г. Белинского, что это произведения, «беспощадно сдергивающие покров с дейст-

вительности» [2, с. 19]. При этом не учитывалось мировоззрение автора, его высказывания об этих произведениях.

Объективный подход к творчеству Н. В. Гоголя стал возможным за последние два десятилетия. В 1994 году впервые изданы хранящиеся в архивах Киева и Москвы пространные выписки Н. В. Гоголя из трудов Отцов Церкви [4], табуированные в советское время материалы используются такими исследователями русской духовной культуры, как М. М. Дунаев [6], В. А. Воропаев [3], В. Марченко [7] и др.

В свете новых исследований творчества великого духовного писателя России рассмотрим, какие евангельские мотивы взяты за основу в художественной структуре хрестоматийных «Ревизора» и «Мервых душ».

Н. В. Гоголь всю свою жизнь шел путем познания Христа. О. В. Гоголь-Головня, сестра писателя, вспоминала: «Он всегда при себе держал Евангелие, даже в дороге. Когда он ездил с нами в Сорочинцы, в экипаже читал Евангелие» [5, с. 312]. «Выше того не выдумать, что уже есть в Евангелии» [4, с. 121], – говорил он. На письме Н. Н. Шереметевой от 11 февраля 1850 г. Гоголь карандашом начертал: «Один только исход общества из нынешнего положения – Евангелие» [4, с. 280].

В комедии «Ревизор» эпиграфом: «На зеркало неча пенять, коли рожа крива» (появился в издании 1842 г.), – Гоголь указывает, как читателям / зрителям воспринимать Городничего и других чиновников, не исполняющих евангельских заповедей. В. Воропаев объясняет, что эту народную пословицу следует воспринимать и в прямом смысле – о внешнем облике человека и зеркале, и в духовном смысле, когда под зеркалом видят Евангелие, в котором четко определены нормы поведения человека. Апостол Павел, как и апостол Иаков (см.: Иак. 1: 22-24), сравнивал Слово Божье с зеркалом души: «Мы же все, открытым лицом, как в зеркале, взирая на славу Господню, преображаемся в тот же образ от славы в славу, как от Господня Духа» (2-е послание Коринфянам, 3:18) [1]. И святитель Тихон Задонский (1724-1784), сочинения которого неоднократно перечитывал Гоголь, поучал: «Христианине! Что сынам века сего зеркало, тое да будет нам Евангелие и непорочное житие Христово. Они посматривают в зеркала и исправляют тело свое и пороки на лице очищают». Но если не очищаться от пороков, то «в день Страшного Суда», как говорит Первый комический актер в «Развязке Ревизора», все окажутся с «кривыми рожами».

Идея Страшного Суда должна была получить развитие и в «Мертвых душах», так как она вытекает из самого содержания поэмы. Но главной темой незавершенной трилогии Гоголь избрал поиск путей для воскрешения омертвелых душ. В первом томе поэмы показаны разные уровни – от Манилова до Плюшкина – омертвения душ.

Изображение пути к воскрешению таких спящих (= умерших) душ – это евангельский мотив. В притче о блудном сыне на высказанное старшим сыном недовольство по поводу праздничной встречи заблудшего младшего брата отец ответил: «…надобно было радоваться и веселиться, что брат твой сей был мертв и ожил» (Лука, 15: 22) [1]. Предполагалось,

что путь к грядущему возрождению найдет не только Чичиков («И, может быть, в сем же самом Чичикове заключено то, что потом повергнет в прах и на колени человека пред мудростью небес»), но и Плюшкин.

Евангельские мотивы в «Ревизоре» и «Мертвых душах» свидетельствуют, что Н. В. Гоголь, веря в силу художественного слова, искал путь к нравственному и духовному возрождению русского народа, преображения России.

ЛІТЕРАТУРА

1. Библия: Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. – М. : Издание Московской Патриархии, 1990. – 1372 с.
2. Белинский В. Г. Несколько слов о поэме Гоголя: Похождения Чичикова или мертвые души / В. Г. Белинский: Собр. соч. в 3 т. / под ред. Ф. М. Головешченко. – М. : ГИХЛ, 1948. – Т. 2. – 451 с.
3. Воропаев В. А. Духом схимник сокрушенный…: жизнь и творчество Н. В. Гоголя в свете Православия / В. А. Воропаев. – М. : Моск. рабочий, 1994. – 160 с.
4. Гоголь Н. В. Собр. соч.: В 9 т. / Н. В. Гоголь. – М. : Русск. книга, 1994. – Т. 8 / Сост., подгот. текстов и коммент. В. Воропаева, И. Виноградова. – 864 с.
5. Гоголь Н. В. Духовная проза / Н. В. Гоголь. – М. : Рус. книга, 1992. – 558 с.
6. Дунаев М. М. Николай Васильевич Гоголь (1809 – 1852) / М. М. Дунаев // Православие и русская литература: в 2 ч. – М. : Крутицкое патриаршее подворье, 1997. – Ч. 2. – С. 85–214.
7. Марченко В. «Будьте не мертвые, а живые души». Православный писатель-патриот Н. В. Гоголь / В. Марченко [Электронный ресурс]. – М. Российское отделение Валаамского Общества Америки, 1998. – 62 с. – Режим доступа: http://ostrovknig.ru/publitsistika_audio/mr_3_budte_ne_mertvye_a_zhivye_dushi_marchenko_v_sdm/.

Староста Алина Петровна, студентка III курса филологического факультета ГВУЗ «Ужгородский национальный университет».

Научный руководитель – *Сенько Иван Михайлович*, кандидат филологических наук, доцент кафедры русской литературы ГВУЗ «Ужгородский национальный университет».

Олександр Староста,
Ужгород, Україна

ЦИКЛ «ЕЛЕГІЇ» В. САМІЙЛЕНКА: ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЖАНРУ

В. Самійленко (1864–1925) – самобутній письменник доби раннього українського модернізму. Його мистецька спадщина, попри відносно незначний обсяг, містить зразки творів найрізноманітніших жанрів усіх трьох літературних родів, а також блискучі переклади творів світової літератури.

Наукове дослідження творчості В. Самійленка має тривалу історію та включає чималий обсяг напрацьованих матеріалів І. Франка, М. Богдано-

вича, С. Єфремова, М. Рильського, М. Чорнописького, М. Бондаря, М. Мартинюка та ін., проте її ідейно-художня своєрідність, питання поетики та самобутня світоглядна модель потребують більш уважного вивчення. Зокрема, на наш погляд, більш глибокого аналізу вимагає різнопланова жанрова парадигма поезії автора.

Актуальність нашого дослідження зумовлена недостатньою вивченістю жанрових особливостей творчості В. Самійленка. Серед наявних на сьогодні наукових праць можемо відзначити монографію О. Ткаченко «Українська класична елегія» [4], де в розділах «Елегія на смерть: модифікація жанрового різновиду» та «Елегійна творчість поетів другої половини XIX століття і традиції Тараса Шевченка» детально розглянуто особливості елегійних творів В. Самійленка у взаємозв'язку із національними та світовими традиціями.

Об'єктом нашого дослідження став цикл «Елегії», а його **предметом** – особливості поетики жанру елегії у творчості В. Самійленка.

Мета нашої роботи – дослідити особливості авторської художньої трансформації класичного жанру елегії. Реалізація мети дослідження потребувала розв'язання наступних **завдань:** 1) визначити традиційну поетику жанру елегії та простежити особливості її засвоєння в аналізованому циклі; 2) встановити зв'язок поетики циклу із національною та світовою елегійною традицією; 3) дати оцінку індивідуальному внеску В. Самійленка у розвиток жанру елегії в контексті української літератури.

У процесі дослідження було застосовано ряд **наукових методів**, а саме: культурно-історичний, типологічний, біографічний; також залучено інструментарій генології та герменевтики.

У літературознавстві елегія за загальними художньо-стильовими параметрами традиційно розглядається як жанр лірики медитативного, меланхолійного, почасти журливого змісту [2, с. 225]. Найбільш повного розвитку, як аргументовано стверджує О. Ткаченко, українська елегія набуває у добу романтизму (20–40-ві роки XIX ст.) [4, с. 245]. За спостереженням М. Бондаря, у системі жанрів української літератури пошевченківської доби (60–70-ті роки XIX ст.) елегія значною мірою продовжила романтичну традицію [1, с. 108–114]. Ідейно-тематичне оновлення жанру пов'язують із творчістю письменників-модерністів, у першу чергу – І. Франка та Лесі Українки.

Значний внесок у розвиток української елегійної лірики зробив В. Самійленко, перу якого належить більше десяти творів цього жанру. У деяких із них (таких, як «Грішниця» (1884 р.), «Ридання душі» (1884 р.), «Сумна наша пісня…» (1885 р.) та ін.) автор виступає послідовником романтичної та реалістичної елегій С. Руданського, Л. Глібова, М. Старицького. У цих елегіях домінують журливий настрій, меланхолійне роздумування, порушуються екзистенційні проблеми як національного, так і світового виміру. У ліриці В. Самійленка виділяється також ряд творів-присвят (На роковини смерті Шевченка» (1888 р.), «Пам'яті Л. І. Глібова (1893 р.), «На смерть Лесі Українки» (1913 р.) та ін.), жанр яких О. Ткаченко визначає як «елегія на смерть» [4, с. 163–166].

Особливе місце у творчості В. Самійленка належить циклу «Елегії» (1887–1889 рр.). Він складається з восьми частин, написаних канонічною елегійною строфою – гекзаметром і пентаметром (елегійним дистихом). У першій половині циклу порушено загальнолюдські проблеми: поет утверджує думку про те, що людина є вінцем земної природи, апелює до високих почуттів, що властиві людині («*Та пам'ятайте одно, що природа глуха і бездушна, / Чистії ж душі людей жити для других хотять*» [3, с. 59]), а також розвиває ідею служіння окремої людини своєму народу, яку автор розтлумачує і передає за допомогою символічної картини хліборобської праці (таке символічне зображення увійшло в українську поезію другої половині XIX ст. через твори Т. Шевченка («Не нарікаю я на Бога…»), С. Руданського («Гей, бики!»), Б. Грінченка («До праці», «Хлібороб»)). Поет також звертається до одвічних питань людського буття («*Нащо створився наш світ, нащо і ми живемо? / Як і від чого все стало, куди наостанку ми дійдем?*» [3, с. 59]), на які навряд чи можливо знайти відповідь («*Боже! Невже чоловік працював цілі тисячі років / Тільки на те, щоб сказать, що він нічого не зна?*» [3, с. 60]). У I–IVчастинах домінує журливий настрій, що місцями наближається до інвективи та іронії, а головним задумом є утвердження гуманістичних ідей. Своєю тональністю та ідейним спрямуванням ці поезії перегукуються зі «Скорбними елегіями» Овідія (I ст. до н. е. – I. ст. н. е.).

Друга половина циклу присвячена осмисленню ідеї творчої праці митця. У ній В. Самійленко поглиблює зв'язок свого твору з античною літературою, певною мірою наближаючи пафос свого твору до «Послання до Пісонів» Горація (I ст. до н. е.). На наш погляд, своєю настановою *«Краще л ю д и н у змалюй, зазирни їй у душу душею, / Радість і смуток її в слові твоїм покажи»* (розрядка авторська – О. С.) [3, с. 61] автор пориває із традиціями романтичної та реалістичної елегії, стаючи на шлях модерністської розбудови цього канонічного жанру. В останній, восьмій поезії циклу поет розвиває свої міркування про призначення митця: «*Сфер небесних музика повинна густи пречудовно / […] Ми ж, що живем на планеті, повинні ми слухати вічно / Той дисонанс, що дає цар всіх істот – чоловік*» [3, с. 61]. Загальну картину буття він зображує відповідно до моделі світобудови Птолемея (II ст. н. е.); проте не виключено, що витоки образу музики небесних сфер слід шукати у частині «Сон Сціпіона» трактату М. Т. Цицерона (II–I ст. до н. е.) «Про державу».

Таким чином, можемо зробити висновок, що в циклі «Елегії» В. Самійленко по-новому підходить до опрацювання традиційної форми елегійної лірики. Як і в деяких інших творах В. Самійленка (таких, як «Ямби» (1889), «Орел» (1890), «Катам» (1893)), у циклі «Елегії» формуються неоромантичні ідеї, що в цьому випадку вкладаються у неокласичні форми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар М. П. Поезія пошевченківської епохи. Система жанрів / М. П. Бондар. – К. : Наук. думка, 1986. – 327 с.

2. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремка. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 752 с.
3. Самійленко В. І. Твори / Упоряд., авт. передм. і приміт. М. П. Бондар / В. І. Самійленко. – К. : Дніпро, 1989. – 686 с.
4. Ткаченко О. Українська класична елегія: монографія / Олена Ткаченко. – Суми : Видавництво СумДУ, 2004. – 256 с.

Староста Олександр Іванович, магістрант філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Кузьма Оксана Юріївна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Ольга Стефанець,
Ужгород, Україна

МІФОЛОГІЗМ ОПОВІДАНЬ ЯРОСЛАВИ ОСТРУК-СОСЕНКО «ДІМ ВІЛЬЯМА О'ГАРИ» ТА «ЛЕГЕНДА СТАРОГО ДВОРУ»

Ярослава Острук-Сосенко (1900 – 5 квітня 1973, Філадельфія, США) – українська письменниця-емігрантка, громадська діячка, народилася у Боснії. Тривалий час з родиною мешкала в Коломиї, потім у Львові. Власне, у столиці Галичини молодий педагог і закохалася у художнє слово. Однак літературний талант Ярослави повністю розкрився лише на чужині. Свої перші твори письменниця почала видавати аж у 1960-х роках у Філадельфії. Починала з незначних заміток у журналах і газетах «Нові дні», «Овид», «Жіночий світ», «Визвольний шлях». З-під пера цієї неординарної майстрині вийшло кілька повістей, зокрема «Провалля» (1961), «Оля» (1963). «Родина Ґольдів» (1964), «Хуртовина гряде» (1967), романи «Те, що роз'єднує» (1969) та «Коли меркнуть зорі» (1972). Але творчість письменниці пройшла якось непомітно, тривалий час чекаючи на розгляд та оцінку. Деякі її оповідання написані у руслі «химерної прози», в них «відбуваються дивовижні метаморфози з персонажами, події зміщені у часі й просторі, широко використовуються міфи, присутні химерні образи, а межу між світом реальним та ірреальним стерто» [7, с. 82].

Деякі оповідання Ярослави Острук-Сосенко нагадують метафоричний сценарій щасливого життя, передумовою якого є подолання героями різних життєвих труднощів. Для них характерні витримана майже до фінальних сцен інтрига і несподівана кінцівка. Письменниця змушує читача замислитися над сенсом людського буття. За допомогою численних образів-символів вона вдається до так званого підтекстового відтворення теми. Тому читачеві доводиться ніби розгадувати закодований в оповіданнях ідейний месидж. Саме в цьому, на нашу думку, й криється привабливість творів авторки.Тут, поруч з містичним змістом, поєднаним з певною притчевіс-

тю, «присутнє типове українське ментальне світобачення, з властивими йому тяжінням до гостинності, чутливості, прагненням чистоти подружніх стосунків, переосмисленням вічних понять життя і смерті» [1, с. 228]. Певний вплив на творчість письменниці здійснив латиноамериканський магічний реалізм, для якого характерне органічне поєднання елементів реального та фантастичного, побутового та міфічного, дійсного та уявного.

Художній доробок письменниці не був досі предметом наукового вивчення, тому тема нашого дослідження **актуальна.**

Мета роботи – розглянути специфіку міфологічних мотивів оповідань Ярослави Острук-Сосенко «Легенда старого двору» та «Дім Вільяма О'Гарри», простежити їх вплив на формування образів та структурування сюжету.

В обох оповіданнях авторка використовує філософські метафори, за допомогою яких змушує читача сприймати змальовані нею події не буквально, а розуміти приховане за ними власне світобачення. Авторка вимальовує героїв, кожен з яких належить до певного архетипу, живо використовуючи яскраві і влучні порівняння. Героям зазвичай доводиться проходити довгий шлях, показаний у вигляді довгої дороги з «безмежними полями і лісами» [3, с. 459], що символізує процес становлення особистості, тобто своєрідний процес ініціації. Як відомо, під час обряду ініціації юнак зазвичай піддавався тортурам, аби через страждання переродитися і ввійти у доросле життя повністю сформованою особистістю. Герой оповідання «Дім Вільяма О'Гари» фізично не страждає. Але йому також довелося пережити певні муки, пов'язані з проблемою вибору, ваганням, страхом. Його дивна робота – вітання гостей (як з'ясувалося пізніше мерців) у будинку пана О'Гари глибоко символічне і означає заглиблення юнака у сферу несвідомого. Тут він вступає в контакт з доленосним аспектом персоніфікованого архетипу Аніми (леді Алкуї) через посередництво Самості (літній власник маєтку). Леді Алкуї, на нашу думку, є персоніфікованим образом демонічної Аніми – фемінного начала у психіці героя. Вона – живий мрець, істота з потойбіччя, яка сприймається юнаком як пристрасна, чарівна, фатальна жінка. Саме вона підштовхує героя до психологічної ініціації, відкриття прихованого внутрішнього потенціалу. Образи трьох жінок в оповіданні «Дім Вільяма О'Гари», очевидно, варто трактувати як уособлення трьох аспектів архетипу Аніми: демонічного (Алкуї), інфантильного (блондинка з синіми очима), конструктивного (Оксана). Героєві оповідання «Дім Вільяма О'Гарри» шляхом подолання різних внутрішніх і зовнішніх перепон вдається пізнати сутність своєї справжньої Аніми, яка, за визначенням М.-Л. фон Франц, є уособленням «всіх проявів жіночності в психіці чоловіка» [6, с. 160]. Це призводить до розуміння оповідачем свого внутрішнього «Я», своєї Самості. Наприкінці твору символом Самості вже виступає не Мудрий Старий, а Юнак, який зміг за допомогою певного ключа розгадати таємницю власної внутрішньої сутності. Це дає підстави стверджувати, що зміст оповідання «Дім Вільяма О'Гари» побудований на принципі звільнення фемінності героя, що лежить в основі його індивідуації [5, с. 36].

Сюжет оповідання «Легенда старого двору» за своїм містично-міфологічним підтекстом схожий до так званих «жіночих» казок, де героїня повинна встановити гармонійний зв'язок із маскулінною частиною своєї психіки – персоніфікованим архетипом Анімусом (котрий проектується на чоловічі персонажі), або ж усунути його деструктивний вплив, і це є необхідною передумовою її розвитку. Христина – головна героїня оповідання зуміла подолати свій негативний Анімус (розірвала стосунки з Мироном), переосмисливши досвід бабусі, матері, тітки. Містичним є образ старого годинника (на який проектується архетип Самості). Він оживає в момент ініціації героїні, відраховуючи хвилини, коли вона повинна зробити свій вибір і позбутися інфантильності: «Тоді старий венеціанський годинник вибиває дванадцяту, а музика починає грати менуети» [4, с. 471].

Головна героїня вдало пройшла психологічну ініціацію – випробовування зрадливим коханням – і це зробило її сильнішою, більш рішучою, розвинуло в ній почуття самоповаги. Христина подорослішала і завдяки цьому повинна надалі правильно структурувати своє життя. Очевидно, на неї чекає щаслива доля, як і на героїнь чарівних казок. Розв'язка твору залишилася відкритою, але читач налаштований на щасливий фінал.

Отже, Ярослава Острук-Сосенко відобразила у своїх творах нові сторони життя співвітчизників, здебільшого емігрантів, створила власні оригінальні принципи художнього зображення. Водночас письменниця продовжила традицію українського жіночого письменства, закладену творчістю багатьох відомих майстринь, насамперед модерного напрямку, несправедливо перервану соціально-політичними обставинами в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горнятко-Шумилович А. Український химерний роман у контексті латиноамериканського магічного реалізму / А. Горнятко-Шумилович // Вісник Львівського університету Серія філол. – 2004. – Вип. 33. – Ч. 2. – С. 227–233.
2. Лавринович Л. Постмодернізм в українській, польській та російській прозі: типологія образу-персонажа: дис. кад. філол. наук: 10.01.05 / Лавринович Лілія Богданівна. – Тернопіль, 2002. – 175 с.
3. Острук-Сосенко Я. Дім Вільма О'Гари / Антологія української готичної прози: у 2-х т. – Т. 2 / упорядкув.і передм. Ю. П. Винничука. – Харків : Фоліо, 2014. – С. 458–470.
4. Острук-Сосенко Я. Легенда старого двору / Антологія української готичної прози: у 2-х т. – Т. 2 / упорядкув. і передм. Ю. П. Винничука. – Харків : Фоліо, 2014. – С. 470–477.
5. Тиховська О. Українська народна чарівна казка: психоаналітичний аспект: монографія / Оксана Тиховська. – Ужгород : Ґражда, 2011. – 256 с.
6. Франц М.-Л. фон. Процесс индивидуализации / М.-Л. фон Франц // Человек и его символы; [под. общ. ред. С. Н. Сиренко]. – М. : Серебрянные нити, 1997. – С. 155–226.

Стефанець Ольга Ігорівна, студентка ІІ курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Тиховська Оксана Михайлівна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Іванна Стеф'юк,
Чернівці, Україна

АКСІОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ГЕРОЇВ НОВЕЛІСТИКИ МАРКА ЧЕРЕМШИНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ВОЄННОГО ДОСВІДУ

Новелістику Марка Черемшини крізь призму суспільно-психологічних та філософських орієнтирів у різний час досліджували А. Музичка, Д. Донцов, О. Гнідан, Р. Піхманець, В. Миронюк, Т. Лях та багато інших авторитетних науковців. Аксіологічна система цінностей післявоєнної прози Марка Черемшини як самостійний предмет дослідження в українському літературознавстві досі не окреслювався, то вважаємо за потрібне зосередити свій науковий інтерес навколо цього питання.

Родинна цілісність у творах Марка Черемшини післявоєнного періоду в основному закцентована навколо топонімічних та антропометричних центрів. З одного боку, герой Черемшининих новел як представник образу горянина-господаря і до війни цінував власний простір і болісно реагував на вторгнення в обійстя, будинок тощо. Дослідниця Тетяна Лях робить висновок, що в післявоєнній творчості Марка Черемшини образ чоловіка представлений трояко:

- образ вояка, покаліченого війною або ж образ-спогад вояка, котрий не повернувся з війни («Інвалідка», «Верховина», «За мачуху молоденьку»);
- образ вояка-зухвальця, жандарма (в цьому випадку чоловік використовує своє суспільне становище заради задоволення особистих інтересів («Верховина», «На Купала, на Івана»);
- образ чоловіка-захисника (вкрай рідко): «Парасочка» [2].

Підтверджуючи таку класифікацію, додамо, що чоловіче та жіночі начала змінили свої первісні значення (чоловік – до безсилості або надмірної грубості, жінка – до тілесної доступності та агресії), і саме звідси іде розкол сімейних цінностей як аксіологічного ядра суспільства. Подружня зрада часто виправдовується, а іноді сільська громада напряму радить жінці вдаватися до розпусних з позицій християнської моралі дій.

Інша проблема, висвітлена в творчості Марка Черемшини означеного періоду, – масова повдовілість, спричинена війною, зумовлює необмірковані шлюби, а це, в свою чергу, впливає і на матеріальний благоустрій родин. Так, у новелі «Верховина» читаємо: «…але тепер по смучій войні удовиці посходили з розуму та й віддаютси за таких барабів, що не варт їм за наймитів бути. А най на невістку сяде муха та най вона збицкаєси, та й пішов

Орфенюків талан межи псярство, бо він у тестаменті її весь маєток записав» [3, с. 151].

Війна, навіть після свого фактичного закінчення, чинить руйнівний вплив спочатку на родину як складову суспільства, а далі поширюється у вигляді посилення соціальних конфліктів. По суті, жіноцтво села сиротіє і вдовіє одночасно після того, як їх чоловіки не повернулися з фронту, і саме ця вимушена самотність стає руйнівним фактором суспільства на мікрорівні: «… бо газда – то талан коло хати. Най буде п'янюга, най жінці ребра місить, най тіски до лавиці в'яже, – то він однако газда, всему рєд дає. Пішов газда на войну, та й пішов гаразд з хати» [3, с. 190]. Причому руйнівним для родини є не тільки звістка про загибель чоловіка, але і довга відсутність якої-небудь вістки про неї.

Післявоєнна дійсність відзначається суттєво пом'ягшеними до жінки суспільними нормами, позбавленими певної стереотипізації. Адже первинно вдовиця вважалася не зовсім бажаним членом соціуму, її не запрошували на ключові в житті громади події (хрестини та весілля), хоча у побуті допомагали. Натомість у наведеному вище уривку з тексту бачимо, що жінці народна мораль тепер дозволяє повторно відгуляти весілля.

Зазначимо, що мотив подружньої зради саме з жандармом – один з найпоширеніших у творчості Марка Черемшини всіх трьох періодів: «Раз мати родила», «Верховина», «На Купала, на Івана», «Козак», лейтмотивом у вигляді окремих оцінних фраз така модель відносин простежується і в збірці «Село за війни» (починаючи від загравань жінок з жандармами в церкві, коли військо лише прийшло квартирувати в село).

Власне, проблему бездуховного духовенства, яке по війні прийшло на зміну священикам-просвітникам, наймісткіше зображає саме образ священикових дружин («Верховина»), котрі, усупереч усім законам християнства, вдаються до перелюбу та обману, а згодом виявляють повну терпимість до чужого гріха – вбивства, оскільки такий вчинок їм вигідний з майнової точки зору. Причому цей суспільний прошарок належить до багатших у селі, може дозволити собі бали і не зазнає жодного політичного тиску. На противагу їм виступають інші священики, що відстоюють українські національні інтереси і в часи війни, і по її закінченні – вони переслідуються («На Купала, на Івана»): «Вийшов панотець з церкви, а шандарі його хап попід пахи та й просто до міста».

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що і духовна, і родинна система цінностей індивіда зазнала видозмін, руйнівних за своєю суттю. Втрати, продиктовані війною, загострення індивідуальних та колективних страхів війну з політичного поля перенесли на приватне. По суті, післявоєнна творчість Марка Черемшини є дуже симптоматичною, оскільки висвітлює патологічні аспекти в людській системі цінностей. Людина не завжди постає тут пасивною жертвою (як у збірці «Село за війни»), вона почасти через погане усвідомлення дій, а почасти – через хитре продумування власної вигоди опиняється перед крахом індивідуальних ціннісних орієнтирів.

ЛІТЕРАТУРА
1. Донцов Д. Марко Черемшина / Дмитро Донцов // Д. Донцов. Літературна есеїстика / відп. ред. і упоряд. Олег Баган; Наук.-ідеологіч. центр ім. Дмитра Донцова. – Дрогобич : Вид. фірма «Відродження», 2009. – С. 190–208. – (Серія : «Вісниківська бібліотека». Заснована 2009 року).
2. Лях Т. О. Творчість Марка Черемшини у контексті загальноукраїнської новелістики: жанрово-стильові тенденції / Т. О. Лях. – Ужгород : Ґражда, 2015. – 200 с.
3. Черемшина Марко. Твори у 2-х томах / Марко Черемшина. – К. : Наук. думка, 1974. – Т. 1–2.

Стеф'юк Іванна Іванівна, аспірант кафедри української літератури філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича.

Науковий керівник – *Мельничук Богдан Михайлович*, доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича.

Наталія Турчин,
Ужгород, Україна

СИМВОЛІКА ФЛОРИСТИЧНИХ ОБРАЗІВ У БАЛАДАХ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА

Микола Костомаров (1817–1885) – багатогранно обдарована особистість: історик, громадський діяч, письменник, літературознавець, фольклорист і педагог. Творчість митця представляє розвиток української літературної доби романтизму.

Романтизм призвів до створення нового світогляду, нових цінностей. Він сформував і якісно оновив жанрову систему української лірики того періоду. Популярним у романтиків був жанр балади, до опрацювання якого звернувся і М. Костомаров. Балада – жанр ліро-епічної поезії фантастичного, історико-героїчного або соціально-побутового характеру з драматичним сюжетом [3, с. 333].

Балади М. Костомарова відрізняються широким використанням фольклорного матеріалу, звертанням до етнопсихологічних засад. Вважаємо, що цей жанр у доробку автора потребує глибшого вивчення. Зокрема, цікавим напрямом дослідження балад М. Костомарова є аналіз флористичних образів у них. Художній доробок поета був предметом наукового вивчення таких учених, як М. Жулинський, Я. Козачок, Ю. Пінчук, В. Смілянська, М. Яценко та ін.

Мета роботи – дослідити символіку флористичних образів у баладах Миколи Костомарова.

Завдання: 1) з'ясувати особливості жанру балади у творчості М. Костомарова; 2) простежити флористичні образи, використані автором у бала-

дах; 3) з'ясувати роль і функції флористичних образів у баладах М. Костомарова.

Тема нашої роботи важлива й **актуальна** з огляду на те, що поетична флористика М. Костомарова зовсім не досліджена.

Народна поетика стала джерелом балад М. Костомарова. У 1839 р. у Харкові вийшла друком його збірка «Українські балади», у 1840 р. – збірка «Вітка», куди увійшли твори, в основі яких лежали народні сюжети. Народне уявлення про силу чарів та перетворення жінки в тополю використав М. Костомаров у баладі «Явір, тополя і береза», переспівами народних є балади «Ластівка», «Брат з сестрою» [1, с. 295].

На думку М. Яценка, збірка М. Костомарова «Українські балади» – своєрідна спроба через освоєння народної поезії надати власній творчості рис національної. Словесний фольклор став матеріалом для реалізації філософії й теорії романтизму про національний дух та колективну душу народу [5, с. 36].

Флористичні образи займають важливе місце у творчості М. Костомарова. М. Яценко наголошує на тому, що «у природі романтик завжди бачить дзеркало, відображення або свого душевного суму, або ідеального життя, що є предметом його мрій. Тому природа наділяється змістом, іноді навіть більш красномовним, ніж зміст слів».

М. Костомаров використовував образи із усталеною фольклорною семантикою. Найчастіше він вживає їх, щоб увиразнити мотивну структуру твору, підкреслити трагізм ситуацій із життя людей. Високу частотність використання у творах письменника займають фітоніми зі світу дерев: дуб, береза, тополя, верба, клен, осика; квітів – чорнобривці, рожа, соняшник, лілея, троянда; кущі – калина, бузок, терен. Знання символіки фітонімів формуються переважно на підсвідомому рівні під впливом міфів, легенд, пісень, звичаїв, обрядів, ритуалів тощо. Рослинні символи виникли з найдавніших міфологічних уявлень про світобудову й виражають загальнолюдські та національні архетипи. Зокрема, можемо це спостерігати у баладі «Явір, тополя й береза».

У подієвій канві твору поєдналися цілком реалістичні подробиці селянського побутового життя і давній міфологічний мотив про перетворення молодят у тополю та явір, а злої свекрухи – у журливу березу «*з понурим гіллям*» [2, с. 205]. У баладі М. Костомарова перетворення свекрухи у березу подано як кара «предвічного» – Бога, оскільки, за канонами баладного жанру, сподіяне людиною зло бумерангом повертається до неї.

М. Костомаров, як і інші романтики, вбачав у природі певний стан душі, тому кожен із героїв балади перетворюється у дерево, що найбільш відповідає його долі й характеру: зеленим явором по смерті став син. Явір у слов'янських народівє символом чоловіка взагалі і молодого парубка зокрема. Стояння явора над водою, схиляння його, так само як інших дерев, є символом журби, суму. Також явір – символ безсмертя, тому його садили на могилах [4, с. 132].

Кохана дружина героя стала білою тополею. Образ тополі має велику кількість образних та символічних значень: добра і зла; символ України, сумної дівчини, матері; краси, стрункості; весни [4, с. 120]. Тополі ростуть на всій території України, і наявність їх в описі говорить про національну забарвленість пейзажу. У таких контекстах фітонім тополя містить максимальну частину поняттєвого значення і мінімум символічного забарвлення.

Зла свекруха, ставши березою, продовжує плакати і побиватися за втраченими дітьми. Образ берези символізує душевний смуток, а білий її колір пояснюється тим, що в хвилину, коли до неї підходив зрадник Ісуса – Іуда Іскаріот, налякалась і побіліла, бо він хотів на ній повіситись [4, с. 124].

Отже, в баладах Миколи Костомарова виявляються їх особливості як романтичного твору. Символіка флористичних образів широка і спирається на традиції фольклорного розуміння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія української літератури XIX століття: підручник: У 2 кн. / За ред. акад. М. Г. Жулинського. – К. : Либідь, 2005. – Кн. 1. – 858 с.
2. Костомаров М. Твори : в двох томах / М. Костомаров. – К. : Дніпро, 1990. – Т. 1. Поезії. Драми. Оповідання. – 538 с.
3. Ференц Н. Теорія літератури і основи естетики: навч. посіб. / Надія Ференц. – К. : Знання, 2014. – 511 с.
4. Шейнина Е. Энциклопедия символов / Е. Шейнина. – М. : АСТ; Х. : Торсинг , 2003. – 591 с.: рис.
5. Яценко М. М. Костомаров – фольклорист і літературознавець / М. Яценко // Костомаров М. І. Слов'янська міфологія. – К. : Либідь, 1994. – С. 5–43.

Турчин Наталія Михайлівна, студентка ІІ курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Кузьма Оксана Юріївна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Ольга Федорко,
Ужгород, Україна

ХУДОЖНІЙ СВІТ ПОВІСТІ «НЕЗВИЧАЙНІ ПРИГОДИ АЛІ В КРАЇНІ НЕДОЛАДІЇ» ГАЛИНИ МАЛИК

У сучасній українській літературі для дітей вагоме місце посідає творчість письменниці, лауреата літературної премії ім. Лесі Українки – Галини Малик (нар. 1951 року). Загальна кількість примірників її видань перетнула півмільйонну межу, твори письменниці вивчаються у школах, а з деякими з них уже познайомились юні читачі Росії, Іспанії, Італії, Франції, Німеччини. Доробок Галини Малик знайшов відгуки у літературно-критич-

них статтях (автори: Ф. Кривін, Л. Ходанич, В. Моренець, С. Федака та інші), проте системному вивченню поки не підлягав. Саме цим і спричинене обрання теми дослідження, що ґрунтується на осмисленні художнього світу повісті ***«Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії»*** [4].

Художній світ – це «створена уявою письменника і втілена у тексті твору образна картина, яка складається з подій, постатей, їх висловлювань і виражених ними духовних феноменів» [3, с. 717]. До того ж художній світ вказує на особливість світосприйняття письменника, як спостерігає Г. Клочек, феномен художнього світу також «створюється в свідомості читача у процесі сприймання художнього тексту» [2, с. 27]. Отже, у роботі маємо на меті простежити головні складові художнього світу повісті «Пригоди Алі», використовуючи наукові методи дослідження: естетичний, порівняльний, психологічний.

Розуміючи специфіку мислення дитини, розв'язання серйозних питань Галина Малик переносить у площину *казкової історії*. Тож проблема про ціннісне ставлення дівчинки Алі до справ і обов'язків, якими оточене її життя, переходить у казковий світ Недоладії, куди потрапляє дитина, недоробивши соту справу. Казковість стає домінуючою складовою художнього світу повісті, а зображення сучасної дійсності відбувається у стислому форматі.

Створена Галиною Малик *«паралельна реальність»* країни Недоладії є тим засобом, що розкриває казковість повісті. Тут, на території хаосу, відбувається самовдосконалення Алі, котра розуміє, що звичка не завершувати справи – надзвичайно небезпечна. Допомагають у цьому дитині казкові персонажі, незвичні чи цікаві предмети (годинник без хвилинної стрілки, стрічка, шолом, корона). Щаслива розв'язка подорожі дівчинки (повернення в дійсність) налаштовує читачів на позитив і віру у власні сили.

Відповідно до подій розгортається *хронотоп* [1, с. 121] у повісті. Можна виокремити два типи часу: казковий і реальний. У «казковому часі» вражає кількість та *інтенсивність подій,* в які потрапляє Аля, і саме така динамічність підтримує інтерес і посилює увагу дітей-читачів до твору. Реальний час тече у звичних для людини координатах. Співвідношення типів часу таке, що в короткий час дійсності можна вмістити всю подорож у країну Недоладію.

Цікаво вигаданий письменницею антропомікон повісті – персонажі Недоладії представлені іменами: Недоладько, Недоштанько, Недорадник, Недовус і цим міцно «прописані» у казкових землях. Письменниця навіть переосмислює долі відомих казкових героїнь (як-от Попелюшки) та героїв, котрі теж втрапляють до Недоладії. Така інтертекстуальність дає можливість читачам пригадати всесвітньознані сюжети і підключитися до творчого «перелицювання» інших казок. Також Галина Малик збагачує художній світ повісті, пропонуючи портретні характеристики персонажів, пейзажні замальовки, пробуджуючи і розвиваючи дитяче уявлення.

Таким чином, художній світ повісті ***«Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії»*** заснований на відомій життєвій проблемі незавершеності

справ. Структура твору підпорядкована причинно-наслідковим зв'язкам, які мовби приводять героїню у казкову «паралельну реальність» з особливим хронотопом (дійсним та казковим) та вигаданими героями-персонажами; а згодом (коли проблема Алею вирішена), повертають її у реальний світ. Отож Галина Малик створила оригінальну та сповнену оптимізму повість для дітей дошкільного й молодшого шкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. Формы времени и хронотопа в романе / М. Бахтин // М. Бахтин. Литературно-критические статьи. – М. : Художественная литература, 1986. – С. 121–290.
2. Клочек Г. «Художній світ» як категоріальне поняття / Г. Клочек. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.anvsu.org.ua.
3. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Ковалева, В. І. Теремка. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 752 с.
4. Малик Г. Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії / Г. Малик. – Ужгород : Закарпаття, 1997. – 132 с.

Федорко Ольга Василівна, студентка ІІ курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Ігнатович Олександра Степанівна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Ганна Фельцан,
Ужгород, Україна

ПОЕТИКА РОМАНУ «ОСІНЬ ЗА ЩОКОЮ» ВАСИЛЯ СЛАПЧУКА

Василь Слапчук (нар. 1961 року) – сучасний письменник, лауреат Національної премії ім. Т. Г. Шевченка – представляє українську літературу доби постмодернізму (адепти цього напряму: Ю. Андрухович, Оксана Забужко, С. Жадан, В. Кожелянко, Богдан Жолдак та інші). Його набуток (поезії, мала проза, романи) останні десятиліття викликає цікавість і перебуває у полі зору критиків та літературознавців. Проте своєрідність поетики романів митця, в тому числі й ***«Осені за щокою»*** мало вивчена (зокрема у статтях М. Зайдель, Є. Барана, О. Литвин та ін.), що й зумовлює актуальність нашої теми дослідження.

Поетику роману в новелах ***«Осінь за щокою»*** [3] простежуємо за допомогою наукових методів: біографічного, психологічного та порівняльного, акцентуючи на присутності в художньому тексті категорії абсурду.

Категорія абсурду вважається однією з визначальних рис постмодернізму, де «саме хаотичний світ уявляється як тотальний, всепроникаючий абсурд» [2, с. 1]. Припускаємо, що життєва доля В. Слапчука (служив в Аф-

ганістані і нині, після поранень, пересувається на інвалідному візку) теж сприяла загостреному відчуттю письменником абсурду в світі. Таким чином, художнє мислення В.Слапчука відтворює пережиті ним історичні, ідеологічні виклики епохи із виявами алогічності, трагічності, фарсу, межової ситуації. Абсурдна реальність, як зазначають науковці, «для літератури постмодернізму виявляється не відхиленням від норми, а власне нормою, своєрідною точкою відліку, що утворює центр постмодерністського світотворення» [2, с. 1].

Особливу увагу в романі письменник приділяє абсурдній ситуації, коли відбувається *порушення зв'язку між людиною і світом.* Його герой це переживає одразу по народженні (новела «Четвер»). Немовля, яке автор називає Чоловіком, потрапляє у рутинний світ сім'ї своїх батьків, котрі не можуть домовитися, хто буде годувати дитину, хто встане її заспокоїти, хто піде з нею гуляти. Тому Чоловік з народження відчуває свою відчуженість до світу, ув'язнення в абсурдних родинних діалогах і конфліктах. Вплив на дитину має лише її божевільний дід, від котрого Чоловік навчився голосно і виразно вимовляти своє перше слово – «четвер». Від народження цей Чоловік відчувається в дорозі до смерті та все подальше життя намагається відновити втрачені чи порушені зв'язки зі світом.

Тож категорія абсурду присутня, коли герой намагається знайти *єдність між людиною і світом.* Головний герой новели **«Втома воїна**» Арсен – молодий письменник, що недавно повернувся з війська. Оповідь зіткана з внутрішніх переживань героя, його прагнення пізнати самого себе. Арсен перебуває в постійному пошуку єдності зі світом. Але те, що він знаходить, його не влаштовує. Порушення рівноваги між самоусвідомленням героя та середовищем призводить його лише до втоми від абсурдного світу. Супутниками Арсенового пошуку є людська безпорадність, вічні муки сумнівів й роздуми, які врешті тільки множать рішення на безліч вірогідних теорій і тим самим ховають істину. Можливо, лише в абсурдності світу і внутрішніх переживаннях Арсена й віднайдеться бажана спільність, яка при цьому виявиться для нього не прийнятна. Така життєва драма окреслюється й у новелах **«Чорнильниця Чехова»** та **«Коротка стрілка жіночого годинника»**.

Теплотою і повагою пронизане осмислення письменником жіночих образів. Та, здається, акцентує В. Слапчук саме на абсурдності у взаєминах між чоловіком і жінкою, що пов'язані з *алогічністю дій, відчаєм, психологічною кризою* обох учасників стосунків. У новелі **«Потяг над містом»** розгортаються стосунки головного героя-письменника та його обраниці Данути, яку він називає «жінкою контрастів». Згодом тому, мабуть, й ліпить з її образу відразу двох героїнь свого оповідання, сестер-близнючок – Ію та Зою, поміж якими герой цього оповідання І Ван ніяк не може вибрати. З жодною з жіночих іпостасей герой не знаходить порозуміння. Їхні стосунки ніколи не позбуваються елементу гри й розваги. Хоча протагоніст захоплений ними, проте глибини почуттів не простежити. Продовжується ця тема й у новелах

«Мандрівка на рожевому дирижаблі», **«День народження імператора»**. Загалом, йдеться про *духовну кризу людства в певний історичний час* [4], яка виявляє себе в абсурдних ситуаціях чи взаєминах між людьми.

Отже, здійснений аналіз поетики роману ***«Осінь за щокою»*** В. Слапчука дає підстави констатувати наявність у художньому тексті складових абсурду, які простежуються, коли відбувається *порушення зв'язку між людиною і світом,* коли герой намагається відшукати *єдність між людиною і світом,* а також митець акцентує на абсурдності у взаєминах між чоловіком і жінкою, що пов'язані з *алогічністю дій, відчаєм, психологічною кризою* обох учасників стосунків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. – Т. 1 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 608 с.
2. Осьмухина О. Феномен абсурда в литературном сознании России рубежа XX-XXI вв. (на материале творчества Д. М. Липскерова) / О. Осьмухина, Г. Махрова // Вестник ВУиТ. – 2012. – № 3. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://cyberleninka.ru.
3. Слапчук В. Осінь за щокою / В. Слапчук. – К. : Факт, 2005. – 208 с.
4. Шильке В. В. Мировоззренческие основы литературы абсурда / В. В. Шильке. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com.

Фельцан Ганна Юріївна, студентка III курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Ігнатович Олександра Степанівна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Дарья Хацкевич,
Минск, Беларусь

О ВОЗМОЖНОСТЯХ ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ УРОКОВ ЛИТЕРАТУРНОГО ЧТЕНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Лингвокультурологией называют отрасль лингвистики, возникшую на стыке лингвистики и культурологии. Другими словами, лингвокультурология рассматривает различные способы представления знаний о мире носителей того или иного языка через изучение языковых единиц разных уровней, речевой деятельности, речевого поведения. На уроках литературного чтения в начальной школе использование элементов лингвокультурологического сопровождения необходимо, поскольку это не только обогатит младших школьников новыми знаниями, но и разовьет их мышление и воображение.

Одним из приемов, который активно используется учителями-практиками для подачи лингвокультурологической информации, является толкование при чтении текстов художественных произведений слов и выражений, называющих устаревшие реалии. Обратимся для примера к главам из повести «Детство Никиты» А. Н. Толстого, которые изучаются в 4 классе белорусской начальной школы.

В учебнике по литературному чтению содержатся главы «Солнечное утро», «Аркадий Иванович» и «Сугробы». Чтение и понимание прочитанного невозможно без грамотного комментирования. Это понимают и авторы учебника, поэтому после текста приводят словарик с толкованием таких слов, как *верстак*, *журавли*, *каретник*, *башлык*, *сюртук* [1, с. 113]. Учитель сам определит, на каком этапе работы с текстом эти слова разъяснить. Однако остается еще довольно много слов и выражений, нуждающихся во внимании.

Современному школьнику нужно помочь понять некоторые детали описанной в повести жизни. *С умывальной чашки скользнул зайчик и задрожал на стене.* Учителю необходимо пояснить, что умывальная чашка - это небольшой тазик, над которым раньше умывались. Никакого отношения к чашке, из которой сейчас пьют чай или кофе эта чашка не имеет. *Высунув кончик языка, Никита писал, перо скрипело, брызгало.* Перо скрипело и брызгало потому, что было стальным, а писали, обмакивая его в чернила.

В повести подробно описывается, как Пахом смастерил Никите скамейку, на которой можно было кататься с горки. Современные дети не катаются с горки на скамейках, поэтому им трудно будет понять и эту часть текста. Учитель может предложить учащимся описать, как могло выглядеть это приспособление. Стоит обратить внимание на то, что, вероятно, подобные приспособления были тогда распространены среди детей, их могли изготавливать мастера. Пусть школьники расскажут, на чем сейчас катаются зимой с горки.

При чтении глав возникает необходимость рассмотреть ситуацию с учителем, который учил Никиту. Почему Никита не ходил в школу? Скорее всего, для Никиты пригласили учителя, потому что тогда такое было возможно, так было принято делать.

На уроках литературного чтения должна вестись постоянная работа со словом. Так, чрезвычайно полезным в дидактическом плане окажется анализ коннотаций слов и фразеологизмов, т.е. «дополнительного содержания слова или выражения, его сопутствующие семантические или стилистические оттенки, которые накладываются на его основное значение» [2, с. 203].

В главе «Аркадий Иванович» читаем: *Человек с рыжей бородкой – Никитин учитель, Аркадий Иванович, – все пронюхал еще с вечера и нарочно встал пораньше.* Глагол *пронюхать* ‘*узнать что-то, обычно тайное*’ имеет отрицательную коннотацию, оттенок неодобрительности. Об этом можно спросить у учащихся и пояснить, что этот глагол писатель использовал не потому, что хотел сказать, что учитель сделал что-то не очень хорошее. Это Никита так считал, потому что ему не хотелось заниматься, а хотелось скорей идти на горку.

Словами Никиты писатель характеризует его учителя: *Удивительно расторопный и хитрый был человек этот Аркадий Иванович. Аркадий Иванович был невыносимый человек.* Следует при анализе содержания обратить внимание учащихся на то, что такие характеристики дает герою не автор. Стоит также задать школьникам вопросы о том, что значит быть расторопным, хитрым, хорошо это или плохо.

Выработать ценностные ориентиры и понять их поможет анализ встречающихся в текстах фразеологических единиц. Так, читаем: *Аркадий Иванович не жаловался никогда, это правда, но зато Никите все время приходилось держать ухо востро.* Фразеологизм *держать ухо востро* имеет значение '*не быть слишком доверчивым, быть настороже*'. Необходимо не просто растолковать значение фразеологизма, если школьники его не знают, но и обратить внимание на то, что доверчивым быть можно и нужно, но слишком доверчивым быть не стоит. Такие представления о нравственных ценностях сложились в народе, о чем и свидетельствует значение фразеологизма.

Таким образом, уроки литературного чтения в начальной школе подразумевают постоянное лингвокультурологическое сопровождение, которое поможет учащимся глубже понять смысл прочитанного, расширить свой кругозор, приобрести эмоциональный жизненный опыт, сформировать нравственные ориентиры.

ЛИТЕРАТУРА

1. Воропаева В. С. Литературное чтение. Учебник для 4 класса / В. С. Воропаева, Т. С. Куцанова. – Минск : Адукация и выхаванне, 2013. – 136 с.: илл.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Советская Энциклопедия, 1969. – 608 с.

Хацкевич Дарья Ивановна, магистрант кафедры белорусского и русского языкознания Белорусского государственного педагогического университета имени М. Танка.

Научный руководитель – *Трофимович Тамара Григорьевна*, доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой белорусского и русского языкознания Белорусского государственного педагогического университета имени М. Танка.

Оксана Цісарук,
Хмельницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ КАЗКИ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ДЖ. К. РОУЛІНГ)

Із давніх часів казка займала значне місце в становленні людини. Особливості розвитку цього напряму залежать від культурної спадщини її народу. Відродження інтересу як дитячої, так і дорослої читацької аудиторії зумовили нашу цікавість до цього давно існуючого жанру. Причиною цього інтересу на нашу думку може бути агресивне середовище, в якому ми перебу-

ваємо щодня. Намагаючись захистити себе від його впливу, читачі шукають відповіді на проблемні питання в світі казок, відомому нам із дитинства.

Казка як носій національної свідомості завжди була узагальненням думки та ментальності певного народу. В англійській культурі казкова традиція насичена специфічним народним гумором, чарівними пригодами та подіями. Беручи початок з кельтської міфології та поглинаючи європейські культурні надбання протягом свого розвитку, англійська казка набула невичерпного спадку у вигляді фольклорних образів. Казки поділяються на фольклорні та літературні. В основі фольклорної казки, яка часто виступає основою для авторських оповідань, лежить традиційний сюжет. Літературна казка, на відміну від фольклорної, написана певним автором і також має на меті створити ідеальний світ, проте без типових казкових сюжетів. Своєрідність літературної казки визначається поєднанням традицій народної казки та індивідуального стилю автора.

Особливостями сучасної англійської казки є наявність великої кількості стилістичних засобів таких як іронія та гумор, часта зміна настрою оповідання та часто навіть нещаслива кінцівка. Сучасній англійській казці притаманні трагічні моменти, якими насичена оповідь, та наявність, окрім виховної, ще й соціально спрямованої мети. Протиборство добра і зла як ядро фольклорних надбань народів в англійській казці часто представлене у формі звернення до кельтської міфології. Фантастичність британських казок часто представлена чарівними істотами якогось дивного та незвичного світу: велетнями, ельфами, феями, тролями та леприконами.

Закономірність історичного розвитку англійської казки простежується у ході зміни класичних художніх епізодів на більш відповідні конкретні ситуації та додавання до тексту реалістичних змін, таких, як мотивація та раціоналізація. Специфіка імен персонажів має певну етимологію та семантику, вказуючи на якості або зовнішню характеристику персонажів, де портретні описи практично відсутні. Сучасна англійська казка пережила ряд трансформацій, які були зумовлені історичними та соціальними подіями, ускладнюючись просторово-часовою категорією та послідовністю дій.

Для детальнішого аналізу стану сучасної англійської казки візьмемо до прикладу романи Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера, що увійшли в світ дитячої літератури, викликаючи інтерес не тільки дітей, але й дорослих. У своїх творах Дж. К. Роулінг створила світ, який повністю відповідає особливостям дитячого бестселера. Герой її казки – дитина, яка дорослішає з читачем, не завжди маючи гарні взаємини з дорослими, піднімаючи соціальні питання. Словесна гра та насиченість мовних прийомів зробила цю казку без типового щасливого кінця незвичною та неординарною. Власні назви у творі приваблюють не менше – їх семантична насиченість робить твори про Гаррі Поттера схожими на фентезі. Існує велика кількість трактувань про походження імен, і деякі з них обґрунтовані безпосередньо самим автором, як от ім'я одного з головних персонажів Альбус, що з латини перекладається як «сивий» та «мудрий».

Характерною особливістю авторського стилю Дж. К. Роулінг стало поєднання реалій казкового світу з новинками науково-технічного прогресу, а також елементи шотландського фольклору на додачу до жанру детектива, казки та фентезі. В її творах світ існує як за реалістичними, так і за фантастичними законами. Мова автора яскрава, містить велику кількість неологізмів та символізмів. Говорячи про індивідуальний стиль написання, варто зазначити також велику кількість іншомовних вкраплень, як реальних, так і вигаданих мов. На думку О. М. Сеньківа, «авторські неологізми в творах Дж. К. Роулінг містять назви нових, часто нереальних речей та фантастичних персонажів, у тому числі й таких, про які часто невідомо нічого, крім імені. Робиться це для більшої достовірності вигаданого автором світу» [2, с. 240]. Ю. Саплін вважає, що тексту властива «двобічна інтертекстуальність, яка дає змогу, з одного боку, підліткові в майбутньому упізнавати Гогвордський світ в процесі опанування світовим культурним досвідом, а з іншого – дорослим угадувати у тканині твору натяки на засвоєну лінгвокультурну інформацію» [1, с. 120].

Отже, результат зіткнення двох світів – реального та нереального з поєднанням можливих та неможливих життєвих ситуацій робить оповідання казкою, що вдало втілено в творах Дж. К. Роулінг. Насиченість тексту авторськими прийомами та несподіваність подій робить казку захоплюючою для читання та джерелом для різноманітних лінгвістичних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Саплін Ю. Підліткове мовлення в романах про Гаррі Поттера / Ю. Саплін // Іноземна філологія. Український науковий збірник. – Вип. 119 (2). – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2007. – С. 118–122.
2. Сеньків О. М. Індивідуально-авторське словотворення у творах жанру фентезі / О. М. Сеньків // Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. – Серія «Філологічні науки». Мовознавство. – № 3. – Дрогобич, 2015. – С. 238–224.

Цісарук Оксана Вікторівна, магістрантка факультету іноземних мов і гуманітарних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького.

Науковий керівник – *Міщинська Ірина Володимирівна*, кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри перекладу Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького.

Аліна Чендей,
Ужгород, Україна

СВОЕОБРАЗИЕ РОМАНТИЗМА В ПОВЕСТИ-ФЕЕРИИ «АЛЫЕ ПАРУСА» А. С. ГРИНА

Романтизм в русской литературе XIX века был широко представлен в творчестве В. А. Жуковского, К. Н. Батюшкова, А. С. Пушкина, Н. В. Гоголя, М. Ю. Лермонтова, Е. А. Баратынского, Н. М. Языкова.

В начале XX века многие писатели снова обращаются к романтизму, потому что романтизм давал ощущение иллюзии, которое, в свою очередь, помогало уйти от жестокой реальности. В этот период возникает так называемый неоромантизм.

Неоромантизм ярко представлен в творчестве А. С. Грина. Эволюция творчества писателя отличается от привычных схем. Русские реалисты зачастую начинали с романтических произведений, а потом приходили к реалистическому постижению действительности (например, А. М. Горький). Грин прошел обратный путь – от реализма к романтизму.

К изучению творчества А. Грина обращались В. Е. Ковский [4], Н. А. Кобзев [3], А. А. Ненада [5], Т. О. Дегтярева [2] и многие другие ученые-гриноведы.

Несмотря на то, что гриноведение насчитывает большое количество авторских наименований, романтический способ преобразования мира Грина все еще считается недостаточно изученным, что позволяет нам рассмотреть этот вопрос в нашей работе и делает ее **актуальной.**

Цель нашей работы – проанализировать и раскрыть своеобразие романтизма в повести-феерии А. Грина «Алые паруса».

«Алые паруса» были написаны в 1916–1922 годах и опубликованы в 1923 году. Первоначально повесть называлась «Красные паруса», действие развивалось в революционном Петрограде, но затем Грин подобрал более точное определение мечты – «Алые паруса».

В повести-феерии А. Грина «Алые паруса» отчетливо просматривается резкое разделение людей на два мира. Это мир мечтателей Ассоль и Грэя и мир обывателей, их окружающих.

Приморский город Каперна, родина Ассоль – является частью выдуманной страны Гринландии. Это была не просто выдуманная местность, которую можно как угодно представить, а постоянно живущая в воображении Грина в определенном, неизменном виде и как бы реально существующая страна.

Четкость, продуманность, соразмерность даже самых мелких деталей чрезвычайно характерна для творчества Грина. В смелом вымысле, безудержной фантазии он никогда не выступал за границы правды искусства.

Пейзаж в стране Гринландии, а в свою очередь, и в городе Каперна – играет заметную роль. Гриновские города всегда с морскими пейзажами,

уютными бухтами, шумными и веселыми гаванями. Но море у Грина – это не только место действия его произведений, это образ-символ, олицетворяющий силу, беспредельность и мощь человеческого духа.

Главной героиней повести являетсяАссоль, от испанского «alsol» – «к солнцу». Автор хочет показать читателю, что Ассоль – не простая девочка Каперны, а то, что она особенная, и мечта у неё не такая, как у всех остальных. Мечта о корабле с алыми парусами – романтическая, осветившая её сердце, резко отличает её от жителей Каперны.

При создании образа девушки автор использует такие цветовые определения, как «белизна, голубизна». Они говорят о чистоте, надежде и мечте Ассоль. Это один из приемов Грина – материализация цвета для ассоциативного пути раскрытия образа героини. Ассоль – светлая, лёгкая и свежая, как морской ветер. Её образ задевает душу, потому что Ассоль ожидает чуда, и оно с ней случается.

Артур Грэй – второй главный герой повести-феерии «Алые паруса». Он из богатой, родовитой семьи. Но автор отмечает, что «Артур Грэй родился с живой душой, совершенно несклонной продолжать линию фамильного начертания» [1, с. 36]. Мечта заставила Артура в пятнадцать лет покинуть дом и окунуться в мир взрослых игр для того, чтобы добиться своей цели.

Романтические герои Грина живут отдельно друг от друга долгих семь лет, живут каждый своей мечтой, не зная, что постепенно идут навстречу друг другу. Среди буйства природы Артур увидел Ассоль не столько глазами, сколько сердцем. И с этого момента он стал действовать по подсказке сердца. Грей исполняет мечту Ассоль – делает алые паруса на своем корабле.

Образ паруса использовался в литературе много раз. Парус словно зовет в неизвестные дали, где героя ждет счастье. Но паруса обычно бывают из грубой парусины серого цвета, а здесь – алые и шелковые. Такие паруса можно сшить, но в жизни подобное расточительство встретится не часто. Это чудо, но рукотворное.

Алый цвет приобретает в произведении особый смысл. Красный цвет – цвет жизни. Алый цвет для героев Александра Грина имеет символическое значение: он говорит о том, что можно достичь несбыточного, превратить сказку в реальность. Алые паруса – это дело рук самого человека. Капитан Грэй скажет замечательные слова: *«Я понял одну нехитрую истину. Она в том, чтобы делать так называемые чудеса своими руками»*[1, с. 78].

Таким образом, мы можем сказать, что в повести-феерии «Алые паруса» А. Грина романтические герои – герои идеальные, без страха и упрека, которые верят в свою мечту, следуют ей и творят ее своими руками. В повести «Алые паруса» Грин, используя мотив чуда, сочетая реальное и фантастическое, мечту и воображение, духовное и материальное, внутреннее и внешнее, сознательное и ирреальное, создает свою необычную сказку, свою романтическую фантазию, открывающую новый этап в развитии

русского романтизма. А. Грин создал романтизм XX века, в котором традиционные элементы соединились с течениями новой эпохи, ее эстетическими и нравственными представлениями и авторской индивидуальностью.

ЛИТЕРАТУРА

1. Грин А. С. Алые паруса / Блистающий мир: Избранные произведения в двух томах / А. С. Грин. – Симферополь : Таврия, 1976. – Т. 1. – 460 с.
2. Дегтярева Т. О. Художественный мир А. С. Грина в литературоведческом дискурсе / Т. О. Дегтярева // Філологічні трактати. – 2011. – № 2. – С. 16–21.
3. Кобзев Н. А. Роман Александра Грина / Н. А. Кобзев. – Кишинев, 1983. – 138 с.
4. Ковский В. Е. Романтический мир Александра Грина / В. Е. Ковский. –М. : Наука, 1969.– 296 с.
5. Ненада А. А. Грин А.: жизнь, личность, творчество; Статьи, очерки, исследов / [составитель А. А. Ненада]. – Феодосия, 2010. –182 с.

Чендей Алина Васильевна, студентка III курса филологического факультета ГВУЗ «Ужгородский национальный университет».

Научный руководитель – *Демчик Марта Ивановна*, старший преподаватель кафедры русской литературы ГВУЗ «Ужгородский национальный университет».

Анжеліка Чернікіна,
Ужгород, Україна

ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА РОМАНУ ЄВГЕНІЇ КОНОНЕНКО «ІМІТАЦІЯ»

Жанр будь-якого літературного твору зумовлюється структурою, способами зображення дійсності тощо. Детектив є особливим жанром, межі якого прокреслені дуже чітко, і який ставить письменникові, що працює в цій галузі літератури, жорстко виражені вимоги як щодо тематики твору, так і стосовно композиції, стилю, вибору оповідача та інших елементів його форми. Відповідно за недотримання Є. Кононенко у своєму романі «Імітація» певних вимог О. Брайко, хоч і погоджується з визначенням жанру, але пропонує додати уточнення у вигляді епітетів “соціально-заангажований” та “громадсько-звинувачувальний”, Т. Гундорова називає роман “псевдодетективом”, М. Стріха – “формально детективом”.

Назва роману «Імітація» Євгенії Кононенко є, по-перше, надзвичайно влучною метафорою для опису періоду життя країни, коли ще не створюють нове, а тільки імітують попереднє, по-друге, цікавим та вигідним художнім рішенням, яке дозволяє не дотримуватися вимог жанру, адже вони створені для оригіналів. Роман ніби написаний на перетині детективу, кіносценарію з елементами трилеру, але водночас і не належить до жод-

ного з них, а тільки імітує, наслідує певні моменти. Такий жанровий синкретизм можна пояснити багатоплановістю твору.

За літературознавчим словником-довідником детектив – це передусім прозовий твір, зовнішній сюжет якого послідовно розкриває певну заплутану таємницю, пов'язану зі злочином та його розслідуванням, а внутрішній є когнітивною історією розв'язування логічної задачі [3, с. 271]. Таким чином роман «Імітація» можна віднести до цього жанру за збігом основної ознаки, проте таке твердження є досить суб'єктивним та зверхнім.

Методом порівняння простежимо ряд відхилень від канонів детективного жанру у романі, зокрема: ключовий персонаж – нишпорка (у творі це Лариса Лавриненко) не проводить аналізу як такого, просто шукає і накопичує інформацію; інтерес почуттів сконцентрований на трагедії людей, а не на таємниці злочину; авторка не дотримується тенденції зображати зловмисників як суто негативних героїв; хоч у центрі всієї картини і перебуває інтелектуальний процес пошуку істини, однак розгортання інших сюжетних ліній, які іноді не мають безпосереднього зв'язку з розслідуванням, зумовлює їх диспропорцію; використання містичних елементів, що не знаходять раціонального пояснення протягом твору; наявність значної кількості описів місця і часу; розкриття злочину за допомогою випадковості, збігу обставин, а не логічних умовиводів.

Важливим фактором у дослідженні питання жанру є те, що Є. Кононенко дотримується канонічної форми детективу – схеми побудови, фабули, елементів сюжету тощо, натомість змістовий рівень інтерпретований згідно з актуальними проблемами сучасності. Структура роману повністю відповідає вимогам детективного жанру: зав'язка – результат злочину, основна частина – зображення перебігу подій, що присвячені розслідуванню, та розв'язка – викриття злочинця. У романі «Імітація» наявна ситуація злочину та її розкриття, присутня особа, яка проводить слідство, та протиріччя, які не вкладалися б у логіку традиційного сприйняття життя, роман містить стрімкий розвиток подій, різкі повороти в розслідуванні – хибні версії.

Сюжет, як і притаманно жанру, побудований навколо злочину, обману, який має бути розкритим у кінці твору, однак варто відзначити, що письменниця часто на перший план висуває інші сюжетні лінії, тому М. Стріха зазначає, що «майстерно вибудувана детективна фабула є для авторки не самоціллю, а лише нагодою поговорити про сенс життя, про дихотомію справдешності й імітації, про любов і смерть, і ще про багато інших «вічних» речей у контексті нашого прагматичного й далекого від «високих матерій» часу» [4, с. 6].

«Детектив будує ланцюг умовиводів на основі аналізу зібраних доказів» [див. 1], натомість Лариса не проводить аналізу як такого, просто шукає і накопичує інформацію, навіть докази вона збирає такі, що дозволили б прояснити ситуацію їй самій, але при цьому вони часто є абсолютно непридатними в юридичному плані. Інтерес почуттів мав би бути сконцентрованим на таємниці, а не на трагедії людей, однак Євгенія Кононенко пов-

ністю відрікається від такого правила і заглиблюється у психологізм персонажів, зокрема вбивці. Авторку цікавить не сам злочин, а соціальне чи психологічне явище, яке до нього призвело, відповідно вона приділяє більше уваги причинам злочину, їх психологічній мотивації, ніж способу скоєння. Вона відходить від принципу зображати зловмисників у детективах як суто негативних персонажів, не виправдовуючи ні вбивцю Мар'яни – Юрка Підгубного, ні вбивцю Анатолія – Паню Бабченка, проте розповідає про фактори, що зумовили їх вчинок, змусили вчинити помилку.

Авторка твору витримує гру з читачем крізь усю тканину тексту. Обравши суперником нишпорку-аматора, вона вирівнює шанси навіть для непідготовленого опонента, хоча варто відзначити, що ця гра моментами дещо в'яла, моментами зовсім губиться у перипетіях життя, та і нишпорка несе досить формальний характер. Сама авторка пише, що «Детектив – метафора творчості, свідомий хід, а не тільки заграванння з масовим читачем». [2, с. 13].

Отже, в основі роману «Імітація» лежить детектив з домішками інших жанрів, а недотримання певних його вимог з однієї сторони – особливості жіночої прози, яскравим представником якої є Євгенія Кононенко, адже письменниці-детективісти, завжди прагнули до нових форм, та навіть у своїй детективній творчості не могли обмежитися жорсткими рамками, з іншого боку такі відхилення зумовлені постмодерністською версією жанру, яка, як зазначається у літературознавчий словнику-довіднику, спрямована на колаж інтерпретацій з відмовою від заздалегідь заданої онтології подій [3, с. 272]. Таким чином ці два фактори розв'язують руки авторці у створенні сучасного зразка детективного жанру, чим і є роман «Імітація». М. Черняк влучно зауважує, що «сучасний вітчизняний детектив в силу певних рис нашої дійсності руйнує канони класичного детективу», тобто на зміни у внутрішній системі жанру впливає і загальний стан країни. Письменниця обирає саме цей жанр, адже він, як ніякий інший, вимагає двобічної схеми спілкування «наратор – читач» та викликає розумову діяльність другого компонента схеми. Тобто у такий спосіб авторка привертає увагу до філософських, естетичних, психологічних та соціальних проблем твору, змушує над ними замислитися, зробити для себе висновки. Євгенія Кононенко підносить український постмодерний жіночий детектив на новий рівень: розширює його жанрові межі, надає йому глибших відтінків змісту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ван Дайн С. С. Двадцать правил для писания детективных романов [Електронний ресурс] / С. С. ван Дайн // Как сделать детектив; [перекл. з англ., нім., франц., ісп. Післямова Г. Анджапаридзе]. – М. : Радуга, 1990. – Режим доступу : http//detective.gumer.info/txt/vandine.doc
2. Дубинянська Я. Імітація чи метафора? / Я. Дубинянська / Дзеркало тижня. – 2002. – № 48.

3. Літературознавчий словник-довідник за ред. Гром'яка Р. Т., Ковалі-ва Ю. І., Теремко В. І. – К., 2007. – 752 с.
4. Стріха М. Портрет покоління на тлі втрачених стін / М. Стріха. – К. : Задруга, 1998 // Критика. – № 6.

Чернікіна Анжеліка Олегівна, студентка ІІ курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Хававчак Олег Анатолійович*, старший викладач кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Антон Чорнобильський,
Дніпропетровськ, Україна

ВУЛЬГАРИЗМИ У ЗБІРЦІ СЕРГІЯ ЖАДАНА «БІГ МАК. ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ»

Останні десятиріччя позначилися тенденцією до прискорення розвитку мови. Завищені темпи мовної динаміки створюють «небажаний розрив в наступності традицій і цілісності культури» [2]. Як наслідок – лібералізація мови, що полягає у «стихійному» уживанні розмовної лексики, помітну частину якої становлять стилістично знижені слова.

Осмислення причин «стихійного» вжитку розмовних елементів в українській мові знаходимо у працях І. Смаль-Стоцького, Г. Яцимирської, Л. Ставицької, Б. Ажнюка, Так, Л. Ставицька розмовно-просторічний вибух у художній літературі 90-х пояснює як «протест проти фальшивої, сомнамбулічної масової свідомості з усіма її міфами, табу, тотемами» [5, с. 38]. На думку О. Тараненка, стилістично знижені елементи є джерелом мовного реалізму і свою функцію виконують у художній прозі, відбиваючи прагнення автора озвучувати своїх героїв тією мовою, якою вони спілкуються в реальному житті, і самому творити тією мовою, яку він чує навколо себе. Крім того, активізацію вживання позанормативної лексики зумовлено посиленням уваги літератури до негативних явищ соціального дна [6, с. 35].

Вільне використання нелітературної лексики письменниками нової хвилі потребує з'ясування ролі вульгаризмів у їхніх творах. Для аналізу обрано збірку С. Жадана «Біг мак. Перезавантаження».

Вульгаризми – це грубі, лайливі слова або звороти, що перебувають поза нормами літературної мови [4, с. 112]. За свідченням турецького мандрівника Евлія Челебі, що відвідав Україну 1657 року, найпоширенішими лайками того часу були «чорт», «дідько», «свиня» і «собаки»: *під три чорти; бодай тебе чорти вхопили; собача кров! Ах ти свиняче рило!* [4, с. 112].

Британські вчені у складі лайливої лексики виокремлюють: 1. «Брудні» слова ('dirty' words), до яких відносять сексизми та скатологізми. 2. Слова, які стосуються християнської релігії. 3. Слова – назви тварин, які

застосовують щодо людей [7, с. 15]. Нещодавно лінгвістична термінологія поповнилася терміном «обсценна лексика» (від лат. obscenus – брудний, непристойний), що позначає власне непристойні, нецензурні слова та вислови, на які накладена заборона, приховані в обсценному пласті ненормативної лексики. До обсценного лексикону відносять: найменування соціально табуйованих частин тіла; слова та вирази, пов'язані зі статевим актом; одиниці, які позначають дефекаційні процеси та їх результати; стилістично знижені найменування розпусної жінки [3, с. 114].

Якість прози та поезії Жадана залишається недосяжною для більшості українських авторів, тож не виникає сумнівів щодо його мовної культури. Що ж спонукає письменника до використання вульгаризмів? Напевне, це своєрідна стратегія авторського текстотворення. С. Жадан детабує раніше заборонені слова, творячи своєрідний інтертекстуальний кітч. Письменник свідомо використовує вульгаризми з метою включення персонажів твору в соціокультурний та політичний контексти.

Зафіксовані у творах Жадана вульгаризми умовно поділяємо на такі групи:

1. Нетабуйовані вульгаризми – лексеми, що мають негативне експресивне забарвлення або вважаються вульгаризмами за певного контексту: *«Та нічого, – відповідає він крізь вуса, заходить до крайньої кабінки й починає голосно ригати»* [1, с. 23]; *«Половина наших перепили і ледь трималисьна ногах, місцеві лягаві дивились на нас, не приховуючи огиди, і не могли дочекатися фінального свистка, аби викинути нас звідси на фіг»* [1, с. 110]; *«Ага, кажу, знаю я ваші вітаміни, таблеток наковтався, от йому тепер будь-яка революція і до сраки»* [1, с. 36]; *«Курва, тільки й подумав я»* [1, с. 268].

2. Табуйовані вульгаризми – лексеми, що за будь-якого контексту сприймаються як лайливі слова; вони позначають статеві органи людини або певні фізіологічні процеси. Приклади цього типу вульгаризмів не наводимо з етичних міркувань.

Отже, вульгаризми у творах Сергія Жадана є своєрідною авторською стратегією текстотворення, допомагають втілити задум письменника – правдиво зобразити життєві реалії сучасності, відтворити усне мовлення персонажів переважно з негативним, осудливим ставленням до якихось ситуацій, а також надати твору побутового колориту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жадан С. Біг Мак. Перезавантаження: збірка / Сергій Жадан. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. – 304 с.
2. Костомаров В. Г. Мовний смак епохи / Віталій Григорович Костомаров. – СПб : Златоуст, 1999. – 280 с.
3. Оржеховський С. Політика лайки: чи можливий мат у солов'їній мові? / С. Оржеховський // Дослідження з лексикології і граматики української мови: Зб. наук. праць / Відп. ред. А. М. Поповський. – Д. : Літограф, 2009. – Вип. 9. – 320 с.

4. Сучасна українська мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія: Навчально-методичне видання. – Львів : Видавництво Української академії друкарства, 2010. – 156 с.
5. Ставицька Л. О. Український жаргон: словник / Л. О. Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 494 с.
6. Тараненко О. Колоквіалізація, субстандартизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови (з кінця 1980-х рр.) / О. Тараненко // Мовознавство. – 2002. – № 4-5. – С. 23–41.
7. Anderson L. G., Trudgil P. Bad Language. – Oxford : Basil Blackwell LTD., Bailey L. A., 1990.

Чорнобильський Антон Володимирович, студент ІІ курсу факультету систем та засобів масової комунікації Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара.

Науковий керівник – *Жарко Світлана Юріївна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри видавничої справи та міжкультурної комунікації Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара.

Юлія Шевчук,
Київ, Україна

ІНТЕРМЕДІАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ МІФОЛОГЕМИ ЛАБІРИНТУ В СУЧАСНІЙ ІСПАНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ КАРЛОСА РУЇСА САФОНА «ТІНЬ ВІТРУ» ТА ХУДОЖНЬОГО ФІЛЬМУ ГІЛЬЄРМО ДЕЛЬ ТОРО «ЛАБІРИНТ ФАВНА»)

Антична міфологія, сформована багатовіковим розвитком народної свідомості та художньої практики, є напрочуд багатою та полісемантичною, зокрема в царині моральних уроків та оцінок. Літературні та кінематографічні адаптації міфологічного матеріалу дозволяють кожній новій історико-художній добі вступати з цим досвідом в складні відносини спадкоємності, діалогізму, зокрема й полеміки.

Мотив лабіринту набуває широкого поширення в літературі кінця ХХ ст. Ми знаходимо мотив лабіринту у роботах таких відомих письменників, як У. Еко, Х. Борхес, Ф. Дюрренмата та ін. Митці звертаються до образу лабіринту як до символу людського життя – заплутаного і досить складного.

Навіть в ХХІ ст. інтерес до лабіринту не зник. Сучасні іспанські письменники та кінематографісти звертаються, зокрема, до образу лабіринту, і з успіхом втілюють його у своїх роботах, репрезентуючи Іспанію як лабіринт загадок та таємниць. Серед таких робіт можна виокремити роман Карлоса Руїса Сафона «Тінь вітру» та фільм Гільєрмо дель Торо «Лабіринт Фавна» [1; 2].

Порівнюючи роман із екранізацією, звертаємо увагу передовсім на спільну для них наративну основу, яка в першому випадку виражається вербально, а в другому – вербально та аудіовізуально, таким чином розгля-

даючи обидва медіа як «оповідні тексти». У своєму романі К. Р. Сафон як своєрідний лабіринт зображує Кладовище Забутих книжок та місто Барселону. Неодноразово блукав коридорами Цвинтаря Забутих книжок головний герой роману Даніель. Але вихід зі старої бібліотеки Забутих книг ще не є виходом із лабіринту. Автор просто переносить читача із маленького лабіринту бібліотеки до лабіринту Барселони, міста, що ховає в коридорах вуличок таємниці минулого. Сафон знову повертається до образу лабіринту описуючи вулиці міста. Таким чином, читач має змогу подорожувати містом та бібліотекою, які за описом нагадують лабіринт. На відміну від письменника, режисер у своєму фільмі «Лабіринт Фавна» помістив справжній кам'яний лабіринт з моторошними кам'яними стовпами, в якому живуть чарівні істоти.

Для порівняння наративної основи роману та кіноверсії розглядаються такі спільні для обох медіа аспекти, як часопросторова структура, розгортання сюжету, зображення персонажів, в основі яких лежить закон бінарних опозицій та ін.

Було визначено, що як у романі, так і в екранізації наявна семантизація символіки лабіринту (від еллінської версії про Кносський феномен до постмодерністської метафори лабіринту-різоми, лабіринту-Інтернету тощо), водночас міфологема-лейтмотив лабіринту в романі К. Р. Сафона контрастує з лабіринтом, зображеним у фільмі Гільєрмо дель Торо «Лабіринт Фавна».

ЛІТЕРАТУРА

1. Сафон К. Р. Тінь вітру: Пер. з анг. І. Паненко / К. Р. Сафон. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2007. – 480 с.
2. Лабиринт Фавна [Електронний ресурс] = Ellaberintodelfauno, 2006.– Режим доступу: http://kinogo.co/1513-labirint-favna-2006.html

Шевчук Юлія Тарасівна, магістрантка Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка.

Науковий керівник – *Ковбасенко Юрій Іванович*, кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри світової літератури Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка.

Ірина Щепна,
Львів, Україна

«ГОЛОСИ», «ВИДІННЯ І ВІДЛУННЯ» ПОСТМЕМОРІ У ПОЕЗІЇ ІГОРЯ РИМАРУКА

Термін «постмеморі» належить дослідниці Колумбійського університету Маріанні Гірш, котра вперше вживає його у своєму есеї «Фотографії Голокосту в особистій та громадській фантазії». Це вид пам'яті другого покоління, себто нащадків ґенерації, котра пережила колективну травму. Професор Гірш описує цю дефініцію як «зв'язок другого покоління зі сильними, часто травматичними, досвідами, які передували його народженню,

але які, проте, були передані йому так глибоко, що, здавалося, являли собою спогади як такі» [2, с. 103]. Вона стверджує, що «постмеморі відрізняється від пам'яті ґенераційною дистанцією, а від історії – глибоким особистим зв'язком. Постмеморі – це сильна і дуже особлива форма пам'яті, особливо через те, що її зв'язок із об'єктом чи джерелом спричинений не спогадом, а образною інвестицією та креацією» [1, с. 22]. Постмеморі – це наче отримати пам'ять від когось, не будучи безпосереднім свідком цих подій. Це наче «вузли», котрі «зв'язали рваний час» [4, с. 63].

У контексті розмови про поезію глибочезно метафоричного Ігоря Римарука, того, котрому «до ніг прив'язані віки» [3, с. 156], котрий озирався, «наче на свист, на кожнісінький спогад і подих» [4, с. 55], доцільно звернутися до феномену постмеморі з багатьох причин. Його тексти промовляють емпатичним всевіданням невідомо звідки та незбагненним зв'язком із пам'яттю своїх предків. Дружина І. Римарука Лариса Андрієвська у передмові до посмертного видання «Божественний вітер» пояснює: «Утім, Ігор завше чинив спонтанно й інтуїтивно (це стосується не тільки літератури), – так, ніби хтось підповідав йому – не зважуся припускати, зі середини, а чи згори» [3, с. 6]. І ці «голоси» є немовби тим «першим поколінням із травматичним досвідом», як «біль у генах» [4, с. 107]: «і часом видається: це з правіку, / це з темних, це з невіданих століть, / коли сьогодні / раптом / чоловіку / без жодної причини / заболить» [4, с. 107]; «Коли під ранок ти відчуєш знову, / що речення тісні, мов комірці, / і розірвеш строфу восьмирядкову, – / вважай: це крутять блюдечко мерці / і дух твій викликають на розмову…» [3, с. 19]

Маріанна Гірш зазначає, що «п'ятдесят років після суперечливих приписів Адорно про поезію після Освенцима поезія є лишень одним із багатьох *додаткових* [курсив мій – Щ. І.] жанрів та інституцій передачі» [2, с. 105]. У цьому контексті доречно не погодитися із думкою дослідниці. Адже поети здебільшого є вкрай емпатичними та чуттєвими. Вони можуть перейнятися таким досвідом надзвичайно сильно, написати про це так, ніби пережили ті події особисто, кінчиками пальців та вій. Відтак коли йдеться про поетів справжніх, глибоких, майстерних, котрі мають цей досвід постмеморі у своїх віршах, поезія належить не до додаткових, а до основних «інституцій передачі». Поезія Римарука – це перфектний приклад такого явища. Для нього література була способом життя, світовідчуття, розумінням усього, що було довкола: «якщо не на слово – на кого ж тоді // покластися?» [4, с. 75] Лариса Андрієвська пояснює: «Вірші були частиною його самого» [3, с. 9].

Відтак стихійна, некерована, незбагненна «постпам'ять» є невід'ємною часткою поезій Ігоря Римарука. Відтак у вірші «Нічні голоси», присвяченому побратимові Василю Герасим'юкові, Римарук немовби «виказує» щось, чого сам до кінця не розуміє: «Де чиї голоси? / Чом усі переплуталися, Господи?! / З усіма говорю – / наче відаю, що я творю» [4, с. 218–219].

ЛІТЕРАТУРА

1. Hirsch Marianne. Family Frames: Photography, Narrative, and Postmemory. – Cambridge MA : Harvard University Press, 1997.

2. Hirsch Marianne. The Generation of Postmemory [Електронний ресурс]: Poetics Today 29, no. 1 (2008): Режим доступу: http://www.academia.edu/8973119/The_Generation_of_Postmemory
3. Римарук І. Божественний вітер:останні вірші / І. Римарук. – Чернівці : Букрек, 2012. – 272 с. – (Серія «Третє тисячоліття: українська поезія»).
4. Римарук І. Сльоза Богородиці. Вибране / І. Римарук. – К : Дніпро, 2007. – 400 с.

Щепна Ірина Олегівна, аспірантка філологічного факультету Львівського національного університету ім. І. Франка.

Науковий керівник – *Чопик Ростислав Богданович*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури ім. акад. Возняка Львівського національного університету ім. І. Франка.

Марія Якубишин,
Ужгород, Україна

КОНЦЕПЦІЯ УРБАНІЗМУ В ЛІРИЦІ МИКОЛИ ВОРОНОГО (ЦИКЛ «СПІВИ СТАРОГО МІСТА»)

Тема міста неоднозначно і яскраво представлена у світовій та українській літературі. Поетичний урбанізм отримав найбільш яскравий вияв у модерністських течіях європейської літератури кінця XIX – початку XX століття. Основоположниками світової урбаністичної лірики стали французький поет-символіст Шарль Бодлер, американець Волт Вітмен і бельгійський лірик Еміль Верхарн. У різноманітних аспектах змальовується місто у творчості П. Верлена, С. Малларме, В. Брюсова, О. Блока, А. Бєлого та інших поетів кінця XIX – початку XX століття. В українському письменстві образ міста представили прозаїки – Г.Квітка-Основ'яненко, І. Нечуй-Левицький, Панас Мирний, І. Франко. Поетичні здобутки у розробці „міського тексту" мають С. Черкасенко (цикл «Усміх міста», «Діти міста», «Місто»), М. Зеров (цикл «Київ»), М. Семенко («Місто»), Б.-І. Антонич («Мурашник», «Балада про блакитну смерть») та ін. У прозі міський хронотоп втілюється у творах В. Підмогильного («Місто»). Ще одним яскравим представником був Микола Вороний. Урбаністичні мотиви у творчому доробку митця можна простежити на прикладі циклу «Співи старого міста».

Мета роботи – дослідити концепцію урбанізму в циклі «Співи старого міста» Миколи Вороного.

Ця мета передбачає виконання таких **завдань:** 1) проаналізувати основні мотиви та ідейну основу циклу «Співи старого міста»; 2) розкрити засоби моделювання образу міста в циклі «Співи старого міста»; 3) визначити роль М. Вороного у розбудові української урбаністичної лірики кінця XIX – початку XX ст.

Об'єкт дослідження – цикл «Співи старого міста», в якому найбільш виразно виявляється авторська концепція урбанізму.

Предмет дослідження – концепція урбанізму в циклі «Співи старого міста».

Поетична урбаністика М. Вороного була предметом зацікавлення дослідників. Заслуговують на увагу, зокрема, праці Т. Шевель («Художня концепція міста у творчості Миколи Вороного») [8], монографія В. Колкутіної («Архітектоніка поетичних циклів Миколи Вороного») [5]. Цікаві зауваження щодо природи урбаністичної лірики М Вороного висловлюють О. Ткаченко («Урбаністичні мотиви у циклі Миколи Вороного «Співи старого міста» у світлі поезії Поля Верлена») [7], О. Камінчук («Поезія М. Вороного і український символізм») [4] та інших.

Актуальність роботи визначається потребою ґрунтовного вивчення поетичної урбаністики М. Вороного на тлі доби модернізму.

Методи дослідження: типологічний, історико-культурний, герменевтичний, естетичний.

Мотивна структура циклу «Співи старого міста» досить широка. Образ міста представляє собою складний механізм, наскрізь пронизаний філософськими сугестіями. Цикл «Співи старого міста» складається із п'яти віршів. Перший вірш із циклу має назву «Старе місто». Перед нами конструюється візійний образ – *«снується примара»* [2, с. 32], який доповнюють історичні акценти: *«Зі сну протягаючись, вийшов і став над містом козак величезний/ немов Остряниця або Святослав»* [2, с. 32]. Місто розливається над людьми млою метушливої роботи: *«Сунуться, сунуться тихо вгорі / Тумани… тумани»* [2, с. 32]. У другому вірші під назвою «Звір» М. Вороний показує нам «*розбуджене гудками*» [2, с. 33] місто, що набуває вигляду «*стотисячоголового звіра*» [2, с.33], життя якого – «*кип'ячий вир*» [2, с. 33]. У цій поезії використовується поетика контрасту. Хоч у міському житті присутні «*і твань, і пліснява, і гній, /І чисті самоцвіти…»* [2, с. 33]. Але разом з тим *«все місто в мурах кам'яних, / Обтягнуте дротами»* [2, с. 33]. У наступній поезії «Намисто» автор змальовує місто як символ, метафору, якому він готовий віддати найдорожче – свої мрії, знизані в намисто. Четвертою в циклі є поезія «Тіні», написана в Ростові-на-Дону у 1918 році. Незважаючи на значний відрізок між написанням віршів, похмурий тон не змінився. Автор змальовує вечір, який несе з собою *«сірі тіні»*, які *«повзуть, як змори…»* [2, с. 34]. Вони сіють тугу, байдужість, неспокій, і *«чи то розумно, чи не розумно»*, але *«все йде – минає…»* [2, с. 35], і це завдає найбільшого суму. Останньою в циклі є поезія «Мерці», в якій розгортається мотив абсолютного розчарування від міського життя: *«куди не глянеш, скрізь самі ходячі трупи!»* [2, с. 35]. Ліричний герой має ще крихту надії, чекає змін на краще, але розчаровується і каже: *«Дарма! У відповідь лиш дзвонять кайдани / І стогоном гуде концерт цей хаотичний!»* [2, с. 35]. «Образотворчі конструкції, – наголошує Л. Голомб, – поширені в творчості М. Вороного, мають структурну спільність з побудовою образів і в поезії П. Верлена» [3].

Дослідниця міського дискурсу в українському літературознавстві І. Вихор вирізняє дві аксіологічні парадигми в його розбудові – есхатоло-

гічну (місто – фактор занепаду культури) та утопічну (місто – осердя цивілізації) [1, с. 13]. Презентуючи власне бачення міста, М. Вороний уперше в українській поезії розгорнув бінарну амбівалентну концепцію міста – стотисячоголового звіра, жахливого, але разом з тим і чудового. В ліриці іншого модерніста – С. Черкасенка теж з двох боків представлено місто. Проте поет все ж схиляється до есхатологічної парадигми (цикл «Усміх міста»). Письменники-модерністи вибудували власну своєрідну філософію міста. «Міський текст» у М. Вороного набуває самобутнього вигляду. Ми можемо простежити, що за десятиліття поетичної діяльності поет не змінив свого уявлення про місто. У циклі автор формує інший тип реальності, в якій вже нема місця для нових ідей.

Отже, концепція урбанізму чітко простежується в циклі «Співи старого міста». Своїми поезіями М. Вороний відгукнувся на проблему міста і людини, цивілізації та особистості. До того ж цикл «Співи старого міста» став чи не першою спробою художнього символічного переосмислення сутності міста та його наповнення в літературному процесі кін. XIX – поч. XX ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихор І. Дискурс міста в українській поезії кінця XIX – першої половини XX століття: автореферат дис. … канд. філол. наук: спец. 10.01.06 «теорія літератури» / І. В. Вихор. – Тернопіль, 2011. – 20 с.
2. Вороний М. Поезії. Переклади. Критика. Публіцистика / Микола Вороний; вступ. Г. Д. Верес, упоряд., приміт. Т. І. Гундорова, худ. І. Г. Динник; Нац. акад. наук України. – К. : Наук. думка, 1996. – 704 с.: портр.
3. Голомб Л. Інтертекстуальність лірики Миколи Вороного / Лідія Голомб // Новаторські тенденції в українській літературі кінця XIX – перших десятиліть XX століть. – Ужгород : Ґражда, 2008. – С. 120–140.
4. Камінчук О. Поезія М. Вороного і український символізм / Ольга Камінчук // Українська мова й література в середній шк., гімназіях, ліцеях, колегіумах. – 2010 . – № 1. – С. 85–100.
5. Колкутіна В. В. Архітектоніка поетичних циклів Миколи Вороного / В. В. Колкутіна. – Одеса : Астропринт, 1998. – 100 с.
6. Ткаченко О. Урбаністичні мотиви у циклі Миколи Вороного «Співи старого міста» у світлі поезії Поля Верлена / О. Ткаченко // Актуальні проблеми слов'янської філології: Міжвуз. зб. наук. ст. – К. : Знання України, 1993. – Вип. X: Лінгвістика і літературознавство. – 2005. – С. 393–397.
7. Шевель Т. Художня концепція міста у творчості Миколи Вороного / Тетяна Шевель // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: зб. наук. праць. – Вип. 15. – Ужгород, 2011. – С. 109–115.

Якубишин Марія Віталіївна, студентка III курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Кузьма Оксана Юріївна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Оксана Батюк,
Полтава, Україна

ІСТОРИЧНА ПРОБЛЕМАТИКА НА СТОРІНКАХ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ВИДАННЯ (за матеріалами часопису «Ї»)

Знання історії визначає рівень свідомості нації, а от маніпуляції історією стають зброєю в інформаційній війні. *Актуальність* зумовлена підвищеною увагою суспільства до історичного минулого України. Виникає потреба в аналізі ЗМІ як джерела історичної інформації. Активно досліджують взаємозв'язок сучасного суспільства та історичних знань такі науковці, як Я. Грицак, Ю. Шаповал, С. Набок, А. Мадей та інші.

Висвітлення історичної проблематики в культурологічних виданнях досі не досліджувалося. *Мета* доповіді – простежити особливості репрезентації історичної проблематики в культурологічному журналі, а також проаналізувати функції, які виконує видання такого типу. *Об'єкт* дослідження – історичний дискурс в Україні, *предмет* – вплив культурологічного часопису на формування культури історичної пам'яті в українському суспільстві.

П. Рікер запропонував термін «репрезентація минулого». Він зауважує, що кожна історична конструкція є радше реконструкцією – результатом інтенції, претензій, побажань [цит за: 1, с. 40]. Дослідження історії – це поєднання раціонального та ірраціонального; проте видання мають прагнути максимальної об'єктивності.

Культурологічний часопис «Ї» – видання, яке досліджує та висвітлює історичні події. Наприклад, число 75 «Перша світова 1914-2014. Що далі?» присвячене історичним подіям із початку Першої світової війни. Зміст номера складався не тільки з робіт істориків, а й з історичних документів (Андрій Зайончковський «Плани війни»), зразків тогочасної поезії (Гійом Аполінер «Міст Мірабо») та прози (Стефан Цвейг «Повернення до Австрії після війни»). Така композиція дає змогу поєднати раціональне та емоційне задля кращого розуміння контекстів. Отже, видання виконує не тільки пізнавальну функцію, а й оцінювальну, проте без нав'язування власної позиції.

Особливої об'єктивності потребує висвітлення конфліктів. Так, число 74 «Волинь Wolyn 1943» присвячене означеному польсько-українському конфлікту, який досі є дражливим у відносинах країн. До створення номера було запрошено істориків, публіцистів, політологів, науковців та громадських діячів із України, Польщі та Франції.

Навіть окремі публікації використовують аргументи «за» і «проти» обох сторін. Адам Міхнік стверджує: «У польсько-українському минулому

можна апелювати до кошмарних сцен антипольської акції на Волині та сцен польської помсти» [4]. Хоча представлені різні сторони конфлікту, жодна з них не висуває звинувачень, послуговується лише дослідженнями та аргументами з власних спостережень. Це дає змогу виданню виконувати роль миротворця та реалізовувати три важливі функції – інтегруючу, регулятивну та нормативну.

Історична тематика використовується не тільки в спеціальних тематичних числах, а й у тих, що описують сьогодення. Число 80 «Україна 2015. Завдання Нової Країни» ставить за мету «системне перезавантаження країни» [3]. Випуск часопису присвячений аналізу сучасного стану України та окресленню перспективи на майбутнє. Поряд із тим тут наявні кілька історичних публікацій, серед яких «Чи була революція: події 2004 і 2014 років у порівняльній перспективі» Юрія Мацієвського [2]. Метою історичної довідки у цьому номері є порівняння та створення історичного контексту, виконання прогностичної функції.

Отже, для забезпечення об'єктивності репрезентації історичної тематики культурологічний часопис «Ї» використовує такі засоби: гармонійне поєднання раціонального та емоційного, добір публікацій різного типу, запрошення авторів із інших країн та представників різних професій, уникання суб'єктивного контенту. При цьому видання виконує головні для впливу на суспільну свідомість функції: пізнавальну, оцінювальну, регулюючу, інтегруючу, нормативну та прогностичну. Таким чином часопис «Ї» характеризується прагненням до об'єктивності у відображенні історії та високим впливом на формування історичної пам'яті суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артог Ф. Время и история: «Как писать историю Франции?» / Ф. Артог // Анналы на рубеже веков: антология. – М., 2002. – С. 147–168.
2. Мацієвський Ю. Чи була революція: події 2004 і 2014 років у порівняльній перспективі [Електронний ресурс] / Юрій Мацієвський // Культурологічний часопис «Ї». – 2015. – № 80. – Режим доступу: http://www.ji. lviv. ua/ n80texts/Chy_bula_revolyucia.htm.
3. Ми потребуємо системного перезавантаження держави [Електронний ресурс] // Культурологічний часопис «Ї». – 2015. – № 80. – Режим доступу: http://www.ji.lviv.ua/n80texts/N80-Ukraine_2015.htm.
4. Міхнік А. Не сперечаймося про те, хто більше завинив [Електронний ресурс] / Адам Міхнік // Культурологічний часопис «Ї». – 2013. – № 74. – Режим доступу: http://www.ji.lviv.ua/n74texts/Michnik_Ne_sperechajmosya.htm.

Батюк Оксана Анатоліївна, студентка ІІІ курсу факультету філології та журналістики Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка.

Науковий керівник – *Зелік Оксана Андріївна*, старший викладач кафедри журналістики Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка.

Ярослава Бенца,
Ужгород, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПОДІЙ У НОВИНАХ УКРАЇНСЬКОЮ, РОСІЙСЬКОЮ ТА АНГЛІЙСЬКОЮ МОВАМИ НА ТЕЛЕКАНАЛІ «EURONEWS» (2015–2016 рр.)

«Euronews» – один із провідних європейських телеканалів – має широку міжнародну аудиторію. Відповідно до редакційної політики, багатонаціональний колектив телеканалу намагається представляти факти без національного суб'єктивного бачення [1].

Телеканал висвітлює світові події, актуальні з європейської точки зору. Редакція вважає, що пошук постійної сенсаційності спотворює сприйняття світових подій глядачами. Завдання інформаційного каналу – оперативно пропонувати кожній людині достатньо інформації, щоб вона могла сформувати свою думку про події у світі. Із моменту створення «Euronews» веде боротьбу за розповсюдження зваженої, правдивої, неприкрашеної інформації. «Euronews» позиціонує себе як політично нейтральна лабораторія журналістики. Незважаючи на сильних конкурентів (CNN International та BBC World), «Euronews» перемагає за охопленням аудиторії у Європі [1].

Канал пропонує безперервне висвітлення поточних політичних і економічних подій, а також репортажі про культуру, науку, технології, світ кіно, мистецтво, подорожі та розкіш. «Euronews» має змогу звертатися до світової аудиторії через 14 сайтів німецькою, англійською, арабською, іспанською, французькою, грецькою, італійською, угорською, перською, польською, португальською, російською, турецькою та українською.

Колектив «Euronews» говорить 34-ма мовами. Редакція налічує близько 400 журналістів, які працюють у багатомовних інформаційних відділах. До команди ж телеканалу загалом входять 800 співробітників, які представляють 25 різних країн, що надає цьому засобу масової інформації по-справжньому інтернаціонального характеру [1].

Оскільки кожна мовна редакція «Euronews» має окремий колектив працівників, то й висвітлення подій цими редакціями, відповідно, неоднозначне. Хоча відеоряд у всіх версій телеканалу ідентичний, однак текст у кожній із мовних версій, як правило, оригінальний, не збігається з іншими.

Ми проаналізували новини різних редакцій «Euronews» (української, російської та англійської) і виявили відмінності у висвітленні подій різними мовами.

Наприклад, зустріч президента Петра Порошенка із головами МЗС Франції та Німеччини кожна мовна редакція подає по-різному. Так, українська версія телеканалу основну увагу приділяє питанню про дотримання мінських домовленостей. Зокрема, йдеться про те, що П. Порошенко висловив «занепокоєння порушеннями режиму припинення вогню з боку бойовиків та використання ними забороненої зброї» [2]. Щодо російської редакції, то навіть заголовок матеріалу «Порошенко повидался с главами МИД ФРГ

и Франции» має певне стилістичне забарвлення. Насправді ж у публікації йдеться про те, що Жан-Марк Еро та Франк-Вальтер Штейнмаєр приїхали з'ясувати, як Україна реалізовує Мінські домовленості. Кінцева фраза «перед приездом в украинскую столицу министры созвонились также с Москвой, чтобы понять разницу подхода двух сторон к ситуации на востоке Украины» дає зрозуміти позицію автора тексту російською мовою [2]. Англомовна редакція висвітлює подію нейтрально. Зокрема, наголошує на основній причині зустрічі, тобто проблемі дотримання Мінських угод. Крім того, в англійській версії додано інформацію про кризову ситуацію в Уряді України [2].

Публікація «Закон про вибори на окупованих територіях України не можна відкладати – Штайнмаєр». Українська редакція наголошує на тому, що міністри закордонних справ Франції та Німеччини нагадали українському Уряду про необхідність ухвалення закону. «Міністр Павло Клімкін сказав колегам, що у питанні виборів Україна дотримується Мінської угоди, але не погодиться на їх проведення, доки не буде впевнена в чесному результаті» [3]. Англійська версія телеканалу трактує зустріч міністрів так, як і українська. Відмінність лише в мові подачі інформації. Російська редакція спростовує питання щодо Мінської угоди, натомість пише про проблеми самих виборів: «Споры идут вокруг системы выборов, участия украинских партий и украинских СМИ» [3].

За нашими спостереженнями, різниця в інтерпретації новин на телеканалі «Euronews» найбільше стосується подій на Сході України, російсько-української війни. Такі відмінності, на нашу думку, зумовлені не тільки світоглядом самих журналістів – носіїв різних мов, представників різних держав, а й орієнтацією на вподобання аудиторії різних мовних версій каналу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Euronews [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.euronews.com.
2. Germany and France demand more reforms from Kyiv ahead of key talks // Euronews [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.euronews.com/2016/02/23/germany-and-france-demand-more-reforms-from-kyiv/.
3. Reforms in spotlight as French and German ministers meet Ukraine's Poroshenko // Euronews [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.euronews.com/2016/02/23/reforms-in-spotlight-as-french-and-german-ministers-meet-ukraine-s-poroshenko/.
4. Особливості інтерпретації: як різні версії Euronews висвітлили вбивство Нємцова // MediaSapiens [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/manipulation/osoblivosti_interpretatsii_yak_rizni_versii_euronews_visvitlili_vbivstvo_nemtsova/

Бенца Ярослава В'ячеславівна, студентка IV курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Шаркань Василь Васильович*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Катерина Валькова,
Одеса, Україна

КОМУНІКАЦІЙНІ ЦІЛІ АВТОРІВ У КНИЗІ ПОДОРОЖНІХ НАРИСІВ І. ІЛЬФА ТА Є. ПЕТРОВА «ОДНОПОВЕРХОВА АМЕРИКА»

У середині 1930-х років в умовах політичного протистояння і підготовки до війни подорожній нарис виявився своєрідною сполучною ланкою між різними народами й культурами. При цьому спостерігається трансформація традиційного жанру, зумовлена корегуванням мети подорожі відповідно до нового соціального замовлення. Жанр збагачувався новими рисами: ідеологічний простір витісняє географічний, бінарна опозиція своє/чуже часто замінюється іншою, своє/чуже (вороже), за автором закріплюється функція провидця.

Автор, як суб'єкт відображення, виконує у подорожному нарисі структуропороджувальні функції. Оповідь про шлях, який він долає, рухаючись заданим маршрутом, представляє собою архаїчну модель, в якій синкретично об'єднані мандрівник та кут зору оповідача. Ця наративна модель консервує жанрову форму подорожнього нарису, завдяки чому вона стає «вільною», тобто може приймати різну конфігурацію (записки, листи, щоденник тощо), та наповнюватися різноманітним жанровим змістом. Синтез форми та жанру здійснюють масово-комунікаційні моделі: інформаційна, міжкультурна, публіцистична, художня та пропагандистська, а в сучасну добу й інші. Структура цих моделей вмотивована комунікаційними намірами автора, який, за законами жанру, зазвичай, переслідує не одну комунікаційну мету, а декілька.

Перша, інформаційна (маршрут, путівник), пов'язана з роботою просторового інтелекту людини. Успіх у досягненні цієї мети залежить від вірно обраного маршруту подорожі. Цей маршрут має забезпечити міжкультурну комунікацію, яка, у свою чергу, здійснюється за умови заміни бінарної опозиції своє/чуже на своє/інше [1]. Мета автора тут – пошук тієї ментальної платформи, яка забезпечує спілкування представників різних етнічних культур. Друга функція – художньо-публіцистичне відтворення/відображення дійсності. Відповідна комунікаційна мета направлена на відбір та достовірне відображення виокремлених фактів та явищ дійсності з паралельним узагальненням у науково-понятійному та художньо-образному вигляді. Ще однією метою автора подорожнього нарису є створення цілісної картини світу, яка є результатом узагальнюючої діяльності вищого рівня. Йдеться про авторську концепцію дійсності, неодмінним складником якої є історизм, розуміння сенсу розвитку світу, у чому проявляються соціальні, політико-ідеологічні погляди автора.

Прикладом такого поєднання кількох авторських стратегій в одному контенті є книга подорожніх нарисів Іллі Ільфа та Євгена Петрова «Одноповерхова Америка». У цілому можна говорити про чотири основні мети

авторів-мандрівників в «Одноповерховій Америці». Головним у подорожніх нарисах Ільфа та Петрова є те, що відсутнє в нарисах про Америку їхніх попередників радянської доби (С. Єсенін, В. Маяковський, Б. Пільняк), – проникливий, тверезий, навіть скептичний погляд на те, що в чужій країні вважається вищою цінністю, та власний, незаангажований пошук того, у чому полягає особливість та сила американської цивілізації. Публіцисти неодноразово наголошували на тому, що їхня єдина справжня мета – зрозуміти Америку. Зрозуміти, тобто «відкрити», прояснити передусім для себе і, безумовно, для радянських читачів [2]. Припускаємо, водночас, що «Одноповерхова Америка» була написана не тільки для радянської аудиторії, яка нічого не знала про країну капіталізму, а й для аудиторії американської, адже відразу після її виходу в СРСР на початку 1937 року вона була перекладена англійською мовою і вийшла у Сполучених Штатах під назвою «Little Golden America» у видавництві Farrar and Rinehart, у якому до цього було видано роман «Золоте теля». Відомо, що під час перебування в Нью-Йорку Ільф та Петров неодноразово зустрічалися з директором видавництва Мері Райнхарт. Тобто читацька аудиторія, на яку орієнтувались автори, була різною за своєю ментальністю, вони прагнули «відкрити очі» як радянським будівникам соціалізму, так і самим американцям. Функціонально це вписується в стратегію міжкультурної комунікації: зрозуміти «чуже через своє» та «своє через чуже».

Художнє освоєння дійсності, ґрунтуючись на авторській уяві, орієнтується на відтворення цілісної картини світу, яка в Ільфа та Петрова розвивається на шляху подолання людством протиріччя між природою та цивілізацією. Символом Америки в книзі виступає автомобіль, який рухається з великою швидкістю. Автори-публіцисти освоюють дійсність, достовірно, використовуючи публіцистичну образність та науково-понятійну «мову», створюють її інформаційні моделі – усієї країни та характеру американця. Так, Америка в їх розумінні – це перш за все «порядок та система», американському наднаціональному (цивілізаційному) характеру атрибутується справжній арсенал рис, неодноразово перерахованих в тексті.

Ілля Ільф та Євген Петров не просто подорожували Америкою, насолоджуючись фантастичними краєвидами та відмінним сервісом. Вони прагнули на власні очі побачити рівень технічного прогресу і новітні технології, зрозуміти американців, а потім використати цей досвід у Радянському Союзі. Письменники помітили в американському економічному чуді як позитивні, так і негативні сторони. Вони вели пошуки того, що було б корисне при будівництві соціалізму. Повернувшись додому, Ільф та Петров написали листа Й. Сталіну, в якому пропонували відправляти на стажування до Америки не лише інженерів та техніків, а й партійних працівників, які переймали б досвід організаційної роботи. Відомо, що ця думка була висловлена ними й в самій книзі, але редактори-цензори вилучили цей фрагмент, проти чого автори категорично заперечували.

Таким чином, наміри авторів «Одноповерхової Америки» зумовили перетин у ній кількох різновидів масової комунікації.

ЛИТЕРАТУРА
1. Бахтин М. М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической этике / М. М. Бахтин // Вопросы литературы и естетики. – М. : Худож. лит., 1975. – С. 234–407.
2. Ильф И. Одноэтажная Америка / И. Ильф, Е. Петров. – Баку : Азернешир. – 1991. – 360 с.

Валькова Катерина Геннадіївна, аспірант кафедри журналістики факультету журналістики, реклами та видавничої справи Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Науковий керівник – *Александров Олександр Васильович*, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри журналістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Вікторія Вольф,
Ужгород, Україна

ФОРМАЛЬНО-ЗМІСТОВІ РИСИ МАТЕРІАЛІВ НА ТУРИСТИЧНУ ТЕМАТИКУ В ЖУРНАЛІ «УНІКУМ»

Одним із основних завдань журналістики є інформування, однак на сучасному етапі розвитку мас-медіа, у період інформаційного перенасичення, реципієнти часто прагнуть отримувати новини в легкій та доступній формі. Чимале пожвавлення у читачів викликають публікації, в яких цікаві відомості про місця чи події подаються в оптимальній і зрозумілій формі. Найчастіше такими виступають невеликі або середні за обсягом матеріали з достовірними та яскравими деталями. Йдеться про матеріали репортажного характеру, коли журналіст спробував щось, відчув і передав свої враження читачам у доступній формі, підтверджуючи написане значною кількістю зображень. Нині подібні статті, які стосуються туризму, об'єднують в окрему нішу, називаючи їх тревел-журналістикою. Завдяки таким матеріалам сучасна людина може розширювати уявлення про світ, не виходячи з дому. З іншого боку, журналістські матеріали дедалі частіше сприяють зацікавленості читачів туристичною галуззю, чим стимулюють розвиток рекреації у країні чи окремому регіоні.

Метою статті є аналіз публікацій на туристичну тематику в закарпатському журналі «Унікум», а також характеристика жанрових та змістових рис місцевої тревел-журналістики за матеріалами поданого видання.

Методологічним підґрунтям для визначення особливостей матеріалів тревел-журналістики стали дослідження українських і закордонних науковців Ф. Білецького, М. Бахтіна, В. Гумінського. Жанрологію в системі ЗМІ розглядають І. Михайлин у праці «Основи журналістики» та О. Тертичний «Жанри періодичних видань». Особливості функціонування ЗМІ в сучасному медіапросторі детально описують Д. Рендал, В. Ворошилов, В. Іва-

нов. Розвиток тревел-журналістики у системі мас-медіа вивчають Ю. Полєжаєв, І. Показаньєва.

У системі сучасних ЗМІ особливе місце посідають матеріали на туристичну тематику. Для розвитку туризму такі матеріали вкрай важливі, бо туристичний бум призвів до збільшення потоку рекреаційних та ділових туристів, мігрантів і біженців, які потенційно покладаються на інформацію, яка подається у ЗМІ [3]. А тревел-журналістика, як повноцінна частина системи мас-медіа, найкраще підходить для якісного інформування такої великої кількості людей, зацікавлених у туризмі.

Журнал **«Унікум»** – закарпатське видання, створене з метою передавати колорит краю, його красу та неповторність, розповідати про природні й архітектурні туристичні об'єкти. Створений у 2013 році і з того часу було видано 9 номерів. Основною метою журналу є популяризація Закарпаття, у розумінні видавців «Унікуму» – унікального краю, обдарованого мальовничими природними куточками та рукотворними пам'ятками.

Тревел-журналістика виступає особливим жанром у ЗМІ, що подає специфічну інформацію довідкового характеру про подорожі, особливі країни, зіставляючи їх із географією, історією, культурою, літературою та фотомистецтвом [2].

Нині у жанрології не існує чітко сформованої ніші тревел-матеріалів. Проте дослідження науковців Ю. Полєжаєва [3, с. 97–98] та І. Показаньєвої [2] підтверджують, що найпоширенішими жанрами в тревел-журналістиці є репортаж, нарис, есе та опис. Тревел-журналістика також знаходить своє відображення в книгах, документальних фільмах, фотовиставках, інтерв'ю на радіо і телебаченні, лекціях та майстер-класах.

Залежно від особливостей і цілей журналістських публікацій, що впливають на розвиток туризму, Ю. Г. Полєжаєв [3, с. 97] виділяє:

- публікації інформаційно-довідкового характеру;
- журналістські матеріали з промоційними властивостями;
- пізнавально-орієнтовні публікації;
- проблемно-аналітичні матеріали про туризм.

Зазначимо, що в цьому переліку науковець не виокремлює групи публікацій, які містять пряму чи приховану рекламу, оскільки вони не належать до власне журналістських матеріалів. У журналі «Унікум» вони наявні, проте найчастіше приховані, що ускладнює розпізнавання їхнього рекламного характеру.

Туристичні публікації, різноманітні за формою та змістом, мають спільну мету – інформування про культуру, історію, інфраструктуру, природні та штучні пам'ятки тієї чи іншої місцевості, роблячи це таким чином, щоб читач міг уявляти себе учасником описаної мандрівки. Щодо зразків тревел-журналістики, яка нині розвивається на Закарпатті, її найяскравішим представником вважаємо журнал «Унікум», оскільки це єдине в області друковане періодичне видання, присвячене популяризації туристичних об'єктів краю, історії, культури сучасного Закарпаття. У процесі нашо-

го дослідження ми виокремили такі найважливіші риси, які мають матеріали у цьому виданні:

1. Детальний опис маршрутів, місць перебування.
2. Історичні відомості про ту чи іншу місцевість, яку відвідали автори статей.
3. Цікаві розповіді про етнічні групи, що проживали на Закарпатті.
4. Яскраві фотоілюстрації та оригінальні колажі, створені дизайнерами журналу.
5. Статті українською мовою, після яких подається переклад англійською.

Отже, сучасна тревел-журналістика, на нашу думку, становить окремий напрямок у журналістиці, який потребує більш докладного вивчення. Адже саме такі матеріали сприяють розвитку туризму, залученню інвестицій, розширенню кордонів, захисту інтересів організацій та компаній туристичної індустрії, популяризації природних та архітектурних пам'яток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зоська Я. В. Тревел-журналістика: соціальний та ідеологічний вимір / Я. В. Зоська, Ю. Г. Полєжаєв // Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки. – Запоріжжя : КПУ, 2014. –№ 4 (39). – С. 103–105.
2. Показаньева И. В. // Проблемное поле трэвел-журналистики как явления современного медиапространства / И. В. Показаньева / Медиаскоп, электронный научный журнал Факультета журналистики МГУ им. М. В. Ломоносова. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http: //www. mediascope.ru. Дата доступа: 21.02.2016.
3. Полєжаєв Ю. Г. Тревел-журналістика у контексті розвитку індустрії туризму / Ю. Г. Полєжаєв // Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки. – Запоріжжя : КПУ, 2013 – № 1 (32). – С. 96–99.

Вольф Вікторія Володимирівна, студентка IV курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Каралкіна Наталія Валеріївна*, викладач кафедри журналістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Мирослава Гараздій,
Ужгород, Україна

ПРОБЛЕМА ЗМІСТОВОГО НАПОВНЕННЯ ВЕЧІРНІХ ВИПУСКІВ НОВИН НА ТЕЛЕКАНАЛАХ «ІНТЕР» ТА «1+1»

Сучасна медіапрактика показує, що засоби масової інформації часто не дотримуються стандартів журналістики. Серед головних причин цього – комерціалізація ЗМІ, необхідність виживання в умовах затяжної економічної кризи, утручання власника в діяльність редакцій. Крім того, в Україні ще триває процес формування громадянського суспільства, свободи слова, незалежних медіа [3, с. 7–8].

Ми проаналізували близько 600 сюжетів «ТСН» та «Подробностей». У результаті дослідження виявили порушення у 30 % проаналізованих телевізійних повідомлень на «1+1». Тобто майже в кожному третьому сюжеті не дотримано журналістські стандарти певного типу. У новинах на телеканалі «Інтер» виявлено трохи більше порушень – понад 100 відповідних прикладів.

На підставі моніторингу випусків новин на телеканалі «1+1» можна констатувати, що журналісти в «ТСН» найчастіше припускаються помилок, пов'язаних із недотриманням стандарту достовірності інформації. Неточне покликання на джерело є майже в третині сюжетів із тих, у яких зафіксовано порушення. Наприклад, *«…поповзли чутки, що там стався вибух, і в повітря потрапили небезпечні випари»* («ТСН», 22.05.2015). Щодо випусків «Подробностей», то вищевказаний тип порушення трапляється в кожному п'ятому повідомленні. До прикладу, *«експерти впевнені: це плід хитрих внутрішньо парламентських домовленостей»* («Подробности», 19.05.15). Наведені ілюстрації знижують рівень довіри глядачів до ЗМІ, адже не вказано джерело інформації, не подано прізвищ відповідних фахівців або назву організації, у якій вони працюють.

Досить часто журналісти ігнорують стандарт відокремлення фактів від суджень самих журналістів: у «Подробностях» ця тенденція простежується в 17 % проаналізованих матеріалів, у «ТСН» – у 5 %. Наприклад, *«мабуть, ще ніколи в Павлоградському суді не було такого ажіотажу»* («Подробности», 17.12.15), або ж *«…але ось, нарешті, з'явилася надія, що про «Южмаш» у Кабміні згадають»* («Інтер», 2.07.15). У наведених ілюстраціях медійник нав'язує аудиторії власні погляди на певну ситуацію, що неприпустимо для інформаційних випусків новин.

Нерідко журналісти не дотримуються й стандарту балансу думок. У «Подробностях» ця проблема простежується в 10 % сюжетів, у яких виявлено порушення, а в «ТСН» – майже вдвічі менше (4 %). Наприклад, у повідомленні про депутатів-«кнопкодавів» із «Народного фронту» подано коментарі тільки представників «Опозиційного блоку». Але не наведено думки хоч би одного представника «Народного фронту». Серед опозиційних політиків теж є чимало «піаністів», але чомусь про це замовчано в матеріалі («Подробности», 22.05.15).

У сюжетах трапляються й інші порушення, однак їх кількість на обох телеканалах незначна – у межах 5 %. Ідеться про так званий «паркетний» підхід до відображення новин, коли подано тільки заяви політиків, але не наведено думки тих людей, на котрих особливо вплине відповідне рішення; міжнародні новини, які часто неактуальні для України; невідповідність кадрів щодо начитки або ж їх повторення; відсутність титрів (іноді в одному сюжеті тільки на деякі коментарі поставлено титри).

Водночас слід наголосити, що в ряді випадків журналісти цілком повно, всебічно висвітлюють новини, намагаються відповідати на запити громадськості. За результатами опитування Центру «Соціальний моніторинг», проведеного у 2014 – 2015 рр., основні проблеми, які найбільше хвилюють

українців, – це війна на сході України (понад 60 %), підвищення цін на товари й послуги (теж понад 60 %), низький рівень доходів (більше 30 %) [4]. Пріоритетом для «1+1» упродовж 2015 р. у доборі новин були теми щодо ведення війни на Сході України (майже 30 %), соціальні проблеми (35 %), політики (23 %). Решта стосується питань, пов'язаних із розвитком культури, зокрема шоу-бізнесу. Контент «Інтера» – переважно повідомлення на політичну тематику (43 %). 27 % і 20 % сюжетів стосуються соціального життя й ситуації в зоні АТО.

Крім того, позитивною є тенденція, що простежується в доборі так званих «позитивних» сюжетів, тобто повідомлення про події, які викликають оптимізм та радість. Ідеться про досягнення українців у різних сферах, героїзм воїнів тощо. Такі новини важливо подавати у випусках, зважаючи на те, що кожне повідомлення має певну психологічну спрямованість. За словами Г. Кузнєцова, ми разом із інформацією отримуємо певне «психологічне підживлення або відчуваємо його відсутність» [1, с. 85]. Тим більше, що останнім часом на українському телебаченні почастішали випадки «чорної» новинної журналістики: із сюжетами про аварії, убивства, пожежі. Підбірка таких повідомлень формує в людях невпевненість, викликає страх, паніку. Звичайно, аудиторія повинна знати про ті негативні явища, які мають місце в житті. Однак, як зазначає експерт Програми розвитку ООН в Україні Л. Кобилянська, «для журналістів надзвичайно важливо формувати сьогодні таку громадську думку, яка б формувала активну позицію у громадян, впевненість у тому, що ці негативи можна подолати, і що суспільство буде сильне своєю єдністю, і держава буде здатна дати адекватну відповідь» [2].

Для покращення якості новин на провідних українських телеканалах – «1+1» та «Інтері» – медійникам слід ретельніше дотримуватися журналістських стандартів, зокрема чітко формувати контент випусків; указувати чітке покликання на джерело інформації; апелювати до фахівців при розгляді особливо складних питань; дотримуватися паритету думок; відокремлювати факти від суджень самих працівників засобів масової інформації тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузнецов Г. В. ТВ-журналистика: критерии профессионализма / Г. В. Кузнецов. – М. : Изд. РИП-холдинг, 2004. – 221 с.
2. Сафроньєва Г. М. Контент інформаційних випусків новин на українському телебаченні: етичний аспект / Г. М. Сафроньєва // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – Том 25 (64). – № 4. – Часть 1. – С. 126–130.
3. Український медіаландшафт: аналітичний звіт / [за ред. В. Іванова, О. Волошенюк, А. Кулакова]. – К. : ФКА, АУП, 2013. – 54 с.
4. УНІАН. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unian.ua/society/1189365-ponad-70-ukrajintsiv-vvajayut-scho-krajina-ruhaetsya-v-nepravilnomu-napryamku-opituvannya.html

Гараздій Мирослава Богданівна, студентка IV курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Шаркань Василь Васильович*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Катерина Долженкова,
Полтава, Україна

МЕТОДИ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ЖУРНАЛІСТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Із появою та стрімким розвитком соціальних мереж, характерними особливостями яких є мультимедійність, інтерактивність, гіпертекстуальність, оперативність, мобільність, поступово змінилися особливості та методи роботи ЗМІ в соціальних мережах. Сучасні медіа намагаються засвоїти принципи конвергентної журналістики, використовуючи можливості саме соціальних мереж.

Актуальність обраної теми зумовлена інтенсивним розвитком соціальних мереж і постійним зростанням чисельності користувачів, що значно підвищує роль цих платформ у інформаційному просторі. *Метою* наукової розвідки є систематизація методів використання соціальних мереж у роботі журналістів.

Динаміка зростання кількості користувачів соціальних мереж, формування нових платформ їхніх активностей і, відповідно, зміни в інформаційно-поведінковому регламенті, зумовлюють необхідність переорієнтації ЗМІ в пошуках потенційної аудиторії.

Очевидним є зближення традиційної та інтернет-журналістики. Багаторівневість процесів конвергенції спонукають і спеціалізовані, і універсальні видання репрезентувати свій контент у соціальних мережах. Ці платформи дають змогу використовувати ефективні технології пошуку, збір і розповсюдження контенту, а також дієві методи роботи з цільовою аудиторією.

Споживачі такого контенту мають змогу прочитати інформацію, подивитися фото-, відеоматеріали, поширити їх або перейти на сайт, чи звернутися безпосередньо до представників редакційного колективу, авторів. Зростає роль так званого соціального трафіку, тобто переходів, які ЗМІ отримують із соціальних мереж. Для деяких видань, які правильно інтегрувалися в роботу цих платформ, такий трафік вже перевищує пошуковий (тобто переходи з пошуковиків) [6].

Головною функцією сторінки ЗМІ в соціальних мережах типу «ВКонтакте», «Facebook», «Twitter» є комунікація з аудиторією, яка може змінювати свої ролі: джерело інформації, адресат, розповсюджувач. Взаємодія з соціально активними користувачами підвищує репутацію ЗМІ, збільшує її аудиторію, дозволяє прислухатися до побажань і порад та приймати рі-

шення щодо оптимізації своєї діяльності. Зокрема, «Facebook» має інструментарій для верифікації інформації.

Визначальною характеристикою інтернет-сторінки видання є оперативність подачі інформації. Саме тому популярною є система Web-First Reporting. Б. Потятиник зауважує, що завдяки їй в сучасній журналістиці матеріали створюються насамперед для веб-сайту і лише в другу чергу «скидаються» іншими каналами (паперові, телевізійні тощо) для аудиторії [3]. Трафік більшості онлайн-видань приходить із соціальних мереж, тому їх ведення є не менш важливе, ніж якісне наповнення сайту.

«Для успішного модерування сторінки в соціальних мережах потрібно враховувати особливості кожної з них: Twitter (для гарячих коротких новин, для покликань на розлогі матеріали); Вконтакте (для всього – від складання плейлистів музики, яка відповідає поточному моменту, до великих за обсягом текстів на різну тематику: від політики до спорту)», – пояснює Г. Тимченко [1].

За словами Т. Козак, у «Facebook» – інтелектуальна аудиторія, яка краще реагує на серйозні теми, зокрема на міжнародну тематику. Окрім новинного контенту, публікується також рекламний, який є додатковою можливістю приваблення бюджету [2].

Інформація – це не лише новини, це розуміння власної аудиторії та використання її запитів. Ці платформи систематизують детальні відомості про користувачів, що дає змогу збільшити кількість та ефективність «точок входу» до їхніх інтересів, потреб і мотивів [5].

Проблемою для українських медіа залишається монетизація контенту [4]. Особливо гостро вона постала у зв'язку з роздержавленням регіональних ЗМІ. Створення якісного контенту передбачає системне відстеження тенденцій, досвіду провідних видань, удосконалення методів роботи з платформами, де локалізована потенціальна й реальна аудиторія. Соціальні мережі пропонують нині достатню кількість інструментів для створення цікавого, ексклюзивного і верифікованого контенту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляева Я. Продвижение медиа в соцсетях: 12 советов от главреда Meduza Галины Тимченко [Электронный ресурс] / Я. Беляева // MYMEDIA. – 2015. – Режим доступа: http://mymedia.org.ua/articles/media/sovetoy_timchenko_po_sotssetyam.html
2. Дорош М. «Корреспондент.net» у соцмережах: чи існує секрет успіху? [Електронний ресурс] / Марина Дорош // Mediasapiens. – 2013. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/print/1411980811/korrespondentnet_u_sotsmerezhakh_chi_isnue_sekret_uspikhu/
3. Потятиник Б. 100-процентна журналістика? [Електронний ресурс] / Борис Потятиник //Медіакритика. – 2009. – Режим доступу: http://www.mediakrytyka.info/onlayn-zhurnalistyka/100-protsentna-zhurnalistyka.html

4. Про перспективи сучасних мас-медіа або Куди рухається українська журналістика? [Електронний ресурс] // Чернігівська Медіа Група. – 2013. – Режим доступу: http://cmg.cn.ua/ua/news/39_pro_perspektivi_suchasnih_mas-media_abo_kudi_ruhaetsja_ukrayinska_zhurnalistika.html
5. Романдаш А. Як змінюється журналістика: п'ять трендів / Анна Романдаш [Електронний ресурс] // – 2015. – Режим доступу: http://ua. ejo-online.eu/2305/%d1%86%d0%b8%d1%84%d1%80%d0%be%d0%b2%d1%96-%d0%bc%d0%b5%d0%b4%d1%96%d0%b0/%d1%8f%d0%ba-%d0%b7%d0%bc%d1%96%d0%bd%d1%8e%d1%94%d1%82%d1%8c%d1%81%d1%8f-%d0%b6%d1%83%d1%80%d0%bd%d0%b0%d0%bb%d1%96%d1%81%d1%82%d0%b8%d0%ba%d0%b0-%d0%bf%d1%8f%d1%82%d1%8c-%d1%82%d1%80%d0%b5
6. Сущук М. Як ЗМІ можуть використовувати Facebook в своїй роботі [Електронний ресурс] // Watcher. – 2011. – Режим доступу: http:// watcher. com.ua/201/03/17/yak-zmi-mozhut-vykorystovuvaty-facebook-v-svoyiy-roboti/

Долженкова Катерина Сергіївна, студентка ІІІ курсу факультету філології та журналістики Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка.

Науковий керівник – *Лисенко Леся Іванівна*, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Марина Дяченко,
Вінниця, Україна

ШЛЯХИ ВЗАЄМОДІЇ ВОЛОНТЕРІВ ІЗ ВЛАДОЮ ТА ЗМІ

В умовах масових акцій протесту Революції Гідності, антитерористичної операції на Сході країни, агресії з боку Російської Федерації українські державні інституції виявилися безсилими перед викликами, що постали перед ними. У цей час на потреби суспільства відреагували волонтери.

Мета дослідження – визначити взаємодію волонтерських організацій із владою та засобами масової інформації.

Нині популярності набули волонтерські ініціативи, які забезпечують українську армію усім необхідним (від одягу, шоломів, бронежилетів та їжі – до зброї й автомобілів). Також вони долучилися до ремонту військової техніки, виготовлення різноманітних технічних засобів, необхідних на передовій. Чимало волонтерів надають медичну допомогу постраждалим бійцям, закуповують медикаменти й обладнання за кордоном, організовують мобільні госпіталі біля лінії фронту. Саме завдяки волонтерським організаціям переселенці отримують гуманітарну допомогу, сприяння в пошуках житла, роботи тощо. Існують також і волонтерські ініціативи з надання юридичної й психологічної допомоги переселенцям і бійцям АТО.

За даними дослідження, проведеними GfK на замовлення ООН у листопаді 2014 року, 23 % українців коли-небудь у житті займалися волонтерством, серед них 9 % почали надавати безкоштовну допомогу іншим протягом останнього року. І хоча цей відсоток є порівняно невисоким, 62 % українців визнають роль волонтерів у політичних змінах останнього часу. Протягом минулого року суттєво збільшилася й кількість українців, які дають кошти на благодійність. Якщо до 2014 року 49 % українців жертвували свої кошти, то протягом останнього року це робили 63 % [1].

Інформаційні волонтери гуртуються довкола сайту під назвою «Інформаційні війська України», який запустило Міністерство інформаційної політики. Потенційних волонтерів закликають долучатися до інформаційної боротьби й ретельно виконувати отримані після реєстрації завдання [2].

Станом на початок 2015 року в Україні офіційний статус волонтерської організації отримали 62 організації із 78, які звернулися з відповідним проханням до Міністерства соціальної політики України.

У будь-якому суспільстві існують чинники, які при взаємодії утворюють сумарний ефект. У час війни на Донбасі – це передусім громадяни, мешканці та третій сектор – влада або журналісти. Коли цей трикутник урівноважений, можна говорити про якісну та плідну співпрацю усіх гілок суспільства. Нині в різних регіонах України відстежують приклади успішної співпраці між органами влади, громадськими активістами й журналістами.

Військові дії стали каталізатором поширення волонтерського руху всією Україною. Незважаючи на цей благотворний ефект, участь волонтерів у наданні допомоги переселенцям, військовим та іншим категоріям населення породжує недовіру до органів державної влади. В Україні волонтерський рух був завжди, але про нього мало писали й говорили. Це не була пріоритетна тематика і для ЗМІ, і для суспільства, і для держави. Конфлікт на Донбасі, зовнішня загроза ще більше консолідували суспільство. Ці фактори дали зрозуміти всім, що держава абсолютно не в змозі впоратися з проблемами і розраховувати можна тільки на волонтерів, які допомагають, чим можуть.

За даними опитування, волонтерам довіряють 67 % українців. Це найвищий показник серед усіх державних і соціальних інститутів в Україні. Також серед лідерів довіри: церква (62 %), Збройні сили України (55%), добровольчі батальйони (53 %) та громадські організації (46%). Українським ЗМІ довіряють 47 % респондентів, проте не довіряють майже стільки ж – 45 %. До того ж за півроку з моменту останнього опитування (у грудні 2014 року) рівень довіри до українських медіа скоротився більш ніж на 10 % [3].

Щодо влади, то довіра до неї й, зокрема, до президента коливається. За останні півроку глава держави втратив довіру 38% українців, парламент – 37 %, уряд – 38 %.

Державі вигідно співпрацювати з волонтерськими організаціями, оскільки їх створено для вирішення проблем, якими зазвичай повинні займатися державні й муніципальні органи. У певних випадках дії волонтерів є успіш-

ними й ефективними, порівняно з діяльністю державних установ. Тому державі вигідніше передавати окремі повноваження таким організаціям.

Отже, в умовах бойових дій на Сході України кращі волонтерські практики допомагають вибудовувати оптимальні моделі взаємодії з владою, мас-медіа, громадськістю. Громадські активісти надалі намагаються продовжувати міжрегіональний обмін досвідом для налагодження комунікації в трикутнику «волонтери-влада-ЗМІ» та стимулювання партнерства в розв'язанні конкретних соціальних проблем на загальнонаціональному й регіональному рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волонтерство в Україні як рушій демократичного розвитку [Електронний ресурс] // Український незалежний центр політичних досліджень. – Режим доступу : http://www.ucipr.kiev.ua/publications/volonterstvo-v-ukraiini-iak-rushii-demokratichnogo-rozvitku. – Назва з екрана.
2. Мінінформполітики запустив сайт під назвою «Інформаційні війська України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://g.ua/kKLQ.
3. Украинцы больше всего доверяют волонтерам, церкви и армии [Электронный ресурс] // BBC. – Режим доступа : http://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2015/08/150804_ru_s_dif_sociology_trust_rate.

Дяченко Марина Василівна, студентка IV курсу Інституту філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського.

Науковий керівник – *Гандзюк Віталій Олександрович*, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, завідувач кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського.

Валерія Зенинець,
Ужгород, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ ВІТАЛІЯ ПОРТНІКОВА НА ПРИКЛАДІ БЛОГОВИХ МАТЕРІАЛІВ САЙТУ «ЕСПРЕСО.TV» ЗА ПЕРІОД 2014/15 рр.

Політична журналістика відіграє ключову роль у системі мас-медіа, оскільки сприяє формуванню власної думки в аудиторії, спонукає до аналізу, вироблення суспільних орієнтирів. ЗМІ істотно впливають на суспільство, тому спроби вивчення жанрів, змісту та форми аналітичних журналістських текстів є актуальними й важливими.

Метою нашої статті є аналіз політичних матеріалів Віталія Портнікова; з'ясування суспільно важливої тематики його статей; виявлення ідіостилю, притаманного цьому публіцисту.

Теоретичну основу дослідження становлять праці науковців В. Здоровеги, А. Тертичного, С. Квіта, І. Михайлина, А. Москаленка тощо, які окреслюють мету, завдання політичної публіцистики, її вплив на аудиторію, а також осмислюють із різних позицій творчу особистість публіциста.

А. Москаленко зазначає, що преса ніколи не повинна визнавати правил гри політичної кон'юнктури. Свобода політичної журналістики можлива лише в громадянському суспільстві [2, с. 13]. На думку журналіста С. Рахманіна, політична журналістика є універсальною, адже жодна тематика – спортивна, культурна, соціальна тощо, – не є відокремленою від політичних проблем [3].

В. Здоровега вважає, що у час інформаційних небезпек вирішальну роль відіграють журналісти, які власним словом можуть впливати на суспільство [1, с. 37]. Серед них і Віталій Портніков, який аналізує політичні події всередині країни й за кордоном, робить політичні прогнози. За допомогою власної позиції та вдало сформульованої стратегії В. Портніков істотно впливає на думку громадськості, що підтверджує і зворотній зв'язок читачів у соціальних мережах.

Під час дослідження політичної публіцистики Віталія Портнікова були проаналізовані його блогові матеріали, опубліковані на сайті «Еспресо.TV». Ми з'ясували, що більшість статей цього журналіста належать до груп аналітичних і художньо-публіцистичних жанрів. У матеріалах проявляються такі риси, як манера автора, його стиль, вміння оволодіти увагою аудиторії. За допомогою чіткої позиції та вдало сформульованої стратегії В. Портніков впливає на думку громадськості. Водночас його ідеї – об'єктивні і не нав'язливі, тож реципієнт може легко зрозуміти й переосмислити адресоване. Сміливість та завзятість, притаманні В. Портнікову, є основними рисами політичного журналіста. На сучасному етапі розвитку ЗМІ такі матеріали особливо актуальні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості / В. Й. Здоровега. – Львів : ПАІС, 2004. – 268 с.
2. Москаленко А. З. Вступ до журналістики / А. З. Москаленко. – К. : Школяр, 1997. – 297 с.
3. Рахманін С. Політична журналістика: український контекст [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zaxid.net/news/showNews.do?maysterklas_politichnogo_zhurnalista_sergiya_rahmanina__politichna_zhurnalistika_ukrayinskiy_kontekst&objectId=1272490.

Зенинець Валерія Вікторівна, студентка IV курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Каралкіна Наталія Валеріївна*, викладач кафедри журналістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Тетяна Кириченко,
Київ, Україна

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБИВАНЬ: СУМІЖНІ РЕПЛІКИ

Ситуація перебивання мовлення є мікроситуацією в межах комунікативної взаємодії мовців, тому ми припускаємо, що вона має власні структурні особливості. За основу в розгляді цього питання ми беремо поняття "суміжної пари" [3], що було розроблено в теорії діалогічної мови Д. Шиффрін, та екстраполюємо його на динамічну модель перебивання мовлення у мовленнєвій взаємодії.

Суміжна пара – це пара висловлень, які належать різним мовцям. Наступний фрагмент діалогу, який демонструє явище перебивання, містить дві суміжні пари, які відображають структурні особливості перебивання: перша – репліка (a) + (b), друга суміжна пара – репліка (b) + (c):

01:05:00 Holly: I'm an old married widow.

01:05:02 Denise: Oh, you've got much better stuff than those tarts. You're experienced.

01:05:07 Sharon: ***(a)*** *You're American. You got foreign exotic stuff going–*

01:05:09 Holly: ***(b)*** *There's nothing exotic about being an American.*

01:05:11 Holly: ***(c)*** *He doesn't know that* [1].

Перша репліка є завжди ініціативною, спонукальною, стимулюючою, (репліка-стимул), а друга репліка у діалогічній взаємодії є залежною, респонсивною, реактивною (репліка-реакція). Отож, доперебивна фаза перебивання є ініціативною реплікою, фаза перебивання – респонсивною та одночасно ініціативною для наступної фази; післяперебивна фаза, у свою чергу, є реплікою-реакцією. Звідси бачимо, що базова модель суміжної пари (репліка-стимул – репліка-реакція) в межах явища перебивання трансформується в наступну модель: репліка-стимул – репліка-реакція + репліка-стимул – репліка-реакція.

Суміжні репліки завдяки їхній організації мають велику "проспективну" силу [2, с. 16]. Відтак, ініціативна репліка проектує проспективну релевантність, а не лише ретроспективне розуміння. Спонукальна репліка обмежує коло можливих реактивних реплік, а тому можемо стверджувати, що репліка-перебивання є в більшості випадків цілком виправданою реакцією на так званий подразник, який міститься у репліці-стимулі.

Очевидним є те, що репліка-реакція може повністю або частково відповідати вимогам репліки-стимулу, або ж зовсім не відповідати її вимогам. Так, у наступному прикладі репліка-перебивання **(b)** повністю входить у коло можливих реплік, які обмежуються реплікою доперебивної фази **(a)**, тому що тема розмови не змінюється. А от післяперебивна фаза **(c)** позначена частковим відхиленням від заданого попередньою реплікою курсу:

00:34:47 Lucia: He trusted my silence. With him gone, I'm a dead woman. I can trust nobody.

00:34:52 Bond: I know the feeling well.

00:34:54 Lucia: ***(a)*** *Well, I can tell you the victim tries to—*

00:34:56 Bond: ***(b)*** *Then you have impeccable instincts.*

00:34:58 Lucia: ***(c)*** *If you don't leave now, we'll die together.*

00:35:03 Bond: I can think of worse ways to go [5].

Отож, репліка-перебивання є реактивною, якщо вона є реакцією на отриману інформацію. Проте, репліка-перебивання може бути виключно ініціативною (репліка-стимул), наприклад, коли у розмову двох комунікантів втручається інший мовець, який не чув, про що йшлося у цій комунікативній групі, що ілюструє такий приклад:

"No!" There was panic in Joe Romano's voice. "Jesus, you know me better than that, Tony. I've always been on the level with you. You're like a father to me."

He was sweating now.

There was a knock at the door, and Madge poked her head in. She held an envelope. "I'm sorry to interrupt, Mr. Romano. There's a cable for you, but you have to sign for it yourself."

With the instincts of a trapped animal, Joe Romano said, "Not now. I'm busy."

"I'll take it," Anthony Orsatti said, and he was out of the chair before the woman could close the door. He took his time reading the cable, then he focused his eyes on Joe Romano [4, с. 157].

Отже, ситуація перебивання мовлення у структурному плані є, як правило, єдністю двох суміжних реплік, які утворюють модель репліка-стимул – репліка-реакція + репліка-стимул – репліка-реакція.

ЛІТЕРАТУРА

1. P. S. I Love You : [movie] / directed by Richard LaGravenese. – Alcon Entertainment, Grosvenor Park Productions, 2S Films, 2007. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://putlocker.is/watch-ps-i-love-you-online- free-putlocker.html.
2. Schegloff E. A. Sequence Organization in Interaction. A Primer in Conversation Analysis / E. A. Schegloff. – Cambridge University Press, 2007. – Vol. 1. – 300 p.
3. Schiffrin D. Approaches to Discourse. Oxford / D. Schiffrin. – Cambridge, Mass. : Basil Blackwell, 1994. – 470 p.
4. Sheldon S. If Tomorrow Comes By / Sidney Sheldon. – Warner Books, 1985. – 416 p.
5. Spectre : [movie] / directed by Sam Mendes. – Eon Productions, 2015. – 148 min. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://putlocker.is/watch-spectre-online-free-putlocker.html.

Кириченко Тетяна Сергіївна, аспірант кафедри германської і фіно-угорської філології факультету германської філології Київського національного лінгвістичного університету.

Науковий керівник – *Волкова Лідія Михайлівна*, кандидат філологічних наук, професор кафедри германської і фіно-угорської філології Київського національного лінгвістичного університету.

Євгенія Кияниця,
Київ, Україна

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УСТАНОВ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ

Сучасний розвиток суспільства переважно зосереджений на людині, її потребах та інтересах, а також на роз'ясненні переваг і недоліків політичної та економічної культури, культури комунікації, спілкування тощо. Метою такого роз'яснення є формування особистості з активним мисленням, яка має почуття громадянськості, соціальної рівності й справедливості. Саме гуманізмом, орієнтацією на здобутки загальнолюдських цінностей, спрямованістю на розвиток політичної та громадянської активності людей вирізняється діяльність більшості соціокультурних установ. Вихідними умовами їх діяльності є врахування соціального замовлення, змісту тієї чи іншої проблеми й спрямованості інтересу, формування широкого кругозору, чітких уявлень про особливості розвитку сучасного світу загалом і нашої країни зокрема.

Вказані вище чинники актуалізують проблеми соціокультурної діяльності в Україні, де на початку XXI ст. ситуація, зумовлена трансформацією культурних, соціальних і економічних сфер суспільного життя в результаті впливу інформатизації, до певної міри змінюється. Нині ми не завжди можемо знайти відповідність між запитами суспільства в культурному продукті та пропозиціями з боку традиційних соціокультурних інституцій. Водночас виникає запитання щодо перспективи подальшого розвитку соціально-культурної діяльності. На нашу думку, ці перспективи насамперед пов'язані з ідеями подальшого її самовизначення як науково-практичної діяльності, виходу зі сфери винятково дозвілля та культури. Зазначимо, що у більшості теоретиків і практиків культурно-дозвіллєвої діяльності (О. Зирянова, Т. Козлова, О. Петінова, Е. Полушина-Брояко, О. Старовойт) нині є сумніви з приводу подальших перспектив розвитку мережі культурно-освітніх установ (або, як їх зараз називають, установ культурно-розважального типу). Тому, розглядаючи перспективи розвитку соціально-культурної сфери та установ, що працюють в її межах, ми зауважуємо визначальну тенденцію її розвитку – тенденцію самовизначення, що виявляється у прагненні фахівців до уточнення її предметного поля [1; 2].

Ми схильні вважати, що саме інформаційний складник соціально-культурної діяльності, заснований на триєдності цінностей культури, вільної активності особистості та потреб в комунікації, визначає сучасне поле, в якому існують організації та установи, що спеціалізуються у наданні соціокультурних послуг. На цьому тлі розширюється простір, в якому, завдяки накопиченню інформації, з'являється більше можливостей для надання послуг установами соціокультурної сфери, якими є музеї, театри, кінотеатри, бібліотеки тощо.

Утім соціально-культурна сфера України нині перебуває на початковому етапі розвитку інформатизації. Базовими ж тенденціями розвитку інформатизації в соціокультурних інституціях є широкий доступ до інформації без будь-яких обмежень та нарощення інформаційного й інтелектуального потенціалів. Так, заклади соціально-культурної сфери мають допомагати громадянам користуватися перевагами інформаційного суспільства, реалізуючи їхнє право на доступ до інформації і знань, забезпечувати можливості для комунікації в межах місцевих співтовариств і між ними, незалежно від їх масштабу. Пріоритетне значення для них має забезпечення доступу до локальних інформаційних ресурсів, формування інформаційної культури громадян, сприяння ліквідації в суспільстві інформаційної нерівності. Старий формат роботи організацій соціокультурної сфери, а саме розповсюдження інформації тільки через друковані засоби комунікації, невідворотно відходить у минуле. На перший план виходить просвітницька функція, що акумулює в собі інформаційні, освітні, виховні, комунікативні завдання, які вирішуються завдяки впровадженню інноваційних заходів: акцій, квестів, інтерактивних екскурсій, мультимедійних презентацій, інтернет-вікторин тощо.

Цілеспрямована робота з різними аудиторіями також сприяє успішній діяльності соціокультурних установ. Адже в умовах культурного (етнічного) розмаїття існує нагальна потреба у проведенні соціально-культурними закладами цілеспрямованої роботи, яка б сприяла формуванню культури міжнаціональної взаємодії, розвитку патріотизму, громадянської позиції, толерантності, творчої активності.

Спираючись на досвід фахівців галузі, а також на проведені нами дослідження, можемо припустити, що найактуальнішою тенденцією розвитку установ соціально-культурної сфери є насамперед інформатизація, за рахунок якої забезпечуються повноцінна робота з громадськістю, зворотній зв'язок і формування затребуваних проектів. Наші подальші дослідження будуть спрямовані на виявлення необхідності сегментації контактних аудиторій, що є також важливою умовою для ефективної розбудови соціокультурних установ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голоха Л. Ф. Модернізація державного управління бібліотечною справою в Україні: теоретико-методологічні аспекти: автореф. дис.... на здобуття наук. ступеня канд. держ. упр.: спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / Л. Ф. Голоха. – Дніпропетровськ, 2009. – 22 с.
2. Козлова Т. В. Связи с общественностью в структуре государственного учреждения культуры: концептуальная модель, направления, формы, методы: дисс. … на соиск. науч. степени канд. культуролог. наук: спец.: 24.00.01 «Теория и история культуры» / Т. В. Козлова. – Москва, 2011. – 183 с.

Кияниця Євгенія Олегівна, аспірантка Київського національного університету культури і мистецтв.

Науковий керівник – *Петрова Ірина Владиславівна*, доктор педагогічних наук, професор Київського національного університету культури і мистецтв.

Аліна Костиря,
Полтава, Україна

ОБРАЗНА СИСТЕМА КОЛУМНІСТИКИ С. ЖАДАНА НА САЙТІ «ТСН.UA»

Сучасна українська письменницька публіцистика мобільно реагує на потреби та проблеми сьогодення, трансформуючись і набуваючи нових якостей. У цьому контексті колумністика С. Жадана є важливим показником соціальної значущості письменницької авторської колонки як потужного засобу формування громадської думки. *Актуальність дослідження* зумовлена тим, що публіцистична творчість письменника (зокрема, на сайті «ТСН.ua») не була предметом ґрунтовних журналістикознавчих розвідок. Колумністику в Україні вивчають В. Галич, С. Сірополко, С. Шебеліст та ін.

Мета розвідки полягає у тому, щоб визначити, які ключові публіцистичні образи моделює в авторських колонках С. Жадан.

Завдання дослідження: проаналізувати функції образу автора й визначити особливості образної системи колумністики С. Жадана на «ТСН.ua».

Об'єктом дослідження є колумністика С. Жадана на сайті «ТСН.ua». *Предметом* – образна система колумністики письменника.

Авторська колонка на сайті – дуже мобільний спосіб комунікації, продуктивне поле взаємодії з широкою аудиторією. У поетиці авторської колонки С. Жадана публіцистичний образ є основним виразником ідеї, творчих інтенцій автора. Природно, що одним із домінантних образів колумністики С. Жадана є образ автора.

У публіцистичному тексті образ автора проявляється через авторське «Я» та особистість журналіста. Образ автора в С. Жадана – це активний патріот, мислитель і борець за справедливість. Він акцентує увагу на вадах суспільства та викриває їх за допомогою змістовної аргументації. Автор постійно вживає займенник «ми», щоб показати свою єдність із суспільством: «Так-так, – говориш їм у відповідь, – ви обов'язково повернетесь, ми всі обов'язково там зустрінемось – у місті, яке ви так любите, яке без вас потерпає так само, як і ви без нього» [3].

Ключові образи, які моделює публіцист, є взаємозалежними. Так, образ автора активно взаємодіє з двома основними масштабними образними категоріями: образом України та образом українського народу. Сучасна Україна з'являється у двох варіаціях. Перша – та, яка бажає миру, друга – живе війною: «Іноді здається, що суспільство, розділившись у своїх поглядах та позиціях минулої зими, так на цих позиціях і лишилось – кожен на своїх, не ба-

жаючи щось змінювати в сприйнятті та розумінні реальності, в своєму відчутті цієї країни, її теперішнього, її майбутнього. Вчорашні активісти сьогодні стали волонтерами, і не певен, чи перебувають нині в більшості» [2].

Образи Донеччини та Луганщини (періоду АТО) як складники попереднього образу – синтетичні, вони включають і метафоризовані образи окупованих міст, і образи людей. Люди окупованих територій – це дві протилежні групи (патріоти й прихильники «нової влади»). Але автор із сумом констатує: «Кожен біженець, кожен переселенець – це вже окрема біда, окрема печальна історія…» [4].

Із образом України пов'язаний образ українського народу, який створюється не тільки на основі спілкування з групою людей, а навіть із однією особою. Публіцист детально описує поведінку співрозмовника, за допомогою діалогів показує його переконання та світогляд, досліджує життя українських військових. Цей образ – втілення патріотизму, виразник стійкості й віри в майбутнє. Герої авторських колонок С. Жадана – звичайні громадяни, але через їхні історії автор розкриває актуальні проблеми суспільства, які стосуються кожного: «За Кремінною на посту розмовляємо з міліціонерами. Молоді хлопці, з довколишніх районів, веселі, безтурботні – на фронті перемир'я, вони в глибокому тилу, тепла погода, спокійний ранок, добрий настрій» («Рання весна»), але військові тримають фронт і війна далі знаходиться десь у вивітрених донецьких полях, засипаних синім снігом» [1].

Отже, система образів колумністики С. Жадана досить широка й різноманітна. З початком бойових дій в зоні АТО з'явилася низка нових сильних образів: військового, війни, донецьких і луганських людей, сучасної України та її народу. Ці образи автор створює завдяки детальним описам побачених подій і за допомогою влучних діалогів. Герої публікацій та їхні історії є для читача своєрідною системою пізнавально-повчальних образів, які змушують глибоко відчути пережите автором.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жадан С. Німота [Електронний ресурс] / С. Жадан. – Режим доступу: http://tsn.ua/analitika/nimota-405678.html
2. Жадан С. Рік війни [Електронний ресурс] / С. Жадан. – Режим доступу: http://tsn.ua/analitika/rik-viyni-403582.html
3. Жадан С. Холодна весна [Електронний ресурс]. / С. Жадан. – Режим доступу: http://tsn.ua/analitika/holodna-vesna-422349.html
4. Жадан С. Чекаючи на повернення [Електронний ресурс] / С. Жадан. – Режим доступу: http://tsn.ua/analitika/chekayuchi-na-povernennya-424576. html

Костиря Аліна Юріївна, студентка факультету філології та журналістики Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка.

Науковий керівник – *Свалова Марина Ігорівна*, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка.

Діана Лагута,
Полтава, Україна

ПОЧАТОК РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ГАЗЕТИ «ЗОРЯ ПОЛТАВЩИНИ»

1.Визначення поняття російсько-української війни

Ми розглядаємо й оперуємо не суто поняттям «війна на сході України», а російсько-українська війна, а саме криваві протистояння у столиці, анексія Криму, захоплення проросійськими активістами державних установ у східних і південних частинах України, розвиток так званих ДНР і ЛНР та процес антитерористичної операції, що триває до сьогодні.

2.Установлення меж російсько-української війни

Згідно зі ст. 3 Резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії» (14 грудня 1974 р.), для кваліфікації як акту агресії збройного нападу, який першою вчинила одна держава проти другої, юридично не має значення, була війна формально оголошена чи ні [1].

Виходячи з названого міжнародного правового акту, ми відстоюємо думку, що початком війни є 20 лютого 2014 року, тобто період Революції Гідності – знаменний як «кривавий четвер». Тоді найбільш жорстоке протистояння відбувалося на вулиці Інститутській, де переважно від куль снайперів загинуло більш ніж півсотні повстанців. Ця національна трагедія вірогідно сталася за підтримки та під керівництвом представників російської ФСБ. Цього ж дня МВС вперше офіційно визнало, що застосовувалася вогнепальна зброя.

3.Розвиток журналістики конфлікту

Поява агресора стимулювала розвиток журналістики конфлікту. Як відомо, в останні роки підготовці воєнних журналістів в Україні приділялося недостатньо уваги, що віддзеркалилося на інформаційному полі. Оскільки війна носить гібридний характер, варто максимально приділяти увагу протидії інформаційній атаці ворога.

4.Двозначність використання «мови ворожнечі» у пресі

Мова ворожнечі, або «hatespeech», – слова, вирази та контекст, що сприяють негативному ставленню до певної групи людей. Це поняття має подвійне значення. Контролюючи вживання мови ворожнечі у текстах ЗМК, ми зменшуємо ризик подальшої ескалації конфлікту. Водночас складені списки табу заганяють редакції в глухий кут [2].

5.Злам редакційної політики в обласній газеті «Зоря Полтавщини»

За час Революції Гідності наповнення всеукраїнської обласної газети «Зоря Полтавщини» мало двозначний характер: з одного боку «сліпа» провладність, а з іншого – об'єктивна реальність. Крім того, від початку Євромайдану редакційна політика була на боці чинної влади, згодом, а саме із загостренням подій та появою серйозної і принципової позиції мітингуючих, газета вчинила кон'юнктурно – зайняла позицію народу. Саме початок війни (20 лютого 2014 р.) і став тим переломним моментом, коли на

одній сторінці критикують членів Революції Гідності, а на іншій – співчувають утратам Майдану.

6.Анексія Криму на сторінках газети

Анексія півострова розпочалася 27 лютого 2014 р., а перші матеріали щодо цієї теми з'явилися 14 березня. Маємо матеріали, що всебічно характеризують і передбачають ускладнення ситуації. Окрім цього, наявні дайджести інформаційних новин щодо кримської теми, а також публічні виступи полтавських високопосадовців, де, зокрема, простежується мова ворожнечі.

7.Розвиток соціальної журналістики на тлі появи нових соціальних проблем держави

Надалі редакційна політика стала відкритою для публічних звернень соціальних служб та вразливою до соціальних тем: проблеми тимчасово переміщених осіб, допомога військовим, мобілізація як обов'язок перед державою.

8.Розвиток виховної функції преси

«Зоря Полтавщини» вибрала правильну редакційну стратегію, порушивши тему психологічної рівноваги в стресових умовах. Особливий наголос було зроблено на найбільш вразливі групи читацької аудиторії: емоційних і довірливих людей, «новинозалежних», військових і їхніх близьких, внутрішньо переміщених осіб, старше покоління та дітей.

9. Перетворення преси на поле передвиборчого бою

Майже за місяць до виборів газета почала активно висвітлювати позиції кандидатів у президенти. Жоден матеріал не мав відповідного маркування, часто був прихований під подієвий. Журналісти користувалися маніпулятивними технологіями, намагалися спекулювати війною та кризою в Україні, зокрема часто помітне використання піраміди потреб Маслоу. Кожен із кандидатів створював свої «рецепти» подальших дій держави.

10. Поява теми волонтерів

Ця тема не надто активно висвітлювалася в газеті, окрім поодиноких випадків інформаційних матеріалів як реакції на діяльність певних волонтерських осередків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Визначення агресії. Резолюція 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1974 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http// www.nn.jrg.
2. Куріна А. Як писати правду під час війни [Електронний ресурс] / А. Куріна. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/yak_pisati_pravdu_pid_chas_viyni/.

Лагута Діана Володимирівна, студентка ІІІ курсу факультету філології та журналістики Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка.

Науковий керівник – *Семенко Світлана Василівна*, кандидат філологічних наук, професор кафедри журналістики Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка.

Владислав Макарчук,
Київ, Україна

ЖУРНАЛІСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ. ПЕРЕШКОДЖАННЯ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТА

Як ми знаємо, демократія можлива лише за наявності свободи ЗМІ. Також відомо, що при встановленні диктаторського режиму завжди були певні обмеження свободи думки. «Інформація – це кисень демократії» – стверджується у документах Міжнародної неурядової організації в Лондоні щодо захисту прав людини на свободу вираження думок та інформацію [2, с. 283].

Щоб в Україні існували вільні ЗМІ, потрібно мати юридичну базу, що регулюватиме питання, пов'язані із захистом ЗМІ та громадян у випадку порушення їхніх прав. Права людини у сфері обігу інформації – це урегульована правом свобода вчиняти певні дії з інформацією, а саме одержувати, створювати, зберігати, поширювати, використовувати, розповсюджувати інформацію, крім тих дій, які особа зобов'язана не вчиняти.

Судова практика показує, що ст. 171 «Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів» КК України не є широко застосовуваною. І не тому, що цих перешкоджань у нас немає.

Ще Ч. Беккаріа писав, що «...істинним мірилом злочинів є шкода, що завдається ними суспільству» [1, с. 226]. ЗМІ можуть завдавати величезної шкоди суспільству. Відомо, що більшість даних ми отримуємо від ЗМІ, а тому можна дійти висновку, що велика кількість важливих рішень приймається на основі інформації, що надана ЗМІ. Прикладом можуть стати вибори. Всю інформацію про кандидатів ми отримуємо від ЗМІ, а суспільна важливість вибору того чи іншого політика не залишає сумніву. Тому криміналізація перешкоджання законній діяльності журналіста як засіб охорони прав людини у сфері обігу інформації є виправданою.

Безумовно, питання про місце та роль перешкоджання законній професійній діяльності журналістів, його відмежування від суміжних злочинів, доцільність існування спеціальної норми про кримінальну відповідальність за цей злочин, не знаходять свого однозначного вирішення.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексна розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення норм КК України про відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів та практики її застосування.

Виходячи з мети, необхідним є вирішення таких *завдань:*

– визначити поняття журналіста та його діяльності

– розглянути правову регламентацію діяльності засобів масової інформації;

– визначити об'єкт перешкоджання законній професійній діяльності журналістів;

– охарактеризувати ознаки суб'єктивної сторони злочину.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження. Для досягнення завдань було визначено поняття журналістики та професійної діяльності

журналіста, генезу законодавства України про відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів. Місія журналістики полягає у формуванні громадської думки та управлінні масовими емоціями. Проаналізувавши об'єктивні ознаки перешкоджання законній професійній діяльності журналістів, ми дійшли висновків, що основним безпосереднім об'єктом злочину є свобода вираження поглядів і порядок професійної діяльності журналістів. А суб'єктом переслідування журналіста за виконання професійних обов'язків чи за критику може бути службова особа або група осіб за попередньою змовою. Тобто, якщо журналіста переслідує не особа, яка визнається службовою, а, наприклад, відомий бізнесмен, про «діяльність» якого йдеться у ЗМІ, то таке діяння вже не буде кваліфікуватися ст. 171 КК України.

Тому для вдосконалення ст. 171 КК України та виправлення зазначених недоліків пропонуємо викласти диспозицію ч. 2 цієї статті в такій редакції:

«2. Переслідування журналіста за виконання професійних обов'язків, за критику – карається…».

«3. Діяння, передбачені частиною першою або другою цієї статті, скоєні службовою особою або групою осіб за попередньою змовою, – караються...».

Така структура ст. 171 КК України дасть змогу розширити перелік суб'єктів переслідування журналістів за виконання професійних обов'язків (не обмежуючись колом службових осіб та групами осіб за попередньою змовою).

ЛІТЕРАТУРА

1. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях / Ч. Беккариа, М. М. Исаев; Пер. и вступ. ст.: Исаев М.М. – М. : Юрид. изд-во НКЮ СССР, 1939. – 464 с.
2. Понимаем права человека. Руководство по образованию в области прав человека : [под. ред. : В. Бенедек, М. Николова и др.] ; пер. с англ. Е. Ардыцкая. – Грац, 2005. – 362 с.

Макарчук Владислав Володимирович, магістрант Гуманітарного інституту Київського університету імені Б. Грінченка.

Науковий керівник – *Погребняк Інга Василівна*, кандидат філологічних наук, доцент Гуманітарного інституту Київського університету імені Б. Грінченка.

Катерина Мельник,
Дніпропетровськ, Україна

ГУМОРИСТИЧНИЙ СЛОГАН ЯК ЗАСІБ ЕФЕКТИВНОГО РЕКЛАМНОГО ВПЛИВУ

Нині реклама міцно увійшла в повсякденне життя, вона стає відображенням способу життя соціуму і, як зазначає Н. Ю. Захарова, «сейсмографом розвитку уявлення про цінності, заборони, норми поведінки в сучасному суспільстві» [3, с. 316].

Найважливішим елементом рекламного звернення, яке коротко і влучно відображає неповторність торгівельної пропозиції є слоган (рекламне гасло). Підраховано, що слогани читають у п’ять разів більше людей, ніж самі рекламні тексти, тому споживач повинен бачити все, що його цікавить, а головне – вигоду цієї рекламної пропозиції для себе. Слоган виконує такі функції: залучення уваги споживачів, підняття престижу фірми, збільшення обсягу продажів і т.д.

Для полегшення сприйняття реклами та правильного її розуміння необхідно проводити аналіз компонентного складу. Так, за дослідженнями Т. В. Карамишевої та А. І. Іванченко, основними компонентами реклами є: текстовий компонент: слово (частіше ім'я власне), фраза (як правило, рекламне гасло), мікротекст (переважно описового характеру); образотворчий компонент (фотографія, малюнок, серія картинок, колаж та інші, які поділяються на основні, що представляють рекламований виріб, і фонові – імпліцитний соціокультурний компонент) [4, с. 107].

Гумор у рекламі посідає значне місце в усіх ЗМІ. Згідно з дослідженнями М. Вайнбергера та Г. Споттса, він складає близько 30 % від обсягу всієї реклами [8, с. 451]. Отже, це може свідчити про дієвість гумору в рекламі.

Нині застосування «чорного гумору» в рекламі набуває все більшої популярності. У модусі «чорного гумору» актуалізується комічне у глузливій ігровій формі, змістовно-скептичні догми, що заперечуються суспільством. Такий рекламний прийом покращує запам’ятовуваність рекламного звернення споживачем, збуджує сильні емоції, викликає бажання ділитися отриманою інформацією з іншими, надає можливість представити рекламне повідомлення у специфічній та необтяжливій формі. Але також застосування цього прийому часто призводить до негативного впливу на імідж продукту, репутацію бренду та соціальної стурбованості, що викликає серйозні проблеми у здійсненні рекламної комунікації. Такий сильний і водночас небезпечний інструмент рекламної діяльності потребує детального вивчення.

Серед прийомів «чорного гумору» можна виділити: стьоб, глумління, геги, благгі.

Розглянемо докладніше деякі з цих прийомів.

Глумління – цинічне знущання, насмішка, потіха, пересмішка. Мова цієї категорії включає в себе так зване «недоречне слово», що є таким «або за своєю цинічною відвертістю, або за різким порушенням етикету» [6, с. 133]. Наприклад: «*Un garçon demande à sa mère : – Maman, qui est mon père ? – Le Père Noël, répond la mère, hargneuse. – Comment ça, s’étonne le gamin. – Comment ça ? Il est venu la nuit, il m’a fait un cadeau, et on ne l’a plus jamais revu!» (Хлопчик запитує у своєї матері: – Мамо, а хто мій батько? – Дід Мороз, – відповідає мати. – Як це, – здивувався хлопчисько. – Як це? Він прийшов вночі, зробив мені подарунок, і ніколи більше не з'являвся!)* [2, с. 79]. Приклад функціонування в рекламі: *Ô Venus admirable, les poches de vos yeux attirent mes regards!, «léger comme éléphant»* [7].

Геги (з англ. *gag* – жарт, комічний епізод) – комедійні прийоми, в основі яких лежить очевидна безглуздість. Початкове значення слова *gag* – кляп, затичка. В англійському театрі були традиційними суперечки двох героїв на сцені, коли один «затикав» іншого дотепною фразою, а інший повинен був знайти ще більш дотепну фразу, щоб «заткнути» першого [5, с. 39]. Наведемо приклад: *Nos amis sont toujours là quand ils ont besoin de nous. (Якщо хочете бути щасливим у шлюбі, ніколи не одружуйтеся)* [1, с. 316]. У рекламі: *«tout dire sans un mot» (сказати все, не кажучи ні слова)* [1, с. 169].

Таким чином, гумор у рекламі несе подвійну функцію – з одного боку, він «розпушує» кордон сьогодення й майбутнього. З іншого, – гумор дозволяє перетворити найбільш жахливі події незавершеного сьогодення в минуле. Негативні емоції мають більший енергетичний потенціал, ніж позитивні, їх прояви не тільки краще запам'ятовуються, але й тривають довше, ніж позитивні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алєксеєв А. Я. Нариси з контрастивної стилістики французької мови: Навчальний посібник для факультетів іноземних мов університетів / А. Я. Алєксєєв. – Вінниця : Нова Книга, 2010. – 456 с.
2. Долинин К. А. Стилистика французского языка: Учебное пособие / К. А. Долинин. – М. : Просвещение, 2000. – 310 с.
3. Захарова Н. Ю. Язык немецкой рекламы / Н. Ю. Захарова // Вопросы исследования и преподавания иностранных языков: Межвузовский тематический сборник. – Омск : Омск. гос. ун-т, 2003. – С. 316–320.
4. Карамышева Т. В. Реклама как компонент межкультурной коммуникации / Т. В. Карамышева, А. И. Иванченко // Уроки французского языка. – СПб. : КАРО, 2004. – С. 105–136.
5. Мислављський В. Н. Кінословник: Терміни, визначення, жаргонізми / В. Н. Мислављський. – Харків, 2007. – 328 с.
6. Тлумачний словник сучасної української мови: Загальновживана лексика: Близько 60 000 слів. / за заг. ред. В. С. Калашника. – К. : Вид-во: Весна, 2009. – 960 с.
7. «Le Point» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: www.lepoint.fr.
8. Harlan E. Spotts; Marc G. Weinberger, Amy L. Parsons, Assessing the Use and Impact of Humor on Advertising Effectiveness: A Contingency Approach // Journal of Advertising. – 2003. – № 3. – P. 442–460.

Мельник Катерина Андріївна, студентка IV курсу факультету української та іноземної філології та мистецтвознавства Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара.

Науковий керівник – *Кім Лариса Андріївна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри романської філології Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара.

Анастасія Паршикова,
Київ, Україна

ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ У НІМЕЦЬКОМУ ІНТЕРНЕТ-ВИДАННІ «ZEIT ONLINE»

Для сучасного суспільства характерне постійне вдосконалення інформаційних технологій та швидкі темпи їхнього впровадження у всі сфери суспільного життя. За цих умов набувають поширення нові загрози та виклики – інформаційні. Тому проблема інформаційної безпеки має нині значний рівень теоретичної та практичної актуальності.

За визначенням Європейської Комісії, під інформаційною безпекою розуміємо здатність інформаційних систем чинити опір випадковим подіям або зловмисним діям, які становлять загрозу доступності, автентичності, цілісності й конфіденційності даних. Українська дослідниця Г. Сащук зазначає, що інформаційна безпека – це такий стан захищеності життєво важливих інтересів, а, отже, й інформаційної озброєності держави, суспільства, особистості, за якого ніякі інформаційні впливи на них неспроможні викликати деструктивні думки і дії, що призводять до негативних відхилень на шляху стійкого прогресивного розвитку названих суб'єктів [1, с. 37].

Для Федеративної Республіки Німеччини інформаційна безпека є ключовим фактором у розвитку інформаційного суспільства. Передусім тому, що інформаційні системи містять конфіденційні дані та економічно цінну інформацію, що підвищує стимул для атак. Підвищення обізнаності щодо можливих загроз під час користування інформаційними системами є важливим напрямом реалізації політики інформаційної безпеки ФРН. Основна мета – забезпечити громадян, бізнес, державні адміністрації доступною й надійною інформацією про інформаційну безпеку. Для цього пропонуються такі заходи: проведення інформаційно-освітньої кампанії для громадськості; просування використання кращого досвіду у сфері безпеки тощо. Особлива увага надається поширенню через засоби масової інформації публікацій, присвячених питанням інформаційної безпеки [2].

В українських ЗМІ такий підхід не практикується. Журналісти часто оминають у своїх матеріалах проблему інформаційної безпеки. Тому досвід німецьких медіа щодо висвітлення цієї теми є важливим та актуальним.

У період із січня 2015 по листопад 2015 року було розглянуто матеріали на тему інформаційної безпеки в німецькому виданні «Zeit Online». «Die Zeit» є національною щотижневою газетою, яка виходить накладом у Гамбурзі. Як і багато інших сучасних видань, газета має власну онлайн-редакцію «Zeit Online». Сьогодні близько 70 журналістів, дизайнерів та техніків працюють у «Zeit Online». Редакція поділена за тематичними розділами: «Політика», «Досьє», «Історія, «Економіка», «Знання», «Фейлетон», «Віра та сумніви», «Подорожі, «Шанси», «Час читача» [3].

За вказаний період видання «Zeit Online» опублікувало 56 журналістських матеріалів на тему інформаційної безпеки. У п'яти публікаціях ін-

формаційна безпека згадується лише в контексті. Цікаво, що з них чотири матеріали стосуються боротьби проти тероризму, зокрема ІДІЛ. Це можна пояснити подіями, що відбулися у Парижі 13 листопада 2015 року. Терористичні акти спричинили появу численних публікацій на тему боротьби з тероризмом, де також наголошується на необхідності захисту інформаційних систем у країнах Європейського Союзу.

Усі проаналізовані матеріали можна розділити на три блоки:

1) публікації про інформаційну безпеку держави (57 %);

2) публікації про інформаційну безпеку підприємств (32 %);

3) публікації про інформаційну безпеку особистості (11 %).

Більшість матеріалів спрямовані на висвітлення теми інформаційної безпеки й тих проблем, які стосуються саме держави. І лише п'ять журналістських матеріалів (9 %) розкривають досвід інших країн. Друга за чисельністю група матеріалів, присвячених темі інформаційної безпеки, стосується захисту підприємств, які часто стають об'єктами хакерських атак.

Публікації про інформаційну безпеку особистості переважно містять практичні рекомендації щодо того, як можна захистити себе в мережі Інтернет. Варто також відзначити форму подачі. Адже в основі матеріалів цієї групи лежить особиста історія героя. Наприклад, звичайного громадянина, який постраждав від злому комп'ютера.

Найпопулярнішими темами розглянутих публікацій є: новітні розробки у сфері інформаційних технологій (14 %); загроза інформаційним системам Бундестагу (12,5 %); державна політика Федеративної Республіки Німеччини у сфері інформаційної безпеки (10,6 %).

Отже, інформаційна безпека є ключовим фактором розвитку інформаційного суспільства Німеччини. Для матеріалів «Zeit Online», які стосуються вказаної теми, характерним є наголос на захисті інформаційних систем державних органів та аналіз державної політики у сфері інформаційної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Запорожець О. Політика Європейського Союзу в сфері інформаційної безпеки / О. Запорожець // Актуальні пробл. міжнар. відносин : зб. наук. пр. ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2009. – Вип. 87. – С. 36–45.
2. Сащук Г. Інформаційна безпека в системі забезпечення національної безпеки / Г. Сащук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journ.univ.kiev.ua/trk/publikacii/satshuk_publ.php.
3. Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.bsi.bund.de/DE/Home/home_node.html
4. Zeit Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zeit.de.

Паршикова Анастасія Сергіївна, магістрантка Інституту журналістики Київського національного університету ім. Т. Шевченка.

Науковий керівник – *Трачук Тетяна Анатоліївна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціальних комунікацій Інституту журналістики Київського національного університету ім. Т. Шевченка.

Вікторія Петрова,
Чернівці, Україна

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА КНИЖКА-ІГРАШКА

Актуальність дослідження полягає у потребі аналізу дитячих книг-іграшок як вдалого інструменту для майбутнього розвитку дитини. Вона може забезпечувати розвиток слухового сприйняття, завдяки різноманіттю фактури у дитини розвивається тактильне сприйняття, а яскраві картинки без перевантажених дрібних деталей вчать фокусувати зір на певному предметі.

Мета: дослідити книжку-іграшку як таку, що міститься на межі мистецтва і соціальної практики, її вплив на формування світосприйняття дитини.

Завдання:

- дати визначення поняттю «книжка-іграшка»;
- проаналізувати сучасну систему книг-іграшок.

Ступінь дослідження. Побіжні згадування про книжку-іграшку можна знайти у працях таких вітчизняних науковців, як Н. Загоруйко, О. Литвиненко, Н. Марченко, Е. Огар, О. Петренко. Більшість із них присвячені дитячим виданням загалом та проблемі читання книг зокрема. Дослідження типології сучасної дитячої книги, зокрема, аналіз різновидів книжок-іграшок, проводили С. Антонова, С. Болховітінова, С. Водчиц, С. Карайченцева, А. Мільчин, Е. Огар, П. Таланчук, С. Ярема.

Книжка-іграшка – це вид видання, який припускає активну ігрову реакцію з боку маляти, тому підкоряється особливим законам організації книжкової графіки. Книжка-іграшка є особливою системою знакової, образотворчої й конструктивної організації видання, яке можна й потрібно не тільки розглядати, але й пророблять з ним різні маніпуляції [1, с. 14].

На різних етапах конструктивна форма книги змінювалася залежно від низки факторів (система листа, особливості матеріалу, інструмента й ін.). Зміни, що відбувалися в конструкції форми книги, загалом служили її вдосконаленню.

Використання сучасних технічних засобів у виробництві книжки-іграшки розширює коло її семантичних функцій (освітніх, виховних, розважальних, пізнавальних, дидактичних, естетичних, практичних тощо), що перетворює книжку в освітню систему. Цілісність, гармонійність і символічність конструктивно-художньої форми книжки, її інформаційно-знакових структур утворюють таку художню модель, яка формує естетичні уявлення дитини, художнє мислення, смак до творчості й самореалізації.

Можна назвати такі основні вимоги до якісної книжки-іграшки, що зроблять її максимально зручною та цікавою для дитини:

1. Вона має бути привабливою, щоб нею хотілося гратися;
2. Повинна містити ілюстрації, що естетично відображають предмети навколишнього світу, щоб дитина могла порівнювати книжкові зображення з конкретними предметами і впізнавати їх;

3. Книжка має містити мінімум тексту великим і чітким кеглем, щоб дитина могла роздивитися літери й створити підсвідому асоціацію зображувального й текстового наповнення.

За стандартом ДСТУ 3017–95 «Видання. Основні види. Терміни та визначення» розрізняють такі види книжок-іграшок: книжка-ширмочка, книжка-вертушка, книжка-панорама, книжка-витівка, книжка-фігура. Розглянемо детальніше кожен з них.

Книжка-ширмочка – спеціальне видання для дітей дошкільного й молодшого шкільного віку, картонні сторінки якого з'єднані послідовно яким-небудь матеріалом. Складеними елементами книжки-ширмочки можуть бути різні матеріали – папір, картон, тканина, пластмаса й ін.

Окрему групу становлять так звані книжки-вертушки. Основними складеними деталями їх є конверти з одним або декількома дисками. При обертанні диска відбувається зміна зображень у віконці конверта. За наявністю декількох дисків можливе складання одного зображення з окремих фрагментів, які розміщені на різних дисках, що створює додатковий ігровий момент. Для книжок-вертушок підбираються в основному літературні твори, що мають у своїй основі принцип лічилки. Обертання диска при цьому може тривати як завгодно довго.

У різних сучасних книжках-іграшках застосовуються витягнуті по вертикалі або горизонталі, нормальні, квадратні, малі, середні й більші формати. Така різноманітність форматів особливо характерна для книжок-панорам [3, с. 66]. У розкритому вигляді часто вони представляють собою досить громіздкі спорудження.

Книжки-витівки відрізняються тим, що мають певну основу, навколо якої розвивається дія. Наприклад, у книжці є висічений контур ляльки, для якої дитина повинна самостійно підібрати змінні деталі одягу.

Чималу популярність у дітей мають книжки незвичайної конфігурації – книжки-фігури. Форма здатна активно впливати на сприйняття змісту, створювати додаткові емоційно-значеннєві відтінки, викликає в дитини інтерес, пробуджує її цікавість. Така книжка друкується, фальцюється й зшивається звичайним способом, але обріз роблять не як звичайно, із трьох сторін, а фігурним ножем [2, с. 12].

Отже, ми впевнені, що у сучасному світі ілюстрована дитяча книжка завдяки своїй внутрішній природі, неповторній семіотичній сутності може відігравати роль одного з найбільш масових і мобільних джерел ідейно-естетичної інформації. І що більше вона завдяки цілеспрямованим зусиллям держави, школи, сучасних видавців ставатиме необхідною власністю кожної сім'ї, то міцнішим буде культурний потенціал нації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баренбаум И. Е. Книга и ее элементы / И. Е. Беренбаум. – СПб., 1996. – 52 с.
2. Видання. Основні види. Терміни та визначення: ДСТУ 3017-95. – К. : Держстандарт України, 1995. – 48 с.

3. Огар Е. І. Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки / Е. І. Огар. – Львів : АзАрт, 2002. – 160 с.

Петрова Вікторія Дмитрівна, студентка IV курсу філологічного факультету Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича.

Науковий керівник – *Гринівський Тарас Степанович*, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича.

Анастасія Петрук,
Одеса, Україна

ЖАНРОВА ПРИРОДА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ТРЕВЕЛОГУ

Одним із жанрів, які викликають сьогодні низку питань та обговорень у колах літературознавців, журналістикознавців, істориків, культурологів та дослідників інших наукових сфер, є жанр тревелогу або подорожнього нарису (вважаємо за доцільне вживати надалі ці терміни як синоніми). Актуальність теми зумовлена недостатньою увагою дослідників до публіцистичного складника, наявного в текстах сучасних українських подорожніх нарисів.

Мета дослідження полягає у розгляді жанрової характеристики сучасного тревелогу в контексті розуміння його еволюції як синтетичного жанру.

Складність, подвійність та неоднорідність жанру тревелогу сьогодні активно досліджується як на вітчизняному, так і на пострадянському науковому просторі. До питань виявлення жанрової природи подорожніх нарисів зверталися та звертаються й досі такі дослідники, як О. Еткінд, Є. Журбіна, О. Александров, Н. Маслова, М. Шадріна, В. Михайлов, В. Шачкова, О. Скібіна, О. Мамуркіна, А. Паскуалі, В. Вадапаллі та ін.

Сучасні науковці акцентують увагу на найрізноманітніших аспектах дослідження жанрової природи подорожнього нарису, як от: вивчення структури жанру; визначення його причетності до художньої літератури, історії чи публіцистики; вивчення тревелогу як самостійного чи змішаного жанру; визначення мети написання нарису про подорож; рівень суб'єктивізму автора; рівень художності; маргінальний характер жанру; часопросторова організація твору про подорож; уплив національно-культурних чинників на характер твору; синтетичність природи жанру тощо.

Незважаючи на існування значної кількості наукових праць, присвячених жанру тревелогу, існує необхідність поглибленого дослідження його публіцистичної природи в системі масової комунікації.

Традиція вивчення форм «злиття» художнього та публіцистичного у жанрі подорожніх нарисів, як і цього жанру взагалі, була закладена Є. Журбіною. Дослідниця пише: «Особливість художності нарису... полягає в тому, що публіцистична думка в ньому акцентована, піднята, хоча і спирається на образотворчі моменти… В нарисі має відбутися органічне злиття публіцис-

тичної думки та художнього прийому» [2, с. 24]. Така традиція була основним руслом дослідження подорожнього нарису впродовж десятиріч. Цього русла наукового аналізу дотримуються й сучасні вчені. Так, К. Стеценко визначає ознаки жанру тревелогу згідно з огляду на історію літератури США і вказує на те, що подорожні нариси та щоденники є літературою документальною, але згодом вона переймає ознаки художнього тексту [3, с. 22]. М. Шадріна наголошує на тому, що особливість текстів у жанрі «подорожі» проявляється у синтезі документального та белетристичного [4, с. 312].

На нашу думку, під впливом національно-культурних та інформаційно-глобалізаційних чинників сьогодні відбувається трансформація та переосмислення жанру тревелогу. Це дозволяє дослідникам вести мову про синкретичність цього жанру та його відокремлення від традиційної системи жанрів. Про самостійність жанру тревелогу пише й професор О. Александров: «Подорожній нарис функціонує у системі масової комунікації як окремий самостійний жанр, а не як різновид нарису взагалі» [1, с. 8–9]. Синтетична природа жанру сучасного тревелогу не відповідає характеристикам, які дали б змогу віднести цей жанр суто до художніх, публіцистичних чи художньо-публіцистичних жанрів.

Основною науковою проблемою, яка наразі постає перед дослідником при спробі «вписати» сучасний український тревелог у систему видів масової комунікації або систему журналістських жанрів, є питання про його публіцистичний складник. Відповідь закладена в тому, що розуміється під публіцистичною комунікацією, яка з трьох функцій публіцистики (гносеологічна, формування громадської думки та вираження громадської думки мас в процесі діалогу з ними) домінує в тексті. Крім того, існує нагальна необхідність диференціації форм освоєння дійсності автором подорожнього нарису в процесі її публіцистичного пізнання, серед яких слід розрізняти як мінімум емпіричні (дійсність – публіцистична та художня образність), емпірично-інтелектуальні (дійсність – художньо-публіцистична образність та узагальнення спостережень автора над нею у понятійній формі викладу або інформаційної моделі фрагменту дійсності) та власне інтелектуальні (цілісна модель світу в контексті авторської концепції дійсності). Це створює засади подальших досліджень сучасного українського тревелогу як самостійного контенту, який разом із тим функціонує в системі видів масової комунікації, реалізуючи певні стратегічні цілі автора, орієнтованого на горизонт очікування читачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александров О. В. Подорожній нарис: «пам'ять жанру». Стаття перша. На перетині видів масової комунікації / О. В. Александров // Діалог: Медіа-студії: зб. наук. праць / відп. ред. О. В. Александров. – Одеса : Астропрінт, 2015. – Вип. 20. – С. 7–34.
2. Журбіна О. І. Теорія та практика художньо-публіцистичних жанрів / О. І. Журбіна. – М. : Думка, 1969. – 399 с.

3. Стеценко Е. А. Концепты хаоса и порядка в литературе США. От дихотомической к синергетической картине мира / Е. А. Стеценко. – М. : ИМЛИ РАН, 2009. – 264 с.
4. Шадрина М. Г. Эволюция языка «путешествий»: дисс… д-ра филол. наук / Марина Геннадьевна Шадрина. – М., 2003. – 394 с.

Петрук Анастасія Олександрівна, аспірантка 1-го року навчання факультету журналістики, реклами та видавничої справи Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова.

Науковий керівник – *Александров Олександр Васильович*, доктор філологічних наук, професор Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова.

Світлана Сидорко,
Суми, Україна

МОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МЕДІАОБРАЗУ ЖІНКИ (на матеріалах газети «День»)

Засоби масової комунікації є вагомим чинником у процесі творення важливих суспільних змін та дзеркалом основних соціальних процесів. Нині питання мовного образу, який формують у тому числі й ЗМК, залишається маловивченим, хоча наразі вчені активно почали досліджувати цей аспект. Зокрема, можемо виокремити розвідки Ю. Бестельс-Дільгер [1], В. Жайворонка [2], Г. Мацюк [3], Н. Шумарової [4].

Нами досліджено мовний образ жінки в щоденній всеукраїнській газеті «День» (надалі – Д.) за січень, квітень, липень та жовтень 2015 року. Загалом проаналізовано 80 номерів газети, обсяг залученого до аналізу матеріалу склав 960 друкованих аркушів. У кожному номері газети є від двох до чотирьох матеріалів, у яких частково згадується про жінку, і в середньому п'ять-сім, де наявний коментар жінки-експерта. І лише в кожному четвертому номері є матеріал, присвячений безпосередньо «слабкій статі». Натомість матеріали про чоловіків зустрічаються в кожному третьому номері, при цьому один номер може містити кілька таких друкованих текстів. Нерівномірне співвідношення матеріалів про жінок і чоловіків зумовлене ситуацією в країні: на шпальтах «Дня» переважають матеріали про воїнів АТО, де головними героями є чоловіки, та про волонтерів, де головними героями є як чоловіки, так і жінки.

У досліджуваній газеті в гендерних питаннях зберігається нейтральна позиція. При використанні іменників на позначення професій чи звання журналісти говорять лише *пане* або *пані.* Винятком можна вважати кілька матеріалів, де є конкретне іменникове уточнення посади, вжите в жіночому роді: «*Цього дня дев'ять років тому в Москві було вбито оглядачку «Новой газеты» Анну Політковську*» (Сила зла в анонімності. – Д. – № 183. – 08

жовтня). Авторами матеріалів у газеті «День», у яких є коментар жінки або він їй повністю присвячений, переважно є також «слабка стать». Найчастіше про жіноцтво пише 12 авторів, 8 із яких є жінками.

Проведене дослідження дозволяє виокремити кілька особливостей жіночого мовлення. Зокрема, у коментарях жінок-експертів досить часто можна зустріти покликання на власний досвід або ситуації зі свого життя чи досвіду найближчого оточення. Для жіночого мовлення характерні такі конструкції, як: «мій досвід роботи дозволяє робити такі висновки», «я не експерт, але з власного досвіду можу стверджувати», «з власного досвіду можу сказати, що...». Наприклад: *«Мій семирічний досвід роботи в банківській системі дозволяє робити саме такий висновок...»* (Абсолютний «нуль». – Д. – № 186. – 13 жовтня).

Також спостерігається використання евфемізмів, адже «слабка стать» не схильна до вживання грубих або/та різких слів і висловів. Лише іноді жіноча мова може бути розбавлена стилістично забарвленими конструкціями або вигуками. Але відстежити використання жінками вигуків у газетних текстах досить складно, адже після вичитування й редагування їх, як правило, опускають. У газеті «День» знайти в жіночій мові вигуки не вдалося, адже це якісне видання з високою культурою редакційного редагування. Також під час аналізу не було виявлено жодного лайливого звертання з уст жінки.

Зауважуємо також, що мовлення жінок відрізняється високою частотою використання модальних конструкцій, які передають рівень невпевненості (не категоричності) або, навпаки, в їх змісті простежується вираження підтримки й заохочення співрозмовника, що вказує на рівень упевненості: *«Знаю, як повинні працювати фіскали, як зробити їхні відносини з платниками податків і суб'єктами ЗЕД прозорими та взаємовідповідальними, і знаю, що можу так зробити. І, звичайно, сподіваюсь на підтримку експертів та підприємців — робитимемо все разом!»* (Оксана Продан хоче очолити Державну фіскальну службу. – Д. – № 58–59. – 03–04 квітня).

При творенні мовного образу жінки важливу роль відіграє зіставлення одного предмета з іншим з метою наочної й більш яскравої характеристики одного з них. Можемо зробити висновок, що завдяки образності мови жінки підсилюють ефект від сказаного й описують ситуації зображенням абстрактного поняття чи явища через конкретний образ або навпаки.

Отже, у всеукраїнському виданні «День» про жінок згадують рідше, ніж про чоловіків; при цьому жінка показана як ділова, амбітна, часто виступає експертом. На основі контент-аналізу можемо виокремити кілька особливостей жіночого мовлення: покликання на власний досвід, уживання евфемізмів, висока частота використання модальних конструкцій, які вказують на рівень невпевненості або підтримки співрозмовника, та часте зіставлення кількох предметів.

ЛІТЕРАТУРА
1. Бестерс-Дільгер Ю. Мовна політика у засобах масової інформації / Ю. Бестерс-Дільгер // Мовна політика та мовна ситуація в Україні: Аналіз і рекомендації. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – С. 234–278.
2. День – 2015.
3. Жайворонок В. В. Проблема концептуальної картини світу та її мовного відображення / В. В. Жайворонок // Культура народов Причерноморья. – 2002. – № 32. – С. 51–53.
4. Мацюк Г. Теорія та методологія соціолінгвістики. Зв'язок соціолінгвістики з іншими науками / Г. Мацюк // Мова і суспільство. – 2010. – Вип. 1. – С. 5–20.
5. Шумарова Н. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму: [монографія] / Н. Шумарова. – К. : Київський державний лінгвістичний університет, 2000. – 283 с.

Сидорко Світлана Вікторівна, магістрант 1-го року навчання факультету іноземної філології та соціальних комунікацій Сумського державного університету.

Науковий керівник – *Євтушенко Олена Миколаївна*, кандидат наук із соціальних комунікацій, викладач кафедри журналістики та філології Сумського державного університету.

Діана Силимонка,
Ужгород, Україна

СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВІ РИСИ ЗАГОЛОВКІВ У ДРУКОВАНИХ МАТЕРІАЛАХ (на матеріалі газети “Експрес” 2013-2014 рр.)

Єдиного і обґрунтованого принципу класифікації заголовків нині немає. Наразі вони перебувають у процесі творчої перебудови і переосмислення. Типологія заголовків в українському мовознавстві досить різноманітна. Найдетальнішу із розглянутих нами класифікацій подає український дослідник М. Тимошик, який, на відміну від інших науковців, виділяє заголовки за різними ознаками (змістом, формою зображення, місцем розташування) [5]. Набули поширення також класифікації таких учених: В. Шевченко [6], В. Здоровеги [3], І. Михайлина [4]. Можна виокремити класифікацію російського дослідника І. Гальперіна, оскільки вона є дуже детальною і містить 17 позицій [1].

Під час аналізу структури зафіксованих заголовків у газеті «Експрес» [2] нами було виділено дві основні групи. Слід наголосити, що найбільше фіксуємо заголовків, виражених односкладними реченнями (212). Найуживанішими є номінативні — 172 фіксації. Номінативні заголовки, ядерний компонент

яких виражений іменником, становлять 80,8%, виражених односкладним реченням: *“Фатальний шашлик”* [Експрес № 120 (7232). – 31– 7.10.2013. – с. 17], *“Любов з розрахунку”* [Експрес № 4 (7361). – 16 – 23.01.2014. – с. 5].

Віддієслівних заголовків значно менше – 41:*“Труїли мишей і людей”* [Експрес № 123 (7244). – 7–14.11.2013. – с. 22]; “*Йдемо на шишки*” [Експрес № 4 (7361). – 16–23.01.2014. – с. 13].

Серед заголовків, виражених односкладним реченням, за класифікацією Л. Ноздріної виокремлюємо також:

1. Заголовки-слова (5): *“Невидимка”* [Експрес № 43 (7517). – 17 – 24.04. 2014. – с. 12].

2. Заголовки-словосполучення (86): *“Корова у вінку”* [Експрес № 47 (7532). – 1– 8.05.2014. – с. 11].

На відміну від них, заголовки, виражені двоскладними реченнями, вживаються значно рідше (91): *“Як росіяни гривню обвалюють”* [Експрес № 105 (7244). – 26 – 2.10.2013. – с. 9], *“Діти йдуть на штурм”* [Експрес № 120 (7232). – 31– 7.11.2013. – с. 7].

Варто наголосити, що заголовки, виражені двоскладним реченням, можуть бути:

1. Поширеними (9):*“Таємничий вірус вражає курей”* [Експрес № 123 (7244). – 7–14.11.2013. – с. 7];

2. Непоширеними (161): *“Фараон загинув”* [Експрес № 123 (7244). – 7–14.11.2013. – с. 12].

Що стосується заголовків, виражених складними реченнями, то їх фіксуємо значно рідше – 1,2 % від загальної кількості. Окремо виокремлюємо як складносурядні (*“Чекали тепла, а йдуть приморозки”* [Експрес №105 (7244). – 26. 09–2.10.2013. – с. 2]), так і складнопідрядні речення (*“Щоб народити, я скинула сто кілограмів”* [Експрес № 123 (7244). – 7–14.11.2013. – с. 2].

За різноманітністю емоційного наповнення виділяємо:

1. “інтригуючі” (76): *“Місія – захопити астероїд”* [Експрес № 109 (7184). – 3–10.10.2013. – с. 12], *“Що ж то за вампір?*” [Експрес № 3 (7360). – 10.01.14 – 17.01.14. – с. 14];

2. “страшні” (51): *“Дитина зварилася в окропі*” [Експрес № 3 (7360). – 10.01.14 – 17.01.14 – с. 14],*“Чума дійшла до України”* [Експрес № 4 (7361). – 16.01.14 – 23.01.14. – с. 6],*“Телевізор – убивця”* [Експрес № 117 (7220). – 24.10.13 – 31.10.13. – с. 17];

“карколомні” (64): *“Немовля кусається!”* [Експрес № 108 (7183). – 3–10.10.2013. – с. 2], *“Цукор – це наркотик*!” [Експрес № 105 (7171). – 26 – 2.10.13. – с. 11], *“Із інвалідного візка – попід хмари”* [Експрес № 103 (7169). – 12 – 19.09.13. – с. 11];

3. “скандальні” (12): *“Королевська – бездипломна*” [Експрес № 43 (7517). – 17 – 24.04.14. – с. 6];

4. “інтимні” (3): *“Блондинка знає міністра*” [Експрес № 123 (7244). – 7–14.11.2014 – с. 4).

Окремо нами проаналізовані заголовки за спрямованістю тексту:

1. Інформаційні (96), які найчастіше використовуються у подієвій інформації: *“Людям президента дозволено все”* [Експрес № 123 (7244). – 7–14.11.2014. – с. 1], *“Сміття приберуть чехи*” [Експрес № 123 (7244). – 7–14.11.2014. – с. 14];

2. Спонукально-наказові (89): *“Зіграй, Іване на баклажані”* [Експрес № 114 (7217). – 3–10.10.2014. – с. 11], *“Мийте руки добре*!” [Експрес № 117 (7220). – 24.10.2013. – 31.10. 2013. – с. 21];

3. Проблемні (41): *“Росіянин чи українець*?” [Експрес № 117 (7220). – 24.10.13 – 31.10. 13. – с. 4].

4. Констатуючо-описові (67): *“Без кави нема розмови”* [Експрес № 117 (7220). – 24.10.13–31.10.13. – с. 14], *“Восени за кермом непросто”* [Експрес № 117 (7220). 2–4.10.13–31.10.13. – с. 16].

5. Рекламно-інтригуючі (27): *“Підслухати особу №1”* [Експрес № 11 (7221). – 31–7.11.2013. – с. 4], *“Путін, атакуй Україну”* [Експрес № 103 (7169). – 12–19.09.13. – с. 1].

Отже, на шпальтах газетного видання “Експрес” найчастотнішими є заголовки, виражені односкладними реченнями інформаційного змістового наповнення. За емоційним наповненням переважають інтригуючі заголовки – 20 %, а за спрямованістю тексту найуживанішими є інформаційні заголовки – 25, 3 %.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. – 4-е изд., стереотип. / И. Р. Гальперин. – М. : КомКнига, 2006. – 144 с.
2. Експрес. – 2014–2015.
3. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості: [підручник]. – 2-ге вид., перероб. і допов. / В. Й. Здоровега. – Львів : ПАІС, 2004. – 268 с.
4. Михайлин І. Л. Основи журналістики: [підручник]. – 3-тє вид., доп. і поліпш. / І. Л. Михайлин. – К. : ЦУЛ, 2002. – 284 с.
5. Тимошик М. С. Книга для автора, редактора, видавця : [практичний посібник]. – 2-ге вид., стереотип. / М. С. Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 2006. – 560 с.
6. Шевченко В. Е. Заголовки як спосіб впливу на суспільну свідомість / В. Е. Шевченко // Наукові записки Луганського національного педагогічного університету : [зб. наук. праць]. – У 3-х т. – Вип. 5, Т. 1. – Серія: Філологічні науки. – Луганськ : Альма-матер, 2004. – С. 388–397.

Силимонка Діана Олександрівна, студентка VI курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Гецко Ганна Іванівна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Марія Смирнова,
Київ, Україна

ПРОБЛЕМА ВЖИВАННЯ «МОВИ ВОРОЖНЕЧІ» В СУЧАСНИХ МАС-МЕДІА

В англійській мові для ксенофобних порушень у медіа існує термін «hate speech», який має два варіанти перекладу – «мова ворожнечі» та «мова ненависті». Більшу популярність в науковій літературі отримав перший варіант.

Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № 97(20) про «мову ворожнечі» до цього терміна відносить всі види висловлювань, які поширюють, розпалюють, підтримують або виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм чи інші форми ненависті, що базуються на нетерпимості, в тому числі: нетерпимості, що виявляється у формі агресивного націоналізму та етноцентризму, дискримінації і ворожого ставлення до меншин, іммігрантів та осіб іноземного походження [5].

Американські соціологи Дж. Джейкобс, К. Поттер визначають «мову ворожнечі» в широкому розумінні як «будь-яке висловлювання з елементами заперечення принципу рівності всіх людей у правах» [4, с. 311].

Російський філолог А. Євстаф'єва зазначає, що поняття «мова ворожнечі» містить два обов'язкових компоненти: негативне значення виразу і обов'язкову адресацію, негативна інформація в яких може бути представлена як у відкритій, так і в завуальованих формах. До ознак, за якими здійснюється словесна дискримінація, що сприяє розпалюванню ненависті, вона відносить расову, статеву, вікову, етнічну приналежність, недієздатність, сексуальну орієнтацію, мову, релігійні, моральні і політичні погляди, соціально-економічний клас, рід діяльності, зовнішність тощо [2, с. 12].

За ступенем жорсткості виділяють такі види «мови ворожнечі»: жорстокі види (відверті та завуальовані заклики до насилля та дискримінації; створення негативного образу етнічної, релігійної чи будь-якої іншої групи), види «мови ворожнечі» середньої жорсткості (виправдання історичних випадків насилля та дискримінації; ствердження про кримінальність чи неповноцінність певної групи тощо) та м'які види (обвинувачення у негативному впливі тієї чи іншої етнічної, релігійної тощо групи на суспільство, владу; цитування явно ксенофобних висловлювань і текстів без коментування тощо) [1].

До поширених проявів «мови ворожнечі» в сучасних мас-медіа відносять: створення негативного образу окремої національності або її представників; згадка національності або її представників у принизливому або образливому контексті; звинувачення тієї чи іншої національності або її представників у націоналізмі, шовінізмі, екстремізмі; звинувачення у вигляді загальних гасел окремої національності або її представників у дискримінації іншої / інших; твердження про неповноцінність тієї чи іншої національності або її представників тощо.

Експерти Інституту масової інформації (IMI) на основі матеріалів Ethical Journalism Network склали 5-кроковий тест на мову ворожнечі, де про-

понують журналістам перш ніж використовувати «мову ворожнечі» (слова, вирази та контекст, що сприяють негативному ставленню до певної групи людей у своїх матеріалах), дати відповідь на такі запитання: 1. Хто говорить? 2. Яка частота згадок і поширеність? 3. Хто може постраждати? 4. Який зміст і форма мови? 5. Якою є економічна, соціальна і політична обстановка? [3].

Цей тест акцентує деякі питання, що мають ставитися під час збору, підготовки та поширення новин та інформації, тому допомагає журналістам та редакторам подавати те, що сказано і ким сказано, в контексті етичності.

Мас-медіа є впливовим засобом протидії стереотипам, стигматизації та дискримінації і джерелом виникнення та поширення «мови ворожнечі». Журналісти не завжди усвідомлюють той факт, що їх некоректні матеріали сприяють формуванню негативних уявлень та поглядів у суспільстві. Саме тому більш професійний підхід журналістів до власної роботи, покращення якості матеріалів у медіа, недопустимість двозначності інформації, що подається, а також керування виключно принципом толерантності, підтримання принципів терпимості, справедливості, взаєморозуміння, усвідомлення соціальної відповідальності перед суспільством є ключовими завданнями діяльності працівників мас-медіа щодо зменшення випадків вживання «мови ворожнечі».

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбачова О. Мова ворожнечі: ксенофобія чи безладність [Електронний ресурс] / О. Горбачова. – Режим доступу: http://olden.imi.org.ua/node/24269
2. Евстафьева А. В. Язык вражды в средствах массовой информации: лингвистические и экстралингвистические факторы функционирования: автореферат дисс. … на соиск. ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.01 / А. В. Евстафьева. – Тольятти, 2009. – 26 с.
3. Тест на мову ворожнечі у ЗМІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://imi.org.ua/analytics/49656-test-na-movu-vorojnechi-u-zmi.html.
4. Шелюх О. М. «Екологія мови» в контексті проблеми формування особистості / О. М. Шелюх // Збірник статей V Всеукраїнської наукової конференції «Гуманітарні аспекти формування особистості». – Львів: ЛДУ БЖД, 2011. – С. 311–317.
5. Keen E. Bookmarks: A manual for combating hate speech online through human rights education [Електронний ресурс] / Ellie Keen, Mara Georgescu. – Hungary, 2014. – Режим доступу: http://nohate.ext.coe.int/Campaign-Tools-and-Materials/Bookmarks.

Смирнова Марія Валеріївна, аспірантка Інституту журналістики Київського національного університету ім. Т. Шевченка.

Науковий керівник – *Чекмишев Олександр Вікторович*, доктор наук із соціальних комунікацій, доцент Інституту журналістики Київського національного університету ім. Т. Шевченка.

Марія Соколова,
Київ, Україна

СПРИЙНЯТТЯ МЕДІАТЕКСТУ

Актуальність. Сучасне сприйняття навколишньої дійсності та самого себе – це входження людини в реальний і віртуальний світи, враження, в тому числі від ЗМІ, зумовлені змінами в навколишньому світі. У зв'язку з глобальними змінами в комунікативних процесах в останні роки постала актуальна проблема дослідження медіатексту.

Мета. Проблеми сприйняття медіапродукту ще не були предметом спеціальної наукової розвідки. Ми ставимо собі за мету здійснити різнобічний аналіз сприйняття медіатексту.

Результати досліджень. В умовах конкуренції з віртуальною мережею, текст перестає бути просто текстом. Він стає медіатекстом. Слід зазначити, що смислове наповнення терміна *медіа* (від латинського «media», «medium» – засіб, спосіб, посередник) дозволяє називати медіатекстом будь-який носій інформації: від наскельних малюнків, традиційних книг, творів мистецтва до феноменів технічного прогресу. Однак, як узагальнювальний термін, медіатекст закріпився саме за текстами масової комунікації. Він є попередником термінів: журналістський текст, публіцистичний текст, газетний текст, теле- і радіотекст, рекламний текст, текст-Інтернет і т. д. [1; 3]. Текст визначається як інформаційний простір, в якому для простоти і легкості сприйняття взаємодіють різні елементи: текст, картинки, інфографіка, анімація. Американці давно читають комікси, японці – мангу тощо. Темп сучасного життя з його технологічним комфортом став настільки швидким, що люди не хочуть занадто довго на чомусь зупинятися і сприймати інформацію у вигляді суцільного порядку слів. Алан Белл, один з дослідників медіатексту, пише: «Визначення медіатексту виходить за рамки традиційного погляду на текст як на послідовність слів, надрукованих або написаних на папері. Поняття медіатексту набагато ширше: воно включає голосові якості, музику і звукові ефекти, візуальні образи ...» [2, с. 40].

Правильність сприйняття медіатексту забезпечується не тільки засобами мови й оформленням тексту, а загальним фондом знань та досвіду, культурою кожної конкретної людини. Фонові знання – це знання реалій і культури, якими володіють автори медіатексту і користувачі. Для повного сприйняття медіатексту необхідний широкий культурний контекст, він створює загальний фонд знань. Із формальної точки зору контекст являє собою середовище, в якому існує інформація, певна система відліку, простір імен, це ситуація, це значення, це сенс, це жива тканина реальності. Мова за своєю природою еліптична, ми не завжди домовляємо свої думки, пропускаємо звуки, слова, словосполучення, багато чого пропускаємо із тексту. Зазвичай мається на увазі, що користувачі володіють інформацією з колишніх знань. Для адекватного сприйняття тексту необхідний інформаційний фонд, єдиний для автора тексту і його користувачів. Це основа

для сприйняття медіатексту, але й змістове наповнення повинно викликати цікавість та бажання прочитати. Для цього медіатекст повинен бути хоча б пізнавальним і містити деяку кількість знань. Хороший заголовок, наповнення матеріалу картинками, графікою, таблицями – все це оформлення привертає увагу. Організація медіатексту здатна впливати на психіку людини і змінювати її. Принцип новизни приваблює читача. Спочатку повідомляються важливі наслідки, цікавіше читати про них, а не про саму подію. Потім – подробиці, герой повідомлення, його характеристика, причини події, контекст (статистика, історичний екскурс) і фонова інформація. По суті, це і є структура медіатексту. Важливий стиль оповіді: простота, лаконічність, зрозуміла мова. Будь-яка інформація повинна відповідати на шість простих питань: хто, що, де, коли, як, чому, і такий матеріал буде вичерпним для сприйняття медіатексту.

Будь-який текст розрахований на чиєсь сприйняття: письменник та історик публікують для нащадків, учений (колектив) – для колег у своїй галузі знань, передаючи спостереження й висновки власних досліджень. Людина, що пише в щоденник, робить це для себе. Це теж певна адреса. Тому будь-який текст має подвійну спрямованість: на автора-творця або колектив, на читача, який сприймає. З погляду інформації, текст сприймається як інформаційна єдність. Із точки зору психології, текст – творчий акт автора з певною метою, продукт мовомислення людини. Автор, швидше за все, вкладає один, йому зрозумілий, сенс у твір, але тлумачень може бути багато. Різні люди знаходять у медіатекстах різний сенс, співзвучний своєму сприйняттю світу. Це не означає, що один зрозумів твір правильно, а інший – неправильно, всі мають рацію, сама суть таких медіатекстів зводиться до того, щоб кожен знайшов у них свій сенс. На нашу думку, будь-який медіатекст – єднальна нитка спільності, народу, інструмент самоідентифікації, символ свідомості та культури.

Висновки. Сприйняття медіатексту означає взаємовплив особливостей культури автора і структурної організації твору, дає перспективу для подальшого дослідження медіакартини нашого світу. Підводячи підсумки аналізу сприйняття медіатекстів, можемо сказати, що цей процес виступає засобом самовизначення людини в різних сферах її життєдіяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Палієнко А. М. Специфіка сприйняття медіаінформації / А. М. Палієнко // Витоки педагогічної майстерності. – 2014. – № 14 – С. 202 –208.
2. Валгина Н. С. Теория текста: учеб. пособие / Н. С. Валгина. – М. : Логос, 2003. – 280 с.
3. Добросклонская Т. Г. Медиалингвистика. Системный подход к изучению языка СМИ (Современная английская медиаречь) / Т. Г. Добросклонская. – М. : ФЛИНТА, 2008. – 264 с.

Соколова Марина Анатоліївна, студентка факультету ПДС Національного авіаційного університету (Київ).

Науковий керівник – *Осадча Ольга Сергіївна*, викладач української мови за професійним спрямуванням Національного авіаційного університету (Київ).

Олеся Терлецька,
Київ, Україна

ІФЛА І МІЖНАРОДНА ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ ШКІЛЬНИХ БІБЛІОТЕКАРІВ

В умовах глобалізації важливим фактором розвитку є співробітництво як один із найефективніших способів передачі досвіду і знання. Міжнародні фахові бібліотечні організації є важливим складником цих процесів, забезпечуючи професійні контакти між шкільними бібліотеками. У цьому контексті особливої актуальності набуває вивчення основних напрямів діяльності провідних міжнародних фахових об'єднань, у рамках яких реалізується міжнародна професійна комунікація шкільних бібліотекарів [2, с. 317].

Окремі аспекти діяльності міжнародних бібліотечних організацій (ІФЛА[1], ІАМЛ[2], ІАСІ[3], LIBER[4] та ін.) та професійної комунікації фахівців галузі, що реалізується у їх межах, у вітчизняному бібліотекознавстві і бібліографознавстві, розглядалися у публікаціях О. Андрющенко, В. Загуменної, В. Пашкової, Л. Прокопенко, Т. Ярошенко та ін. Співпраця міжнародних організацій із питань шкільних бібліотек висвітлювалася фрагментарно (переважно у напрямі інформування про поточні міжнародні конгреси, конференції, семінари тощо). Діяльність Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та закладів (ІФЛА) щодо розвитку міжнародної співпраці шкільних бібліотек і професійної комунікації їх персоналу об'єктом самостійного дослідження не була.

Метою нашої роботи є дослідження основних напрямів діяльності ІФЛА як платформи для міжнародної професійної комунікації шкільних бібліотекарів.

Шкільна бібліотека сьогодні розглядається як соціальний інститут, метою діяльності якого є задоволення інформаційних потреб усіх груп користувачів (школярів, педагогів, батьків) та сприяння підвищенню якості середньої освіти, що, в свою чергу, підвищує культурний рівень нації. Досягнення завдань у напрямі реалізації цієї мети наразі здійснюється з використанням новітніх засобів і технологій, активізацією масової роботи (наприклад, шляхом проведення різноманітних заходів, акцій, тематичних днів тощо), розширенням кола користувачів [3, с. 4–6].

Вивчення досвіду реалізації проектів міжнародних бібліотечних організацій та питань, винесених на обговорення міжнародних зібрань у межах їх діяльності, дозволяє окреслити коло актуальних проблем сучасної шкільної бібліотеки, масштабів і рівнів зв'язків, яких вона сьогодні потребує,

---

[1] ІФЛА (IFLA) – Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та закладів (International Federation of Library Associations and Institutions)

[2] ІАМЛ (IAML) – Міжнародна асоціація музичних бібліотек, архівів та центрів документації (International Association of Music Libraries, Archives&Documentation Centres)

[3] IACI (IASI) – Міжнародна асоціація спортивної інформації (International Association for Sports Information)

[4] LIBER (LIBER) – Ліга європейських наукових бібліотек (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche)

дослідити значення і її впливи на школярів, а також виявити особливості міжнародної професійної комунікації шкільних бібліотекарів, що забезпечується цими об'єднаннями.

У структурі ІФЛА – найстарішого міжнародного об'єднання бібліотекарів – працюють декілька підрозділів, пов'язаних зі шкільними бібліотеками. Це Секція шкільних бібліотек та Секція бібліотек для дітей і юнацтва.

Завданнями Секції шкільних бібліотек є визначення ролі громади у підтримці шкільних бібліотек, сприяння реалізації принципів їхньої діяльності на практиці, забезпечення міжнародної платформи для обміну досвідом шкільних бібліотекарів.

Аналіз проблематики доповідей учасників засідання Секції шкільних бібліотек у рамках Всесвітнього бібліотечного та інформаційного конгресу ІФЛА (серпень 2015 р., м. Кейп-Таун, Південна Африка), яке пройшло під гаслом «Глобальні дії керівництва шкільних бібліотек: розвиток та реалізація», дозволяє окреслити пріоритетні питання, що стоять на порядку денному секції. Зокрема, були розглянуті такі питання: пріоритет шкільної бібліотеки у вирішенні завдань щодо формування і розвитку інформаційної культури школярів, її значення для підвищення якості шкільної освіти [9], аналіз сучасного стану шкільних бібліотек [7] та створення на основі існуючих даних планів розвитку [4].

Важливим унеском секції у розвиток і вдосконалення діяльності шкільних бібліотек є розробка і прийняття «Маніфесту ІФЛА/ЮНЕСКО про шкільні бібліотеки : Місце шкільної бібліотеки в навчанні й освіті для всіх» (2000) [1] та «Керівництва ІФЛА/ЮНЕСКО для шкільних бібліотек» (2002) [3]. Ці документи містять конкретні рекомендації щодо використання показників, за якими здійснюється оцінка роботи бібліотеки, ведення планово-звітної документації, розбудови економічної, фінансової та господарської діяльності шкільної бібліотеки, організації безперервної освіти кадрів, розробки програми розвитку навичок навчання та інформаційної грамотності школярів, пропаганди діяльності бібліотеки і розширення співпраці на різних рівнях. Можливість обговорення на засіданнях секції результатів упровадження цих рекомендацій у бібліотечній практиці різних країн реалізує функціонування потужного неформального каналу професійної комунікації шкільних бібліотекарів на міжнародному рівні.

Основна мета Секції для дітей та юнацтва спрямована на заохочення дітей різних культур та традицій до читання, підтримку та співпрацю з бібліотеками та міжнародними організаціями по всьому світу.

На Всесвітньому бібліотечному та інформаційному конгресі ІФЛА 2015 р. секція проводила засідання під заголовком «Динамічні партнерства, котрі сприяють доступності та модернізації бібліотек для юнацтва». Впродовж цього зібрання розглядалися такі питання: важливість партнерства для існування бібліотечних мереж [8], цінність міжнародної співпраці і професійної комунікації, методи і способи її реалізації [5], роль шкільної бібліотеки у виборі школярами майбутньої професії [6].

Отже, діяльність ІФЛА як провідного осередку міжнародної професійної комунікації шкільних бібліотекарів характеризується різноманітними проектами, спрямованими на допомогу у вирішенні актуальних проблем, на розвиток різних складників роботи шкільних бібліотек, забезпечуючи потужну платформу для обміну досвідом і позитивними практиками для представників різних країн світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Манифест ИФЛА/ЮНЕСКО о школьных библиотеках // Библиотека в школе. – 2001. – № 6. – С. 2.
2. Прокопенко Л. С. Міжнародні бібліотечні організації у системі професійної комунікації фахівців галузі / Л. С. Прокопенко // Соціальні комунікації в інтеркультурному просторі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф., 13 лист. 2014 р. / МОН України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; за заг. ред. В. О. Огнев'юка. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – С. 316–322.
3. Руководство ИФЛА/ЮНЕСКО для школьных библиотек // Библиотека в школе. – 2003. – № 17. – (Книжка в газете). – С. 2–15.
4. Conde E. The school library evaluation model 2014-17: a tool for guiding assessment and improving [Electronic resource] / E. Conde, I. Mendinhos, IFLA's School libraries Section, Monday, 17 August 2015 // International federation of library associations and institutions : official site. – Electronic data. – [S. l.], [2015]. – 11 p., 871 kB. – Mode of access : Wide World Web: URL : http://library.ifla.org/1113/1/101-conde-en.pdf. – Eng. – The title from the screen. – Date deposited: 15 June 2015, 13:30.
5. Denton T. Partnerships: a successful strategy for libraries [Electronic resource] / T. Denton, IFLA's Libraries for children and young adults Section, Sunday, 16 August 2015 // International federation of library associations and institutions : official site. – Electronic data. – [S. l.], [2015]. – 16 p., 455 kB. – Mode of access: Wide World Web: URL: http://library.ifla.org/1202/1/076-denton-en.pdf. – Eng. – The title from the screen. – Date deposited: 06 July 2015, 12:29.
6. Kociska B. Choose a job you love – career development and counselling program as a new library service [Electronic resource] / B. Kociska, IFLA's Libraries for children and young adults Section, Sunday, 16 August 2015 // International federation of library associations and institutions : official site. – Electronic data. – [S. l.], [2015]. – 9 p., 598 kB. – Mode of access: Wide World Web: URL: http://library.ifla.org/1295/1/076-kociska-en.pdf. – Eng. – The title from the screen. – Date deposited: 30 Sept 2015, 13:30.
7. Matsumoto M. School Library Evaluation and User Satisfaction in Japan [Electronic resource] / M. Matsumoto, IFLA's School libraries Section, Monday, 17 August 2015 // International federation of library associations and institutions: official site. – Electronic data. – [S. l.], [2015]. – 11 p., 297 kB. – Mode of access: Wide World Web: URL: http://library.ifla.org/

1115/1/101-matsumoto-en.pdf. – Eng. – The title from the screen. – Date deposited: 15 June 2015, 13:51.
8. Meyers J. K. Vital partnerships fueling the dynamic development of libraries for young people in Zambia [Electronic resource] / J. K. Meyers, IFLA's Libraries for children and young adults Section, Sunday, 16 August 2015 // International federation of library associations and institutions: official site. – Electronic data. – [S. l.], [2015]. – 9 p., 367 kB. – Mode of access : Wide World Web: URL: http://library.ifla.org/1096/12/076-meyers-en.pdf. – Eng. – The title from the screen. – Date deposited: 11 June 2015, 15:05.
9. Ojaranta A. H. A phase between two national core curricula in Finland – What are the implications to information literacy instruction and library collaboration? [Electronic resource] / A. H. Ojaranta, IFLA's School libraries Section, Monday, 17 August 2015 // International federation of library associations and institutions: official site. – Electronic data. – [S. l.], [2015]. – 8 p., 385 kB. – Mode of access: Wide World Web: URL: http://library.ifla.org/1116/1/101-ojaranta-en.pdf. – Eng. – The title from the screen. – Date deposited: 15 June 2015, 14:02.

Терлецька Олеся Олександрівна, студентка І курсу Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка.

Науковий керівник – *Прокопенко Лілія Сергіївна*, кандидат історичних наук, доцент кафедри реклами і зв'язків з громадськістю Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка.

Марія Туряниця,
Ужгород, Україна

ПРОПАГУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ У ПУБЛІЦИСТИЦІ МИКОЛИ КЛИМПОТЮКА ПЕРІОДУ ХРУЩОВСЬКОЇ ВІДЛИГИ ТА ЗАСТОЮ

Адекватне розуміння сьогодення неможливе без детального вивчення минулого. Так само й сучасна журналістика потребує аналізу процесів її розвитку та становлення.

Період хрущовської відлиги та застою мали особливий вплив на діяльність тогочасних журналістів. Важливе місце в історії закарпатської журналістики посідає публіцистична діяльність Миколи Климпотюка. Він був одним із тих, кому доводилося боротись із несправедливістю пером. Микола Васильович повністю проявив себе в тих непростих умовах, а його життя може слугувати прикладом невтомної праці над собою. Він був редактором, журналістом, істориком.

Аналізувати публіцистичну діяльність Миколи Климпотюка періоду застою та хрущовської відлиги виявилося доволі складно. В першу чергу тому, що Микола Васильович не підписував свої матеріали через побоювання переслідувань із боку чехословацького уряду.

Актуальність роботи зумовлена тим, що період застою та хрущовської відлиги спричинили створення нових умов для розвитку журналістики, особливо закарпатської. Тому дослідження життя і творчості останнього редактора «Карпатської правди» та першого редактора «Закарпатської правди» має особливе значення нині. Крім того, до цього часу ця тема не вивчалася.

Метою дослідження є характеристика публіцистики Миколи Климпотюка періоду застою та хрущовської відлиги, визначення основних напрямків проблематики цих матеріалів.

Микола Васильович Климпотюк народився 26 листопада 1906 року в селі Великий Бичків Рахівського району Закарпатської області.

Протягом 1932–1935 рр. навчався в Українському комуністичному інституті журналістики в Харкові. Після його закінчення працював у так званій «Міжнародній організації по допомозі революціонерам» (МОДР).

У 1936 році повернувся додому, став редактором газети «Карпатська правда». За напади на державну систему ЧСР декілька разів був заарештований чехословацькою поліцією. У кінці 1939 року емігрував у СРСР.

1952 року книжково-журнальне видавництво «Ужгород» випускає книгу Миколи Климпотюка **«Підступи американських імперіалістів на Закарпатті»**. У ній автор багато матеріалів використовує із газет «Карпатська правда», «Правда», «Бюлетень», «Русская земля».

Книга складається зі вступу та шістьох розділів: 1. Проникнення американського капіталу в економіку Закарпаття. 2. Боротьба трудящих за своє соціальне і національне визволення. 3. Наступ міжнародної контрреволюції. 4. Військова диктатура і приєднання Закарпаття до Чехословаччини. 5. «Геть руки від Радянської Росії!»; «Геть окупантів!». 6. «Американські шпигуни в чорних рясах».

Закарпатські комуністи, ведучи наполегливу роботу в масах, готувалися до возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною [2, с. 70].

У 1959 р. в Ужгороді виходить книга Миколи Климпотюка «Юність в боротьбі». За словами видавця, «Юність в боротьбі» – це книжка про закарпатську тогочасну молодь.

На завершення автор додає: «Із створенням Комуністичного Інтернаціоналу Молоді був завершений перший етап довгої, напруженої боротьби» [3, с. 11].

Значну частину нарисів та публіцистичних матеріалів Миколи Климпотюка вміщено в збірку **«Досвіт».**

Микола Климпотюк захоплювався діяльністю Олекси Борканюка, про що свідчить кількість позитивних характеристик у матеріалі: «Олекса Борканюк був одним із кращих журналістів на Закарпатті. На посту редактора комсомольської газети «Працююча молодь», а потім редактора «Карпатської правди» він сам писав статті, передруковував на друкарській машинці, давав їх читати товаришам. Він любив товариську пораду, прислухався до найменших зауважень» [1, с. 186].

Збірка «Підступи американських імперіалістів на Закарпатті» нагадує своєрідне ведення інформаційної війни проти країн – поневолювачів Угорщини та Чехословаччини та проти Америки. На думку автора, Америка завжди мріяла володіти багатими природними ресурсами Закарпаття.

Життя Миколи Климпотюка від самого початку було пов'язане з постійною боротьбою. Він був втомлений важким поневоленням народу від окупантів, які змінювалися мало не кожного року, тому вважав, що саме ідеологія радянського уряду й комуністичної партії хоче кращого майбутнього для рідного краю.

І лише згодом історія розставила всі крапки над *і.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Климпотюк М. В. Підступи американських імперіалістів на Закарпатті / М. В. Климпотюк. – Ужгород : Книжково-журнальне видавництво, 1952. – 146 с.
2. Климпотюк М. В. Юність в боротьбі / М. В. Климпотюк. – Ужгород : Закарпатське обласне видавництво, 1959. – 103 с.
3. Климпотюк М. В. Досвіт. Повість. Публіцистика / М. В. Климпотюк [Упоряд. публіцистики, вступ. ст. М. Є. Ротмана; Літ. опрацювання повісті В. І. Вароді]. – Ужгород : Карпати, 1985. – 216 с.

Туряниця Марія Вікторівна, студентка IV курсу філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник – *Завадяк Віталій Іванович*, викладач кафедри журналістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Юлія Фінковська,
Луцьк, Україна

«СИНДРОМ ПОПЕЛЮШКИ» ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТАЛАНТ-ШОУ

Наукові розвідки в галузі аналізу телевізійної аудиторії все частіше досліджують аспект «кліпового мислення» або навіть «кліпової свідомості», тобто мозаїчне сприйняття, що базується лише на окремих ознаках предмету, абстракціях, емоціях, прагненні візуалізації. Російський філософ Ф. І. Гіренок, один із перших дослідників цього поняття, вважає, що «...ми в собі виховали розуміння картинок. Ми сформували в собі не понятійне мислення, а, як я його називаю, кліпове, ... що реагує лише на удар» [3]. Це одна із причин високої споживчої активності в царині розважального телевізійного контенту. Найчастіше українські телеканали орієнтуються на виробництво розважальних шоу, формат яких успішно апробовано в Європі та США.

Одним із найбільш видовищних шоу є талант-шоу («Х-фактор», «Танцюють всі», «Голос країни», «Україна має талант» тощо). Це такий собі ба-

гатосерійний проект, де звичайні люди мають шанс продемонструвати свій талант і позмагатися з іншими у своїх вміннях. Кастинг та відбір у таких шоу створюють враження цілковитої об'єктивності суддів, але насправді серед усіх охочих претендентів учасників обирає робоча група шоу ще до кастингу. Таким чином шукають неординарних людей, нестандартні обличчя та найголовніше – слізливі історії. Саме історія (навіть не талант чи здібності) роблять ці шоу такими запитаними, адже апеляція до емоцій завжди була і залишається найбільш дієвим впливом на глядача [4]. Історія життя героя (часто трагічна або драматична) до його участі в проекті стає маркером того, для якого типу аудиторії учасник буде близьким.

Виділяємо для себе кілька найпоширеніших історій-кліше, якими послуговуються талант-шоу:

а) сімейні цінності (історія про те, в якій сім'ї зростав герой, її проблеми чи драми, часто – хвороби чи навіть смерті близьких людей. У підсумку це все мотивує учасника боротися у проекті заради когось);

б) комплекс меншовартості або фізичні вади (історія героя базується на відсутності друзів, непорозумінні з батьками чи на певних фізичних недоліках, хворобах, травмах. Як вислід – учасник прагне довести собі та всім навколо свою повноцінність та індивідуальність);

в) «біла ворона» (історія про учасника, котрий яскраво виділяється серед свого оточення або прагне професійної реалізації через проект. У такий спосіб часто подають образ героїв із маленьких сіл чи містечок, де немає можливості реалізації всього свого потенціалу чи креативності).

Подібні методи впливу на глядача формують так званий «синдром Попелюшки» (або ж комплекс жертви). У такий спосіб аудиторія думає, що знає про учасника все найпотаємніше, а тому сприймає його за свого. Плітки, чутки та історії з життя на психологічному рівні змушують співчувати героєві, а отже – любити його та відчувати свою відповідальність за нього. Разом із тим, часто глядач проектує образ учасника на власне життя або на життя, яке хотів би прожити. Таким чином створюється ситуація, коли, сидячи перед екраном телевізора, можна уявляти себе на місці близького тобі учасника різноманітних шоу [1, с. 120–121].

Дослідник впливу медіа Г. М. Маклюен передбачав, що з появою мережевої масової комунікації людство стане «глобальним селом», в якому все про всіх відомо. Він доводив, що «…немає нічого дивного і в тому, що знайомство з життям тубільців викликає у звичайного читача глибоке почуття спорідненості описуваного, бо нова електрична культура знову підводить під наше життя племінну основу». Маклюен вважав, що люди стоять на порозі «розкутого і безтурботного» світу, в якому людство дійсно може стати єдиною родиною [2, с. 27].

Сучасне телебачення практично втілює «концепцію глобального села», ґрунтуючи свої розважальні проекти (зокрема, талант-шоу) на архаїчному бажанні людини знати все про своїх сусідів, якими в епоху глобалізації стає суспільство загалом.

ЛІТЕРАТУРА
1. Басин Е. Я. Философская эстетика и психология искусства: учеб. пособие / Е. Я. Басин, В. П. Крутоус. – М. : Гардарики, 2007. – 287 с.
2. Маклюэн М. Галактика Гутенберга: Становление человека печатающего / М. Маклюэн. – М. : Фонд «Мир», Академический Проект, 2005. – 496 с.
3. Семеновских Т. В. «Клиповое мышление» – феномен современности // Оптимальные коммуникации (ОК): эпистемический ресурс Академии медиаиндустрии и кафедры теории и практики общественной связанности РГГУ [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://*****/wpress/2013/02/18/3208/
4. Станіславська К. І. Феномен талант-шоу на сучасному телебаченні [Електронний ресурс] / К. І. Станіславська // Культура і сучасність. – 2013. – № 2. – С. 89–96. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ Kis_2013_2_17

Фінковська Юлія Любомирівна, студентка IV курсу факультету журналістики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Науковий керівник – *Косюк Оксана Михайлівна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціальних комунікацій Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Ганна Хоменко,
Київ, Україна

ЗАВДАННЯ БІБЛІОТЕКИ КУЛЬТУРНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ ПОСОЛЬСТВА УКРАЇНИ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ

На сучасному етапі долучення України до європейського інтеграційного процесу постає питання необхідності активізації міжнародного співробітництва, що має на меті покращення політичного становища української держави та налагодження взаємовигідних відносин із іншими державами. Серед пошуку нових каналів ефективної комунікації у світовому інформаційному просторі практичного значення набуває й активізація інформаційної діяльності України за кордоном як на рівні державних органів, так і на рівні практики окремих закладів і установ [4, с. 36].

Наразі гостро постає питання активного формування та розроблення нової стратегії розвитку культурно-інформаційної діяльності України за кордоном, зокрема, у напрямі інформаційно-бібліотечної роботи.

Метою цього дослідження є вивчення завдань, що постають перед бібліотекою культурно-інформаційного центру посольства України як соціального інституту, яка набуває особливого значення для повноцінної інтеграції нашої держави у світовий культурний та інформаційний простір.

В останні десятиріччя ХХ ст. бібліотекознавці (О. Воскобойнікова-Гузєва, Т. Гранчак, В. Ільганаєва, М. Слободяник та ін.) вивчають бібліотеку як соціальний інститут, як усталену форму організації соціального життя, що забезпечує стійкість зв'язків і відносин у рамках суспільства [1; 2].

Дослідники визначають, що бібліотека як соціальний інститут виконує такі основні завдання: створення можливостей членам суспільства задовольняти свої потреби й інтереси; регулювання дій членів суспільства в рамках соціальних відносин; забезпечення стійкості суспільного життя; сприяння інтеграції прагнень, дій та інтересів індивідів; здійснення соціального контролю [3, с. 20].

У контексті трансформаційних процесів, яких бібліотека зазнає у сучасному суспільстві, простежуються кардинальні зміни не тільки традиційних форм бібліотечно-інформаційної діяльності, але й перерозподіл значення і місця окремих типів і видів бібліотек, їх частки у бібліотечній системі країни, підвищення ролі «новітніх» бібліотек. Так, в умовах високої зацікавленості світової спільноти у розвитку міжкультурної комунікації, на тлі підтримки культурної ідентичності націй, розширення міжкультурного діалогу з'явилися бібліотеки, які входять до складу культурно-інформаційних центрів при посольствах.

В інформаційній присутності певної країни за кордоном одну з головних ролей відіграють дипломатичні представництва – посольства. Головним завданням такої дипломатичної установи є розвиток офіційних стосунків із країною перебування, захист прав та інтересів своєї держави, її громадян і юридичних осіб, а також сприяння розвитку суспільних, політичних, економічних, культурних та інших зв'язків.

Для розвитку окремих напрямів діяльності посольств згідно з Указом Президента України №142/2006 від 20 лютого 2006 р. у складі закордонних дипломатичних установ України створюються культурно-інформаційні центри. Серед їх основних завдань є, зокрема, й «поширення в державі інформації про Україну; ознайомлення громадян держави з історією і культурою України, сприяння вивченню української мови на території цієї держави; … сприяння задоволенню їх культурно-мовних, інформаційних та інших потреб; поширення інформації про туристичні можливості і привабливість України…» [3]. Органічним складником таких центрів є бібліотека, сутність якої як соціального інституту якраз і спрямована на практичну реалізацію цих завдань.

Практика створення бібліотек у складі культурно-інформаційних структур при дипломатичних установах не є новою у світовому контексті. Яскравим прикладом організації такої діяльності за межами власної країни є Британська Рада (Велика Британія), Ґете-Інститут (Німеччина), Французький інститут, Польський інститут, Інститут Сервантеса (Іспанія) та ін.

Основними завданнями бібліотеки при посольстві України за кордоном є інформування користувачів про культурне та суспільно-політичне життя в Україні, як для підтримки зв'язків з українцями, які перебувають за кордоном, так і для поширення інформації про історію і культуру України серед населення держави, надання різноманітних бібліотечно-інформаційних послуг, які можуть і не обмежуватися лише роботою з інформацією і документами.

Залежно від країни перебування бібліотека матиме ряд специфічних властивостей, які головним чином будуть залежати від політичних, соціально-економічних, культурних тощо характеристик зони обслуговування, до яких можна віднести особливості у складі етнічного, мовного, релігійного та інших характеристик населення.

У цьому контексті для світового співтовариства важливо відобразити бібліотеку у світовій мережі Інтернету, а особливо у самій структурі веб-сайту того посольства, у складі якого вона перебуватиме, для можливості слідкування за діяльністю такого культурно-інформаційного центру в режимі онлайн. Питання веб-сайтів посольств уже висвітлювалося в 2010 р. [4], але, як свідчать сьогоденні реалії, воно залишається відкритим. Відображення культурно-інформаційних центрів (і бібліотек у їх складі) у структурі веб-сайтів українських посольств є актуальним практичним завданням.

Як зазначалося в аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України, станом на грудень 2013 р. в європейських країнах існувало 17 культурно-інформаційних центрів у складі закордонних дипломатичних установ нашої держави: в Австрії, Бельгії, Білорусі, Болгарії, Греції, Грузії, Естонії, Іспанії, Італії, Молдові, Польщі, Португалії, Румунії, Туреччині, Угорщині, Франції, Чехії. При Посольстві України у Німеччині діє інформаційно-культурна агенція [5]. У цьому ж документі діяльність цих установ характеризується як неефективна і пропонується низка конкретних кроків щодо підвищення якості їх роботи.

Вважаємо, що поліпшенню й урізноманітненню діяльності культурно-інформаційних центрів у складі закордонних дипломатичних установ, зокрема у напрямі інформаційно-бібліотечної діяльності, значно сприятиме утворення у їх структурі бібліотек, розробка моделі яких є актуальним і перспективним завданням вітчизняної бібліотечної теорії і практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація: монографія / О. В. Воскобойнікова-Гузєва; наук. ред. Г. І. Ковальчук; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : Академперіодика, 2014. – 362 с.
2. Гранчак Т. Сучасні підходи до вивчення бібліотеки як соціального інституту / Т. Гранчак // Бібл. вісн., 2012. – № 5. – С. 20–26.
3. Про культурно-інформаційний центр у складі закордонної дипломатичної установи України: Указ Президента України від 20 лют. 2006 р. № 142/2006 // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 8. – Ст. 423. – С. 44.
4. Прокопенко Л. Веб-сайти посольств України як засіб презентації держави у світовому інформаційному просторі / Л. Прокопенко, К. Кучеренко // Вісн. Книжк. Палати. – 2010. – № 10. – С. 36–44.
5. Розумна О. П. Оптимізація посилення культурної присутності України в Європі. Аналітична записка [Електронний ресурс] / О. П. Розумна, Нац. ін-т стратегічних дослідж. при Президентові України. – Електрон. дан.

– К., [2012 – …]. – Режим доступу: World Wide Web: URL: http://www.niss.gov.ua/articles/1522/. – Мова укр. – Заголовок з екрану. – Бібліогр. опис версії 26.01.2016.

Хоменко Ганна Юріївна, студентка ІІІ курсу Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка.

Науковий керівник – *Прокопенко Лілія Сергіївна*, кандидат історичних наук, доцент кафедри реклами та зв'язків з громадськістю Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка.

Оксана Шолота,
Луцьк, Україна

МЕТОДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Розвиток інформаційного простору суспільства змінює соціальні процеси та надає нові комунікаційні можливості політичним та соціальним явищам. Зараз, окрім збройної, наша країна втягнута і в інформаційну війну, яку вести набагато складніше. Сучасні технології дають перспективу для розвитку різних видів, моделей та методів ведення таких війн.

Плідним ґрунтом для сучасних інформаційних атак є соціальні мережі, де найчастіше застосовують такі методи інформаційної війни, як:

1. Пропаганда – поширення інформації з конкретною метою за допомогою окремих користувачів та їх персональних сторінок;
2. Створення ідеологічних спільнот, які забезпечують користувачів визначеною інформацією, формуючи їх громадську позицію;
3. Видалення інформації користувачів та спільнот, яка є ворожою для іншого учасника інформаційної війни;
4. Блокування спільнот, які поширюють правдиву інформацію про події;
5. Створення фейкових персональних сторінок відомих людей та поширення через них інформації, вигідної противнику;
6. Використання соцмереж терористичними та сепаратистськими угрупуваннями, створення їхніх груп (наприклад «ДНР») та їх поширення;
7. Збір особистих даних своїх супротивників, використання їх у процесі ведення війни та їх блокування [3].

Методи ведення інформаційних війн у соціальних мережах досліджені мало, їх кількість і поширеність залежить від технологічного прогресу та рівня розвитку масової комунікації у суспільстві.

Одним із основних методів інформаційної війни є використання груп чи спільнот у соцмережах. Користувачі об'єднуються за схожими інтересами і спілкуються всередині соцмережі. Спільноти можуть залучити велику кількість передплатників і поширювати інформацію серед них. Це справляє враження індивідуалізованої соцмережі, близької для користувача,

зближує його з іншими, змушує відчувати зв'язок, спільність та апелює до емоцій. Таким чином використовується персональний підхід.

Наприклад, революційні події в Україні у 2013-14 рр. російський уряд вважав загрозою своїй політиці й використовув соціальні мережі, щоб уплинути на їх перебіг. Павло Дуров, екс-директор «Вконтакте», опублікував на своїй сторінці документ Генеральної Прокуратури Російської Федерації з вимогою надати реєстраційні дані організаторів сорока груп Євромайдану. Досі у цій соцмережі є спільноти, які підтримували українську революцію.

Також редакції ЗМІ, які мають власну позицію щодо політичних подій, можуть дезінформувати населення через свої сторінки у соціальних мережах. Вони реєструються як спільноти (для своїх прихильників), таким чином збільшуючи аудиторію впливу. У березні 2014 року YouTube заблокував акаунт російського телеканалу Russia Today за «обман і неприпустимий зміст» [4].

Російська влада активно використовує соціальні мережі для пропаганди та обману, а також для блокування джерел поширення правдивої інформації. З цією метою використовують модераторів спільнот, власників та засновників соцмереж. Одним із власників «Facebook» є компанія DigitalSky-Technology, що належить російському мільярдеру Юрію Мільнеру, який частково контролює такі інтернет-ресурси Росії, як Одноклассники, ВКонтакте і Mail.ru [1].

Журналіст Михайло Аксанюк заявив, що почастішали випадки блокування українських користувачів соцмережі «Фейсбук» за будь-які прояви патріотизму й підтримки українських воїнів у зоні АТО. На брифінгу «Інформаційна війна в соціальних мережах» журналіст і блогер Олександр Коваленко повідомив, що зараз проблема неупередженості модераторів соцмережі постала дуже гостро й українських користувачів стали масово блокувати [1]. Показовим прикладом було безпричинне блокування фото дівчинки Олександри Матвієнко, яка отримувала посмертну батькову нагороду.

Сторінки відомих людей у соціальних мережах також часто використовуються в інформаційній війні, адже вони мають уплив на громадську думку. Їх акаунти постійно моніторяться тисячами передплатників. Такою ж посиленою увагою наділені і представники політичної сфери, заяви яких часто сприймаються як офіційні. Наприклад, у соціальних мережах Твіттер та Фейсбук з'явилися персональні сторінки Міністра оборони України Степана Полторака. Після цього Міністерство оборони України офіційно заявило: «Ані міністр особисто, ані прес-служба не веде подібні сторінки» [2].

Отже, прояви інформаційної війни у соцмережах розвиваються і змінюються одночасно з розвитком засобів масової комунікації, процесів глобалізації та технологізації суспільства. Інформаційна війна має багато переваг перед збройною війною, бо не передбачає людських жертв, великих економічних витрат і не зазнає такого осуду на політичній арені світу.

ЛІТЕРАТУРА
1. Аксанюк М. Проти українського сегменту у фейсбук розпочато справжню інформаційну війну [Електронний ресурс] / М. Аксанюк. – Режим доступу: http://blogs.ukrinform.gov.ua/blog/myhaylo-aksanyuk/proty-ukrayinskogo-segmenta-u-facebook-rozpochato-spravzhnyu-informaciynu-viynu.
2. Інформаційна війна проти України: у соцмережах з'явилися фейкові сторінки Міністра оборони Полторака [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uainfo.org/blognews/496990-nformacyna-vyna-proti-ukrayini-u-socmerezhah-zyavilisya-feykov-stornki-mnstra-oboronipoltoraka.html.
3. Пелін О. В. Смислова зброя в умовах інформаційних війн [Текст] / О. В. Пелін, Ю. А. Давидова // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І. В. Козубовська. – Ужгород : Говерла, 2014. – Вип. 31. – С. 125–127.
4. Світ проти кремлівської пропаганди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tyzhden.ua/News/135174.

Шолота Оксана Петрівна, студентка IV курсу факультету журналістики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Науковий керівник – *Кравченко Світлана Іванівна*, доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри соціальних комунікацій Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Вікторія Юшко,
Київ, Україна

ТИПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЕМОТИВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ У ТЕЛЕВІЗІЙНИХ ПРОГРАМАХ

Стрімке зростання сучасних технологій зумовлює оновлення структури телепрограми, сформованої роками. Освоєння цифрового запису і комп'ютерного монтажу, нових способів передачі та отримання сигналу через супутники дозволило покращити якість передачі аудіо- та відеоряду, а значить, істотно змінилися такі показники, як обсяг аудиторії і територія мовлення. Відтак у телебачення з'являється ще більша можливість впливати. Всі ці та багато інших чинників сформували на сьогодні нову структуру телепрограми, в основі якої лежить типологічна різноманітність, зокрема емотивного насичення.

Система типологічних ознак телепрограми складається з мети, цільової аудиторії, змістовно-тематичної спрямованості, жанрової палітри, формату, обсягу аудиторії, території мовлення. Дослідженнями у цій галузі займалися А. Москаленко [5], В. Здоровега [3], В. Лизанчук [4], В. Гоян [2]. Ми пропонуємо розглянути структуру телевізійних програм, взявши за одиницю типологічного аналізу емотивний чинник, тобто ті структурні компо-

ненти, які імпліцитно або ж експліцитно впливають на реципієнтів. Усі структурні елементи телепередач можна розділити на два класи: вербальні та невербальні. Емотивність вербальних елементів характеризується як властивість тексту охоплювати сукупність мовних засобів, що приводять до певного емоційного ефекту, тобто викликають в адресата емоції. «Емотивні засоби, вміщені в тексті, сприяють активізації емоційних процесів, що впливає на виявлення особистісних змістів, заданих у тексті, на формування мотиваційно-вольової установки як потенціалу для можливих наступних дій читача під дією тексту» [1]. Медіатекст у цьому випадку відображає семантику емоційних станів людини як мовленнєвої особистості за допомогою кодифікованих одиниць мови. У процесі взаємодії вербальні й невербальні засоби можуть підсилювати дію, доповнювати один одного, а також мати більший емотивний вплив.

Якщо розглядати образ ведучого, що відіграє одну із головних ролей у телепрограмі, то текст, який передає ведучий адресатам, разом із жестами, що теж продукує ведучий, складають подвійний емотивний ланцюжок. «Семіотично використаний жест називаємо **кінемою**, визнаємо її білатеральність і разом з тим вважаємо, що кінеми не утворюють повноцінної комунікативної системи, яка заслуговує на термінологічне визначення "мова". Правомірно, однак, говорити про кінематичний код, який може слугувати засобом вираження та повідомлення думки, емоції, волевиявлення адресанта» [6].

Кожен жест, зроблений, наприклад, телеведучим, фіксує три обов'язкових компоненти в їх найбільш узагальненому, неспецифікованому вигляді:

(1) тіло людини + (2) рух (тіла) + (3) комунікативна функція (руху) [6].

Таким чином, кожна кінема проходить дві стадії: від просто виражальної до змістової. Якщо у випадку із медіатекстом відбувається імпліцитний вплив, коли за допомогою спеціальних мовних засобів відбувається навіювання, то у випадку із жестами емотивний вплив може бути й експліцитним. Адже існує багато загальновідомих кінематичних рухів, які мають чітке значення. Загалом кінематичний рух здійснюється адресантом:

- як сигнал про його емоційний, психологічний, фізичний стан;
- як прояв його ставлення до адресата;
- як комунікативна дія, «репліка» у спілкуванні з адресатом;
- як ритуал світського, релігійного, забобонного характеру.

Безумовно, відео- та аудіоряд телевізійних програм, а також кольорове оформлення студії, знімального майданчика, сцени формують загальний імідж телепередачі і так само апелюють до емоційної сторони реципієнтів. Оснащеність телебачення потужною апаратурно-технічною базою виступає важливим критерієм оцінки якості телевізійної програми, а також дозволяє використовувати більше телевізійних прийомів, які можуть емотивно наповнити передачу і вплинути на загальну емоційну картину аудиторії. Найбільший вплив мають такі структурні елементи телевізійної програми: медіатекст, кінематичні рухи телеведучого, відеоряд, кольористика студії, а також загальний імідж тієї чи іншої програми, сформований сукупністю вищезазначених компонентів.

ЛІТЕРАТУРА
1. Артемова Л. Функціонування категорії оцінності в сучасному аналітичному публіцистичному тексті / Л. Артемова // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – К. : Видавничий центр КДЛУ, 2002. – № 8. – С. 11–15.
2. Гоян В. Творчість телевізійного ведучого: теоретико-прикладний аспект [Електронний ресурс] / В. Гоян // Наукові записки Інституту журналістики. – Т. 18. – Режим доступу: http// www.kmcp.kiev.ua/.
3. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості: підручник. – 2-ге вид., перероб. і допов. / В. Й. Здоровега. – Львів : ПАІС, 2004. – 268 с.
4. Лизанчук В. В. Свобода слова, знецінення слова, варваризація інформаційного простору в Україні // Українська журналістика в контексті доби. Матеріали української науково-практичної конференції. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2004. – С. 433–439.
5. Москаленко А. З. Вступ до журналістики: підруч. / А. З. Москаленко; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. – 2-е вид., доп. і переробл. – К. : Київ. ун-т, 1998. – 323 с.
6. Попик И. Кинема жестикуляции в языке и речи // Записки з романо-германської філології. – Вип. 8. – Одеса : Латстар, 2000. – С. 202–214.

Юшко Вікторія Володимирівна, аспірантка 3-го року навчання Інституту журналістики Київського національного університету ім. Т. Шевченка.

Науковий керівник – *Чекмишев Олександр Вікторович*, доктор наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри соціальних комунікацій Інституту журналістики Київського національного університету ім. Т. Шевченка.

Ірина Явдошина,
Київ, Україна

ІВАН ФРАНКО ЯК БІБЛІОГРАФ: ОГЛЯД ВІТЧИЗНЯНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У травні 2016 р. культурна громадськість відзначатиме 160-річчя від дня народження та 100-річчя з дня смерті Івана Яковича Франка – видатного письменника, поета, публіциста, бібліографа, громадського та політичного діяча. Бібліографічна діяльність І. Я. Франка є ґрунтовним здобутком вітчизняної бібліографічної теорії і практики. Її опрацювання – важливе завдання сучасного бібліографознавства.

Метою нашої роботи є аналіз стану вивчення бібліографічної діяльності І. Я. Франка вітчизняними науковцями і визначення перспектив досліджень у цьому напрямі.

Бібліографічна спадщина І. Я. Франка різноманітна: численні огляди літератури та преси різної тематики, анотації, бібліографічні огляди та рецензії тощо. Як бібліограф, він укладав покажчики творів українських письменників, вчених, громадських діячів. Науковці нараховують понад 500 бібліографічних праць письменника [3, с. 91].

Дослідження бібліографічної діяльності І. Я. Франка розпочалося ще на початку ХХ ст. Фундатором українського франкознавства став у 1920-х рр. М. Возняк, студіюючи життєвий і творчий шлях письменника, вивчаючи його особисту книгозбірню.

Першим, хто виокремив бібліографічну спадщину І. Я. Франка як об'єкт самостійного дослідження, став видатний український бібліографознавець М. Гуменюк. Його класична в українському бібліографознавстві робота «Українські бібліографи XIX – XX століття. Нариси про життя та діяльність» містить окремий нарис, присвячений основним напрямам видавничої, бібліотечної і бібліографічної діяльності І. Я. Франка. Автор пов'язує початок бібліографічної діяльності письменника з початком формування ним власної бібліотеки за часів навчання в останніх класах гімназії, а також перебування на посаді бібліотекаря студентського «Академічного гуртка» у Львівському університеті [3, с. 89]. М. Гуменюк аналізує внесок І. Я. Франка у розвиток національної, краєзнавчої, галузевої, персональної, рекомендаційної бібліографії; подає характеристику бібліографічних оглядів літератури, написаних письменником [3, с. 91–103].

Варто відзначити також праці М. Пчелінцевої, яка вивчала роль І. Я. Франка у розвитку української бібліографії як на рівні окремих публікацій у фахових наукових періодичних виданнях, так і на рівні дисертаційного дослідження [6].

Важливим унеском у вивчення бібліографічної спадщини Каменяра стали публікації В. Дорошенка. Зокрема, на сторінках мюнхенського часопису «Сучасність» В. Дорошенко наголошував на значенні бібліографічних праць письменника, обґрунтовував необхідність їх ретельного опрацювання. На основі аналізу збірника І. Я. Франка «Апокрифи і легенди з українських рукописів», автор визначив, що письменник значно розширив зміст і хронологічні межі історії української бібліографії [4, с. 23].

Видатний історик української бібліографії І. Корнєйчик також був автором низки публікацій, присвячених бібліографічній діяльності І. Я. Франка та бібліографічній франкіані [5]. Як зазначає М. Вальо, бібліографознавець зробив жанровий аналіз бібліографічного доробку письменника, виокремивши, зокрема, інформаційні (анотування творів), рекомендаційні (списки літератури), обліково-реєстраційні (покажчики етнографічної та статистичної літератури), персональні (списки творів С. Руданського, В. Навроцького та ін.) матеріали [1, с. 101]. Науковець відзначав ґрунтовну працю письменника як укладача змісту часопису «Правда». Подана І. Корнєйчиком у фундаментальній «Історії української бібліографії. Дожовтневий період. Нариси» (Харків, 1971) періодизація історії вітчизняної бібліографії спиралася саме на концепцію, запропоновану І. Я. Франком у передмові першого тому збірника «Апокрифи і легенди з українських рукописів». І. Корнєйчик першим із науковців відзначив унесок письменника у розвиток методики бібліографічної роботи.

Особливе місце серед сучасних досліджень займає праця українського бібліографознавця М. Вальо «Універсум бібліографічної спадщини Івана

Франка», в якій зроблена спроба різнобічного аналізу бібліографічної діяльності письменника, його внеску у теорію і практику бібліографії в цілому та значення бібліографічного доробку для розвитку її окремих видів [1]. Учена підкреслює значення вивчення бібліографічної діяльності І. Я. Франка як основи, «як головного інструментарію бібліографічного забезпечення його праці – журналіста, публіциста…, дослідника багатогалузевої та перекладної творчости» [1, с. 131].

Отже, незважаючи на наявність певних наукових напрацювань вітчизняних дослідників, присвячених вивченню бібліографічної спадщини І. Я. Франка, ця проблема не отримала достатнього висвітлення і залишається важливим і актуальним завданням сучасного бібліографознавства і франкознавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вальо М. Універсум бібліографічної спадщини Івана Франка / М. Вальо // Зап. Наук. то-ва ім. Шевченка. – Т. CCLVII. Пр. Філол. секції. – Львів, 2009. – С. 94–133.
2. Гуменюк М. П. Иван Франко и библиография (К 100-летию со дня рождения писателя) / М. П. Гуменюк // Сов. библиогр. – 1956. – Вып. 43. – С. 37–43.
3. Гуменюк М. П. Українські бібліографи XIX – початку XX століття. Нариси про життя та діяльність / М. П. Гуменюк. – Харків : Ред.-вид. від. Книжк. палати УРСР, 1969. – 180 с.
4. Дорошенко В. Франко як бібліограф / В. Дорошенко // Сучасність. – 1962. – № 6. – С. 21–24.
5. Корнєйчик І. І. Бібліографічна діяльність І. Я. Франка / І. І. Корнєйчик // Учені зап. Харків. бібл. ін.-ту. – Харків, 1960. – Вип. 3: Питання бібліотекознавства та бібліографії. – С. 136–162.
6. Пчелинцева М. Иван Франко – библиограф украинской литературы / автореф. дисс. … канд. филол. наук / М. Пчелинцева. – Одеса, 1963. – 19 с.

Явдошина Ірина Анатоліївна, студентка III курсу Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка.

Науковий керівник – *Прокопенко Лілія Сергіївна*, кандидат історичних наук, доцент кафедри реклами та зв'язків з громадськістю Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка.

ТРИБУНА ДОКТОРАНТІВ І МОЛОДИХ УЧЕНИХ

Дарья Жигулина,
Магнитогорск, Россия

БИБЛЕЙСКАЯ ИДЕЯ ЕДИНСТВА СУПРУГОВ, ОТРАЖЁННАЯ В ПОСЛОВИЦАХ РУССКОГО НАРОДА (ПО МАТЕРИАЛАМ «ТОЛКОВОГО СЛОВАРЯ ЖИВОГО ВЕЛИКОРУССКОГО ЯЗЫКА» В. И. ДАЛЯ)

Понятие семьи и брака существовало у восточных славян ещё до принятия христианства. Крещение коренным образом изменило их представления о семейно-брачных отношениях. В частности, Церковь стала рассматривать брак как духовный союз супругов, скреплённый и освящённый Господом: Бракъ ~ Богъ сътворилъ [Изб Св 1073, 95.2б: 1–2].

Институт брака, в основе которого лежит святость и нерушимость уз между мужем и женой, берёт своё начало от Адама и Евы, прародителей всего человечества: «И создал Господь Бог из ребра, взятого у человека, жену и привёл её к человеку. И сказал человек: вот, это кость от костей моих и плоть от плоти моей; она будет называться женою, ибо взята от мужа своего» [1, с. 8].

После принятия христианства восточные славяне старались воплощать в жизнь христианские идеалы, отражённые в религиозных текстах. Так, в Зографском евангелии читаем: Оставитъ чловѣкъ отьца своего и матерь и прилѣпитъ с# женѣ своеи. и б@дете оба въ плъть един@. тѣмъ же оуже нѣсте дъва нъ плъть едина. еже оубо богъ съчета чловѣкъ да не разл@чаетъ [(Мф 19: 5–6) Зогр 27]. Мужчина и женщина, находясь в браке, составляют одно целое, один организм, они слиты воедино. Эта точка зрения поддерживается Православной Церковью: «Таинственное соединеніе людей въ бракѣ, по мысли Творца, должно простираться до единенія ихъ въ плоть едину» [5, с. 147]. Единая плоть – это не только телесная близость, но и духовное единение, слияние двух душ.

В старославянском языке существовало общее наименование супружеской пары – лексема малъжена, происхождение которой подробно рассмотрел Ф. И. Буслаев. По его мнению, слово малъжена, восходящее к санскриту, состоит из двух частей: *манж*, т.е. м@жь (скр. *мануджа* – ‘рождённый’ = *джа*, от героя и полубога Ману) и *жена*, означающая вместе и мужа, и жену [2, с. 145]. Идея единства лиц, состоящих в браке, отражена и в этимологии лексемы *супруг*, которая подробно описана в «Этимологическом словаре русского языка» М. Э. Рут. Составительница словаря пишет, что пер-

воначальным значением слова *супруг* было ‘упряжка из двух волов’. Значение ‘супружеская пара’ является вторичным. Далее появилось два отдельных слова *супруг* и *супруга*. По мнению М. Э. Рут, семья древним славянам казалась подобной возу, который влекут по жизни муж и жена [6, с. 383–384].

Мысль о том, что супружеский союз – это, прежде всего, прочная духовная близость, истинное родство душ, демонстрируют многочисленные пословицы русского народа, представленные в «Толковом словаре живого великорусского языка» В. И. Даля: ***где муж, там и жена; муж с женой что мука с водой (сболтать сболтаешь, а разболтать не разболтаешь); муж с женой бранится, да под одну шубу ложится; муж да жена – одна сатана*** и др. [3, т. 2, с. 301].

Русская пословица ***Муж и*** (***да) жена – одна сатана*** отмечена в «Энциклопедическом словаре библейских фразеологизмов» К. Н. Дубровиной с пометкой *разговорное*, где ей дано следующее толкование ‘супруги одинаковы в своих помыслах, желаниях, стремлениях, в их отношениях к окружающим и действуют заодно’. При этом, как отмечается в словаре, компонент *сатана* вносит в данный оборот несколько негативную окраску и определённый семантический нюанс: жена всегда будет поддерживать мужа, а муж – жену не только в чём-то хорошем, добром, но даже и в плохих намерениях [4, с. 372].

Брачный союз – это своего рода Божий завет, которому должен следовать человек, и потому, согласно христианским канонам, узы брака не должны разрушаться. Эта мысль отражена в русских пословицах, приведённых в словаре В. И. Даля: ***без мужа, не жена; жена без мужа – вдовы хуже; жена без мужа – всего хуже; женитьба есть, разженитьбы нет*** и др. [3, т. 2, с. 301]. Таким образом, после принятия христианства восточными славянами были восприняты многие библейские установки, связанные с институтом брака и семьи.

Брачный союз и крепкая семья в целом на протяжении многих тысячелетий оставались фундаментальным институтом славянского общества, придававшим ему экономическую, социальную и духовную стабильность.

ЛИТЕРАТУРА

1. Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета в русском переводе. – СПб. : Лениздат, 2007. – 1247 с.
2. Буслаев Ф. И. О влиянии христианства на славянский язык. Опыт истории языка по Остромирову евангелию / Ф. И. Буслаев. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1848. – 218 с.
3. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. В 4 т. Т. 2 / под ред. И. А. Бодуэна де Куртенэ. – М. : ОЛМА Медиа Групп, 2008. – 672 с.
4. Дубровина К. Н. Энциклопедический словарь библейских фразеологизмов / К. Н. Дубровина. – М. : Флинта: Наука, 2010. – 808 с.: ил.
5. Изборник Святослава 1073 г. (ГИМ, Син. 1043 (Син. 31-д), 1073 г.). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http:// www.manuscripts.ru.

6. Православная энциклопедия / под ред. патриарха Московского и всея Руси Алексия II: Т. 6 (Бондаренко – Варфоломей Эдесский) – М. : Церковно-научный центр «Православная энциклопедия», 2003. – 752 с.
7. Этимологический словарь русского языка для школьников / сост. М. Э. Рут. – Екатеринбург : У-Фактория, 2003. – 432 с.
8. Quattuor evangeliorum codex glagoliticus olim Zographensis nunc Petropolitanus / edidit V. Jagić. – Berolini : Apud Weidmannos. 1879. – 174 p.

Жигулина Дарья Владимировна, молодой учёный Института истории, филологии и иностранных языков ФГБОУ ВПО «Магнитогорский государственный технический университет».

Научный руководитель – *Шулежкова Светлана Григорьевна,* доктор филологических наук, професор Института истории, филологии и иностранных языков ФГБОУ ВПО «Магнитогорский государственный технический университет».

Яна Келічава,
Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕТАФОРИ В ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ГАЗЕТИ «ДЕНЬ»)

Публіцистичний текст є публічно орієнтованим, що вкладає в свої основи вміння адресата донести як інформаційну складову, так і функцію впливу на емоційну та інтелектуальну сфери реципієнта. Мовним засобом, за допомогою якого можна тонко впливати на настрої в суспільстві, «виразити все, сказавши небагато», представляти суспільству нові ідеї і одночасно викликати інтерес до своїх виразів, є метафора. Вона є виявом раціонального та творчого мислення, який не тільки поповнює лексичний склад мови, а й дає потужні імпульси для побудови нових парадигм, що формують можливість пізнання та оцінки повідомленого.

Метою нашої розвідки є огляд особливостей семантичних типів метафори у виданнях газети «День» на основі загального аналізу.

Активізація досліджень метафори, зокрема і в публіцистиці, сприяла розширенню концептуальних меж поняття. Нині вона є об'єктом розвідок таких дослідників, як Н. Арутюнова, А. Чудінов, В. Вовк, С. Єрмоленко, А. Тараненко, О. Тищенко, А. Капелюшний, О. Кузнецова, О. Сербенська, Л. Кравець, М. Навальна, Х. Дацишин, О. Чадюк, Т. Космеда, Г. Яворська та ін.

Метафора походить від двох слів «мета» - між, після, через та «фора» - рух, перенесення. Сьогодні розгляд метафори перейшов з функції тропа, образотворення, її почали досліджувати як світосприйняття, наділяти понятєво-інтелектуальною складовою. Як зазначив Д. Девідсон, «Розуміння (як і створення) метафори є результатом творчого зусилля: воно настільки ж мало підпорядковане правилам» [1, с. 173].

Погодимось із О. Селівановою, що метафора – це "найпродуктивніший креативний засіб збагачення мови, вияв мовної економії, семіотичної закономірності, що виявляється у використанні знаків однієї концептуальної сфери на позначення іншої, схожої з нею в якомусь відношенні" [2, с. 326]. Саме такий підхід характерний для метафори концептуальної (когнітивної).

У результаті аналізу метафори у виданнях газети «День» визначено такі особливості. Метафора використовується при оформленні близько 40 % інновацій видання. Діапазон асоціацій, які формують семантичне переосмислення, фактично не має обмежень. Взаємозв'язок між компонентами розуміється через систему фреймів (слотів, концептів) однієї ментальної сфери (сфери-донора – перше денотативне значення), які служать основою для моделювання ментальної системи іншої сфери (сфери-магніту – нове понятійне значення) [3, с. 131].

Ми визначили використання таких семантичних типів метафори: антропоморфна – людина моделює реальність за своєю подобою, тут аналізуються концепти понятійних сфер «Держава/Україна/політична реалія/Газета «День» як людський організм» (*Україна не може дозволити собі жодного дня без* ***зусиль над саморозвитком****! Держава повинна* ***взяти на себе труд розганяти по всій «кровоносній системі» національного організму ферменти важливих знань;*** *Просто зірве збори і підвищить* ***політичну температуру суспільства*** *до критичної точки; Ми та газета, яка* ***не боїться своїх архівів),*** «Хвороба» *(Натомість ця частина України, глибше* ***травмована совєтизмом)****,* «Анатомія» та «Фізіологія» (*Війна вже* ***ламала хребет державі****, а держава вперто її не визнавала; Колись я жартома діагностував українську проблему як* ***«манію величі на тлі комплексу неповноцінності».***

Соціальна – тип метафори, в якій предмети та явища об'єктивної дійсності подають через призму різних сфер соціальної діяльності людини, представлена фреймами: «Війна» та «Театр» (*Чому діти* ***«політиків-терористів»*** *пляжаться на європейських курортах, а цей хлопчина має* ***відстрілюватись*** *від тих же* ***терористів-перемовників****, які вже й почали диктувати умови Українській державі?! Хто режисер цього огидного* ***спектаклю****?!);* «Гра» *(Але в будь-якому випадку ситуація виглядає так, що не стримувана ніким Росія всерйоз взялася за Україну і рухає ключовими* ***фігурами*** *на* ***українській політичній шахівниці*** *у потрібному їй напрямі);* «Кухня» *(Я вважав, що в Україні достатньо талановитих незалежних публіцистів та економістів, які висловлюють свої погляди на внутрішньоукраїнську* ***політичну кухню)***; «Економіка» *(Дієва схема виведення інтелектуального продукту на споживача на інтелектуальний ринок)* та ін.

Артефактна – політичні реалії подаються через призму речей, які створені людиною: *Таким мені постає «День» – концептуальною* ***мапою*** *українських, європейських, світових проблем з пропозиціями, а часом – і* ***ключами*** *до їхнього вирішення; «Нинішні партії не є виразниками волі народу, державна* ***машина*** *залишилась сталінсько-радянською в своїй суті… Сівши у спільний* ***вагон*** *«демократія», ми зійшли на* ***станції*** *«нація»* та ін.

Природоморфна метафора – реалії розпізнаються через тваринний і рослинний світ живої природи: *Ця **потворна влада** гальванізувалась, набрала іншої подоби і знову **запустила кігті в країну;** «Бідолашні жалюгідні раби», писав англійський вчений Вільям Річардсон у 70-х роках XVIII ст. про російських селян. Або ще: «Через постійні тілесні покарання і ставлення як до **несвідомих тварин** чи можуть вони мати той дух і піднесені почуття, що відрізняють людей, народжених у вільній державі?»* та ін.

Аналіз метафоричних словосполучень газети «День» проявляє великий інтелектуальний потенціал журналістів сучасної публіцистики, що виражає ментальність носіїв мови та здатність впливати на емоції, переконувати, уміння чітко уявляти собі всі можливі концепти у свідомості потенційного читача і шукати найоптимальніші форми слововживання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дэвидсон Д. Что означают метафоры? / Д. Дэвидсон // Теория метафоры. – М., 1990. – С. 172–193.
2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
3. Чудинов А. П. Политическая лингвистика / А. П. Чудинов. – М., 2007. – 256 с.

Келічава Яна Богданівна, викладач Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (Київ).

Науковий керівник – *Мацько Любов Іванівна*, доктор філологічних наук, професор, академік АПН України.

Владислав Птуха,
Київ, Україна

МОТИВАЦІЙНА ОЗНАКА ЯК TERTIUM COMPARATIONIS АНАЛІЗУ НОМІНАЦІЙ ОДЯГУ З НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИМ КОМПОНЕНТОМ СЕМАНТИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Все більшої ваги в сучасних лінгвістичних студіях набувають зіставні дослідження лексичного складу мов. Зіставними та типологічними дослідженнями займаються провідні вітчизняні та зарубіжні вчені (В. Гак, І. Корунець, М. Кочерган, В. Манакін, A. Barselona, G. Radden, L. Lipka, K. Panther). Зіставні та порівняльні дослідження споріднених та неспоріднених мов дозволяють виявити мовні універсалії, що є типовими для різних мов, розбіжності та подібності, які відображають специфіку бачення картини світу носіями різних мов та культур. Зіставні дослідження лексики тісно пов'язані з вивченням культури, світоглядних та релігійних характеристик народу, семіотичними та символічними аспектами світосприйняття. Більшість зіставних досліджень лексичних систем української та англійської мов на даний час були присвячені порівнянню концептів, антропонімів та соматизмів, зоосемізмів, фітономінацій, етикетної лексики та стандартних ре-

ферентних ситуацій. Наше дослідження є однією з перших спроб аналізу групи предметної лексики (одягу) з національно-культурним компонентом семантики в англійській та українській мовах.

Ефективність контрастивного аналізу залежить від вдало відібраного еталону (основи порівняння), на базі якого визначається реалізація певної ознаки [4, с. 81]. Проблема вибору "мови-еталона" або tertium comparationis постає як кардинальна і для зіставного, і для типологічного мовознавства, оскільки вона безпосередньо пов'язана з визначенням основних способів і принципів порівняльного вивчення різних мов, у нашому випадку англійської та української.

У процесі зіставного аналізу номінативних одиниць на позначення одягу в обох мовах було розроблено комплексну методику реконструкції архетипної семантики таких одиниць з метою виявлення в їх складі національно-культурного компонента значення [5, с. 9–10]. Адже лінгвістичні процедури виявлення такого компонента і дотепер становлять одну з найбільш дискусійних проблем у методології номінації (Д. Добровольський). Розроблена комплексна методика була спрямована в першу чергу на реконструкцію ***мотивації*** образності і символіки номінацій одягу в обох досліджуваних мовах.

Загалом, *мотивацію* у дослідженні, слідом за Т. Кияком [3, с. 25], розуміємо як цілеспрямований процес відображення в лексичній одиниці засобами мови певної ознаки денотату, що входить до корпусу ознак його лексичного значення; а також як вибір ознаки предмета, що стає представником предмета в цілому, за Р. Будаговим [1, с. 14–15].

Відтак під *мотиваційною ознакою*, тобто *мотивом номінації* одягу розуміємо семантичний компонент, який є основою називання, одну або кілька провідних диференційних ознак [2, с. 13].

У ході аналізу відібраного мовного матеріалу дослідження встановлено, що основою порівняння є *внутрішня мотиваційна ознака* назв одягу, зіставлення якої дало змогу простежити ступінь її прояву в метафоричних і метонімічних найменуваннях одягу та у процесі словотвірної деривації в двох мовах. Наприклад, англ. *pink* "червоний камзол мисливця на лисиць"; укр. *сіряк* "верхній одяг із домотканого сукна", де мотиваційногю ознакою є колір (метонімічне перенесення). Мотиваційною ознакою номінацій одягу є метафоричні перенесення назв, які грунтуються на асоціативній подібності форми між внутрішніми і зовнішніми ознаками предметів: англ. *pumps*, укр. *човники* "легке взуття на низькій підошві" (метафоричне перенесення назви за формою об'єкта).

Національно-культурна семантика може виявлятися і через засоби словотвірної деривації. Найпродуктивнішими способами словотворення виявилися афіксальний в українській мові (*вушанка*, *нарукавник*) та композитна номінація (основоскладання) – в англійській (*bearskin*, *playsuit*).

Основою порівняння обрано й *зовнішню мотиваційну ознаку* при дослідженні вторинних найменувань одягу, утворених унаслідок перенесення назв одягу на предмети інших лексичних сфер, а також фразеологічних номінацій одягу. Предмети побуту є джерелом англійських та українських

власних назв (онімів), до яких належать прізвища та прізвиська людини: англ. *Boot*, *Broadbelt*; укр. *Колоша*, *Сапожинський.* Найменування одягу можуть використовуватися й на позначення топографічних об'єктів: англ. *Petticoat Lane*, *Shoe Lane*; укр. *Сапожків хутір*, *Кожушки*. Апелятивну лексику, мотивовану назвами предметів одягу та їхніх елементів, представлено такими номенами: англ. *jacket* "чохол, обшивка, капот двигуна" – пор. укр. *кожух* "технічна оболонка, футляр для ізоляції".

Національно-культурні особливості найменувань одягу виявляються і у процесі фразеологізації, тобто коли назва одягу набуває образного значення у складі фразеологічної одиниці: англ. *lick someone's boots* – укр. *лизати чоботи* "підлабузнюватися до кого-небудь". Відмінним є компонентний склад фразеологізмів обох мов, що й зумовило їх різне оцінно-образне й прагматичне значення.

Отже, основою порівняння в дослідженні є внутрішня і зовнішня мотиваційна ознаки назв одягу, а також способи словотворення найменувань одягу в англійській та українській мовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будагов Р. А. Слово и его значение : [научно-популярный очерк] / Рубен Александрович Будагов. – М. : Добросвет, 2003. – 64 с.
2. Голев Н. Д. Ономасиология как наука о номинации / Н. Д. Голев // Русское слово в языке и речи : [сборник научных статей]. – Кемерово : Изд-во Кемеровского ун-та, 1977. – Вып.2. – С. 13–23.
3. Кияк Т. Р. Мотивированность лексических единиц (количественные и качественные характеристики) / Т. Р. Кияк. – Львов : Вища школа, 1988. – 161 с.
4. Кочерган М. П. Зіставне мовознавство і проблеми мовних картин світу / М. П. Кочерган // Мовознавство, 2004. – № 5–6. – С. 12–21.
5. Птуха В. А. Національно-культурна семантика номінацій одягу в англійській та українській мовах : автореф. дис. … канд. філол. наук : спец. 10.02.017 "Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство" / В. А. Птуха. – К., 2013. – 22 с.

Птуха Владислав Анатолійович, кандидат філологічних наук, старший викладач Київського національного лінгвістичного університету.

Александр Савченко, *Тайбэй, Тайвань*
Михаил Хмелевский, *Санкт-Петербург, Россия*

РУССКИЙ ТЕКСТ В УКРАИНСКОМ РАЗГОВОРНОМ ЯЗЫКЕ

Современная украинская языковая ситуация довольно неоднородна, многообразна и пестра, что делает ее уникальной среди других славянских языков. На территории Украины соседствуют сразу несколько языковых кодов общения: украинский литературный язык, русский литературный язык, украинские диалекты и городские койне (Одесса, Львов), а также такие

формы сплетения обоих близкородственных языков, как украинизированная русская речь (характерные интонации, фрикативный «г», местоимение «шо», просторечные грамматические формы, вставки из украинского языка) и суржик, т.е. смесь украинского и русского [5, с. 278]. Причем, в зависимости от ситуации и социо-лингвистической ситуации украинец способен переходить с одного языкового кода на другой [1, с. 15]. В свете всего вышесказанного данную языковую картину дополним еще одним таким специфическим явлением, как вкрапления русского текста в украинскую речь.

Общий культурно-исторический фон, основным элементом которого является русская классическая литература и так называемая «массовая культура» (разного рода качества: кино, музыка, телевидение) способствовали возникновению такого уникального в своем роде феномена, как «трансплантация» в украинскую речь узнаваемых фраз, цитат и образов из русского языка (своего рода «прецедентные феномены») [4, с. 106]. И хотя в любом языке использование прецедентных текстов в разговорной речи – это довольно распространенное явление (в том числе и для украинского, например, цитирование узнаваемых фраз из произведений Т. Г. Шевченко), именно в украинской разговорной речи оно считается уникальным, поскольку подобные вкрапления по своему происхождению не из родного языка (в отличие от случаев использования приема цитирования в русской разговорной речи) [3, с. 7]. Данное явление можно назвать «трансплантацией» (отметим его намеренный характер и осознанность говорящего, в отличие от суржика) с целью создания более яркого экспрессивного или комического эффекта в речи говорящего. В качестве одного из примеров приведем фразу, зафиксированную нами во Львове: *Зачекай, куди ти пійшов? Мені ще треба гроші поміняти! Постой паровоз!... Не стучите колеса!*[1] Таким образом, в украинской речи порождаемый «эффектом трансплантации» контраст более ярок, экспрессивен и колоритен, чем он мог бы быть в русском дискурсе. Более того, отметим, что для русской разговорной речи характерно именно цитирование (или «штампирование») как основной элемент создания комических и экспрессивных контрастов, тогда как в украинском дискурсе характерна спонтанность порождаемых образов, иронических сравнений, экспрессивных оборотов, среди которых, кстати, и включение в речь инородных, но легко узнаваемых прецедентных фраз.

Рассматриваемое языковое явление наиболее широко представлено в современной украинской непринужденной речи. Это можно объяснить целым рядом причин, в частности, наличием нескольких языковых кодов, языковой ситуацией, общностью одной массовой культуры для обоих народов, а также самой природой украинского юмора, который строится на эффекте спонтанности.

Согласно нашим наблюдениям за живой украинской речью, вкрапления из русского языка, по их природе и функциям можно классифицировать следующим образом:

[1] Здесь и далее мы даем примеры, записанные нами из разговорной речи украиноязычных информантов с указанием региона.

1. Языковые штампы и клише: *Короче, що він тобі сказав? – Короче, дело к ночи, я йому подзвонила…* (Дрогобыч)*; Мені так здається, що в нього минутная слабость* (Ивано-Франковск)*; А я йому кажу, будь ласка, какие проблемы? Заходь!* (Львов)*; Коли ви собі так вирішили – тогда вперёд!; А ти що не бачиш, в нього вже белая горячка* (Львов); фраза в адрес милиционеров: *О, подивіться, вже йдуть*: *це ж братья наши меньшие!* (Коломыя);

2. Штампы из массовой российской культуры (кино, музыка, а также другие прецедентные феномены и штампы из так называемого русскоязычного «масскульта»): *А що, кава подорожчала? – Та я Вас перепрошую, Пане, де там подорожчала? Вже сто лет* (языковой штамп) *як 5,50. – Добре-добре, нет, мы не плачем и не рыдаем, тоді дайте нам, будь ласка, дві розчинні* (Тернополь)*; А в нас шеф такій, що як тількі подивиться і «всьо»: кончен бал, погасли свечи!* (Стрый); *Ой, боже, хто це йде?! Ну, хлопці, зараз вам буде: гуляй губернія!!* (Ивано-Франковск, с подчеркнутым русским «г» для придания экспрессивного эффекта); *Зробіть нам, будь ласка, дві кави. – Зараз Бодя прийде та зробить, бо я вже, ви ж бачите, Пане, никакая* (языковой штамп)*, як в тумане* (штамп)*, я вже як той ёжик в тумане!* (Тернополь), *Історія - це завжди суб'єктивний погляд, а долі людей - це реальні речі реальних родин: Есть только миг - между прошлым и будущем - именно он называется - ЖИЗНЬ!* (СМИ);

3. Фразы из лозунгов, расхожие высказывания, зачастую утратившие авторство: *Я досить собі усвідомлюю, що під час всіх ціх перетворень ми стикатимемося і з перегибами на местах* (Винница, СМИ); *я собі відкрив цю гілку и сказал поехали, и взмахнул рукой* (Львов);

4. Отдельные слова, вставленные в украинскую речь, которые приобретают новое значение, стилистическое наполнение и «живут» в языке или как постоянные эпитеты: *Зараз прийдуть "таварищи" і Вам скажуть, що це все неправда* (СМИ), или как спонтанные речевые средства: *Різдво для нас – це велике свято, а у Києві всі тількі й знають, що Новый год та Новый год* (Львов); *Зачекай, я в кармані подивлюся. – Українською не «карман», а кишеня! – Та яка це вам кишеня? На такому драному одягу одні карманы* (Тернополь);

4. Неполнозначные, вводные слова и слова-паразиты, такие, как: *тоже, вообще, это самое* и т.п.: *ну, конечно, це ж таке життя* (Ивано-Франковск), *я ж брехнею не займаюся, я тількі так… я просто, я вообще* (Тернополь).

Таким образом, можно выявить следующие функции трансплантирования: 1) ирония, 2) передача национального колорита (что чаще встречаем в произведениях классической русской литературы), 3) стёб, ёрничество, сарказм.

Использование элементов чужого языка (в нашем случае – русского) в украинской повседневной неформальной коммуникации – достаточно частое и пока еще остающееся не изученным филологами явление. Однако, как представляется, «транспланирование» в устную речь элементов близкородственного языка, как правило, заслуживает более пристального лингви-

стического внимания в рамках изучения современной языковой ситуации Украины, живого украинского языка, описания его обиходно-разговорного стиля.

ЛИТЕРАТУРА

1. Нещименко Г. П. Языковая ситуация в славянских странах / Г. П Нещименко. – М. : Наука, 2003. – 276 с.
2. Беликов В. И., Социолингвистика / В. И. Беликов, Л. П. Крысин. – М. : РГГУ, 2001. – 439 с.
3. Доній Олесь. Хай живе суржик! / О. Доній. – К. : Критика – 9, 2003. – 336 с.
4. Масенко Л. Мова і суспільство. Постколоніальний вимір / Л. Масенко. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2004. – 164 с.
5. Мокієнко В. М. До проблеми мовної політики в Україні: погляд з лінгвістичної відстані / В. М. Мокієнко // Державність української мови і мовний досвід світу. Матеріали Міжнар. конф. – К. : Міжнародна Асоціація українських етнологів, 2000. – С. 277–283.
6. Стріха М. Суржик та літературна мова / М. Стріха, О. Гриценко // Нариси української популярної культури. – К., 1998. – С. 114–118.

Савченко Александр Викторович, кандидат филологических наук, доцент / приглашенный лектор русского и украинского языков в Университете Чженжи, Тайбэй, Тайвань.

Хмелевский Михаил Сергеевич, кандидат филологических наук, доцент кафедры славянской филологии Санкт-Петербургского государственного университета.

Лариса Садова (Лісова),
Луцьк, Україна

ПРІЗВИЩА З СУФІКСОМ *–СЬК-ИЙ* В АНТРОПОНІМІКОНІ ПІВДНЯ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Основи прізвищ на *-ськ-ий* містили вказівку на місцевість, переважно населений пункт, із якого походила або яким володіла особа. Одним із визначальних чинників виникнення прізвищ на українському ґрунті була феодально-власницька тенденція виявляти у прізвищі належність до свого роду. Такі прізвища вказували на маєток чи місцевість, що була у володінні феодала. Утворені від назв місцевостей, вони могли виражати який-небудь стосунок особи до певного місця [1, с. 37]. У тих випадках, коли особа походила з іншої місцевості, її називали за місцем походження. Таке означення відрізняло пришельця від аборигенів [4, с. 34].

Мета дослідження – комплексний аналіз словотвірних особливостей прізвищ з суфіксом *-ськ-ий* в антропоніміконі півдня Волинської області. **Об’єкт дослідження** – сучасні прізвища жителів населених пунктів Володи-

мир-Волинського, Горохівського, Іваничівського, Локачинського та Луцького районів Волинської області (картотека прізвищ нараховує 27 036 одиниць). **Предмет дослідження** – словотвірні особливості прізвищ з формантом *-ськ-ий*.

Як зазначає Л. О. Кравченко, багато дослідників схиляються до думки, що виникнення в Україні прізвищ на *-ськ-ий* – наслідок польського впливу, бо імена, детерміновані прикметниками з суфіксом *-ськ-ий*, не набули в російській антропонімії такого поширення, як в українській або білоруській [5, с. 61]. На нашу думку, активність форманта *-ськ-ий* зумовлена загальнослов'янською тенденцією творення таких прізвищевих назв (найбільш поширені вони в польській та македонській мовах [6, с. 126]). Антропоніми на *-ськ-ий* належать до поширеного типу особових назв уже в XIV – XV ст., який не був тоді тільки шляхетським [4, с. 25]. Наведені факти підтверджують давність існування в українській антропонімії іменувань із суфіксом *-ськ-ий*, продуктивність його варіювалася залежно від історичних умов (у Польській державі під впливом престижності цих іменувань виникали «штучні» прізвищеві назви на *-ськ-ий*, на Лівобережній Україні, за відсутності додаткових факторів для зростання його продуктивності, таких утворень менше).

Прізвища із суфіксом *-ськ-ий* (*-цьк-ий*,*-зьк-ий*) дослідники кваліфікують по-різному: то як лексико-семантичні утворення [див.: 5], то як антропоніми, що виникли морфологічним способом [3], або як прізвища з поліфункційними формантами [8]. П. П. Чучка розглядає прізвища на *-ськ-ий* в межах морфологічного способу творення, зазначаючи, що частина з них «постали завдяки семантичному способові словотвору» [9, с. 373]. Таке трактування ролі суфікса *-ськ-ий* у творенні прізвищ – арґументоване підтвердження поліфункційності цього форманта.

Відтопонімні прикметники на *-ськ-ий* і відтопонімні прізвищеві назви на *-ськ-ий* з'являлися не одночасно, але від спільних основ і за допомогою спільних суфіксів [7, с. 227]. Вважаємо, що антропоніми на *-ськ-ий* (*-цьк-ий*, *-зьк-ий*) могли виникати безпосередньо від назви населеного пункту чи іншого топоніма за моделлю творення відтопонімних прикметників-апелятивів, які функціонували в мові задовго до появи відповідних антропонімів. Можливим було формування таких прізвищ і від співвідносних із ними ад'єктонімів, особливо коли відтопонімний прикметник мотивований назвою географічного об'єкта, прилеглого або розташованого на близькій відстані від місця виникнення прізвищевої назви.

У давній антропонімії Волині суфікс *-ськ-ий* виступав домінувальним засобом творення прізвищевих назв шляхти. Протягом XVI – XVIII ст. продуктивність цього форманта постійно сягала понад 66 % (зокрема 67,6 %; 69,1 %; 66,1 % відповідно до кожного століття) [10, с. 294]. За спостереженням І. Митнік, у документі 1569 року серед засвідчених прізвищевих назв луцької та володимирської панівної верхівки антропоніми на *-ськ-ий* становлять 83 % прізвищевих назв. Значно менша активність цього суфікса в номінаціях міщан та селян (3,2 і 1,1 % у XVI ст., у XVII ст. зросла до 7,3 та

2 %, у XVIII ст. прізвищеві назви на *-ськ-ий* охоплювали 5,9 % номінацій міщан та 5,2 % назв селян) [10, с. 302]. Низька продуктивність таких іменувань серед середнього та низького прошарків населення підтверджує «закріпленість» антропонімів на *-ськ-ий* за багатою соціальною верхівкою, передусім за шляхтою. На домінування іменувань із формантом *-ськ-ий* в антропонімії Західної Волині XVI ст. вказують А. І. Білорус [1] та А. М. Матвієнко. За свідченням Е. Рудольф-Жолковської, антропоніми на *-ськ-ий*, що на той час виступали основною моделлю іменування шляхти,– це домінувальний тип прізвищевих назв луцьких студентів XVII – XVIII ст. [11, с. 116].

У сучасній антропонімії прізвища на *-ськ-ий* охоплюють 12,07 % зафіксованих антропонімів (3264 прізвища). Практично всі прізвищеві назви на *-ськ-ий* первісно вказували на походження першоносія, на що неодноразово звертали увагу дослідники давньої антропонімії [1; 2; 10]. Як зазначає Л. Л. Гумецька, суфікс *-ськ-ий* творить прикметники від іменників – місцевих назв, вказуючи на зв'язок місцевості з особою, яка або проживає в тій місцевості, або володіє там землею [2, с. 24].

Більшість прізвищ цієї групи виникли від назв населених пунктів: *Боголюбський* (с. Боголюби), *Будзинський* (с. Будзин), *Витковський* (с. Витків), *Гвоздецький* (с. Гвоздець), *Клебанський* (с. Клебань), *Косаківський* (с. Косаківка). Зрідка у складі прізвищевої основи назва населеного пункту зазнає змін, що пов'язано з особливостями творення ад'єктонімів: *Бродовський* (с. Броди), *Дубенський* (м. Дубно), *Копачинський* (с. Копачі). Припускаємо, що в деяких випадках прізвища на *-ськ-ий* виникали безпосередньо від календарних імен або апелятивів (це, передусім, прізвищеві назви, що виникли як данина моді на прізвища з цим формантом, адже частими були випадки «ушляхетнення» родової назви, хоч можливі й інші причини появи прізвищ на *-ськ-ий* від імен). Тому прізвища, в основах яких засвідчені імена (*Адамовський*, *Григорівський*, *Іванський*та інші) можна вважати такими, які постали від імен. Водночас варто зауважити, що такі утворення не були характерними для давньої української антропонімії [1; 2; 10], тому більш вірогідна думка про походження таких прізвищ від ойконімів.

Висновки. Отже, прізвища з формантом *-ськ-ий* посідають значне місце в антропоніміконі півдня Волинської області, охоплюючи 12,07 % прізвищевого матеріалу. Антропоніми цієї групи могли виникати безпосередньо від назви населеного пункту або від співвідносного ад'єктоніма, тому суфікс *-ськ-ий* кваліфікуємо як поліфункційний формант. Домінувальна частина прізвищ з формантом *-ськ-ий* мотивована ойконімами, про що свідчить функціонування лексем із цим суфіксом (в тому числі й антропонімів) у минулому.

Дослідження поліфункційних прізвищ півдня Волинської області дає змогу зіставити словотвірні особливості прізвищевих назв цієї території зі специфікою функціонування формантів в інших регіонах, створює передумови для цілісного аналізу всієї антропонімії регіону та подальшого вивчення її в діахронії.

ЛІТЕРАТУРА
1. Білорус А. І. Про особові назви Західної Волині XVI ст. / А. І. Білорус // Архіви України. – 1970. – № 3. – С. 36–42.
2. Гумецька Л. Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV – XV ст. / Л. Л. Гумецька. – К. : Вид-во АН УРСР, 1958. – 298 с.
3. Єфименко І. В. Українські прізвищеві назви XVI ст. : монографія / І. В. Єфименко. – К., 2003. – 168 с.
4. Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування / Р. Й. Керста. – К. : Наук. думка, 1984. – 152 с.
5. Кравченко Л. О. Прізвища Лубенщини : монографія / Л. О. Кравченко. – К. : Факт, 2004. – 197 с.
6. Лукінова Т. Б. Субстантивація прикметників у слов'янських мовах і власні імена / Т. Б. Лукінова // Українська діалектологія і ономастика : зб. ст. / відп. ред. К. К. Цілуйко. – К. : Наук. думка, 1964. – С. 124–133.
7. Манакіна Н. М. Словотвірна будова антропонімів на *-ськ-ий*в українській мові XVII ст. / Н. М. Манакіна // Питання історичної ономастики України : зб. наук. пр. / відп. ред. О. П. Карпенко. – К. : Наук. думка, 1994. – С. 225–232.
8. Новикова Ю. М. Семантико-словотвірна структура прізвищ Центральної і Східної Донеччини : дис. … канд. філол. наук : 10.02.01 / Новикова Юлія Миколаївна. – Одеса, 2008. – 1235 с.
9. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття : монографія / П. П. Чучка. – Ужгород : ТОВ «Папірус», 2008. – 672 с.
10. Mytnik I. AntroponimiaWołyniawXVI–XVIIIwieku / I. Mytnik. – Warszawa : UniwersytetWarszawski, 2010. – 412 s.
11. Sławski F. Zaryssłowotwórstwaprasłowiańskiego / F. Sławski // Słownikprasłowiański / podred. F. Sławskiego. – Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1974. – T. 1–2.

Садова (Лісова) Лариса Олександрівна, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри історії та культури української мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Иван Смирнов,
Будапешт, Венгрия

СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ МЕТАФОРИЧЕСКИХ НАЗВАНИЙ ЧЕЛОВЕКА В РУССКОМ И КИТАЙСКОМ ЯЗЫКАХ

Метафора является универсальным механизмом в образовании эмоционально-оценочных номинаций. В семантической структуре метафоры наличие положительной или отрицательной оценочности всегда свидетельствует о присутствии эмотивности. В метафоре присутствуют не только образное представление и информация об оценке, но и выражение некоторого чувства-отношения, осознанной эмоции, например, ненависти,

злобы, подлости или наоборот ума, справедливости и др. Интеграция оценочности и эмотивности в семантике метафоры делает метафору экспрессивным средством.

Цель исследования заключается в выявлении этнокультурной специфики метафорических названий человека в современном китайском и русском языках, а также их структурно-семантических, лексико-грамматических и культурологических особенностей.

Задачей данной статьи является знакомство с особенностями употребления метафорических номинаций, относящихся к человеку в русском и китайском языках. В процессе анализа материала в русле семантико-сопоставительных, лингво-культурологических и когнитивных исследований сделана попытка произвести сравнение языковых метафор на материале антропонимов в русском и китайском языках. В работе использована методика сопоставления оригинальных метафор на русском языке и их переводов на китайский язык. Эта методика является традиционной: при ее использовании сопоставляются метафоры оригинального текста и их перевод на другой язык. Такое сопоставление позволяет выявить факты параллелизма метафорических образов и вместе с тем показать, что некоторые метафорические значения не могут быть переведены на другой язык буквально, что свидетельствует о различиях между существующими в данных языках метафорическими моделями.

Материалом для исследования послужила оценочно-метафорическая лексика, собранная путем сплошной выборки из следующих источников лингвистической информации: «Толкового словаря русского языка» С. И. Ожегова и Н. Ю. Шведовой и известного толкового словаря китайского языка «Xinhuazidian» [1; 2]. В словаре учтена транслитерация китайских иероглифов. В примерах отражено употребление лексем в составе фразеологизмов и идиом. Словарь в меру своей доступности рассчитан на рядового пользователя.

Выбранный метод оценочной характеристики, основанный на сопоставлении вторичных значений в русском и китайском языках, позволил проследить, как отражаются в языках различия в эмоционально-оценочной номинации.

Рассматривая процессы метафоризации в русском и китайском языках, мы ставили задачу выделить общие характеристики зооморфизмов и наиболее адекватно описать то или иное значение с точки зрения его положения в системе языка и сопоставить его с единицами данного порядка другого языка. Русский язык при этом рассматривался как исходный.

Сопоставительный анализ метафорических номинаций человека в разных языках показывает, как отражаются в языках различия в эмоционально-оценочной номинации. На данных примерах можно проследить, как реализуется в языках национально-культурная коннотация.

Исходным материалом нашего исследования послужили метафорические названия человека в русском языке. Поэтому в рамках русского

языка были найдены лексические единицы, эквиваленты которых отсутствовали в китайском языке. В данную группу включили следующие лексемы: *аспид, клуша, кобылка, шатун.* Это дает нам понять, что эти слова имеют собственные национально-культурные коннотации, которые присуще только русскому народу. Каждое приведенное значение является элементом системы этого языка, и в этом смысле оно неповторимо и специфично. Различия между языками, обусловленные различием культур, заметнее всего можно проследить в процессе метафоризации, поскольку номинативные средства языка наиболее прямо связаны с внеязыковой действительностью.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: ок. 57 000 слов / С. И. Ожегов; под. ред. член-корр. АН СССР Н. Ю. Шведовой. – М. : Русский язык, 1987. – 750 с.
2. Xinhua Zidian – Толковый словарь китайского языка [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https: // en.wikipedia.org/wiki/Xinhua_ Zidian.

Смирнов Иван Степанович, молодой ученый университета имени Лоранда Этвеша (Будапешт, Венгрия).

УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Вступ 2016

УжНУ університет з європейським характером

Ужгородський національний університет,
який належить до найбільших та кращих вишів
Карпатського регіону, оголошує у 2016 році прийом на
навчання для здобуття вищої освіти за ступенями
бакалавра, магістра, доктора філософії
та освітньо-кваліфікаційними рівнями молодшого
спеціаліста, спеціаліста відповідно
до ліцензії Міністерства освіти і науки.
УжНУ посідає 30-ту позицію
з-поміж 286 вищих навчальних закладів
у консолідованому рейтингу вишів України,
26-е місце за рейтингом Webometrics,
18-е місце у рейтингу прозорості українських університетів,
13-у позицію у рейтингу SciVerse Scopus.

Вступ 2016

УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

УжНУ університет з європейським характером

Підготовка фахівців проводиться
за 71 спеціальністю (враховуючи спеціалізації
спеціальностей ''Середня освіта" та "Філологія")

У 25 СТРУКТУРНИХ ПІДРОЗДІЛАХ:

- Біологічний факультет
- Географічний факультет
- Гуманітарно-природничий факультет з угорською мовою навчання
- Економічний факультет
- Інженерно-технічний факультет
- Історичний факультет
- Кафедра педагогіки
- Кафедра фізичного виховання
- Математичний факультет
- Медичний факультет
- Природничо-гуманітарний коледж
- Стоматологічний факультет
- Факультет здоров'я людини
- Факультет іноземної філології
- Факультет інформаційних технологій
- Факультет міжнародних відносин
- Факультет міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
- Факультет післядипломної освіти та доуніверситетської підготовки
- Факультет суспільних наук
- Факультет туризму та міжнародних комунікацій
- Фізичний факультет
- Філологічний факультет
- Хімічний факультет
- Юридичний факультет
- Військова кафедра

Вступ 2016

18 ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ:

- Автоматизація та приладобудування
- Аграрні науки та продовольство
- Архітектура та будівництво
- Біологія
- Гуманітарні науки
- Електроніка та телекомунікації
- Журналістика
- Інформаційні технології
- Математика та статистика
- Механічна інженерія
- Освіта
- Охорона здоров'я
- Право
- Природничі науки
- Соціальна робота
- Соціальні та поведінкові науки
- Сфера обслуговування
- Управління та адміністрування

ТВОРИ
своє професійне майбутнє
в УжНУ!

Адреса приймальної комісії:
м. Ужгород, вул. Університетська, 14, кімн. 228,
тел. 0312-64-30-84, 066-5716240, 096-123-89-67,
e-mail: admission@uzhnu.edu.ua.
Докладніше на офіційному сайті - http://www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/abiturient

Вступ 2016

Наукове видання

СТУДІЇ З ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ

Збірник наукових праць

Випуск 4

Редактор Андрій Ребрик
Верстка Олександра Старости
Художньо-технічна редакція Івана Ребрика
Технічний супровід Тетяни Матьовки та Крістіана Бірнштейна

Підписано до друку 12.04.2016.
Формат 60x84/16. Гарнітура Cambria.
Папір офсетний. Друк офсетний. Облік.-вид. арк. 27,9.
Замовлення № 7.

МПП "Ґражда"
Свідоцтво про державну реєстрацію видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції. Серія 3т № 22.
88000, м. Ужгород, вул. Орлина, 1, т./факс (0312) 61-51-81
E-mail: i.m.rebryk@gmail.com; vusinfo@gmail.com

С - 88 **Студії з філології та журналістики:** зб. наук. праць / Редкол.: В. В. Барчан, Л. О. Белей, Н. Ф. Венжинович (відп. ред.) та ін. – Вип. 4. – Ужгород : Ґражда, 2016. – 432 с.

ISBN 978-966-176-094-2

У збірнику вміщено матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції студентів та аспірантів «Актуальні проблеми філології та журналістики» (Ужгород, 21–22 квітня 2016 р.).

Для науковців, викладачів вишів, аспірантів, студентів й усіх тих, хто цікавиться проблемами мовознавства, літературознавства та журналістикознавства.

УДК 80(066)+070 ББК Ш0я43+4612